Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [1]

445

A. HEIDANI

Confideratien
over eenige faken
der
Univerfiteit
van
LEYDEN.

C
7

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [1]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [1]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [1]

ALHARDI de RAADT
S. S. Theologiæ Professoris

APOLOGIA VERITATIS

Quam provocavit Clariss. (dum viveret)

SAMUEL MARESIUS

Tractatu brevi de afflicto statu Studii Theologici &c.

Adjecta est succincta Demonstratio Quatuor vexatarum Quæstionum, de Naturâ Decalogi, de Quarto Præcepto, de Aphesi & Paresi, atque de gloriosissimo Christi Regno, destructis destructoribus Terræ erigendo.

Ex professo præcipuæ Pastorum Daventriensium Objectiones, de Naturâ Decalogi; eorumque Cavillationes adversus sententiam D. Cocceji de Satisfactione, enodantur atque enervantur.

AMSTELÆDAMI.
Ex Officinâ JOHANNIS à SOMEREN. Anno 1673.

945 C 7 [5]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

PSALM. XCIV: vers. 11. — 15.

JEHOVA NOVIT COGITATIONES HOMINUM, QUOD ILLÆ SINT VANITAS. BEATUS HOMO, QUEM ERUDIS JEHOVA, ET EX LEGE TUA CONDOCEFACIS IPSUM. AD QUIETEM IPSI DANDAM A DIEBUS MALI, DUM FODIATUR IMPROBO FOVEA. NON OMITTET JEHOVA POPULUM SUUM, ET HÆREDITATEM SUAM NON DESERET. SED AD JUSTITIAM REDIBIT JUDICIUM ET RECTI CORDE ILLUD SEQUENTUR.

GEORGIUS BUCHANANUS.

—— innoxia VERITAS
Nullo fulta satellite
Spernit terrificas minas,
Atque ut tonsa furentibus
Ilex dura Aquilonibus,
Aut rupes remeabili
Quam fluctu mare verberat,
Nullo concutitur metu.
O Numen venerabile
Cunctis candida VERITAS!
Quam nec bellica vis metu,
Nec fraus insidiis potest
Firmo pellere de gradu;
Sola non metuis graves
Fortunæ instabilis vices.
Non obnoxia casibus
Ullis pectora robore
Armas insuperabili:
Et vitæ dominam & necis
Parcarum in-domitam manum
Nobis esse vetas gravem.

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK

PRÆ-

PRÆFATIO

AD

LECTOREM

Veritatis Amantem.

A Quo tempore eruditiſſimus ille & in Sacris Literis verſatiſſimus Apollos, *D. Johannes Coccejus*, ex Academiâ Franequeranâ ad Leydenſem fuit evocatus, ac Diſcipulos ſuos à cœnoſis humanorum Scriptorum lacunis, ad limpida Sionis fluenta, Verbi nempe Divini meditationem, adduxit; ſuſurrationes & obtrectationes, quibus à multis retrò annis impetitus fuit, indies magis magiſque increbeſcere cœperunt. Præſertim verò, ubi quidam ex eorum numero nonnulla in publico proloqui cœperunt, quæ à receptâ ac antiquâ viâ, vulgaribuſque Commentariis, abludebant, ἡ διαβολή, laxatis habenis, per totam noſtram Patriam palàm graſſata eſt: & occultus diſſenſionis, diſcordiæque ignis in publicum erupit incendium, faces ſuppeditantibus qui in Scholis & Eccleſiis eminebant. Judicabant ſcilicet Authoritatem ſuam & exiſtimationem non leve in diſcrimen adduci: unde εὐκαίρως ἀκαίρως, non ſolum in ſuis ſermonibus, concionibus, inſtitutionibus ac prælectionibus, ſed & in publicis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

ſcriptis, & ipſum & cunctos ipſius Diſcipulos, abſque modo & fine dicteriis ac calumniis gravarunt, atque Dogmata ipſius omnibus inviſa reddere ſategerunt. Inter hos verò eminuit *D. Mareſius, velut inter ignes luna minores*: quippe qui nullum non movit lapidem, ut *D. Coccejum* cum ſuis oppnimeret, & *Veterem Theologiam*, ut loquuntur, priſtino reſtitueret nitori. Quo in negotio poſtquam per annos aliquot deſudaſſet, tandem omnia, quæ in hanc rem convectari poterant, in unum collegit, Orbique literato objecit in Nupero ſuo *Tractatu brevi de afflicto ſtatu Studii Theologici in Fœderato Belgio, & commodâ illius reſtituendi ratione.* In quo Libello non integra tantùm convitiorum plauſtra in Viros Fratres, quos Novatores vocare amat, effuſa, ſed & tales Pacis atque unionis reſarciendæ Regulas propoſitas videas, quibus nemo, cui Veritas & Religio, Chriſtianaque Libertas ullatenus cordi eſt, aſſentiri poſſit. Deſiderabat itaque VERITAS patrocinium; quod dum unumquemque detrectare, & procul à ſe removere videbamus, è re noſtrâ judicavimus, manus admovere operi; & non tantum occultas illas machinationes in lucem protrahere, quibus, qui pro *Veteri Theologiâ* ſtant, Hierarchiam Romanæ haud abſimilem in Eccleſiam Noſtram Reformatam introducere moliuntur; ſed & eorum, qui adverſarum ſunt partium, detegere ὑπόκρισιν. Ad utrumque ſuſcipiendum excitabamur divinâ hac apud Eſaiam voce c. 58: 1. *Clama pleno gutture, ne cohibeas, tanquam tubæ exalta vocem tuam, & indica populo meo defectionem illorum, & domui Jacobi peccata illorum.*

Poſtquam igitur haud pauca cuſtodibus chartis commiſiſſemus, *D. Mareſius* vivis exemtus fuit; quod non levem quidem eorum, quæ jam prelo deſtinata erant, immutationem cauſavit, nullatenus tamen nos à propoſito dimovit: neque enim cum ipſo & ſui exſtincti ſunt conatus ac molimina; ſiquidem in eundem ſcopum poſt ejus obitum ipſius collineent Partiarii,

tiarii. Sed ad rem quod attinet: Non ſingula, ſed præcipua, quæ ſui conſiderationem nobis mereri videbantur, expendimus, præcipuumque ſtudium & laborem collocavimus in demonſtrando, ſolidis argumentis, *D. Mareſium* cum ſuis aſſeclis à Verbo Dei palàm recedere; pariterque à Regiâ viâ, quam Reformatores, ſecundùm Dei præſcriptum, nobis monſtraverant, ad Babylonicas artes deflectere. Hinc variis in locis luculenta teſtimonia cum ex ipſorum Scriptis, tum ex fide dignis Authoribus deprompta adjici neceſſum fuit: quæ, quò majus pondus haberent, & unuſquiſque levi labore Reformatorum praxim, cum *D. Mareſii*, ejuſque Aſſeclarum atque Pontificiorum conſuetudinibus & ſtratagematis componere poſſet, integra appoſuimus. Eundem in finem, Scripturæ loca, Demonſtrationibus noſtris potiſſimum congruentia, verbotenus adſcripſimus, & ne vel tantillum deſiderari poſſet, illorum particulas maximè ſcopo noſtro inſervientes Hebraicè & Græcè exprimi curavimus; ut ſcilicet, Linguarum gnari inter Verſionem noſtram & Authentica Spiritus Sancti verba unico obtutu collationem inſtituere poſſent.

Hac methodo *D. Mareſii* Machinationibus denudatis, ad graviſſimas & maximè momentoſas *Quæſtiones*, in quas ille vehementiſſimè detonare conſuevit, perreximus; eaſque ad Sacram Scripturam, unicam fidei & morum normam, in timore Domini examinavimus, & liberiori ſtylo mentem noſtram aperientes, noſtramque ſententiam demonſtrantes, ſuo loco præcipuas Objectiones adverſus eam vulgò moveri ſolitas enervavimus. In omnibus lenitate uſi fuimus quantâ potuimus maximâ, ut ne quis jure conqueri poſſit, quædam in ſe calumnioſè dicta eſſe, niſi cui verum dicere, & res ſuis efferre nominibus, calumniari ſit. Potuiſſemus enim ſummo jure multis in locis ſeveriori ſermone malevolentiam dicam an vecordiam quorundam exagitaſſe, (ad exemplum Chri-

ſti & Apoſtolorum) & præſertim quidem Paſtorum Daventrienſium; utpote qui contra omne fas & æquum, (annon quoque contra propriam Conſcientiam Deus Judicabit) execrandam illam de Satisfactione ſententiam *D. Coccejo* audacter affinxerunt: quod unuſquiſque fateri nobiſcum cogetur, qui noſtras vindicias cum attentione leget. Ante omnia operam dedimus, ne quis juſtam cauſam haberet nos accuſandi obſcuritatis, niſi qui nollet cum aliquâ legere attentione, & antecedentia cum conſequentibus conferre. Omnem etiam prorſus removimus hypocriſin: Quippe cum VERITATIS APOLOGIAM ſcribere ſuſceperamus, VERE & ſine fuco omnia delineanda fuêrunt atque exponenda, nullâ prorſus conſideratione habita ullius Authoritatis hominum, humanorumve ſcriptorum, aut denique favoris gratiæve. Quod non minus candidè quam cordatè nos geſſerimus in toto hoc negotio, quicquid alii judicent, Deus teſtis nobis eſt irrefragabilis, quem clam nihil eſſe poteſt; utpote qui novit, nihil nos hic conſignaſſe, niſi præmiſſis precibus, quò mentem noſtram & cogitationes atque calamum dirigeret, ut ea tantum conciperemus & chartæ committeremus, quæ gloriæ ſuæ illuſtrandæ & Eccleſiæ ædificandæ maximè conducerent. Noveramus quippe, hîc non agi de re leviuſculâ, ſed de REFORMATIONE aut DEFORMATIONE Eccleſiæ noſtræ graviſſimam fieri diſceptationem. Perſonati decreveramus in publicum prodire, ut libera experiremur judicia, quæ quantum cæteroquin præoccupata eſſe ſoleant, cottidie videmus: plerumque enim de rebus ipſis ex ſolo Authoris nomine & fama judicium formari conſuevit. (Nihilominus tamen id haud quaquam nos facturos fuiſſe, quia veſpertilionum inſtar in lucem prodire verebamur, aut noctuarum in morem continuò lateremus, & ſtylus & Methodus, quibus uſi ſumus, ſatis arguiſſent. Quippe non tantùm popularem auram, ſed & omnem favorem atque honores præ VERI-

TATIS

TATIS patrocinio nos flocci facere omni occasione testatum fecimus. Et profectò summæ foret vecordiæ & pusillanimitatis, imò detestandæ prævaricationis, APOLOGIAM VERITATIS fictitio nomine evulgasse, ubi verò ulteriorem & ipsa ore scriptove defensionem flagitaret, se turpiter proripere, & susceptum vadimonium nequiter deserere.) Verùm quia haud obscuris cognovimus argumentis, plurimis jam omnino innotuisse, antequam Exemplaria publice distraherentur, nos esse Authores hujus APOLOGIÆ, atque ita rationem mox memoratam suo carere pondere, sententiam mutavimus & nostrum in fronte maluimus exstare nomen. Quippe tantum abest quod VERITATIS nos esse Patronos palam profiteri vereamur, ut firmiter apud animum constituerimus (Deumque enixè oramus, ut in eâ sententia magis magisque confirmare nos dignetur) si quando res & occasio postulabit, tales nos præstare ore & verbis pro VERITATE, quales nunc nos calamo & atramento præstitimus. Interea si quisquam aliqua hîc deprehendere se putet, quæ VERITATI minus congrua videantur, ideoque Animadversiones suas in publicum emittat, promptos nos & paratos esse sciat sive ad sententiam nostram corrigendam sive ad oppositam ex Verbo Dei destruendam, modò solius Sacræ Scripturæ Authoritatem adhibuerit: Quicquid enim ex humanis Scriptis aut dictatis haustum fuerit, cujuscunque tandem sint ordinis aut Authoritatis, (nobis enim

Tros Rutulusve fuat nullo discrimine habetur)

tanquam vanas voces & inania verba præterlabi sinemus: Etenim si unquam, nunc tempus flagitat, pueriles illos exuamus calceos, & Babylonicos hosce cothurnos Jesabelis admiratoribus relinquamus. Quod si ea, quæ hic commentati sumus, placeant atque arrideant, Deo nobiscum gratias agat, quod ea suggesserit, & secundum illa suas meditationes vitamque dirigat

atque

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

atque instituat. Quod superest, Deum toto corde rogamus, tibi tuisque conatibus, Benevole Lector, benedicat, Ecclesiæ suæ misereatur, scandala dissidiaque è medio nostri removeat; ac tandem aliquando jacturas populi sui restituat, ut omnes uno ore exclamemus;

JEHOVA EST JUDEX NOSTER! JEHOVA EST LEGISLATOR NOSTER! JEHOVA EST REX NOSTER! IPSE SALVAVIT NOS!

Tuus omni studio

ALHART DE RAADT.

Dabantur Decimo Novembris Anno Æræ Christianæ CIϽ IϽC LXXIII.

MO-

MONITUM.

ETiamsi haudquaquam oscitanter caverimus, ne quis facilè quæ scripsimus in sequiorem sensum detorquere posset, quin ab omnibus, qui singula ordine lustrare & invicem conferre non gravabuntur, eorum, qui in id incumberent, mala mens malusque animus deprehenderetur; non tamen autumamus, inconsultum fore, quia passim vagatur Furiis comitata ἡ διαβολὴ adversus cuncta, quæ à communi semitâ vel tantillum abludunt, Lucubrationes hasce nostras quasi satellitio quodam præmunire; præsertim quum ferales voces de nostris Cogitatis, vix ac ne vix quidem in lucem prodeuntibus, audiri omninò cœperint. Quamvis probè noverimus, nihil satis tutum esse posse adversus virulentos Sycophantarum morsus, qui veluti aspides ad vocem incantantium, sic ad omnem purgationem, quamvis justissimam, aures obturant. Ut ergo cuncta adversus hanc VERITATIS APOLOGIAM molimina, quibus eam inutilem reddere allaborabunt, quantum pote irrita redderemus, decrevimus, quæ detorsioni & calumniis inprimis obnoxia deprehendimus, si ab iis quibuscum cohærent sequestrentur, parallelis dictis illustrare, apertisque adeò verbis mentem nostram explanare, ut nemo, nisi dedita operâ oculos sibi occludere maluerit, eandem perspicere non valeat.

Ante omnia hæc nostra verba *pag.* 39. *in medio.* „*dicimus audacter, nos non* „*posse in bonâ conscientiâ formulis subscribere, uti jacent, atque ideò nolle*; gravissimâ censurâ digna esse judicabunt: ac ex iis concludent, nos *formularum* Ecclesiæ Belgicæ *subscriptionem improbare*, imò *Doctrinam* Formulis istis comprehensam *rejicere.* At verò citius ex pumice aquam exprimient, quàm tale quid ex nostris conficient verbis; quoniam ibi adversus D. Maresium disputamus, qui vult Formulas illas consensus à D. Professoribus assumi, & subscribi, additâ promissione, quod nunquam *directè vel indirectè, privatim aut publicè* ab illis sint recessuri: quasi nihil prorsus vitiis obnoxium, sive Dogmata, sive locorum Scripturæ accommodationem, sive phraseologias spectes, in iis contineretur, & omnes thesauros in S. Scripturâ absconditos suâ peripheriâ concluderent. Hanc nostram esse mentem patet, quia *pag.* 38. *circa finem* diximus. „*Dicimus ergo nobis summopere displicere,* „*quod D. Maresius velit Professores adstringere ad Formulis subscribendum*

** „UTI

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

„UTI JACENT. *Nam in hoc dicto duo hæc, genuinis Veritatis amatoribus „haud quaquam toleranda, continentur: nempe, non tantùm Dogmata in iis „comprehensa, sed & singulas periodos, & citationes locorum omni carere vi„tio: & præterea, nihil licere deinceps asserere, quod in Formulis non conti„neatur. Vult enim D. Maresius, quod promittant, se nunquam recessuros à „Formulis, uti jacent, directè vel indirectè, privatim vel publicè. Hæc, in„quam, toleranda non sunt; quia hisce admissis Formulæ nostræ pollerent eâdem „cum S. Scripturâ Authoritate; imò, quod horrendum dictu, Verbum Dei post „se relinquerent: Nam S. Scriptura foret explicanda secundum eas Formulas, „non verò contrà. Et hoc est* μυστήριον τῆς ἀπάτης *Mysterium seductionis, quod „D. Maresius ejusque asseclæ in Ecclesias Reformatas student introducere.* &c. Ac *pag. 36. in initio*, postquam ostendimus, quomodo in Synodo Dordracenâ Formulæ Theologis commendatæ sunt. „HAC LEGE ITAQUE „NON TANTVM NON VITVPERAMUS NOSTRI CONSEN„SUS FORMULAS, SED EAS UTROQUE, *quod ajunt*, POLLICE „PROBAMUS. *At verò si obtrudantur nobis pro normâ credendi, à quâ ni„hil demi, & cui nihil addi potest, atque ad quam omnia, quæ in Scripturis „legimus, expendenda sunt (quod D. Maresius unicè intendit) longè satius ju„dicamus, iis insuper habitis ad Exemplar Magni Lutheri, & aliorum he„roum, ad solam Scripturam, tanquam ad* ὑποτύπωσιν τῶν ὑγιαινόντων λόγων *deli„neationem sanorum Sermonum confugere.* Quæ quomodo capienda veniant, ex subjunctâ explicatione patescit; ubi inter cætera statuimus, OPTIMUM ESSE MEDIUM AD LAQUEOS DECEPTORUM VITANDOS, FORMULIS ARTICULOS FIDEI PRÆCIPUOS, IN QUIBUS CONVENIMUS, COMPLECTI. Quare *pag. 38. in medio* non dubitamus hæc verba usurpare, „VOLUMUS IGITUR LIBEN„TER IN IIS, AD QUÆ PERVENIMUS, CUM FRATRIBUS „AMBULARE, *quia demonstrare valemus, per Dei gratiam, Dogmata, „quæ in nostris Formulis continentur, ut & quæ in Synodo Dordracenâ defi„nita sunt; atque ita Formularum Ecclesiarum Belgicarum nullo modo hostes „sumus.*

Atque eatenus *subscriptionem Formularum* approbamus, videlicet *respectu Dogmatum in iis determinatorum*, quali subscriptione Ecclesiæ Antistites contentos esse voluerunt Synodi Dordracenæ Patres: Sic enim eorum Decretum de subscriptione habet. *Sess. 175.* quod citavimus *pag. 49. Nos infra scripti Professores .... declaramus sincerè & bonâ cum conscientiâ coram Deo, hac nostrâ subsignatione, nos corde sentire ac credere,* OMNES AR-

TI-

TICULOS ET SINGULA CAPITA DOCTRINÆ, *in hac Confessione & Catechesi Reformatarum Ecclesiarum Belgicarum comprehensa, & simul etiam* DECLARATIONEM NONNULLORUM EJUSDEM DOCTRINÆ ARTICULORUM *in Synodo Nationali Anno millesimo sexcentesimo & decimo nono Dordrechti factam, per omnia Verbo Dei consentire. Quapropter promittimus,* HANC EANDEM DOCTRINAM *diligenter esse tradituros, & fideliter propugnaturos.* Atque juxta hoc fundamentum rotundis dicimus verbis *pag.* 49. *circa finem* „*Nullo modo* „*improbamus, econtra probamus, exigi, pacis Ecclesiasticæ conservandæ cau-* „*sâ, subscriptionem ab ejusmodi viris,* QUI PERSUASOS SE ESSE „FATENTUR, *hosce Articulos & declarationem in Synodo factam cum* „*Verbo Dei per omnia consentire. Nam quotquot* τέλειοι *sumus, tenemur ex* „*præscripto Pauli* Phil. 3: 15. 16. *in iis, ad quæ pariter pervenimus, idem* „*sentire.* Disputavimus proinde non contra *Formulas* ipsas, neque adversus *Dogmata* in iis comprehensa, uti nec adversus *subscriptionem* earundem; sed adversus earum *authentisationem*: quod evidentissimum fit ex hisce nostris verbis *pag.* 18. *circa finem.* „*Hæc mihi stat sententia menti; si* „*quid ex S. Scripturis evidens esset, id nullo modo in dubium vocarem, licèt* „*è diametro hisce vel illis verbis Formularum nostrarum adversaretur. Quid* „*enim? num illæ sunt norma, ad quam omnis veritas, in Verbo Dei contenta, ex-* „*pendenda venit? unde hoc demonstrabitur? saltem non ex ipsis Formulis; ete-* „*nim contrarium ibi testatum voluère Authores. Nam Conf. Art.* 7. *hæc ha-* „*bentur.... Nec cum Divinis Scripturis ulla hominum, quantumvis sanctita-* „*te præditorum, scripta, neque ulla consuetudo, cum divinâ Veritate* (VERI- „TAS ENIM REBUS OMNIBUS ANTECELLIT) *neque multitu-* „*do, neque Antiquitas, neque Temporum Personarumque successio; neque* „*Concilia, Decreta aut Statuta, comparari possunt: omnes enim homines men-* „*daces ex se ipsis sunt, ipsâque vanitate vaniores.* IDCIRCO TOTO A- „NIMO REJICIMUS, QUICQUID CUM CERTISSIMA HAC „REGULA NON CONVENIT, *quemadmodum edocti ab Apostolis su-* „*mus: Probate Spiritus, an ex Deo sint. item: Si quis venit ad vos, & hanc* „*Doctrinam non adfert, ne recipite eum in domum vestram.*

Quia autem in animum induximus, αὐθεντίσοις Dei effatis indivulsè adhærere, liberè quasdam phraseologias Formularum, à phrasibus Spiritus Sancti deviantes, taxavimus, & defectum earum ostendimus: atque adeò sententiam Synodi Dordracenæ *de Sabbathi moralitate* intrepidè rejecimus, quia nullum in Sacris Literis fundamentum habebat. Interim licèt hæc no-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

ſtra verba produxerint *pag.* 192. *in fine.* „ *Ex hiſce luce meridianâ clarius* „ *eſt, Synodi Patres, & Interpretes noſtros non parum fuiſſe hallucinatos, ac cum* „ *iis noſtræ Catecheſeos Authores, quando* Quæſt. 103. *ea, quæ ex inſtitutio-* „ *ne Sabbathi N. T. deducenda erant, ex Quarto Legis Præcepto urgent;* „ *cùm illud penitus ſit abrogatum atque abolitum;* Nihil minus tamen potuerunt ex iis inferre, quam nos *Catecheſin* contemnere aut *Synodi Decretis* adverſari. Quippe quæ *Quæſt.* 103. aſſeruntur, utroque approbamus pollice, quemadmodum ex hiſce, quæ *pag.* 198. *paulò poſt med.* habentur, unicuique manifeſtum evadet. „ *Cùm autem hæc urgemus,* NULLO MODO „ CONDEMNAMVS DIEI DOMINICÆ OBSERVATIONEM; „ *Nam econtra cenſemus, ad Exemplum Apoſtolorum & primitivæ Eccleſiæ* „ *illum diem eſſe Sacris meditationibus & colloquiis tranſigendum, & congre-* „ *gationibus Fratrum in unum, ut Verbum Dei audiant, publicis precibus* „ *ſuas quoque preces adjungant, in ſubſidium pauperum quid ſecum adducant,* „ *atque ita communionem Sanctorum colant;* MODO QVIES NON VR- „ GEATVR TANQVAM CVLTVS PARS, ET ILLE CVLTVS „ EX QVARTO LEGIS PRÆCEPTO DEDVCATVR; *ſic enim re-* „ *laberemur ad infirma & egena elementa V. T.* &c. Synodi verò Patres ſententiam hanc ſuam non *obtruſerunt* Eccleſiæ, ſed tantùm *commendârunt*, uti apertum fit ex iis, quæ exſtant *pag.* 73. *in fine.* „ *Animadverſionem* „ *tamen meretur, quod velit D. Profeſſores ſtare judicio Synodi Nationalis* „ *circa materiam Sabbathi; cum conſtet, eam materiam longè alio modo &* „ *Methodo diverſa fuiſſe deciſam, quàm deciſi ſunt 5. Articuli. Etenim ſum-* „ *mâ cum moderatione omnibus tantum fuit commendata, quod malim Lecto-* „ *rem intelligere ex ore D. VValæi ejuſdem Synodi membri, quam ex meo;* „ *ſic ille hac de re loquitur. Synodus Nationalis Dordracena, quum poſt pere-* „ *grinorum Theologorum diſceſſum controverſiæ illæ ad illam jam tum eſſent de-* „ *latæ, eaſdem plenè decidere, cum partis alterius condemnatione, ſui fori* „ *non eſſe judicavit; quia eæ ad alias quoque Eccleſias Reformatas pertine-* „ *rent; ſed* EAM MODERATIONEM ADHIBENDAM CONSUL- „ TIUS JUDICAVIT, UT SENTENTIAM EAM, *aliis diſceptationi-* „ *bus miſſis,* UTRIQUE PARTI COMMENDARET, *in quam utrin-* „ *que deputati, certis arbitris conſtitutis, conſenſerant. Quæ moderatio quin* „ *etiam hodie maxime probanda ſit, nemini pacis Eccleſiæ ac Veritatis di-* „ *vinæ ſtudioſo dubium eſſe debet.* Vide *VVal. Loc. Comm. edit. in* 4. „ *pag.* 559.

Præterea crepabunt, nos ad Conſilium Quartum D. Mareſii, in quo *Verſio-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

M O N I T U M.

Versionem Nostram Belgicam commendat, reposuisse *pag.* 55. *in initio.*
„ *Profectò si liberè eloquendum sit, nihil hæc sunt nisi* τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν
„ τοῖς ἐπουρανίοις *spiritualia nequitiæ in supercælestibus, quibuscum nobis bellum*
„ *fore prædixit Apostolus, Ephes.* 6: 12. Et *pag.* 61. *prope finem.* „ *Non*
„ *difficile foret, multa adferre loca, in quibus jure quis correctionem desi-*
„ *deret: præsertim autem hallucinati sunt Interpretes in inscriptionibus Capi-*
„ *tibus singulis præfixis. Præcipuè autem in Prophetis & Psalmis non respon-*
„ *dent materiæ in illis contentæ:* ingeminabuntque, me *hostem esse* illius *Ver-*
sionis. At verò quam ficulneum hoc sit, quivis facilè perspiciet, qui adver-
tet posteriori loco sic nostra cohærere verba. „ *Quanquam autem* ME-
„ RITO MAGNI FIT NOSTRA VERSIO, QUIA FACILE PLE-
„ RASQUE ALIAS A TERGO RELINQUIT, *non tamen difficile fo-*
„ *ret, multa adferre loca, in quibus jure quis correctionem desideret.* Et
„ *paulò ante.* „ *Nec est quod ipsius Patroni adhæc regerant; nostram Ver-*
„ *sionem Belgicam esse meliorem Versione vulgatâ, nam id D. Maresium nul-*
„ *lo modo juvat; neque enim id examinare potis erat; siquidem constet, eum*
„ *Hebrææ Linguæ tantùm non prorsus ignarum fuisse. Eodem ergo fundamen-*
„ *to credidit, Versionem nostram valdè esse accuratam, quo id credunt Ponti-*
„ *ficiorum indocti quilibet, nempe quia id Ecclesia credit, h. e. fide carbo-*
„ *nariâ. Præterea, quicquid iidem dicent, clamabuntque, nullo modo effi-*
„ *cient, Reformatos, quibus est mens sana in corpore sano, non credituros,*
„ VERSIONEM BELGICAM ESSE VERSIONEM, AC PROINDE
„ NULLAM HABERE αὐτοπιστίαν, *multumque subsidere infra codices He-*
„ *bræos & Græcos. Nam non minus verè quam eleganter dixit Lutherus in*
„ *Epist. ad Lincum. Ebræos Prophetas velle cogere ut Germanicè (sive alia*
„ *aliqua linguâ, res enim eodem redit) loquantur, perinde esse, ac si Philo-*
„ *melam quis cogeret, dulcissima sua melodia derelicta utrisonam cuculi*
„ *vocem imitari.*

Urgemus itaque, illam esse *Scriptum humanum*, & ostendimus, eam esse *vitiis obnoxiam, nulloque modo componendam cum authenticis Verbi divini Tabulis*, quod D. Maresius improbo ausu fecit. Quippe illam D. Professoribus obtrudere ausus fuit pro Codice, à quo *neque directe, neque indirectè unquam deviare licitum esset.* Cæteroquin maximi eam facimus, non quia alii id ante nos fecerunt, sed quia, quantum nobis licuit experiri, *omnibus Versionibus*, quibuscum eam conferre hactenus datum fuit, *summo jure* præponenda venit.

Tandem vociferabuntur, nos passim maligno dente arrodere & depretiare *An-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

re *Annotationes nostræ Versioni adjunctas*; Verùm hic inconditus strepitus suâ sponte tenues evanescet in auras, si quis ad hanc nostram hac de re sententiam attendat, quæ exstat *pag.* 65. *circa finem.* „*Nam, quod ante om-*
„*nia diligenter notandum venit*, LICET NOSTRÆ NOTÆ MELIORES
„SINT NOTIS, QUAS PONTIFICII URGENT, QUOD LIBEN-
„TER CONCEDIMUS, *idem tamen est vitium, sive hæ sive aliæ obtru-*
„*dantur: introducitur enim simul fides humana in Ecclesiam, & fides in Deum*
„*destruitur. Etenim qui credunt, Annotationes ab hominibus compositas ve-*
„*ras esse, quia Ecclesia id dicit, illorum fides in homines resolvitur, non au-*
„*tem in Deum. Ab hoc autem vitio haudquaquam immunes fiunt, etiamsi, quæ*
„*recipiant, fortè vera sint, imò licet vel demonstrata essent ex Scripturis. De-*
„*monstratio enim nemini est Demonstratio, quamdiu vim illationis non perspe-*
„*xit; quandoquidem Demonstratio nil aliud est, quam adstructio rei per rationem*
„*irrefragabilem. Quamdiu proinde rationis illius* ἐνέργεια *nondum alicui mani-*
„*festa est, tamdiu, quod asseritur, non potest habere pro Demonstratione: ac*
„*proinde, qui vult alios quid recipere sine Demonstratione, quod ipse credit*
„*esse demonstratum, ille non ducit eos ad Veritatis investigationem, neque do-*
„*cet veritatem, sed fidem humanam imperat. Qui verò non penetrant De-*
„*monstrationem, quam Doctores perhibent ex Scripturis esse factam, eamque*
„*recipiunt, propter nomen ipsorum, peccant negligentiâ profectus in bono,*
„*& opinantur non credunt. Hoc enim Apostoli Axioma est Rom.* 10: 17.
„*fides ex auditu est, auditus autem ex Verbo Dei. Ubi ergo nobis non pa-*
„*tet, hoc aut illud ex Verbo Dei esse petitum juxta mentem & intentionem*
„*Spiritus Sancti, & tamen credimus, id esse verum, hominibus credimus,*
„*Deum hoc pacto fuisse locutum, ac proinde sine fide credimus. Ad hoc*
„*autem peccatum D. Maresium instigare ipsos Ecclesiæ Dei Antistites, at-*
„*que ita totam Ecclesiam, ex collatione eorum, quæ hîc dicit, ut alia omit-*
„*tamus, quæ supra suo loco enucleavimus, cum Dictatis Christi & Apostolo-*
„*rum evidens fit. D. Maresius enim Authoritatem tribuit omni exceptione*
„*majorem Notis Belgicis, quia à tota Ecclesia sunt receptæ; Christus au-*
„*tem Ecclesiæ authoritatem in interpretanda sine demonstratione Scriptura*
„*prorsus elevat.*

Ex quâ pericopâ pariter patet, quâ mente & quo animo passim liberè ab hac Versione & Notis recesserimus; ut & à cujuscunque generis & ordinis Scriptoribus: nempe quia firmiter decrevimus, Spiritum Sanctum in Scripturis loquentem sequi, & nullo modo attendentes quid alii ante nos dixerint, aut determinârint, ea solummodo proferre, quæ *Veritas*, jubare

suo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

ſuo Conſcientiam noſtram colluſtrans, proloqui jubeat; quemadmodum aliquoties teſtatum fecimus: videantur modo quæ exſtant *pag.* 125. *circa fin*: 206. *paulo ante med.* & 234. *circa initium.* Imò tantùm abeſt, nos juraſſe in verba ullius Doctoris, aut ſcripti humanâ ope compoſiti, ut nulli mortalium noſtri operis vel minimam particulam debeamus; quippe ego ſolus omnia concepi, digeſſi, conſignavi. Quod idcirco monemus, ne quidam minùs exercitati malè interpretarentur, quod ad Exemplar Ciceronis, Eraſmi, Scaligeri aliorumque plurali numero loquamur. Quanquam id monere jure poſſit ſuperfluum videri, cùm ſæpiuſculè ſingulari numero utamur, præſertim ubi quid magni momenti aſſerimus; inſtar ſunto quæ occurrunt *pag.* 18. *circa fin*: 23. *circa fin*: 25. *in initio.* 28. *in init.* & 32. aliquoties.

Atque hæc ſunt, quæ commemoratione ac animadverſione digna judicavimus, ut obtrectatorum, quantum in nobis eſſet, venenata retunderemus ſpicula, & candidis *Veritatis* amatoribus conſtaret, quid de nobis, noſtriſque laboribus ſentiendum ſit. Videlicet quòd ad favorem aut gratiam, apud ullum mortalium ineundam, ne latum unguem à recto *Veritatis* tramite ad λοξοδρομίας velimus deflectere: (Quippe uti nemini imperare ſic & nulli ſervire verè Chriſtianum eſt, & Servi Domino ſuo accepti τεκμήριον. Etenim qui hominibus placere ſtudet, hoc ipſo Dei ſervus eſſe nequit. Quare omni niſu Apoſtolus id crimen à ſe amolitur Gal. 1. Atque 1. Corinth. 7. altâ voce intonat; *Pretio empti eſtis ne fiatis hominum ſervi.*) Sed turpi occultatione repudiatâ, *Veritatis* declaratione nos apud omnium hominum conſcientiam in conſpectu Dei commendare, annuntiantes ſolum Jeſum Chriſtum eſſe Dominum, nos autem ſervos omnium mortalium, qui ſincero & defæcato cordis affectu apparitionem ejus in gloriâ præſtolantur. Adeò ut, ſi quid in Dogmatibus Formulis Eccleſiæ noſtræ comprehenſis à vero aberrare advertiſſemus, non minus generoſo ſpiritu illud abrenunciaſſemus atque confodiſſemus, quam cæteros errores defectuſque in apricum protraximus. Quemadmodum enim NIHIL POSSUMUS CONTRA VERITATEM, cum Apoſtolo, ſic & per Dei gratiam nolumus, SED PRO VERITATE omnia, ſi poſſemus, vellemus; Nam, quod in noſtrâ fuit poteſtate, hoc eſt, quantum nobis ſuâ clementiâ largitus eſt Dominus, in bonâ conſcientiâ fecimus. Si igitur mediantibus noſtris hiſce conatibus aliqui in *Veritate* corroborentur, ei ſoli omnis tribuendus venit honos & gloria; ſi verò Sycophantarum διαβολαῖς irriti reddantur & infrugiferi,

dicemus,

dicemus cum eodem Apoſtolo. *Minimi facimus ab humanâ judicari die, nam qui de nobis judicium eſt facturus, Dominus eſt.* Quocunque ergo res cadet loco, *ſemper triumphabimus in Chriſto:* & quia non, ut vulgò obtinet, *divinam cauponati ſumus Doctrinam, ſed ut ex ſinceritate, ut ex Deo, in Dei conſpectu, de iis, quæ ad fidem in Chriſtum ſpectant, locuti ſumus,* hoc Salomonis effato Prov. 10: 9. animum adverſus quæcunque obfirmabimus eminentia:

QVI AMBVLAT IN INTEGRITATE, AMBVLAT SECVRE, QVI VERO SVAS IMPLICAT VIAS, DEPREHENDETVR.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

APOLOGIA VERITATIS.

§. 1.

TRistia sanè sunt tempora, in quæ incidimus, & indies majores & usque majores volvuntur tempestatum montes, quibus succumbit, & rimis diductis largiter aquam imbibit Ecclesiæ nostræ navicula! Et, quod summopere dolendum, quorum officium est eam sartam tectam servare, ac, ubi vitium facit, mox instare operi, donec damnum sit resarcitum; hi, dissidiis acribus inter se divisi, non tantùm non ferunt naviculæ laboranti suppetias: sed, eheu! pars una proræ, pars altera puppi incumbunt (quæ vix aquis eminent, corpus enim jam cessit undis) ut eò citiùs fundum petat! Tantum scilicet potuit, non Religio sed Factio, suadere malorum! Si qui verò in vasto nautarum numero corde magis ad pacem quam ad dissidia fovenda præditi sint, qui profectò vix totidem sunt, quot

Thebarum portæ vel divitis ostia Nili,

illi majore sui quam naviculæ curâ tanguntur, & quamvis animus æstuet, ob circumstantes, qui verba & gestus observant, brachiis conglobatis eam adspiciunt laborantem

ac si dura silex stet aut Marpesia cautes.

Clarius mentem nostram explicabimus, quanquam haud ignota loquamur, imò omnibus nimis, proh dolor! obvia. Constat Theologos nostros, ab aliquot annis, pessimo profectò exemplo, ivisse in partes, & contentionis serram reciprocasse: (quod enim Politicos spectat, & Philosophos, alterius fori est; saltem nec has, nec illas quæstiones facimus nostras) quo instituto ex Scholis Pietas effurcillata est, & cum Pietate sincerum ac genuinum Theologiæ studium; id enim neminem contentiosum reddit, sed pacis amantem. Quum verò huc propenderent animi, quid aliud potuit exspectari, quàm tandem aliquando dissidia hæc in apertum exitura bellum? Huic rei proinde commodam nacti occasionem visi, qui ab alterâ parte stabant, in hac communi rerum revolutione, vel instigarunt D. Samuelem Maresium, vel ipse, quod magis credibile est, suâ sponte, re cum aliis communicatâ, admodum intempestivè, si unquam, ex adversâ parte stantibus μετὰ πολλῆς φαντασίας bellum denuntiavit, nisi velint omnes ad unum, ad sua, manibus post terga revinctis, sese sistere supplices castra. Quandoquidem itaque hactenus nemo, quantum seria indagatione perquirere nobis fuit datum, eam denuntiationem æquâ lance appendit (unus enim & alter tandem aliquando eminus allatrare tantùm, & sibi vel suis impacta crimina diluere sustinuit) judicavimus, Harpocraticum silentium esse abrumpendum, & pro virili omnibus demonstrandum τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις *spiritualia nequitiæ in supercœlestibus* Eph. 6: 12. quibuscum nunc nobis est decertandum in extremâ hac Mundi senectâ.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

§. 2. Constitueramus ordine, quæ promulgat Fæcialis ille, expendere, verùm ab eo proposito nos quantocius dimovit Orationis series: Etenim omnia perturbata sunt, & vix quicquam suo loco positum. Nam postquam in Illustr. D.D. Ordines nostros censoriam suam strinxisset virgulam, & Viros doctos varii generis & commatis indignis excepisset modis, tandem *pag.* 10. agit de Authoritate Versionis Belgicæ, Annotationumque ejus margini adjunctarum, ut & Synodi Dordracenæ: Exinde *pag.* 11. nominatim D. Coccejum aggreditur, quem traducit, ac si de Decalogi naturâ, atque de Satisfactione J. Christi minus rectè sensisset. Mox autem longum Catalogum errorum texit, quos Viros fratres defendere affirmat: quo, ut invidiam ipsis conflaret, recitato, denuo ad D. Coccejum sese convertit *pag.* 16. *& seq.* asseveratque eum negasse moralitatem quarti præcepti: & de Remissione Peccatorum sub V. Testamento ea dixisse, quæ soli fanatici & furiosi defendunt; imò, statuisse, Patres V. Testamenti fuisse omni fiducia & certitudine salutis destitutos. Post longas hasce ambages demum incipit *pag.* 20. disserere, num quæstiones, quas Viri fratres movent, veniant tolerandæ an secus: atque tum denique decem à se excogitatas proponit Pacis Conditiones; inter quas eminent, quæ agunt de Authoritate Formularum nostri consensus, Versionis Belgicæ, Annotationumque ei adjunctarum, atque Synodi Dordracenæ, ut ita hîc rursus

— Redeat labor actus in orbem.

§. 3. Quandoquidem verò ille inter reliquas lamentationes, quas longum esset hîc recensere, exclamat, *Novatores ex Sione Babelem fecisse pag.* 14. *in medio*, constituimus ante omnia demonstrare, quinam istius criminis rei sint, quod sane longè maximum est. Ut autem feliciùs hoc succedat, ordine ostendemus; quid Babel fuerit Vetus & quid Nova sit, atque deinde inquiremus, num ejus in nobis vestigia, & quæ supersint: quem in finem, quæ D. Maresius habet de methodo studiorum, excutiemus; & postea decem Pacis Conditiones seu Consilia ordine eâdem methodo enucleabimus. Quibus peractis, ex alterâ parte docebimus, quam viam teneat D. Maresius in Viris fratribus, quos Novatores vocat, redarguendis, pariterque D. Coccejum à calumniis, temerè ipsi impactis vindicabimus. Tandem autem momentum controversiarum quæ nunc maximè agitantur expendemus, atque de iis, quantum impræsentiarum requiri nobis videtur, ad Ecclesiæ ædificationem liberiori stilo, Spiritu S. facem nobis prælucente, differemus.

§. 4. Sic Moses, servus Dei in totâ domo suâ fidelis, Babelis natales refert Gen. 11: 1 — 9. *Et erat omnis Terra labium unum, verbaque una.* 2. *quum autem proficiscerentur ab Oriente, invenerunt vallem in Terra Sinear & consederunt ibi.* 3. *Dixeruntque quisque ad proximum suum, age, ducamus lapides & igne excoquamus. Et fuit illis later pro lapide, ac lutum fuit ipsis pro bitumine.* 4. *atque dixerunt, agedum, ædificemus nobis urbem & Turrim, cujus caput in cœlo sit, & faciamus nobis nomen, ne dispergamur per faciem universæ Terræ.* 5. *At verò descendit Jehova, ut videret urbem & Turrim, quam ædificabant filii Adam.* 6. *Etenim dicebat Jehova: ecce populus unus est, & labium unum omnibus: & hoc inceperunt facere: nunquid autem difficile erit ipsis, omne quod decreverunt facere?* 7. *Ergo igitur descendamus, & confundamus ibi labium ipsorum, ne audiant quisque labium proximi sui.* 8. *Et dispersit ipsos Jehova inde per faciem universæ Terræ.* Operæ pretium erit hæc paulò premere. Dicit *omnem Terram* hoc est, omnes Noachi

poste-

posteros, habuisse *labium unum & verba una.* Nisi velimus Spiritum Sanctum in exiguâ adeò pericopâ ταυτολογεῖν, fatendum est, hîc duo dici distincta; nempe eos omnes eâdem usos fuisse linguâ, & iisdem sermonibus: דבר enim propriè significat *sermonem*, vide Eccles. 8: 1. Psal. 147: vers. 19. atque eâ de causâ segregatur ab אמרים *dictis*, & מלים *verbis*, tanquam totum à partibus id constituentibus. Psal. 19: 4. 5. Sensus ergo est: omnes eâdem adhuc utebantur Dialecto, & nullus erat in iis, quæ de Religione audierant à majoribus suis, dissensus. Hoc non tantùm clarum est ex instituto Mosis, qui Religionis & Ecclesiæ incunabula atque incrementa describere in animo habuit; sed & sequentia verba idem arguunt. Etenim postquam in valle Sinear consederant, constituunt *ædificare urbem & Turrim, cujus caput in cœlo esset, & facere sibi nomen, ne dispergerentur per universæ Telluris superficiem.* Insipidum, imò stultum prorsus foret, cogitata sua alligare huic visibili urbis & Turris structuræ, existimareque Noachi nepotes adeo vesanos fuisse, ut vallem elegerint loco montis, cum Turrim volebant ædificare stupendæ altitudinis; atque autumaverint se hacce Mole impedituros, ne dispergerentur per universam Terram. Deinde, an res Dei iræ digna videri potest, populum magni ædificii structurâ & urbis spatiosæ ostendere posteris, quanto numero olim unà fuissent? Et an somniando quis illos adeò sibi febricitantes posset imaginari, ut cogitârint, se diu absque numerosâ prole victuros, quum ipsi vidissent, quam exiguo temporis spatio in immensum excrevissent numerum? & sanè id cogitare debuissent, si voluissent præcavere dispersionem per totius Telluris faciem: quandoquidem sedes quærere posteri debuissent. Mentem itaque altius extollamus & de Noachi posteris, atque ante omnia de Deo τὸ καθῆκον cogitemus.

§. 5. Inceperunt igitur, qui populus unus erant, & eodem omnes idiomate utebantur, atque idem de Deo & de viâ Justitiæ, juxta traditionem παλαιοπαραδότων sentiebant, ut impedirent sui dispersionem, quâ scilicet illa unitas facilè dissolveretur, post initum super hoc negotio consilium *ædificare urbem & in eâ Turrim, cujus caput esset in cœlo.* Quæ verba secundùm analogiam priorum capitum, atque Dei intentionem alium non admittunt sensum, quam populum hunc in animo habuisse, se totum, quamdiu urbs satis esset capax, velle intra eadem pomæria includere; & in eâ urbe erigere structuram, quæ suâ figurâ homines doceret, cui fini esset exstructa; videlicet ut in eâ residerent ii, qui cœlum terræ jungerent, & inter quos & Deum esset quasi סוד *familiare commercium.* Illi ergo in cœlum mente scanderent Deum sciscitatum, & Deus viceversâ ad ipsos descenderet, instruendi causâ. Uno verbo, ut populus illam Molem suspiceret tanquam Templum in quo Deus, in oppositione ad omnia alia loca, habitaret; & illos, qui in ea degerent, tanquam Interpretes Dei, à quorum ore Oracula essent repetenda: atque ita iis concrederent custodiam Doctrinæ Noachi, quam omnes pro verâ instructione Dei habebant; & quidem eâ cum circumscriptione; ut nemini unquam liceret in dubium vocare, quod Senatus ille dictaret, cum iis congruere Dogmatis. Id indicat Moses, quando dicit eos hoc instituto duo intendisse; nempe *facere sibi nomen, & præcavere ne dispergerentur per universum orbem.* Non intendebant Dei promovere honorem & ei facere Discipulos, sed *sibi*, in oppositione ad Deum *facere nomen.* Finis proinde hujus machinationis fuit, ut doctrina salutaris deinde dependeret à sese, non verò à Deo; atque ita sibi subjectus foret populus, non Deo, in negotio Religionis: ut nempe nemo auderet quid dicere, nisi ad nutum eorum, quos sacris rebus præfecerant. Illi itaque Authoritate eminerent,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

rent, & per eam Authoritatem ſarta tecta ſervaretur Doctrina cœleſtis. Atque hoc modo exiſtimabant ſeſe poſſe præcavere, *ne diſpergerentur*, ſed econtra ſemper manerent unus populus, quantumvis multiplicarentur, loquens eoſdem invariatos de Religione ſermones; horum enim cuſtodes conſtituerant, qui eandem illimitatam Authoritatem ſuis derelinquerent ſucceſſoribus.

§. 6. Specioſus utique prætextus, & qui primâ fronte non paucos alliceret; at verò Deus longè aliud volvebat animo: Ille *ſibi nomen facere intendebat*; quare, ubi hoc eorum inceptum contuetur, dicit; *Nunquid difficile erit ipſis omne quod decreverunt facere?* Sanè id facto comprobavit; confudit enim labium ipſorum, ne audiret quiſque labium proximi ſui, eoſque diſperſit per faciem totius Telluris, atque ita effecit ne Urbem & Turrim, prout conſtituerant, conſummarent. Nam quum unus alium non intelligeret; imò quum unus alteri non attenderet (ſatis enim *audiebant* invicem) coacti fuere deſiſtere ab opere incepto. Credibile eſt, Deum quædam confudiſſe vocabula, vel potius confudiſſe ipſorum memoriam, ut vocabula quædam agnata non ſatis diſtinguerent, & hoc pacto diſputationes fuiſſe ortas de hujus illiuſque ſignificatu proprio, atque indies magis ac magis lites illas eundo acquiſiviſſe vires, ut tandem Sermones de Religione variarent: planè uti in diebus N. Teſtamenti factum eſt, & adhuc fit; unde ſub Mole λογομαχιῶν tantùm non ſuccumbimus; inutiles enim vitilitigationes immenſam variorum ſermonum de rebus ſacris pepererunt ſegetem. Viſum autem Deo fuit, in perpetuam hujus rei memoriam, hanc urbem vocare Babelem, *quia ibi confudit labium univerſæ Terræ, & inde eos per totum diſperſit orbem.* Perpetuum ergo nobis Moſes ex ore Dei hîc reliquit teſtimonium; omnia, quæ homines proprio conſilio in Religionis negotio ad propriam gloriam, Deo inconſulto, machinantur; qui ſolus eminere & ſacris rebus præſidere vult, ut genuinus ſuæ Eccleſiæ Patronus & Doctor, ipſi ſummopere eſſe abominationi, adeoque Jehovam tales machinationes ſemper diſturbaturum, confundendo Authorum ſermones, ne unus alteri auſcultet.

§. 7. Atque hæc de Babele Veteri enucleaſſe noſtro ſatis eſt inſtituto; quoniam apertum fecimus, quid Babelis nomine veniat, juxta Spiritus ſancti mentem, inſigniendum. Pergimus proinde ad indagationem Babelis N. Teſtamenti. Poſt multa itaque præludia, multaſque ambages, quæ ſtudio brevitatis omittimus, tandem circa ſeculi ſexti finem Johannes Quartus, Jejunator dictus, Patriarcha Conſtantinopolitanus, ambivit palam titulum Epiſcopi univerſalis; eumque, niſi poſt Pelagium, Epiſcopum Romanum, Gregorius Magnus, ejus ſucceſſor, ſeſe ſtrenuè illius conatibus oppoſuiſſet, à Cæſare Mauritio impetraſſet. At verò poſtquam Phocas, impio auſu, Orientis Imperium ſibi ſubjeciſſet, & fruſtra videret ſe conaturum Occidentem Orienti adjungere, niſi Præſul Romanus ſibi ſua Authoritate ſuccurreret; ſponte illi obtulit titulum, quem Johannes Jejunator affectaverat; promulgavitque Romanam Eccleſiam deinceps habendam eſſe pro omnium Eccleſiarum capite: Bonifacius proinde, ejus nominis Tertius, invitis & reclamantibus omnibus piis, ſe collocatum vidit in monte excelſo, atque monſtratis ſibi Regnis Mundi à Diabolo, Deo derelicto, ei ſeſe ſubmiſit, ſpe illorum Dominio potiundi. Quam Bonifacii inſaniam quum ſucceſſores ſibi duxerunt imitandam, imò propagandam latius, tandem tota Eccleſia, paucis exceptis, coram Dracone & Beſtia ejus ſucceſſore, in genua ſe ſupplex provolvit, atque triſti experientiâ adimplevit hocce Joannis vaticinium Apoc. 13: 3. 4. *Et admirata eſt tota Terra poſt Beſtiam. Et adorarunt Draconem, qui*

dedit

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

dedit potestatem Bestiæ; & adorarunt bestiam dicentes: quis similis Bestiæ? quis potest belligerare cum ea?

§. 8. Hæc si perpendamus, & cum iis, quæ Moses de Babele Veteri dixit, conferamus, patebit attendenti, ubi hæc obtinebant, Babelis novi fundamenta fuisse jacta; clarius tamen id evincit successus hujus machinationis Diaboli ibidem delineatus ỳs. 11. &c. refert enim Joannes, *se Bestiam*, h.e. hominum turbam bestiis magis quam hominibus similem; *vidisse habentem duo cornua similia agno.* id est, Christo; quæ quid aliud denotare valent quam potestatem ligandi & solvendi? cùm quia Christus eam sibi soli vendicat, & quidem in oppositione ad omnem hominem, qui eam sibi tribuit Apoc. 3: 7. tum quia Pontifices Romani eam sibi datam esse tradunt, *& loquentem tamen ut draco.* Vox Christi est: *Ego non possum quicquam facere ex me ipso: ut audio ita judico; & judicium meum justum est: quia non quæro voluntatem meam, sed voluntatem Patris, qui misit me.* Joh. 5: 30. Diaboli autem vox est: *Si prosternas te coram me, omnia hæc Regna tibi dabo, & omnem potestatem hanc atque gloriam; nam mihi data est, & cui volo do illam* Luc. 4: 6. Hunc Præceptorem suum sequitur Bestia hæc, sibi omnia quæ in mundo sunt tradita esse asserens. Potestatis hujus nefandum exercitium delineatur ỳs. 12. 13. 14. maximè verò in rem nostram sunt quæ vers. 15. & sequentibus habentur: dicit enim; *datum esse ipsi Bestiæ dare Spiritum Imagini Bestiæ.* h.e. Deum justo suo judicio permisisse huic Episcoporum choro, ut docerent non sine successu, nempe Imaginem Bestiæ, h.e. Ecclesiam repræsentativam; sic loquuntur; (quæ in Pontificem Romanum tandem resolvitur, uti notum) gaudere Spiritu Dei, quo ducitur in omnem veritatem, *ut loqueretur Imago Bestiæ* quasi Dei oracula funderet, *Et faceret, quicunque non adorarent imaginem Bestiæ, ut occiderentur*; unde mox *faciebat omnes parvos & magnos, & divites & pauperes, & liberos & servos, ut daret ipsis signaturam in manu illorum dexterâ aut in frontibus eorum.* h.e. Authoritatem sibi Deo similem sumebat, non tantum in legibus condendis, sed & rigidè injungendis, quas tenebantur manu exsequi & mente meditari. h.e. operibus, dictis, ac cogitatis observare sine ulla deviatione, multò minus tergiversatione: (confer Exod. 13: 9. & Deut. 6: 8. ubi idem Deus fieri jussit) *& ne quis posset emere aut vendere*, nempe ea, quæ apud Bestiam venâlia prostant, (quæ hoc Carmine olim quidam complexus est:

Omnia sunt nummis venalia, sacra, profana,
Thura, Preces, Missæ, Baptisma, Rosaria, Bullæ,
Templa, Sacerdotes, Altaria, Cera, Crucesque,
Sal, Oleum, Sputum, Cinis, Infula, Mitra, Galerus,
Corpora Sanctorum, Merita, Indulgentia & Agnus,
Claves Cœlorum, Cœlum, Christusque, Deusque.)

nisi qui haberet signaturam illam Legis Bestiæ, *aut nomen Bestiæ*, quod est, Ecclesia Catholica Romana, *aut numerum ejus*, Traditiones videlicet, quibus Ecclesiam facit à vero numero, qui est duodenarius in se multiplicatus, deficere: atque ita Babelem collapsam infausto omine juxta exemplar Noachidarum Bestia illa & Imago ejus instaurarunt.

§. 9. Hæc dum dicimus, Spiritum sanctum habemus nobis adstipulantem. Etenim Apocal. cap. 17. refertur, *Joanni in desertum abducto in spiritu monstratam fuisse mulierem Bestiæ insidentem coccineæ* ỳs. 3. quæ ỳs. 5. dicitur *habuisse nomen fronti inscriptum* μυςήϱιον Βαβυλὼν ἡ μεγάλη: Bestia autem, cui insidebat, hoc modo

v. 8. delineatur; *Bestia, quam vidisti, fuit & non est, & ascensura est ex abysso & ad interitum abitura: & mirabuntur habitantes in Terrâ (quorum nomina non sunt inscripta libro vitæ, à fundatione mundi) videntes Bestiam quæ fuit & non est, quanquam est:* quæ prorsus coincidunt cum iis, quæ ex cap. 14. supra adduximus. Animadversionem autem singularem meretur, quod de Bestiâ dicatur; ἦν, καὶ οὐκ ἔστι καὶ μέλλει ἀναβαίνειν ἐκ τῆς ἀβύσσου. *Erat & non est, sed adscendet ex abysso:* quid enim voluit hisce verbis nos docere Spiritus sanctus, quam Bestiam hanc, quamvis circumstantiis diversam à Bestiâ, Gerariâ Veteris meretricis Babylonicæ, Genes. 11. quo sensu tum temporis poterat Joanni dici, *quod non esset:* eandem in se spectatam nihilominus fuisse; quia *erat*, cum hæc Angelus diceret. h. e. existebat; scilicet ex parte. Nam teste Apostolo 2 Thess. 2:7. *Mysterium tum omnino operabatur* τῆς ἀνομίας *defectionis:* Et tamen tum adhuc *ascensuram fuisse ex abysso*, quatenus scilicet, post revelationem ἀνθρώπου τῆς ἁμαρτίας, gereret mulierem, quæ posset nuncupari μυστήριον Βαβυλὼν ἡ μεγάλη ἡ μήτηρ τῶν πορνῶν καὶ τῶν βδελυγμάτων τῆς γῆς. *Mysterium Babylon magna, mater scortatorum & abominationum Terræ* Apoc. 17:5. fuit ergo vetus Babylon non tantum typus & figura novæ, sed quod ad substantiam eadem: quæ si attentus Lector perpendat, evidens ipsi erit, nos in suprà delineato ad Verba Mosis Commentario non à mente & scopo ipsius aberrasse. Babel proinde est, secundùm mentem Spiritus sancti, quivis cœtus & conspirans multitudo, quæ non Deo, sed sibi ipsi nomen facere studet, eligendo ex sese Senatum, quem, quasi Deo jubente, custodem facit Religionis, ne luxetur unquam unitas fidei & compages Ecclesiæ: cui & idcirco potestatem dat, sine demonstratione Veritatis propriâ Authoritate interpretandi cuncta; quæ ad eam spectant; quorum Præsulum Dictatis quivis tenetur in omnibus esse obediens sine tergiversatione aut provocatione; quia scilicet illi Dei pollent Spiritu, & cum eo majorem cæteris habent familiaritatem, nisi velit tanquam degener filius ab illis extra Ecclesiæ pomæria excludi. Babylon verò Magna, per excellentiam, est Ecclesia Romana cum suo Clero & supremo capite Pontifice Romano.

§. 10. Quia autem non parum deinceps nobis conducet, evidentibus idipsum evincamus argumentis necessum est: huc verò subsidiorum satis nobis subministrat Apostolus 2 Thess. 2: 3.4. ubi ex professo, Ortum & Progressum Anti-Christi hisce verbis depingit: *Ne quis vos seducat ullo modo, nisi veniat* ἡ ἀποστασία *Defectio priùs, & reveletur homo peccati, Filius Perditionis; qui sese opponit, atque supereffert in omnem dictum Deum, aut colendum, itaut in Templo Dei sedebit instar Dei, declarans seipsum quod sit Deus.* Exspectanda erat non quædam secessio à Doctrinâ Christi, sed *Defectio per excellentiam, quæ* δεικτικῶς poterat nuncupari ἡ ἀποστασία: qualis autem hæc ἀποστασία sit, ex delineatione Authoris ejus defectionis satis liquet: *Revelaretur*, inquit, ὁ ἄνθρωπος τῆς ἁμαρτίας ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας, *homo peccati filius perditionis.* Nempe postquam diu clam suum nequitiæ semen sparserat, ac specie Religionis & Pietatis animos hominum ad se pertraxerat, palàm ostenderet se esse *hominem peccati*, h. e. quasi ex peccatis conflatum atque progenitum, & nullâ re conspicuum in oculis Dei, nisi quod insigniter peccet, atque ad peccandum instiget unumquemque. Huic expositioni fidem faciunt Codices, qui legunt ὁ ἄνθρωπος τῆς ἀνομίας. Est ergo ipse quantus quantus ἄνομος & nullo modo ἔννομος Θεοῦ. Præterea demonstraret se esse υἱὸν τῆς ἀπωλείας, *filium perditionis*; h.e. qui ipse esset interitui destinatus, & omnem operam in eo consumeret, ut posset secum perplurimos in exitium præcipitare. Hoc sensu

à Spi-

à Spiritu ſancto vocatur Apoc. 9: 11. ἄγγελος ἀβύσσου *nuncius, emiſſarius inferni*, cujus nomen in emphaſi eſt ἀβαδδὼν ſeu ἀπολλύων *Perdens*. Quanquam ergo ſeſe jactitet Chriſti eſſe Vicarium, attamen ex ſcripturis diſcimus, quod ſit per excellentiam ὁ ἄνθρωπος τῆς ἁμαρτίας ſeu ἀνομίας in oppoſitione ad ἀνθρώπους τοῦ Θεοῦ *homines Dei*. 2 Timoth. 3: 17. & ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας in oppoſitione ad υἱοὺς φωτὸς καὶ ἡμέρας *Filios lucis & diei* 1 Theſſ. 5: 5.

§. 11. Quomodo verò ille ſeſe extulit, & quibus gradibus ſummum conſcendit faſtigium? 1. *Seſe oppoſuit*: quod Apoſtolus innuens dicit ὁ ἀντικείμενος: (phraſin vide Luc. 13: 17. 21:15. 1 Cor. 6:19.) Cui ſeſe oppoſuit niſi omni, quod ſibi obſtabat, ne ἁμαρτία & ἀνομία atque ἀπώλεια Regnaret? maximè verò Chriſto & Regno ejus: Ille enim κεῖται εἰς σημεῖον ἀντιλεγόμενον, *poſitus eſt in ſignum, cui contradicitur*, ut Luc. 2: 34. legitur. 2. *ſeſe extulit ſuper omnem poteſtatem in mundo*, quod hiſce verbis Apoſtolus adumbrat, ὁ ὑπεραιρόμενος ἐπὶ πάντα λεγόμενον Θεὸν ἢ σέβασμα. quid Paulo hîc ſit λεγόμενος Θεὸς nemini poteſt eſſe obſcurum, qui ſpiritualia ſpiritualibus componit. 1 Cor. 8: 5. 6. dicit: *Quamvis ſint multi* λεγόμενοι Θεοὶ *ſive in cœlo, ſive in terrâ (quemadmodum multi Dii ſunt & multi Domini) nobis verò unus Deus eſt, Pater, ex quo omnia & nos ad ipſum; & unus Dominus Jeſus Chriſtus, per quem omnia & nos per ipſum.* Ex quo diſcimus λεγομένους Θεοὺς non eſſe Gentilium numina: etenim illi non ſunt in cœlo. cum autem diſtinguantur à Deo vero, liquet eſſe Creaturas; atque ita vel Angelos vel Homines, vel utroſque. Idem Apoſtolus nos id doceat: ille hæc Davidis verba ex Pſ. 97:7. *incurvabunt ſe ei* כל אלהים *omnes Dii*, adducens Heb. 1: 6. dicit: *& adorabunt eum* πάντες ἄγγελοι Θεοῦ *omnes Angeli Dei*. Angelos itaque excludere non licet ex θεῶν λεγομένων cœtu; ſunt ergo illi θεοὶ λεγόμενοι, quos dixerat eſſe in cœlo: in Terrâ verò ſunt homines, quod diſcimus, ex Pſ. 82. ubi Deus in medio Deorum ſtans, eos in hunc modum alloquitur verſ. 6. 7. *Ego dixi, Dii eſtis, & Filii Excelſi omnes, veruntamen inſtar hominis moriemini, & ut unus Principum cadetis.* Ex quâ pericopâ Chriſtus verba hæc; *Ego dixi, Dii eſtis*; adducens Joan. 10: 34.. 36. exponit, quid ſit λεγόμενος θεὸς, ſic enim Judæos alloquitur, *nonne ſcriptum eſt in lege veſtrâ, Ego dixi, Dii eſtis? ſi illos nuncupavit Deos, ad quos verbum Dei factum eſt, & non poteſt ſolvi Scriptura; quem Pater ſanctificavit & miſit in mundum, vos dicitis, blaſphemas, quia dixi, filius Dei ſum?* λεγόμενοι θεοὶ itaque ſunt, πρὸς οὓς ὁ λόγος τοῦ θεοῦ ἐγένετο, h. e. quibus Deus voluntatem ſuam revelavit, ut eam populo indicarent, & ad quos idcirco populus accedere debebat, ut verbum atque legem ab iis petat, juxta Mal. 2: 6. 7. & Matth. 23: 1.. 3. atque ita ipſis obedire in omnibus tenebatur. At verò non erat iis licitum quid injungere, quod verbo Dei contrariaretur, ut liquet ex collat: Deut. 17: 8 — 13. 21: 5. 24: 8. Mal. 2: 8. &c. & Mat. 15: 29. quare hoc demum in caſu ſolvebatur obligatio; Deo enim ſemper magis eſt obediendum quam hominibus juxta Actor. 5: 29. Quid Apoſtolo ſit σέβασμα, nunc facile explicatu eſt, nempe ὅ τις σεβάσεται *quod quis colit*, præter θεοὺς λεγομένους, & alio modo colit. Sunt igitur in emphaſi, qui σεβαστοὶ dicti fuere, quo nomine ſolebant nuncupari à Græcis Imperatores Romani, quos Latini *Auguſtos* appellabant. Homo peccati, filius Perditionis, ſeſe poſt oppoſitionem ſuperefferret ſupra Moſen, & omnes, quos Deus Eccleſiæ ſuæ, uſque dum Chriſtus Regnum capeſceret, præfecerat, ut & ſupra Cæſares Romanos. Quibus innuitur, quod omnem poteſtatem Spiritualem & mundanam ſibi ſoli vindicaret, & pro ſuo lubitu dominaretur in Eccleſiâ & mundo. Quia autem ſe efferret ſupra omnem λεγόμενον θεὸν, patet quod majorem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

jorem ſibi tribueret Authoritatem, quam Moſes unquam habuit: quæ quid aliud eſſe poteſt, quam gloriari adſiſtentiam Spiritus ſancti infallibilem, & poteſtatem leges condendi obligantes conſcientiam, à quibus ad Scripturam provocare non ſit ullo modo licitum? Etenim, ut vidimus, θεοῖς λεγομένοις quidem fuit data poteſtas, populo leges præſcribendi, ſed non obligabant, ſi adverſarentur Verbo Dei.

§. 12. Si huc uſque dicta comparamus cum iis, quæ Apoc. 13: 15. 16. 17. leguntur, apertum eſt, *hunc hominem peccati eſſe Imaginem Beſtiæ*, cui ibi *Spiritus tribuitur, & poteſtas loquendi pro lubitu, atque occidendi eos, qui ſibi non obediant.* Inſuper apertum eſt, ex ejuſdem Cap. v. 11. Beſtiam illam *duo habere cornua ſimilia Agno, & loqui, quemadmodum loquitur Draco.* Ex quibus ſequitur, hanc Imaginem Beſtiæ non poſſe eſſe Mahumedem; Mahumed enim non habuit *duo cornua ſimilia Agno*; nam oppugnavit ex profeſſo Chriſtum, & membra ejus; habere autem illa debuiſſet, quomodo enim alias Beſtiam referrent? reſtat ergo ſit Pontifex Romanus, in quo omnia ex amuſſim verificantur. Etenim dicit ſe eſſe Chriſti Vicarium, & Poteſtatem, quicquid ſuo collubitum eſt animo ligandi, habere, & ſolvendi; loquitur etiam ſicut Draco, ſibi omnia Regna vindicans, quæ in mundo ſunt: adeoque & Beſtia ei hanc gloriam tribuit. Inſtar omnium ſit *Baronius*, ille ad *annum* 1076. *num.* 31. has Pontificis prærogativas recenſet. 1. *Pontifex Romanus ſi fuerit canonicè ordinatus meritis D. Petri infallibiliter ſanctus eſt.* 2. *Solus Romanus Pontifex jure dicitur univerſalis.* 3. *Nullum Capitulum, nullusque liber Canonicus habetur abſque illius authoritate.* 4. *Sententiam illius nemini retractare licet, ipſi verò retractare omnium.* 5. *Ipſe debet à nemine judicari.* 6. *Nullus audeat condemnare Apoſtolicam ſedem appellantem.* 7. *Majores cauſæ cujuſcunque Eccleſiæ ad ipſum referri debent.* 8. *Nulla Synodus abſque præcepto ejus debet vocari generalis.* 9. *Illi licet Imperatores deponere.* 10. *Ille poteſt à fidelitate iniquorum ſubjectos abſolvere.* Sed pergamus & id Apoſtolum ſuo modo exponentem audiamus, dicit, ὥστε αὐτὸν εἰς τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ ὡς θεὸν καθίσαι, ἀποδεικνύντα ἑαυτὸν ὅτι ἔστι θεός. Frivolum eſt hîc cogitare de Templo Hieroſolymitano; id enim, licet adhuc ſtaret, *Templum Dei* nuncupari non poſſet, quoniam Chriſtus palàm dixit Judæis Matth. 23: 38. ἰδοὺ ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος: *Ecce domus* VESTRA VOBIS *relinquitur vacua.* In N. Teſtamento non novimus Templum Dei præter Eccleſiam, cujus Hieroſolymitanum Templum umbra fuit, ſi Paulo fidem habeamus; hoc enim pacto alloquitur Corinthios 2 Cor. 6: 16. ὑμεῖς ναὸς θεοῦ ἐστε *vos eſtis Templum Dei; quemadmodum Deus dixit, habitabo in vobis & in medio veſtrum obambulabo, & ero ipſorum Deus, & illi erunt mihi populus;* Quæ petita ſunt ex Exod. 29: 45. 46. Hiſce parallela vide 1 Cor. 3: 16. 6: 19. 20. Eph. 2: 20. 21. Hebr. 3: 6. 1 Petr. 2: 5. & 1 Tim. 3: 15. *Collocat* itaque *ſe* Anti-Chriſtus *in Templo Dei, tanquam Deum*; non ut θεὸν λεγόμενον, ſuper eos enim ſe extulit, ac proinde ut θεὸν φύσει: *Deum natura.* Gal. 4: 8. imò *oſtentat ſeſe ipſe, quod ſit Deus*, hoc eſt ſibi adſcribit, quæ nulli niſi vero & æterno Deo propria ſunt. Memorabilis in hanc rem eſt pictura, quam delineârunt Pontificii in honorem Pauli V. Pontificis, cujus meminit Vir Nobiliſſimus pariter ac Doctiſſimus *Philippus Mornæus*; quem, quia oculatus teſtis eſt hujus ſtupendæ abominationis, viſum fuit, de eâ introducere differentem, ut majus pondus habeat. Sic ille pag. 6. Præf. in librum, cui titulum fecit, *myſterium Iniquitatis*, Eccleſiæ Romanæ Sectatores alloquitur. *Ambigitis adhuc Fratres ac Domini; Audite & videte Paulum V. Pontificem huncce veſtrum. Præfigitur ſuorum libris, heri aut nudius Tertius excuſis*

cusis ad vivum, quasi in tabella depictus hac inscriptione: Paulo. V. Vice-Deo, Christianæ Reipublicæ Monarchæ invictissimo; & Pontificiæ Omnipotentiæ conservatori acerrimo. (Quo & pridem stylo Tolentini legitur. Paulo III. opt. Max. in terris Deo) substernuntur Principum, Regum, Cæsarum sceptra, diademata; circumstant illum vultu imperium portendentem (capiti imminet hæc inscriptio) Principes, Reges, Cæsares ipsi cernui, fulguriti, attoniti, adorabundi; circumsonat denique verbum Dei, at quam præpostere usurpatum, detortum! Gens & Regnum quod non servierit ipsi, in gladio, in fame & in peste visitabo super gentem illam ait Dominus Jerem. 27. Quod de Nebucadnezare Ecclesiæ devastatore olim prædictum, alter Caiphas ipse sibi accommodat, in se ipse Christianæ Ecclesiæ Alastore impletum vult. Item: Dedit ei Dominus potestatem & regnum, & omnes populi ipsi servient; potestas ejus potestas æterna, quæ non auferetur, & regnum ejus quod non corrumpetur Dan. 7. vultu in Terram demisso pulverem pedum tuorum lingent Es. 49. Quæ de uno Christo, æterno Dei filio, in Ecclesia sua regnante enuntiata, enuntianda nemini homini, citra blasphemiam, communicantur. Hæc, jussu Superiorum Bononiæ, Neapoli typis mandata. Nec temere quidem aut privato quorundam studio sed ex Senatus consulto Pontificio, re deliberata, solenni more, in loco Majorum, in congregatione publicâ, in Æde Minervæ, in Pauli ipsius conspectu, in celebri Cardinalium concursu disputata, definita. Contrahis hic frontem Lector; non arcana loquor. Novit hæc Roma, & prostant hæc Monstra cuivis monstranda, ostentanda; & tu peregrinus verè in Ecclesia tuâ, si ignoras; tui proditor si conscius dissimulas: usque quo aut illis impunè tam ferrea frons, aut vobis cum animarum dispendio tam plumbea mens? & sopiendi perpetuò nunquam sapiendi tempus!

§. 13. Quandoquidem igitur extra controversiam collocavimus, Quid Babel sit, & quidem in specie, Ecclesiam Romanam cum suo Clero esse Babelem magnam: Pontificem verò Romanum esse Anti-Christum per excellentiam, qui δυνάμιν τῆς φωνῆς *vim & efficaciam vocis* (1. Cor. 14: 11.) exhaurit: (est enim Ἀντίχριστος *Vice-Christus*, qui Christi gloriatur esse Vicarius, regnans ἀντὶ Χριστοῦ, *loco Christi*; quo spectant *duo cornua similia agno*, quibus superbit. Qua significatione τῦ ἀντὶ venit Matth. 2: 22. & 17: 27. ac in compositis hisce, ἀντιβασιλεὺς *Vice-Rex*. Ἀντίστροφος *æquivalens*, Ἀντίτυπος *typus respondens*. Atque etiam Ἀντίχριστος *Christi adversarius*, qui Christum impugnat: quo spectat, quod loquatur instar Draconis, qui ei suum cessit thronum: evidens autem est, nullam esse prorsus συμφώνησιν Christi cum Beliale, ut cum Paulo loquamur 2. Cor. 6: 15. hæc significatio est particulæ ἀντὶ nativa, ut ita loquar; vide Matth. 5: 38. Hebr. 12: 16. 1. Petr. 3: 9. & in compositis hisce ἀντίστασις *oppositio*; ἀντιστασιώτης, *qui est adversarum partium*; ἀντιστρατηγὸς, *hostium dux*) proximum est expendamus, annon reliquiæ hujus Babelis nobis adhæreant, & Rudimenta à nostris colligantur ad simile opus exstruendum: Quâ in indagatione filum nobis Ariadneum præbet Joannes in 2. & 3. cap. suæ Apocalypseos; utpote in quibus Ecclesiæ N. Testamenti fata, à suo temporre usque dum Christus denuò Regnum capesset, perpetuâ serie recenset. Quare quæ de Ecclesiæ vicissitudinibus habet ad Reformationem usque, levi cursu superabimus, summa tantum Capita notantes, quæ seriei Temporum sunt Characteres indubii, & facem ad sequentia prælucent.

§. 14. Ante omnia verò opus erit ostendamus, septem hasce Epistolas complecti integram fatorum Ecclesiæ N. Testamenti historiam, quia multis id non usquequâque clarum esse videtur; imò à non paucis hæc sententia risu digna judicatur.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

Prov. Cap. 9: 1. dicitur חכמות *sapientias* (h. e. juxta Hebræorum stylum summam sapientiam, Filium Dei) *sibi ædificasse domum, atque in eâ septem suas columnas excidisse.* Zach. 3: 9. hisce verbis promissio de adventu Christi effertur: *Ecce lapis, quem collocavi coram facie Jehosuæ; in unum lapidem spectabunt septem oculi.* Sic & Ezechieli monstratum cap. 40: 26. *ad singulas Templi portas ascendendum esse per septem gradus.* Quid illæ septem columnæ in domo Christi possunt præfigurasse, quàm Christum in totidem adversitatibus ostensurum, se Ecclesiam N. Testamenti sustentare? Quid septem illi oculi contuentes lapidem, quàm eandem Ecclesiam ita in Christum, probatum à Deo Lapidem, Rupem salutis, oculos suos in septem distinctis angustiis defixuram? Quid Septem illi gradus ad portas Templi, quam septem Periodos afflictionum esse superandas, antequam Templum Domini gloriosum conspiceretur? Quod verò Deus voluerit nos hisce diligenter attendere, & non dicere cum supercilio esse numerum certum pro incerto, vel contra, satis superque arguit creberrima ejusdem numeri inculcatio, quæ mysterio proinde carere non potest: nam non tantùm replicatur in annis Exod. 21: 1. 2. 23: 10. 11. Lev. 25: 1. . . . 5. 8. . . 12. sed & in mensibus Lev. 23: 24. 27: 34. & in Septimanis Lev. 23: 15. 16. atque diebus Gen. 2; 1. . . 3. Exod. 12: 15. 16. 16: 9. . . . . 24. 20: 8. . . . 23: 12. 24: 16. 29: 30. 35. 36. 37. Lev. 8: 33. . . 35. 13: 4. 5. 6. 14: 8. 9. 38. 52. 15: 13. 19. 28. 22: 27. 23: 7. 8. 15. 16. 36. 39. 40. 41. 42. 43. Num. 19: 11. 12. Ezech. 3: 14. . . 16. 43: 25. . . 27. 45: 23. Et quæ ratio potest excogitari, cùm nullâ fronte negari possit, quin Apoc. 1: 4. invocetur Spiritus Sanctus, quare numero Septenario veniat, nisi dicatur id factum, ut indicaretur, quod septem distinctis temporibus Ecclesiam illuminaret atque consolaretur? Etenim plures Ecclesiæ in mundo, à se invicem distinctæ, numerari possunt à tempore Christi ad præsens usque, imò & tum temporis plurimæ aliæ extabant, ut Ecclesia Romana, Corinthiaca &c. Septem ergo Stellæ, quas Christus manu suâ comprehendit Apoc. 2: 1. sunt Angeli, qui in septem distinctis Temporum periodis Ecclesiæ præessent; atque septem Ecclesiæ, de quibus hic agit, Ecclesia N. Testamenti universa juxta Temporum seriem. Quapropter Christus singulis particularibus allocutionibus non subjungit; *qui habet aures audiat quid Spiritus dicat* τῇ ἐκκλησίᾳ *Ecclesiæ*; quod necessum foret, si allocutio quælibet spectaret singularem Ecclesiam, ad quam dirigitur; sed constanter in numero plurali; *qui habet aures audiat, quid Spiritus dicat* ταῖς ἐκκλησίαις, *Ecclesiis.* vide Cap. 2: 6. 11. 17. 29; 3: 6. 13. 22.

§. 15. Sub Angeli itaque Ecclesiæ Ephesinæ nomine Primitivæ Ecclesiæ Doctores, h. e. Apostoli, & eorum Discipuli, egregio exornantur elogio vers. 2. & 3. cap. 2. Verùm ad sequentis seculi Presbyteros spectat increpatio, quæ vers. 4. continetur; *quod* nempe *omiserint dilectionem primam*, quâ Apostoli, eorumque Discipuli Ecclesiam erant complexi. Elanguit proinde inter ipsos labor improbus, & studium indefessum; & quidem in tantum, ut, nisi resipiscerent, Deus minetur, Se Candelabrum de loco suo amoturum. laudi nihilominus apponitur vers. 6. *quod odissent* τὰ ἔργα τῶν Νικολαϊτῶν *opera Nicolaitarum.* Veteres memorant, seculo primo fuisse ejus nominis Sectarios, de quibus perhibent, quod fœdissimis fuerint dediti libidinibus, abripientes, ut fit, verba suæ sectæ authoris in pejorem partem. Vide Eusebium lib. 3. hist. Eccl. cap. 29. Et Nicephorum Lib. 3. cap. 15. Quicquid sit, certum est, Christum in hosce Nicolaitas hic digitum non intendisse, nam Eusebius & Nicephorus tradunt, eos ante mortem Apostoli Joannis fuisse extinctos, cùm hi à Spiritu Sancto sta-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

cto statuantur perennasse per aliquot secula. Pergamensis enim Ecclesia est idea Ecclesiæ sub seculo 4. & deinceps, quod res ipsa docet. Quare nos potius qualis secta fuerit ex nominis Etymo indagabimus; id verò resolvitur in νικᾶν τὸν λαὸν *Vincere populum.* Fuêre igitur homines sibi magis quam Christo discipulos facere allaborantes. Et nemo potest cum ratione dubitare, hanc expositionem esse veram, si conferat verba Pauli ad synedrium Ephesinum, Act. 20: 29. 30. cum iis, quæ hic dicuntur de studio Ecclesiæ Ephesinæ.

§. 16. Sub Angeli Ecclesiæ Smyrnensis nomine, Pastores in sequenti alloquens Epistolâ, inter alia memorabilem sub Diocletiano persecutionem prædicit, illa enim per decem annos, qui hîc per *decem dies* exprimuntur, duravit. Non oscitanter autem hîc notandum venit, quod clausulæ loco dicat vers. 11. *Qui vincit non lædetur* ἐκ τοῦ θανάτου τοῦ δευτέρου, *à morte secundâ.* Constat omnes omnino homines mortuos esse in peccatis, & in iis ambulare sequentes Diaboli ductum, donec vivificentur in Christo; juxta Pauli effatum Eph. 2: 1. — 6. hæc verò est *mors prima*, in quam cum Adamo cecidimus per inobedientiam Gen. 3: 15. 20. 5: 17. ut ergo secunda vice moriatur quis, necesse est prius ex morte primâ resurgat. Sed Apoc. 20: vers. 6. hoc Axioma inculcatur; *beatus & sanctus, qui partem habet in resurrectione primâ*, ἐπὶ τούτων ὁ δεύτερος θάνατος οὐκ ἔχει ἐξουσίαν: *in eos non habet mors secunda potestatem, sed erunt sacerdotes Dei & Christi.* Qui igitur ita resurgit, ut sanctificetur & Sacerdos fiat Dei & Christi, illi non potest nocere mors secunda. Cum itaque Christus dicit, *qui vincit non lædetur à morte secunda*, apertum est, eum innuere; multos resurgere, ex morte primâ, qui tamen non verè sanctificantur, sed post agnitam veritatem relabuntur in pristinum statum, & fiunt, ut cum Judâ loquar, in suâ Epist. vers. 12. δένδρα φθινοπωρινά, ἄκαρπα, δὶς ἀποθανόντα, καὶ ἐκριζωθέντα. *arbores autumnales, infrugiferæ, bis mortuæ, eradicatæ.*

§. 17. Verum enim verò ut nullus restaret scrupulus, quo minus hanc explicationem amplecteremur, mox in tertiâ Epistolâ dicitur Ecclesia habitare, ὅπου ὁ θρόνος τοῦ Σατανᾶ, *ubi est Thronus Satanæ* vers. 12. atque inter sua pomœria tolerare *Balaamitas atque Nicolaitas* vers. 14. 15. Draco jam locum fecerat Bestiæ, & thronum suum illi concesserat. juxta Apoc. 13: 3. 4. jam in Ecclesiâ nidulabantur, qui membra Christi conabantur à Pietate & Fide in Deum, ad mundanas voluptates, & fornicationes spirituales abducere, quod nomen indicat: בלעם enim contractum est ex בעל & עם, *Dominus & Populus.* affectabant ergo *Dominium in populum Dei.* Petrus horum studia vivis depingit coloribus 2. Epist. 2: 12. — 15. quod & Judas facit in suâ Epist. vers. 11. 12. 13. quæ duo loca idcirco expendi merentur. Quum itaque Christus Nicolaitas à Balaamitis distinguat, quædam inter illos differentia intercedat oportet; ad quam indagandam, nobis & Etyma, & ordo, atque rerum testimonia facem præbent. Nicolaitæ proinde, qui primo loco memorantur, in contradistinctione ad Balaamitas, erunt, qui in fidem fidelium volebant dominari, & efficere ut dicerent, ad imitationem Corinthiorum, *Ego sum Pauli, ego sum Cephæ, non verò ego sum Christi:* Balaamitæ verò φιλοπρωτεύοντες, qui dominari in populum, atque in Clerum avebant, genuini Anti-Christi κατ' ἐξοχὴν præcursores. Quomodo verò sibi mutuò successerint, & simul in Ecclesiâ, uti hic perhibetur, locum invenerint, non obscurè hæc *Hyeronimi in Tit.* 1. verba nobis ostendunt. *Idem est Presbyter qui Episcopus, & antequam Diaboli instinctu studia in Religione fierent, & diceretur in populis, Ego sum Pauli, ego Apollo, ego verò Cephæ, communi*

presbyterorum consilio Ecclesiæ gubernabantur; postquam verò unusquisque eos, quos baptizaverat, suos putabat esse, non Christi, in toto Orbe decretum est, ut unus de Presbyteris electus superponeretur cæteris, ad quem omnis Ecclesiæ cura pertineret, ut schismatum semina tollerentur. Quomodo autem hæ Ecclesiæ pestes brevi temporis spatio suum promoverint negotium, hæc Christi verba, in Epistola ad Ecclesiæ Thyatirensis præfectos, arguunt: vers. 20. *Habeo adversus te quod finas* τὴν γυναῖκα τὴν Ἰεζαβὴλ, *mulierem Jesabel, quæ se vatem esse prædicat, & docet atque seducit meos servos, ut scortentur, ac idolothyta comedant.* Nempe Nicolaitæ & Balaamitæ, mulierem, Bestiæ insidentem, cujus in fronte scriptum erat, μυστήριον, ἡ βαβυλὼν ἡ μεγάλη ἡ μήτηρ τῶν πορνῶν, καὶ τῶν βδελυγμάτων τῆς γῆς, Apoc. 17. throno Draconis imposuerant, illa verò dabat sibi testimonium quod esset Prophetissa. Hæc accuratissimè respondent iis, quæ ex Apoc. 13. §. 8. adstruximus; quare non opus est cætera exponere, quæ hic dicuntur, quum ex collatione cum iis satis aperta evadent cuilibet attendenti. Quum itaque hanc docere sinerent Doctores Ecclesiæ, & seducere Christi servos pro suo lubitu, nemini mirum videri potest, quod sequentis temporis Angelum sic alloquatur cap. 3: 1. ὄνομα ἔχεις ὅτι ζῇς, καὶ νεκρὸς εἶ, *nomen habes quod vivas, sed mortuus es.* Prædixerat enim cap. 2: 11. *eum, qui vinceret, non læsum iri à morte secundâ*; jam verò Doctores non vicerant, sed victi erant ab Anti-Christo, cujus nomen est ὁ θάνατος. Apoc. 6: 8. Aliqui tamen ex illis supererant, *qui non maculaverant vestimenta sua*, uti dicitur vers. 4. atque ita hîc adimpletum videmus, quod Joanni monstratum fuit cap. 13: 7. 8.

§. 18. Ubi autem res Ecclesiæ ad incitas viderentur redactæ, tandem Deo placuit, quorundam Doctorum excitare Spiritus, qui Babylonicæ Meretricis jugum, incredibili animi magnitudine confringerent, & fideles in antiquam vendicarent libertatem: quod sequentia Christi ad Angelum Philadelphensem verba testantur. ἰδοὺ δέδωκα ἐνώπιόν σου θύραν ἀνεωγμένην, ἣν οὐδεὶς δύναται κλεῖσαι αὐτήν. *Ecce dedi coram te ostium apertum, quod nemo poterit claudere.* Sanè ita fuit; nullo enim molimine Apostata ille Reformatoribus os potuit obturare, & efficere, ne multi per eos ab obedientiâ sedis Romanæ deficerent. Quum verò audiam Christum Angelo illi attestantem; μικρὰν ἔχεις δύναμιν, καὶ ἐτήρησάς μου τὸν λόγον, καὶ οὐκ ἠρνήσω τὸ ὄνομά μου. *Exiguam habes potentiam, & servasti meum sermonem, atque nomen meum non abnegasti*, videor mihi audire eum, quasi coram adstaret, Lutherum alloquentem, postquam *Wormatii* veritatem, heroico spiritu, coram Cæsare & Principibus defendisset; atque hanc ejus constantiam laudantem, pariterque instigantem ut opus Reformationis, suo fretus auxilio, sedulò urgeret. Profectò tum temporis servavit sermonem Dei, & nomen Christi non abnegauit; in hunc enim modum generosum istud pectus, Divino percitus œstro, suam exorsus est & pertexit Apologiam, prout eam scripto consignavit *Melanchton*; atque ex eo citavit *Boxh. Hist. univers. Append. p. 41. & seq. Libros nominatos* (suos ostentaverant) *non possum non amplecti pro meis, & eorum quidem nihil unquam negabo. Cæterùm, quod sequitur, ut exponam, an defendere pariter omnia vel revocare velim, quia de fide est quæstio & animarum salute, & quia divinum verbum concernit, quo nihil majus est tam in Cœlo quam in Terra, quod nos meritò revereri convenit omnes, temerarium ac periculosum fuerit, me quicquam incogitatum proferre, cum & minus quam pro re & majus quam pro vero, non præmeditatus asserere possum, quorum utrumque me in sententiam ducet, quam Christus tulit, cum ait: qui me negaverit coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo*

qui in cœlis est. Peto igitur hac de causâ, & quidem suppliciter à Cæsarea Majestate spatium deliberandi, ut citra Divini verbi injuriam, & animæ meæ periculum, interrogationi satisfaciam. Quod nactus, omnibus perpensis, sequenti die, signo dato, perrexit. *Serenissime Imperator, Illustrissimi Principes, Clementissimi Domini: Ad duos illos Articulos heri per Majestatem vestram mihi propositos, scilicet; An libellos recensitos, & nomine meo evulgatos agnoscerem meos, & in his defendendis perseverare aut revocare velim? Dedi paratum & planum responsum super Articulo priore, in quo adhuc persisto, persistamque in æternum; esse videlicet eos libros meos, meoque nomine à me evulgatos, nisi fortè interim acciderit, ut æmulorum vel astutia vel sapientiâ importunâ quicquam in illis mutatum, aut depravatè excerptum sit. Nam aliud planè non agnosco, nisi quod mei solius est, & à me solo scriptum citra omnem cujusvis industriæ interpretationem; Ad alterum verò responsurus, rogo, Serenissima Majestas vestra, & Dominationes vestræ, dignentur animum advertere, libros meos, non esse omnes ejusdem generis: sunt enim aliqui, in quibus Pietatem fidei & morum adeò simpliciter & Euangelicè tractavi, ut ipsimet adversarii cogantur eos confiteri utiles, innoxios, & plane dignos lectione Christiana. Sed & Bulla quamvis sæva & crudelis, aliquot meos libros innoxios facit, licet & hos damnet, judicio prorsus monstrifico: si itaque hos revocare inciperem, obsecro, quid facerem, nisi quod unus ex omnibus mortalibus eam veritatem damnarem, quam amici & inimici pariter confitentur, solus omnium confessioni concordi reluctatus? Alterum genus est, quod in Papatum & doctrinam Papistarum invehitur, tanquam in eos, qui suis & doctrinis & exemplis pessimis, orbem Christianum utroque malo & Spiritus & Corporis, vastaverunt. Nam neque negare id, neque dissimulare quisquam potest, cum experientia, omnium & universorum querimonia testes sint, per leges Papæ & doctrinas hominum conscientias fidelium miserè esse illaqueatas, vexatas & excarnificatas, tum res & substantias, præsertim in hac inclyta Germaniæ natione, incredibili tyrannide devoratas, devorarique adhuc sine fine, indignisque modis: cum tamen suismet legibus ipsi caveant* (ut Dist. 9. & 25. 1. & 2.) *ut Papæ leges & Doctrinæ, Euangelio aut Patrum sententiis contrariæ, pro erroneis & reprobis habeantur. Si igitur & hos revocavero, nihil aliud præstitero, quam ut tyrannidi robur adjecero, & tantæ impietati jam non fenestras, sed valvas aperuero, grassaturæ latius ac liberius, quam hactenus unquam ausa fuerit, & fiet, hujus meæ revocationis Testimonio, licentiosissimum impunitissimumque nequitiæ illorum Regnum, misero vulgo longè intolerabilissimum, & tamen roboratum & stabilitum; præsertim si jactatum fuerit, id à me factum authoritate Sereniss. Majestatis vestræ, totiusque Romani Imperii. Quantum ego, Deus bone! tum fuero operculum nequitiæ & tyrannidis! Tertium genus eorum est, quos in aliquas privatas & singulares (ut vocant) personas scripsi, in eos scilicet, qui Tyrannidem Romanam tueri, & pietatem à me doctam labefactare moliti sunt, in hos confiteor fuisse me acerbiorem, quàm pro Religione aut Professione deceat: neque enim me Sanctum aliquem facio, neque de vita mea, sed de Doctrina Christi disputo, neque hos revocare mihi est integrum, quod ea revocatione iterum futurum sit, ut tyrannis & impietas meo patrocinio regnent, & sæviant in populum Dei violentiùs, quam unquam regnaverint. Tamen, quia homo sum & non Deus, alio patrocinio meis libellis adesse non possum, quàm ipse Dominus meus J. Christus affuit suæ doctrinæ, qui, cum coram Hannâ de sua doctrina fuisset interrogatus, & alapam à ministro accepisset, dixit: si malè locutus sum, Testimonium perhibe de malo. Si Dominus ipse, qui sciebat se errare non posse, non detrectavit testimonium adversus suam Doctrinam audire,*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

etiam à vilissimo servo, quanto magis ego fæx non nisi errare potens, debeo expetere & exspectare, si quis testimonium reddere velit adversus meam doctrinam? Itaque rogo, per misericordiam Dei, Sereniss. Majestas Vestra, Illustrissimæque Dominationes Vestræ, aut quicunque tandem vel Summus vel Infimus possit, reddat testimonium, convincat errores, superet Scripturis Propheticis & Apostolicis. Paratissimus enim ero, si edoctus fuero, quemcunque errorem revocare, eroque primus qui libellos meos in ignem projiciam.

Ex his arbitror liquidum fieri, me satis curasse, & ponderasse discrimina & pericula, seu studia & dissensiones, meæ doctrinæ occasione in orbe excitanda, de quibus heri graviter admonitus fui: mihi plane jucundissima facies ista in rebus est, videre ob verbum Dei studia & dissensiones fieri: is enim est verbi cursus, casus & eventus. Nam dicit: non veni pacem ferre sed gladium, proinde cogitandum nobis est, quod Deus noster sit mirabilis & terribilis in consiliis suis, ne forte id, quod tantis studiis tentatur, si à damnato verbo Dei exordiamur, vergat postea potius in intolerabile malorum diluvium: & quod cavendum sit, ne adolescentis hujus Optimi Principis Caroli (in quo post Deum multa spes est) infelix & inauspicatum fiat imperium.

Quum verò Orator Imperii ad hæc diceret, ipsum non ad rem respondisse, nec debere in quæstionem vocari, quæ olim in Conciliis essent definita, simplex non cornutum peti ab eo responsum, an revocare velit vel secus? Masculè regessit. *Quando ergo Serenissima Majestas vestra, Dominationesque vestræ simplex responsum petunt, dabo illud neque cornutum neque dentatum, in hunc modum: Nisi convictus fuero testimoniis Scripturarum, aut ratione evidente (nam neque Papæ, neque Conciliis solis credo, cum constet ea errasse sæpius, & sibi ipsis contradixisse) sicut victus sum Scripturis, à me adductis, captaque est conscientia in verbis Dei, revocare neque possum neque volo quicquam, cum contra conscientiam agere, neque tutum sit, neque integrum.*

§. 19. Servator denique nostri temporis Doctores, sub Angeli Laodicensis Ecclesiæ nomine, sic alloquitur vers. 15. 16. 17. *Novi opera tua, quod non sis frigidus, neque fervens. utinam frigidus esses aut fervens! ita quia tepidus es, & nec frigidus, nec fervens, futurum est, ut te evomam ex ore meo: quia dicis dives sum, & ditatus sum, & nulla re opus habeo, & nescis te esse illum miserum, & miserabilem, & egenum, & cæcum, & nudum.* Nam quod de Ecclesiâ, quæ nunc in mundo est, agat, nemo, qui hujus deductionis nostræ in Epistolas præcedentes seriem attentâ mente rememorat, in dubium vocare potest. Hoc ergo extra controversiam collocato, patet, si sumus Ecclesiæ Dei periclitantis pars, uti sumus, etiam in nos hæc quadrare. In quintâ quidem Epistolâ dixerat Angelo 1. cap. 3: 3. *nomen habes quod vivas, sed mortuus es*; sed vers. 4. adjicit: *pauca habes nomina, quæ non macularunt vestimenta sua.* Si tale quid etiam in hac increpatione fuisset insertum, fateor eam Reformatæ applicaremus Ecclesiæ, & forsan hujus Belgii; at nihil tale occurrit: quare nulla

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

Ecclesia est hujus Temporis, quæ se ab Anti-Christo divulsit, cujus Doctores hic non taxantur. Age ergo, perpendamus, quæ Servator dicit; ut discamus nativam Doctorum & Ecclesiæ, quæ ab eorum ore dependet, faciem, omni incrustatione semotâ, contemplari; ut tandem sapere incipiamus, non quemadmodum solemus hactenus, sed ut oportet, & rectum de nobis ferre judicium, quod hoc tempore ante omnia necessarium.

§. 20. *Non es frigidus*, inquit, *neque fervens*. h. e. ἀδιάφορος es; qui bonos non usque quaque diligis & malos ferre potes. Profectò id de nostræ Ecclesiæ Antistitibus jure dici posse, quis audet ire inficias, si vitam ipsorum & mores contueatur, atque collationem instituat inter ipsos & Reformatores? Studium Veritatis vix ægrum trahit Spiritum: Et quod caput rei est, vita non respondet doctrinæ, sed toto cœlo ab eâ deviat. Quum vero Christus hæc dicit, non ambigendum est, eum respicere ad monitum, κράτει ὃ ἔχεις *retine quod habes*; quod vers. 11. nostris dedit Parentibus, quibus revera verbum Jehovæ *verbum patientiæ* fuit, quum vigeret *Inquisitio*, sub Albani Ducis tyrannide. Hoc enim si fecissent, omne fecissent, quod à manu eorum postulavit: maximè ergo languent, quia non retinent, quod receperunt. Quid hoc autem sit, ex vers. 17. liquet, nam ipse Servator id in eo consistere docet, quod Angelus hic dicat πλούσιός εἰμι, καὶ πεπλούτηκα καὶ οὐδενὸς χρείαν ἔχω: *dives sum & ditatus sum, & nullâ re opus habeo.* Utinam in testimonium, quod hoc Christi effatum adimpletum est abundè, non adeò crebrò subsellia nostra resonarent, Terram hanc plenam esse cognitione Jehovæ; in nostra Doctrinâ nihil restare emendandum, nihil addendum! & libri non scaterent sarcasticis invectivis atque διαβολαῖς in eos, qui cum Paulo volunt nos *relinquere sermonem initii Christi & ad perfectionem pergere.* Hebr. 6: 1.! atque hoc summo molimine factum est à D. Maresio in hoc Tractatu, qui profectò aliud nihil est quàm Commentarius, in quo se cum suis, ut & universam nostram Ecclesiam revera talem esse, improbo molimine demonstrare conatus est; sed in conflictu patebit, per Dei gratiam, quo jure, imò quâ injuriâ id sibi persuaserit, & omnibus credendum injungat. Nunc nobis sufficiat, ipsum Dei Filium, qui optimè opera nostra novit, & corda nostra contuetur, glorioso illi Angelo respondere; *non nosti te esse illum miserum & miserabilem & pauperem, & cæcum & nudum.* Hæc profectò è diametro pugnant cum Doctorum nostrorum sententiâ, & vix ac ne vix quidem credimus quenquam eos unquam inducturum, ut id fateantur esse verum, quantumvis omnem Scripturam vocaverit in subsidium, atque experientiam ostendat dicto Christi suffragari. Etenim alio oculo se contemplantur, & tales se esse planè ignorant. Chorus interim Ecclesiasticus revera, judice Christo, qui stellas in suâ manu tenet, & in medio candelabrorum aureorum ambulat, est ὁ ταλαίπωρος *ille miser*, viribus requisitis ad tam illustre munus obeundum destitutus: ἐλεεινὸς *miserabilis*, potius spectatores ad commiserationem, quam ad lætitiam instigans: πτωχὸς *pauper*, carens eruditione, quæ secundum Deum est: τυφλὸς *cæcus*, destitutus illuminatione Spiritus Sancti: γυμνὸς *nudus*; egens verâ sanctificatione & justitiâ: atque hæc Sponso nostro adeo displicent, ut gemebundo similis exclamet vers. 15. 16. *Utinam frigidus esses aut ferveres. ita quia tepidus es, & nec frigidus nec fervens, futurum est, ut te evomam ex ore meo.* Quanquam id mirum videri possit, Christum potiùs optare, quod essent frigidi, quam tepidi; & frigus tepori anteponere; cùm, qui tepet, aliquid adhuc de colore participet: non tamen mirum revera esse, & Scriptura docet, &

tristis

tristis experientia. Nam cum Christus cæco à nativitate Joan. cap. 9: visum restituisset, & ille à Pharisæis repulsus ad Christum confugisset, cujus causam pro modulo suo defendisset, dicit vers. 39. *Ad judicium ego in mundum hunc veni, ut qui non vident videant, & videntes cœci fiant.* Pharisæi id audientes, & se peti autumantes, regerebant vers. 40. *Nunquid & nos cœci sumus?* ad quæ Servator respondet: *si cæci essetis, non haberetis peccatum. Nunc autem dicitis videmus, igitur peccatum vestrum manet.* Erant illi proculdubio cæci, quod docent hæc Christi verba. Matth. 15:14. *omittite illos, cæci Duces sunt cæcorum.* Vide & Matth. 23:16. 17. 19. 24. sed putabant se maximè acutè cernere, quia ignorabant cæcitatem suam. Ob hanc causam Christus dicit eos esse cæcis infeliciores, nempe qui sciunt se esse cæcos, vel saltem non persuadent sibi, se nullo modo caligare: adeoque innuit eos non habituros peccatum, quod in illis maneret, si sese scirent esse cæcos. Videlicet longè difficilius est ad veritatem adducere, qui sibi persuadent se omnia explorata habere, quàm qui suo diffident ingenio; quare proclive admodum est, ejusmodi homines incidere in peccatum contumaciæ & Spiritum Sanctum ὑβρίζειν. In Pharizæis res est evidens: quicquid enim Christus dicebat perpetrabatque, semper illi suis nitebantur fidei Principiis, & ex iis arguebant eum non posse esse verum Messiam, quia longè aliâ insistebat viâ, quam eorum Principia efflagitabant vel admittebant: & quoties ille ad Scripturam provocabat, toties illi etiam provocabant ad Mosen, ita tamen ut eum secundum suam Catechesin & Doctorum expositionem intelligerent. Atque hinc eò proruperunt audaciæ, ut, cum Christum viderent Dæmonia verbo ejicere, id divinum opus blasphemarent, dicentes Marc. 3:22. *Beelsebul habet, per Principem Dæmoniorum ejicit dæmones:* quâ de causâ eos Christus reos peragit peccati in Spiritum Sanctum, ut ex vers. 28. 29. evidens est. Qui verò sibi conscii erant suæ tenuitatis, ut Nicodemus, illi Christum adibant, & cum eo disserebant, ac, quæ dicebat, ad Scripturam expendebant in timore Domini, atque ita Dei gratiam implorantes ab eo exaudiebantur. Eodem prorsus modo cum nostris Doctoribus comparatum cum sit, teste Christo, utique non sine causâ verendum est, ne Pharizæorum vicem subeant, & sibi idem arcessant judicium. Seriò proinde est optandum, frigidi essent vel tepentes. quod & hæc Petri de Doctoribus nostri temporis querela arguit 2. Epist. 2:21. 22. *melius fuisset, si viam justitiæ non cognovissent, quam cum cognoverint, recedere à sancto Præcepto, quod iis traditum est. Iis enim accidit, quod in illo vero est proverbio: Canis ad suum vomitum reversus est, & sus lota ad cœni volutabrum.* Utinam Spiritum Sanctum non nimium provocassemus ad hanc querelam ingeminandam! utinam non indies fideles hac querelâ nostras verberarent aures! imò utinam Christus non magnam nostri Belgii partem jam omnino evomuisset! atque ita ad oculum demonstrasset, nos esse tepidos & insulsos!

§. 21. Quæ cum nimis vera sint, videamus quid nobis consilii det Christus; nam nondum janua gratiæ occlusa prorsus est. *Consulo tibi* (pergit vers. 18.) *ut emas à me aurum igne excoctum, ut ditescas; & vestimenta alba ut amiciaris, & non pateat dedecus nuditatis tuæ; & collyrio oculos tuos unge, ut videas.* Non possumus non hîc cogitare, cum nobis offerat aurum igne excoctum, quin innuat veritates, quæ ignem examinis sine detrimento sustinere valent; imò quæ, quò magis in ignem injiciuntur, instar auri inclarescant: præsertim cum Paulus 1. Cor. 3:11.—15. dicat: *Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est Jesus Christus; si quis autem ædificet super hoc Fundamento aurum, argentum, pretiosos lapides, ligna, fœnum,*

ſtipulos, uniuſcujuſque opus manifeſtum fiet. Dies enim manifeſtabit, nam igne revelabitur, & uniuſcujuſque opus quale ſit, ignis probabit. ſi cujuſquam opus comburetur, damnum patietur, ipſe vero ſalvabitur, ſic verò quaſi per ignem. Fundamentum per Dei gratiam ſartum tectum hactenus ſervamus, verùm ei ſuperexſtruximus multa, quæ ignem explorationis verbi Dei ferre nequeunt ſine ingenti ſui detrimento. Quare enim alioquin nos diceret eſſe πτωχοὺς *pauperes*? quare aurum igne excoctum à ſe emere juberet, ἵνα πλουτήσωμεν *ut diteſcamus*? Itaque ſi velimus Chriſto obtemperare, cæteris omnibus omiſſis, veritates ad ignem verbi Dei crebrâ concoctione exploratæ, & ab omnibus fæcibus perpurgatæ, ſolummodo nobis ſectandæ ſunt: & ut eas adinveniamus, non homines, ſed ſolus Chriſtus in verbo loquens adeundus eſt, ac precibus compellandus. Præterea dicit Angelo noſtræ Eccleſiæ: *Conſulo tibi, ut à me emas veſtimenta alba, ut amiciaris, & non pateat dedecus nuditatis tuæ.* Infra cap. 19. ubi agitur de Eccleſiâ, quæ ruinam Babelis ſuis videret oculis, dicitur verſ. 7. 8. *Gaudeamus & exultemus, & demus gloriam Domino, quia nuptiæ Agni venerunt, & mulier ejus ſeſe præparavit, & datum eſt ei, ut ſe amiciret byſſo purâ & ſplendida.* τὸ γὰρ βύσσινον τὰ δικαιώματά ἐστι τῶν ἁγίων. *Nam byſſinum ſunt juſtitiæ Sanctorum.* Ex quo loco huic parallelo diſcimus, veſtes illas eſſe id, per quod coram Deo juſti pronuntiamur; nempe Chriſti merita, atque inſuper digna ambulatio ſecundùm illa, quâ oſtendamus nos eſſe genuinos Dei filios, qui ſancti eſſe omni conamur niſu, quemadmodum Deus ſanctus eſt. (quod in hunc ſenſum abripiendum non eſt, quaſi ea vitæ ſanctimonia cauſa eſſet, quare coram Dei tribunali juſtificaremur, abſit; ſed quod nobis & aliis ſit argumentum & Teſtimonium, quod Dei ſimus Filii) præterea ex loco dicto diſcimus noſtrum eſſe officium, ita nos præparare, ut quando Chriſtus venerit, turpitudinem noſtram omnibus non monſtret. Quare ſeriò noſtra nuditas nobis exploranda eſt, & ubi detecta eſt, continuò Chriſtus adeundus, ut ille nos veſtibus induat purgatis in ſanguine ſuo. Tandem Angelum Eccleſiæ noſtræ alloquitur: *Collyrio inunge oculos tuos, ut videas.* quo ſine dubio notatur ſtudium enixum ad illuminationem Spiritus ſancti à Deo precibus impetrandam, & radios quibus gaudemus excitandos, ut in Dei lumine diſcamus magis magiſque videre lumen, atque in eo ambulare; quò tandem ſquamæ, quas oculis noſtris obduximus ipſi, Scripturæ myſteria ſcrutando ſecundum hominum effata, non verò ſecundum Deum, decidant; & Deo duce deinceps ſtudeamus, novis quaſi oculis Dei verba contueri, atque in bonâ meditari conſcientiâ, nulla eorum, quæ hic vel ille commentatus eſt, habitâ conſideratione. Atque hoc unicum eſt ad naufragium fidei evitandum medium teſte Chriſto; ſic etenim ille loquitur Joan. 6: 45. *Scriptum eſt in Prophetis, & erunt omnes docti à Deo; quicunque igitur à Patre audit & diſcit, venit ad me.*

§. 22. Hæc cum ita ſint, non obſcurum eſt, nos non parum communicare cum Babele; deflectimus enim à viâ Regiâ, quam nobis Reformatores monſtrarunt, & non tenuimus, quod illi nobis tradiderunt: ſi enim id tenuiſſemus, increpatio nos non feriret; at illam nos ferire evidenter demonſtravimus. Noſtrum proinde erit, ad hanc increpationem Chriſti expendere D. Mareſii Tractatum, & demonſtrare ad conſcientias omnium, qui hæc attentâ mente evolvent, quinam inter nos maximè ex Sione Babelem facere moliantur. Quem in finem non tantùm Scripturæ conſulemus teſtimonia; ſed & D. Mareſii atque Theologorum, quos ille Novatores vocat, Nominatim verò D. Cocc. modum in Dogmatis probandis atque propagandis, cum methodo, quâ Romanæ Eccleſiæ Antiſtites uſi fuêre in Babele protegendâ, &

dâ, & econtra Reformatores in ea evertendâ; quia, proh dolor! idem nunc molitur Satanas in Ecclesiâ Reformatâ, quod tunc in Babylonicâ moliebatur. Ut autem id felicius succedat, supplex te, Servator mi, oro, conscius meæ tenuitatis, velis servo tuo donare aurum, quo ditescam! & vestimentis albis amicire, ut non appareat turpitudo meæ tenuitatis! atque Spiritu tuo Sancto illustrare oculos, ut valeam mirabilia legis tuæ introspicere! dirigas, dirigas, quæso, Goël mi, mentem & calamum, ut non nisi vera & salutaria concipiam, atque ea piè & modestè imò & intrepidè, ut tui timentem & Ecclesiæ amantem decet, cum demonstratione Spiritus & efficaciæ chartæ commendem! unicam enim hujus scriptionis causam esse tuæ gloriæ propagationem, Ecclesiæ ædificationem & animæ meæ tranquillitatem, tu mihi testis es! sit itaque ô Jehova, Deus mi, gratia tua super me, quemadmodum in te spero! Tunc enim erit meditatio cordis mei tibi grata & accepta, quæ omnium meorum votorum summa est!

§. 23. Sic Vir Clariss. D. Samuel Maresius, quem D. Cocceji adversarii pro Religionis habent Dictatore; (Nam, cum solus loquatur, ac si omnium, qui à suis stant partibus, nomine loqueretur, se gerit, & Conditiones Pacis minaci oratione inculcat. Quod absurdum imò ridiculum foret, nisi quod ipse faceret omnes ratum haberent atque firmum. Hisce sequentia ex plurimis dicta fidem faciunt. p. 4. de D. Vander Waejen loquens, ejusque promotione ad Professoratum Middelburgensem, inter alia dicit, *hæc Schola propediem resurrectura est in præludium majoris Reformationis paullò post alibi secuturæ.* & p. 9. loquens de Dogmatis nunc controversis, inquit, *si illos sigillatim referrem, satis constaret, nec mihi uni illos displicuisse, sed pluribus aliis unitatis & veritatis in Ecclesiâ studiosis, nec meam unius esse vocem & querelam, sed totius Belgii pii & reformati.*) Quare licèt ille jam fatis cessit, non luctabimur tamen cum umbrâ, cùm ejus effata excutiemus; quandoquidem omnes ejus asseclæ idem sentiunt, &, ubi res & occasio feret, id effectis comprobabunt. Sic, inquam, D. Maresius viros fratres, quos novatores nuncupat, sine discrimine perstringit p. 13. circa medium.

„Si ostendas pugnare ex diametro eorum dogmata cum nostris Orthodoxi consen„sus formulis publicis, eas naso suspendunt adunco, & provocant ad Scripturas.

Hujus rei exemplum non facile ex D. Coccejo dabitur, licèt in omnem hostes ejus se vertant formam. Hujus enim Apollos, qui ex hac vitâ ad beatas translatus est sedes, ubi requiescit à laboribus suis pro veritate exantlatis, suscipiemus patrocinium, quia dignus est qui vindicetur ab insultibus adversariorum. sed non pigebit liberori ore *Auriculas teneras mordaci radere Vero.* Hæc mihi stat sententia menti; si quid ex S. Scripturis evidens esset, id nullo modo in dubium vocarem, licèt è diametro hisce vel illis verbis formularum nostrarum adversaretur. Quid enim? num illæ sunt norma, ad quam omnis veritas in verbo Dei contenta, expendenda venit? unde hoc demonstrabitur? saltem non ex ipsis Formulis; etenim contrarium ibi testatum voluêre Authores. Nam Conf. Art. 29. in medio hæc habentur. *Notæ, quibus vera Ecclesia cognoscitur, hæ sunt. Si Ecclesia pura Euangelii prædicatione, si sincera Sacramentorum, ex Christi præscripto, administratione utatur, si disciplina Ecclesiastica, ut vitia corrigantur, obtineat.* in Summa; *Si ad normam Verbi Divini omnia exigantur; ac quæcunque huic repugnant rejiciantur:* Et art. 7. *Credimus Sacram hanc Scripturam Dei voluntatem perfectè*

com-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

complecti, & quodcunque ab hominibus, ut salutem consequantur, credi necesse est, in illa sufficienter edoceri. Nam cum illic omnis divini cultus ratio, quem Deus à nobis exigit, fusissimè descripta sit, ne quis Dei verbo quicquam addat aut detrahat, satis eo ipso demonstratur, doctrinam illius perfectissimam, omnibusque modis consummatam esse. Sed nec cum Divinis iisdem Scripturis ulla hominum, quantumvis Sanctitate præditorum, scripta, neque ulla consuetudo, cum divina veritate (veritas enim rebus omnibus antecellit) neque multitudo, neque Antiquitas, neque Temporum Personarumque successio; neque Concilia, Decreta, aut Statuta, comparari possunt. omnes enim homines mendaces ex se ipsis sunt, ipsâque vanitate vaniores. Idcirco toto animo rejicimus, quicquid cum certissimâ hac regula non convenit, quemadmodum edocti ab Apostolis sumus: Probate Spiritus, an ex Deo sint. Idem: Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non adfert, ne recipite eum in domum vestram.

Verba profectò quovis auro & κειμηλίῳ cariora, utpote quibus nihil verius, nihil purius, nihil sanctius dici potest! Quando itaque ad Scripturam provocamus, eorum insistimus vestigiis, ut & aliorum heroum, per quos Deus Reformationem introduxit, & nullo modo adversus formulas Ecclesiæ verè Reformatæ peccamus. Imò è contrà, qui Scripturas volunt ad Formularum effata exponere, quod vult D. Maresius, ut ex oppositione liquet, & per totum librum demonstrabitur, illi *Formulas Consensus naso suspendunt adunco*; & manifestissimè meretricis Babylonicæ vestigia premunt. Etenim hæc Lutheri verba sunt, supra à nobis adducta ad Cæsarem & Principes. *Rogo per misericordiam Dei, ut, quicunque vel summus vel infimus possit, reddat testimonium, convincat errores, superet Scripturis Propheticis & Apostolicis, paratissimus enim ero, si edoctus fuero, quemcunque errorem revocare, eroque primus, qui libellos meos in ignem projiciam. Nisi verò convictus fuero testimoniis Scripturarum, aut ratione evidente (nam neque Papæ, neque Conciliis solis credo) sicut victus sum Scripturis supra à me adductis, captaque est Conscientia in Verbis Dei, revocare neque possum, neque volo quicquam; cum contra Conscientiam agere neque tutum sit, neque integrum.*

Quæ nituntur hoc Esaiæ, vel potius Christi, effato. Cap. 8: 19. 20. eum enim Vates loquentem ad Judæos introducit. *Quomodo dicunt ad vos, consulite engastrimythos, & Sciolos, qui pipiunt & anhelant? annon populus Deum suum consulet? vivorum causâ consulet mortuos? ad legem & ad testificationem! si non loquantur secundum verbum hoc, nulla erit unicuique aurora.* D. Maresius verò hæc Oratoris Cæsaris ad Lutherum verba sua facit. *Tu, quæ universale Constantiense Concilium damnavit,*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

ex universâ Germaniæ natione congregatum, *resuscitas*, *& per Scripturam vinci vis*; *in quo vehementer deliras. Quod si semel pervicerit*, *ut Scripturis convincendus sit*, *quicunque Conciliis & Ecclesiæ sensis contradicit*, *nihil habebimus in Christianitate certum ac determinatum. Quare* haud quaquam mirum est, D. Maresium sine ullâ probatione addere, viros fratres, quum ad Scripturas provocant, atque ex iis sua dogmata probare nitantur;

„ Ut loquitur Petrus, in suam perniciem στρεβλοῦν Dei Verbum, & fingere sibi „ Centauros & Tragelaphos, quos, præter ipsos nemo, quantumlibet exercitatis „ sit sensibus ad discretionem boni & mali, queat animadvertere.

Miror sanè & usque demiror D. Maresium; qui per tot annos Theologiam Reformatam publicè docuit, & adversus Pontificios toties calamum strinxit atque declamavit, non habuisse sensus hactenus exercitatos, ut adverteret se, cum hæc loqueretur, palàm à Regiâ Reformatorum viâ deflectere, &, Pontificiorum in morem, inani μορμολυκείῳ incautioribus imponere conari. tibine credemus, Thelogos hosce esse Novatores mali commatis? Nolo autem quisquam mihi credat, Theologos hosce non στρεβλοῦν τὰς γραφὰς, *& fingere sibi in Scripturis Centauros atque Tragelaphos*; sed volo id mecum omnes in bonâ examinent Conscientia; atque hoc omnium non minùs ac meum fuit officium; quia singulorum est fidelium, pro sui modulo ingenii: quod velim potius ex ore D. Walæi, quam ex eorum ore, qui novatores vocantur, audiri, ne actutum regeratur, eos & hîc στρεβλοῦν τὰς γραφάς. Hoc ille argumentum, ubi probat Scripturam esse adeò claram, ut ab omnibus cum fructu legi possit, inter cætera adducit: *Ex quo quilibet verè fidelis verorum & falsorum doctrinam probare debet in fide & moribus*, *id ita clarum est*, *ut ab iisdem intelligi possit*, *at quilibet verè fidelis debet probare*, *ex ea veros & falsos Doctores E. &c. Major est evidens. Min. probatur his disertis Scripturæ locis.* Matth. 7: 15. *Cavete vobis à Pseudoprophetis.* Joan. 3: 39. *Scrutamini Scripturas* & 10: 5. *oves meæ peregrinum non audiunt*, *quia non cognoscunt vocem ejus.* Actor. 17: 11. *Scrutabantur quotidie Scripturas*, *an hæc sic se haberent.* 1. Johan. 4: 1. *Filioli ne credite cuivis Spiritui*, *sed examinate Spiritus an ex Deo sint.*

§. 24. Pergit quo pede cœperat D. Maresius.

„ Volunt enim reverà Novatores sibi credi, quia sic dicunt, etiam dum con„ tradicunt rationi & Scripturæ; non quia sic demonstrant ex ratione & Scripturâ. „ Volunt sua recipi tanquam Pythagoræ scita, Apollinis Oracula, aut Decreta „ Pontificis Romani.

Desideratur probatio, & certus sum, quod semper desiderabitur; alioquin enim vel unum adduxisset locum, ex quo hoc conficeret: Verùm hîc ei aqua hæsit, quare optimum fuit visum, compendium id audacter asserere. Quam longè D. Coccejus, ab eâ, quam omnibus tribuit viris fratribus, absuerit sententiâ; ex infinitis locis hic unus prodocet, qui exstat in *Tract. de Eccl. & Babyl. pag.* 229. *in medio. Non possumus acquiescere in eo*, *quod ulli homines post Apostolos dixerunt*, *etiamsi multi*, *etiamsi omnes fuerint*; *nam non sine causa dictum est*; *dixi in festinatione mea*, *omnis homo mendax est.* Ps. 116. *quod repetit Apost.* Rom. cap. 3. *Loquitur in Psalmo fidelis*, *reddens causam suæ parrhesiæ*; *& ostendens*, *qua fide se sustentaverit in fugâ suâ*, *cum ab omnibus premeretur*: *Quod omnis homo mendax est. h. e. quod nullus homo nobis à Deo nominatus est*, *qui non mentiatur*, *ut ei debeamus credere extra manifestum Dei verbum. Et certè nullus nobis nominatus est*; *cui credam ad justitiam*, *nisi Jesus Christus. Deinde*

moniti

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

moniti sumus, ne crederemus omni Spiritui, sed exploraremus, numquid ex Deo sint, quippe cum jam tum Spiritus Anti-Christi in mundo esset. 1. Joh. 4. *ne putemus, tum datum fuisse fidelibus, in nullo errare, & nullas opiniones aut consuetudines inutiles habere & tolerare & paulatim invalescere sinere.* Ex quibus evidens est, quam parum feriant D. Coccejum quæ sequuntur.

„ Et licentiam sibi faciant ea rejiciendi, impugnandi, & evertendi, quæ priùs „ constanter in Ecclesiis & Scholis Reformatorum obtinuerant, & quæ per plures „ annos eorum Seniores docuerant cum ædificatione Ecclesiæ, quàm ipsi menses in „ Scholis & Ecclesiis contriverunt mustei Doctorculi.

Nimirum D. Maresius cum Pontificiis Authoritate, multitudine idem dicentium, & quidem per longum tempus, nititur; cum ex adverso Confessio nostra, rotundis, quod ajunt, verbis dicat art. 7. *Neque multitudinem, neque Temporum, Personarumque successionem, neque ullam consuetudinem cum verbo Dei comparari posse; & toto animo se rejicere, quicquid cum Scriptura non convenit.* Et ne quis ambigat, audiat prorsus hisce verbis Maresii parallela ex ore Cæsaris Caroli & Pontificis Adriani Sexti. Cum Lutherus perstaret in suâ sententiâ, & negaret, se velle recedere à suis dictis, nisi ex solis Scripturis coargueretur quicquam dixisse, quod cum ea pugnaret, hoc scriptum misit Cæsar in Senatum. *Majores nostri & ipsi Christiani Principes fuerunt, nihilominus Ecclesiæ Romanæ audientes, quam nunc D. Mart. Lutherus impugnat. Et quia ne latum quidem unguem ab erroribus discedere in animum induxit, non possumus nos cum decore à Majorum exemplo desciscere, in antiquâ fide tuendâ, & Romanæ sedi auxilium ferendo.* Vide *Boxh. Hist. univers. App.* p. 47. Hadrianus verò teste *Patre Paulo. Hist. Concil. Trid.* p. 28. *in medio. Hortabatur Principes, populosque, ut tam diuturna patientia tantam improbitatem nolint fovere; hoc proposito ob oculos, quam sit ignominiosum illis, duce fraterculo, abduci è viâ, quam ipsorum Majores constanter tenuerunt; quasi inter mortales unus Lutherus sciat, aut sapiat.* Quare mirum non est, eum carpere D. Coccejum p. 10. lin. 1.

„ Quod suam Theologiam à nullo alio Præceptore hauserat, & idcirco istud Hye- „ romini usurpare nequeat, se docuisse, quod didicerat ab Illustribus Ecclesiæ Viris.

Nihil enim delicato D. Maresii palato sapiebat, nisi quod ab Illustribus viris esset promulgatum: quod ipsissimum esse Pontificiorum dogma hæc ejusdem Pontificis mox sequentia verba perhibent, quibus Saxoniæ Electorem conatus fuit in suas pertrahere partes. *Rogavit*, inquit Pater Paulus, *secum ut reputaret, quanta labes per eum ad posteritatem redundatura esset, si hominem fanaticum, impiis, insanisque commentis, omnia conturbantem, doctrinam sanguine Martyrum, sanctorum Doctorum vigiliis, ac tot fortissimorum Principum armis firmatam, à radicibus convellere conantem, suo favore sublevaret. Itaque per majorum vestigia potius incederet, neque pateretur homuncionis insanientis offuciis, oculorum sibi aciem perstringentibus, abduci se in errores tot Synodorum consensione damnatos.* Imò quasi datâ operâ idipsum proximè sequentibus verbis D. Maresius sic confirmatum it:

„ Nefas volunt esse (*intellige Novatores*) aliis sibi contradicere, eosque traducunt „ tanquam morosos, imperiosos & præsumptuosos, qui sibi tribuant infallibilita- „ tem & nullum contradictorem ferant; quasi ille potius non gestet Papam in pecto- „ re, qui solus putat se Vulcanum gerere in cornu, cœteris omnibus, quod suos „ ignes fatuos sequi nolint, versantibus in tenebris. Nemo enim in totâ, quod sciam, Ecclesiâ Reformatâ hactenus fuit, qui sibi contradicentes in hunc modum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

traduxit; nemo contradictorem non tulit: Nemo sibi tribuit infallibilitatem, & Papam in pectore gestavit præter solum D. Maresium; quod parallelia non obscurè innuit inter ejus & Pontificis Romani modum agendi; ex loco autem paulò ante adducto abunde liquet, D. Coccejum ab eo crimine longissimè absuisse. Addimus tamen majoris evidentiæ ergo, quæ habet de Eccl. & Babyl. p. 89. *in medio. Qui volunt aliquid recipi, quod non demonstrant simul cum Scripturis receptum esse à discipulis Apostolorum, & volunt sibi non demonstrantibus credi, & non nisi illa conditione cum discipulis Christi communicare volunt, sine dubio aliud Principium, & aliud fundamentum statuunt, & dissensiones faciunt præter doctrinam ab Apostolis traditam primis Christianis: ideoque ab illis recedendum est.*

§. 25. Pergit D. Maresius & nos cum ipso pag. 14.

„Nec aliud prætexunt effreni illi licentiæ, quodlibet protrudendi in publicum, „quam quod Ministri & Doctores Ecclesiæ debeant operam dare, ut innotescat „omnibus, quod proficiant. Rectè sanè id autumant; in eo enim Paulum habent sibi adstipulantem, qui Hebræos reprehendit, quod non studerent pervenire ad perfectionem Heb. 5: 14. &c. adde Philipp. 1: 9. 10. 1. Thess. 5: 18. 19. imò disertis verbis Timotheum, qui jam videri poterat summum eruditionis sacræ superasse fastigium, hortatur, ut pergat instare operi, ἵνα σου ἡ προκοπὴ, inquit, φανερὰ ᾖ ἐν πᾶσιν, h. e. *ut tuus profectus in omnibus manifestus sit*. Quomodo verò hoc confutat D. Maresius?

„At verò; inquit; illi proficiunt in pejus, ut loquitur Apostolus de nonnullis „(*nempe rursus quia* αὐτὸς ἔφα *id credere oportet*) & solem suum collocant in Cancro, qui γυμνῇ κεφαλῇ & apertè deficiunt à fide semel traditâ Sanctis, & Veteribus remotis Veritatis columnis, novas suas cogitationes putres & putidas audacter „eorum loco substituunt. Laus esto sua tum demum Novationibus, cum Vetera retinentur, & scribæ prudentes vetera & nova promunt ex bono Thesauro sui cordis. „Quam autem graviter peccetur in illâ novandi licentia, quid explicem pluribus?

Imò econtra apertum est, D. Maresium deficere à fide semel traditâ sanctis: fides enim semel Sanctis tradita non sunt Formulæ nostri Consensus, sed Euangelii Doctrina, Scripturis comprehensa; quare non ad has Scriptura, sed hæ ad Scripturam veniunt explorandæ, juxta Pauli monitum. 2. Tim. 3: 14. 17. Atque hanc fuisse mentem Authorum Confessionis nemo nisi malevolus ignorare potest, si 7. legat Articulum. ita & audivimus §. 18. Lutherum à Conciliis, & omnibus scriptis hominum studio compositis, ad solum Dei verbum provocantem, quando nova docere insimulabatur. Unde à Servatore hoc testimonium reportavit, ἐτήρησάς μου τὸν λόγον καὶ οὐκ ἠρνήσω τὸ ὄνομά μου, *servasti sermonem* MEUM *& nomen* MEUM *non abnegasti*: Qui ad exemplum ejus imitandum totum Ecclesiasticum chorum idcirco seriò hortatus est, dicens, κράτει ὃ ἔχεις. Apoc. 3: 8. 11. Quod & Principes Protestantes imitandum sibi censuerunt: cùm enim Cæsar eos in Comitiis Augustanis rogaret: *Redirent ad Ecclesiam & se suaque illi permitterent; si faciant, justa omnia ab eo exspectent; sin minus, facturum, quod deceat Ecclesiæ Tutorem ac Defensorem.* Vicissim professi sunt, *se paratos quidvis facere, quod omnino salva conscientiâ possint: & si quis Doctrinæ eorum error Scripturæ testimonio commonstretur, statim emendaturos.* Vide *Hist. Concil. Trid. p. 62. circa finem.* At verò D. Maresius cum suis asseclis ipsas, uti jacent formulas, vendit pro fide semel traditâ sanctis, & quæ in iis continentur vetera vocat, quæ autem cum illis non concordare videntur, habet pro

noxiis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

noxiis Novitatibus. In eo nos à vero non aberrasse, attendenti ad superiora non potest esse dubium: addimus tamen unum ex multis locum, ubi id ipse ex professo asseverat. *Præfat. ad Clyp. Orthod.* hisce verbis claudit. „ Novit ipse καρδιογνώστης „ me non aliò hic collimare, quam ad suæ veritatis, quæ est secundùm pietatem, de„ fensionem & conservationem; prout universa Ecclesia Reformata, quâ late pa„ tet, mihi perhibebit semper, ut hactenus, honestum Testimonium, non aliam „ mihi curam constanter fuisse, quam ipsius Doctrinam, & fidem semel traditam „ Sanctis contra suos Adversarios, tam apertos quam domesticos, & clancularios „ Turbones ac Novatores, pro meâ virili parte propugnare & propagare, quo so„ lo respectu dixerim jure cum Paulo 1. Cor. 9: 15. Bonum est mihi mori potius „ quam ut quisquam hanc meam gloriam inanem reddat.

§. 26. Quid verò sibi vult illa paratragædiatio? „ Magnæ est αὐθαδείας & su„ perbiæ, velle se unum præferre cæteris omnibus Ecclesiæ Doctoribus, ac illud „ quondam Abelardi usurpare; alii quidem omnes sic, ego vero sic. Quippe nusquam D. Coccejus, eo quo D. Maresius hæc intelligit sensu, se gessit: Sano enim sensu aliquando quis jure posset dicere, imò & deberet, *alii omnes sic ego verò sic.* Non possumus non sine dolore hoc loco memorare quorundam αὐθαδειαν detestandam, qui jam à multo tempore D. Maresio ad hoc pronunciatum procudendum ansam præbuere: ingeminarunt enim sine fine hanc thesin non pauci Ecclesiæ nostræ Antistites; *Omnes, qui Reformatorum dictis non acquiescunt, & ea examini subjicere sibi præsumunt, suo niti Ingenio, eoque nomine accusari posse, quod carni confidant; reliquos verò, qui Reformatorum Dictatis adhærescunt, ab eo vitio longissimè abesse.* Quid? Annon Deus apertissimis verbis apud Jeremiam opponit, sibi præsidium collocare in homine & sibi præsidium collocare in Jehovâ? Sed ipsum audiamus loquentem, & paulisper quid velit perpendamus. *Maledictus vir*, inquit, *qui confidit homini, & ponit carnem brachium suum, & cujus cor recedit à Jehova: benedictus vir, qui confidit Jehovæ, cujus fiducia Jehova factus est.* Deo teste, perinde igitur est, sive solo tuo ingenio nitaris, sive ingeniis multorum virorum famâ utcunque celebrium: Nam utrumque est בטוח באדם *fidere homini*; omnis enim homo בשר Caro est, juxta Dei definitionem. Gen. 6: 3. Qui ergo vel sibi, vel ulli homini alii, vel multitudini hominum fidit, ex æquo carnem facit Brachium suum: ac proinde cor ejus à Jehovâ recedit, & maledictionem Dei incurrit. Quare omnes sine discrimine, qui sibi volunt in Religione credi, sunt in oculis Christi *pythones & scioli:* qui autem hominibus in Religione confidunt, vel sibi ipsis, idem faciunt cum illis, *qui Engastrimythos & sciolos consulunt, atque Deo vivo derelicto mortuorum auxilium implorant*; secundùm verba Christi, Es. 8: 19. 20. Quod si igitur omnes Theologi Reformati aliquid assererent, quod mihi constaret Doctorum niti expositionibus non verò Scripturæ; non liceret mihi tantùm, quando meæ explicationi opponeretur Authoritas multorum Doctorum, sed & tenerer dicere, *licèt omnes alii sic, ego vero sic hoc intelligo*, quia Scriptura ita loquitur, non enim ad hominum placita loquendum est, sed ad legem & testificationem. Tum verò me non præferrem omnibus, sed legem & testificationem hominum commentis anteponerem, ad quod omnis Dei timens obligatur. Quare tantum abest, quod sit αὐθαδεια, ut modestius nil quicquam excogitari possit; Deum enim, propriâ, omniumque hominum abnegatâ sapientiâ, puro corde sequi, ejusque verbo adhærere, tanquam infallibili normæ, summa est spiritualis modestia. Vide 1. Pet. 1: 1...4. Rom. 12: 3. 1. Cor. 4: 6.

§. 27. D. Ma-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

§. 27. D. Maresius, hisce in hunc modum expositis, sibi putavit sic fuisse declamandum.

„ Tantus ne amor vos cœpit vestrarum opinionum, ut earum obtrudendarum gra-„ tiâ ima summis misceatis, & malitis omnia rixis & litibus miscere, quam ab illis proponendis desistere?

In neminem sanè hæc melius quadrant quam in D. Maresium, utpote qui solus ex re sua putavit esse, alios lacessere dicteriis, & scommatis obruere, atque lites serere ex litibus. Sed esto, D. Coccejus cum suis id fecerint, quid tum postea? nunquid idem potuissent regessisse Christo, qui continuò Doctores Ecclesiæ Judaicæ redarguebat, eorumque dogmata traducebat? imò id ipse de se testatur Matth. 10. sic enim Apostolos suos instruens inter cœtera loquitur vers. 34. 36. *Ne existimetis, me venisse ut ferrem pacem in Terram: non veni ut adferrem pacem, sed gladium. veni enim ad dissociandum filium à Patre suo, & filiam à matre suâ & nurum à socru; ita ut homines inimicos habituri sint suos domesticos.* Priùs ergo demonstrandum fuisset, D. Coccejum ejusque sequaces mala procudisse dogmata, atque ob ea ima summis miscuisse; nam nisi id evictum sit, evidens est, quod, Christo ipsis monstrante viam, cum Luthero dicere possint, quando ejusdem criminis à Cæsare accusaretur; *Mihi planè omnium jucundissima facies ista est in rebus videre, ob verbum Dei studia & dissensiones fieri; is enim est verbi cursus, casus, & eventus; Nam dicit, non veni pacem ferre sed gladium.*

§. 28. Hisce subjungit D. Maresius, ut viris fratribus terrorem incutiat:

„ In Comitiis quondam Locrensium nemini fas erat quicquam novi propone-„ re, nisi fune prius inserto gulæ suæ, paratus ad suspendium, si injusta aut noxia „ proposuisse judicaretur. Et qui vult receptas à Reformationis tempore in Eccle-„ siâ nostrâ sententias impugnare, eo ipso sibi suscitat & optat Adversarios, quorum „ Elenchum & redargutionem sustineat, ut semper plus damni & scandali ex illa „ animorum collisione in Ecclesiâ oriatur, quam utilitatis vel ædificationis ex no-„ vis illis opinionibus, quantumlibet fortè veris, quibus societas fidelium hactenus „ carere potuit sine salutis dispendio.

Hæc profectò Tyrannidem spiritualem sapiunt; & solis Anti-Christi asseclis sunt relinquenda. Ubi ejusmodi, vel præceptum, vel exemplum occurrit in Sacris? ubivis contrarium docetur; videatur modò cap. 13. & 14. prioris Epist. ad Corinthios, facilè apparebit è diametro, quæ D. Maresius hîc ponit, pugnare cum Apostoli instructione. Præterea si sententias impugnare malum est, quia diu receptæ fuerunt, utique & Christus & Apostoli, & ad eorum exemplum pessimè fecêre Reformatores, qui adversus diu ab Ecclesiâ receptas sententias acriter insurrexerunt. Si regeratur sententias illas fuisse falsas, quæ verò nunc defenduntur, veras, id non solvit argumentum: nam idem & putabant Judæi & Pontificii, unde æquè ac D. Maresius id supponebant. Quare debuisset dixisse, si ab iis dissentiret; *si quis sententias à Deo traditas in S. Scripturâ impugnat.* Nam sententiæ à nobis receptæ veræ non sunt, nisi quatenus in verbo Dei continentur; quâ de causâ semper ex eo debent demonstrari. Vide Deuter. 17: 9... 11. Joan. 5: 39... 47. Luc. 16: 29... 31. 1. Cor. 10: 15. 1. Joan. 4: 1. 1. Pet. 4: 11. Actor. 26: 22.

§. 29. Præterea si, D. Maresio judice, satiùs est non disputare de quæstionibus, quibus sine salutis dispendio carere potuit hactenus Ecclesia? quare ergo ipse scandala scandalis accumulavit, & Ecclesiam per plurimos annos afflixit, dentatis suis &

galeatis invectivis in Reformatos Doctores sine numero evulgatis, nominatim in D. Voetium? quum tamen *pag. 9. in medio* fateatur,

„Illas quæstiones fuisse duntaxat de unguibus & capillis, si fas sit ita loqui, Re-„ligionis Reformatæ, & de furunculo in extremo digito.

Præterea, si hæc staret sententia, plurimæ quæstiones summi momenti non forent ventilandæ; ut ex. gr. *de Prædestinatione, de Perseverantiâ sanctorum* &c. Quis enim dicere auderet, non fuisse ante tempora Augustini multos salvatos, qui eos Articulos non intelligebant? imò quis nunc auderet asserere, postquam ad nauseam usque de hisce Articulis disceptatum est, omnes, qui salvantur, sublimia hæc dogmata perspexisse? nequaquam tamen judicaret D. Maresius, uti nec ego judicarem, eas quæstiones non esse tractandas, licèt Remonstrantes semper iis scandalizarentur. Etenim, quod Theologiæ tyronibus notum, distinguendum est inter Scandalum datum & acceptum; alioquin constat, Christum sæpius occasionem scandali Judæis dedisse. Nemo Scandalum dat docendo, quæ vera sunt: & si contingat, aliquos talia audientes offendi, culpa non est in docente sed in ipsis. Ergo ab istiusmodi inconsideratis locutionibus cavendum erit inposterum, nisi ipsum servatorem ejusdem criminis reum arguere velint: sæpissimè enim scandalizati sunt Auditores occasione sermonum ejus de rebus, quas sine salutis suæ dispendio potuissent ignorasse; ut ex. gr. *Num die Sabbathi liceret, manu grana fricare, & vitio laborantes sanare, iisque injungere, ut lectula sua portarent*: Sermonibus autem ejus, hisce occasionibus habitis, offensi non tantùm fuere Pharizæi, sed & adeò vehementer irritati, ut ipsum hanc ob causam neci dare concluserint. Vide Matth. 12: 1.—14. Johan. 5: 1.—16. 7: 14.—24. 9: imò occasione objectionis *de lotione manuum*, tam graviter Pharizæos increpat, ut scandalizati fuerint. Matth. 15: 1.—12. & Luc. 13: vers. 37.—54. ubi verò discipuli cum D. Maresio judicarent, non fuisse ob lotionem manuum tam acrem instituendum sermonem, sed melius fuisse, si id intactum reliquisset, quia videlicet Pharizæi scandalizati erant ejus sermone; idem, quod nos responsum dedimus, subdit: vers. 13. *Omnis planta, quam non plantavit Pater meus Cœlestis, eradicabitur.* Quare D. Maresio, qui viros fratres hîc injustè criminatur, summopere attendendum fuisset, ne hæc dicendo multos ipse scandalizaret fideles, atque ita in se provocaret sententiam, quam Christus in tales pronuntiat. Matth. 18: 6. *Quisquis vel minimum horum mihi fidem habentium scandalizaverit, præstaret ei, suspensâ de ejus collo asinaria molâ, in maris æquor mergi.* Fateor, hoc ejus effatum locum haberet

„Si deprehendantur falsæ & erroneæ, & quæ non possint catinum veritatis, & „ignem verbi Divini, quo omnia probantur, & fœnum ac stipula ab auro & gem-„mis distinguitur, sustinere.

Sed si, quæ D. Coccejus docuit, pro talibus habebat, id non erat nudè affirmandum, verùm evidentissimis demonstrandum argumentis.

§. 30. Pergit nihilominus eâdem methodo:

„Taceo, quod, ubi Ecclesia pulsatur novis ejusmodi quæstionibus & Controver-„siis, docentes & discentes eunt in partes, alter fit Cephæ alter Pauli, à fundamen-„talibus ad πάρεργα excurritur, & minus vividè & cordatè contradicitur apertis „hostibus Veritatis & Ecclesiæ. Quin & illud certissimum est, *(quo argumento id credent mortales, nempe quia D. Maresius αὐτὸς ἔφα)* „nostros sciolos Novatores „lambere vitrum solidioris Theologiæ, & vel ex putidâ ignorantiâ Controversia-

„ rum, quæ Ecclesiis Reformatis intercedunt cum Pontificiis, & aliis eorum adver-
„ sariis publicis, vel ex destinatâ malitiâ, viam sternere multiplicem transfugio ad
„ Papismum, vel Socinianismum, vel Remonstrantismum, vel etiam Libertinis-
„ mum & Atheismum: quod in proclivi esset demonstrare per varia capita, nisi jam
„ justo longius mea Oratio excrevisset.

Si demonstrare, est verba Adversariorum pro lubitu excerpere, & ex iis Centauros & Tragelaphos fingere, atque tum eorum Dogmata notare stigmate Pontificismi, Socinianismi, Remonstrantismi, Libertinismi, Atheismi & Similium Hæreticorum; nemini erit D. Maresius posthabendus; Sed omnes, qui norunt, quid distent æra lupinis, perspectum satis habent, nihil minus Theologum Christianum decere; quia hæc praxis est assectarum Babelis. Videte mihi, præter memorata exempla, studium Papæ Adriani in simili casu; ille, referente *Patre Paulo pag.* 29. nuncio suo, Germaniæ Principibus, ut eos ad Lutherum exstinguendum pelliceret, hæc dicere jussit: *Dissensiones & turbas per illam sectam esse excitatas in Germaniâ à Luthero, qui ad hæresin suam disseminandam iisdem artibus utatur, quibus olim Mahometes usus, exsatiandis carnis cupiditatibus frena laxans, licèt ad efficacius fallendum majore in speciem moderatione*: quare haud quaquam mirum est, quod si demonstrationem juxta Christi, & Apostolorum, imò & Reformatorum desideres methodum, D. Maresium æque imparatum inveniamus ac hic Pontificis erat Nuncius; *jam enim nudâ assertione justo longius sua excrevit Oratio.* Non tamen ita delassatus est, quin ipsi volupe sit palàm ostendere, quòd transierit in Pontificiorum castra: conclusionis enim loco hujus suæ orationis dicit.

„ Jure meritò in hac omnia novandi licentia, quæ & Scholas & Academias, &
„ Ecclesias Belgii, instar morbi Epidemici pervasit, inculcata velim verba Facul-
„ tatis Theologicæ Leidensis, in suo judicio de vexata imputatione primi peccati
„ per Salmurienses & annexo D. R. opusculo ea de re edito anno 45 hujus sæculi:
„ Terminos bene positos movendos non esse, jam vetus dictum est, & sanè, si ulla
„ in re Novitatis pruritus cavendus est, in articulis fidei maximè caveri debet. nec
„ dici satis potest, quam malè de Ecclesiâ Dei illi mereantur, qui privatis suis opinio-
„ nibus adeò blandiuntur, ut eas omnium fratrum suorum judiciis anteponant. Ergo, D. Maresio judice, hominum judicio nobis standum est, & pendendum à Senatus consulto Ecclesiæ Procerum, quod ipsissimum Babylonicum dogma fundamentale est, ut ex iis, quæ de Babylone Veteri & Novâ à nobis §. 4. 5. 8. 9. 12. & 17. demonstrata sunt, evidens est. & præterea ex §. 23. 24. 26. 28. Quinam verò transfugium faciat ad Pontificismum, D. Coccejus an D. Maresius, ex comparatione facile elucescet. Christus aliquoties Matth. cap. 5. dicit, *Audivistis dictum esse, ego verò dico.* & nusquam non privatas suas opiniones omnium Sociorum suorum, ut cum Salomone loquar Cant. 1: 7. opinionibus opponit. D. Coccejus verò Lutheri Vestigia premens, & Authorum nostræ Confessionis mentem sequens, art. 7. expressam, dicit Comm. in Esaiæ. Cap. 8. §. 65. *Similiter nunc agitur atque olim. Pharisæi, Seniores & Sacerdotes cæci & à vitâ Dei abalienati, non poterant Christum, & pueros ipsi datos à Deo, nisi damnare: Papa, Cardinales, Episcopi in erroribus versantes, putantes sibi licere loqui absque demonstratione ex Scripturâ, & suis commodis studentes non possunt Ecclesiam Reformatam, & ejus Doctrinam nisi odisse, blasphemare, persequi.* Et Sum. Theol. Cap. 5. Hæc inter alia habet. §. 21... 24.

Cui

Cui ratio credendi non est Verbum Dei, sed qui eligit hoc dicere, quod homines dicunt, veram fidem non habet: & si illis hominibus attribuat infallibilem traditionem, eo loco eos habet, quo Pseudoprophetæ habentur ab illis, qui credunt illis. Et aliud quid, præterquam, quod Deus revelavit, pro Articulo fidei obtrudere, est sine dubio aliud fundamentum ponere. Nobis igitur, qui volumus esse Discipuli Dei, & Jesum Christum Dominum vocamus, neque aliud quippiam, præter id, quod Deus in Verbo suo revelavit, recipiendum est: neque aliud instrumentum revelationis, vel principium interpretationis, præter ipsam Scripturam. Id quod Scriptura appellat retinere, observare legem Dei, præcepta Dei, auscultare Deo, manere in iis, quæ didicimus: quibus oppositum est, ab iis recedere & converti ad aliam legem, ad aliud Euangelium, aliam signaturam suscipere in frontem & manum dextram. D. Maresius verò insistit prorsus lineis Cæsaris Caroli 5. Nam cum Principes non paterentur sua Dogmata à Pontificiis interpolari, & dolo malo confutari, tum Cæsar Principibus persuadere conatur; *temerariam admodum esse ipsorum confidentiam, qui, tam pauci numero, nova Dogmata, etiam in hoc ipso Ordinum conventu abunde confutata, studeant introducere; qui erroris, hæreseos, falsæque Religionis Cæsaream Majestatem, tot Principes & Proceres Germaniæ audeant damnare, præ quibus ipsi ne manipulum quidem hominum efficiant.* vide *Patr. Paul. pag.* 63. quibus majoris evidentiæ ergo adde, quæ citavimus §. 24. Verum enimverò ne nimis videamur quibusdam nostrum præcipitasse judicium, idem per partes singulatim demonstrabimus, perpetuâ inter Babylonica effata, moliminaque, atque Maresiana, institutâ collatione.

§. 31. Ubi satis superque sibi visus est D. Maresius exornatos, depexosque dedisse viros fratres, ut semper meminerint sui, & ad sonum suæ vocis trepident, quasi Panico essent terrore correpti; tali præloquio animos præparare aggreditur, ad sequentium decem Pacis Conditionum vel Consiliorum Pacificorum facilitandam approbationem.

„ Ad te provoco, Celeb. Spanhemi, & ad eloquentissimam tuam Orationem „ Inauguralem in Academiâ Leidensi ante biennium habitam, de Prudentiâ Theo-„ logicâ, qua testatus es, quantopere averseris omnem in Theologia novitatem, & „ ea nova te aversari, piè utique & sanctè profiteris, quæ post restitutam à majoribus „ fidem, & scriptas formulas & junctas Ecclesiarum dextras, abeant quocunque „ tandem obtentu (veritatem certè nullus non novator obtendit) à communi Theo-„ logorum sensu & publicis tabulis, gratiamque sic apud multos inveniunt, ple-„ rosque ut commoveant atque conturbent:

Operæ pretium est, quid in hisce verbis lateat, ipso D. Maresio sese plenius explicante, ponere ob oculos; hæc ejus paraphrasis est §. 18. &c. *de Abusu Phil. Cartes.*

„ Qui se devovet studio Theologico, ad illud accedit, ceu jam Religione Chri-„ stianus, ceu jam professione Reformatus, non ut dispiciat inter tot Sectas discre-„ pantes, utri se debeat adjungere, sed ut amplius discat ex Scripturis, quæ postea „ in Ministerio Euangelico alios doceat ad salutem. —— uno verbo, tantum abest, ut „ in rebus Theologicis, fidei & salutis sit incipiendum ab universali dubitatione de „ omnibus, juxta methodum istorum Dubitantiorum, ex quorum Schola nun-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

„ quam martyres sunt prodituri, ut è contrario certa sint & indubitata præsupponen-
„ da Principia Existentiæ Dei, Divinitatis Scripturæ, Articulorum Fidei, & non-
„ nunquam Formularum publici consensus, quò rectè procedatur in rerum Sacra-
„ rum Veritate indaganda, & quæstionum Theologicarum discussione instituenda.

Profectò si scapham vocare scapham velimus, quæ mihi sententia menti stat immota, hæc methodus viam complanat, ad omnem πληροφορίαν & certitudinem ex Ecclesiâ Reformatâ effurcillandam, & in earum locum introducendam ignorationem carbonariam sub fidei specie latitantem; quod animus est apertissimè demonstrare. Ostendimus § 23. Omnia esse ad Scripturam expendenda sine discrimine; & § 26. Omnem, qui Doctorum Authoritate quicquam credit, incurrere Dei maledictionem, quæ manet præsidium sibi in carne ponentes, adeoque Pythones & sciolos esse, qui sibi vel aliis volunt fidem in Religionis negotio adhiberi; non opus ergo est, eadem hoc loco repetere: D. Maresius autem vult, *studiosum Theologiæ supponere, fidei Articulos & Consensus formulas credere esse veras, quia scilicet Christianus est; atque sic imbutum adire Professores, non ut disceptet, sed discat tantùm, quæ postea cum fructu doceat in Ecclesia.* Et quod maximè notandum, tali se debet gerere modo, licet nondum professionem suæ ediderit fidei; eadem enim injungit ei, *ceu Religione Christianus sit, ceu professione Reformatus:* & nusquam jubet eum examinare Articulos fidei, aut formulas nostri Consensus. Ex quibus luce meridianâ clarius est, D. Maresium nullam aliam fidem in studiosis Theologiæ desiderare, quam carbonariam, quâ credunt quod Ecclesia credit, absque ullo examine: atque ita planè ex Reformatorum castris in Pontificiorum transiisse. Sed ut omnem tollamus scrupulum, quia id durum forsan quibusdam adhuc videtur; altius res repetenda est, & ex Scripturis demonstrandum, quomodo studiosus, qui Theologico se studio consecrat, gerere se debeat, ut & Professor, qui eum instituet: Quo peracto, fundamenta, quibus hodiernæ nititur machina Theologiæ, liberrimè fodiendo denudabimus, ut quilibet liquidum de ejus soliditate possit deinceps ferre judicium.

§. 32. Nemini obscurum esse potest, studiosum, qui Theologiæ studio operam velle suam addicere profitetur, & veritatem quærere, debere hoc cum Paulo habere pro Axiomate: *Eum, qui ad Deum accedit, credere oportet* ὅτι ἐστὶ *quòd sit, & quærentibus se* μισθαποδότης γίνεται, *remunerator fiat.* Supponere ergo debet, Deum esse, & Deum esse Deum, h. e. sufficientiam possidere ad peccatorem salvandum: atque insuper sibi persuadere, quòd si Deum toto corde quærat, ipsum omnia sibi largiturum, quæ ad vitam & salutem requiruntur. Præterea, cum se profitetur esse Christianum, supponere debet, neminem aliud posse fundamentum collocare, præter id quod positum est, nempe Jesus Christus, secundùm 1. Cor. 3: 11. ut & hæc effata Christi habere pro indubitatis; Ego *sum Via, Veritas & Vita, nemo venit ad Patrem nisi per me. Si manseritis in sermone meo, verè Discipuli mei estis, & cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos.* quorum unum exstat Joan. 14: 6. alterum Joan. 8: 32. Quæ si perpendat, nullo negotio sentiet, hæc idem valere, ac si Christus se coram alloqueretur. *Errare non vis? Ego sum via: Falli non vis? Ego sum veritas: Mori non vis? Ego sum vita: Non est quò aut quâ eas ad Deum propitium, nisi per me: Etenim nemo venit ad Patrem, nisi per me: Non attende igitur ad dictata hominum, sed Sermonibus meis animum imbue, eos expende: Nam si hominibus credas, meus non es Discipulus, & ad Patrem non venies, veritatemque non cognosces unquam, quia*

ego

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

ego solus sum Veritas, &, qui ad me solum attendit, eam addiscet; mane ergo in meis sermonibus & permane, nam tum meus eris genuinus discipulus, & veritatem tibi notam faciam, atque adeò illa te ab omni cæspitatione liberabit, & tandem aliquando beatorum fies incola ædium. Hæc, inquam, πρὸς σύνεσιν in iis verbis continentur, & cuivis attendenti se suis radiis manifestant. Hisce si animum suum imbuerit, suâ ipse sponte, Petro, omnes qui Deum quærunt sic inclamanti, 1. Epist. 1: 24. &c. aures substringet: *Omnis caro gramen est, & omnis gloria hominis ut flos graminis; exaruit gramen, & flos ejus decidit. Sed verbum Domini manet in æternum, hoc autem est verbum illud, quod euangelizatum est vobis. Proinde depositâ omni malitiâ & omni dolo, & simulationibus, & invidentiis, & omnibus obtrectationibus, ut modo geniti infantes, lac illud Sermonis sincerum expetite, ut per illud augescatis.* ubi verò sentiet, animum suum hoc lacte Verbi Dei sincero nutriri & suam fidem crescere; tum ipsi creberrimè ingeminandum, quod Joannes fidelibus inculcat, 1. Epist. 2: 20. &c. *vos unctionem habetis à Sancto & omnia novistis: non scripsi vobis, quasi veritatem non noscatis, sed quia eam scitis, & quod nullum mendacium ex veritate est. Etenim unctio, quam vos accepistis ab eo, manet in vobis: & non opus habetis, ut quis vos doceat; Verum sicut eadem unctio docet vos de omnibus, quæ & verax est & non mendax, & quemadmodum docuit vos, manebitis in eo.* Hæc, inquam, Principia sunt, quæ Studiosus Theologiæ supponere debet & nosse, antequam sese accingere potest ad examen formularum nostrarum. Cùm autem hæc perspecta habet, atque supponit, non tantum aptus est, sed & tenetur eas in timore domini explorare, ad infallibilem verbi Dei normam. Etenim novit, omne verum cum vero concordare, & mendacium ex veritate non esse; adeoque non opus habet, ut quis alia, multò minus diversa ab hisce, ipsum doceat Principia: quippe unctio ipsum omnia docet. Officium proinde Professoris Theologiæ est, ante omnia inquirere, num studiosus hæc perspecta habeat, eique eadem sedulò & diligenter inculcare, imò iterum, iterumque eadem ingeminare, ut discat Deum ponere robur suum, & nullo modo hominibus confidere: atque tum demum exponere ei formulas nostras, provocando semper ad Scripturam, & compellando conscientiam studiosi, nunquam verò docendo cum Authoritate, aut provocando ad numerum Doctorum, qui idem senserunt. Atque hæc Methodus conspirat cum eâ, quâ Paulus usus est: sic enim, quomodo versatus fuerit in suo ministerio 2. Cor. 4: 1. &c. exponit. *Quum ministerium hoc habeamus, prout misericordiam consecuti sumus, segnes non sumus; sed abrenunciavimus pudendis latebris, non cum calliditate ambulantes, neque falsantes sermonem Dei, sed declaratione Veritatis commendantes nos ipsos, ad omnem conscientiam hominum, in præsentiâ Dei. Non enim nos ipsos prædicamus, sed Christum Jesum; nos autem servos vestros propter Dominum. Quoniam Deus, qui dixit, ut è tenebris lux splendesceret, is est, qui splenduit in cordibus nostris, ad præbendam lucem notitiæ gloriæ Dei in facie Jesu Christi. Habemus autem Thesaurum hunc in testaceis vasis, ut hæc hujus potentiæ supereminentia sit Dei, & non ex nobis.* Atque hanc eandem Cynosuram suo exemplo nos sequi etiam docuerunt Confessionis nostræ Authores. Nam Dei existentiam & Sacræ Scripturæ Divinitatem ante omnia determinant: ubi verò de immotis hisce principiis, quantum sufficere suo autumabant instituto, egissent, & Apocryphos libros à Canonicis sequestrassent, antequam ad particularia fidei nostræ capita transeunt, omnem fidem humanam elevant; & ex adverso omnem in Theologiâ veritatem ex solo Dei verbo suspendunt: Qui ergo dicit, eos, qui hanc Methodum sectantur,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

introducere dubitationem universalem in Scholas Theologicas, ille per aliorum latus non tantùm ejus criminis reos peragit Confessionis nostræ Authores, sed & ipsum Apostolum Paulum.

§. 33. Verùm nunc, uti diximus, denudemus machinæ hodiernæ Theologiæ fundamenta, ut pateat, quo jure D. Maresius Viros fratres culpet. Ille *Abus. Cart. Phil. art.* 23. pro Axiomate inculcat studiosis, credendum esse suis Doctoribus: dicit enim,

„Oportere τὸν μανθάνοντα πιστεύειν, & verè monuit Aristoteles, & usu publico „comprobatum est, ne hîc deducam contrasentientes ad dissertationem Augustini „de Utilitate credendi.

Quia nihil exstabat in Scripturis suæ sententiæ congruum, Aristoteles erat vocandus in subsidium: hic scilicet satis Authoritatis habet ad dictandum quid, quod nos pro Axiomate accipere tenemur: cùm autem insuper ad experientiam provocat, dicamus, quomodo hoc Axiomate capistri loco D. Maresius cum suis jam à longo tempore usi fuerint. Solent ejus commatis Pastores, quando intelligunt quenquam constituisse, se dare studio Theologico, (quod vel ex parentibus vel aliis audiunt) amicis esse Authores; vel etiam ipsi studioso; ut, antequam se ad Academiam transferat, suæ Fidei edat Confessionem: quia videlicet indecens videretur, qui ad Pastoris munus tandem aliquando adspirabit, non antea publicè testatum dedisse, se esse ejus Ecclesiæ membrum, cujus aliquando futurus est Pastor. Id non tolerandum, sed omninò laudandum foret, si studioso eidem authores essent, ut in timore Domini dogmata recepta ad solam Scripturam expenderet, & Deum oraret, oculos suos aperire velit, quò cernere valeat mirabilia legis ipsius: at nihil minus pensi habent. Ad summum, si quid faciunt, ei librum commendant evolvendum; vel, quod rarissimè contingit, ipsum μετὰ πολλῆς φαντασίας suo more instruunt; h. e. singula Dogmata locis aliquot muniunt, quæ vel vix vel nullo modo ostendunt rem, quam volunt, probare; Testor Catechizationes præcipuas, in publicum emissas. Studiosus interea, ignorans adeò negligenter examen illud institui, librum commendatum aliquoties evolvit, & præ metu ante omnia sibi in examine cavendum putat, ne à sui libelli mente abeat: alioquin enim credit, sibi paratas graves esse oppositiones; imò & odium Pastorum. At verò cum ipse coram cernit in examine, nihil requirere Pastorem præter nudum assensum (cujus rei non tantùm me possum nominare testem, sed plurimos alios; imò quos non? cùm communis hæc sit piorum querela) summopere lætatur, & plerumque sibi persuadet, Pastorem id fecisse, quia sibi faveret. Sic itaque noster studiosus, non tantùm Baptismi initiatione & educatione, sed & publicâ Professione Reformatus, crebris admonitionibus Pastorum & instructionibus onustus, ut à *Novatoribus* (quos nominibus suis designant, & satis inhumaniter denigrant) sibi caveat, additis comminationibus, quòd si secus fecerit, se nunquam voti sui futurum compotem: & licèt postmodum seriâ duceretur pœnitentiâ, illam seram nimis fore. Sic, inquam, onustus & perterrefactus petit Academiam: ibi autem Professores proprios plerumque coram discipulis, quorum numero se etiam adjunxit, audit Locos Communes interpretantes, & suos sensus ~~non tantùm~~ S. Scripturæ locis confirmantes, quos rarissimè ad vivum resecant: quia, quod nunquam satis vitio verti potest, ipsi D. Professores rarissimè Biblia ad manum habent; & si id contingat, Belgica sunt vel Latina; Hebræis enim codicibus & Græcis in Collegiis uti, atque ex iis ἐλέγχειν phrasium vocumque adstruere,

inaudi-

inauditum fuiſſet hactenus, niſi D. Coccejus ὁ μηχανεύτης id fuiſſet facere auſus. Teſtimoniis itaque & Gloſſematis Doctorum tam veterum quàm recentiorum, & martyrum, atque adeò, ne quid fugere autumare poſſent D. Studioſi ſuos præceptores, onerant magis & intricant, quàm exornant & illuſtrant: hæc autem miſeri illi, quaſi Oracula eſſent, ſedulò chartæ in perpetuam memoriam ſine ullo illinunt judicio, & tum demum ſe beatos credunt fore, ubi de ſingulis fidei Articulis ingentem expoſitionum & diſtinctionum farraginem ſibi coacervarint. Hîc verò noſter ſtudioſus, ſi quoſdam ſcrupulos habet, ſibi ſedulò caveat eos ita proponere, ut appareat, eum revera de hoc vel illo dogmate, imò de Locorum Scripturæ interpretatione, prout in margine Bibliorum Belgicorum exſtat, ſeriò dubitare. Nam ſi id modò ſubolfaciat Profeſſor, mox ipſum acri ſalè perfricabit; addens, iſtiuſmodi cogitata ſapere hanc vel illam hæreſin, ubi præcipuè largus erit; debere autem ſcire, ſe juvenem eſſe, parumque verſatum in rebus Theologicis; oportere μανθάνοντα πιςεύειν, ac proinde ſuum non eſſe, iſtiuſmodi movere oppoſitiones, multò minus Adverſariorum evolvere libros, ut eas inde promat; Cogitandum, ſe feciſſe Reformatæ Religionis Profeſſionem, ac proinde non licere quicquam ad eam ſpectans vocare in dubium, aut de eo ſeriò ex Adverſariorum mente diſſerere, niſi velit Cenſuram incurrere Eccleſiaſticam, & ita ſuo nomini honeſto indelebile inurere ſtigma, quod facillimè ipſi poſſit eſſe obſtaculum ſuo tempore, ne ad optatum perveniat portum. Nam *ſe veniſſe in Academiam: non ut diſpiciat inter ſectas diſcrepantes, utri ſe debeat adjungere, ſed ut amplius diſcat ex Scripturis, quæ poſtea in miniſterio Euangelico alios doceat ad ſalutem. Quare ſemper exemplum Hieronymi debet ſibi proponere religioſe imitandum, niſi velit ſibi ingens arceſſere malum; qui teſtatur: ſe docuiſſe quod didicerat, non à ſe ipſo, i. e. à præceptore peſſimo, ſed ab Illuſtribus Eccleſiæ viris &c.* Ubi autem Studioſus ſe ad Conciones formandas applicat, & privata exercitia; perpetuò in ſuis κρίσεσι urgent, inſiſtendum eſſe Commentariis Reformatorum & Notis Belgicis, atque ita, ſi quid ingenui in eo ſuperſit adhuc, prorſus ſuffocant; niſi ille apud animum conſtituerit, ſe Deo magis obtemperare velle, quàm hominibus, quocunque res cadat loco, quales

Apparent rari nantes in gurgite vaſto.

Nam Studioſus, hæc audiens & cernens, ſe, ſive metu correptionis, ſive, quòd jam omnino credat ſic decere, Commentariis prorſus, dum Concionem componit, immergit; atque ita ſenſim & ſine ſenſu, ſi quid ingenii reſtat ad altiora natum, miſerè perit, quandoquidem nunquam ſuas, ſed perpetuò alienas meditationes chartæ illinit. Poſtquam autem ille ſibi ſatis perſpexiſſe videtur, quomodo ſe in Examine geret, actutum nomen dat Claſſi, cui ſe ſiſtet examinandum. Tum verò D. Examinator ei indicat, quâ Methodo ſit examen inſtituturus, & quem Authorem ſecuturus; imò ſæpe & Loca, quæ percurret. Ubi verò poſt menſem dies examini dictus venit, tam turpiter iſtud examen inſtituit, ut vix ac ne vix quidem ſtudioſo occaſio detur, vel unum locum explicandi; atque adeò ſi loca ad probationem requiſita non ſuccurrant, ei ab Examinatore ſuggeruntur: planè ac ſi cum puero ſibi eſſet negotium. Finito Examine profertur liber, in quo Articuli famigerati, de quibus inter nos & Remonſtrantes diſputatum eſt, continentur, ut & formulæ Unitatis noſtræ; atque ſtudioſus jubetur nomen ſuum cæteris adjungere, additâ promiſſione, quòd hæc omnia vera eſſe credat, & tuebitur, quavis datâ occaſione. Hæc autem tanti momenti res adeò negligenter peragitur, ut meminerim, me præſente,

eum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

eum Librum exhibitum fuisse, sine ullo præloquio aut instructione, studioso, qui in Examine rogatus, quinam essent 5. Articuli, de quibus in Synodo Dordracenâ fuisset actum, respondebat; Primum esse *de Deitate Christi:* cùmque ex risu adverteret se errasse, subdebat: se eos ignorare. Ejusdem commatis plurima possem adducere rerum Testimonia, quæ ex fide dignis habeo, sed, quandoquidem haud ignota loquar, Veritatis amans lector

—— Crimine ab uno Disce omnes ——

Et mecum conclude, ex præmissis hisce evidentibus; Pastores nullâ omnino curâ tangi, num Studiosus, jamjam admittendus ad publica exercitia Ecclesiastica, fundamenta Religionis intelligat, nec ne; sed solummodo in eo desiderare fidem. Unde memini, me præsente, fuisse dictum Studioso, qui se examini sisteret, à Pastore magnæ eruditionis; quòd optimè faceret, si Catechesin memoriæ imprimeret, & ad interrogata hanc aut illam pericopam ex eâ reponeret; id demum Pastoribus summopere placiturum; quia viderent, quod sententiam Ecclesiæ Reformatæ propriis verbis referre posset. Si verò præterea uno aut altero loco pericopam, quam recitaret, munire posset, se solidæ eruditionis laudem & lauream reportaturum. Postquam autem hæc, quæ coram videram ipse, animo volvissem diu, conveni Celeberrimum ejusdem Cætus Pastorem super hoc negotio, eique gravamina mea aperui; ad quæ ille, gravissimi hujus negotii momentum mecum perpendens, gemebundus exclamabat; *ita pessimus hic agendi mos invaluit, ut, nisi Deus alios quasi cœlitus demittat Pastores, frustra quis emendationem exspectet.* Studioso itaque nostro, examine & subsignatione hunc in modum peractis, concionandi & ad Ecclesiæ gubernationem adspirandi facultas conceditur, atque tandem, modò sese ut obedientem Ecclesiæ filium gesserit, methodo, quæ, proh dolor! nimis nota est, Pastor creatur; novâque subscriptione Religionis Reformatæ Dogmata, more hactenus recepto, se explicaturum, & adversus quoscunque Adversarios defensurum promittit, quæ miser ille plerumque vix intelligit ipse. Tum verò ille opiniones, quas cæco impetu imbibit, pro totidem veritatibus habens, ad exemplum aliorum Pastorum, ex alto omnes, diversam ab eâ, quam in studiis tenuit, viam carpentes, incipit traducere, insectari, & calumniari, &, quantum in se est, ingenia libera nefandum in morem exstinguere, atque ita

Ætas parentum, pejor avis, tulit
Hos nequiores, mox daturos
Progeniem vitiosiorem.

§. 34. Advertite quæso, Lectores, quàm subdolè sub veri specie Juventus Ecclesiæ destinata falsis rerum ludibriis inescatur! Nam qui hanc Methodum sequuntur, tantum abest, ut suspicentur, se in Diaboli casuros laqueum; ut econtra autument, quòd optimâ conscientiâ se præparent ad ministerium Ecclesiasticum. Miserrimi certè mortalium, qui ignorant, semper Diabolum hoc modo, quanquam, fateor, nunquam subtiliori methodo, quàm nunc, homines in nassam pellexisse: Quid enim aliud fuit Veteris, & Novæ est Babelis vitium, quàm perpetuam Dictaturam in Ecclesiâ stabilire velle; eamque Ecclesiastico Senatui alligare? Et quare id factum est, nisi ut Senatus ille sibi faceret nomen, non Deo. Idem autem nunc Theologos nostros, ad exemplum eorum, moliri, non tantùm, quæ mox recensuimus, sed & tristis quotidiana experientia, proh dolor! abundè nimis testatur. Imò verò, si dicendum quod res est, nullum alium in finem Libellus hic à D. Maresio

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

est evulgatus, quàm ut illi, qui quid rerum agatur ignorant, sub specioso prætextu turpiter eluderentur, & flos Patriæ Sacris destinatus miserè seduceretur: qui verò id intelligunt, minis terreantur atque ad silentium cogantur. Etenim qui attentâ mente τὰ νοήματα D. Maresii perpendit & eorum, qui ab ejus stant partibus, facilè advertet, eum post D. Coccei obitum, cæteris annuentibus, hujusmodi ferè animo concepisse dilemma, quo mediante voti sui compotem se futurum nullus dubitat. *Si Novatoribus audacter ostentem Capistrum, quo os eorum occludam, ne deinceps loquantur, quæ non sunt secundum formulas & versionem Belgicam, atque Notas, ut & Calvini Institutionem; vel illi se submittent vel non: si prius, habeo quod volo, & mox impetrabo Decretum, quo cogentur abjurare omnes Novitates, & tum facilè eos cohibebo pro lubitu. Simulac enim vel hiscere incipiant, infandum tollemus omnes simul clamorem, quasi de summâ rei actum esset, nisi actutum conticescant. Si Posterius; habeo quoque quod volo: Nam major Theologorum pars à meis stat partibus; quare eorum Dogmata in Synodis Provincialibus, vel, si aliud non restat, in Nationali Synodo, determinabimus pugnare cum Formulis Nostris &c. ac proinde eos abscindemus ut inutilia membra: ad quod peragendum nobis suppetias sponte suâ offeret suprema potestas;* Nam *& illa nobis favet. Quocunque ergo res cadat loco, idem sequetur effectus.* Quia autem facilè prævidit, si negotium hoc horrendum sine fuco promoveret, irritos fore omnes conatus, color fuit à Pietate & Religioso in Ecclesiam Reformatam affectu quærendus; quare eum in finem, dum negotium maturesceret, multa erant scribenda animo, zelo quasi pro Orthodoxiâ æstuante, insuperabili; quibus viri fratres insimularentur, ac si Orthodoxiam omnem eversum irent, & cum plerisque aliis monstrosis hæresibus hisce terris infamem Remonstrantismum, Socinianismumque in Ecclesiam introducerent: Politicos interea prensarent illi viri fratres, qui Principis & Amplissimorum virorum molles aditus & tempora norant; iisque instillarent quavis occasione ingens periculum, quod non tantùm Ecclesiæ Reformatæ immineret ab istiusmodi Novatoribus, sed & Politiæ. Ubi verò, ut fit, Princeps ac Magnates hoc imbibissent sine examine, Piorum & Eruditorum suorum Pastorum judicio acquiescentes; maximè autem quia advertebant, id suis respondere conceptibus: tum demum maturum tempus D. Maresio videbatur, plaustra conviciorum in Novatores effundendi, & eorum Dogmata invidiosè traducendi, atque talia Pacis Consilia mittendi in publicum, quæ tolerabilem servitutem sub Pontificibus fuisse demonstrant, antequam anathemate Patres Concilii Tridentini diversa à se sentientes percussissent. Etenim tum liberum unicuique fuit, in plurimis suam fovere sententiam, quod deinceps in omnem ætatem cunctis Theologis, si hæc Consilia amplectantur, sub gravi pœnâ interdictum erit. Quod cum ultimum sit virorum fratrum, qui cum D. Maresio faciunt, desiderium; ille in Leydensem erat transferendus Academiam. Ubi autem id impetrassent à Principe Auriaco (quem quibus machinis eò pertraxerint nimis obvium est) & jam omnem rem in vado esse autumarent; imò gloriarentur, quòd, ubi ille foret in Academiam Leydensem introductus, omnia pro suo lubitu perpurgarent, & disponerent; atque hac spe intumesceret turgeretque D. Maresius indies magis magisque; Ecce Deus ex improviso supervenit; & hominum Consilia ridens eum de medio sustulit, atque ita, qui noctes atque dies illud urgebat negotium, antequam id peractum vidit, à Deo ad plures abire jussus est. Quæ cum ita sint, quanto possumus studio viros fratres, eidem parti addictos, hortamur, tandem aliquando in timore Domini nobiscum perpendant,

E dant,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

dant, quo Spiritu agitentur, Christi vel Anti-Christi; antequam denuò manum adhibeant operi; ne mens, quod summopere verendum est, sic obfirmata fiat,

Cum mala per longas invaluêre moras,

ut nullum deinceps bonis Consiliis relinquat locum. Quem in finem seriò cogitent, *eos, qui Veritatis amorem repudiant*, hanc manere plagam, *quod idcirco eis Deus tantam mittet erroris vim, ut credant mendacio, atque ita Damnationem incurrant* juxta Pauli comminationem 2. Thess. 2: 10... 12. Oramus proinde toto pectore, omnes attendant ad hoc magni Lutheri gravissimum monitum, quod simili planè in casu Principibus libero ore in Comitiis Wormatiensibus proponebat. *Cogitandum est, quod Deus noster sit mirabilis & terribilis in Consiliis suis, ne forte id, quod tantis studiis tentatur, si à damnato Verbo Dei* (pro eo substituimus; si à damnatâ liberâ Verbi Dei meditatione, quam majores nostri sanguine & vitâ cariorem habuêre) *exordiamini, vergat postea in intolerabile malorum diluvium. Cavendum est, ne adolescentis hujus optimi Principis Caroli* (Wilhelmi nos diceremus) *in quo post Deum multa spes est, infelix & inauspicatum fiat imperium.* Nos autem, si fortè Deus vobis det ad fulgentes veritatis radios aperire oculos, iisdem insistendo lineis, quibus hactenus, pergemus demonstrare, cujus ordinis sit ille Spiritus; eumque in apricum protractum omnibus undiquaque exhibere contemplandum; ut deinceps, quantum in nobis est, nemo bonus & Dei ex corde timens, non possit facile probare, utrum ex Deo sit an ex mundo.

§. 35. Hoc ergo primum est, quod D. Maresius, scopulos se omnes prætervectum autumans, quasi ex Tripode pronuntiat Consilium pag. 22.

„ Primò igitur velim in posterum omnem admittendum porrò in hoc Belgio ad „ Professionem Theologicam, & quemcunque eorum, qui jam eâ funguntur, jura- „ re solemniter, & suæ manus subscriptione confirmare, profiteri, & promittere, „ citra ullam restrictionem, aut æquivocationem mentalem, se constanter in suo „ munere adhæsurum formulis Orthodoxi Consensus Belgicarum Ecclesiarum, Con- „ fessioni nempe, Catechesi, & Canonibus Doctrinalibus Synodi Dordracenæ, de „ quibus persuasus sit, eas esse penitus conformes Dei Verbo, Canonicis Scripturis „ expresso, à quibus formulis propterea, uti jacent, nunquam directè vel indirectè, „ privatim vel publicè, sit, Deo dante, recessurus, aut quicquam propositurus, „ defensurus, approbaturus, quod illis ullo modo adversari suspicabitur aut obser- „ vabit.

Profectò qui hæc verba attentâ mente legit, & cum iis, quæ §. 4. — 13. de Babele demonstravimus, confert, cogetur exclamare, idem hîc D. Maresium volvisse animo. Quippe nihil aliud tunc satagebant & nunc satagunt ejus Archi-Tecti, quàm ut Dogmata, quæ à majoribus accepêre, ejusmodi prorsus intra cancellos coarctarentur, & Ecclesiastico Choro Potestas daretur, eâ cum Authoritate explicandi, atque in *Novatores*, contumacesque seriò animadvertendi: præsertim autem ad id instigabitur, si sibi in memoriam revocet, D. Maresium velle Studiosos Theologiæ, cujuscunque generis & ordinis, supponere, Formulas nostras veritati undiquaque esse congruas; atque adeo rigidè interdicere, ne ad S. Scripturæ normam expendant, num Dogmata in iis contenta vera sint nec ne: uti evictum dedimus §. 30. & 31. Proinde D. Maresio judice, iis qui nostræ Religionis futuri aliquando sunt Patroni & Antistites, licitum nunquam fuit, est, vel erit, ad S. Scripturæ lancem formulas expendere: Etenim simulac studiorum curriculum absolverunt,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

runt, manus ſuæ ſubſcriptione promittere tenentur, ſe eas adverſus quoſvis, pro modulo ſui ingenii & profectuum, velle defendere; uti conſtat ex iis quæ §. 33. diſſeruimus. Ex quibus omnibus luce meridianâ clarius apparet, ipſum non Deo, ſed ſibi nomen facere ſtuduiſſe; quod pluribus oſtendere operæ pretium eſt, ut ſæva hæc Tyrannis neminem niſi volentem lateat. Hæc ejus verba ſunt: *Audi: Alt. part. part. poſt. pag.* 28. „In foro Soli, Eccleſiæ & externo, obſtringimur ad „noſtras Formulas publicas & doctrinam receptam in Eccleſiis Reformatis, quas „ſupponimus eſſe deſumptas ex Scripturis, & cum ea conſentire. Quo ſenſu talia dixerit, Reſponſio prodocet, quam ſententiæ D. Altingii de Converſione ultimâ Judæorum, eorumque reditu in Terram Canaan oppoſuit: D. Altingius de iis mentem ſuam aperuerat & diſcurſum ſuum hiſce concluſerat verbis, ut videre eſt *Aud. alt. part. pag.* 34. *Cæterùm cum de utroque hoc Capite nihil Catecheſis aut Confeſſio definiverit, cur non ſuam cuique privatam ſententiam tueri licet, ſine exagitatione aliorum, dum Deus aliter aperiat?* hæc provocabant ſcilicet D. Mareſium ad iſtiuſmodi paratragædiationem: „Oſtendimus, Chiliaſticam hæreſin Confeſſionibus pu„blicis Proteſtantium & Reformatorum, ac ipſi noſtræ Catecheſi refragari, quæ Ec„cleſiam in Terris ſtatuit jugiter militaturam ſub vexillo crucis, cum trigâ inſepa„rabili hoſtium, Diabolo, mundo, & carne: Certè qui licentiam ſibi fecerit, „ex cathedrâ Theologicâ id omne effutiendi, quod in buccam venerit, de quo ni„hil Catecheſis aut Confeſſio definiverit, pari jure Thalmudis & Alcorani impie„tates, de quibus nihil exſtat in Confeſſione & Catecheſi, poterit adoptare. *Aud. alt. part. pag.* 104. Supponit ergo D. Mareſius, Formulas cum S. Scripturâ conſentire; Supponit ejuſdem eſſe latitudinis dicere, hoc aut illud Dogma pugnare cum formulis, & liquidò demonſtrare, id eſſe falſum; Supponit idem eſſe quid aſſerere, quod in formulis non ſit definitum, & ex Thalmude atque Alcorano impietates adoptare. Unde, ſi quis locis Scripturæ adverſus eum inſurgat, nihil aliud reſponſi referet, quàm hoc, quod D. Altingio, Prophetarum teſtimoniis ſuam opinionem ſtabilienti, dedit. *ibid. pag.* 101. „pugnas Prophetarum Teſtimoniis judaicè intellectis, non Chriſtianè.

Patet ergo, ſi introductus ſolemniter D. Mareſius fuiſſet, ut Dictator in Theologiâ perpetuus, deinceps illicitum non tantùm fore, quid ex S. Scripturis novi docere; ſed & impoſſibile quicquam, quod judicaret ſibi adverſari, demonſtrare. Mox enim exclamaſſet; *Tu loca hæc Judaicè intelligis, non verò Chriſtianè.* Vel aliorum hæreticorum nomina nominibus addidiſſet, quos in promptu habebat, & aſſeveraſſet ſevero vultu, adverſantem ſibi horum veſtigia premere; atque ita nunquam ſuccubuiſſet, ſed ſemper abiviſſet Victor.

§. 36. Paulo ſanè alia longè ſententia menti ſtetit: poſtquam enim, quomodo mali in pejus proficerent & alios ſeducerent, longâ Oratione proſecutus erat, ſic ſuum adverſus hæc eminentia præmunit Timotheum. *Tu verò mane in iis, quæ didiciſti, & de quibus fides tibi facta eſt; ſciens, à quo didiceris; & quia à puero Sacras noſti literas, quæ te poſſunt ſapientem facere ad ſalutem per fidem, quæ eſt in Chriſto Jeſu.* Vide 2. Tim. 3: 14. 15. Statuit quidem, Timotheum debere manere in iis, quæ didiciſſet, at non, quia id debebat credere eſſe verum, & quidem ſine examine, quod vult D. Mareſius; ſed econtra, quia ei fides de iis erat facta: at verò, quomodo? noverat eos, à quibus id didicerat, eſſe Apoſtolos, quos Spiritus S. in omnem ducebat veritatem; & præterea idem ex Scripturis verum eſſe jam perſpexe-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

ſpexerat. Atque hoc poſtremum Paulus pro efficaciſſimo argumento habebat, quare è veſtigio eum ad ſolam Scripturam remittit, tanquam ad ſolidiſſimum fidei fundamentum, hiſce verbis verſ. 16. &c. *Omnis Scriptura eſt divinitus inſpirata, & utilis ad doctrinam, ad redargutionem, ad correctionem, ad regendum in juſtitia, ut perfectus ſit Dei homo, ad omne opus bonum perfectè exaptatus. Conteſtor igitur ego coram Deo & Domino Jeſu Chriſto, qui judicaturus eſt mortuos & vivos, cum apparitione ſuâ & Regno ſuo, prædica Sermonem, inſta tempeſtivè, intempeſtivè: redargue, increpa, roga in omni longanimitate & doctrinâ.* Hanc proinde & nullam aliam viam ſibi judicarunt non tantùm cum Luthero omnes Reformatores, ſed & Illuſt. D. D. Ordines noſtri, eſſe tenendam; ne errorum rapidiſſimo torrente in tranſverſum abriperentur: quare per Ampliſſ. D. D. Delegatos ſuos in Synodo Dordracenâ hunc inter alios Theologis in examine Controverſiarum obſervandum proponi juſſêre Articulum: *In omnibus ac ſingulis, cum nihil niſi Doctrinæ ſpectemus veritatem, curæ erit Delegatis, ut debitâ atque accuratâ inveſtigatione ſolum Dei verbum, non autem ulla humana ſcripta, pro certâ atque indubitatâ fidei regulâ adhibeatur: quod ut fiat atque liquidè appareat, nihil illis præter ſolam Dei gloriam, atque Eccleſiæ tranquillitatem propoſitum fore, juramento in hac Synodo ſive Conventu ſeſe obſtringent. Syn. Dord. p.* 27. Cujus juramenti hæc fuit formula, ut videre eſt *ibid. pag. 64. Promitto coram Deo, quem præſentiſſimum, renumque & cordium ſcrutatorem credo & veneror, me in totâ hac Synodali actione, quâ inſtituetur examen, judicium & deciſio, tum de notis quinque Articulis & difficultatibus inde orientibus, tum de reliquis omnibus doctrinalibus, nulla ſcripta humana, ſed ſolum Dei Verbum pro certâ & indubitatâ fidei Regulâ adhibiturum: mihique in totâ hac cauſâ nihil propoſitum fore, præter Dei gloriam, tranquillitatem Eccleſiæ, & cumprimis conſervationem puritatis Doctrinæ. Ita propitius mihi ſit Servator meus Jeſus Chriſtus, quem precor ardentiſſimè, ut in hoc propoſito Spiritus ſui gratiâ perpetuò mihi adſit.* Atque adeò tantum abeſt eos habuiſſe Conſenſus noſtri formulas cum D. Mareſio *pro fide ſemel traditâ ſanctis* (quod ejus effatum expendimus §. 25.) ut *Seſſ.* 144. Theologos monuerint iidem D. D. Delegati; *hanc imprimis eſſe Illuſt. D. D. Ordinum voluntatem, ut Confeſſio fidei Reformatarum Eccleſiarum Belgicarum ex more in Synodis Nationalibus uſitato præſentibus Theologis exteris relegeretur atque examinaretur: utque à ſingulis Synodi membris, tam exteris quam Provincialibus, liberè declararetur, ſi quæ in Confeſſione iſtâ ab iis obſervata eſſent, quæ ad Dogmata & Doctrinæ eſſentiam pertinerent, quæque veritati in verbo Dei revelatæ, aut aliarum Eccleſiarum Reformatarum Confeſſionibus minus conſentanea viderentur:* quod & ſtatim exſecutioni mandatum fuit. Nam ſimulac ſingulis exemplar hujus Confeſſionis exhibuiſſent; *prælecti fuêre omnes ordine* Articuli; quo peracto: *Rogati ſunt ſinguli, ut, rigidè probèque iiſdem examinatis, liberè deinceps ac ſincerè declararent; utrum in Dogmatibus, Confeſſione iſta comprehenſis, quicquam obſervaſſent, quod cum Verbo Dei minus conveniret, ac proinde neceſſariò mutandum judicarent.* Atque hæc etiam virorum fratrum, nominatim verò D. Cocceji mens eſt. ſic enim loquitur *Admonit. pag.* 30. *Reformati, quamvis ſoli Scripturæ, ut principio, acquieſcunt, tamen utuntur Confeſſionibus & Synodis. Confeſſionibus, quibus oſtendunt, quouſque ſe putent unà perveniſſe, ut poſſint congregari tanquam fratres; vel ut Apologiam ſuæ fidei opponant Adverſariorum criminationibus falſis atque injuſtis. Synodis, ut à doctis peritiſque & iis, qui eo aliquid conferre poſſunt, dubitationes exortæ conſiderentur, & ut, Controverſia exorta, quæ utrinque dicuntur, in aperto collocentur, & Eccleſia-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

clesiarum Sensus inter distinctas Ecclesias, mediantibus illarum legatis, communicetur. Hac lege itaque non tantùm non vituperamus nostri Consensus formulas, sed eas utroque, quod ajunt, pollice probamus. At verò si obtrudantur nobis pro normâ credendi, à quâ nihil demi, & cui nihil addi potest, atque ad quam omnia, quæ in Scripturis legimus, expendenda sunt (quod D. Maresius unicè intendit) longè satiùs judicamus, iis insuper habitis ad Exemplar magni Lutheri, & aliorum heroum, ad solam Scripturam, tanquam ad ὑποτύπωσιν τ͂ ὑγιαινόντων λόγων *Delineationem sanorum sermonum*, confugere. Sed, ne vel minimum cæspitemus, audiamus, quomodo Apostolus Philippenses super hoc negotio instruxerit cap. 3. Ubi in antecessum eos monuerat; caverent sibi à perversis Doctoribus, *quos canes, malos operarios & concisionem* nuncupat; brevibus fundamentale fidei Christianæ Dogma, *de Justitiâ Dei, quæ in Christo est*, delineat, eosque suo provocat exemplo, ut, omni veteri fermento abdicato, imò pro stercore abjecto, ad Christum ἐν πληροφορίᾳ τ͂ πίστεως confugerent; atque ita donorum ipsius participes fierent: hisce peractis, hanc regulam illis dictat vers. 15. 16. *quotquot* τέλειοι *adulti, perfecti sumus, ita sentiamus; &, si quid aliter sentitis, etiam hoc Deus revelabit: tantùm ad quod pervenimus, eâdem incedamus regulâ, idem sentiamus.* Nullis suadebat, hisce suam substringere fidem, qui adhuc pueri erant in Christo, atque idcirco opus habebant, instar infantum, lacte sincero Verbi Dei, juxta Petrum 1. Petr. 2: 1. 2. nutriri. sed, qui Scripturæ Lectione, & ruminatione mysteriorum Dei in timore Jehovæ sensus jam erant nacti exercitatos ad discretionem boni & mali, atque adeò ex νηπίοις *Infantibus* facti erant τέλειοι *adulti*, qui fundamentum Christianæ fidei ex Scripturis adstruere docti erant, pariterque in pietatis exercitio haud contemnendos fecerant progressus: Hisce, inquam, τελείοις non aliis suadebat ita sentire & juxta ea, in quibus convenerant, quia singuli experti erant illa esse vera, vitam instituere. Si verò contingeret, quosdam *aliter sentire* ex illis τελείοις, id nolebat alios statim condemnare, quia ab iis, quæ ad omnes pervenerant, abludebant; sed ex adverso jubebat, expenderent ad S. Scripturam, an Dei niteretur revelatione, an verò ingenii humani figmentum foret. Qui igitur in id incumbebant, ut insuper *aliter sentirent*, non peccabant in hæc, ad quæ omnes pervenerant, sed, juxta Apostoli exemplum, sese extendebant *ad ea, quæ ante erant.* sic enim sese iis imitandum proposuerat vers. 14. In quo Pauli discursu hæc axiomata πῶς σωέσιν insunt. 1. Optimum esse medium, ad laqueos deceptorum vitandos, formulis Articulos fidei præcipuos, in quibus convenimus, complecti. 2. Tales Formulas Consensus ex solo Dei Verbo esse componendas à τελείοις, qui, quæ sentiunt, demonstrare valent. 3. Omnium τελείων officium esse, quantum possunt conferre, ut illa unitas fidei retineatur. 4. Veritates, quas profitentur verbis omnes illi τέλειοι, vitâ quoque exprimendas esse. 5. Quicquid dicatur à quibusdam inter ipsos, semper ad Revelationem Dei esse recurrendum, tanquam ad infallibilem omnium veritatum normam. 6. Licere quædam nova & hactenus inaudita, quæ aliter se habent, ac in Formulis docetur, quærere & proferre. 7. Debere eum, qui talia profert, demonstrare, illa non adversari dictatis Spiritus Sancti. 8. Non licere ea rejicere, quia cum iis, quæ in Formulis continentur, pugnare videntur, sed expendendum esse, an cum revelato Dei Verbo congruant. 9. Absurdissimum esse, statuere, illa ideò pugnare cum Scriptura, quia non conveniunt cum hac aut illa Formularum particulâ. Ex quibus evidens est, hoc D. Maresii consilium longè ab A-

 postoli

postoli instructione recedere, nostram verò de Formulis sententiam planè cum eâ congruere.

§. 37. In specie autem δὶς διὰ πασῶν ab eâ distare: quando vult, *Omnem Theologiæ Professorem jurare solemniter* &c. *quia persuasus est, Formulas Nostras esse penitus verbo Dei conformes, & propterea ab iis, uti jacent, nunquam directè vel indirectè, privatim vel publicè, se, Deo dante, recessurum*; ex Axiomat. 5. 6. 7. 8. 9. perspicuum quidem est; verùm lubet id paulò magis premere, & nostram sententiam de hoc summi momenti Negotio apertissimis verbis declarare. Quia, quod summopere dolendum, advertimus, plurimos, ne dicamus omnes Theologos, quos pro Novatoribus habet D. Maresius, veritates, de quibus apud animum suum plusquam satis convicti sunt, ubi in publicum prodeunt, nescio quibus involvere tegumentis, ne scilicet, eas suis delineantes coloribus, famam & munus in discrimen adducerent. Sed nec hoc, nec illud nostrum valet vacillare animum; utpote, qui, Deo duce, dudum adversus hæc eminentia nos præparavimus, & cum Apostolo pudendis latebris abrenunciavimus, calliditatique, in qua plerique ambulant; semper animo volventes hocce Servatoris nostri effatum, quod exstat Marc. 8: 34. &c. *Qui me ponè vult sequi, renunciet sibimet ipsi, suamque crucem tollat, & me sequatur. Nam qui volet animam suam servare, eam perdet: qui verò animam suam, meâ & Euangelii causa, perdiderit, eam servabit; quid verò proderit homini, si vel totum lucratus fuerit mundum, & animæ suæ jacturam faciat; aut quam dabit homo animæ suæ compensationem? Nam, quem mei, meorumque Dictorum in hac adulterinâ improbâque natione puduerit, ejus vicissim pudebit Filium hominis, cum in Patris sui gloriâ venerit, unà cum sanctis Angelis.* Quapropter, quid homines de nobis suspicabuntur, aut etiam dicent, imò forsan & adversus nos molientur, prorsus securi, declaratione veritatis evidenti, commendabimus nos apud omnium conscientiam in conspectu Dei, cum lenitate erudientes, qui contrario sunt affecti animo, si fortè, Deo eos ad resipiscentiam vocante, veritatem agnoscant. Quanquam igitur libenter in iis, ad quæ pervenimus, cum Fratribus velimus ambulare, quia demonstrare valemus, per Dei gratiam, Dogmata, quæ in nostris formulis continentur, ut & quæ in Synodo Dordracenâ definita sunt; atque ita Formularum Ecclesiarum Belgicarum nullo modo hostes sumus: æquo tamen animo ferre nequimus, fucato studio viros fratres, qui Novatores audiunt, nullum non movere lapidem, ut non videantur, cum minimis formularum verbis, nova sua pugnare Dogmata; & improbum exantlare laborem, ut corradant unam aut alteram pericopam, ubi quadantenus videtur hic aut ille ex Reformatoribus, vel Belgica versio, annotationesque illi adjunctæ sibi adstipulari (testor omnes libros intra aliquot annos evulgatos, & Conciones publicas) cum nihilominus certum sit, si ipsis injungeretur, novas conscribere formulas, & aliam adornare versionem, aliasque notas, quod eas longè diversas ab iis, quibus nunc utimur, fabricarent! Dicimus ergo, nobis summopere displicere, quod D. Maresius velit Professores adstringere ad *formulis subscribendum uti jacent*. Nam in hoc dicto duo hæc, genuinis veritatis amatoribus haud quaquam toleranda, continentur: nempe, non tantùm dogmata in iis comprehensa, sed & singulas periodos & citationes locorum omni carere vitio: & præterea nihil licere deinceps asserere, quod in formulis non contineatur. Vult enim D. Maresius, quòd promittant, se nunquam recessuros à formulis, *uti jacent, directè vel indirectè, privatim vel publicè*. Hæc, inquam, toleranda non sunt, quia hisce admissis Formulæ

nostræ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

nostræ pollerent eâdem cum S. Scripturâ Authoritate; imò, quod horrendum dictu, Verbum Dei post se relinquerent: Nam S. Scriptura foret explicanda secundùm eas formulas, non verò contra. Et hoc est μυςήϱιον τῆς ἀπάτης, *mysterium seductionis*, quòd D. Maresius ejusque asseclæ in Ecclesias Reformatas student introducere. Atque hinc est, quòd D. Maresius sustinuerit, aliquoties nostri Consensus formulas vocare *fidem semel traditam sanctis*. Vide *p.* 14. *l.* 8. & *Præf. Clyp. Orthod. p.* 2. *Vind. par.* 8. *&c.* & asserere, eos, qui nova sua reperta invehunt, *nos traducere ad aliud Euangelium pag.* 36. imò *eos, qui loquuntur, de quo nihil Catechesis aut Confessio determinaverit, pari jure Thalmudis aut Alcorani impietates, de quibus nihil exstat in Confessione, aut Catechesi, posse adoptare. Audi Alt. part. pag.* 104. atque adeò pro sufficienti demonstratione habuerat, *sententiam Ex. Gr. Chiliasticam esse falsam, quia ostendit, eam Confessionibus publicis Protestantium & Reformatorum, ac ipsi nostræ Catechesi adversari, ibid.* Frustra ergo sunt & Moses & Paulus & Christus, quando contendunt, pro hoc S. Scripturæ Privilegio singulari, quod omnia ad illam, hæc verò ad nulla alia scripta sit examinanda; Nam D. Maresius ex adverso minaci atque severo vultu vocem attollit: *Audite Reformati, Formulas nostri Consensus debetis supponere esse infallibiles, non addetis itaque ad verba hæc, neque ab iis quicquam detrahetis, sed observabitis omnia in iis contenta, tanquam totidem Jehovæ dictata. Novatores proficient in pejus & Scripturas distorquere pergent in propriam perniciem; vos verò manete in iis quæ didicistis, & de quibus per nos vobis facta est fides: ab infantia enim formulas nostras nostis, quæ possunt vos sapientes reddere, ad salutem, per fidem quæ est in Christo Jesu, ad formularum itaque leges & testificationem meam! Si secundum ea non loquamini, nulla vobis erit aurora!* Ergo igitur huic declamatori in faciem resistamus! dicimus audacter, nos non posse in bonâ Conscientiâ *formulis subscribere, uti jacent*, atque ideò nolle; tum quia in iis expressiones continentur, quæ verbo Dei refragantur: tum quia loca diversa contra Spiritus Sancti mentem citantur: tum quia diversa in iis summi momenti desiderantur. Ad primum genus spectant, præter ea quæ suo loco memorabimus, ubi de Quæstionibus agemus, quæ nunc maximè agitantur, quod *Art.* 14. *Confes.* dicatur, *Deum efformasse hominem bonum, justum & Sanctum*, & in *Catechesi Quæst.* 39. *mortem crucis à Deo fuisse maledictam.* Ad secundum genus spectant, ut plurima alia prætereamus, loca sequentia, quæ *Confes. Art.* 37. ultimo judicio accommodantur. Apoc. 20: 11. . . 14. Dan 7: 26. 27. 12: 2. Es. 66: 22. . . 24. Ad Tertium genus spectant, præter ea, quæ suo loco ostendemus, *Regnum Christi in Terris, ante ultimum judicium, gloriosissimum.*

§. 38. Primo loco dicimus expressiones hasce verbo Dei refragari; *Deum efformasse hominem bonum justum & sanctum*; & *mortem crucis esse à Deo maledictam.* Priorem quod attinet; negamus Deum Adamum condidisse justum eo sensu, quo Apostolus isthoc vocabulo utitur Ephes. 4: 24. nempe in oppositione ad Sanctitatem; nusquam enim justitia homini secundùm Deum condito attribuitur, nisi hoc in loco; unde & eum in margine apposuerunt. Hic locus autem nihil minus docet quàm Adamum fuisse justum. Etenim dubitari non potest, si totam pericopam legamus, à vers. 20. ad 25. Paulum non agere de Adamo, sed de novo homine, quem induunt, qui in Christo sunt, quia vult eos *veterem exuere hominem & novum induere.* Sed viri fratres, conscii quod id directè ex hoc loco concludi non possit, hanc viam tenent: supponunt imaginem, quam Adam accepit in conditu, & quam nos

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

in Christo nanciscimur, esse unam eandemque: quo concesso, sponte sequitur Adamum fuisse justum. At verò id erat demonstrandum evidentibus argumentis non autem supponendum. Nam quamdiu hoc nudè supponunt, supponunt tantùm Adamum fuisse Justum. Nos ergo fundamentum nostræ assertionis adstruamus. Certum est, ad Communionem nostri cum Deo redintegrandam duo fuisse necessaria, nempe solutionem pro peccatis, & obedientiam legis fœderis operum; hæ duæ enim peccatores urgebant sententiæ: *Maledictus qui non manserit in omnibus &c.* & *Qui fecerit ea vivet in illis* Gal. 3: 10. 12. Christus itaque loco nostri, ut nos à maledictione liberaret suâ passione & morte justo legis postulato, *Maledictus omnis &c.* plenissimè satisfecit, atque ita à peccato reddidit immunes. Ut autem nos prorsus consummaret, per totam suam vitam etiam legem servavit. Hæc duo χαρίσματα sic distinctè effert Apostolus Rom. 4: 23. *Traditus est propter peccata nostra & excitatus est ob justificationem nostri.* Et 1. Cor. 1: 30. Christus factus est nobis δικαιοσύνη τε καὶ ἁγιασμὸς *justitia & Sanctificatio.* Non potest ergo non hæc justitia in oppositione ad Sanctificationem esse meritum, quod consecutus est per observantiam præceptorum fœderis operum, juxta hanc sententiam; *qui fecerit ea vivet in illis.* Quod cum ita sit, apertum est, Paulum, quando homini, qui secundùm Deum in Christo creatur, tribuit, præter Sanctitatem Veritatis, Justitiam, aliam non posse innuere justitiam, quia aliam Christus non est promeritus, & sine eâ δικαίωμα τοῦ νόμου *justum legis postulatum*, *jus legis*, non potest in nobis adimpleri, quem tamen in finem Christus venit: vide Rom. 8: 1. . . 4. non potuit proinde Adam hanc justitiam accepisse in conditu, quia nascitur demum ex Obedientiâ fœderi operum præstitâ, teste Paulo, Rom. 10: 5. *Justitia, quæ ex lege est, dicit:* ὁ ἄνθρωπος ὁ ποιήσας αὐτὰ ζήσεται ἐν αὐτοῖς *homo* QUI FECERIT EA *vivet in illis.* Constat itaque, ipsum Dei Filium ἐνσαρκωθέντος hac Justitiâ caruisse, quamdiu nondum poterat dicere: *omnia, quæ Lex fœderis operum flagitat, feci.* Huc accedit: si Adam habuerit totam hanc imaginem, ad quam nos renovamur in Christo, alterutrum esse statuendum: vel nos, non obstante hac justitiâ & Sanctitate, posse amittere imaginem Dei & ita excidere gratiâ; vel Adamum non potuisse amittere suam imaginem; quod utrumque falsum est. Dicendum ergo est cum Scripturis, nos non posse excidere gratiâ, quia si inobedientiam respicias, Christus pro eâ justitiæ Divinæ satisfecit; si obedientiam respicias, Christus eam plenissimè nostri loco obivit: quæ Paulus sic effert Rom. 8: 33. 34. *Quis accusabit electos Dei? Deus est qui justificat. quis est qui condemnat? Christus est qui mortuus est.* Adamum verò potuisse eâ excidere, quia licèt *sanctus* h. e. *bonus* Gen. 1: 31. & *rectus* Eccl. 7: 29. à Deo fuerit creatus, debebat nihilominus observare Præcepta fœderis operum sine minimâ transgressione, ut *justitiam* consequeretur; in eo autem defecit, atque ita justitiam, ad quam nanciscendam erat factus, quamque & eâdem viâ, quâ eam adeptus est Christus, consecutus fuisset, non reportavit. Quare nullo jure, imò non sine summâ injuriâ Justus, in oppositione ad Sanctitatem & bonitatem, quibus pollebat, dici potest. Atque hinc est, quod toties inculcet Apostolus, nos *plura in Christo nancisci, quam in Adamo amisimus*; cui demonstrationi totum quintum caput Epistolæ ad Romanos ferè impendit. Quod sequentem attinet phrasin, *mortem crucis à Deo esse maledictam*, ea est ἀπαίδευτος *indisciplinata.* Nusquam enim in Scripturis legitur. Duo solummodo loca sunt, ubi eâ de re sermo fit, verum neuter hæc habet, videlicet Deut. 21: 22. 23. & Gal. 3: 13. ad utrumque tamen provocant Catecheseos Authores.

res. Prior dicit קללת אלהים תלוי *maledictio Dei suspensus.* Posterior autem ἐπικατάρατος πᾶς ὁ κρεμάμενος ἐπὶ ξύλου *maledictus omnis qui pendet de ligno.* Sed dicet quis: Annon hæc idem sunt? quare ergo nodum in scirpo quæris? Diaboli hæc est vafrities: nobis non attendentibus suggerit phrases, quas loco phrasium Spiritus Sancti substituimus, quia æquivalentes nobis esse videntur; deinde verò, ubi illæ longo temporis usu sibi jus hospitii in Ecclesiâ quasi vindicarunt, simulac aliquis eas accusat, & pro iis divinas phrases restitui vult, Doctores Ecclesiæ, autumantes haudquaquam esse tolerandum, ullum ex fratribus, quocunque tandem obtentu, à communi Theologorum sensu abire, eum inutilis vitilitigationis reum declarant, cùm interim magno molimine nil quicquam aliud agant ipsi. Hoc ad oculum demonstrabimus, ubi Phrasin hanc, *Lex moralis*, excutiemus. Nunc breviter ostendamus, Phrasin Catecheseos ei, quâ Spiritus S. suam explicavit mentem, non esse æquipollentem. Pericopa in lege ita se habet: *Cùm in aliquo erit peccatum adjudicandum morti, & tradetur morti; si suspenderis eum de ligno, non pernoctet cadaver ejus in ligno, sed omnino sepelito eum eodem die: Nam suspensus execrationi est Deo, ut non polluas Terram tuam, quam Jehova Deus tuus tibi dat in possessionem.* Paulus autem ejus partem suo instituto sic accommodavit: *Christus nos redemit à maledictione legis, factus pro nobis maledictio; Scriptum est enim: Maledictus omnis qui pendet de ligno.* Si loco Personæ, quæ cruci affixa est, ipsam mortem ponas, interdictum Dei tantùm non omnem amittet efficaciam; si enim mors solummodo esset maledicta, quid interesset, sive cadaver maneret suspensum sive non? quomodo illius cadaveris mansio in cruce pollueret Terram? Sed, si Persona ipsa ponatur esse maledictio Dei, omnia sponte fluunt; Nam, cùm typus esset Christi, typicè gerebat maledictionem peccatis debitam; imò fiebat pro populo Dei *maledictio*, secum maledictionem de populi cervice in lignum ferens. Quia verò suspensus erat *Dei maledictio*, clarum est, maledictionem non auferri, quamdiu pendebat de ligno. Si ergo semper in ligno mansisset, præfigurasset, maledictionem nunquam iri ablatam, atque ita omnem Israëlis spem de Remissione peccatorum vanam declarasset. Id autem pugnabat è diametro cum fœdere gratiæ, quod in Paradiso erexerat, & solemniter Abrahæ addixerat, atque semini ejus: quare omnino voluit, id cadaver, antequam nox occuparet terram, sepelirent, atque ita maledictionem Dei ex oculis removerent, cum immorâ spe, quòd circa exitum diei V. Testamenti unà cum Messiâ sic maledictio vera, ex Dei & Israelis conspectu, auferretur. Evidentissimum itaque hîc nobis suppeditatur, adversus Socinianorum nænias, argumentum, quod alioquin nobis perit, ad demonstrandum, Christum non solùm tulisse peccata, sed & revera eadem abstulisse secum, ut nunquam Deus amplius eorum recordationem possit iterare. Nam cum, ipso teste, suspensus erat Dei maledictio, & sepeliri debebat, ne terram pollueret, maledictionis perpetuâ ingeminatione, apertum est, ubi detraheretur de ligno & sepeliretur, maledictionem fuisse simul detractam & cum eo sepultam. Cùm itaque Christus de cruce sublatus est, sublata est & maledictio; & cùm sepeliretur cadaver ejus, cum eo & maledictio fuit sepulta in æternum. Unde emphaticè Apostolus ex hoc loco concludit, Χριστὸς ἡμᾶς ἐξηγόρασε: *Christus nos exemit à maledictione legis.* h. e. effecit, subeundo nostri vice maledictionem, quòd Lex nihil unquam à nobis possit petere; quicquid etenim à nobis postulandum habebat, peccatorum causâ, erat *Maledictio*, secundùm Canonem, *Maledictus omnis qui non manserit in omnibus.* Gal. 3: 10.

§. 39. Præ-

§. 39. Præterea loca hæc, Apoc. 20: 11. 14. Dan. 7: 26. 27. 12: 2. Esai. 66: 22... 24. Malè esse adducta judicamus; cujus judicii fundamenta brevibus monstrabimus. Primum quod attinet, non agit ille de ultimo judicio. I. Quia tantùm meminit *mortuorum*, *quos videbat stare coram throno* vers. 12. & ne γρῦ addit de eorum resurrectione: cùm in Judicio ultimo non mortui sed vivi comparebunt; vide 1. Thess. 4: 13. — 17. Act. 24: 14. 15. II. Quia nulla mentio fit beatorum, uti nec sententiæ pro iis prolatæ, cùm hæc sit altera judicii pars. Matth. 25. III. Quia nullum hæc sensum haberent; *Mors dedit mortuos suos; mors & Infernus conjecti sunt in stagnum ignis.* unde in omnem se hic interpretes vertunt formam. IV. Quia in sequenti Capite, quod huic annexum esse & res docet, & fatentur omnes, non agitur de beatitudine, quâ in Cælis fruentur pii, sed quam possidebunt in hac terrâ. Nam vers. 2. dicit Joannes, se Hierosolymam, de quâ agitur, vidisse καταβαίνουσαν ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ *descendentem à Deo ex Cælo*, & vers. 3. auditur vox clamans, ἰδοὺ ἡ σκηνὴ τοῦ θεοῦ *Ecce Tabernaculum Dei cum hominibus*, καὶ σκηνώσει *& habitabit cum iis.* Gloria ergo Jehovæ ex Cælo in Terram descendet, & in populo suo conspicietur. Si verò hæc de gloriâ, quæ pios in Cælis manet, venirent intelligenda, non vidisset Hierosolymam sanctam *descendentem de Cælo*, sed ex adverso ascendentem in Cælum, ut ibi Dei Tabernaculum esset cum hominibus. Genuinus proinde hujus loci sensus est, Christum aboliturum omne, quod sublime est, ut ipse solus sublimis sit deinceps, juxta Esai. 2: 17. 18. & in emphasi regnet Esai. 24: 21. 22. 23. quem in finem faciet *mare*, h. e. mundum gentilem (ex quo Bestia ascendit Apoc. 13: 1. quæ erat congregatio Imperatorum, qui ex gentilismo emergebant, & in Christianam Ecclesiam introibant, parallela vide Esai. 57: 20. 21. Judæ vers. 13. Cujus metaphoræ ratio evidens est, si attendamus, Euangelii Præcones comparari cum Satoribus semen spargentibus in *Agrum*, vide Matth. 13. Gentiles itaque mare sunt Spiritui S. quia semen verbi Dei in iis corruptum est, & planè interiit, ac si fuisset mari injectum) *sistere suos mortuos* in peccatis & lapsibus, juxta Ephes. 2: 1. 2. 1. Tim. 5: 6. Matth. 8: 22. ut & *mortem sistere suos mortuos atque Infernum*, h. e. Anti-Christum cum suo Clero mortis secundæ causam, juxta Apoc. 2: 23. 6: 8. Confer quæ §. 16. diximus: atque Potestatem Politicam, quæ homines cogit, Anti-Christi parere Dictatis. Quare *illa mors*, *& ille Infernus*, *injecti sunt in stagnum ignis*, qui nunquam exstinguitur Marc. 9: 44. atque cum iis *omnis*, *qui non erat scriptus in libro vitæ.* Tum verò *Cœlum Novum conspiceretur*, *& Terra Nova*; *in qua*, destructis destructoribus Terræ, *justitia habitaret*, 2. Petr. 3: 13. nam Cœlum Primum, in quo Thronum suum collocaverat Diabolus, & cum eo Anti-Christus, erit abolitum, juxta Es. 34: 4. & Apoc. 6: 14. ut & Terra eorum subjecta imperio, ac cum iis Gentilium Mare impium: atque ita in Emphasi deinceps diceretur, Domine, quàm magnificum est nomen tuum בכל הארץ *in universâ Terrâ*! Psal. 8: 10. Quæ magnificentia vers. 2. & 3. descensu Hierosolymæ sanctæ, quæ est mater omnium fidelium, è cælo in Terram, & cohabitatione Dei cum Ecclesiâ suâ adumbratur. Idem de altero loco, ex Dan. 7. citato, venit statuendum, quoniam prorsus ei, quem exposuimus, est parallelus: Nam de eodem agitur judicio, quod Phrasium convenientia ostendit. confer vers. 9. — 14. cum Apoc. 20: 11. — 15. Maximè verò id demonstratur ex vers. 26. & 27. Nam promittitur ibi *abolitio animalis quarti*, h. e. Imperii mortis & Inferni, *& Regnum*, *dominatumque*, *atque Majestatem Regnorum sub omni Cœlo data iri sanctis*: quod nullomodo cum ultimo judicio convenit;

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

nit; quandoquidem ibi non subjicientur *Regna* fidelibus, *quæ sub Cælo sunt*, multò minus illis servient in perpetuum, quoniam abolita erunt. Illustrationem si ampliorem in hæc Danielis verba desideres, confer quæ habet Esai. 60: vers. 10. —— 22. quæ non sine insigni detorsione gloriæ Cælesti accommodari possunt. De Tertio loco, qui ex cap. 12. ejusdem Prophetæ petitur, minus adhuc ambigendum est, quod non agat de ultimo Judicio. Etenim; non dicitur, Multi dormientes in pulvere Terræ; quo sensu multi sæpe dici pro omnibus facilè concedimus; sed רבים מישני *multi ex illis qui dormiunt*, hoc est ad summum: Multi ex omnibus dormientibus. Contradictio enim est; omnes ex omnibus dormientibus surgebant. die ultimi Judicii autem *omnes resurgent, qui in monumentis sunt* Joan. 5: 28. agit ergo de resurrectione mundi ex erroribus & peccatis, quæ in consummatione seculi exspectanda est, juxta Rom. 11. ubi ille מיכאל *Michaël, Quis sicuti Deus fortis*, hoc est, Christus populo suo feret suppetias, adversus insultus Anti-Christi, qui eum funditus delere satagit igne cælitus demisso in copias ejus; vide Apoc. 20: 8. 9. atque adeò tum nulli evadent, *nisi qui scripti sunt in libro vitæ*, quæ accuratissimè conspirant cum judicii processu, de quo ibidem mox agitur vers. 11. —— 15. unde vers. 2. sic vertendus venit. *Multi ex dormientibus in pulvere Terræ evigilabunt* (Erit enim, teste Apostolo Rom. 11: 15. *Vita ex mortuis reassumptio Judæorum*) *hi ad vitam æternam erunt, illi verò*, scilicet qui non evigilabunt, sed lethalem somnum stertere pergent, *erunt in opprobrium & contemptum æternum*: Nam mortui, non vivi, mortui inquam, qui non evigilabant, judicabantur ex libris, & conjiciebantur in stagnum ignis Apoc. 20: 12... 15. Ultimus locus Es. 66: 22... 24. ad rem etiam non facit. Nam I. dicitur *sic constituturum semen Israëlis & nomen coram facie sua, quemadmodum staret Novum Cælum & Nova Terra.* Hæc verò exspectanda sunt ante ultimum judicium, quod ipse Deus nos apertissimè docet Cap. præcedenti, ubi exponit, quid ipse *per novum Cælum* & *novam Terram* intelligat. Inter cætera dicit, *se creaturum Hierosolymam Exultationem, & populum ejus gaudium* vers. 18. & facturum *ut in eâ neque vox fletus neque clamoris audiatur amplius*; quibus similia vide Apoc. 21: 1... 5. & ne dubitaremus, quin in Terris hæc adimplerentur, addit vers. 20. *quòd nullus senex erit, qui non impleat suos dies*, & vers. 21. &c. *quod domos ædificabunt & vineas plantabunt, fructumque eorum comedent, atque adeò liberos procreabunt.* Dicimus itaque, si cælum ita stabit coram Deo, ut Novum Cælum & Nova Terra, hæc non posse intelligi de salute in Cælis; ibi enim non amplius domos ædificabunt, neque vineas plantabunt, multò minus verò liberos procreabunt juxta Christi effatum Matth. 22: 26. 27. Præterea, *tum non exibunt, ut videant cadavera eorum, qui à Deo defecerunt*, nam Paulo teste 1. Thess. 4: 17. *rapiemur in nubes, &* πάντοτε σὺν κυρίῳ ἐσόμεθα, *semper cum Domino erimus.* Adumbrat itaque Vates felicissimum Ecclesiæ ultimi temporis statum; tunc enim omnes gentes ad Deum convertentur, & pariter omnis caro veniet, ut se incurvet coram Jehovâ; mare enim non erit amplius, uti neque Mors & Infernus: quare deinceps sine fine ab uno Novilunio ad aliud, & de Sabbatho in Sabbathum (h. e. non tantùm, quum dies Novilunii est & Sabbathum, sed & per totum tempus, quod inter Novilunium & Novilunium, atque inter Sabbathum & Sabbathum interjacet) Deum vero cultu prosequentur: *Atque exibunt ad contemplandum cadavera*, h. e. mortuos, quos mare, mors & Infernus dederant, quique à Deo judicati sunt ex iis, quæ in libris scripta erant, & conjecti in stagnum ignis, Apoc. 20: 12... 15. Daniel itaque cum Esaiâ con-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

conspirat: Ille enim dicit, eos, qui non evigilabant, futuros in opprobria & לדראון עולם *in nauseam æternam*: hic verò *& erunt Defectores* דראון לכל בשר *nausea omni carni*; quibus Christus ipse suum addit calculum: postquam enim largiori stylo Hierosolymam, quæ de Cælo descendebat, Apoc. 21. & 22. descripsisset, dicit vers. 14. 15. *Beati, qui faciunt præcepta ejus, ut sit eorum potestas in lignum vitæ, & per Portas introeant in Civitatem*: ἔξω *Extra sunt autem canes, & incantatores & scortatores, & homicidæ & idololatræ & omnis qui amat & facit mendacium.*

§. 40. Tandem inter ea, quæ in Formulis nostri Consensus desiderantur, minimum haud quaquam est Regnum, quod Christus in terris ante finem mundi summâ cum gloriâ eriget. Nunc instituto nostro sufficiet, id Regnum quasi digito monstrasse; Pleniorem enim ejus declarationem, ubi Controversias, quæ nunc maximè inter Reformatos agitantur, pertractabimus, animus est, Deo nobis gratiam suam suppeditante, exhibere. Palmarius locus est Dan. 2. ibi enim Propheta distinguit à quatuor Monarchiis aliud Regnum, quod iis succederet, dicendo ỳs. 44. 45. *Et in diebus Regum illorum eriget Deus Cœli Regnum, quod in sæcula non corrumpetur, & Regnum ejus populo alii non relinquetur: comminuet & consumet omnia hæc Regna, ipsum autem in secula stabit. Quoniam vidisti, quòd à monte excisus est lapis, qui non erat in manibus, & comminuebat ferrum, æs, testam, argentum, & aurum.* Per lapidem hunc Messias necessariò intelligendus venit, probatus Deo lapis, cui Ecclesiam superædificat. Vide Es. 28: 16. Ps. 118: 22. Deut 32: 15. Zach. 3: 8. 9. 1. Cor. 10: 4. huic insuper Epitheta hæc conveniunt. Est enim *excisus*, h. e. interfectus. Vide Es. 53: 8. Dan. 9: 26. & quidem ab Israële, qui meritò *mons* nuncupatur, quia conspicuus erat populus coram oculis hominum: quare, cum Johanni repræsentaretur eversio Politiæ Judaicæ Apoc. 8. vidit *montem ingentem ardentem in mare præcipitari*. vers. 8. huic expositioni robur addit ipse Daniel, cum dicit vers. 35. *Lapidem hunc crevisse in montem ingentem, ut adimpleret universum Orbem*: Nam nihil per montem hunc denotatur præter Dei populum, qui cum Christo unum corpus constituunt, in mundo longè latèque conspicuum. Deinde, quando hicce lapis illa comminuet Regna, *non erit in manibus*, vel, *sine manibus percutiet*; h. e. non opus habebit ut tollatur, & projiciatur in illam imaginem, ut eam comminuat, sed sine manibus hominum, absque ullo nostro auxilio, Divino suo robore, quo ipse pollet, solus hæc peraget, quod efficacissimis Metaphoris Esaias exprimit cap. 59: 16... 18. Quandoquidem itaque Daniel novum illud Regnum asserit introductum iri per lapidem illum, *quando omnia Regna memorata comminuet*, certum est, id Regnum non exstare in emphasi, quamdiu adhuc vestigia ultimi Regni supersunt, ut & Regnum illud non in totum fore spirituale. Sed hæc paulò evidentius ostendamus. Regnum hoc nondum in emphasi posse dici exstare, quamdiu Regnum Quartum adhuc superest, patet ex vers. 34. 35. dicit enim Daniel distinctè, *videbas, dum desectus est lapis, qui non erat in manibus, & percutiebat imaginem in pedibus ejus ferreis & testaceis, & comminuit eos*: באדין דקו *tunc comminuta sunt simul ferrum, testa, æs, argentum, & aurum, & facta sunt ut palea ab areis æstivis, & sustulit illa ventus*, וכל אתר לא השתכח להון, *& nullus locus inventus est ipsis; & lapis*, ודי מחת לצלמא *qui percusserat imaginem, factus est mons præmagnus, & implevit totam Terram.* Postquam lapis ille jam percusserat imaginem illam, & sic comminuerat aboleveratque, ut nullus locus inventus esset illis, tum, inquam, demum lapis ille factus est mons prægrandis, tum demum adimplevit universum Terrarum orbem solus, suo Regno,

gno,

gno, quod permaneret. Adde cap. 7: vers. 21. 22. ibi enim dicit; *videre persevera-vi & cornu hoc*, (quod est Anti-Christus cum suis, ut ex toto Capite liquet) *faciebat bellum cum Sanctis, & prævalebat illis* עד די אתה *donec venit permanens diebus, & judicium datum est Sanctis Altissimorum, & Regnum obtinuerunt Sancti.* Ergo Sancti cum Christo non obtinebunt Regnum in Emphasi, antequam permanens diebus veniet, eosque liberabit ab impressionibus Anti Christi, & asseclarum ejus, id verò demum fiet in fine temporum, uti constat ex Apoc. 20: 8. —— 15. Quod in totum non sit futurum spirituale, pariter evidens est, ex cap. 7: 26. 27. ubi Propheta Regni hujus naturam exponere pergit. *Et judicium*, inquit, *considebit, & dominatus ejus* (intellige cornu illius h. e. Anti-Christi, cum suis asseclis, qui sunt ὁ θάνατος καὶ ὁ Ἅδης *mors & infernus*, de quibus egimus §. 39) *transferetur* להשמדה ולהובדה עד סופא *ad profligandum & perdendum donec prorsus abolitum fuerit; Et Regnum, & dominatus, & Majestas Regnorum,* תחות כל שמיא *quæ sub omni cœlo, data sunt populo sanctorum Altissimorum, cujus Regnum Regnum seculi* וכל שלטניא *& omnia Imperia ipsi servient & obedient.* Si totaliter abolebitur Regnum Anti-Christi, imò omnia mundi Regna, quæ sub cœlo sunt, eorumque Majestas dabitur Sanctis, ut regnent in seculum, utique in hoc mundo regnent tandem aliquando necesse est; & quidem non tantùm in Spiritu & fide, sed & corporaliter & visibiliter. Nam quomodo alias ipsis omnia Imperia servirent? unde Esaias de hoc Regno Sanctorum agens cap. 60. inter cætera dicit. *Ecce tenebræ operient Terram & caligo nationes, at super te orietur Jehova, & gloria ejus super te videbitur, & ambulabunt gentes ad lucem tuam, & Reges ad splendorem ortus tui: Et ædificabunt peregrini muros tuos, & Reges ipsorum ministrabunt tibi; gens & Regnum, qui non servient tibi, peribunt, & Nationes desolando desolabuntur. Et ibunt ad te in depressione filii affligentium te, & adorabunt ad plantas pedum tuorum omnes te spernentes, & nominabunt te Civitas Jehovæ, Sion sancti Israëlis.* Quæ profectò haud quaquam patiuntur se ad spiritualem tantummodo sensum pertrahi; Præsertim cum toties Deus hæc eadem clarissimis verbis jusserit Joannem in Apocalypsi describere; sufficiant nunc, quæ leguntur cap. 11: & 19. Priori loco vers. 15. —— 19. hæc habentur. *Et septimus Angelus buccinavit,* (quod fiet in fine seculi, uti ex collatione cum priorum Tubarum inflatione liquet) *& factæ sunt voces magnæ in cœlo dicentes:* ἐγένοντο αἱ βασιλεῖαι τοῦ κόσμου τοῦ Κυρίου ἡμῶν, καὶ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ, καὶ βασιλεύσει εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. *Facta sunt Regna mundi Domini nostri, & Christi ejus, & regnabit in secula seculorum;* (quod non potest non idem esse Regnum, de quo Daniel & Esaias fuerunt vaticinati.) *Et viginti quatuor Seniores illi, qui coram Deo sedebant in thronis suis, ceciderunt in facies suas, & adorarunt Deum, dicentes, gratias tibi agimus, Domine Deus omnipotens, qui est, qui erat, & qui venit* ὅτι εἴληφας τὴν δύναμίν σου τὴν μεγάλην, καὶ ἐβασίλευσας, *quia accepisti potentiam tuam magnam, & Rex factus es*, nempe conquassando imaginem, irruendo vehementissimo impetu in eam, quare pergunt: καὶ τὰ ἔθνη ὠργίσθησαν, καὶ ἦλθεν ἡ ὀργή σου. καὶ ὁ καιρὸς τῶν νεκρῶν κριθῆναι. *Et gentes iratæ fuerunt, & venit ira tua, & tempus mortuorum, ut judicentur.* Illæ surgent adversus Christum & subditos ipsius, sed, quandoquidem patientiæ tempus præteriit, veniet dies iræ Agni, & mortuos suos cogetur sistere mare, mors atque Infernus, qui judicabuntur ex iis, quæ in libris scripta sunt, quemadmodum Daniel docet cap. 7: vers. 9. 10. 26. & Joannes cap. 20: 10. —— 15. quare & adjiciunt illi Seniores cum Daniele & Esaiâ. *Et Tempus venit dandi mercedem servis tuis Prophetis* (adimplendo de hoc Regno prædictio-

F 3 nes,)

nes,) *& Sanctis* (qui reliquis bonum exemplum, ad exemplar Christi, præbent, nominatim in Regni hujus annunciatione, juxta Prophetias, & præparatione sui ad illud dignè excipiendum) *& timentibus nomen tuum* (qui scientes te esse Jehovam, qui sis quod es, & promissiones facies esse ναὶ καὶ ἀμὴν ναι *& Amen*, liberationem sui exspectant,) *parvis & magnis* in Christo sine discrimine, & *corrumpendi corrumpentes Terram*, qui sunt Mare, Mors, & Infernus, ut ex Apoc. 20: 13. 14. videre est. Tum verò *Apertum est Templum Dei in Cœlo, & visa est Arca Fœderis ipsius in Templo ipsius*, atque ita Hierosolyma cœlestis eminus conspecta est, & tandem in Terram de Cœlo descendit, ut Deus deinceps Tabernaculum suum haberet apud homines, prout promittitur Apoc. 21: 2. 3. *Et facta sunt fulgura, & voces, & tonitrua, & Terræ motus, & grando magna*, quibus omnia, quæ adhuc restabant de Regno quarto, prorsus comminuta sunt atque abolita, ut deinceps Christus cum suis omnia in mundo Imperia sibi subjicerent. Quare simulac Babelis N. Testamenti eversio esset Joanni ostensa, statim *audivit*, cap. 19. (qui alter locus est, quem ex multis selegimus) *tanquam vocem turbæ magnæ in cœlo, dicentem: Alleluja!* ἡ σωτηρία, καὶ ἡ δόξα, καὶ ἡ τιμὴ, καὶ ἡ δύναμις Κυρίῳ τῷ Θεῷ ἡμῶν, *salus & gloria, & honor, & potentia Domino Deo nostro*, quæ vox est Servorum Dei, Christo Regnum suum, de quo agimus, capessenti, omnia fausta acclamantium; uti ex totâ pericopâ liquet, nominatim ex vers. 6. ibi enim ingens Turba vocem attollit; *Alleluja*, ὅτι ἐβασίλευσε Κύριος ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ, *quia Regnum capessivit Dominus Deus omnipotens*. E vestigio verò majoris certitudinis ergo *prælium* ultimum *describitur, inter relliquias quarti Regni*, quæ sunt, Bestia & Reges Terræ, eorumque exercitus, uti docetur vers. 11. & 16. *& vidi Christum insidentem equo albo, habentemque nomen femori suo inscriptum, Rex Regum & Dominus Dominorum*, h. e. cui Regnum in omnia Regna convenit, & coram cujus pedes Reges coronas suas deponere debent, *unà cum exercitibus, qui in cœlo erant* vers. 11. 14. 16. Cujus prælii prædicitur exitus, *prehensio Bestiæ, & Pseudoprophetæ, & qui ab eorum partibus stabant, & conjectio in stagnum ignis*, vide vers. 20. Quæ quum prorsus coincidant cum judicio, quod cap. 20: 14. adversus mortem & Infernum, & utriusque subditos exsequitur Christus, palàm est, Cœlum novum & Terram novam, ut & novam Hierosolymam de Cœlo descendentem, quæ immediatè post hoc judicium Joanni exhibita fuere, & largiori stylo ab Angelo exposita, esse illius Regni gloriosi in Terrâ exspectandi adumbrationem. Nam haud pauca præter ea, quæ §. 39. adduximus, in cap. 21. & 22. occurrunt, quæ non possunt gloriæ cœlesti accommodari. Ex. gr. vers. 24. dicitur: *Et gentes eorum, qui salvantur, ambulabunt in luce ejus, & Reges Terræ ferent gloriam & honorem suum in eam.* Hæc respondent iis, quæ Esaias habet cap. 60: 2. 3. quare ille Propheta in subsidium vocandus est; quod si faciamus, constat, eum hæc prædicere in Terris esse eventura, quod paulò ante ostendimus. Deinde & per se patet, Reges Terræ non delaturos gloriam suam in cœlos, nam bonorum temporalium abundantia, quæ Regum gloria est, tum temporis nullius momenti erit, quoniam ibi meliora nos manent. Durissimum autem est, *Reges inferent gloriam suam in eam*, exponere, quòd, depositâ suâ gloriâ, futuri sint participes alius gloriæ nempe cœlestis. Sensus ergo horum verborum hic est, quem pluribus exponit Propheta. Reges, cernentes Jehovam in medio populi sui versari cum gloria, se ad Ecclesiam esse recepturos, & omnia quæ possident ei donaturos. Jes. 60: vers. 3. 6. & 11. — 17. Præterea dicitur vers. 2. cap. 22. Apoc. *Folia arboris*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

ris vitæ fore in sanationem gentium. Nam, quocunque sensu id capias, non congruit id cum æternâ gloriâ; ibi enim non restabunt ægri curandi, sed erunt plenissimè consummati, tam quod ad animam, quàm quod ad corpus. Quare verba hæc, quæ vers. 5. habentur, *& nox non erit ibi: & non opus habent lucernâ, aut solis luce, quia Dominus Deus illuminat eos, & regnabunt in seculum seculorum*; credimus sic esse intelligenda, quemadmodum ea exponit Esaias eodem cap. vers. 19. —— 22. *Non erit tibi amplius Sol in lucem diei, & splendor Lunæ non lucebit tibi; erit enim tibi Jehova in lucem seculi, & Deus tuus decus tuum: non occidet amplius Sol tuus, & Luna tua non occumbet; nam Jehova erit tibi in lucem seculi, & consummati erunt dies luctus tui. Et populus tuus universi justi erunt, in seculum hæreditabunt Terram; surculus plantationum mearum; opus mearum manuum ut condecorem me. Parvus erit in mille & exiguus in gentem validam. Ego Jehova in tempore suo hoc accelerabo.* Concludimus proinde cum Christo Joan. 18: 36. Regnum suum *tunc* non fuisse de hoc mundo, sed tempore & opportunitate à patre destinato erectum iri: unde, cum Discipuli eum post resurrectionem rogarent, num *tum temporis* restitueret Regnum Israëlis, qui sine dubio visibile Regnum intelligebant, non regerit, *nunquam id Regnum instaurabitur*; sed ostendit istud tempus soli Deo relinquendum esse: non est vestrum, inquit, *γνῶναι χρόνους ἢ καιροὺς nosse tempora & opportunitates, quæ Pater in sua ipsius potestate statuit.* Vide Act. 1: 6. 7.

§. 41. Quæ cum ita sint; neminem, qui hæc intelligit, in bonâ conscientiâ Formulis nostris, *uti jacent*, subscribere posse, asseveramus. Quod, licet ex dictis facilè patescat, visum tamen nobis fuit ob summum momentum ad oculum demonstrare. Advertimus Apostolo Joanni aliquoties, quæ hoc Regnum Christi in Terris exspectandum concernunt, fuisse repræsentata, & inculcata: Dominus autem noster talem clausulam ei libro apponi jussit cap. 22: 18. 19. *Contestor omni, qui audit τοὺς λόγους τῆς προφητείας τοῦ βιβλίου τούτου, sermones Prophetiæ libri hujus: si quis addiderit ad hæc, imponet Deus in ipsum plagas in hoc libro descriptas. & si quis ἀφαιρῇ ἀπὸ τῶν λόγων βιβλίου τῆς προφητείας ταύτης abstulerit à sermonibus libri prophetiæ hujus, auferet Deus partem ejus è libro vitæ, & Civitate sancta & scriptis in libro hoc.* Ex quibus concludere datur, qui noverit, tale Regnum nobis esse promissum, quale promissum esse ostendimus, atque id in Apocalypsi esse descriptum; & præterea noverit, nihil in nostris Formulis de eo Regno dici, talem, si formulis subscribat, prout D. Maresius vult D. Professores iis subscribere, quacunque tandem de causâ id faciat, non exiguam auferre ex Prophetiæ Libri Apocalypseos sermonibus partem; ac proinde exspectandum habere, quod Deus similiter auferet partem suam ex libro vitæ & Civitate sanctâ, & ex omnibus, quæ in eo libro in consolationem Ecclesiæ perscripta sunt. Quod argumentum etiam atque etiam hortamur, in timore Domini, Viri Fratres perpendant, omni præjudicio semoto; ut percipiant, quanto versentur in periculo. Utinam autem id ante annum sic perpendissent! non dubitamus enim, quin, ut veritatis Patronos decet, D. Maresii conatibus aperto marte restitissent, omnibusque insuper habitis, quæ homines, quicunque tandem sint, dixêre, solis S. Scripturæ testimoniis, Lutheri legendo vestigia, imperterritè pugnassent: quod si fecissent, haud quaquam ambigimus, quin jam dudum D. Maresii molimina mole suâ ruissent. Sed, quod dolendum summopere, longè ab hac diversam sibi viam ineundam esse decreverunt viri Fratres, quia magis sibi suæque famæ metuebant, ne quid detrimenti caperent, quàm Veritati. Unde, si dicta eorum & facta

ad

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

ad examen revoces, pro Theologiâ sincerâ & solidâ ferè nihil, nisi Politicas λοξοδρομίας & Mæandros, offendes, quibus mediantibus incolumes elabi conantur, quicquid de veritate fiat tantum non prorsus securi. Hujus rei luculentissimum argumentum est: quod, qui huic D. Maresii tractatui post longas ambages se tandem aliquando opposuêre, nihil aliud egerint, quam suam, suorumque famam vindicare à contemptu: veritatis causâ vel prorsus insuper habitâ, vel, ac si ludus esset scenicus, obiter assertâ. Qui verò ex illis maximo videri volunt zelo pro veritatis & pietatis laborare studio, ostendunt, se tales magis velle videri quàm esse. Nam cum palàm professi sunt, se, omni fuco semoto, constituisse demonstrare vitia, quibus gravissimam hanc Dei iram in nos provocavimus; simulac ad præcipua ventum est, vix ac ne vix quidem ea ad vivum resecare audent: &, si quid ex illis adeo evidens est, ut sine hypocryseos suspicione manifestâ præterire nequeant, id vel aliis Ecclesiis affricant, vel tot velis involvunt, ut Oedipo opus sit, ad expiscandum, quid velint, aut quos notent. Interim tamen & ipsi nobiscum probè sciunt, Deum Es. 58: 1. unumquemque Ecclesiæ hujus Antistitem seriò alloqui, quasi coram spectaret, eos tempori velificari; *Clama pleno gutture, ne cohibeas quicquam, sed indica populo meo defectionem, & domui Jacob sua peccata.* Sed sic oportebat fieri, ut adimpleretur hoc dictum Jehovæ cap. 59: 15. 16. *Eò res pervenit, ut veritas denudetur, & recedens à malo in prædam se exponat. Et vidit Jehova, & malum fuit in oculis ejus, quòd non esset judicium. Et vidit, quòd non esset vir, & obstupuit, quòd non esset interpellans; salutem proinde ipsi præstitit brachium proprium.* Pariter enim facti sunt, Christo attestante, tepidi, uti demonstratum dedimus §. 19. 20. quare ille eos evomet suo tempore ex ore suo, nisi resipiscant, quemadmodum multos jam evomuit. Nobis autem, per Dei gratiam, veritas tantopere cordi est, ut non dubitemus, omni terrenarum rerum curâ & consideratione mundi hujus Amicis derelictâ, in prædam nos exponere, & decrevimus, quidvis potius perpeti pro veritate, quàm quòd nostri causa quicquam pateretur veritas. Fratres autem, qui pro eo, quòd juxta Dei mandatum cum Luthero clamarent pleno gutture, & nihil cohiberent, cum Pythonibus & Engastrimythis mussitant, pipiunt & anhelant, imò pleraque graviora vitia, quæ Ecclesiæ ruinam minantur, celant atque prætereunt, in quamcunque se converterint formam, hujus dilemmatis cornua non effugient. Vel intelligunt Dogmata illa, de quibus nunc Controversia movetur, & apud animum convicti sunt, ea esse vera & utilia scitu, vel non. Si prius, gravissimè peccant, quod pro eorum veritate, ut heroës Dei decet, Testimoniis S. Scripturæ non pugnent: si posterius, gravissimè peccant, quòd Ecclesiam inutilibus vitilitigationibus per tantum temporis spatium perturbarunt.

§. 42. Secundum D. Maresii Consilium sic se habet. „ Secundò velim quoque „ hanc promissionem & declarationem extendi ad omnes alias publicas Confessiones „ Ecclesiarum Protestantium, quæ nuncium nobiscum Anti-Christo & Sedi Ponti„ficiæ remiserunt, quò magis sollicitè profiteamur Communionis Sanctorum re„sarciendæ & retinendæ studium; nominatim ad Augustanam, Gallicam, Angli„canam, Scoticam, Helveticam, Embdanam &c. quousque scilicet nihil nostris „ tribus Symbolicis scriptis inest, quod illis aliis aliarum Ecclesiarum formulis de„roget vel adversetur. Demonstravimus in examine Consilii Primi, iniquum esse à D. Professoribus petere, ut Formulis nostris subscribant, *uti jacent*: quare multò magis iniquum est, idem ad omnes alias publicas Confessiones Ecclesiarum Protestantium

ſtantium extendere. Non opus ergo eſt, hîc plura in hanc rem coacervare; Pergimus proinde ad Conſilium Tertium, quod ita ſonat; „Tertiò velim quoque Profeſſores omnes Theologos unà & eodem modo promittere, quòd ſint Doctrinam „iſtis Formulis comprehenſam non ſolùm diligenter tradituri, & fideliter propugnaturi, ſed etiam refutaturi cordatè omnes errores, illis quomodocunque contrarios, vel in illis condemnatos & pro noſſe & poſſe illis obſtituri. Patet hic clariſſimè, nos non aberraſſe à vero, quando §. 37. aſſeruimus, D. Mareſium Formulas noſtras non tantùm Scripturæ æquiparare, ſed etiam ſuper eam extollere. Quodcunque enim illis *quomodocunque eſt contrarium*, id ipſum ea propter mox *error eſt*, atque adeò, quamvis id ipſum in formulis non damnetur. Sed eum ſeſe porrò explicantem audiamus. Provocat ad *Synod. Dordrac.* Seſſ. 175. Et Methodum ibi delineatam vult D. Profeſſores tenere in erroribus redarguendis, Formulis noſtris adverſantibus. Formula autem illa ſic ſe habet. *Nos infra ſcripti Profeſſores S. Theologiæ in Academiâ N. ſeu in illuſtri Schola N. ſeu nos Regens & Sub-Regens Collegii Theologici N. declaramus ſincerè & bonâ cum conſcientiâ coram Deo, hac noſtra ſubſignatione, nos corde ſentire ac credere, omnes Articulos & ſingula Capita Doctrinæ, in hac Confeſſione & Catecheſi Reformatarum Eccleſiarum Belgicarum comprehenſa, & ſimul etiam declarationem nonnullorum ejuſdem Doctrinæ Articulorum in Synodo Nationali Anno milleſimo ſexcenteſimo & decimo nono Dordrechti factam, per omnia verbo Dei conſentire. Quapropter promittimus, hanc eandem doctrinam diligenter eſſe tradituros, & fideliter propugnaturos: neque quicquam adverſus illam Doctrinam, publicè aut privatim, directè vel indirectè docturos eſſe aut ſcripturos: uti quoque nos non tantùm omnes errores huic Doctrinæ contrarios, ac nominatim etiam illos, qui in prædicta Synodo ſunt condemnati, rejicere, vel etiam eoſdem velle refutare, eiſdem nos opponere, atque omnem dare operam, ut ab Eccleſiis arceantur. Quod ſi verò poſt hac fortè eveniat, nos adverſus hanc Doctrinam aut conſiderationem aut ſententiam diverſam fovere, promittimus etiam, nos eandem nec publicè nec privatim propoſituros, docturos aut defenſuros, ſive concionibus ſive ſcriptis; ſed nos eandem, prius atque ordine, Synodo Provinciali, ſub qua ſortiti ſumus, plenè manifeſtaturos aut ejuſdem Deputatis, ut ſententia illa in prædicta Synodo plenè examinari queat: parati, nos judicio prædictæ Synodi ſemper ac volenti animo ſubjicere, ſub pœna, ſi contrarium à nobis fiat, ut à Synodo debita cenſura notemur. Sin autem Synodus aliquando propter graves ſuſpicionum cauſas, ad conſervandam doctrinæ unitatem ac ſinceritatem à nobis poſtulare voluerit, ut ſententiam noſtram ſuper aliquo Capite hujus Confeſſionis, Catechiſmi aut declarationis Synodicæ, latius exponamus aut preſſius declaremus, promittimus etiam ſimul, nos omni tempore ad præſtandam hanc declarationem promptos, paratoſque fore, ſub eâdem, quæ ſupra dicta fuit, pœnâ: ſalvo tamen jure appellationis, ſi fortè ſententia Synodi nos gravatos exiſtimaverimus, qua appellatione durante, nos ſententiæ & Conſtitutioni Synodi Provincialis acquieſcemus.* Nullo modo improbamus, econtra probamus, exigi, Pacis Eccleſiaſticæ conſervandæ cauſâ, ſubſcriptionem ab ejuſmodi viris, qui *perſuaſos ſe eſſe fatentur hoſce Articulos & declarationem in Synodo factam cum Verbo Dei per omnia conſentire:* Nam quotquot τέλειοι ſumus, tenemur ex præſcripto Pauli Phil. 3: 15. 16. in iis, ad quæ pariter pervenimus, idem ſentire. Quo fundamento ipſi gentilibus in mandatis dederunt Act. 15: *abſtinerent ab iis quæ immolata ſimulachris eſſent, & ſanguine ac ſuffocato atque ſcortatione.* Hoc autem nullo modo convenit cum ſententiâ D. Mareſii, ille enim præſupponit, unumquemque Profeſſorem & Regentem eſſe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

persuasum, eos Articulos omnes respondere verbo Dei, quod profectò μέγα αἴτημα est: nam de eo quis jure ambigere potest, qui singulos novit, & ad methodum, quam vulgò Theologiæ studiosi sequuntur, attendit. imò nobis haud quaquam verisimile fit, dimidiam eorum partem posse dicere in bonâ Conscientiâ se examinasse eos Articulos, uti oportet, & solo Dei verbo niti suum, quod de iis ferunt, judicium. Nam si quis regerat, omnes & singulos posse Articulos hosce communire Testimoniis Scripturæ, id nostram non infringit sententiam; possunt enim ex aliis ea hausisse, quod omnes fere faciunt; testor locos Communes & Catechizationes intra 50. annos evulgatos. Quæ συμφώνησις affectata nobis indubitatum est argumentum, plerosque credere, hosce Articulos verbo Dei consentire, non, quia sciunt, Deum id dixisse, sed quia sic plurimi & præcipui Reformati Doctores locuti sunt. Cui ingens robur addit, quod advertamus, si priores per oscitantiam quædam loca malè allegarint, posteriores cæco impetu eorum legere vestigia: hujus rei instar esse possunt loca §. 39. à nobis vindicata. Ad hæc Synodus non flagitat, subscribamus *Formulis uti jacent*, sed solummodo *Articulis Religionis Reformatæ, & declarationi quorundam eorum in Synodo facta*, quæ profectò multùm ab invicem discrepant. Liberum enim relinquitur nobis de locis adductis, ut & de Phrasibus, judicium; quorum neutrum nobis D. Maresius concedit. unde non dicunt; si quid adversus hæc vel illa Formularum verba, vel locorum Scripturæ citationem, habeat; sed *si contingat quid sentire adversus hanc Doctrinam.* Tandem non exigit à nobis, quod D. Maresius rigidissimè facit, ut nihil Novi dicamus, doceamus aut scribamus, sed tantùm, *ne quid dicamus, doceamus aut scribamus, quod adversatur huic Doctrinæ.* Atque ita cum Apostolo nobis concedit εἴ ἑτέρως φρονεῖν *quid aliter sentire, modò eodem incedamus Canone* Phil. 3: 15. 16. Hæc fundamenta si sarta tecta serventur, cætera, quæ de examine considerationum nostræ Doctrinæ adversantium habet, tolerari possent. Sed proh dolor! ubi talis casus se offerret, Theologi, eo qui ab omni ævo obtinuit more, sua curarent, non verò, quæ sunt Dei. qua de re consuli meretur *Bullingeri liber de Conciliis*, & *Bezæ Epistola ad Principem Condè, præfixa* N. *Testamento Londini edito anno* 1574. Quod D. Maresius apertissimè ostendit, ut in aliis suis libris, sic & in hoc Tractatu, quemadmodum passim animadvertimus. Cuilibet itaque ad hæc attendenti evidens fit, eum unicè intendisse, Tyrannidem plusquam Pontificiam in Ecclesias Reformatas introducere, suumque dominium in omnes D. Professores atque Pastores stabilire, quam ejus machinationem in apricum protraximus §. 34. & 35. Apostolis profectò longè alia stabat sententia menti. Cùm enim lis suborta esset, an circumcisio & ritus Mosaici gentilibus ad Christum conversis essent imponendi, Paulus & Barnabas cum aliis quibusdam Fratribus ablegantur Hierosolymam, ibi autem, congregatis Apostolis & Presbyteris ἰδεῖν περὶ τοῦ λόγου τούτου, *ut despicerent de illo negotio*, Act. 15: 6. & multis disceptationibus ultro citroque habitis, Petrus simplici narratione recenset, quomodo Deus, nullo discrimine inter Judæos & gentes habito, promiscuè effudisset in quemvis credentem Spiritum S. vers. 7. 8. 9. ex quâ Dei actione concludit, gentium collo jugum non esse imponendum vers. 10. 11. ubi ille absolvisset, ἐσίγησε πᾶν τὸ πλῆθος *tacuit universa multitudo*, & audivit Paulum & Barnabam exponentes, quanta per ipsos inter Gentes Deus miracula & signa edidisset vers. 12. Quum autem & illi tacerent, Jacobus surrexit, & Petri sententiam Amosi vaticinio confirmat, eique suum addit calculum vers. 13. —— 21. Mox verò tota turba, Demonstrationis vim cer-

cernens, ſuum palàm teſtatur aſſenſum verſ. 22. &c. unde è veſtigio Epiſtola, omnibus conſentientibus, componitur, in quâ gentilibus ſuam indicant ſententiam, cui, ut eos provocarent ad idem ſecum ſentiendum, hæc verba inſerunt verſ. 28. ἔδοξε τῷ ἁγίῳ πνεύματι καὶ ἡμῖν. *Viſum eſt Spiritui S. & nobis*; & concluſionis loco ſubjiciunt verſ. 29. *à quibus ſi conſervaveritis vosmet ipſos, bene facietis. Valete.* Non obtinebat illic prenſatio aut colluſio, uti nec votorum collectio & calculus, quæ nunc maximopere vigent, & in quibus unicum ferè collocatur præſidium hujus Novæ Reformationis, quam D. Mareſius cum ſuis parturiunt, ſed genuinus & ſpontaneus animorum in unum confluxus. Non provocabant in examine novæ controverſiæ ad conſenſus formulas aut Canones quoſdam, quos continuò D. Mareſius crepat, ut & ejus aſſeclæ, ſed tantùm ad S. Scripturæ dicta & rerum teſtimonia. ubi verò illam decidiſſent, non proſtituunt contrarium ſentientes, quod D. Mareſius ſine fine & modo facit, & cum eo cæteri ejuſdem commatis, ſed dicunt ſimpliciter, *illos docuiſſe, quæ non erant iis injuncta.* Nec ſuam ſententiam aliis obtrudunt, quæ D. Mareſio perpetua conſuetudo eſt, ut & ejus ſequacium: ſed *quia ſic viſum fuit Spiritui S. & ſibi*, præmittentes Spiritum S. ut omnibus conſtaret, ſe nullo modo ſtudere κατακυριεύειν τῷ κλήρῳ *dominium exercere in Clerum.* tandem, ut decreto ſuo robur addant, non adjiciunt minas, veluti excommunicationis, aut ſuſpenſionis à miniſterio, depoſitioniſque, qualia continuò vibrant fulmina & brachio exerto in hoc Tractatu intentat D. Mareſius; ſed, quo nihil leniùs, nihil mitiùs, nihil magis amorem proximi redolens, dici poteſt: *ab his ſi conſervaveritis vos, benè agetis.* Quæ cum ita ſint, apparet, quòd, in quantum ab hac Apoſtolorum praxi receditur, tantum acceſſus fiat ad Babylonicas artes, quibus non Deo ſed hominibus nomen quæritur. Præcipuè verò id fit per Canoniſationem, ut ita loquar, ſcriptorum humanorum, & rigidam eorum promulgationem (id enim ipſiſſimum Babylonis Dogma fundamentale eſſe, ſupra abundè evicimus) qualem D. Mareſius urget; ſunt enim, ſi eum conſulamus, D. Profeſſores *ad decretam in Synodo nationali ſubſcriptionem adigendi pag. 25. in medio.* Nulla prorſus ratione habita, an illa demonſtrare valeant necne, planè ut apud Pontificios obtinet. Similem autem, & qui Pontificios agitat, ſpiritum D. Mareſium afflâſſe, ex hac ejus declamatione liquet, quæ legitur *pag. 10. in medio.* in qua ſummopere laudat rigorem Pontificiorum Inquiſitioni parallelum. „ Tunc, *inquit*, intellige ante 20. annos, „ Tunc tanta erat reverentia Synodi Nationalis Dordracenæ, aliarumque Formularum noſtrarum Conſenſus publici, Confeſſionis ſcilicet Belgicæ, & Catecheſeos Palatinæ, nec non Canonum diſciplinæ formatorum, & formularum Liturgicarum ſancitarum in eadem Synodo, ut bidental tetigiſſe videretur, qui vel Synodo, vel Confeſſioni ac Catecheſi, vel Formulis Liturgicis fuiſſet ullomodo oblocutus. Erant enim paſſim in Eccleſiis Paſtores pii, graves, eruditi, qui juxta id, quod ſingulis injunctum eſt à Synodo Nationali, & ad quod ſinguli ſua ſubſcriptione religioſè obligantur, excubias agebant, contra doctrinæ publicæ temeratores, ſi qui vel tantillum extra oleas vagarentur: quàm rigidè hîc actum fuerit ante 32. annos contra Cel. Gomarum, quòd videretur diſceſſiſſe à Synodi Nationalis mente, circa objectum prædeſtinationis, invigilantibus tum Orthodoxiæ duobus Rev. & Doct. Eccleſiæ paſtoribus D. D. Emmio & Keuchenio νῦν ἐν ἁγίοις, multi adhuc recordari poſſunt. Nunc verò Novatores noſtri Synodi Dordracenæ placita, formulaſque alias Conſenſus & cultus publici, alto deſpiciunt ſupercilio, nolunt videri iis ſub-

„ ſcripſiſſe, niſi dicis cauſâ, & quo ſenſu eas intelligunt, eaſque habent pro telis ara-„ nearum, quas facilè perrumpunt grandiores muſcæ. Ut autem id magis liqueat, ex ſuperabundanti D. Mareſii verbis ſententiam D. Walæi opponam. Ille, ut vidimus, ex eo, quòd formulis ſubſcripſerunt D. Profeſſores, concludit, ipſos debere eas defendere, & ne latum quidem unguem ab earum verbis recedere; hic verò ad eandem objectionem à Pontificiis motam adverſus Reformatores, quòd nempe *illi juramento adſtricti fuerint, ad eam, non verò aliam doctrinam proponendam*, reſpondet. *Diſtinguendus eſt Papatus ab Eccleſiâ, in quam dominatum exercuit, ut Paulus* 2. *Theſſ.* 2: 4. *apertè diſtinguit. Filius ille perditionis ſedet in Templo Dei tanquam Deus. Papatus enim ipſe Eccleſia Dei non eſt, ſed Eccleſiæ ulcus, quod ab Eccleſia fuit ſeparandum: ac proinde licèt illa ipſa Hierarchia Pontificis Paſtores illos omnes adſtringit ad errores illos, quos ſavet Papatus defendendos: interim tamen Eccleſia Dei, quæ tum temporis inter Papatum hærebat, & quæ in eorum vocationem etiam conſenſerat, eos ad contrarium faciendum obligabat, ſeu potius Deus, qui illos etiam per conſenſum Eccleſiæ illius ad hoc munus vocaverat. Quando autem pars magna illius corporis hanc ſanationem non admiſit, ſed ſe illi tyrannicè oppoſuit, tum officium fuit piorum illorum Paſtorum & populi, inter eos adhuc hærentis, ſaniorem partem ab alterâ illâ immedicabili ſeparare, ut Paulus monet.* Rom. 16: 17. *& alibi.* Idem nos D. Mareſio & ſuis aſſeclis reſpondemus, quia tyrannidem planè eandem, & iiſdem de cauſis in Eccleſiam ſtudent introducere. Novimus enim, quòd teneamur nos opponere erroribus, quos in Eccleſiâ deprehendimus, & iis, qui φιλοπρωτεύουσι *primatum affectant*, juxta monitum Pauli Act. 20: 29...31. & adhortationem Chriſti Ap. 2: 20. ne excidamus promiſſione, quæ exſtat Joan. 8: 36. & incurramus comminationem factam Eſai. 8: 19. 20. & Matth. 10: 33. Quare autem cum hoc rigore ad ſubſcribendum adigendi ſunt Profeſſores? Quia ſi id faciant, nullo modo opus erit, ex verbo Dei demonſtrationes arceſſere, quibus controverſiæ confodiantur, erunt enim hac ipſa ſubſcriptione deciſæ & abrogatæ; & ſic antiqua pax Babylonicâ Methodo erit reſtituta, quod nimiopere vellent, metuunt enim ſibi, ſi ex Scripturis ſit inſtituendum judicium. Si verò id recuſarunt, mox citabuntur coram Synodo, & ibi condemnabuntur: ſecundùm tenorem Seſſ. 175. paulò ante allegatam, atque ita de loco ſuo deturbabuntur, aliique, genuini ſcilicet Reformati, qui nolunt τι ἑτέρως φρονεῖν *quid aliter ſentire*, licet demonſtraretur, Deum id etiam revelaſſe, quemadmodum alios Articulos, quos defendunt, revelavit, in eorum locum ſubſtituentur.

§. 43. Sed operæ pretium eſt audire, quam D. Mareſius adducat rationem, quâ D. Profeſſoribus perſuadere conatur ſubſcriptionem eo, quem indicavit, ſenſu. „ Abſit, inquit, à modeſto & prudenti Theologo, ut velit imitari faſtum Papæ, „ ſibi tribuentis, quòd ſit Pauli homo ſpiritualis, qui omnes judicat & omnia, & à „ nemine judicatur. Quoties hæc legimus, vix oculis credimus noſtris, tot enim ferè hîc inſignia ſphalmata, quot verba ſunt. Quod ut pateſcat, videamus, quinam ſit Paulo homo ille Spiritualis. Adhortabatur Corinthios, ut ad ſuum exemplum non niterentur hominum dictis, licèt authoritate pollentium, ſed tantùm inſtructioni Spiritus S. & phraſibus Scripturæ; quod ut probet, argumentum hoc adfert à ſimili deſumptum verſ. 11. 12. 13. cap. 2. prior. ad Corinth. *Quis hominum novit, quæ hominis ſunt negotia, niſi hominis Spiritus, qui in eo eſt? ſic Dei negotia nullus ſcit, niſi Dei Spiritus. Nos verò non Spiritum hujus mundi accepimus*, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τὸ ἐκ τοῦ θεοῦ, ἵνα εἰδῶμεν τὰ ὑπὸ τοῦ θεοῦ χαρισθέντα ἡμῖν, *ſed ſpiritum, qui ex Deo eſt, ut*

cog-

cognoscamus, quæ Deus nobis est largitus. Quæ etiam eloquimur οὐκ ἐν διδακτοῖς ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις ἀλλ' ἐν διδακτοῖς πνεύματος ἁγίου, πνευματικὰ πνευματικοῖς συγκρίνοντες; *non eruditis humanæ sapientiæ verbis, sed eruditis Spiritus Sancti spiritualia spiritualibus componentes.* Quicunque igitur Spiritu illo Dei caret, intelligere ea non potest, licet clarissimè explicentur; quia Spiritu S. duce addiscenda sunt: hoc suo more ἐνεργῶς determinat vers. 14. 15. *Animalis homo*, inquit, οὐ δέχεται τὰ τοῦ πνεύματος ἁγίου: *non recipit ea, quæ sunt Spiritus S. quippe quæ ei stultitia sunt, & non potest cognoscere* ὅτι πνευματικῶς ἀνακρίνεται, *quia spiritualiter dijudicantur; Spiritualis verò homo omnia dijudicat, ipse autem à nemine dijudicatur.* Alterutrum itaque necessariò est admittendum: vel neminem mortalium posse δέξασθαι recipere, nec γνῶναι, *intelligere*, nostræ Religionis Dogmata, nisi sit ἄνθρωπος πνευματικὸς *homo spiritualis*; vel, in nostrâ Religione nullum esse δόγμα πνευματικὸν, dogma spirituale; Cùm autem posterius sit falsissimum, necesse est prius verum sit: ac proinde neminem posse verum esse fidelem, nisi sit homo spiritualis; *Animalis enim homo non recipit, quæ sunt Spiritus Dei, quippe ei sunt stultitia.* Animalis autem homo est, qui spiritu caret, teste Apostolo Juda vers. 19. *qui* autem *Spiritu caret, ille non est Christi*; quemadmodum concludit Paulus Rom. 8: 10. D. Maresii itaque sententia δὶς διὰ πασῶν ab Apostoli distat. Ille enim, qui se credit esse πνευματικὸν, Spiritualem, dicit imitari fastum Papæ, hic verò gloriatur se talem esse, & Corinthios, suo exemplo, ut ad idem adspirarent, invitat. Ille modestum & prudentem Theologum vocat, qui non credit se esse Spiritualem: hic autem docet, eum, qui non est spiritualis, non posse veram Theologiam recipere & intelligere, quia ipsi prorsus stultitiam redolet. Cui igitur Spiritualis Theologia in Scripturis delineata μωρία stultitia est, ille demum D. Maresio est modestus & prudens Theologus. Quare haud quaquam mirum est, eum adeò vehementer insurgere adversus D. Coccejum, qui Paulo credebat, & se hominem existimabat esse Spiritualem; atque idcirco, spiritualia tantùm spiritualibus componens, cuncta, quæ ad Religionem spectabant, demonstrare allaborabat; Et eodem fervore aggredi D. Coccei Discipulos, qui D. Maresium fastum Papæ imitari clamant, quia sibi credi vult, absque demonstratione, & quoscunque condemnat sine discrimine, qui humanis scriptis cæco impetu suam non alligant fidem. Quòd enim nullos Theologos modestos & prudentes esse judicet, nisi qui hominum authoritate nitantur, non tantùm ex iis, quæ huc usque dicta sunt, satis apparet, sed & ex ipsius praxi; nam dubitari nequit, quin se ipse judicet modestum & prudentem esse Theologum. Ita Ex. Gr. *pag.* 8. Sententiam absurdam Viris Fratribus affingens de justificatione, nihil ad eam refutandam adducit, quam; „Augustinum dixisse, bona opera non præcedere justi-„ficandum sed justificatum sequi. *Ibidem in fine*, suam sententiam de loco, ubi anima Lazari fuit, antequam exsuscitaretur, meliorem statuit sententiâ D. Voetii, quia „ hæc erat sententia potissimorum nostrorum Theologorum. *pag* 9. rationem studens dare, quare sua sententia de usuris sit melior ejusdem D. Voetii, dicit: „In quæstione de usuris & Trapezitis sensi cum Calvino & Salmasio, & ipsa con-„troversia fuit Politicè & Ecclesiasticè pro me decisa. *pag.* 16. *in medio*, arguere volens, D. Coccejum & D. Heydanum de Sabbatho, quæ non decent, docuisse, sufficiebat ipsi dixisse, quòd „docuerit uterque contra quam docuerant constan-„ter sui in illâ Academiâ prædecessores, nixi à tempore Synodi Nationalis Dor-„dracenæ, illius decisione ac decreto. Quibus addi meretur luculentus locus *ex*

part. sec. Aud. alt. part. pag. 38. ubi hæc D. Altingii sententiæ de mille annis Apocalypticis reponit.

„ Falsum est, salva compage fidei Chiliasmum defendi vel retineri posse. Emisi „ anno superiori duodecadem positionum Theologicarum indubitatæ Veritatis, quas „ inter alias plures evertunt Chiliastæ: Et hoc anno duas habui disputationes ad „ cap. 20. Apocalypseos, contra hæresin Chiliasticam, quarum priori demonstra- „ vi, pluribus testimoniis veterum & neotericorum, eam semper damnatam & re- „ jectam fuisse in Ecclesia. Falsum est, posse quem putare, hos mille annos nondum „ venisse salva veritate doctrinæ nostrarum Ecclesiarum, de Anti-Christo & Euan- „ gelii Oeconomiâ. Quî enim inservire posset denuntiatio per ministros Ecclesiæ, „ instantis reditus Christi ad judicium universale, (utpote cujus signa jam ple- „ raque evenerint, sola Judæorum conversione exceptâ, de quâ, qualis sit futu- „ ra quantaque, Docti ambigunt) terrendis peccatorum conscientiis, & piis „ excitandis in proximam spem suæ liberationis, si illi mille anni nondum incepe- „ rint, post quos erunt adhuc alia bella, & iterum ad Trojam magnus mittetur „ Achilles.

§. 44. Eidem planè fundamento superstruit Quartum suum & Quintum Consilium pag. 25. quæ, quia ab invicem numeri notâ non distinxit, conjunctim proponemus: sic autem sese habent.

„ Quartò velim Professores Belgii, considerantes se speciatim esse ministros Ec- „ clesiæ Belgicæ, solemniter itidem polliceri, se in exponenda S. Scriptura ita ex- „ plicaturos emphasin, ubi opus erit, Textus originalis, ut nunquam tamen directè „ aut indirectè carpant vel refutent versionem Belgicam, publica Ordinum genera- „ lium authoritate fultam; sed è contrario eam vindicent à nostris adversariis publi- „ cis, qui solent eam subinde vellicare & allatrare; quem etiam honorem promit- „ tant se delaturos Annotationibus Belgicis, eadem Authoritate Synodi Nationalis „ conscriptis, à Revisoribus una cum Textu recensis, & in singulis Provinciis Po- „ liticè & Ecclesiasticè receptis, & approbatis: ut certè in hoc opere insigne opus „ zeli, & Pietatis præstitum sit, quod publicâ authoritate edita fuerit vernacula „ versio S. Scripturæ valde accurata & eruditissimis ac solidissimis Notis marginali- „ bus illustrata; ut invideant honori Belgicæ Ecclesiæ, & ingratum erga Deum „ animum suum prodant, qui eximium hunc nostri Belgii Thesaurum malignè de- „ preciant, canino dente ipsam versionem rodentes, etiam pro concione, ut doctio- „ res appareant, & ipsas annotationes calumniantur scatere contradictionibus, quas „ nempe vident per ea Telescopia, per quæ, ipso meridie, & maculas in sole & „ homines in Luna, & capras in aëre liquido saltantes, possunt observare. Nec ta- „ men velim Professorem Theologum Glossam ipsam habere pro Canonicâ, & pari „ venerationis cultu cum ipso textu suscipere, aut nihil præter illam inculcare suis „ auditoribus, quasi nihil amplius restet in Scripturis enucleandum & explicandum, „ in quo suam industriam & eruditionem & ἀκρίβειαν exercere & explicare possit: „ in Textu Sacro, ut in infinito, semper aliquid restat sumendum, etiamsi bis idem „ non sumseris. Sed velim, ut, si quid in hac glossa reperiat, quod vel non assequa- „ tur, vel non placeat, id silenter & prudenter prætereat atque dissimulet, nullo- „ que modo publicè aut privatim, directè aut indirectè, mordeat aut refutet; nam, „ quod tibi non placet, alteri forsan melius placebit, &, quam turrim rotundam ar- „ bitraris, alter quadratam deprehendet. Amplius deferri debet honoris scripto

„ publico

„ publico totius Ecclesiæ, quàm ut in illud vel censoriam tuam stringas virgulam,
„ vel tuam crisin, non sine ἀκρισίᾳ, exerceas.

Profectò, si liberè eloquendum sit, nihil hæc sunt nisi πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις *spiritualia nequitiæ in supercælestibus*, quibuscum nobis bellum fore prædixit Apostolus Ephes. 6 : 12. Nam hic propalantur & inculcantur de versione & notis hominum ope compositis, quæ ingenui Pontificii, & ante & post Concilii Tridentini determinationem, concoquere non potuerunt; quemadmodum suo demonstrabimus loco. Ut ordine, quæ inculcat, excutiamus, præmittit cautelæ loco, *D. Professores debere considerare, se speciatim esse ministros Ecclesiæ Belgicæ.* Idem est Pontificiorum adversus Reformatores argumentum, quod, quomodo solvendum sit, D. Walæum ex Scripturis audivimus §. 42. exponentem. Et ut nullus de eo possit ambigere, ipse satis cavet, quia hanc ob considerationem vult eos solemniter polliceri, *se ita exposituros emphasin Textus originalis, ut nunquam directè vel indirectè carpant vel refutent versionem Belgicam, sed è contrario eam vindicent.* Quibus verò argumentis, ut eos ad id faciendum commoveat, utitur? *quia publicâ Ordinum generalium authoritate fulta est hæc versio: quia valde est accurata: quia amplius deferri debet honoris scripto publico totius Ecclesiæ, quàm ut quis in illud vel censoriam suam stringat virgulam, vel suam crisin non sine ἀκρισίᾳ exerceat.* Credere itaque oportet, nusquam dormitasse Interpretes, & id credere oportet absque ullo examine; nam D. Maresio ob allatas rationes *omnis crisis est ἀκρισία, quæ in eam exercetur.* Ne autem vel tantillum recedere voluisse videretur à Babelis instituto, versionem hanc D. Professoribus injungit habere pro Canonicâ. Quod hæc ejus inter Annotationes & Versionem collatio indicat. *Nec tamen velim, Professorem Theologum ipsam glossam habere pro Canonicâ, & pari venerationis cultu cum Textu suscipere.* Hæc enim, si rem spectes, prorsus coincidunt cum decreto, quod Ecclesiæ Romanæ præsules in Concilio Tridentino Sess. 4. promulgarunt; sic enim se habet. *Sacro-sancta Synodus considerans, non parum utilitatis accedere posse Ecclesiæ Dei, si ex omnibus Latinis editionibus, quæ circumferuntur, Sacrorum Librorum, quænam pro authentica habenda sit, innotescat, statuit & declarat, ut hæc ipsa vetus & vulgata editio, quæ longo tot seculorum usu in ipsa Ecclesia probata est, in publicis Lectionibus, Disputationibus, Prædicationibus & Expositionibus pro authentica habeatur; & ut nemo illam rejicere quovis prætextu audeat vel præsumat.* Quod ut evidentius elucescat, non erit incongruum, D. Calvini & Amamæ super hoc negotio dissertationes hoc loco memorare. Ille in suo *Antidoto* inter alia ad hoc Decretum Concilii Tridentini hæc scribit. *Quia sæpe ex Hebraica & Græca veritate refellitur eorum inscitia in citandis Scripturis, & temeritas cohibetur, adeoque retunditur Thrasonica jactantia; huic nodo ingeniose succurrunt, dum statuunt, ut sola ad fidem valeat vulgata translatio. Eant nunc, qui multum operæ temporisque sumserunt in linguarum studio, ut genuinum Scripturæ sensum ex fontibus ipsis peterent. Saltem, ne posthac Romanensibus molesti sint, hoc Decreto abunde provisum est.* Postquam autem quædem ad alias ejusdem Decreti partes spectantia interposuisset, sic porro idem urget: *In Translationibus, præter unam vulgatam, damnandis, ut crassior est inscitia, ita magis barbarum edictum. Sacra Dei Oracula Moses & Prophetæ lingua Hebraica, Apostoli Græca prodiderunt. Ne quis mundi angulus expers esset tanti thezauri, accessit etiam donum interpretationis: factum est, nescio quibus modis, certè nec judicio nec recto delectu, ut interpretationibus diversis una obtinuerit inter doctos, saltem qui, nulla Linguarum noti-*

tia

tia instructi, qualecunque ignorantiæ suæ subsidium quærebant. Nemo unquam sensu communi præditus hoc bono privare ausus est Ecclesiam Dei. Veteres, quamvis Linguarum cognitione ac præsertim Hebraicæ destituerentur, ingenuè tamen semper agnoscunt, nihil esse melius, quàm illam consulere, ut inde verus germanusque sensus hauriatur. Nullus est apex, qui huc non æquè quadrat, si versionis Latinæ loco Belgicam substituas, & pro Romanensibus legas D. Maresium cum suis asseclis. Alter heros D. Sixtinus Amama paulò propius accedit, & plenius rem tractat, atque adeò, quicquid huc spectat, ordine recenset. *pag.* 48. *lib.* 1. *AntiB. Bibl.* sic exorditur: *Primi Reformatores nolebant adversarios suos hac ripâ sequi; non contenti erant vulgatæ Latinæ Textu, ad fontes ipsos provocabant. Cogita, Lector, quid animi bonis istis viris fuerit. Quid enim? an hoc gratificarentur hæreticis, ut linguas originales discerent, ut fontes Christianorum Dogmatum Principia agnoscerent? an æquum erat, ipsis Inquisitoribus & Scholasticis, qui harum Linguarum ignari fuêre, esse nasutiores? ipsi feliciter satis adversus hæreticos depugnaverant: Cur non hi facerent idem? & quid, quæso te, fuisset stultius, quàm admittere Textum, quem legere non poterant?* Planè enim idem D. Maresius volvebat animo, in quo illi Patres desudabant, quod uno loco confirmare non pigebit, si forsan quidam adhuc essent, quibus ullus restaret scrupulus. *pag.* 10: *in medio.* conferens præcedens Tempus cum præsenti exclamat: „Tunc adhuc erant venerationi in Ecclesiis Belgii tum versio nova Belgica S. Scri„pturæ, tum additæ illi Annotationes, quæ prodierant munitæ authoritate publi„câ Politicâ & Ecclesiasticâ. Nunc verò plurimi novatores primariam suam collo„cant industriam post Coccejum, & ad ipsius imitationem, in vellicandis, reji„ciendis, impetendis, subsannandis, impugnandis, refutandis Doctissimis illis „Interpretibus & Annotatoribus, qualibet data occasione, ac si in linguis origina„libus, in sensu Scripturæ, in Theologia Dogmaticâ, pueri fuissent, præ novis „nostris Rabbinis, Scribis & Pharizæis, qui aquilas docent volare, & soli sapiunt „in suis oculis, cæteris instar umbrarum suo judicio volitantibus. Hisce similia vi„de in Exordio *Præf. de Ab. Phil. Cart.* &c.

Quæ cum lego, audire mihi videor Sixtum V. Pontificem maximum, de versione Hieronimi differentem. Ille enim non minori ratione in suâ Bullâ eam defendit, quàm D. Maresius versionem Belgicam. *Fuit*, inquit, *Sanctus Hieron.* (*ut inter cæteros B. Augustinus testatur*) *Græco, Latino & Hebræo eruditus eloquio, & ex Occidentali ad Orientalem transiens Ecclesiam, in locis sanctis, literisque sacris, ad decrepitam usque vixit ætatem: atque omnes, qui ante illum ex utraque orbis parte de doctrina Ecclesiastica scripserant, pene vidit aut legit: eumque non modò Augustinus, Chromatius, Paulinus, cæterique Sanctissimi Episcopi, sed etiam Damasus Pontifex Romanus de Scripturarum locis consulebant. Nec immeritò tantam apud omnes nominis celebritatem in Sanctarum præsertim Scripturarum scientiâ adeptus fuerat; Cùm ad eam consequendam nullis vigiliis, nullis peregrinationibus, pepercerit, & doctissimos quosque in Galliâ audiverit: Constantinopoli Gregor. Nazianzenum, Alexandriæ Didymum, & alios alibi conquisiverit, usus denique clarissimis Hebrææ linguæ Magistris: Non enim uno aliquo doctore contentus fuit, sed plurimos eosque eruditos adhibebat: non rerum modò verum etiam nominum sedulus indagator. Quinimò & loca ipsa, quæ in Scripturis sæpe commemorantur, inspexit, idque ad intelligentiam Scripturarum summopere sibi profuisse testatur. Quicunque igitur tanti Interpretis sanctitatem, ingenium, eruditionem, solertiam, Magistros, labores, illud, in quo vixit, seculum, cum linguarum*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

guarum omnium, ac præsertim Hebrææ studia florerent, diligenter spectaverint, facilè judicium damnabunt eorum, qui aut tam eximii Doctoris lucubrationibus non acquiescunt, aut etiam meliora seu paria se posse præstare confidunt. Vide Ama. p. 104. 105. Sed ex diverticulo in viam. Sic D. Amama porro differit *præf. pag. 22. Versionem B. Lutheri qui non magni æstimet*, inquit, *næ is indignissimus est, qui in ullo æstimio sit. Noluit tamen ipse plus ei deferri, quam Hieronymus suæ. Interpres non vates haberi voluit. Et uno ore doctores Euangelici semper Professi sunt, nullam omnino versionem Ecclesiæ, ceu Authenticam, obtrudendam esse, nullam recipiendam, nisi* QUATENUS *cum originali Textu convenit. Posuerunt tamen nonnulli Diotrephes, queis propositum fuit* τῶν κλήρων κατακυριεύειν, *pedes suos in ipsissima Pontificiorum vestigia, tributumque ivêre versioni Lutheri eam ferè authoritatem, quam Pontificii suæ Latinæ transcribunt. Adeò quidem, ut ejus reprehensionem vel correctionem certissimum Calviniani criterium judicaverint. D. JOH. PISCATOR, cujus in Bibliorum versione fidem Graserus se agnoscere & suspicere profitetur, quid non passus est à Doctoribus quibusdam Euangelicis, qui grande nefas existimabant, à recepta Lutheri vel latum unguem discedere? Vix credo sic exagitatum à Monachis fuisse Erasmum, cum novam Novi Fœderis interpretationem publico daret. Hinc videas, vix ulli Augustanæ Confessionis Theologo eam hodie esse fiduciam, ut vel in scriptis vel Lectionibus vel Concionibus Lutheri versionem redarguat, nisi cum longâ adulatoriæ, & Germano pectore indignæ, protestationis ambage. Hæc tyrannis multa præclara ingenia premit & opprimit. Adeo semper Diabolus antiquum obtinet, & si per anticam ejicias, per posticam denuò solet irrepere.*

Quibus addi merentur, quæ habet *p. 126. Illi*, inquit, *quos solis versionibus contentos esse cogit Orig. Linguarum inscitia, aliorum oculis vident, aliorum manibus credula simplicitate ita committunt clavum seu gubernaculum mentis suæ, ut si incerti essent incerto mari. Hi cum Deo per interpretem loquuntur. Hi aliorum oculis vident. Hi cum plebe in atriis stantes è longinquo sacra contuentur. At, qui Scripturam originalem legit, & intelligit, suis oculis videt, & cum sacerdotibus in ipsa penetralia admissus omnium, quæ intus aguntur, ipse arbiter & testis est.*

Ac pag. 35. *Unde jam liquet, quid de versionum authoritate judicandum sit. Pulchram hîc contesserationem cum Patribus, meliorisque notæ Scholasticis, & inter se Euangelicæ Ecclesiæ tenent, dum docent, nullam versionem recipiendam esse pro verbo Dei, nisi quatenus cum Authentico exemplari convenit; solum originalem Textum, utpote qui tam quoad verba, quàm quoad res à Spiritu sancto sanctis Dei hominibus inspiratus est, esse infallibilis veritatis. Omnes contra versiones esse rivos*, verba Cl. Junii sunt, *ex purissimis istis fontibus ductos humanâ operâ, ac proinde sordibus ex infirmitate hominis inquinatos, authoritate cum authentica formâ non comparandos: adeo ut nulla dari possit versio, quæ in omnibus cum authenticis Tabulis conveniat, divinosque illos Majestatis, gravitatis & energiæ, quos Spiritus S. authentico textui impressit, characteres valeat exprimere: ut proinde nulla versio, qualiscunque ea sit, textui Ebraïco æquari, nedum præferri possit.*

Atque Pag. 139. *An verò eo impudentiæ relaberis*, (alloquitur eos, qui versionibus se satis instructos esse gloriabantur, & suum non esse, versiones doctissimorum conari corrigere) *ut versionibus istis, tanquam authenticis, adhærescendum tibi putes? (ut, sicuti Sutor & Latomus clamabant, nobis satis est versio Hieronymi, ita & tu cla-*

mes, nobis satis est versio Lutheri, Junii, &c?) *At Socinianus & Jesuita non da-bunt tibi tam magnum* αἴτημα, *nec difficile ipsis erit te ex hoc imperitiæ azylo extrahere. Si hæc perversa modestia primorum Reformatorum animos incessissent, ne nunc quidem ex tenebris Papatus fuissemus eluctati.* Ex quibus omnibus evidens est, hocce D. Maresii Dogma de Versione nostrâ novum esse in Ecclesiâ Reformatâ, ac proinde, qui id defendunt, *Novatores* esse, & quidem mali commatis; *cùm apud bonos omnes & pios* (argumentum hoc est D. Junii, omni exceptione majus) *constet, illud magis esse Authenticum, quod à Deo prodiit & re & modo, quàm quod ab humano ingenio, puriorem que esse fontem quam rivulos, qui ex eo derivantur. Licèt igitur versio illa vulgata* (seu, quod perinde est, nostra Belgica; eadem enim argumenti adversus quamcunque versionem efficacia est) *esset emendatissima & purissima, non debet tamen æquari nedum anteponi primario illi canoni, cujus & res & verba à S. S. dictata sunt, quique ideo est* ἀναμάρτητος; *cum è diverso translationes reliquæ,* (sine exceptione) *quæ ex illo Canone deformantur in alias linguas, judicio humano probari, emendari, & mutari possunt, ex fide Canonis Primarii, cui omnia tribuimus, quia est prototypus divinæ veritatis à Deo per Amanuenses suos traditus, reliquas translationes humani operis imperfecti agnoscimus. vide Hoornb. Institut.* pag. 42. *ad Aphorism.* 19. *Nulla autem versio est authentica.*

§. 45. Præterea, uti diximus Paragr. præcedenti, sententia hæc longè excedit opinionem, quam doctiores inter Pontificios de suâ versione Latinâ semper foverunt; Nam quum in Concilio Tridentino quæstio de Latinâ versione proponeretur tractanda, non levis orta fuit disceptatio, ex qua non incongruum erit, potissimos viros verbis *P. Pauli* hoc loco introducere loquentes, prout ea leguntur *Hist. Concil. Trid. pag.* 174. quia eandem cramben nobis D. Maresius reponit, quam tum Pontificii indoctiores apparabant: à doctioribus autem tales allegantur rationes, quas maximâ ex parte non dubitamus facere nostras. Quum itaque acriter inter se de hoc negotio digladiarentur, surrexit F. *Aloisius Cataneus, Asseverabat,* inquit, *ad illius Articuli determinationem nihil afferri posse magis appositum, aut horum Temporum occasionibus magis accommodatum, quàm judicium Cardinalis Cajetani, in Theologiâ celebratissimi, qui à pueritia huic studio deditus, mirâ ingenii fælicitate, & labore indefesso, inter sui seculi, & superiorum aliquot seculorum Theologos familiam meritò duxit; cui in doctrina cedere, & à quo edoceri, neminem eorum, qui adsint, Præsulum, aliorumve Doctorum pudere debeat. Cardinalem hunc, cum anno* MDXXIII *Legatus in Germaniam proficisceretur, sedulò pervolutantem, qua ratione, qui ab Ecclesiæ tramite exorbitassent, possent in viam revocari, aut hæresiarchæ errorum convinci, huic malo unicum reperisse remedium, contextus S. Scripturæ in eâ linguâ, quâ primùm fuit conscripta, intelligentiam ad literam. Eâque gratiâ reliquum vitæ suæ tempus, nempe totos* XI *annos, uni S. Scripturæ studio impendisse; non Latinâ versione, sed ipsis fontibus, in V. Testamento, textu Hebræo; in N. Testamento, Græco, diligentiâ suâ expositis & illustratis. Et quoniam nullam ipse earum linguarum cognitionem habebat, in utraque linguâ peritorum operam adhibuisse, qui textum Scripturæ verbum è verbo redderent, ut ex ipsius operibus in S. Libros scriptis apparet. Bonum illum Cardinalem dicere solitum, intelligere Textum Latinum, non esse intelligere verbum Dei, quod errare non potest; sed vocem interpretis erroribus obnoxiam. Ab Hieronymo verissimè dictum, Donum prophetandi & libros sacros conscribendi proficisci à Spiritu S. sed eosdem libros in aliam linguam transferre, esse humanæ peritiæ opus, quæribundusque vovebat ex animo, uti supe-*

superiorum seculorum Doctores eam rationem tenuissent, tum enim hæreses Lutheranas locum non fuisse habituras. Addidit Cataneus, nullam translationem posse probari, nisi repudiato Canone, ut veterum d. IX. qui censet, V. Testamenti fidem de Hebræis voluminibus examinandam; Novi verò normam Græci sermonis desiderare. Qui unicam interpretationem pro authenticâ agnoscat, ei D. Hieronymum aliosque omnes interpretes damnandos. eâ enim semel agnitâ, nullam esse aliarum, quæ non sint authenticæ, usum: frustraque incerta atque infirma proferri, debellandis hostibus, ubi firma habentur, quæque certam spondeant victoriam. Illud cum D. Hieronymo & Cajetano pro comperto tenendum, nullum esse interpretem, qui non possit errare, quantamcunque adhibeat industriam, ne ab originali deflectat. Ubi hic adversus Versionis Authentiam liberrimo ore declamasset, Theologorum major pars contra disserebat, *eam versionem, quæ retro actis temporibus in Ecclesiis lectitata, & in Scholis recepta fuisset, pro divinâ, authenticâque in omnibus sui partibus necessariò habendam: alioqui victas manus Lutheranis dari, atque infinitis hæresibus perpetuisque per orbem Christianum tumultibus januam aperiri. Doctrinam enim Sanctæ matris Ecclesiæ Romanæ, aliarum omnium magistræ, à Pontificibus Romanis, & scholasticis Theologis, in aliquo S. Scripturæ loco, magnâ sui parte esse fundatam. Potestate verò unicuique factâ in loci ejus versionem inquirendi, utrum proba sit nec ne, vel cum aliis interpretibus eam comparando, vel contextu Hebræo & Græco consultis; tum novos hosce Grammaticastros omnia interturbaturos, sibi solis arbitrium & judicium in rebus fidei arrogaturos: denique in vicem Doctorum Theologiæ & Canonici juris, ad dignitates Episcoporum, & Purpuratorum Patrum, præ aliis omnibus literatores hosce assumendos. Præterea non esse, quod Inquisitores in Lutheranorum pravitatem ultra inquirant, nisi Hæbraicè & Græcè calleant. Reos enim protinus responsuros, in contextu non ita se habere; aut versionem parum esse fidelem. Ita, dum grammatista quilibet novitates suas, cerebrique deliria, vel malitiosè, vel propter Theologiæ ignorationem pro fidei dogmatis venditat, eaque, dummodo linguarum vel apice uno grammatico confirmentur, perbenè fundata putat, nullum controvertendi finem facturos. Neque nunc obscurum cuiquam esse, ex quo Lutherus Biblia transferre cœperit, quàm multiplices ac pugnantes versiones prodierint, ad perpetuas tenebras merito suo damnandæ: quàm sæpe ille idem Martinus translationes suas immutaverit, ut nulla Bibliorum versio denuò excusa sit, sine insigni aliqua mutatione, non unius alteriusve, sed centum una vice locorum. quæ quidem licentia si universè permitteretur, futurum, ut Christiani, quid credendum sit, non intelligant. His rationibus multorum cum applausu exceptis, alii addebant, cum Divina providentia scriptum Authenticum dederit Judæorum synagogæ, & Testamentum novum Authenticum Græcis, de Ecclesiæ dignitate plurimum derogare, qui credat Romanam Ecclesiam, Deo cæteris magis dilectam, absque beneficio tam singulari relictam: imò dubium non esse, quin idem ille Spiritus S. qui libros sacros dictavit, eam etiam translationem sacrorum librorum, quæ ab Ecclesia Romana accipienda esset, dictaverit. Nonnullis arduum videbatur, Prophetam aut Apostolum dicere, qui librum modò transtulisset; eòque assertionem eam temperandam putarunt hac mitigatione, si spiritu Prophetico aut Apostolico esset præditus; certè spiritu, qui non longo intervallo proximus esset, haud dubiè inflatus. Quod si quis divini spiritus instinctum non nisi gravatè interpreti concedat, Concilio tamen eundem neutiquam denegandum; adeoque post vulgatam editionem approbatam & anathema contra eos intentatum, qui eam pro authentica minimè habent, errorum omnium fore expertem, non vi spiritus illius, qui versionem conscripsit, sed virtute spiritus Synodi, qui*

pro Authentica eam approbavit. Tum verò Isidorus Clarus Brixianus omnem movebat lapidem, ut hanc opinionem de adsistentiâ Spiritus infallibili ex animis fratrum eximeret, &, longâ narratione de versionum fatis habitâ, tandem concludit. *Esse certissimum, divinâ hæc omnia voluntate ac destinatione accidere, sine quâ nihil succedat, neque tamen dicendum, peritiam supra humanam hîc intervenire. D. enim Hieronymum palam profiteri, nullum interpretem Spiritu S. afflante locutum. Cùm autem editio, quam præ manibus habemus, magnâ parte illius sit, nimium esse, Divini Spiritus adminiculum ei tribuere, qui affirmet, & cognoscat, eundem sibi deesse. Ideò nullam translationem cum sacro contextu linguâ originali æquiparandam. Quamobrem in hac se esse opinione, editionem vulgatam aliis omnibus anteponendam; approbandamque, modò ad textum originarium corrigatur: eâ verò emendatâ, ut & aliæ omnes extinguantur, &, ne quis aliam in posterum edat, severo edicto prohibendum. Sic omnia incommoda ex novis interpretationibus profecta, quæ acri judicio viri in congregationibus observarunt, & reprehenderunt, brevi tempore desitura.* Ubi hîc absolverat, F. Andreas Vegius conciliare utramque opinionem aggressus est; ille enim *medium inter istas opiniones iter calcans Hieronymi quidem sententiam probabat, dotem Interpretis non esse Spiritum Prophetiæ, aut aliud donum speciale divinum, quod efficiat, ut ille errare non possit in interpretando. laudabat item ejusdem, & simul D. Augustini opinionem, de translationibus ad contextus in linguâ Orientali emendandis: sed addebat, cum his opinionibus non pugnare, quod dicitur, Ecclesiam habere Editionem Latinam vulgatam pro Authenticâ. Id enim hoc sensu accipiendum, in eâ versione nullum esse errorem fidei aut morum; non autem intelligendum de singulis apicibus, & propriis verborum enunciationibus: quod fieri non possit, ut omnes unius linguæ voces migrent in aliam, absque significati cum restrictione, tum extensione, & sine Metaphorâ aliisque figuris. Editionem certè vulgatam spatio mille annorum, ac supra ab universa Ecclesia examinatam. eo tempore compertum, nullum inibi aut in fide, aut moribus esse errorem: hoc loco & numero in priscis illis Conciliis habitam & receptam: eodem pretio hoc seculo habendam, approbandamque. posse quidem eam dici declararique authenticam hac mente, ut cujus fas sit eam legere sine periculo; non ut diligentiores quique per eam vetentur è fontibus Hebraicis & Græcis sitim suam explere: sed ut tot integræ translationes, quæ confusionem in Ecclesia pariunt, arceantur.*

Quicquid autem contraniterentur eruditi, tamen Pontificis instinctu, qui id è re suâ esse advertebat, uti D. Calvinus notavit, pro Authentiâ Versionis vulgatæ conclusum est, & Decretum in hanc rem evulgatum. At verò licet Papa Sixtus V. juxta mentem Decreti incredibilem laborem in Bibliis vulgatis corrigendis exantlasset, adeoque jam eam venditaret pro Authenticâ, non tamen dubitavit Clemens VIII. & post eum alii plures, eam de novo sub incudem revocare. videatur *Amamæ Antib. p.* 98. *&c.* & 114. &c.

Tantum autem abest, ut post tot exantlatos labores eam versionem sibi obtrudi passi sint Viri Eruditi, ut in hunc usque diem sese huic sententiæ opponant: pro exemplo sit *Jesuita Serarius*; Qui instar omnium est, ille hunc in modum edisserit: *Si autem quærat quis, An possit fieri versio aliqua vulgatâ melior? Videtur negare Bellarmini propugnator* lib. 2. cap. 10. *dum in* 2. Bell. *argumento contra Hunnium disserit* pag. 540. *Negandi tamen necessitas nulla, vel causa idonea. Nam* 1. *quæ sunt bona, possunt fieri meliora, dum ex eo rerum genere sunt, quæ bonitatis ac perfectionis intensionem ac remissionem admittunt. Hujusmodi autem est Bibliorum è fontibus Ebræis*

vel

vel Græcis versio. 2. *Interpretationis sermonum charisma potest majus & minus à Deo dari. Potest enim majore similiter aliquem ornare sapientiâ, intellectu, consilio, efficientiâ miraculorum; Cur non & majore sacras literas transferendi facultate? non est ejus restricta vel abbreviata manus* Jes. 59: 1. 3. *Posset D. Hieronymo aliquis existere doctior, linguarum callentior, diligentior & sanctior, Deo ipsi devotior & gratior. Quid huic ergo, quò minus meliorem nobis ederet versionem, deesset?* 4. *Si vel Pontifex vel Oecumenica Synodus unum, vel plures doctissimos, linguarumque scientissimos, qui & virtute, & fide, & timore Dei excellerent, uni ejuscemodi versioni conficiendæ admoveret, deinde confectam ab iis versionem totam, vel uno aliquo tempore simul, vel paulatim & per partes, diligenter examinaret & expenderet, nonne fieri aliquid posset perfectius? Si in Calendario, si in Bibliorum nostrorum, & Breviariorum & missalium correctione id potuit, cur non & in alia posset Bibliorum translatione?* 5. *Accipiantur omnia ea versionis nostræ loca, quæ fatentur Catholici Theologi versa obscurius, & ad fontes, ubi de eorum cœno aliquo suspicandi causam non habent, minus etiam accommodate; si omnia hæc ab Ecclesia verterentur clarius, & ad eosdem fontes accommodatius, interimque retinerentur nostræ versionis alia omnia, nonne talis foret editio melior? sumatur exemplum ex uno duntaxat* Psalm. 67. alias 68: 13. & 14. *Rex virtutum dilecti, &c. si dormiatis inter medios cleros, &c. Et verò fieri hoc posse significat non obscurè Præfatio, quæ in Latinis Bibliis correctis ad Lectorem est, dum ait, in eâ correctione propositum non fuisse, novam aliquam editionem cudere, quasi diceret, quod fieri quidem posset: necessarium tamen & utile jam non fuit, ideoque nec tentatum. Vide Amamam* hæc allegantem *pag.* 92. & 93.

Quicquid itaque D. Maresius contendit unquam, aut si in vivis esset contendere adhuc posset, nequaquam tamen effecisset, ut quenquam, cui oculi in fronte, lateat, ipsum infimi subsellii Pontificiis æquiparandum esse. Nec est quod ipsius Patroni ad hæc regerant; nostram versionem Belgicam esse meliorem versione vulgatâ; nam id D. Maresium nullo modo juvat, neque enim id examinare potis erat, siquidem constet, ipsum Hebrææ Linguæ tantùm non prorsus ignarum fuisse: Eodem ergo fundamento credidit versionem nostram *valde esse accuratam*, quo id credunt Pontificiorum indocti quilibet, nempe quia id Ecclesia credit, h. e. fide carbonariâ. Præterea, quicquid iidem dicent, clamabuntque, nullo modo efficient, Reformatos, quibus est mens sana in corpore sano, non credituros, versionem Belgicam esse *versionem*, ac proinde nullam habere αὐθεντίαν, multumque subsidere infra Codices Hebræos & Græcos. Nam non minus verè quàm eleganter dixit Lutherus in Epist. ad Lincum. *Ebræos Prophetas velle cogere ut Germanicè* (sive aliâ aliquâ linguâ, res enim eodem redit) *loquantur, perinde esse, ac si Philomelam quis cogeret, dulcissima sua melodia derelicta utrisonam cuculi vocem imitari.*

§. 46. Quanquam autem meritò magni fit nostra versio, quia facilè plerasque alias à tergo relinquit, non tamen difficile foret, multa adferre loca, in quibus jure quis correctionem desideret: præsertim autem hallucinati sunt interpretes in inscriptionibus Capitibus singulis præfixis. Præcipuè autem in Prophetis & Psalmis non respondent materiæ in illis contentæ; quoniam ferè continuò ad Judæos Vet. Testamenti recurrunt, cùm tamen constet, eos etiam necessariò de nostris cecinisse temporibus; nihilque novi, quod ad substantiam, in Novo Testamento prædictum esse. Cui rei fidem faciunt verba Angeli fœderis, quæ leguntur Apoc. 10: 6. 7. *Jurat* enim, *tempus in posterum non futurum, sed in diebus septimi Angeli, quum buc-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

cinatum est, consummatum iri. τὸ μυστήριον τοῦ Θεοῦ, ὡς εὐηγγέλισε τοῖς ἑαυτοῦ δούλοις τοῖς προφήταις: *Mysterium Dei, quemadmodum annuntiavit servis suis Prophetis.* Pariter cap. 18:20. excitantur cœlum & sancti Apostoli, atque Prophetæ, ut lætarentur ob Babylonis magnæ casum, *quia judicavit Deus* τὸ κρίμα ὑμῶν ἐξ αὐτῆς *judicium vestrum de ipsâ.* Verùm id majoris operæ est, quam ut intra angustos hujus Libri cancellos concludi se pateretur. Ne videamur tamen, quando hæc diximus, *versioni malignè* depreciari, eique calumniam impingere, & per Telescopia hæc videre, quibus homines in Luna & capras in aëre saltantes fingit viros Fratres observare D. Maresius; uno aut altero exemplo ostendemus nos uti ejusmodi Telescopiis, quibus maculas in sole ipso meridie observant Astronomi; h. e. vitris, quorum ope in versionis nostræ disco, qui D. Maresio ejusque Asseclis fulgidissimo jubare coruscabat, facilè faculas & maculas est ostendere. Prius petemus ex Psalmo 16. hujus versus 2. 3. 4. in versione nostra sic se habent: **(O! mijne ziele) ghy hebt tot den Heere geseyt / ghy zijt de Heere / mijne goetheyt / (en raakt) niet tot u (maer) tot de heyligen / die op aarden zijn / ende de heerlijcke / in de welcke al mijn lust is; de smerten der geener / die eenen anderen (Godt) begiftigen / sullen vermeenighvuldigt worden: ick sal hare dranck-offeren van bloet niet offeren / ende hare namen op mijne lippen niet nemen.** In secundo versu verba hæc טובתי בל עליך contra phraseos naturam, & sine sensu redduntur. **Mijne goetheyt (en raakt) niet tot u.** Quoniam particula על in tali constructione debitionem designat: quod discimus ex Ezræ 10. postquam enim ille ex lege Dei Judæos coarguisset, non licere se miscere alienigenis, respondent vers. 12. *Secundum verba tua* עלינו לעשות *nobis incumbit ut faciamus:* Unde ipsi Belgæ interpretes verterunt: **Na uwe woorden alsoo komt het ons te doen.** Et Nehem. 13. ubi singulis sua munia assignantur, dicitur vers. 13. de Thesaurariis. ועליהם לחלק לאחיהם *& ipsis incumbet impertiri fratribus suis.* quod Belgæ dedêre. **Ende hen wierdt opgeleydt hare broederen uyt te deelen.** Sic & Psalm. 56:13. Ecclesia dicit עלי אלהים נדריך *super me ô Deus vota tibi nuncupata*; ubi Belgæ habent **O Godt op my zijn uwe geloften.** Eodem sensu Ezech. 45:17. dicitur ועל הנשיא יהיה העולות: *Et Principis erit præstare holocausta.* &c. quæ iidem emphaticè transtulêre. **Ende het zal den Vorst opliggen te offeren de brandt-offeren** &c. Proculdubio & hoc loco idem fecissent: sed quia supponebant, Davidem hîc loqui de seipso, fugiebat ipsos, quomodo commodè phrasin hanc exponerent; ille enim dicere non poterat, *bonum meum non est super te, sed pro sanctis.* In versu 4. ob eandem rationem, vocem **Godt** textui inseruerunt, sine ullo fundamento; Et verba hæc: לא אסיך נסכיהם מדם. reddiderunt: **Ick zal hare dranck-offeren van bloet niet offeren.** cùm vertenda sint; *Non faciam* (h. e. non sinam) *libare eos libamina sua à sanguine*, h. e. postquam sanguis fusus est. Est enim *Hiphil* non *kal.* Præcipua autem ratio est, horum versuum sensum obscurum admodum & tenuem esse, si Davidi tribuantur, si verò Christo accommodantur, phrases suam nanciscuntur emphasin, & sensus suâ sponte fluit evidentissimus, quod ita patet. In ipso limine nobis occurrit inscriptio, quâ illustriorem non facilè in toto Psalmorum libro adinvenies; vocatur enim מכתם *aureolum*, insigne in quo claro micantes auro particulæ scintillant: non vulgaria itaque nobis hic exspectanda veniunt. Introducitur autem quidam Dei auxilium implorans hisce verbis: *Serva me Deus fortis, quia confugi ad te.* Hæc majorem emphasin habent, si Christo in summo discrimine versanti, & cum

Diabolo luctanti, quàm si Davidi assignantur. Ille enim tum clamavit ad *Deum fortem*, h. e. Paulo interprete Heb. 5: vers. 7. πρὸς τὸν δυνάμενον σώζειν αὐτὸν ἐκ θανάτου *ad eum qui* POTENS ERAT *ipsum salvare ex morte*. Parallela vide Ps. 22: vers. 10... 12. & confer Ps. 22: 2. Matth. 26: 37. 27: 46. Heb. 2: 13. quare congruum est, sequentia verba, *dixisti Jehovæ, tu es dominus*, accipiantur pro responsione Patris ad filii preces. Cui fidem facit, quod in fæminino genere dicatur אמרת ליהוה *dixisti Jehovæ*, quod commodè suppleveris, *dixisti Jehovæ ô anima!* Nam hæc erat conditio fæderis, *si anima ejus posuerit* אשם *satisfactionis pretium, videbit semen*. Es. 53: 10. Huic ergo animæ Deus testimonium perhibet, quod dixerit Jehovæ, *tu es Dominus*: Sensus est: Gessisti te ut Servum, quem mihi elegi, decet, & obedientiam atque satisfactionem præstitisti, quemadmodum oportebat fieri, ut *justè possem justificare credentes*. Rom. 3: 24. 25. 26. Quare subjungit, *Bonum meum non est super te, pro sanctis qui sunt in terrâ & ducibus eorum, in quibus est omnis voluptas mea*: illa enim nil quicquam aliud denotare valent, si emphasin phraseos negligere nolimus, quàm; obligabaris ex Sponsione Gen. 3: 15. Esai. 53: 10. procurare, ut gratiam meam, quæ summum bonum est, assertâ meâ justitiâ & sanctitate, hæredibus Testamento æterno scriptis distribuere valerem: id nunc præstitisti, quare te absolvo ab obligatione, quam sponte suscepisti pro tuis, illi jam sanctificati sunt tuo merito & passione, adeoque in iis rursus, ut tempore creationis, cùm omnia essent valdè bona, omnis mea voluptas est, quia tu es meus filius ἐν ᾧ εὐδόκησα. vide Matth. 17: 6. Luc. 2: 14. Cum hisce studiosè conferri merentur, quæ legimus Hebr. 2: 9. 10. 14: 15. ubi negotium hoc clarè exponit Apostolus, & Ex. 33: 18. 19. 34: 6. 7. quia ibi טוב *bonum, bonitas* Dei cum כבוד *gloriâ* & שם *nomine* convertitur; quod nomen omnem gratiam in Messiâ & per Messiam exspectandam complectitur, ut ibidem patet. Quod diximus, magis corroboratur, si attendamus, quòd demum per passionem Christi sanctificati simus, vide id asserentem Paulum Hebr. 2: 9: 10. 11. 10: 8. 9. 10. & omnes pariter אדירים *illustres, duces* creati: fecit enim nos omnes, sine discrimine, *Reges & Sacerdotes, postquam lavasset nos in Sanguine suo*, Apoc. 1: 5. 6. quam paritatem indicat commune nomen *Semen mulieris* Gen. 3: 15. Confer Hebr. 2: 11. 12. Atque hæc nullo modo in Davidem quadrant, nam non potest dici bonum Dei fuisse super ipso pro Sanctis, *frater enim fratrem redimere non valet*. Psal. 49: 8. 9. Effatum, quod sequitur, si eâdem insistamus lineâ, ἐμφατικώτερον est. *multiplicabuntur*, inquit, *dolores ipsorum, Alium dotarunt, non sinam libare libamina eorum propter sanguinem, & non assumam nomina ipsorum in labia mea*. Daniel agens de Messiâ cap. 9: 24.—27. conjungit mortem Messiæ cum deletione urbis per Principem advenam & abolitionem sacrificiorum. idem prorsus hic fit: dicit enim Deus δικαστικῶς, *multiplicabuntur dolores ipsorum*, h. e. Judæorum, qui filium meum cruci affixere, per manus impiorum; & causam allegat, *Alium dotârunt*; per quem Alium non possumus non intelligere Cæsarem, si vocis significationem & rei evidentiam sequamur. Nam אחר denotat eum, qui ex eadem non est natione; vide Gen. 29: 13.—17. Constat autem, quod tum temporis Judæi Cæsarem dotarunt, & majoris fecerunt Messiâ patribus promisso; maluerunt enim esse Cæsaris amici, quàm Christi: quod hæc Senatorum sententia evincit. *Si hunc hominem sic sinimus, omnes credent in ipsum; atque ita venient Romani, qui nos & loco & gente privabunt*. Et clamor populi ad Pilatum, *si hunc dimittas, non es amicus Cæsaris*; πᾶς ὁ βασιλέα ἑαυτὸν ποιῶν ἀντιλέγει τῷ Καίσαρι, *omnis qui se*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

Regem facit, contravenit Cæſari. Vide Joan. 11: 48. 19: 12. Hiſce cum Daniele ſubjungit Deus; ſe velle eorum ſacrificia abolere, quibus maximè fidebant: *non ſinam*, inquit, *libare libamina eorum propter ſanguinem.* Senſus eſt; non permittam deinceps offerri Sacrificia, quia ſanguis Filii mei fuſus eſt, poſt eum autem omnia Sacrificia nullum amplius habent uſum. Atque hinc ſarcaſticè ea vocat נסכים *libamina*, quæ nunquam ſanguinem habebant admixtum: cum ad expiationem peccatorum ſanguis requireretur, teſte Paulo, Hebr. 9: 15. — 22. & non ſine inſigni emphaſi dicit נסכיהם *libamina eorum*, cum tamen ipſe ea injunxiſſet. Quo ſenſu Chriſtus Matth. 23: 38. exclamat de Templo, quod Domini nuncupari ſolebat, & quidem ab ipſis Prophetis; *Ecce Domus* VESTRA *relinquitur* VOBIS *vacua.* Ex quibus manifeſtè colligere datur, hiſce verbis; *non aſſumam nomina eorum in labia mea*, Judæorum rejectionem indicari, juxta prædictionem Eſ. 49: 1. — 9. Matth. 21: 30. — 46. Rom: 10: 16. 20. 21. 11: 7. — 24. &c. Quibus ſi addamus, Apoſtolum Petrum totam pericopam à verſ. 8. ad finem uſque Chriſto tribuere Actor. 2: 23. — 32. (quam continuam ejuſdem perſonæ eſſe orationem à verſ. 5. & deinceps nulla fronte negari poteſt) extra controverſiam eſt, hunc Pſalmum nihil aliud complecti, quàm Dialogum Patris & Filii de ſalutis Pacto, ejuſque exſecutione, atque adimpletione. Cum enim Pater Judæos abjiceret, filii erat dicere & nullius alii, *Jehova eſt ferculum partis meæ, & calicis mei.* &c. juxta Prophetiam Eſai. 49: 3. 4. 5. confer. Matth. 23: 37. 38. 39. 21: 33. — 45. Verſio proinde Belgica, ut & Titulus Pſalmo huic præpoſitus, correctoris manum efflagitant. Alterum exemplum petimus ex Eſai. 53. hæc enim, quæ verſ. 9. leguntur, non ſatis accurata ſunt: **ende men heeft ſijn graff by de goddeloosen geſtelt/ ende hy is by den rijcken in ſijnen doot geweeſt / om dat hy geen onrecht gedaan en heeft/ noch bedroch in ſijnen mondt geweeſt en is.** Nam non eſt verum, ſepulchrum ejus fuiſſe collocatum apud improbos, ſed econtra improbi collocati fuere apud ejus ſepulchrum, ut nempe id cuſtodirent; ſimiliter verum non eſt, eum in morte ſua apud divites fuiſſe, nam medius inter duos latrones pependit. Et quæ, quæſo, hæc eſt αἰτιολογία? Sepulchrum ejus collocatum eſt apud improbos, & in morte ſua apud divites fuit, propterea quod malum non feciſſet; Nunquid palàm omnibus deberet ludibrium, qui ſic argumentaretur in ſimili caſu; *Hic vir Dei non patravit iniquitatem, neque dolus in ore ejus inventus eſt, itaque ejus ſepulchrum collocabitur apud improbos & cum divitibus erit in morte ſua:* ſic tamen deberemus poſſe concludere, ſi hæc illatio ullam haberet vim. Deinde ſummopere mirandum eſſet, ſi tam illuſtris locus de Meſſiæ ſepulturâ & morte exſtaret, quod nullus Euangeliſtarum, Apoſtolorumve ejus alicubi meminiſſet; cum res longè minoris momenti accuratè annotârint, & prædictionibus prophetarum munierint. At verba Spiritus S. nihil minus ſonant, ſic enim ſe habent:

ויתן את רשעים קברו ואת עשיר במותיו על לא חמס עשה ולא מרמה בפיו

quæ ſi κατὰ τὸ ῥητὸν reddideris, valent. *Et dedit improbitates, vel improbos ſepulchro ſuo, & dives in mortibus ſuis, quia non fecit iniquitatem, & non dolus in ore ejus.* Qui ſenſus ſanè jucundiſſimus eſt pariter atque efficaciſſimus: Totam etenim Pacti ſubſtantiam nobis ob oculos ponit. *Dedit* namque Chriſtus, h. e. poſuit, collocavit, (ſimilem hujus verbi conſtructionem vide 1. Reg. 7: 39. Lev. 4: 7.) *improbitates* ſive improbos, *ſepulchro ſuo*, ſive ut Latinè loquuntur, in ſepulchro ſuo, *& Dives*, ſc. factus eſt, *in mortibus ſuis* (phraſi Hebræis familiari, vide Gen. 19: 11. Prov. 1:

verſ. 20.

vers. 20. 9: 1. Mich. 5: 1. h. e. in morte sua acerbissimâ) Cujus rei ratio est, quod *non fecit iniquitatem, neque dolus in ore ejus est adinventus.* Non debebat Christus solummodo ferre nostra peccata, & maledictio loco nostri fieri, sed si adimpleret promissionem Deut. 21. 22. 23. etiam debebat maledictio cum eo sepeliri, quemadmodum ostendimus §. 38. quare ei Spiritus S. attestatur, quod posuerit improbitates in sepulchro suo, ut non amplius comparerent in Dei conspectu. Apostolus huc alludens dicit Rom. 6: 4. & Col. 2: 12. *Nos cum Christo esse consepultos, quod ad veterem hominem.* quare non incongruum est cogitare, Spiritum S. studio adhibuisse vocem רשעים quæ ex æquo improbos & improbitates designat, uti Hebræorum filiis notum. Quandoquidem autem Christus sua passione nos sibi emit in peculium, teste Apostolo Rom. 14: 7. 8. Tit. 2: 11... 14. hinc dicitur; Dives esse factus in morte suâ acerbissimâ, juxta conditionem Pacti, *si anima ejus ponat* אשם *satisfactionis pretium, videbit semen*; & promissionem huic congruam, *ob laborem animæ suæ saturabitur*, Esai. 53: 10. 11. At verò, nec hoc nec illud factum fuisset, si de eo potuisset dici, quod vel minimam iniquitatem perpetrasset, vel dolus in ore ejus fuisset adinventus. Nam requirebatur obedientia omnibus numeris absoluta juxtà Gal. 3: 10 12. unde Apostolus infert Hebr. 7: 26. *Talis nos decebat Pontifex, sanctus, sine vitio, impollutus, separatus à peccatoribus.* quod David animo volvens Psal. 16. Christum introducit coram Patre testantem, se à peccatis esse immunem, & ex eo concludentem, *non dabis* חסידך τ̀ ὅσιόν σȣ *videre corruptionem.* Quemadmodum Deum non decebat liberare à morte Messiam, si peccasset, propter justitiam suam Gal. 3: 10. ita & ex adverso non decuisset ipsum, quia justus erat, derelinquere Messiam in sepulchro, & non saturare divitiis. Gal. 3: 12.

§. 47. Nunc progrediamur ad ea, quæ de notis, nostræ Versioni additis, dictat D. Maresius: hæc verò ejusdem sunt commatis cum iis, quæ de Versione jactavit. Etenim vult D. Professores promittere; *se eundem honorem delaturos annotationibus Belgicis*, h. e. ut eas habeant pro *eruditissimis & solidissimis*, *atque nunquam directè vel indirectè eas carpant, vel refutent, sed è contrario vindicent à nostris Adversariis publicis, qui eas subinde solent vellicare & allatrare.* Et si quæras, quo jure hoc injungat, nihil aliud responsi referes, *quàm hasce notas eâdem Authoritate Synodi Nationalis esse conscriptas, & à Revisoribus recensas, atque publicâ Authoritate editas*; quæ profectò prorsus ὁμόψηφα sunt Decreto, quod in Synodo Tridentinâ promulgavit Imago Bestiæ. Sess. 4. sic enim sonat. *Præterea, ad coërcenda petulantia ingenia, decernit eadem Sacro sancta Synodus, ut nemo suæ prudentiæ innixus, in rebus fidei & morum, ad ædificationem Doctrinæ Christianæ pertinentium, S. Scripturam ad sensus suos contorquens, contra eum sensum, quem tenuit & tenet sancta Mater Ecclesia, cujus est judicare de vero sensu & interpretatione Scripturarum sanctarum, aut etiam contra unanimem consensum Patrum ipsam Scripturam sacram interpretari audeat, etiamsi hujusmodi interpretationes nullo unquam tempore in lucem edendæ forent.* Nam, quod ante omnia diligenter notandum venit, licèt nostræ notæ meliores sint notis, quas Pontificii urgent, quod libenter concedimus, idem tamen est vitium, sive hæc sive aliæ obtrudantur: introducitur enim simul fides humana in Ecclesiam, & fides in Deum destruitur. Etenim, qui credit, Annotationes ab hominibus compositas veras esse, quia Ecclesia id dicit, illorum fides in homines resolvitur, non autem in Deum. Ab hoc autem vitio haudquaquam immunes fiunt, etiamsi, quæ recipiant, forte vera sint, imò licèt vel demonstrata essent ex Scripturis: Demonstratio enim nemini est

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

demonſtratio, quamdiu vim illationis non perſpexit; quandoquidem demonſtratio nil aliud eſt, quàm adſtructio rei per rationem irrefragabilem: quamdiu proinde rationis illius ἐνέργεια nondum alicui manifeſta eſt, tamdiu, quod aſſeritur, non poteſt habere pro demonſtratione. Ac proinde, qui vult alios quid recipere ſine demonſtratione, quod ipſe credit eſſe demonſtratum, ille non ducit eos ad veritatis inveſtigationem, neque docet veritatem, ſed fidem humanam imperat: qui verò non penetrant demonſtrationem, quam Doctores perhibent ex Scripturis eſſe factam, eamque recipiunt, propter nomen ipſorum, peccant negligentia profectus in bono, & *opinantur non credunt*. Hoc enim Apoſtoli Axioma eſt Rom. 10: 17. *fides ex auditu eſt, auditus autem ex verbo Dei.* ubi ergo nobis non patet, hoc aut illud ex verbo Dei eſſe petitum juxta mentem & intentionem Spiritus S. & tamen credimus, id eſſe verum, hominibus credimus Deum hoc pacto fuiſſe locutum, ac proinde ſine fide credimus. Ad hoc autem peccatum D. Mareſium inſtigare ipſos Eccleſiæ Dei antiſtites, atque ita totam Eccleſiam, ex collatione eorum, quæ hîc dicit, ut alia omittamus, quæ ſupra ſuo loco enucleavimus, cum Dictatis Chriſti & Apoſtolorum evidens ſit. D. Mareſius enim Authoritatem tribuit omni exceptione Majorem notis Belgicis, quia à totâ Eccleſiâ ſunt receptæ; Chriſtus autem Eccleſiæ Authoritatem in interpretandâ ſine demonſtratione Scripturâ prorſus elevat; Quum enim Pharizæi ad verba hæc; *diliges proximum tuum ut te ipſum*, quæ exſtant Levit. 19: 18. hanc appoſuiſſent gloſſam; *inimicum tuum odio habebis*, atque inculcarent, hoc ſe à majoribus accepiſſe; ille Judæis non dicit; Audiviſtis dictum eſſe, diliges proximum tuum ſicut te ipſum, & inimicum tuum odio habebis, hoc ergo facitote, quia id Eccleſia recepit; ſed econtra eam explicationem rejicit, quia adverſabatur verbo Dei; vide Matth. 5: 43. —— 48. D. Mareſius vult D. Profeſſores, ſi quid in notis offendant, quod non placeat, nullomodo id carpere vel refutare; Chriſtus autem, ubi quid in Pharizæorum dictatis offendebat minus veritati congruum, id perpetuò publicè coram plebe exagitat. vide Matth. 5. toto Cap. & 15: 1. —— 9. & ubivis per totum Euangelium. D. Mareſius vult ſibi teſtanti credi, & numero hominum idem ſentientium, notas haſce eſſe accuratiſſimas: Chriſtus econtra ſemper interponit Scripturæ Authoritatem, atque nuſquam non ad eam provocat. Duo illuſtria in hanc rem exempla adferre non pigebit, ubi ex profeſſo errorem hunc, & quæ ad eum ſpectant, redarguit, & à ſe amolitur, quæ exſtant Joan. 7: 16. 18. & 5: 39. —— 47. Prius ita ſe habet; *Doctrina mea non eſt mea, ſed ejus, qui miſit me:* unde verò hoc dignoſcerent Judæi? an diffiderent ſuæ prudentiæ & Eccleſiæ id teſtanti crederent? nihil minus; pergit enim: *ſi quis velit voluntatem ipſius facere, cognoſcet de doctrinâ meâ, utrum ex Deo ſit, an ego ex me ipſo loquar.* ſingulis itaque adſcribit, imò injungit, criſin ſuam in eam exerceant, tantum abeſt, ut criſin illam pro ἀκρισία cum D. Mareſio damnaret. Atque adeò addit, eum injuſtitiæ, inaniſque gloriæ cupidum, qui ſine demonſtratione loquitur; dicit enim porro: *qui à ſe ipſo loquitur, gloriam propriam quærit: qui verò quærit gloriam ejus, qui ipſum miſit, hic verus eſt, & injuſtitia in ipſo non eſt.* Poſterius ſic ſonat. *Scrutamini Scripturas, quia vos videmini vobis in eis vitam æternam habere, & hæ ſunt, quæ de me teſtantur.* ſola Scriptura itaque norma eſt, ad quam in rebus dubiis recurrendum. Quia autem inter Judæos etiam loquebatur Rabbi in nomine Rabbi, quemadmodum nunc D. Mareſius facit cum ſuis, ſic eos Chriſtus exagitat porro: *Quomodo poteſtis vos credere, gloriam ab invicem accipientes, & gloriam, quæ à ſolo Deo eſt, non quæritis.*

Ex

Ex quibus hoc Axioma resultat: Neminem eorum, qui θαυμάζοντες τὰ πρόσωπα, h. e. qui hominibus gloriam adscribunt, iisque fidem habendam esse in rebus Theologicis inculcant, quærere gloriam, quæ ex solo Deo est; ac proinde hactenus non posse dici credere Deo. Quod quum nihil aliud sit, quàm sibi facere nomen, patet, D. Maresium cum suis socios esse Architectorum Babelis, & eâdem methodo de novo in Ecclesiâ Reformatâ Babelem instaurare. Hoc magis elucescit, si Pauli praxin huic opponamus; ille suam, quâ perpetuo usus est, hisce verbis delineat 2. Cor. 4: 1. —— 7. *Quum ministerium hoc* (N. Testamenti videlicet) *habeamus, prout misericordiam consecuti sumus, segnes non sumus, sed abrenunciavimus pudendis latebris, non cum calliditate ambulantes, neque falsantes sermonem Dei; sed declaratione Veritatis commendantes nos ipsos, ad omnem Conscientiam hominum in præsentiâ Dei: non enim nos ipsos prædicamus, sed Christum Jesum; nos autem servos vestros propter Dominum. Quoniam Deus, qui dixit ut è tenebris lux splendesceret, is est qui splenduit in cordibus nostris ad præbendam lucem notitiæ gloriæ Dei in facie Jesu Christi. Habemus autem thesaurum hunc in testaceis vasis, ut hæc hujus potentiæ supereminentia sit Dei & non ex nobis.* Omnis igitur Doctor, qui se non majus in Ecclesiâ lumen gloriatur esse, quàm Paulus fuit, fateatur oportet, quodcunque aliis proponet, ortum suum debere radiis, quibus Deus solus cor suum illustravit: ac proinde, quicquid dicat in Ecclesiâ, id omne adstruere se teneri manifestatione veritatis; & tali demonstratione tantùm se commendare Auditorum conscientiis. Atque sic de rebus sacris semper loqui, ac si Deus & Christus coram adessent, & expenderent, quid proferret. Oportet eum præterea credere, omnem suam gloriam in eo consistere, quòd sit Christi servus: quapropter ante omnia sibi cavere debet, ne homines, vel eorum Authoritatem, extollat; sed solummodò Jesum Christum Dei Filium, unicum veritatis Doctorem irrefragabilem, & Ecclesiæ Dominum. atque hoc pacto omnem laudem à se, utpote qui nihil sit nisi vas testaceum, sedulò devolvere, eamque in solidum Deo & Christo adscribere. Quare cum quidam φιλοπρωτεύοντες Ecclesiam turbarent, Paulus gravi hac oratione suam tuetur famam, & Galatas monet, ne in transversum abriperentur horum malignantium astu. Gal. 1. 8. —— 12. *Si nos, aut Angelus ex Cœlo annunciet vobis præter id, quod vobis annunciavimus, anathema sit. Quemadmodum ante diximus, ita nunc iterum dico: si quis vobis annunciet, præter id, quod accepistis, Anathema sit. Num enim homines suadeam an Deum? aut quæram hominibus placere? si enim adhuc hominibus placerem, Christi non essem Servus. Notum autem facio vobis, Fratres, Euangelium, quod est Euangelizatum à me, non esse secundùm hominem, neque enim ab homine illud accepi, neque doctus sum, sed per revelationem Jesu Christi:* Atque hinc est, quòd ille fidelibus secundùm hæc fundamenta prorsus liberum relinquit judicium: dicit enim 1. Cor. 10: 14. ὡς φρονίμοις λέγω· κρίνατε ὑμεῖς ὅ φημι, *Tanquam prudentibus loquor, judicate vos, quæ dico.* Cum quo effato è diametro D. Maresii institutum pugnat: omne enim prorsus judicium de notis Belgicis ipsis D. Professoribus adimit, illisque cum Patribus Concilii Tridentini iisdem de causis interdicit propriâ niti Prudentiâ.

§. 48. Quæ cum ita sint, lubet ejus Dictata conferre cum Pontificiorum hac de re dissertatione, ut rursus patescat omnibus, ipsum cum suis ad infimi subsellii Pontificios esse ablegandum; quibus nihil cordi erat, quàm famam suam, Pontificisque tiaram sartam tectam servare. Lubet &, ut opposita juxta se invicem posita magis elucescant, invictis rerum demonstrare documentis, quàm longè ab ejus sententiâ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

D. Calvinus, ut & D. Coccejus, cum aliis Reformatis Doctoribus abeant. Sic itaque P. P. Dissertationem Pontificiorum, de S. Scripturæ interpretatione, refert: *Hist. Concil. Trident.* p. 177. &c. quam, ob summum hujus rei momentum, totam ferè visum fuit hoc loco inserere.

Circa Articulum de sensu S. Scripturæ, inquit, *Doctrina à Cardinali Cajetano olim tradita, diversimodi sermonibus dedit occasionem. Ille enim docebat, quod ipsum facto quoque comprobavit, novum aliquem Scripturæ sensum, quando cum Textu concordat, & neque cum aliis Scripturæ locis, neque cum fidei doctrina pugnat, rejiciendum non esse, utcunque torrens Doctorum ad alium sensum confluat. Deum enim Scripturæ sensum solis priscis Doctoribus non alligasse; alioqui nihil aliud aut hujus ævi, aut posterioris scriptoribus relictum, quàm ut ab aliis scripta exscribant in suos libros. Quam Cajetani opinionem Theologorum Patrumque alii probabant, alii impugnabant. Qui contrariam sententiam tuebantur, asserebant, licentiam popularem majorem in Ecclesiam perturbationem invehere, quam ipsam tyrannidem: ideoque his præsertim temporibus effrænata hominum ingenia cohibenda; alioqui nullum fore contentionum finem. Priscis quidem seculis permissum in S. Scripturæ libros Commentarios scribere, necessitate id postulante, quòd paucæ essent expositiones Bibliorum; & nullo, sicuti hoc seculo, impendente turbarum metu ab hominibus, vitæ sanctimonia, ingeniique moderatione spectatis.... At F. Dominicus Soto, Dominicanus, materiam fidei ac morum ab aliis omnibus distinguens, dicebat, in illa sola æquum esse, ut ingenia omnia intra limites jam positos contineantur: in aliis verò nihil esse incommodi cuique permittere, ut salva pietate, charitateque in suo abundet sensu. Non fuisse Patrum mentem, ipsorum imitandorum necessitates aliis imponere, nisi in iis, quæ necessariò credenda agendaque essent. Neque Decretum Pontificibus Romanis, quoties in Decretalibus suis aliquem Scripturæ locum in unum sensum interpretantur, eum in Canonem ita referre, uti fas non sit, ea verba in alium sensum accipere, etiamsi ratio id suadeat. Ea quoque mente fuisse D. Paulum, cum dixit utendum prophetia, h. e. Scripturæ interpretatione, secundùm rationem fidei, i. e. facta interpretationis ad articulos fidei relatione: absque quâ distinctione si fuisset, in gravia incommoda itum esset, propter contrarietates, quæ in diversis expositionibus veterum Patrum reperiuntur; quarum una alteri refragatur..... Verùm cum ad suffragia, super quarto Articulo ferenda, ventum esset, Cardinalis Paciecus dixit, S. Scripturam à tot tamque præclaris eruditione & probitate viris explicatam, ut nihil addi possit; hæresesque omnes inde natas, quòd Scripturæ novi sensus affingantur. Esse itaque necessarium, petulantiam ingeniorum nostri seculi retundere, & efficere, ut antiquis Patribus, & Ecclesiæ se regendos permittant; quòd si alicui singularis Spiritus oboriatur, cogendum eum, ut sibi sapiat, neque animi sui sensu evulgato aliis negotium facessat. Atque in eam sententiam ab omnibus penè itum est.* Atque hinc natum est Decretum, quod §. 47. citavimus. De quo Patrum Decreto quid judicaverit D. Calvinus, hæc ejus commentatio palàm facit, quam legere est in *Antidoto pag.* 371. *unum adhuc deerat: semper enim emergunt homines morosi, quibus satisfieri aliter nequit, nisi Scripturis probetur, quod vertitur in quæstione. Sunt alii nimium perspicaces, qui etiam in vulgatâ translatione arma reperiunt, quibus ad lacessendum Papatum instruantur. Ne quid inde accipiant damni, optimum remedium excogitant, dum sibi legitimam adjudicant Scripturæ interpretationem....... Quod autem tam clarum aut firmum testimonium illis contra objicietur, quod non eludent? Impunè enim qualicunque cavillo se expedient. Adversus contrarias rationes hîc oppositus erit murus aheneus; Tu quis es, qui Ecclesiæ Interpre-*

tationi

tationi obstrepis? Hoc scilicet est, quod vulgari proverbio inter se prædicant, Scripturam esse nasum cereum: quia converti possit in omnes formas. Si ejusmodi postulata Mathematicis darentur, non modò ex cubito palmam facerent: sed stadium evincerent cubito brevius, donec miscerent cœlum Terræ. Profectò hic si unquam rem acu tetigit, & *μυστήριον τῆς ἀπάτης mysterium erroris*, quod eodem modo & iisdem de causis animo volvit D. Maresius, & etiamnum volvunt ejus Partiarii, (uti ex collatione cuivis non potest non esse manifestissimum) in apricum protraxit, ejusque turpitudinem omnibus palàm conspiciendam exhibuit: præsertim si addamus, quæ, paucis aliò spectantibus interjectis, hisce subjungit *pag.* 373. *venio,* inquit, *ad jus interpretandi, quod sibi arrogant, quoties de sensu dubitatur. Suum, inquam, esse ajunt, de Scripturæ sensu dare responsa, quibus acquiescere oporteat, nam quicquid Ecclesiæ deferunt sibi deferunt ipsis. Equidem fateor, sicuti non privato hominum arbitrio allata est Scriptura, ita indignum esse, ut ad privatum cujusque sensum trahatur. Quinetiam si de obscuro loco ambigatur, quonam sensu accipi debeat, non aliâ viâ meliore ad veram intelligentiam posse perveniri, quàm si pii doctores, religiosâ disceptatione, in commune inquirant. Atqui, non hoc agitur. Volunt enim tyrannico suo edicto Libertatem omnem ex Ecclesiâ tollere: sibi autem arrogare infinitam licentiam. Nam qualemcunque suâ libidine sensum affinxerint Scripturæ, eum mox amplecti necesse erit. Præter ipsos verò nemini fas erit, quicquam ex Scripturis probare. Atque utinam præstandæ tantæ rei pares forent. Sed boves ephippia sibi usurpant: vel potius asini lyram. Denique hoc moliuntur, ut Scripturam in tenebris abditam revereantur omnes, tanquam Cereris mysteria: nemo ad ejus intelligentiam aspirare ausit.... Clamabant, totam Ecclesiæ authoritatem labefactari, si jus illi interpretandæ scripturæ adimitur: atque ita januam patefieri lascivis ingeniis, ut quovis perrumpant. Imò solent hoc nobis crimen, ad conflandam invidiam, objicere, nos ideò arrogare nobis scripturæ interpretationem, ne quo fræno cohibeatur nostra libido. De nobis quo minus dicam, quod res habet, impedit verecundia. Verissimè tamen licebit profiteri, nos intelligendis Scripturis plus lucis adtulisse, quàm omnes, qui ab exorto Papatu inter eos extiterunt Doctores. Neque hanc ipsi laudem detrahere nobis audent. Atqui nemo interea est nostrum, qui non libenter suas lucubrationes Ecclesiæ judicio submittat. Ergo Ecclesiæ authoritatem neque contemnimus, neque extenuamus; nec protervis hominibus habenas laxamus, ut quidvis audeant. Utinam verò Ecclesiam nobis ostenderent, qualem Scriptura ipsa depingit: facilè de honore conveniret. Sed cum falsum Ecclesiæ titulum ementientes ejus expilatæ ac nudatæ spolia sibi rapiant, quid aliud possumus, quàm reclamare?*

Christi proinde & Apostolorum, nec non Calvini vestigia legere qui velit, omnibus & singulis, interpretationem Doctorum Ecclesiæ obtrudere molientibus, reclamare debet; licèt ipsi ad ravim usque ingeminent; *Totam Ecclesiæ Authoritatem labefactari, si jus illi interpretandæ scripturæ adimitur, atque ita januam patefieri lascivis ingeniis, ut quovis perrumpant.* Qualem clamorem ubivis D. Maresius in suis libris adversus D. Coccejum, ejusque Discipulos tollit; atque in his sedulò Pontificiorum vestigia observans, eos omnium invidiæ objicit: solebant enim Pontificii, uti mox ex D. Calvino audivimus, Reformatis hoc crimen ad conflandam invidiam objicere; *ipsos ideò arrogare sibi Scripturæ interpretationem, ne quo fræno ipsorum cohiberetur libido.* D. Coccejum autem ex adverso idem cum Calvino, cunctisque ingenuis Reformatis de Interpretatione Scripturæ contra *φιλοπρωτεύοντας* sensisse uno illustri loco ex multis adstruxisse sufficiet; in quo non tantùm mentem suam expli-

cat, sed & criminationes, quibus gravari solent, qui in eâ sunt sententiâ, diluit. Extat autem Admon. de Princ. fidei. p. 90. atque ita se habet. *Longè autem ab eo absumus, ut, dum intelligentiam quærimus, vel Libertini fiamus vel hominum servi, quorum hoc nisi faciamus, illud inevitabile nobis esse vult Præfectus. Non hominum servi: quia in nullius verba fidemque juramus, nullam versionem, expositionem, interpretationem, sententiamque ullius hominis pro authenticâ & normâ statuendi habemus, sed omnium omninò sententias ad Scripturas Divinas examinandas tradimus, neque, quod credimus, propter nomen humanum, sed propter revelationem Dei suscipiendum contendimus & inculcamus. Non Libertini: quia principium certum retinemus; à fundamento desciscentes non admittimus; ad quæ simul pervenimus, (per demonstrationem & fidem veritatis) in iis idem sentimus; inaniter & temerè garrientes reprehendimus & aspernamur; iis verò, qui in mansuetudine & prudentiâ per firma & solida nos argumenta ad profectum in intelligentiâ ducunt, libenter aurem & animum (citra subjectionem tamen) præbemus, ut qui & accipere possimus per alios charisma, & teneamur profectum quærere, & parati simus, verum judicium secundùm analogiam fidei ferre, amantes bonum & detestantes malum. Ferimus autem eos, qui neque à principio nos avocant, neque à fundamento, neque dicunt illa, quæ cum honore Dei, & bonis moribus pugnant, etiamsi ea, quæ dicunt, non videantur ex mente & sensu proprio esse illorum dictorum, quæ tractant; liberè eos, ubi commodè fieri potest, de sphalmate suo commonefacientes, donec omnes ad plenitudinem cognitionis Dei perveniamus. Atque ita etiam, ut à Libertinismo, longè absumus à tyrannide Pontificiorum, qui putant, quicquid ipsorum Papis aut cœtui visum fuerit, esse dictatum Spiritus S. & obligare ad fidem & obedientiam sub periculo salutis. Quod est aliud nomen, principium, fundamentum statuere. Æquè pugnat cum pietate* κυ-*ελέτης*, *& variatio fundamenti, atque Libertinismus. Dominatio facit ut credamus, quæ homines volunt: variatio fundamenti mutat fidem. Libertinismus nullam fidem habet nisi indifferentiæ omnium rerum.*

Atque in hac se etiam fuisse sententiâ Authores Confessionis nostræ satis superque testantur, quando in aureo illo *Articulo* 7. inter alia dicunt: *Nec cum divinis Scripturis ulla hominum, quantumvis sanctitate præditorum, scripta, neque ulla consuetudo, cum divinâ veritate (veritas enim rebus omnibus antecellit) neque multitudo, neque antiquitas, neque temporum, personarumque successio, neque Concilia, Decreta aut statuta, comparari possunt. Omnes enim homines mendaces ex se ipsis sunt, ipsaque vanitate vaniores. Idcircò toto animo rejicimus, quicquid cum certissima hac regula non convenit, quemadmodum edocti ab Apostolis sumus, cum dicunt: Probate Spiritus an ex Deo sint. Item, si quis venit ad vos & hanc doctrinam non adfert, ne recipite eum in domum vestram.* Quibus D. Hoornbeeck ὁ μεγαελέτης adstipulatur; hos enim eâ de re Aphorismos procudit. *Instit. Theol. p.* 46. *Etiam ad usum & ædificationem Ecclesiæ instituenda diligens & proba Scripturæ interpretatio. Judice rerum &*

Contro-

Controversiarum Theologicarum ipso & solo Spiritu Sancto in Scripturis loquente; non, vel Ecclesiâ, vel Concilio, aut Pontifice Romano. Majoris autem illustrationis ergò ex *Trelcatio* hæc interserit. *Instructionis Ecclesiæ aliud medium est interpretatio sive publicæ, sive privatæ autoritatis; cujus principium est. S. S. modus est veritas; regula est Scriptura; usus est charitas; media verò, quæ quidem primaria, sunt perpetua collatio S. Scripturæ cum Scriptura. Consideratio essentialium loci, i. e tum intentionis dicentis, tum naturæ dictionis: analogia fidei, ut omnia exponantur secundùm veritatem priorum Dogmatum in Theologiâ; quæ verò secundaria, sunt praxis Ecclesiæ, decreta Conciliorum saniorum, & expositiones Patrum: quibus omnibus eatenus datur locus, quatenus cum scriptura, & analogia fidei consentiunt.*

§. 49. Si D. Professores hæc priora quinque Consilia sequantur, habent D. Maresii asseclæ quod optant: Nam impossibile prorsus erit, quicquam, quod ipsis non arridet, probare aut demonstrare; ipsi verò absque ullâ probatione omnia sibi adversa evertent. Quippe non tantùm omnia Dogmata nunc controversa *suspicabuntur & observabunt Formulis adversari*, sed ea jam omninò condemnarunt. Et quicquid D. Coccejus aut alii, qui non sunt suarum partium, ex Bibliis Hebræis, Græcoque Testamento hauriunt, quod minus commodum videbitur ipsis, id omne perhibebunt, versioni Belgicæ, vel additis ei Notis refragari; Nudâque hac assertione id ipsum sufficienter refutatum esse, clamabunt. Sic Ex. gr. ubi nostram hanc de Regno Christi in Terris, in fine Temporum, erigendo sententiam, quam demonstravimus §. 39. & 40. legent, non examinabunt ad Scripturas, in bonâ Conscientiâ, num res ita se habeat, nec ne; sed cum D. Maresio dicent: „ hæc hæresis Confessionibus publicis protestantium & Reformatorum adversatur, ac ipsi nostræ Catechesi; quæ Ecclesiam in Terris statuit jugiter militaturam sub vexillo crucis cum „ trigâ inseparabili hostium, diabolo, mundo, & carne. *Aud. alt. part. p.* 104. Et licet hisce opponeremus, Paulum docere Phil. 3. vers. 15. 16. licitum esse, ἤ ἑτέρως φρονεῖν, *quid aliter sentire*, modò ostendatur, *id* etiam *à Deo revelatum esse*; atque in hanc sententiam luce meridianâ clariora loca allegaremus, etiam ex ipsâ nostrâ Versione, qualia sunt Dan. 2: 34. 35. 44. 45. Actor. 1: 6. 7. attamen frustra essemus, & surdis, ut habet Diverbium, narraremus fabulam. Nam si evinceremus, vers. 44. apertis verbis dici in nostrâ versione: **'t Sal alle die Koninckrijken vermalen ende te niete doen / maar selve sal 't in alle eeuwicheyt bestaan:** & adderemus Danielem distinctè dicere vers. 35. **Doe wierden t'samen vermaalt / het yser / leem / kooper / silver / en gout..... ende daar en werde geen plaatse voor haar gevonden: maar de steen die het beelt geslagen heeft werdt tot een groote berg / also dat hy de geheele aarde bedeckte:** quibus clarissimè innuit Propheta, quamdiu adhuc quædam supersunt reliquiæ alicujus imperii ex hisce quatuor (quales in Imperio Germanico cernere licet) nondum tempus adesse, quo lapis ille excrescet in montem ingentem, qui totam tegeret Terram; actutum regererent, illa omnia esse spiritualiter intelligenda, quia in marginalibus Annotationibus Num. 97. dicitur: **Na den loop der nature en kan geen steen / die uyt een bergh gehouwen is / groeyen / oft grooter worden dan hy is: soo beteeckent dan de groote wasdom deses steens / dat de wasdom en vermenichvul-**

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

bulbinge van Chriſti kerck gantſch boven natuurlijck is. Si verò porrò oſtenderemus, Servatorem ipſum non obſcurè innuiſſe Act. 1: 6. 7. Regnum hoc in Terris eſſe aliquandò erigendum & quidem ex noſtrâ verſione; ſic enim ipſa legit: **Die te ſamen gekomen waren/ vraagden hem/ ſeggende/ Heere ſult gy in deſen tijt aan Iſrael het Koninckrijck weder oprechten/ ende hy ſeyde tot haar/ het en komt u niet toe te weten de tijden ofte gelegentheden/ die de Vader in ſijne eygene macht geſtelt heeft.** Quoniam ad interrogationem, an ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ *in illo tempore* excitaret Regnum, quod exſpectabat totus Iſraël, non reſpondet, *nunquam excitabitur*, ſed; *Non convenit vobis ſcire* χρόνους ἢ καιροὺς *tempora vel opportunitates*; alio ergo *tempore*, aliâ *opportunitate*, quæ Deus ſolus noverat, *illud excitaretur.* Hiſce non obſtantibus illicò regererent, tanquam ſufficiens reſponſum ad argumentum hoc diluendum, in Notis habetur ad vocem **Koninckrijck** Num. 13. Nam: **'t Welck de Propheten te voren hebben geſeght door den Meſſiam te ſullen opgerecht worden/ ende ſy noch meynden na de gemeyne dwalinge/ een wereltſch Koninckrijck te ſullen ſijn:** Quia autem Interpretes noſtri Dogma hoc pro erroneo habuêre, ideò planiſſima loca, in quibus de hoc Regno agitur, cimmeriis involverunt tenebris; ſic Ex. gr. Eſai. 60: 17. ubi Deus promittit; *ſe adducturum pro ære aurum, & pro ferro argentum, pro ligno æs, & pro lapidibus ferrum*; notant *Numero* 74. **Een Prophetie van de geluckige verwiſſelinge van den ſtant der kercke/ door Chriſtum vernieuwt ſijnde/ dat ſy in plaatſe van vleeſchelijcke ceremonien/ ende een wereltlijck heyligdom/ geeſtelijcke ende hemelſche ordinantien ſullen genieten: ſiet** Hebr. 9: 1. 9. 10. 12. 13. &c. 12: 18. 22. 28. cum tamen ibi nihil minùs dicatur, quàm quod illi volunt; & ad Verſum ſequentem No. 79. **Dit alles ende het voorgaande ſal in het eeuwige leven volbracht worden/ vergelijckt** Ezech. 45: 8. iſtic loci autem promittitur, quod Duces Iſraëlis non affligent amplius populum Dei; totoque Capite deſcribuntur ſtatuta in Politiâ & Cultu obſervanda, ubi redierint Judæi in Terram Canaan. Atque ad hæc verba verſ. 21. *in ſeculum hæreditario jure poſſidebunt Terram*; dicunt No. 92. **of: als een erve beſitten: De ſin is; in dit leven ſullen ſy in mijne kerke blijven/ ende hier namaals ſullen ſy het eeuwigh Koninckrijk der hemelen beërven/ van welcken beyde het landt Canaan een voorbeelt geweeſt is: ſiet diergelijcke beloftenisse** Pſal. 37: 29. Eſai. 57: 13. Apoc. 21: 7. Quæ loca ſi conſulamus, contrarium patebit; Etenim David Pſal. 37. verſ. 9. 10. 11. hæreditatem Terræ promittit fidelibus, poſtquam impii omnes erunt deleti, quæ reſpondent explicationi Danielis cap. 2: 34. 35. 44. 45. idem etiam inculcat & pleniſſimo Pſaltes Commentario illuſtrat à verſ. 28. ad finem pſalmi uſque. Id ipſum quoque confirmat Eſaiæ locus; phraſes enim phraſibus Danielis prorſus parallelæ ſunt. Tertio autem loco in genere ſolummodo dicitur: *Victor hæreditario jure obtinebit omnia.* Præterea ad hæc Eſaiæ verba Cap. 65: 21. ubi de eodem Regno agitur: *ædificabunt domos & in iis habitabunt, & plantabunt vineas, atque eorum fructum comedent* No. 76. annotant: **Sy ſullen met allerley ſegen Gods verheught worden. vergel.** Deut. 28: 3. &c. **en** Lev. 26: 4. — 16. **Doch onder den tijdelijcken ſegen/ die Godt in de Wet belooft/ moetmen hier en elders den geeſtelijken ende eeuwigen ſegen verſtaan.** Atque hæc ex plurimis hoc loco excerpſiſſe ſufficiet, ut quilibet nobiſcum advertat, non eſſe teleſcopiis ejuſmodi opus, quibus maculas in Sole obſervant Aſtronomi & Philoſophi, uti D. Mareſius perhibet, ad

παρα-

παρεργήματα non pauca in Annotationibus Belgicis indaganda. Quod quia ejus jam præsagiebat animus, hanc cautelam insuper adjecit:

„ Si quid in hac Glossâ reperiat, quod vel non assequatur vel non placeat, nullo „ modo id mordeat, vel refutet; nam quod tibi non placet, alteri forsan melius pla- „ cebit, & quam turrim rotundam arbitraris, alter quadratam deprehendet. Desiderabat ergo in D. Professoribus, si eos modestos & prudentes judicaret esse Theologos, ut, ubi veritatis fulgore illustrari suas adverterent mentes, vel ubi perpluere viderent errorem, ut nullo tegumento obvelari possit, dubitarent, an suis crederent oculis; quia alter forsan illam lucem existimaret esse tenebras, & manifestum errorem judicaret, quam ipsissimam esse credebant veritatem: Imò magis aliis haberent fidem tali in casu quàm sibi, quia *Amplius debet deferri honoris scripto publico totius Ecclesiæ, quàm ut in illud censoriam quis virgulam stringat*; ac proinde concluderent, *omnem crisin, quam unquam in Formulas & Versionem atque Notas exercerent, meritò posse damnari pro ἀκρασία*, quia *magnæ est αὐθαδείας & superbiæ, se unum velle præferre cæteris omnibus Ecclesiæ Doctoribus, ac illud quondam Abelardi usurpare: alii quidem omnes sic, ego vero sic.* Fateor, hanc si viam ingrederentur D. Professores, hactenus quidem non peccarent, quod nimium fiderent suæ prudentiæ; sed ab alterâ parte nimiopere peccarent, quia nulli minus fiderent, quàm Deo: deberent enim credere, se errare in suo judicio, vel saltem vereri, ne in errorem præcipites ruerent; non quia Deo aliter forsan placeret, vel quia Spiritus Sanctus rem illam aliter intelligeret, sed quia hic vel ille homo, vel hæc illave multitudo Doctorum rem aliter deprehenderent. *Homines proinde nos debere consulere, non autem Deum*, eâdem, quâ Pontificii in id incumbunt, Methodo D. Maresium voluisse, extra omnem dubitandi aleam est; Imò fortassis hoc plus satis, attendentibus ad singula, quæ variis in locis à nobis congesta sunt, demonstratum dedimus; sed maluimus in re tanti momenti copiosi esse, quàm parci quibusdam videri; ne crederemur potius id obiter annotâsse, vel levi brachio probâsse, sed, uti res est, ex professo *hoc egisse*, ut neminem nisi volentem lateret, eum omnes intendisse nervos, ut Sionem nostram in Babelem commutaret. Quare, ubi occasio se offeret, non pigrabimus idem novis ostendere argumentis.

§. 50. Quod sequitur D. Maresii consilium, sic se habet: „ Sextò, id quoque „ debent porro promittere professores, præsentes & futuri, quod nunquam velint „ privatim aut publicè improbare, vel impugnare Canones ullos Disciplinæ Belgi- „ cæ, sancitæ in Synodo Nationali, sed econtrà eos, ubi fuerit opus, adversus „ quoslibet tueri & defendere; & quod nominatim circa materiam Sabbathi velint „ deinceps stare judicio Synodi ejusdem Nation. Dordrac. nec unquam ei obloqui, „ aut ulterius procedere: Considerando, quod licet provisionale vocetur, id tamen „ omne, quod provisionaliter à superiori consessu fuerit constitutum, tamdiu tene- „ re, donec per similis Authoritatis consessum immutatum fuerit. Eandem pro- „ mittant sibi fore rationem formularum nostrarum liturgicarum, in eâdem Synodo „ Nationali sancitarum, quæ ad nostrum cultum publicum pertinent, ut nihil un- „ quam dicant vel doceant, quod illis adversetur, sed è contrario eas contra quosli- „ bet hostes nostræ communionis cordatè propugnent. Quæ ad substantiam hujus Consilii spectant, satis superque refutavimus, cum tria priora Consilia expendimus; quare eò Lectorem remittimus. Animadversionem tamen meretur, quod velit D. Professores stare judicio Synodi Nationalis circa materiam Sabbathi; cum constet,

eam materiam longè alio modo & Methodo diversâ fuisse decisam, quàm decisi sunt 5. Articuli. Etenim summâ cum moderatione omnibus tantum fuit commendata, quod malim Lectorem intelligere ex ore D. Walæi, ejusdem Synodi membri, quàm ex meo; sic ille hac de re loquitur: *Synodus Nationalis Dordracena, quum post peregrinorum Theologorum discessum controversiæ illæ ad illam jam tum essent delatæ, easdem plenè decidere, cum partis alterius condemnatione, sui fori non esse judicavit; quia eæ ad alias quoque Ecclesias Reformatas pertinerent; sed eam moderationem adhibendam consultius judicavit, ut sententiam eam, aliis disceptationibus missis, utrique parti commendaret, in quam utrinque deputati, certis arbitris constitutis, consenserant. Quæ moderatio quin etiam hodiè maximè probanda sit, nemini pacis Ecclesiæ ac veritatis Divinæ studioso dubium esse debet.* vide *Wal. Loc. Comm. edit. in 4°. pag.* 559. D. Maresius autem, non tantùm non dubitat, eam moderationem nunc esse adhibendam, sed vult D. Professores stare sententiâ Synodi; quod absurdissimum est, quoniam nullo S. Scripturæ testimonio sententia Synodi est confirmata. Atque ita hic rursus luce meridianâ clarius patet, D. Maresium, non ad exemplum Synodi, *commendare suam sententiam*, sed, Pontificiorum in morem, *imperare*; & velle D. Professores acquiescere hominum placitis nudè tantùm propositis. Quasi autem metuisset, ne forsan adhuc ambigeret quisquam, se ad Babylonicos defecisse, & Theologiam Politiamque credidisse ejusdem esse commatis, Politicum hoc Axioma durissimâ μεταβάσει εἰς ἄλλο γένος ad Theologiam transtulit. *Quod provisionaliter à superiori consessu fuit constitutum, tamdiu tenere, donec per similis Authoritatis consessum immutatum fuerit.* Statuit itaque, Synodum Dordracenam esse Consessum Superiorum, à quo non datur provocatio. Statuit, eam habuisse Authoritatem, quid constituendi in Religione. Statuit, ejus statuta nos obligare, quia istiusmodi fuit Consessus. Statuit, illius statuta non licere cuiquam immutare. Statuit, similem posse convocari Consessum, qui eâdem Authoritate, quod illa decrevit, mutare valet. Statuit proinde D. Maresius cum Babelis Architectis: (vide quæ diximus §. 4. 5. 6. 7. 8. 9.) Ecclesiæ Antistites, collegialiter congregatos, habere authoritatem, Dogmata pro lubitu condendi, abrogandi, immutandi, quemadmodum suprema potestas Politica facit in iis, quæ non sunt juris naturalis aut Gentium, eaque posse imponere quibusvis observanda, quæ decrevêre, & singulos teneri illis obtemperare, adeoque, ubi opus fuerit, adversus quoslibet tueri & defendere. Quæ è diametro pugnant cum Doctrinâ Christi & Apostolorum. Ille enim dicit Matth. 15: 9. *frustra me colunt, docentes Doctrinas, quæ sunt mandata hominum*: & unumquemque sine discrimine obtestatur, ut ad Legem & Testificationem, tanquam ad sacram anchoram, confugiat; quandoquidem aliàs nullam cerneret auroram: ac econtra eos, qui Deo derelicto homines adirent, illorumque effatis niterentur, pronuntiat consulere pythones & engastrimythos. Vide Esai. 8: 19. 20. Hi verò omnia sua à verbo Dei suspendebant, & nusquam Authoritate propriâ Dogmata, quæ docebant, Ecclesiæ obtrudebant. Paulus enim coram Rege Agrippâ Apologiæ suæ inserebat: *Nihil se dixisse extra Mosem & Prophetas* Actor. 26: 22. & Corinthiis sua proponens, dicebat: *Tanquam prudentibus loquor, judicate vos, quæ dico* 1. Cor. 10: 15. atque 1. Thessal. 2: 13. asseverabat, *se Deo sine fine grates agere, quia illi sermonem annuntiationis Dei, quem à se acceperant, non recepissent tanquam* λόγον ἀνθρώπων, ἀλλὰ καθώς ἐστιν ἀληθῶς λόγον θεοῦ; *sermonem hominum, sed, quemadmodum verè est, sermonem Dei.* Petrus autem, postquam exposuisset, se ea annuntiasse, quæ coram ipse viderat & audiverat, fideles

les remittit ad Propheticum sermonem, ut, quæ annuntiasset, ad eum tanquam ad Lydium lapidem explorarent: vide 2. Pet. 1: 15. —— 21. Et cap. 4: 11. hanc Regulam omnibus observandam præscribit *εἴ τις λαλεῖ ὡς λόγια Θεοῦ si quis loquatur, loquatur quemadmodum phrases Dei se habent*;

§. 51. Pergit D. Maresius & nos cum ipso.

„Septimò pro eo, quòd hactenus quisque ex philautiæ studio, quo nemo non „laborat, quæsivit novos conceptus suos introducere in Theologiam, & alienos „carpere & suggillare, ceu minus accuratos, in posterum omnes sanctè promittant, „se deinceps omnia consilia sua ad concordiam, unitatem & uniformitatem doctri-„næ, cum suis Fratribus & Collegis, religiosè directuros; nihil unquam dicturos „aut facturos scientes & volentes, quò quisquam eorum jure offendi, & ad sui aut „suæ sententiæ defensionem excitari posset; Quorum sensus est (si juxta prædicta Consilia ea intelligamus) promittant, se omnia consilia sua directuros, ut studium profectus in bono eliminetur ex Scholis Theologicis, & unà cum eo veritatis meditatio, secundùm methodum, quam Spiritus Sanctus nobis injunxit 1. Cor. 2: 10... 13. Et ex adverso in eorum locum uniformis fides Carbonaria introducatur; quandoquidem aliâs statim clamabimus omnes, nos offendi novitatibus & ad nostram sententiam ex Formularum contextu atque versione Belgicâ, notisque ei additis defendendam excitari, quia contra datam fidem, imò solenne jusjurandum Formulis, versioni, & notis adversantur. Quamvis hæc evidentissima sint, attamen D. Maresius in explicatione Septimi hujus Consilii dicere sustinuit, „possum „demonstrare ad oculum, plerosque novatorum sua nova Dogmata protrusisse aut „ex putidâ ignorantiâ Capitum inter Reformatos & Romanenses ab ævo contro-„versorum, aut ex nequissimâ hoc respectu prævaricatione in causa Ecclesiæ: At verò

Non adeò obtusa gestamus pectora Belgæ,
Nec tam adversus equos Batavâ sol mittit ab urbe,

ut potius D. Maresii verbis, quàm factis crederemus: etenim quod quis facit, id demum approbare judicandus est. Sed ecce novum pro nostrâ, quam de eo tulimus, sententiâ argumentum; sic Octavum sonat Consilium.

„Octavò promittant quoque singuli Professores Theologi, quorum munus pu-„blicum duabus partibus generalioribus absolvitur, Scripturæ Sacræ explicatione, „& Locorum Communium tractatione, se in utroque hoc membro deinceps, prio-„ris respectu, sic inhæsuros Annotationibus Belgicis, ut eas non solum explicare, „confirmare, vindicare & ampliare, sed & illis addere possint, quod judicabunt „sui muneris esse & officii, modò criticam suam in illas non exerceant, sed si quid „in illis ad suum palatum nòn fuerit, prætereant & dissimulent; & posterioris, „sibi fore pro filo Ariadneo Institutionem Religionis Christianæ Calvini, cui insi-„stent eodem modo, quo dictum est de annotationibus Belgicis. Hoc scilicet etiamnum restabat, ut purus putus Pontificismus regnaret in nostrâ Ecclesiâ! Tale enim apud Romanenses de hoc negotio Decretum viget: *Ecclesia filios suos non obligat, nisi ad id, quod illis seculis doctum est. Potuerant quidem Patres in quibusdam re nondum satis discussâ privatim aliquid opinari, quod nunc non liceret; sed universaliter & communi sensu non aliud crediderunt, tenuerunt, reprobarunt, quàm ad quod nunc Ecclesia suos filios obligat.* Id asserentem vide Communionis illius Antistitem, in *Tractat. de Ecc. & Bab. p. 225.* Quod magis liquet, si hujus Decreti illustrationem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

adjiciamus, quam exhibet quidam ejusdem Ordinis *Guilielmus Alabaster Appar. in Revel.* pag. 8. *Quemadmodum speculatores*, inquit, *qui ante exercitum volant, per diversas primò spatiantur semitas, ut viarum asperitates & pericula vel commoditates observent, quorum narrationem Imperatori in stativis moranti postea referant: cùm verò deliberatione jam habitâ exercitus per quamvis viam incedere decrevit, deinceps liberum non est speculatoribus, quo velint expaciari: ita semper Catholicis licuit, in rebus nondum intellectis & dijudicatis, per novas & diversas opinionum rationes tendere, donec per Concilii Authoritatem indefinita illa opinandi libertas determinetur.* D. Maresius præsupponit (quod non tantum μέγα αἴτημα est, sed hypothesis Babylonica) circa tempora Reformationis & deinceps datum fuisse Doctoribus Ecclesiæ, in nullo errare, eosque nullas opiniones aut consuetudines inutiles habuisse & tolerasse, quæ paulatim vires acquisiverint eundo. Et huic fundamento thesin hanc suam superstruit. Erunt itaque in Ecclesiâ Reformatâ, proh dolor! si illi φιλοπρωτεύοντες non compescantur, & Reformatores, & nostri Interpretes, & Synodi Dordracenæ Patres, αὐθέπιστοι: Moses autem & Prophetæ atque Apostoli, adeoque Christus & Deus Pater cum Spiritu Sancto non erunt αὐθέπιστοι. Quippe, ubi illi quid dicunt, *id pro filo Ariadneo* habendum nobis erit; ubi verò hi quicquam inculcant, despiciendum veniet, an cum Formulis & cum versione nostrâ conveniat; annon in notis alio modo exponatur; annon Synodus Dord. aut Calvinus id in Institutionibus suis aliter alibi explicaverit; an non quid sit, quod in nostro *magnificat* non contineatur. Quod si contingat, in illud censoriam sustinebunt suam stringere virgulam, & pro suo lubitu id fingent atque refingent, planè ut faciunt Pontificii in omnibus locis, quibus ipsorum Dogmata à nobis destruuntur. Cave autem credas, Lector, non ultra flagitiosum hunc extendi errorem; Nam cum ex §. 45. & 48. palàm sit, D. Calvinum *de Versionis Canonisatione & Notarum approbatione* à D. Maresio δὶς διὰ πασῶν dissentire; ubi eâ de re sermo faciendus erit, quia Novitatis stigma inurere tanto viro non audebunt, sic ejus verba incrustabunt, ut, sive velit, sive nolit, idem cum ipsis loquatur. Hoc enim hîc latet Arcanum: *D. Calvini Institutiones norma erunt, ad quam novatorum Dicta & Dogmata rigidè expendentur; ipsæ autem Institutiones ad Orthodoxorum studia & conceptus accommodari ubique debent, etiamsi quadrata rotundis mutanda veniant:* Eâdem methodo excutient cap. 8: 9. 10. 11. in quibus de Ecclesiæ potestate, & Conciliorum Authoritate planè ex nostrâ sententiâ disputat: Nam, ut ex ungue Leonem noscamus, sic infit cap. 8. §. 1. *Ædificandæ Ecclesiæ unica hæc ratio est, si ministri ipsi suam Christo authoritatem conservare student, quæ salva aliter esse non potest, quam si id ei relinquatur, quod à Patre accepit; nempe, ut sit unicus Ecclesiæ magister. Non enim de alio quopiam sed ipso solo scriptum est: ipsum audite.* & cap. 9. §. 1. *Hoc Christi est jus, ut Conciliis omnibus præsideat, nec socium habeat hominem, in istâ dignitate, Tunc autem demum præsidere dico, ubi totum consessum verbo & spiritu suo moderatur.* ac §. 11. *Neque aliud intendo, quàm inde posse colligi, Spiritum Sanctum sic pias alioqui & sanctas Synodos gubernasse, ut interim aliquid eis humanitus accidere sineret, ne hominibus nimium confideremus.* ut & §. 12. *Quare nulla Conciliorum, Pastorum, Episcoporum norma (quæ tam falsò obtendi, quàm verè usurpari possunt) nos impediant, quo minus & verborum & verum documentis moniti omnes omnium spiritus ad Divini verbi regulas exigamus, quo probemus, num ex Deo sint.* Denique cap. 10: §. 10. *Porro istud pessimum accedit, quòd, ubi talibus vanis figmentis definiri religio semel cœpta est, perversitatem illam*

perpetuo

perpetuo sequitur & altera execrabilis pravitas, quam Pharisæis exprobrabat Christus, ut irritum fiat præceptum Dei propter hominum traditiones. Nolo contra præsentes nostros nomothetas verbis meis pugnare, vicerint sanè, si quo modo ab hac Christi accusatione purgare se poterunt. Quæ Politica Machinatio ubi pervicerit, & infausto omine Ecclesia Reformata non amplius ædificabitur super fundamentum Prophetarum & Apostolorum, existente imo lapide angulari Jesu Christo, (Eph. 2: 20.) sed Pontificiæ Ecclesiæ instar exstruetur super *magnificat*; Tum demum studium Theologicum, tum demum inquam, ex voto succedet: Nam

„ Eâ ratione, qui ex unâ Academiâ venerint in aliam, non debebunt dediscere, „ quod prius didicerint, sed sentient ubique eandem veritatem sibi per omnia similem, quamvis diverso stylo & per diversos canales, inculcari, nec venient juvenes ab uno Professore ad alium tremebundi, ex sinistris præjudiciis seduci præcaventes, sed tanquam ad priorum suorum præceptorum ὁμοψήφους & ejusdem „ Euangelii Doctores & præcones. Tum demum augustum istud Studium in vile imò servile opificium erit conversum! quod ut fieret, nullum non moverunt, jam inde à multis retrò annis, lapidem; quia, ubi hoc obtinebit, eruditio prostrata jacebit, & nullus adversum hiscere non tantùm non audebit, sed ne quidem poterit; quia nihil in Academiis audient studiosi unquam, nisi quod undiquaque secundum *magnificat* dolatum sit & exasciatum: Et optimi quique Libri ex manibus studiosorum ad unum excutientur omnes. Nam

„ Eâ ratione melius meta studii Theologici & curriculi ejus absolvendi tempus „ definiri ac constitui poterit. Ne autem quis porrò ambigeret, rem sic se habere, ipse profitetur, se Consilium hoc debere meretricis Babylonicæ subditis; pergit enim:

„ Et cùm Mariana, cujus testimonium supra protuli, (nempe pag. 14. in med.) „ unionis inter suos Professores Jesuitas, & restituendæ & conservandæ, hoc proponat medium efficacissimum, ut scilicet alligentur in docendo ad aliquem celebrem interpretem sui Thomæ, prout Dominicani Thomam fecerunt suæ unionis „ vinculum, Franciscani Scotum, Carmelitæ Baconem, neminem putem mihi vitio versurum, quod nostris in eum usum proponam illum librum Aureum Calvini, qui Latium Latio destruit eloquio, juxta Barclajum communionis alias Pontificiæ hominem, & de quo opere non minus verum quàm notum hoc circumfertur Distichon

„ Præter Apostolicas post Christi tempora chartas
„ Huic peperere libro sæcula nulla parem.

Ingenuè fatemur, librum hunc inter cæteros ejusdem ordinis eminere, velut inter stellas luna minores; sed nihil hisce temporibus magis congruum & noxiis novitatibus jugulandis aptum in Ecclesiam Reformatam introduci posse nobis videtur, quàm Decretum, S. Scripturæ authoritatibus munitum undiquaque & exemplis; quo omnibus & singulis D. Professoribus prohiberetur in posterum ad suos, aliorumve Doctorum, Locos Communes (qui, pro ratione Authorum, partim magis ad Philosophiam, partim magis ad Theologiam accedunt, & multis inutilibus quæstionibus abundant) instituere Collegia; & econtra cuncti ex æquo adstringerentur ad libri cujusdam sacri expositionem coram Juventute Ecclesiæ ædificationi destinatâ; quæ jam omnino in Hebraicâ Græcaque literaturâ eos fecisset progressus, ut sacrum Dei Verbum sine Interprete legere & intelligere posset. Etenim longè absurdissi-

surdissimum judicamus, eos, qui coram populo Oraculorum Dei aliquando futuri
sunt Interpretes, literas suas Credentiales, uti vocant, non posse introspicere & in-
telligere. Quomodo enim illi, qui illotis manibus hæc sacra tractant, quod omnes
faciunt, qui linguas hasce ignorant, poterunt loqui ὡς τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ *ut phrases Dei*
se habent; quomodo scient, se non uti διδακτοῖς ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις, *Verbis*, *Di-*
ctis, *phrasibus & sermonibus*, *quos humana docet sapientia?* Huic autem rei maximè,
nostro judicio, inservirent *Epistola ad Romanos*, *Epistola ad Hebræos*, *& Penta-*
teuchus Mosis. Nam cum Apostolus ex professo fidei Christianæ fundamentalia
Dogmata, ut & Pietatis, in Epistolâ ad Romanos, & quidem summâ cum eviden-
tiâ, exposuit, ejus meditatio Theologiæ Tyronibus maximè convenit. Epistolæ
autem ad Hebræos studium summopere commodum esset iis, qui Tyrocinia jam ab-
solvissent; quoniam Apostolus in eâ, quæ ad τελειότητα spectant, copiosè enuclea-
vit. Pentateuchi denique scrutatio (qui verus Theologiæ oceanus est; quippe Pau-
lo teste Heb. 3: 5. continet μαρτύριον τῶν λαληθησομένων. *Testimonium eorum, quæ*
deinceps dicerentur) iis optimè conveniret, qui Academicis Studiis finem imponere
intra annum unum alterumve in animo haberent. D. Professores autem in hisce sic
versari oporteret, ut ἐνέργειαν & potestatem phrasium & rerum ex Authenticis ta-
bulis exponerent, spiritualia solummodo spiritualibus componentes, omnibus δι-
δακτοῖς ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις insuper habitis, secundùm Apostoli Methodum
1. Cor. 2: 13. Nam hoc pacto studiosi discerent, ad eorum exemplum, *non sapere*
ultra id quod scriptum est, *sed sapere cum modestiâ pro modulo fidei*, *quem unicuique di-*
stribuit Spiritus S. 1. Cor. 4: 6. Rom. 12: 3. *& gloriari* ἐν δυνάμει τοῦ Θεοῦ *in poten-*
tiâ Dei (1. Cor. 2: 5. 7: 1. 30.) fierentque boni γραμματεῖς, qui sacras literas cum
Timotheo intelligerent, Adversariosque veritatis, longè melius, quàm nunc vulgò
obtinet, refutare valerent: adeoque apti essent ad studium Propheticum, in quo
plerique nostri Theologi planè cæcutiunt, cum tamen summum sit Theologici stu-
dii fastigium, juxta epitomen, quam ex Mose addidicissent, non sine insigni fructu
promovendum assiduâ Prophetarum & Apostolorum atque Christi prædictionum
meditatione. Quandoquidem itaque hæc libertas Dei vestigia calcandi, sine ullâ ad
hominum Dictata obligatione, quæ veri Studii Theologici anima est, à D. Mare-
sio prorsus de medio tollitur, ut ex antecedentibus liquet, facile quivis videt, quo
jure dicat *pag.* 29. lin. 10;

„ Neque putem, quenquam ita superstitiosum futurum, ut putet, eâ ratione
„ multum circumscribi libertatem Sacræ Professionis.

„ Ut & in quos maximè quadret hæc conclusio: hac ratione melius instituetur
„ juventus in controversiis Pontificiis, adeoque in causis nostræ separationis à sede
„ Romana, quas dum novatores plerique non intelligunt nec curant, in crassissimos
„ & scandalosos suos errores inciderunt. ubi enim rerum adsunt testimonia, quid opus
„ est verbis?

Evidentissimum, præter supra memorata, argumentum in hanc rem nobis præ-
bet in Consilio sequenti: dicit enim:

„ Adstringet nonò animos Professorum, & novandi pruritum in illis extinguet, si
„ sibi mutuò promiserint, quòd nulla velint unquam habere Collegia privata, Ex-
„ plicatoria, Examinatoria, & Disputatoria, nisi ad nostras Formulas Consensus
„ Orthodoxi, Canones Disciplinæ Ecclesiasticæ, & formulas nostras Liturgicas;
„ ut eadem fundamenta doctrinæ & regiminis sedulò ubique inculcentur juventuti.

Dispu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

„ Disputationes etiam publicas postea præstaret haberi Elenchticas & Polemicas vel „ ad libros quosdam adversariorum nostrorum publicorum, quos quilibet Professor „ speciatim sibi ex Collegarum judicio sumeret respectivè refutandos, vel ad textus „ aliquos Scripturæ ab adversariorum cavillis & strophis vindicandos, vel ad aliquam „ quæstionem inter nos & illos agitatam nervosè pertractandam.

Hæc etenim si obtinuerint, cogentur exulare Collegia, in quibus hujus vel illius sacræ Scripturæ libri contextus ex professo exponitur, & methodus nexusque argumentorum ex locis parallelis demonstratur: ac una cum iis Textuales Disputationes, in quibus idem peragitur: hoc est, uno verbo, omnis Verbi Dei diligens & accurata expositio, ut Divinæ Methodo assuefiant Studiosi, atque in Dei verbo delicias suas quærant. Id ipsum verò summopere simul cum prædictis erat inculcandum, quia apud se conscius erat, quod Studiosis, qui ad lympidas Sionis fontes adducti essent, & dulces ejus gustassent undas, nulla minus arriderent, quàm ejusmodi Collegia, in quibus ne γρῦ quidem, nisi quod secundùm *Magnificat* est adaptatum, dicitur; ut & Disputationes, quæ inanibus vitilitigationibus scatent & Scholasticorum Sophisticorumque Distinctionibus, & in Phraseologiis humanis, Dictatisque distentæ sunt; atque vano verborum strepitu hæreticorumque nominum iniquâ impositione Doctoribus, qui conceptibus suis vel tantillum adversari sibi videntur, peraguntur. Ex adverso facillimè credimus, quòd, „ si hæc servetur Methodus, in id genus „ disputationum non facilè quicquam influet, quod rixæ ulli inter Collegas & Sym- „ mystas excitandæ posset inservire. Quia ne latum quidem unguem cuiquam erit integrum recedere à nostro *Magnificat*; postquam omnes sine discrimine juramento se obligaverint ad Palladium hoc sartum tectum asservandum. Simulac enim quis videbitur aliquantulum ab eo recedere, clamabunt, sibi justam offensionis causam præberi; nam id ipsum est D. Maresio dictante infallibile criterium: sic enim loquitur p. 30. circa finem.

„ Justa statuatur offensionis causa, si reus deprehendatur aliquid novi & erronei „ effutivisse, & ita peccasse in præcedentes Articulos, quod si verum deprehenda- „ tur, teneatur, vel ad orthodoxam mentis suæ declarationem, vel ad palinodiam „ & revocationem, quæ olim in omnibus scholis eo in casu fuit usurpata. præsertim si & huic D. Maresii admonitioni faciles præbeant aures;

„ Nihil debere proponi, quod prius non fuerit communicatum, saltem uni ex „ Collegis præsentibus, & ab ipso approbatum, ita vellem, in tesseram fraternita- „ tis & concordiæ, Professores singulos suas disputationes aliis alibi docentibus com „ municare, quo magis ὁμόνοια inter eos conservetur.

§. 52. Pergeremus ad Consilium decimum, sed, quia præcipua, quæ D. Maresius de novationibus habet in hoc libello, jam audita sunt, ex quibus quid sentiat de iis satis elucescit; atque in limine hujus Consilii decretoriam de iis sententiam fert, visum fuit & nobis huic rei hoc loco Colophonem imponere. D. Maresio, quicquid à nostris Formulis vel tantillum recedit, ut & à versione & Notis Belgicis, erat πονηρὸν κόμμα novitas, quemadmodum per totum libellum videre est; addemus tamen, ut omnem tollamus scrupulum, unum aut alterum locum ex plurimis, ubi, quid animo volverit, clarissimè exposuit. *vindic. Diss. de Abusu &c.* §. 8. sic loquitur:

„ Novitatem meritò objicio & novum opus denuncio in Theologiâ iis, qui no- „ vis opinionibus orthodoxiam nostram turbant & subruunt, non iis, qui illam no-

„ vis

„ vis argumentis, novis authoritatibus, adde & nova Methodo, elucidare, propa-
„ gare & propugnare student. Nemo est meorum discipulorum, quem in eo genere
„ non optem plus me sapere & videre, & suos omnes superare magistros, modò fi-
„ des semel tradita sanctis illibata Ecclesiæ maneat. *Novitas mihi probatur in Theolo-*
„ *gia, cumulativa non privativa.* Cæteroquin, in docenda Theologia, mea facio
„ semperque faciam verba Melanchthonis, præf. ad suos locos Comm. Non gigno
„ novas opiniones, nec aliud majus scelus esse in Ecclesia sentio, quam ludere fin-
„ gendis novis opinionibus, & discedere à Propheticâ & Apostolicâ Scripturâ, &
„ consensu vero Ecclesiæ Dei.

Et in hoc libello *pag.* 33. prope finem: „ Nec est quod quis mihi succenseat, ac
„ si arctioribus vinculis velim constringere libertatem Professorum: Nec enim hæc
„ vincula sunt conscientiæ aut cogitationum, sed ordinis & unitatis: Fateor vulgò
„ hoc proverbium obtinere: **Ongebonden beest; (best)** Sed illi nutii sunt; **onge-**
„ **bonden beesten** / qui illimitatam sibi exigunt licentiam dicendi & effutiendi, quic-
„ quid in buccam venerit, aut febricitantes somniarint, ac si Professores doctrinæ
„ Ecclesiasticæ Domini essent, non ministri.

Atque *Revis. Judicii pag.* 30. *in med.* „ superbè nimis de se ipsis sentirent Pro-
„ fessores Theologiæ, sibi vindicando vocationem illimitatam, in quâ non custodes
„ & vindices forent Religionis & Doctrinæ Ecclesiasticæ, sed Domini & Monar-
„ chæ, qui possent eam innovare & refingere pro lubitu, totamque ejus immutare
„ faciem ac symmetriam sensim ac sine sensu, ut jam diu Coccejus Leidæ jam Totus
„ in eo est: sperandum est tandem, ad id evigilaturas Synodos Batavicas, ne pergat
„ inimicus, dum homines dormiunt, sua Zizania serere in agro Domini. Hæc sa-
tis superque indicant, præsertim si in memoriam revocemus, quæ. §. 23. 24. 25.
26. 28. 30. 34. 35. demonstravimus, eum cum Pontificiis paria facere. Quia autem
Coccejum incusat, quasi totam nostræ Religionis faciem & symmetriam immutare
allaborasset, non inconsultum judicavimus, ipsum introducere mentem suam super
hoc negotio exponentem: sic enim optimè durum Scomma, quod in ipsum jacit
D. Maresius, diluetur. Hæc ejus verba sunt. *Tract. de Eccl. & Bab. pag.* 248. *Ec-
clesia Reformata adhuc præter principium, fundamentum, Symbolum Apostolicum,
Symbola vetusta, retinet confessionem suam, & Catechesin, quâ ab initio usa est; & cum
antiquorum etiam, qui à Papatu vexati sunt, confessionibus non pugnat, certè in præci-
puis. Quod verò attinet quæstiones quasdam inter quosdam exortas, aut
declarationem sacrarum literarum, aut modum probandi veritatem,
aut falsitatem impugnandi, tenet hoc, quod Apostolus præcepit: Quous-
que pervenistis uno Canone incedite; & si quid aliter sentitis, Deus
vobis revelabit; nemper per Scripturas. Quod si autem in hisce aliqua varietas
est, ut unus hoc modo loquendi utatur, ut significantiore, vel hoc potius argumento, alius
alio, aut ut quis non nova novè explicet aut confirmet, in eo conspiciuntur diversa cha-
rismata, quæ in posterioribus in aliquâ parte possunt esse majora, quàm in præcedenti-
bus, in aliâ rursum parte minora. Opportunum hîc est ea repræsentare, quæ Vincentius
de hac novitate* (habet). *ô Timothee! ô sacerdos! ô tractator! ô doctor! si te divi-
num munus idoneum fecerit ingenio, exercitatione, doctrina, esto spiritualis tabernaculi
Beseleel, pretiosas divini dogmatis gemmas exsculpe, fideliter coapta, adorna sapienter,*

adjice

adjice ſplendorem, gratiam, venuſtatem. Intelligatur te exponente illuſtrius, quod antea obſcurius credebatur. Per te poſteritas intellectum gratuletur, quod ante vetuſtas non intellectum venerabatur, eadem tamen, quæ didiciſti, doce, ut, quum dicas nove, non dicas nova. Et quæ non pauca ſequuntur in commonitorio 1. *ad verba Pauli* 1. Tim. 6: 20. *Depoſitum cuſtodi. hæc novitas non turbat communem fidem: ſed oſtendit, Deum ſermonem ſapientiæ non omnibus omni tempore æqualiter impertiri. Neque tamen negamus, videri aliquando diſceptationes à fratribus agitari amarius & importunius. Humani ei im affectus ſe talibus facilè miſcent, præſertim ubi abundat* ἀνομία. *Tamen non debet* αὐθάδεια *vocari, ſi quis non velit* καταβραβεύεσθαι, καὶ δογματίζεσθαι κατὰ τὰς διδασκαλίας καὶ ἐντάλματα τῶν ἀνθρώπων.

Et Admonit. pag. 151. *Eademque* (Eccleſia Reformata) *certò ſtatuit, per Scripturam optimè* ὁμόνοιαν, *& conſenſionem conſervari poſſe; neque eam ſolvi niſi diſcedendo à Scripturâ: ſive quis addat, & dicat ea, quæ Scriptura non dicit; ſive neget ea, quæ Deus dicit: & utrumque faciat ita, ut, quod temerè dicit, conſtituat fundamentum; & quod negat, de fundamento detrahat. Qui enim alterutrum facit, aliam doctrinam affert. Inprimis, qui addit,* φρονεῖ ὑπὲρ ὃ γέγραπται, *ſentit ſupra id, quod ſcriptum eſt.* 1. Cor. 4: 6. *dicit,* ἃ μὴ ἀναγινώσκομεν, *quæ non legimus. Quod Apoſtolus procul à ſe ablegat, quum dicit* 2. Cor. 1: 13. *Non alia ſcribimus vobis, quàm quæ legitis. Quod non diceret, ſi ſibi fas eſſe putaret, aliud dicere vel ſcribere, quàm quod legimus. Idem verò Apoſtolus* Phil. 3: 15. *de totâ hac re pleniſſimè loquitur. Ibi enim oſtendit, quid ſentire oporteat perfectos. de quibus eſt* 1. Cor. 2: 6. *Sapientiam loquimur in perfectis. Quid igitur ſentiunt perfecti, ſive quæ ſententia facit, ut qui habendi ſint pro ſinceris & ſapientibus Chriſtianis? Quod Apoſtolus in eâ Epiſtolâ, præſertim* cap. 3. *in ſuo Exemplo docuerat eſſe verorum Chriſtianorum. Nam verſ.* 3. *propoſuerat definitionem eorum, qui ſunt circumciſio, nos ſumus circumciſio, qui ſpiritu Deo ſervimus, & gloriamur in Chriſto Jeſu & non confidimus in carne. Qualia hæc ſint, ſequentia patefaciunt. Ergo in iis eſt fundamentum, & ſumma ſapientiæ & perfectio Chriſtianiſmi.* 2. *Legem dat, ſecundùm quam alii alios docere, ut ignaros; aut reprehendere, ut errantes, debeant. Si quid aliter ſentitis, Deus vobis revelet, q. d. Nolite alios docere vel reprehendere, niſi Deus id vobis revelaverit. Deus autem non revelat jam amplius niſi per ſcripturam & per cognitionem fundamenti.* 3. *Monſtrat, quod* οἱ ἑτέρως φρονοῦντες, *qui aliter atque aliter ſentiunt, ſalvo principio & fundamento, debeant conformiter ambulare eodem canone & linea, quoad pervenerunt & idem ſentire. Quod non fit damnando & perſequendo fratres eandem regulam, amorem veritatis & ſtudium, obedientiam verbi divini, fidem in Chriſtum & fundamentum & conſenſum in multis profectibus habentes; ſed tolerando, admonendo, inſtando demonſtrationi & patefactioni veritatis ad conſcientiam.* Atque ita videmus, D. Coccejum, quæ genuinum Eccleſiæ Doctorem decent, de Novationibus ſenſiſſe: D. Mareſium autem minus rectè de iis loqui, ex evolutione locorum, ubi Apoſtolus ex profeſſo, quid de Novitatibus ſit habendum, docet, manifeſtum evadet; hæc verò ſunt (præter Phil. 3: 14. 15. quem enucleavimus §. 36.) 1. Tim. 4: 15. 16. & 6: 3. 4. 5. Priori in loco ſic ſuo ſcribit Timotheo. *Hæc meditare, in his eſto,* ἵνα σοῦ ἡ προκοπὴ φανερὰ ᾖ ἐν πᾶσιν, *ut tuus profectus manifeſtus fiat in omnibus. Inſta tibi & Doctrinæ.* ἐπίμενε αὐτοῖς *mane in iiſdem: hoc enim faciens & te*

ipſum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

ipsum salvabis, & qui te audiunt. Quod Paulus hac adhortatione non nisi ad Scriptu-ram Timotheum suum revocet, ex versu 6. evidens est: dicit enim, *quod bonus sit futurus Jesu Christi minister, quando fratribus hæc notificans ostendet se esse* ἐντρεφόμενον τοῖς λόγοις τῆς πίστεως καὶ τῆς καλῆς διδασκαλίας *innutritum sermonibus fidei & bonæ Doctrinæ*; quos vocat ὑγιαίνοντας λόγους Ἰησοῦ Χριστοῦ *sanos sermones Jesu Christi.* 1. Tim. 6: 3. adde & 2. Tim. 3: 13. — 17. Quando itaque dicit ἐπίμενε αὐτοῖς *mane in iisdem*, respicit hunc Christi sermonem ad credentes ex Judæis Joan. 8: 31. ἐὰν ὑμεῖς μείνητε ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐμῷ *si vos manseritis in sermone meo, verè eritis mei Discipuli.* Quamobrem hisce congruenter addit Apostolus; *insta tibi & Doctrinæ, sic enim & teipsum salvabis, & qui te audiunt.* Nam veritas ipsum liberaret, & omnes qui eandem carperent viam, juxta promissionem, quam ibidem subjungit Servator. At verò id non sufficiebat; debebat ἐπὶ τὴν τελειότητα φέρεσθαι, *pergere ad perfectionem*, & fundamentis benè jactis plura superstruere. Nihil minus in animum suum inducere debebat, quàm jam omnino divitem se esse, & locupletem, nulliusque profectus indigum; sed noctes atque dies divinum verbum meditari (quod Paulus vers. 13. vocat προσέχειν τῇ ἀναγνώσει *attendere lectioni*) & adeò gnaviter hisce incumbere studiis, *ut in omnibus ipsius profectus manifestus evadat auditoribus.* Quod cum fieri nequiverit, quin sæpe multa nova adinveniret, atque auditoribus proponeret, patet Apostolum in Doctoribus desiderare, ut non tantùm vetera sed & nova discant atque doceant. Sunt ergo quædam novitates in Ecclesiâ non tantùm tolerandæ, verùm omni studio quærendæ; at verò quales? non aliæ quàm quæ ex Scripturis addiscuntur, & quæ cum sanâ Doctrinâ Christi & Apostolorum conveniunt; talis enim & non alia προκοπὴ est ἐν πᾶσι quærenda, quæ arguat nos ἐπιμένειν αὐτοῖς *manere in iisdem.* Hoc autem longè distat à sententiâ D. Maresii, quippe ille pro sanis Domini nostri sermonibus substituit Formulas nostri Consensus, & Institutiones Calvini: pro verbo Dei obtrudit versionem Belgicam: pro spiritualium cum spiritualibus liberâ collatione Notas Belgicas injungit: quapropter, simulac quenquam ab iis advertebat provocare ad Scripturas, mox clamorem tollebat, eum στρεβλοῦν τὰς γραφὰς *& pro suo lubitu Centauros sibi effingere atque Tragelaphos.* Toto idcircò Cælo profectus ille, quem admittit in Reformatis Theologis, ab eo, quem Paulus Timotheo commendat, diversus est: Nam hic eum phrasibus, quas docet Spiritus Sanctus, & Dictatis Dei vult in omnibus niti, ille verò Dictatis hominum, versioneque Doctorum ope, erroribus obnoxiorum, compositâ; quemadmodum passim ostendimus. Atque hinc factum est, ut subdolè eas Formulas vocet, *fidem semel traditam sanctis*, & qui τὸ ἑτέρως, *quid aliter*, loquuntur, accuset *quasi nos ad aliud traducerent Euangelium*: Hoc autem stratagemate se omnibus facile persuasurum autumabat, cuncta, quæ Christus & Apostoli de studio profectus & novitatibus loquuntur, pro se militare: quod vel ex accommodatione verborum Melanchtonis, quæ mox citavimus, evidens est. Verum enim verò qui non ignorant, quid distent æra lupinis, & vanis rerum ludibriis inescari se non patiuntur, illi sciunt, omne Sectarum genus quovis tempore, eâdem methodo, argumenta Christi & Apostolorum sua facere studuisse, nominatim autem meretricis Babylonicæ subditos.

Sed nos in hac deductione ab Apostoli mente non aberrasse hæc ejus admonitio 1. Tim. 6: 3. 4. 5. prodocet. *Si quis* ἑτεροδιδασκαλεῖ *aliter docet, & non* προσέρχεται ὑγιαίνουσι λόγοις *accedit ad sermones sanos D. nostri Jesu Christi, & ad doctrinam, quæ secundum pietatem est, inflatus est nihil sciens* ἀλλὰ νοσῶν περὶ ζητήσεις καὶ λογομαχίας.

μαχίας. *Sed ægrotans circa quæstiones & verborum pugnas; ex quibus existit invidia, lis, convitia, suspiciones pravæ, conflictationes hominum, quibus corrupta mens est, carentium veritate, putantium quæstum esse pietatem, absiste à talibus.* Potest quis sine vitio τὶ ἑτέρως φρονεῖν quid aliter sentire, teste Apostolo Phil. 3: 15. præter id, ad quod omnes pervenimus, ac proinde potest quis etiam ἑτεροδιδασκαλεῖν aliter docere in quibusdam, absque peccato: At verò quando hoc facit, debet demonstrare, Deum id quoque revelasse, quemadmodum alia, ad quæ omnes pervenimus, revelavit, ut liquet ex vers. 16. Quando itaque hic dicit Apostolus; *si quis aliter docet & non accedit ad sanos sermones D. N. J. C. & ad Doctrinam, quæ secundum pietatem est*, indicat, quicquid ad sanos illos sermones non accedit, esse ἑτεροδιδασκαλίαν, quæ in Ecclesiâ Dei toleranda non est, idque eo nomine, quia ab illis sermonibus recedit. Quicunque igitur quid inculcat, & non demonstrat, hoc, quod inculcat, congruere cum Sermonibus Christi, ille, licèt & vera doceat & inculcet, Paulo judice, reus est hujus, quam culpat, ἑτεροδιδασκαλίας. Ex quibus infallibili illatione sequitur, eos, qui non demonstrant ex verbo Dei sed supponunt Formulas nostras esse veras; versionemque nostram atque notas ei adjunctas carere vitiis; & non tantùm indoctis sed & ipsis Ecclesiæ Antistitibus, ut de Calvini Institutionibus taceam, injungunt ad hæc accedere tanquam ad normam infallibilem; ac præterea omnia sine discrimine rejiciunt, quæ cum istis Formulis, versione vel Notis pugnare sibi videntur; adeoque nolunt formulas, versionemque & Notas expendi ad tabulas Verbi Dei authenticas, hîc etiam notari ab Apostolo. Quandoquidem autem hæc omnia & singula D. Maresium cum suis urgere suis evicimus locis, pari evidentia sequitur, eum cum omnibus, qui partes suas tuentur, esse ἑτεροδιδασκάλους & novatores πονηροῦ κόμματος.

§. 53. Et certè suo sese indicio produnt ut sorex, præcipuè autem D. Maresius, utpote qui omnibus se, ut passim in suis libris, sic & in hoc Libello palàm conspiciendum præbuit, quemadmodum Apostolus ἑτεροδιδάσκαλον delineat; *nempe inflatum, nihil scientem, ægrotantem circa quæstiones &* λογομαχίας, *veritate carentem, ac nusquam accedentem ad sanos D. nostri Jesu C. sermones.* Quod ut neminem porrò lateat, visum fuit, iis, quæ passim in hanc rem produximus, argumentis adjungere nativam ejus ideam, prout ipse sese delineavit: majus enim pondus habebit, si nostri loco ipsum introducamus loquentem; omnis enim livoris & invidiæ suspicio procul aberit. *pag. 27. in medio* hisce verbis Theologi delineat officium. „Theologus pius ad famam & celebritatem nunquam grassabitur, turbando pacem Ecclesiæ per suum dissensum ab aliis: Hoc faciat Philosophus, quem gloria vexat inanis, & qui, ut grandior appareat, insistit capitibus aliorum: Hoc faciat Caligula, qui ex Deorum statuis capita revellebat, ut suum eorum truncis insereret: Hoc faciat Herostratus, qui templi Dianæ incendio nobilitari voluit; Sed hoc nunquam faciat Theologus Christianus, qui ea debet sectari, quæ sunt pacis, & qui gloriam quærit non comparativam & Pharizaicam ex aliorum depressione, sed legitimam & absolutam, ex propriâ Orthodoxiâ, industriâ & eruditione.

Præf. pag. 1. in med. sic inculcat gloriæ Dei non propriæ esse studendum.

„Veneror Dei dona eximia in doctis Novatoribus; sed præstitisset eos magis gloriæ divinæ promovendæ studuisse cum ædificatione Ecclesiæ, quàm suæ propriæ statuminandæ, cum tantâ bonorum omnium offensione & perturbatione. Exinde consilium dat, quomodo pax Ecclesiæ sit restituenda *præf. pag. 2.*

 „Stu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

„ Studeamus modò ἀληθεύειν ἐν ἀγάπῃ, Insistamus operi nobis cœlitus commisso, „ missis παρέργοις & ineruditis ac contentiosis quæstionibus; Idemque sentientes, „ nec rixantes in viâ, cum fratres simus, quæramus unanimiter quæ sunt Pacis, & „ Ædificationis publicæ. Si comiter mihi monstretur, eâ, quam hic propono, via „ brevior & certior, ad restitutionem sacræ illius ὁμονοίας & concordiæ, per quam „ ruamus in mutuos amplexus & dextras jungamus in promovendâ & propugnandâ „ Dei causâ contra hostes suæ Ecclesiæ, illi illicò insistere paratus sum. Tu, Bene- „ vole Lector, precare mecum pro pace Hierosolymorum, memento beatos pro- „ nunciari pacificos à Principe pacis.

Ac *pag.* 5. *in medio.* „ Det dominus Deus, ut iisdem insistamus lineis; ut stu- „ deamus eodem humero inservire gloriæ suæ promovendæ, & orthodoxiæ pro- „ pugnandæ & conservandæ: ut Christo potius quàm nobis discipulos facere anni- „ tamur; absque quo ex nostris laboribus nihil emolumenti in usum publicum, in „ eversionem Babylonis, in nostrorum concivium Pontificiorum conversionem ex- „ spectari potest.

Atque *pag.* 19. *in fine.* „ Quantum ergo nobis cordi est salus Patriæ, Ecclesiæ „ tanquillitas, Ædificatio publica, Religionis Christianæ studium, scandalorum „ extinctio, fidei semel traditæ sanctis conservatio, amor unitatis, tantum debe- „ mus quærere rationem, scandalosas istas rixas & Novitates sopiendi ac deinceps „ præcavendi, & sancti sincerique consensus harmoniam restituendi & retinendi. „ Quam jucundum & bonum est fratres una habitare! nulla salus Bello pacem te „ poscimus omnes. Finis etiam belli pax est, nec audiet Deus pacis vota nostra pro „ pace civili, quamdiu fovebimus inter nos bella Ecclesiastica nullos habitura trium- „ phos: si quis velit esse contentiosus, inquit Paulus, nos non habemus talem con- „ suetudinem, neque etiam Ecclesiæ Dei.

Optima hæc sunt, & Christi, atque Apostolorum institutioni & praxi congrua, & quæ hoc tempore ante omnia à nobis postulat Deus. Sic enim suum alloquitur Timotheum Apostolus 2. Tim. 2:22...26. *Persequere justitiam, fidem, charitatem, pacem unà cum iis, qui Dominum sincero invocant animo. Stultas & indisciplinatas quæstiones declina, quippe quæ, uti nosti, pugnas gignunt: non decet autem servum Domini pugnare, sed mitem esse erga omnes, ad docendum accommodatum, injuriæ patientem, cum mansuetudine erudientem dissentientes, si fortè Deo eos ad frugem revocantes verum agnoscant, & ad se redeant, Diabolique laqueum evadant, a quo capti ejus arbitrio tenentur.* Pariter & Jacobus nobis, qui extremam τοῦ αἰῶνος τούτου videmus senectam, seriò inculcat longanimitatem & patientiam cap. 5: 7. 8. 9. *Longanimes*, inquit, *estote fratres usque ad Domini adventum, roborate animos vestros, nam Domini adventus instat. Nolite alius adversus alium gemere, ne damnemini. Ecce judex præ foribus adest.* Hisce consimilia videri possunt 1. Cor. cap. 1. 2. 3. & 4. 2. Cor. 1: 12. 13. 14. 2:16. 17. 10:12. 13. 18. Tit. 1:7. 8. 9. Jac. 3. & 4. 1. Pet. 4:8. 9. 10. 1. Thess. 2: 3. — 6. Mattth. 5:44. — 48. 7: 12. Rom. 15: 1. — 7. Gal. 6: 12. Eph. 4: 29. — 32. Phil. 2: 1. — 15. Jac. 2: 13. — 18. Heb. 12: 3. Hæc, inquam, optima sunt, at vide quomodo ipse ea observaverit. Revis. Judicii pag. 65. &c. ad hoc D. Cocceji sanum consilium:

D. Maresius moneatur, ut, quæ à Collegâ vel ab aliis dicuntur, non putet sibi statim esse insectanda, & ex iis faciat quæstiones controversas. neque ita sibi placeat, ut putet, se non posse emendari, aut habere sensum Christi tanquam suum peculium, aut nihil ex

S. Lite-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

S. Literis discere amplius posse, quam didicit: Sed quia Spiritus prophetarum prophetis subjecti sunt, audiat, si quid sedenti revelatum est; non abutatur acri ingenio; abstineat ab exaggerationibus & sermone aculeato, ne verba ipsius sint ut confossiones gladii, Prov. 12 : 18. *& eos, qui simplici corde in vineâ Domini laborant, contristet, aut in Auditorum suorum derisionem aut contemptum adducere pro ludo habeat: quo fine commendamus quod scriptum est,* Matt. 7. *Ne judicate ne judicemini; Item* Jac. 3 : 17. Eph. 4 : 2. 3. *Hæc vos N. N. & A. A. Domini, boni consulturos confidimus, quod & enixè rogamus. Deum verò veneramur, uti vos & Academiam vestram omni gratiâ & benedictione cumulet.* &c.

Ad hoc, inquam, sanum Consilium respondit.

,, Non potuit Coccejus hîc dissimulare internecinum suum adversus me odium;
,, & nactus hac consultatione tutam occasionem, ut retur, mihi maledicendi, instar
,, illius, qui describitur Psal. 10 : 7. conatur ex suis latebris innocentem occidere.
,, Tamen Proceres eum consuluerant, ut responderet Theologicè ad quæsitum ca-
,, sum, non ut malediceret Maresio. Non contentus me, si posset, turpi palinodiæ
,, subjicere, vellet insuper me gravi censurâ notari, & propter bonum opus præ-
,, stitum Ecclesiæ & Academiæ referre πληγὰς ἀντὶ στεφῶν. Asperitatem iniquissi-
,, mam suæ censuræ in me unum dirigit, sed connovatori suo, ut muli mutuò, par-
,, cit penitus. Si quæ tamen parænesis hîc foret ex æquo judicio instituenda, ea de-
,, beret in persona Altingii dirigi ad Coccejum, his verbis; Caveat in posterum
,, movere limites circumpositos Ecclesiæ, nec studeat novus author haberi; Cogi-
,, tet novatoris nomen non multò melius esse in Ecclesiâ quàm hæretici; sciat, tu-
,, tius esse, vetera solida benè tueri, quàm excogitare nova evanida & dubia; me-
,, minerit proficiendum quotidie nobis esse, non *privativè*, priora impugnando &
,, evertendo, sed *cumulativè* ea firmando & adstruendo, ac gemmas & auro super-
,, struendo fundamento, atque imitando prudentem scribam, qui cum bono patre-
,, familias profert è thesauro suo nova & vetera Matth. 13 : 52. Reputet singularita-
,, tis affectationem esse characterem superbiæ, debereque bonum Theologum non
,, sibi nomen quærere ex novis suis inventis vitreis, quæ dum pellucent franguntur,
,, sed Christo discipulos; ne credat se solum habere clavem scientiæ, ad aperiendum
,, sensum Scripturæ, & alios heroas, Calvinum, Bezam, Martyrem, Junium, Pa-
,, ræum, Belgas interpretes & Annotatores, præ se uno cæcutiisse; Aliàs eodem
,, animo ferat sibi alios contradicere, quo audet in diversa omnia abire ab aliis.
,, Quantum verò spectat admonitionem hanc Cocceji virulentam & acerbam, quam
,, instar teli venenati vellet aliena manu in cor meum contorquere, sciat me satis in-
,, telligere, quid sit mei officii, ut non egeam monitore inimico; uter nostrum me-
,, lius functus fuerit suo munere, æqua posteritas judicabit. Quam libertatem aliis
,, permitto in mea, mihi jure sumo in aliena. prout, qui ædificat in publico, ob-
,, noxius est prætereuntium judiciis; Nihil mihi unquam sumpsi *insectandum*, nisi
,, quod Orthodoxam veritatem insectabatur & vulnerabat. Canis appositus custo-
,, diæ, non Danaës puellæ, sed Religionis & Veritatis, latro latronibus, sed ad-
,, blandior amicis meæ dominæ. Mihi certè minimè placeo, sed valdè mihi displi-
,, cet, quòd Coccejus tantopere formosus sibimet appareat in suo speculo, quod non
,, minus sollicitè consulit, quàm Hortensius orator, etsi careat illius facundiâ; pa-
,, ratus diem dicere Collegæ, ut ille, si vel occursu fortuito togæ suæ structuram in-
,, terturbet. Me nec infallibilem facio nec *inemendabilem*; sed cum non ausit Coc-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

„ cejus dicere, ullam Aſſertionum Altingianarum, quibus me oppoſui, veram eſſe
„ & cum puriori Theologiâ conſentire, meritò putavi, *me non poſſe* per ullam ea-
„ rum *emendari*. Non glorior, me habere ſenſum Chriſti tanquam meum pecu-
„ lium; hoc eſt peculiare Coccejo, qui in novis & obſcuriſſimis ac ſæpè futiliſſi-
„ mis ſuis Commentariis putat, ſe ſolum aſſequutum eſſe ſenſum Spiritus Sancti,
„ qui omnes Chriſtianos à tempore Apoſtolorum latuerit; etſi debuiſſet ad ſuorum
„ ſcriptorum primam paginam adhibuiſſe hominem cum laternâ, qui Lectori alluce-
„ ret in illis intelligendis; ſed glorior mihi illud bonum depoſitum veritatis eſſe con-
„ creditum, cujus fit mentio 1. Tim. 6 : 10. 2. Tim. 1 : 14. & quod Deo dante
„ inviolatum cuſtodiam. Seneſco diſcendo cum Solone, doque operam, quantum
„ poſſum, ut meus profectus manifeſtus fiat omnibus. 1. Tim. 4 : 15. *Sed ex ſacris*
„ *literis diſcere* ſtudeo, non ex novis ἀγρεικλῶν novatorum interpretamentis, qui-
„ bus Scripturas detorquent, & implicant non explicant; omnia tamen exploranda
„ cenſeo 1. Theſſ. 5 : 21. & probandos ipſos ſpiritus, num ex Deo ſint 1. Joh. 4 : 2.
„ Non abutor *acri ingenio*, quod nec habeo; ſed non ſum, fateor, ita edentulus, ut
„ non remordeam ubi morſus ſum; æquè alienus & ab ἀναμαρτησίᾳ Pelagianâ & à
„ ſtoicorum ἀναισθησίᾳ: nec enim natus ſum tectus corio elephanti: ſcapham ſca-
„ pham dico, & cum militibus Philippi in meâ ſimplicitate res explico ſuis nomini-
„ bus; ſed abſque falſis *exaggerationibus*. *Sermone* utor quandoque *aculeato*; quia
„ apis non mellificat quæ caret aculeo; mei tamen aculei nihil habent ex gladio con-
„ fodiente Prov. 12 : 18. niſi ad heterodoxiæ exterminium, juxta locum 2. Cor.
„ 10 : 4. Sed aliàs imitantur clavos illos infixos, quorum fit mentio Eccl. 12 : 13.
„ deſtinatos firmandis in Dei Tabernaculo iis, quæ ab uno paſtore tradita ſunt. Stu-
„ deo bonos & Orthodoxos operarios parare ad *vineam* Domini, neminemque *con-*
„ *triſto* in illâ bene laborantem; ſed venor & capere conor vulpeculas per quas va-
„ ſtatur, & pro ludo duco eas jam captas exponere deridendas meis Auditoribus.
„ Studioſè abſtineo à judicio omni vel temerario, vel iniquo, quale hoc eſt Coc-
„ cejanum; ſed utor judicio diſcretionis, & ne ſcorpionem pro ovo, vel lapidem
„ pro pane admittam, ſtudioſè expendo, quid diſtent in rebus Theologicis æra lupi-
„ nis. nemini invideo, miſereſco & miſeror magis; prout malim objectum eſſe in-
„ vidiæ Coccejanæ & Coccejanorum, quam miſericordiæ eorum quorum viſcera
„ ſunt crudelia. *Amaroris* ſi quid habeo, is eſt non colocynthidis, ſed myrrhæ. Pa-
„ ratus ſum cum omni *lenitate* tolerare infirmos; ſed propterea à tollendis & revel-
„ lendis noxiis plantis ex agro Dominico non debeo deſiſtere. Tandem commen-
„ do Coccejo per ἀντίδωρον locum Prov. 17 : 15. ut illinc diſcat abominationi eſſe
„ Deo, qui condemnat innocentem, & nocentem abſolvit, prout fecit in hoc ſuo
„ judicio. Quia autem ipſi lubuit hanc cauſam ſuam facere, virum nunc ſe præſtet,
„ ejuſque publicam defenſionem pro Altingio ſuſcipiat. Mihi glorioſius erit hunc
„ veteranum, tam bellè comptum & comatum, non niſi quadriennio me juniorem,
„ ad incitas redegiſſe, quam juvenem in Facultate Profeſſorem. Debuit ſaltem nunc
„ ea audiendo, quæ nollet, amittere voluptatem, quam cœperat dicendo & ſcri-
„ bendo, quæ non debuiſſet. Illius tamen voto pro D. D. Curatoribus & hac Acade-
„ mia lubentiſſimè ſubſcribo: nihil enim hic boni habet præter illud, etſi contra
„ animi ſui votum ſuccederet hujus Academiæ proſperitas, quamdiu ſaltem in illa
„ vivet Mareſius, quem odit cane pejus & angue. Et quam non quærat vel optet
„ noſtræ Academiæ bonum, vel hoc iniquo ſuo probavit Judicio, quo ſtudet eſſe
unguis

,, unguis in illius ulcere, & ignem gladio fodicare. Deum ex animo precor, ut illi ,, condonet, & ejus miſereatur. Imò ipſum etiam rogo per Chriſtum, ut mihi igno- ,, ſcat, ſi quæ duriora hic mihi exciderunt; facit enim indignatio verſum; & qui ,, mecum Cynicè egit, iniquè me addiceret Stoicæ diſciplinæ. Nolit ergo putare ſi- ,, bi maledictum eſſe, ſed tantum reſponſum, quia læſit prior.

Quia autem hæc ipſi ſtabat ſententia menti, ſuſtinuit gloriari *ibid. p.64.*

,, Nullam potuit mearum aſſertionum oppoſitarum novitatibus Altingianis fal- ,, ſitatis, aut erroris, aut Heterodoxiæ inſimulare, nedum convincere; id ne qui- ,, dem poſſit Diabolus; nec aliam culpam poteſt mihi affingere, niſi quod non fue- ,, rim canis mutus, ſed allatraverim erroribus gregatim in Eccleſiam & Academiam ,, ſurrepentibus, & cum gallo Apologi homines excitaverim, ut vigilarent adver- ,, ſus doctrinas periculoſas furtim noſtra tecta ſubeuntes. Crucem propterea mihi fi- ,, git Coccejus, cum apud æquos judices corona meæ piæ ſollicitudini decernenda veniſſet;

Et in fine præf. ad Clypeum Orthodox.

,, Novit ipſe καρδιογνώστης, me non aliò hic collimare, quam ad ſuæ veritatis quæ ,, eſt ſecundum pietatem defenſionem & conſervationem; prout univerſa Eccleſia ,, Reformata, qua latè patet, mihi perhibebit ſemper, ut hactenus, honeſtum hoc ,, teſtimonium, non aliam mihi curam conſtanter fuiſſe, quam ipſius Doctrinam & ,, fidem ſemel traditam ſanctis, contra ſuos adverſarios, tam apertos, quàm dome- ,, ſticos & clancularios Turbones atque novatores, pro meâ virili parte propugnare ,, & propagare; quo ſolo reſpectu dixerim jure cum Paulo. 1. Cor. 9: 15. *Bonum* ,, *eſt mihi mori potius, quàm ut quiſquam hanc meam gloriam inanem reddat.* Deus ,, ſuæ Eccleſiæ miſereatur, abſcindat eos, qui illam conturbant Gal. 5: 12. vias Do- ,, mini rectas cum Elymâ ſubvertentes, Act. 13: 10. & tibi pacem & veritatem ſe- ,, ctanti affatim benedicat.

Lubet hiſce non pauca rerum Documenta adjicere, ut pleniſſimè ex fructibus diſcamus, (juxta Chriſti monitum Matth. 7: 16.) an ſit ex ἑτεροδιδασκάλων numero, quos Paulus delineat. Quum ſui fuerit officii, quando cerneret quoſdam ex fratribus aliqua docere, quæ minus ſibi videbantur congruere cum ſanis ſermonibus D. N. J. C. juxta monitum Pauli: nullo modo μάχεσθαι pugnare, ſed miti animo erudire diſſentientes, & quidem eâ ſpe, quod forte Deus eos ad frugem revocaret, atque ita ad ſe redeuntes veritatem agnoſcerent: Econtra mox eos invidioſo Novatorum nomine omnibus inviſos reddere conatus eſt, ac Dicteriorum plauſtra in eos eorumque Dogmata paſſim effundit: Cum tamen nuſquam conatus fuerit ex Scripturis demonſtrare, quòd à ſanis Sermonibus J. C. recederent. Sic ex. gr. fratres illos vocat *pag. 13. in fine:* muſteos doctorculos *pag. 14. in med.* viperinum Eccleſiæ ,, partum. *ibid. in fin.* ſciolos lambentes vitrum ſolidioris Theologiæ, & ex putidâ ,, ignorantiâ Controverſiarum, quæ Eccleſiis Reformatis intercedunt cum Pontifi- ,, ciis & aliis earum adverſariis publicis, vel ex deſtinatâ malitiâ viam ſternentes ,, multiplicem transfugio ad Papiſmum, vel Socinianiſmum, vel Remonſtrantiſ- ,, mum, vel etiam Libertiniſmum & Atheiſmum. *pag. 34. in initio* **Ongebonden** ,, **beeſten** qui illimitatam ſibi exigunt licentiam dicendi & effutiendi, quicquid in ,, buccam venerit, aut febricitantes ſomniarunt. & *Reviſ. Jud. pag. 27.* Χαλεποὺς λίαν, ,, inſtar eorum, quorum fit mentio Matth. 8. qui nullis formulis, nullis Catecheſi- ,, bus Eccleſiæ, nullis Confeſſionibus publicis, nullis decretis Synodicis ſe conſtringi

,, patiun-

„ patiuntur. speciatim autem eosdem ubivis ferè invidiosè traducit, cujus instar sunt, quæ leguntur *pag.* 13. *in med.*

„ Verè dixerim, inquit, novatores nostros niti solitos duobus oppositis princi-
„ piis, alios in speciem rationis, alios Scripturæ duplicem nobis Quakerismum ob-
„ trudere, haud absimilem ei, quem haud ita pridem in Fanaticis tremulis observa-
„ vimus, nisi quòd utrique fatuas suas imaginationes aliis propinant intrepidè; Illi
„ quidem jactantiâ suarum clararum & distinctarum perceptionum, quas soli habent,
„ nec aliis communicare & demonstrare possunt. Isti, textibus ipsis Scripturæ, in
„ quibus sibi fingunt Centauros & Tragelaphos, dum, ut loquitur Petrus, in suam
„ perniciem στρεβλῶσι Dei verbum, quos præter ipsos nemo, quantumlibet exerci-
„ tatis sit sensibus ad discretionem boni & mali, queat animadvertere. volunt enim
„ revera Novatores sibi credi, quia sic dicunt, etiam dum contradicunt rationi &
„ Scripturæ, non quia sic demonstrant ex ratione & Scripturâ. Volunt sua recipi
„ tanquam Pythagoræ scita, Apollinis Oracula, aut decreta Pontificis Romani.

Et *Indicul. Controvers. præf. pag.* 17. *in medio.*

„ Revera isti Novatores nomine tenus Scripturarii, prout etiam Satan tentando
„ Christum volebat Scripturarius videri, non solent Scripturæ suos conceptus, sed
„ Scripturam suis conceptibus, & claris & distinctis, quas sibi tribuunt, perceptio-
„ nibus subjicere.

Pariter & in nova Dogmata alto detonat supercilio, vocat enim ea *pag.* 9. in med.

„ Errores. *pag.* 10. *in medio.* Carcinomata & bubones pestilentes depascentes Re-
„ ligionem Reformatam. *pag.* 11, *in med.* teterrimos errores. *ibid. in fin.* Novitates
„ tam pestilentes in se quàm numero terribiles *pag.* 21. *in med.* „ Opiniones novas
„ eversivas doctrinæ antea receptæ in Ecclesiis Belgii &c.

Maximè autem in D. Coccejum invehitur, utpote qui glaciem fregit & cæteris monstravit viam, vocat enim eum *Revis. Jud. pag.* 10. „ Equitem tenebrosum Ama-
„ disiorum *pag.* 13. Novatorum Alpha Scotistam *pag.* 60. loxiæ Oraculum. *pag.* 5.
„ in med. Verum animal gloriæ, & vile suæ superbiæ & vanitatis intolerandæ man-
„ cipium. *Et Abus. Phil.* §. 122. insignem Scripturarum depravatorem sub prætextu
„ majorum profectuum, non eorum quos laudat Paulus 1. Tim. 4: 15. sed eorum
„ quos culpat 2. Tim. 2: 6. &. 3: 13. Præterea dicit *Revis. Jud. pag.* 7. *in med.*

„ Eum suam prætensam Theologiam Scripturariam obtrudere Ecclesiæ, sed quæ
„ nihil habet Scripturæ præter verba & sonos inanes sine sensu, & contra sensum il-
„ lius genuinum *& pag.* 30. Eum totum in eo fuisse, ut Religionis Reformatæ to-
„ tam posset immutare faciem ac Symmetriam sensim sine sensu.

Sic D. Maresius viros fratres denigravit & suorum ludibrio exposuit, nominatim verò D. Coccejum sine justâ causâ, imò contra omne fas & æquum. Etenim D. Coccejus, postquam jam diu insimularetur, quasi Socinianis faveret in expositione παρέσεως, quæ in V. T. obtinuit, antequam ad demonstrationem suæ sententiæ perrexit, calumniam illam placidissimè diluit, exponitque, quo loco viros fratres id autumantes habeat atque Religionem Reformatam. *Utinam mihi liceret silere de iis, qui se turbari conqueruntur. Nam ego ut omnes, qui in Ecclesia Reformata sunt, habeo in precio, & præcipuè, qui in ea docent & laborant (licet omnium non idem sit donum) honoro, & cupio in honore esse, inprimis eos, qui ætate me præcedunt, & quorum vita in labore & studio transacta est, quibusque multum Ecclesia debet; etiamsi homines sint*

ὁμοιοπα-

ὁμοιοπαθεῖς ἡμῖν, cum quibus ita agitur ut nobiscum, & non excipiantur à communi elogio: ἐν πολλοῖς πταίομεν ἅπαντες, in multis offendimus omnes; ita illos habeo in precio, imò veneror, & multis nominibus mihi præpono; & mallem, me potius amari ab iis, quàm illis præbere ansam perturbationis. Utinam igitur mihi liceret de iis silere. Sed, quia id facere non possum, nisi meam famam & ministerium meum negligam, & ipsis non satisfaciam: necesse quidem habeo, eorum meminisse; sed id ita faciam, ut ostendam, me non dedisse causam, quare turbentur & perplexentur; sed eam in ipsis esse: & quod durius mecum agunt, quàm lenissime redarguam. Nam, ut dixi, amo eos, & cupio ab eis amari. Vide *Mohre Neh pag. 6. 7. 8.* Imò jam ante multos annos, cùm susurrationes adversus se crebescere videret, publicè viros fratres sinistrè de se judicantes hac Oratione, incomparabilem modestiam atque inimitabilem mansuetudinem spirante, est allocutus. *Si quis est, cui hæc non satisfaciunt, aut cui videtur, me aliquid extra Scripturam dixisse, eum oro per miserationes J. Christi, ut me ita doceat de errore meo, ut se à me doceri voluisset, sine acerbitate & odio. Tempus enim mihi hoc videtur esse, ut tandem oculos aperiamus, & regnum Christi cognoscamus, & Christo Regi nos submittamus, & cum spiritu lenitatis aberrantes sceptris ejus subjiciamus. Certum est enim, Christum debere regnare, & debere Euangelium Regni prædicari per totum orbem: & habere sceptrum ferreum, quo, qui veritatem & justitiam remorantur, confringat. Quod si non timemus, timeamus saltem, ne, si noluerimus arcem Dei apprehendere & pacem cum ipso facere, & suavitatibus domus Dei expleri, corpus & animam nostram projiciat in gehennam.* hæc leguntur in *Præf. Libelli de Ecc. & Babyl. pag. 4. & 5.* Quandoquidem autem consimili modo ubivis ferè locutus sit, evidens est, D. Maresium non sine insigni injuriâ *Revis. Jud. pag. 13.* exclamasse:

„ O Tyrannicum Cocceji ingenium! ô pestem teterrimam Ecclesiæ & Religionis! „ in speciem libertatem prophetandi crepare, ut effutiat, quicquid in buccam ve- „ niat; revera tamen nolle contradictionem ferre, aut suas opiniones ad incudem re- „ vocari, &, quid vitii & veneni in illis lateat, ab aliis demonstrari! velle sibi soli „ Libertinorum Synagogam erigi, & liberas nundinas sive **bymarckt** quarumli- „ bet portentosarum doctrinarum in sui gratiam publicari, & simul aliis mandare „ harpocraticum & servile silentium; ut bidental tetigisse videantur, si contra muti- „ re ausi sint, & schapam schapam dicere, ac eum revocare intra vallum formula- „ rum publici consensus Orthodoxi, quo Castra Reformatorum ab Heterodoxis se- „ parantur.

§. 54. Quum autem etiam in hoc Tractatu *εὐκαίρως ἀκαίρως* D. Coccejum & viros fratres, qui ab ejus stant partibus, gravissimè insectetur, ausus nihilominus fuit sic præfari:

„ Solet ut plurimum dolor esse querulus, &, si *quid acerbius* inter querelas exci- „ derit, debet condonari *justo dolori.* Quod in hac tanti mali comploratione acrius „ fortè hîc dixerim in Novitatum nocentissimarum Authores & defensores, etsi „ *non animo injuriandi, quod sanctè protestor*, justæ meæ indignationi est condonan- „ dum. Hæc omnia velim sumi sensu narrativo non injurioso.

Scilicet huic quasi invito tantùm quædam excidêre acerbiora, imò fortè aliquid solummodo acrius dixit in suos fratres, qui nihil prorsus omisit, quod acerbum &

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

acre posset nuncupari, & nusquam non in eo fuit, ut D. Coccejum cum suis exponeret deridendum quibusvis. Quam justus dolor ille fuerit, ex iis, quæ expendimus, satis est evidens. Et, cum vel hoc ipso in loco sibi non potuerit temperare, quin summâ cum injuriâ viros fratres vocaret *novitatum nocentissimarum Authores & defensores*, non fuit veritus *sanctè protestari, se nihil dixisse animo injuriandi.* adeoque cum *Revis. Jud. pag.* 70. *in initio* palam dicat:

„Venor & capere conor vulpeculas, per quas vastatur vinea nostra, & pro ludo „duco, eas jam captas exponere deridendas meis Auditoribus: per quas D. Coccejum, uti ibi liquet, intelligit, & qui ejus vestigiis insistunt, quemadmodum & experimenta demonstrant, ut ex paucis, quæ ex plurimis allegavimus, manifestum est: nihilominus tamen sine pudore dicere fuit ausus *Tractat. Brev. præf. pag.* 1. *in fin.* „nihil illis affinxi per calumniam, nihil in majus extuli, nihil cujus falsitatem & „noxitudinem non sim paratus, cum Deo, demonstrare, etiam Lugdunensem Rhe- „tor dicturus ad aram, & sub periculo mei capitis in quolibet legitimo judicio. Inde „etiam cognoscere potes, Benevole Lector, me nec invidiâ hîc duci, cujus causas „Dei gratia procul habeo, nec odio in personas, quarum è contrario ambio amici- „tiam & pacem.

Profectò si quisquam est, qui unquam malum vocavit bonum, bonum verò malum, dulce dixit esse amarum, amarum verò dulce, & tenebras lucem, atque ex adverso lucem tenebras; D. Maresius est. Etenim falsissimum est, quod nihil fratribus affinxerit per calumniam, & nihil in manus extulerit, ac nihil cujus falsitatem & noxitudinem non posset demonstrare. Lubet autem hisce luculenta rerum subnectere testimonia, ut publicè constet, quid de eo imposterum judicare debeat quivis, qui in animum suum non induxit aures obturare veritati & adversus solem loqui. Statuit *pag.* 16. *in med.* D. Coccejum negasse moralitatem quarti præcepti: sic enim loquitur:

„Lugduni Batavorum cæptum est disceptari inter Hoornbeeckium & Coccejum „& Heydanum de moralitate quarti præcepti, quam hi duo absolutè negabant; „Coccejus apertius:

Cum tamen constet D. Coccejum moralitatem illam asseruisse.

Dicit enim Indag. §. 77. 79. ubi ex professo illam materiam tractavit:

Morale duplex est. 1. *Quod ex sola lege operum pendet, sive quod pertinet primò & per se ad opera, quæ qui facit vivit in eis.* 2. *Quod post peccatum, & propter testimonium Dei de salute, atque ita ex hypothesi, requiritur in peccatore, ut pars imaginis Dei restitutæ. Ita in præcepto de Sabbatho censemus contineri duo genera moralium.* 1. *Præceptum & retinendæ quietis, quam Christus præstat, & ejus sanctificandæ, in spe quietis illius in gloriâ consummandæ.* 2. *Præceptum ædificandi proximum per communicationem veritatis & inflammationem charitatis.* &c. Si plura velis, vide fœd. §. 13. & 338. Statuit porro D. Maresius *pag.* 16. *in fin.* D. Coccejum asseverasse, patres V. T. fiduciâ & certitudine salutis fuisse distitutos: Etenim dicit:

„Dogma Coccejanum esse, Patres V. T. non obtinuisse remissionem peccato- „rum & omni fiduciâ & certitudine salutis fuisse destitutos.

Contrarium verò est evidens: Nam hæc ipsius illustria hac de re verba sunt. *Fæd.* §. 278.—282.

Antequam de utriusque οἰκονομίας *dispensationis, & temporis differentiâ agamus, id omni-*

omninò firmiter præsupponendum est, Jesum Christum Heri & Hodie eundem esse & in sæcula, Heb. 13:8. h. e. Christum fuisse & esse objectum fidei ad salutem in utroque tempore, sive Veteri & Novo Testamento, & per gratiam ipsius servatos fuisse & in secula servatum iri omnes, qui servantur, atque ita fuisse vitam hominum & lucem Joh. 1:4. Id confirmatur multis modis. I. Quòd Deus fecit cum Abrahamo fœdus h. e. ei promisit, se fore Deum illius & seminis ipsius. Unde & Deus Abrahami, Isaaci, & Jacobi vocatur. Atqui ea appellatio fundatur in communione & unione Dei Matth. 22:32. Deus non est mortuorum sed viventium. Heb. 11:16. Quare & ipsorum non pudet Deum, ne Deus ipsorum vocetur. Præparavit enim ipsis civitatem: Hanc communionem cum Deo habemus in Christo, & extra eum non datur. 1. Joh. 1:7. Communionem habemus ad invicem & sanguis J. Christi filii ipsius purificat nos ab omni peccato. 2. Pet. 1:2.4. Gratia vobis & pax abundet in cognitione Dei & Jesu Domini nostri. Tanquam omnia nobis divina potentia ipsius, quæ ad vitam & pietatem sunt, largita per cognitionem ejus, qui vocavit nos per gloriam & virtutem, per quæ nobis maxima & preciosa promissa largitus est: ut per hæc fiatis divinæ participes naturæ Rom. 5:2. per quem (Jesum Christum) & accessum obtinuimus fide ad gratiam hanc. Si enim sine Christo est unio cum Deo, frustra venit Christus, frustra mortuus est. Gal. 2:21. II. Quòd Deus se omni tempore ostendit גואל & ἐπιλήπτορα vindicem & assertorem Abrahami & seminis ipsius. Luc. 1:54.55. Asseruit Israelem servum suum, ut recordaretur misericordiæ (quemadmodum locutus est ad patres nostros) Abrahamo & semini ejus in seculum Heb. 2:16. non enim profectò Angelos vindicat sed semen Abrahami suum vindicat Genes. 48:16. qui asserit me ex omni malo Psal. 103:4. Es. 41:14. 43:14. 44:6. 47:4. &c. Ea autem assertio importat communionem naturæ humanæ (Heb. 2:14.) & assertorum sanctificationem & glorificationem. Qualis assertio per solum Christum facta est. III. Quod Abraham justificatus est per fidem, sine operibus legis (Rom. 4:3. Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad justitiam. Sic Jacob. 2:23.) eâdem justificatione & per eandem fidem, qua & gentes justificantur Rom. 4:11:12. ut fieret pater omnium credentium in præputio, ut & ipsis imputetur justitia, & pater circumcisionis Gal 3:8.9. In te benedicentur omnes gentes. Quare, qui sunt ex fide, benedicuntur cum fideli Abrahamo. Ea autem fides est fides Christi; & justificatio, qua reputamur justitia Dei in Christo. IV. Quòd Abrahamus eas benedictiones obtinuit in semine suo Christo, in quo & gentes Gal. 3:16. V. Quod Sancti salutem Dei expectarunt, & procurationem salutis Dei procurationem salutis suæ vocarunt Gen. 49:18. Salutem tuam expecto, Jehova. 2. Sam. 23:5. Nam non est recta domus mea cum Deo, sed fœdus perpetuum posuit mihi, dispositum inter omnes & servatum, quod omnis salus mea & omne beneplacitum erit, quum domus mea non germinabit. Ubi insigne & irrefragabile argumentum est, quod τὰ ὅσια τὰ πιστὰ, sive gratia constans & permanens quæ datur per Christum, sunt חסרי דוד gratiæ Davidis

Es. 55 : 3. *unde claret, eadem gratia, redemptione, justificatione, veteres nominatim Davidem, esse dilectos, redemptos, justificatos, qua nos.* Hisce parallela vide §. 27. 58. 247. & totum cap. 10. ubi hanc veritatem ex professo demonstrat, atque §. 622. 623. 624. 625. 626. atque notas ejus ad Psalmum 22 : 5. 6. Virulentissima autem omnium criminatio est, quâ D. Coccejum accusat D. Maresius, quasi idem de satisfactione Christi cum Socinianis sensisset, quod facit *pag.* 11. *in med.* hisce verbis:

,, Antequam Daventria proderetur, cœperunt illius loci Pastores quatuor animos ,, resumere & Cocceji sententiam de Decalogo fœderis gratiæ contractu, nec non ,, revera Socinianum Dogma de Christi satisfactione, ut ab illo explicatur, ad incudem revocare.

Certè si quisquam est, qui Articulum illum adversus impia Socinianorum commenta solidè atque nervosè adstruxit, D. Coccejus est: Quare volupe nobis erit, honestam summi viri famam hoc loco liberiori stilo sic vindicasse ab ἀπαιδεύτων insultibus, ut neminem nisi volentem postmodum lateat, eum de Dogmate hoc verè fundamentali eadem sensisse quæ Christus, Prophetæ & Apostoli, ac cum iis nostra Confessio ac Catechesis aliique Reformati. Quod ut felicius succedat, Pastorum illorum, quibus suum D. Maresius adjecit calculum, vestigia sequemur; Palmarium argumentum, quod adversus D. Coccejum urgent, atque idcirco in prima collocarunt acie, desumtum est *à morte æternâ*, quæ peccatores manet, sic enim accusationem suam exordiuntur:

,, Occasione loci ad Gal. 3 : 13. quem vir magnus de cruce Christi, & maledi- ,, ctione cæremoniali exponit, cogimur Ecclesiis Reformatis sententiam viri Cla- ,, rissimi de satisfactione Christi diligenter expendendam commendare. Cap. 61. ,, Summ. Th. §. 13. objicit sibi ex Socino, *quod Christus veram exsecrationem, nem-* ,, *pe mortem æternam, non subierit.* Adeoque concedit Socino, ut res est, veram ex- ,, secrationem peccati mortem æternam esse. Uti & §. 8. dixerat, mortem Christi ,, *causam esse liberationis nostræ à verâ execratione, morte æterna.* Vera ergo execra- ,, tio & pœna peccati ipsi mors æterna est. Nihilominus tamen §. 16. p. 653. ne- ,, gat, Christum mortem æternam subiisse. *Ibi igitur est satisfactio, & mors æterna* ,, *non requiritur. Si requisita fuisset æterna mors, redemptio non potuisset fieri.* Quis ,, hinc aliter concludat, quàm ergo Christus non tulit veram execrationem, veram ,, pœnam peccati? Puerile enim esset in duratione exceptionem quærere.

Quod sibi objecerit illud Socini, *quod Christus mortem æternam non subierit*, ut & quod Socino concesserit, *veram execrationem peccati esse mortem æternam*, concedimus: at verò ex eo id, quod inferunt, posse concludi, negamus & pernegamus; quandoquidem D. Coccejus hoc intelligit de peccatoribus non verò de Christo, quod & nos facimus. Sed, antequam progrediamur, audiamus, quomodo D. Coccejus hanc objectionem capiat & solvat, ut, quid senserit, dextrè intelligamus: Postquam docuisset, Christum justitiæ divinæ nostri loco plenissimè satisfecisse, sic ad eam respondet §. 16. ejusd. cap. *Si requisita fuisset æterna mors, redemptio non potuisset fieri. Nam redemptorem necesse est vivere & in gloriâ esse, quam si sibi mereri non potuisset, nec nobis. Si autem redemptio fieri non potuit, nec remissio facta est; sed habemus in Christo redemptionem, remissionem peccatorum.* Profectò hæc responsio omnes Socinianæ objectionis nervos conscindit; Nam si Christus æternam mortem subiisset,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

ſubiiſſet, in æternum debuiſſet manere in morte; loquitur enim Socinus de morte, quæ in æternum extenditur; quandoquidem ex communi Reformatorum argumentatur hypotheſi, qui uno ore ſtatuunt, quemadmodum & D. Coccejus ſtatuit, quod reprobi in æternum punientur ob ſua peccata, juxta Chriſti effatum Matth. 25:46. & Pauli 2. Theſſ. 1:9. *Puerile* proinde non eſt, quod volunt Paſtores, *in duratione exceptionem quærere*, niſi illi per κόλασιν αἰώνιον intelligant vehementiſſimam punitionem, ſed quæ breviſſima eſt, & ὄλεθρον αἰώνιον per annihilationem cum Socinianis exponant. D. Coccejo autem adſtipulatur D. Walæus, quem certè non audebunt dicere puerilem erraſſe errorem in graviſſimo hoc negotio: ille enim in ſuo *Enchirid. p.* 194. Etiam ſibi objicit ex mente Socinianorum. *At quomodo paſſio, & obedientia Chriſti, quæ temporaria fuit, potuit ſatisfacere pro peccatis, quæ pœnam æternam meruerunt.* Verè autem puerilis eſt hæc Paſtorum obſervatio: Nam oſtendunt ſe nec vim illationis Socini, nec D. Cocceji reſponſionem intelligere: quod magis liquet, quia pergunt:

„ Addit πρῶτον ψεῦδος *eſt, ad ſatisfactionem pro peccato requiri, ut ſatisfaciens*
„ *omnes fructus, qui ſequuntur peccatum, in peccatore perferat.* De pœnis ergo &
„ fructibus peccatorum non de duratione egerat.

Eum de duratione egiſſe, ex dictis perſpicuum eſt: quare iniquiſſima eſt concluſio, quam ex his ejus verbis eliciunt: quod ſi non fecerint, quia D. Cocceji mentem aſſecuti non fuerunt, excuſari à temeritate neutiquam poſſunt: Etenim ille hiſce verbis indicat, in Chriſto, non eandem omnibus circumſtantiis, ſed æquivalentem pœnam requiri: deinde tantam tantæ Perſonæ paſſionem docet ſufficientem eſſe ad ſatisfactionem procurandam. Sic enim loquitur: πρῶτον ψεῦδος *eſt, Ad ſatisfaciendum pro peccato requiri, ut ſatisfaciens omnes fructus, qui ſequuntur peccatum in peccatore, perferat. Ut verò intelligamus, Chriſti obedientiam & paſſiones eſſe revera ſatisfactionem, docti ſumus, quod Chriſtus ſe obtulerit ſpiritu æterno. h. e. gratiâ, miſericordiâ divinitatis. Heb.* 9:15. *Nam voluntas humanitatis pertinet ad* ὑπακοὴν *& ſic ad* δικαίωμα: *voluntas autem perſonæ æternæ eſt revera voluntas ſacerdotis & ſponſoris.* Duobus itaque modis memoratam Socini objectionem enervat. I. Docendo, Chriſtum, ſi mortem æternam ſubiiſſet, non potuiſſe redemptionem fieri, quia, ut hæc fieret, vivere tenebatur Redemptor, qui verò mortem æternam ſubierat, ſemper manere debebat in morte. Quia autem conſtabat, nos habere redemptionem in Chriſto, utique conſtabat, eum æternam mortem non ſubiiſſe. II. Concludendo ex eo, quod Apoſtolus teſtatur Heb. 9. Chriſtum nos ſanctificaſſe, quia ſeſe obtulit Deo Spiritu æterno inculpatum, æternam mortem ad noſtram redemptionem à peccatis non fuiſſe requiſitam; ſed ſpiritum æternum ſacrificio addidiſſe valorem, &, quicquid deerat ad perfectam ſatisfactionem, ſuâ ὑπεροχῇ compenſaſſe. Tantum autem abeſt, hæc adverſus Doctrinam Reformatorum de ſatisfactione pugnare, ut undiquâque cum eâ congruant. Nam *Catecheſ. quæſt.* 14. ad interrogationem hanc; *Poteſt ne ulla creaturarum in cœlo vel in Terrâ, quæ tantùm creatura eſt, pro nobis ſatisfacere?* Reſpondent: *Nulla. nam primò non vult Deus, quòd homo peccavit, in ullâ aliâ creaturâ plectere. Deinde, nec poteſt quidem, quod nihil niſi creatura ſit, iram Dei adverſus peccatum ſuſtinere, & alios ab eâ liberare. & Quæſt.* 17. ad interrogationem hanc: *Quare oportet eum ſimul etiam verè Deum eſſe?* Reſpondent: *ut potentia ſuæ divinitatis onus iræ divinæ carne ſua ſuſtinere, nobiſque amiſſam juſtitiam & vitam re-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

parare, ac restituere posset. Atque adeò in margine etiam Catecheseos authores ad suæ sententiæ probationem verba Pauli Heb. 9: 14. allegarunt. D. Walæus quoque objectionem paulò ante memoratam sic diluit. *Dignitatem hujus meriti non tantùm pependisse ex perfectione sacrificii, quod Christus obtulit; sed imprimis ex dignitate personæ, quæ sacrificium illud obtulit, ut Paulus testatur ad Hebræos 9: 14. Quantò magis sanguis Christi, qui per Spiritum æternum se obtulit inculpabilem Deo, conscientias nostras purgabit ab operibus mortuis? Quia ergo hæc obedientia fuit obedientia personæ, quæ est æterna & dignitatis infinitæ, ideò etiam satisfactio hæc fuit infiniti pretii, & æterno æquivalens.*

Gravissimè proinde errant Pastores, quando rogant; „Certè si Christus pro„priè communem pœnam peccati non tulit, quomodo dicetur satisfecisse?

Satisfecit enim, Paulo teste, *quia per Spiritum æternum sese obtulit inculpatum Deo.* Quum autem idem cum Paulo arguebat D. Coccejus adversus Socinianos, concludere debebant, eum in eâdem cum Apostolo stare sententiâ: præsertim cum, ipsis fatentibus,

„§. 2. *Ejusd. cap.* dicat; Christum satisfecisse, h. e. eum revera & ad plenum solvisse. NB. *quicquid & ira Dei atque execratio peccatoribus imponebat.*

Quibus verbis profectò nihil veriùs, nihil nervosius, nihil sanctius dici potest. Pastores nihilominus, quibus propositum erat, τὴν θέσιν διαφυλάττειν, contrarium omnibus persuadere conantur; sic enim pergunt.

„Ira Dei autem mortem, quam ab accidenti durationis æternam nuncupamus, „proculdubiò peccatoribus interminabatur. Quomodo ergo Christum mortem „eam subiisse negat? Sæpe repetit illud Crellius c. illustr. Grotium, Socinum ne„gare, Christum satisfecisse, i. e. eam pænam nostro loco subiisse, quæ peccato„rum meritis æqualis sit. Quod an ex sententiâ viri Clarissimi affirmari possit, judi„cent eruditi.

Mira est Pastorum ἀκαταστασία & perplexitas. In exordio *supponunt, Christum debuisse subire mortem æternam*, ubi autem D. Coccejus Socinianorum objectionem, quâ arguunt, Christum non satisfecisse, quia non subiit mortem æternam, solvit; dicunt: *Puerile esse in duratione exceptionem quærere*; hic verò sui immemores *mortem illam ab accidente durationis æternum nuncupant, & Christum eam subiisse affirmant.* imò passim idem inculcant, ut in progressu patebit. Affirmant ergo Pastores, *Christum subiisse mortem* DURATIONE æternam, & D. Coccejum accusant, quasi satisfactionem Christi negaret, quia statuit, Christum non subiisse mortem duratione æternam.

§. 55. Quomodo ὁ μακαρείτης ostenderit, id non potuisse fieri, vidimus; sed operæ pretium erit, antequam Orthodoxam ejus de Satisfactione fidem aliquot illustribus rerum Documentis adstruamus, hoc Pastorum argumentum ad S. Scripturæ lydium lapidem explorare, atque in bilance Jehovæ appendere. Ante omnia constat, nusquam à Spiritu S. dici, *Christum æternam subiisse mortem*, multò minùs *æternam duratione*; quare absurdum est, quenquam accusare ἑτεροδοξίας, quia sic non loquitur: præter hoc autem fundamentum nihil habent Pastores, cui suam accusationem superstruunt. Præterea dicitur quidem 2. Thessal. 1: 9. & Matth. 25: 46. quod impii ob sua peccata ferent ὄλεθρον αἰώνιον *exitium æternum, &* κόλασιν αἰώνιον *pænam sempiternam*: sed nusquam dicitur, *ad expiandum peccatum requiri pœnam æternam*: Contradictoria enim sunt, pænam ob peccata æternam pati, & pec-

cata

cata expiare. Etenim כפר *Expiare* eſt pro peccato ſatisfacere & illud obliterare. Confer Dan. 9: 24. Lev. 17: 11. 1: 4. 4: 20. 16: 6. Eſai. 27: 9. quare in ejus locum ſubſtituit Apoſtolus καθαρίζειν. *purificare*, Hebr. 9: 23. & ἱλάσκεσθαι. *propitiare*. Hebr. 2: 17. Quomodo ille unquam poterit dici expiaſſe peccatum, qui æternas duratione debet exantlare pænas? ſi autem nunquam poterit dici *expiaſſe peccatum*, quomodo dici poteſt eum *expiare peccatum*? Atque hinc eſt, quòd nullo in loco legatur, *impios expiare ſua peccata*: Nam quia ſua *expiare* non valent peccata ullâ paſſione, idcircò in æternum punientur. Longè ergò alia Chriſti eſt ratio quàm impiorum; nam ſi ille eandem pœnam & mortem ſubiiſſet, quas ipſi ſubibunt, debuiſſet in æternum puniri & ſemper cum ipſis in morte manere. Sed propiùs accedamus, & fundamentum hujus noſtræ aſſertionis oſtendamus. Conſtat Adamum nuncupari Rom. 5: 14. τύπον τοῦ μέλλοντος *Typum Adami futuri*; & Chriſtum vocari *Adamum ultimum*, in oppoſitione ad Adamum primum: 1. Cor. 15: 45. atque omnes in Chriſto ad vitam eſſe revocandos, quemadmodum in Adamo ſunt mortui, 1. Cor. 15: 22. Ex quibus liquet, Chriſtum ſucceſſiſſe in Adami primi locum; ac proinde hoc debuiſſe præſtare, in quo Adam primus defecit: hîc autem ſibi & nobis debebat acquirere vitam, per perfectam legis fæderis operum obſervantiam, uti diſcimus ex Hoſ. 6: 7. Collato Lev. 18: 5. Rom. 10: 5. Cum enim lex vitam promittat obedienti: Ezech. 20: 11. Gal. 3: 12. Matth. 19: 16. 17. Rom. 7: 10. 12. ſequitur, id præmium, ſi unquam, ante lapſum habuiſſe locum, poſt lapſum enim lex non poteſt amplius vivificare hominem Rom. 3: 20. Gal. 3: 21. 2: 16. 21. Rom. 8: 3. Adamo ergo in ſtatu integritatis dictum eſt, *Si feceris ea vives in illis*. Tenebatur itaque Chriſtus eandem ſervare legem, ut nos vivificaret: quod Apoſtolus ῥητῶς docet Gal. 4: 4. 5. & ipſe Chriſtus teſtatur Matth. 5: 18. At verò id non ſufficiebat: Nam inſuper peccatis eramus polluti, Rom 3: 9.—19. quare illa etiam erant auferenda, juxta Effatum Pauli, Hebr. 2: 16. 17. & Rom. 3. verſ. 20.—26. Utrumque, inquam, ei incumbebat, quia neutrum nobis laborantibus auxilium ſufficiens adferre poterat. Si enim vitam acquireret nobis ſuâ obedientiâ, illam non poſſemus adipiſci propter peccata; quandoquidem hæc legis ſententia nos ab eâ ſecluderet: *Maledictus omnis qui non manet in omnibus*. Gal. 3: 10. ſi tantùm noſtra peccata abſtuliſſet ſuâ paſſione & morte, non potuiſſemus vitam promiſſam conſequi; quia legem adimplere fuiſſet nobis impoſſibile: jam enim *in uno defeceramus*, ac proinde *omnium eramus rei*, juxta dictum Jacobi. Cap. 2: 10. 11. Licèt enim Chriſtus, quod probè advertendum eſt, ex. gr. nos, qui poſt ejus adventum nati ſumus, à peccato, quod in Adamo contraximus, liberaſſet, & nunquam deinceps per totam vitam peccaſſemus, ſed econtra perfectè legem obſervaſſemus, tamen non potuiſſemus vitam à Deo poſtulare, quia non *manſiſſemus* in omnibus: Nam Chriſtus patiendo pro peccatis, & auferendo peccata, non poteſt efficere, ut factum fiat infectum, h. e. ut nos non *peccaverimus* in Adamo. ſi autem vel ſemel tantùm peccaverimus, quod nos feciſſe conſtat, non poſſumus dici *manſiſſe in omnibus*: ac proinde vitam, obedientibus *ſemper & in omnibus*, promiſſam, à Deo petere nequimus. Jus Dei enim eſt, ut *qui* FECERIT *ea, vivat in illis*, Lev. 18: 5. in quantum ergo quis non *manſerit* in omnibus, Gal. 3: 10. in tantum *non fecit* ea, quæ facere debebat; ac proinde nunquam de eo poteſt dici deinceps, *quod ea fecerit*. Quando ergo Chriſtus mortem noſtri vicem ſubiit & ſe legi ſubmiſit Gal. 4: 4. Lex ei maledictionem, quam nos peccatis noſtris contraxeramus, intentavit: &

ſimul

ſimul ei impoſuit obſervantiam præceptorum fœderis operum, quia ad utrumque nos obligabamur; vide Gal. 3: 10. 12. debebat itaque ſubire noſtri loco maledictionem, & legem ſtrictè obſervare. Poſtquam autem ille per omnem vitam legem ſervaſſet, & Deus Pater ſibi hactenus judicabat eſſe ſatisfactum, eum, juxta legis alterum effatum, maledictionem eſſe fecit loco noſtri, & in mortem præcipitavit; atque ita, quicquid lex ab eo flagitabat, hoc eſt, ſua juſtitia & ſanctitas, cujus utriuſque lex expreſſio eſt, rigidè eſt exſecutus; & legem, ut ita loquar, & patrem compellavit, *atque eodem jure, quo in mortem erat præcipitatus, petiit revocari ad vitam.* Nam lex juſta & ſancta, & Deus juſtus & ſanctus eſſe non poterant, ſi, quemadmodum eum in mortem præcipitaverant, quia peccata noſtra in ſe ſuſceperat, ſecundùm hanc fœderis conditionem: *Maledictus omnis, qui non manſerit in omnibus.* Gal. 3: 10. Eundem ex illâ morte non revocaſſent in vitam, ſecundùm alteram ejuſdem fœderis conditionem: *Qui fecerit ea vivet in illis.* Gal. 3: 12. *fecerat* enim ea, & *manſerat* in omnibus. Quæ quum evidentia ſint, ſequitur, Chriſtum pœnam peccatis noſtris debitam exhauſiſſe, & legis poſtulato pleniſſimè ſatisfeciſſe, & tamen non ſubiiſſe mortem æternam; imò, non potuiſſe Deum eum eodem modo punire, quomodo impios puniet. Nam illos puniet in æternum, quia non datur aditus ad vitam niſi per obedientiam præceptorum fœderis operum: quippe non vult Deus, imò non poteſt abſque legis deſtructione vivificare quenquam, quem in mortem detruſit, niſi ſervaverit legem, quia, QUI *fecerit ea*, ILLE *vivet in illis*; quicunque idcircò illa non fecerit, ex illâ morte liberari nequit. Chriſtum autem non potuit punire in æternum ſine legis deſtructione, quia *fecerat ea*, ac proinde *debebat vivere in illis.* Atque ita hinc diſcimus, licèt impoſſibile ſit, quod impii non detineantur in morte, ſi lex juſta & ſancta & Deus juſtus & ſanctus manebit, tamen ex adverſo impoſſibile fuiſſe, ut Chriſtus à morte detineretur. Quod cum ex dictis ſponte ſequatur, manifeſtum eſt, noſtram ſententiam cum Petri dictis congruere: ille etenim Actor. 2: 24. &c. docet quoque, impoſſibile fuiſſe, quòd à morte detineretur: Quod ut magis pateat, audiamus, quomodo ille hoc demonſtret. *Deus*, inquit, *hunc Jeſum exſuſcitavit, ſolvens dolores mortis,* καθότι οὐκ ἦν δυνατὸν κρατεῖσθαι αὐτὸν ὑπ' αὐτοῦ *eò quod fieri non poterat, ut ipſe ab eâ retineretur; David enim de eo dicit: Proſpiciebam Dominum in conſpectu meo ſemper, quoniam mihi eſt ad dextram, ne concutiar. Propterea oblectatum eſt cor meum, & exultavit lingua mea, atque adeò caro mea commorabitur cum ſpe; quoniam non derelinques animam meam apud inferos* οὐδὲ δώσεις τὸν ἅγιόν σου ἰδεῖν διαφθοράν, *neque dabis ſanctum tuum videre corruptionem.* Illationis vis & nervus eſt, quod ὅσιος τοῦ θεοῦ erat per excellentiam, & ſemper Dominum in conſpectu ſuo habuerat: ſic enim Chriſtus apud Davidem hæc effert: שויתי יהוה לנגדי תמיד: *poſui Dominum coram me jugiter:* quæ non poſſunt aliud denotare, quàm perpetuam præceptorum Dei obſervantiam. Non poterat itaque à morte teneri. I. Quia erat ὁ ὅσιος τοῦ θεοῦ *Sanctus ille Dei*, h. e. ὁ ἁγιάζων *ſanctificans* Hebr. 2: 11. II. Quia legem dei ſervaverat. Si itaque quis rogaverit, quomodo Chriſtus potuerit ſuâ paſſione & morte ſatisfacere pro peccatis ? cum Davide & Petro reſpondemus, quia erat חסיד ὁ ὅσιος τοῦ θεοῦ; & cum Paulo (Hebr. 9: 14.) quia ſemet ipſum obtulit διὰ πνεύματος αἰωνίου: Si autem quis rogaverit, quare in morte non manſerit ? reſpondemus cum Davide & Petro; quia Dominum poſuit coram ſe jugiter; & cum Paulo quia ἄμωμος inculpabilis erat, & ſe ἄμωμον Deo obtulit. Quum autem D. Coccejus, uti viſum, prorſus eodem modo loquatur, palàm eſt, cum idem cum Davide

vide & Apostolis sensisse de Christi satisfactione; præsertim si recordemur, Paulum Heb. 2:9. dicere; *Christum fuisse paulisper inferiorem factum Angelis, ut pro omni* γεύσηται θανάτου, *gustaret mortem.* Si Paulo fidem habeamus, debebat Christus *gustare mortem*, h. e. revera mori; quia mors erat stipendium peccati. Rom. 6:23. quo sensu γεύσασθαι θανάτου *gustare mortem*, legitur Matth. 16:28. Marc. 9:1. sed debebat ita mori, ut *tantum gustaret mortem*, non verò in ea maneret; quia fecerat ea, quæ lex flagitabat, ac proinde eum obedientiæ suæ præmium oportebat consequi, vivere in illis. Atque hæc est propria hujus verbi γεύσασθαι significatio: vide Heb. 6:4.5. Joan. 2:9. Act. 23:14. Hæc idem Apostolus suo more breviter attendentibus ob oculos ponit, Heb. 2:9.10. attribuendo filio Dei, Principi salutis, πάθημα θανάτου, *passionem mortis*; γεῦσιν θανάτου, *gustationem mortis*; & τελείωσιν διὰ παθημάτων, *consummationem per passiones.* Oportebat ergo Christum *mori*, non ut in æternum puniretur, sed *ut consummaretur per ipsas illas passiones*: ubi enim moriebatur, declarabat Pater, eum omnia fecisse, ac proinde mors ipsius erat via ad vitam, juxta promissionem fœderi annexam, consequendam. Passus ergo quidem est mortem propter peccata, sed *gustavit eam solummodò*, quia consummabatur per passiones, & mox in vitam revocaretur & perfectus undiquaque declararetur Princeps salutis; atque ita publicè testaretur Pater, sibi plenissimè satisfactum esse. Quæ cum ita sint, patet, Pastores longè à sententiâ Davidis, Petri & Pauli, deviare, quando dicunt, *Christum debuisse communem peccati pœnam ferre, & mortem subire æternam, quam peccatores subire debebant*: illi etenim non γεύσονται τοῦ θανάτου, sed in æternum in morte manebunt, atque adeò à morte superabuntur, cùm Christus econtra mortem superavit. vide 1. Cor. 15:54...57. Hebr. 2:14.15. Quapropter majori jure nobis liceret concludere, quod illi genuinæ sententiæ de Satisfactione Christi *verius* refragentur, quàm D. Coccejus ipsis *videtur* ei refragari; verùm ex charitatis judicio credere malumus, eos neque Davidis, neque Apostolorum, neque D. Cocceji mentem satis penetrasse aut ponderasse.

§. 56. Quod ut ipsâ meridianâ luce clarius fiat, irrefragabilibus testimoniis, eum nihil quicquam de arduo hoc negotio dixisse, quod à Prophetarum vaticiniis aut Christi & Apostolorum oraculis, ut & à communi Reformatorum Doctrinâ vel latum unguem recedat, demonstrabimus. Quem in finem, quid Socinus ejusque sequaces statuerint, ut & Confessio nostra, præmittemus, quò contraria juxta se posita magis elucescant; & similia cum similibus facilius componantur. Socinus itaque docet; *Christum nullo modo satisfecisse justitiæ Divinæ, quia eâ satisfactione non fuit opus, quandoquidem talis in Deo non est justitia, propter quam puniat peccata, dummodo homo resipiscat, & legi à Christo promulgatæ obediat.* Quæ sic subdolè interpolavit Eques Polonus, *Apol. pag.* 38. *Firmiter credimus, ita pro nobis ad consequendam peccatorum remissionem divinæ voluntati à Christo esse satisfactum, ut nihil ad plenissimam satisfactionem desit. Nam tanta nos Deus gratiâ complexus est, ut non solùm debita nostra omnia nobis condonaverit, à nemine sibi nostro nomine persoluta. &c..*

Nostra verò Confessio sic gravissimam hanc Materiam exponit. *Art.* 20.

Credimus, Deum, qui perfectissimè misericors & justus est, filium suum misisse, ut naturam eam, in quâ inobedientia perpetrata erat, assumeret, qui in eâ ipsâ satisfaceret, pœnas peccatis debitas acerbissimâ passione suâ & morte expiaret. Deus igitur justitiam suam erga filium suum, quem peccatis nostris onerarat, declaravit: & bonitatem

atque misericordiam suam in nos reos & condemnatione dignos effudit, dum filium suum ex summâ dilectione pro nobis in mortem dedit, & è mortuis excitavit ad nostri justificationem, ut immortalitatem & vitam æternam per eum consequeremur. Quæ illustrantur in Catechesi quæst. 10. —— 17. 37. 39. 44. Ex quibus hunc Controversiæ hujus statum formavit *D. Hoornbeek. Summ. Controvers. pag.* 573. *An Christus passione sua pro peccatis nostris verè satisfecerit & salutem nobis sit meritus? Affirmo.* Proinde hæc, de quâ nunc agimus, controversiâ in hoc cardine vertitur: *An Christus Iustitiæ Divinæ verè satisfecerit suâ passione & morte pro nostris peccatis, an verò satisfecerit tantùm voluntati divinæ ea faciendo quæ fecit, quia Deus prædixerat eum sic victurum & moriturum.* Prius affirmant Reformati; Posterius Socinus, cum suis Partiariis. Sufficiet abundè nostro scopo, libellum Cocceji de Fœdere consuluisse, quia satis copiosè pluribus in locis, quicquid huc spectat, in eo exposuit. Omnium instar sunt loci sequentes. §. 43. *Vindictam peccati non tantùm infligit Dei voluntas, sed & postulat ipsius justitia. Sine abnegatione enim Sanctitatis suæ non potest peccatori unionem & communionem sui largiri.* Exod. 23: 7. 2. Tim. 2: 13. Hab. 1: 14. *Sine enim similitudine Dei unio Dei esse non potest.* 2. Cor. 6: 14. 1. Johan. 1: 6. 7. *Hinc dicit Scriptura, esse* δικαίωμα θεοῦ, *sive justum esse Deo judicare, vel justitiæ divinæ postulatum esse, quod, qui talia faciunt, digni sint morte & vitâ indigni.* —— *atque adeo nec hominem ejus culpæ reum ad Deum accedere, neque Deum se ei communicare, nisi propitiatio fiat ad demonstrationem justitiæ & misericordiæ ejus* (Rom. 3: 25.) *posse*, 2. Tim. 2: 13. *Et hoc est, quod Deus* קנא *zelotes appellatur.* Exod. 20: 5. Jos. 24: 19. *quòdque testatur, se eum, qui nomen ipsius in vanum tulerit, non esse dimissurum impunitum* Exod. 20: 7. *quod non tantùm decretum, sed nomen & virtutem suam esse publicat.* Exod. 34: 7. Num. 14: 18. Nah. 1: 2. 3. Et §. 73. ubi Dei sufficientiam explicat ad hominis salutem procurandam, hæc habet verba, *Homini tantâ obligatione etiam post lapsum obstricto impossibile fuit reconciliari, nisi Deus, ut judex justissimus, & illâ sapientiâ fuisset, ut sciret remedium idoneum ad illius restitutionem: & illa sufficientiâ, ut illud remedium haberet in potestate; & illâ potestate, ut jure (sine ullâ gloriæ perfectionum suarum oblæsione) eo remedio uti posset; & illâ bonitate, ut & remedio uti vellet, atque eâ gratia pœnas meritas mitigaret & differret.* Atque §. 105. ubi de merito obedientiæ filii disserit. *Meritum hoc (sive consecutio perfectæ redemptionis & gloriæ ejus) inde quoque confirmatur, quod ipsius sanguis dicitur* τίμιος *preciosus* & τιμὴ *precium scil. ratione boni, pro quo datus est, quod est mundi vita.* 1. Petr. 1: 19. 1. Cor. 6: 20. *Quòdque eo precio empti dicimur, ibid.* & Apoc. 5: 9. 14: 3. *Item, quòd dicitur* כפר / λύτρον, ἀντίλυτρον. Matth. 20: 28. 1. Tim. 2: 6. *cujus ea ratio est, ut obliteret & expungat debitum, &, nisi sit* ἰσόρροπον, *non acceptetur*, Psal. 49: 8. 9. 10. *Frater (qui nihil nisi frater est) non redimendo redimet quenquam, non dabit Deo Lytron ejus; & difficilis erit redemptio animæ ipsorum; & deficiet in seculum; ut vivat etiam atque etiam, non videat foveam corruptionis.* Item אשם Esai. 53: 10. *Hoc autem est vel reatus vel culpa*

(Sed

(sed Christi mors nec culpa nec reatus est) vel quod datur ad luendum solvendumque reatum. Item, quod ipsius passio dicitur מוסר *musar, h. e. pœna, coërcitio,* (NOTA, מוסר *dici inter alia Exemplum, quod statuitur in uno vel altero ad* σωφρονισμὸν, *coërcitionem emendationemque aliorum. Et sic Christus sustinuit* מוסר */ quia factus est,* παράδειγμα τῆς δικαιοσύνης θεοῦ *Exemplum justitiæ Dei, & quidem* מוסר שלומנו παιδεία τῆς εἰρήνης ἡμῶν, *pœna, quæ nobis largitur esse* ἀθώοις *impunitis* Es. 53: 5.) *Item, quod sustinuit passionem propterea, quia Deus injecit in ipsum peccatum omnium nostrum, & quia id exigebatur* Esai. 53: 6. 7. *Huc facit quod dicitur factus peccatum* 2. Cor. 5: 21. & κατάρα *execratio* Gal. 3: 13. *quippe tanquam peccator, tanquam* γέννημα ἐχιδνῶν, *filius Diaboli, tanquam ovis aberrans à pastore animarum tractatus est, & in ipsius* πειρασμοῖς *tentationibus & passionibus demonstratum est, quæ vis legis & maledictionis sit in peccatores, quantum nos oportuisset pati, si ille Vas & Sacerdos non intercessisset; atque ita sanctificatus est Deus ut osor & vindex peccati. Hinc etiam in* V. T. *sanguinis fusioni assignatur remissio, & ipse Christus in figura agni (in quo non tantùm obedientiæ, sed etiam stoliditatis emblema est) imò & serpentis adumbratus fuit. Qui nisi perfectè satisfecisset, potuisset detineri à morte, tanquam Sponsor. Atqui à morte detineri non potuit.* Actor. 2: 24. *Item, quod per* λύτρωσιν *consecutus est, ut & à maledictione redimeremur* Gal. 3: 13. *& fieremus in ipso justitia,* 2. Cor. 5: 21. *item, quòd Deus in carne ejus damnavit peccatum, & ejus accusationem sustulit, quod absque sacrificio pro peccato fieri non potuit;* Rom. 8: 3. 33. 34. *& quòd delevit chirographum contra nos* Col. 2. 14. *& liberos nos fecit à lege peccati & mortis,* Rom. 8: 2. *Item quòd dicitur* ἱλασμὸς 1. Johan. 2: 2. &c. *Item, quòd ei tribuitur effectus reconciliationis in oppositione impotentiæ aliarum causarum, imò impossibilitatis ex causis necessariis ortæ.* Hebr. 10: 11. *Sacrificia nunquam possunt auferre peccata.* Rom. 8: 3. *quod impossibile erat legi, quia impotens erat per carnem, Deus filium suum mittens in similitudine carnis peccati, & pro peccato (sive victimam) damnavit peccatum in carne. Peccatum accusabat, & damnari atque ab accusatione depelli atque rejici non poterat, nisi per mortem Filii Dei. Lex autem nec sanctificare hominem poterat (sanctificatio enim excluditur per accusationem peccati) neque, si etiam omnia legis fecissemus, postquam peccatum in mundum introiit, justificare* Actor. 4: 12. *Non est in ullo alio salus. Neque enim nomen est aliud sub Cælo, quod datum est in hominibus, in quo oportet nos salvari.* 13: 38. 39. *Per hunc vobis remissio peccatorum annunciatur, & ab omnibus, à quibus non potuistis in lege Mosis justificari, in hoc omnis credens justificatur. Unde consequitur, obedientiam Christi habere valorem, qui requirebatur in causa justificationis, & quem nulla res habebat. Item quod dicitur* τελειῶσαι εἰς τὸ διηνεκὲς τοὺς ἁγιαζομένους *consummasse in perpetuum qui sanctificantur,* Heb. 10: 14. ipse τελειωθεὶς τοῖς παθήμασι *consumma-*

tus passionibus Hebr. 2: 10. *indicante Spiritu S. quòd Christus per obedientiam præstitam & passiones exantlatas omnia, quæ ad peccatorum salutem necessaria erant, patraverit, quòd eis in Christo sanctificatis nihil omninò ad vitam æternam in perpetuum desit. Denique quòd redemit, emit sibi populum peculiarem.* Tit. 2. vers. 14. *quod citra perfectam satisfactionem & meritum ut fieri possit, ne cogitari quidem potest. Hinc igitur jussit ipsum Deus poscere hæreditatem & possessionem.* Psal. 2: 8. *Hinc* ἐδικαιώθη ἐν πνεύματι 1. Tim. 3: 16. *justificatus est in spiritu, h. e. ab omni improperio mundi & calumnia Diaboli absolutus est, demonstratus filius Dei verus, innocens homo, perfectus redemptor, auctor justitiæ æternæ* (Dan. 9: 14.) *sine peccato vel suo vel nostro resuscitatus, & apparriturus exspectantibus ipsum ad salutem Heb.* 9: 28. Tandem autem post copiosissimam ejus Dogmatis expositionem omnia in cumulum collegit §. 150. — 155.

Summa, inquit, *dictorum est; pactum Patris cum Filio pertinere ad nos, qui credimus: quibus & Pater & Filius Testamento disponit regnum. Quippe fidejussor in eo se gessit ut Caput nostrum, ut frater noster; ut ejusdem massæ, quam assumsit, primitiæ. Id ita esse patet, quia alias intelligi non potest, quomodo ipsi imposita sint peccata nostra, quomodo ipse sit factus peccatum & exsecratio, quomodo damnaverit peccatum in carne sua, h. e. vicerit peccatum accusans nos & judiciali sententiâ, eâque secundùm* δικαίωμα *legis, h. e. postulationem legis ad justitiam irreprehensibili, eam accusationem aboleri fecerit*, Rom. 8: 3. 34. *Condemnavit peccatum in carne. Quis est qui condemnet? Christus est is qui mortuus est. &c. Hac scilicet & non alia de causa comparatur cum Adamo, in quo nobiscum fecerat Deus fœdus operum, in quo peccavimus & per cujus inobedientiam peccatores constituti omnes sumus, in quo & mortui sumus.* Rom. 5: 12. 13. 14. 15. 16. 18. 19. 1. Cor. 15: 22. 45. 47. *Atque inde &* ἀρχιερεὺς *summus sacerdos dicitur. Nam omnis sacerdos constituitur ex hominibus, tanquam frater ex fratribus, ut victimam offerat pro illis.* Hebr. 5: vers. 1. 2. 3. *Victimæ autem typicæ sanguis pro sanguine peccatoris substituitur.* Lev. 17: 11. *quod verificatur in Christo, qui se ipsum victimam grati odoris obtulit pro electis.* Eph. 5: 2. Hebr. 8: 3. 9: 9. 12. 14. *Ex quo consequitur, nos vicissim in ipso esse.* 1. Cor. 1: 30. Joh. 17: 21. Eph. 1: 12. *mori, revivis cere, justitiam fieri.* 2. Cor. 5: 15. 1. Cor. 15: 22. Phil. 3: 9. 2. Cor. 5: 21. *in ipso Deum nobis benedicere, & nos gratiâ cumulare.* Eph. 1: 3. 6. *in ipso nos sedere in cœlis.* Ephes. 2: 6. *per ipsum justos constitui* Rom. 5: 19. &c. *filios esse*, Gal. 3: 26. 28. *quod & dicitur cum ipso*, Col. 2: 13. 3: 3. &c. (*quia scil. ipse est caput, nos membra.* Eph. 1: 23.) *ipsum esse omnia in omnibus* Col. 3: 11. Joh. 17: 23. *imputari nobis justitiam, scil. in ipso*, Rom. 4: 6. *vel, quod idem est, nos sanctificari & consummari per ipsum* Heb. 9: 13. 14. 10: 10. 14. *quod jus vocatur* κοινωνία *communio*: Phil. 3: 10. μετοχὴ Χριστοῦ *participatio Christi.* Heb. 3: 14. & κληρονομία Θεοῦ διὰ τοῦ Χριστοῦ *hæreditas Dei per Christum.* Gal. 3: 29. 4: 7. Ephes. 1: 18. *induisse Christum.* Gal. 3: 27. *& tanquam* ἀντίδοσις (*quâ olim apud Athenienses fiebat fortuna-*

rum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

rum permutatio) confideratur Gal. 4 : 5. *Factum sub legem, ut eos, qui sub lege erant, redimeret ad libertatem, ut adoptionem filiorum in vicem accipiamus. unde justitia, qua in nobis impletur* τὸ δικαίωμα τοῦ νόμου, Rom. 8 : 4. *verissimè non nostra, sed Dei, sed Christi, donata, imputataque nominatur. Hanc tam evidentem tamque clarè ubique inculcatam veritatem de Sponsione Christi ad Deum obnubilat Sociniana in torquendis Scripturis amentia.* Nam ἔγγυον τῆς διαθήκης, *quod Sponsorem Testamenti significat, contendunt dici Christum eò duntaxat, quòd Dei nomine ad nos venit, fœdus nobiscum panxit, ejusque promissiones ratas fore spopondit, & in se recepit. Schlicht. ad* Hebr. 7 : 22. *Quasi non ex omni tenore Scripturarum clarum esset, Christum non ob annunciationem solam promissionum, earumque confirmationem per miracula, per vitam innocentem, & per mortem dici Sponsorem, sed ex eo, quod debitorum nostrorum solutionem in se receperit ad Testamenti executionem. Quia enim hoc de Christo verum est, & hoc propriè est sponsoris, cur non, quum sponsor dicitur, in istâ proprietate, sed nescio qua καταχρήσει, id accipietur?* quibus meritò adjungenda sunt, quæ habet §. 59. 63. 77. 78. 79. 89. 90. 95. 100. 102. 103. 108. 139. 140. 143. 144. 350. 351. & Summ. Theol. cap. 61. ubi ex professo hanc rem pertractavit.

§. 57. Quandoquidem ex hisce omnibus, quibus est mens sana in corpore sano, pateat, D. Coccejum de hoc summi momenti Articulo dexterrimè locutum esse, vix ac ne vix quidem operæ pretium erit ad honestam hujus Apollos famam vindicandam reliquas Pastorum vitilitigationes excussisse: attamen animus est, eas percurrere, ut quibusvis manifestissimum evadat, eos, non ut Pastores, sed ut ἑτεροδιδασκάλους decet, egisse.

Dicunt itaque porrò pag. 127.

„ Execrationem, quam Christus tulisse dicitur Gal. 3 : 13. planè ad mortem ex-
„ ternam seu crucis restringit.

Ad quod probandum citant hæc D. Cocceji verba ex Summ. Theol. cap. 40. §. 30.

„ Unde consequitur etiam filium, & servum Dei, justum, NB. quando suspen-
„ ditur, fieri execrationem, ... & effectum execrationis, quæ sequitur pecca-
„ tum, NB. in corpore suo experiri . . . . Sepelienda erat execratio cum corpore
„ ejus NB. in quo extincta. cap. 44. §. . . Christus factus est exsecratio, dum cru-
„ cifixus est.

Id veritati refragari, satis superque liquet ex §. 12. ubi ex professo agit de passionibus animæ, maximè autem ex §. 110. ad Gal. 3. ibi enim hæc inter alia habet. *Christum quantumvis justum potuisse tamen affligi, ut ipsius passiones, doloresque animi & corporis, & mors ipsa atque ignominia & vilitas esset sanctificatio Dei.* Non restringit itaque execrationem ad mortem corporis, sed cum Apostolo docet, *hoc supplicio finiendam fuisse execrationem.* Nam ille dicit; *Christum pro nobis factum esse* κατάραν, *quia scriptum erat; maledictus omnis, qui pendet de ligno.* Et Petrus disertis verbis affirmat: 1. Epist. 2 : 24. *Christum tulisse nostra peccata in corpore suo super lignum.* Non magis ergo hic venit D. Coccejus damnandus quàm Paulus & Petrus. *Pag. seq.* ubi ipsi fatentur eum dixisse, quòd Christus factus est κατάρα *execratio, quatenus*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

nus ad maledictionem auferendam, *hoc quod passus est*, *ut sponsor debuit pati*: & eo nomine Socino fuisse oblocutum, *quod id tantùm interpretatur mori*, *quum debuisset dicere ignominiosè mori*, *vigore & potentia peccati & maledictionis*, scientes volentes efficacissima hæc verba; *quòd Christus passus sit*, *ut Sponsor debuit pati*, *ad maledictionem auferendam*, *& vigorem potentiamque peccati*, *maledictionisque sustinuisse*, prætereunt; & operosè probant, *Socinum non negasse Christum ignominiosè mortuum*: quod nunquam quisquam, cui sanum sinciput, vocavit in dubium.

Dein ex hisce ejus verbis, quæ leguntur §. 109. ad cap. 3: ad Gal. *Quando igitur suspensus & crucifixus nominatus est à Deo exsecratio*, *ex eo tempore fuit id genus mortis ignominiæ & doloris legale argumentum*; *& testimonium execrationis*, *necdum per* δικαίωμα *& passionem mediatoris abolitæ*; *& sic suspensus fuit exsecratio etiam innocentissimus*, *etiam filius Dei*.

Concludunt: „Christus ergo ita dicitur exsecratio factus, ut quilibet ante eum „inter Judæos suspensus: quorum mors scilicet legale argumentum fuit execrationis nondum abolitæ.

Quæ conclusio exulceratum Pastorum animum ulterius latere non sinit: Nam idem D. Coccejus mox subjicit. *Hoc tamen accipiendum est dextre & prudenter*: *non enim commemoratio peccati*, *quam veteres tulerunt*, *fuit declaratio*, *quòd ipsi essent exclusi à fœdere Dei*: *sed quòd peccatum*, *quod in ipsis non puniebatur* (*nam & crucifixio ipsa innocentibus fuit communio* ὀνειδισμοῦ τοῦ χριστοῦ) *nondum haberet dignum sacrificium*. *Deinde* ***aliter alius homo crucifixus fuit exsecratio Dei***, ***aliter Christus***. ***Hic ut sponsor ille ut reus***, *sed sponsorem quidem habens at nondum* τετελειωμένον. *Dico*; *Sponsorem habens*: *Nam ipsa illa mors non potest esse expiatio maledictionis & peccati*. *Majora sequuntur peccatum* ἐπίχειρα. Illi nihilominus suum absque omni verecundiâ occinunt Coccysmum. *At quid hoc?* *si eandem pœnam passi sint*, *& execratio Christi nihil nisi mortem crucis inferat*; & probant, Socinianos docere, execrationem Christi non esse nisi ipsam mortem crucis; quo peracto dicunt p. 132. „Quæ conferat cum sententia viri Celeberrimi, cui vacat.

Non vacabat scilicet ipsis expendere, an cum Socinianis paria faceret, quia convicti erant apud animum Socinianos negare, *Christum nostri loco*, *ut Sponsorem*, *peccati & maledictionis vigorem tulisse & potentiam*; quæ D. Coccejus affirmat: *hoc relinquebant Ecclesiæ judicio*, & tamen non dubitant, quæ summa est pervicacia, virum de Ecclesiâ Dei etiam hac in parte optimè meritum, uti ostensum, traducere, ac si pessimè de satisfactione sensisset. Ne autem quis ambigeret, ipsos esse γνησίους D. Maresii μαθητὰς, adjiciunt:

„Nos Christum idcirco execrationem pro nobis factam cum Catechesi dicimus; „quia omnem illam pœnam, quæ nobis incumbebat, mortem puta corpoream & „spiritualem, ipse, ut Sponsor, nostri loco sustinuit.

Scilicet non opus est Sacræ Scripturæ testimoniis, sufficit quod Catechesis hoc dicat; credunt rem ita se habere, quia Ecclesia id credit; ne autem videantur suopte niti ingenio, & quicquam velle dicere, quod non ab *illustribus Ecclesiæ viris hauserint*, juxta D. Maresii monitum sedulò sibi cavent, adjiciendo D. Bezæ verba, quibus suam de satisfactione sententiam exponit. D. Coccejum verò cum Prophetis & Apostolis convenire, ut & cum Catechesi ex §. præcedenti manifestum est. In specie autem quid per illam κατάραν intellexerit, liquet ex hac particulâ §. 105. Fæd.

quam

quam integram loco citato exhibuimus: *Christus sustinuit* מוסר / *quia factus est* παράδειγμα τῆς δικαιοσύνης θεοῦ *Exemplum justitiæ Dei & quidem* מוסר שלומנו τιμωρία τῆς εἰρήνης ἡμῶν, *pœna, quæ nobis largitur esse* ἀθώοις *impunitis* Esai. 53: 5. *Item, quod sustinuit passionem propterea, quia Deus injecit in ipsum peccatum omnium nostrum, & quia id exigebatur* Esai. 53: 6. 7. *Huc facit, quòd dicitur factus peccatum* 2. Cor. 5: 21. *&* κατάρα *execratio.* Gal. 3: 13. *quippe tanquam peccator, tanquam* γέννημα ἐχιδνῶν, *filius Diaboli, tanquam ovis aberrans à pastore animarum tractatus est, & in ipsius* πειρασμοῖς *tentationibus, & passionibus demonstratum est, quæ vis legis & maledictionis sit in peccatores, quantum nos oportuisset pati, si ille Vas & Sacerdos non intercessisset; atque ita sanctificatus est Deus, ut osor & vindex peccati.* Pastores hisce non magis moventur,

Quàm si dura silex stet aut Marpesia cautes,

Et quo cæperunt pede pergunt, dicentes:

,, Sibi non ita placere, quod Coccejus ad hanc objectionem Socini: *quomodo po-*
,, *tuit Christus revera fieri* κατάρα *quum justus esset*; ad Gal. 3. §. 110. respondeat;
,, Christus non potuit fieri peccator N. B. aut dignus maledictione: (licet utrumque
,, in hunc modum probet) non peccator: Nam sic non esset nobis dignus Sacerdos
,, Hebr. 7: 26. Non dignus maledictione: Nam, qui peccaverit mihi eum delebo
,, de libro vitæ. Ex. 32: 33. Quare autem non placet? ,, Quod si Christus, *inquiunt*,
,, ut Sponsor noster Maledictione dignus fieri non potuit, omnibus Ecclesiis Re-
,, form. expendendum relinquimus, quomodo satisfactio Christi fundamentum sa-
,, lutis nostræ defendi queat.

Profectò si scapham scapham vocare licet, infanda hæc est διαβολή. Nam, quod ille de Christo dicit *in se considerato*, illi sine fronte perhibent eum dixisse de Christo, *Quatenus Sponsor est*: quod ut omnibus pateat, ipsum suam mentem audiamus explicantem. Postquam multis naturam obedientiæ & passionis Christi *ad Gal.* 3. §. 110. exposuisset, sic infit: §. 111. *Atque hinc jam intelligi potest, quomodo Christus potuerit fieri* κατάρα: *nempe, quia, factus sub legem dilectionis fratrum, potuit talia ac tanta pati, qualia & quanta patiens Filius Dei revera Deum sanctificavit; ita ut non opus fuerit Deo, illustriori modo iram suam testari, & odium adversus peccatum, quod Ecclesiæ remittitur. Nam, quæ passio* 1. *provenit à peccato, nec tantùm à peccato simpliciter* (*nam etiam castigationes, quas nos ferimus, à peccato proveniunt, ut & ipsa mors, quæ nos liberat à lucta peccati*) *sed quæ* 2. *pertinet ad manifestandum odium Dei adversus peccatum, & quidem* 3. *ut peccatum decenter possit remitti, imò* 4. *non imputetur illis quos Filius Dei, ut sponsor & sacerdos suscepit redimendos; ea est effectus* κατάρας: *non quidem per se: Nam propriè & per se non sequitur ex lapsu passio Sponsoris & Redemptoris: sed propter aliud nempe misericordiam Dei. Is autem, qui eas passiones subit & exantlat, revera fit* κατάρα, *fit peccatum, dum pro peccatis non suis luit, & sanctitas Dei in ipso demonstratur* (*quantum fas est Sponsorem justum pati*) *tanquam si peccator ipse foret. Et hinc dicitur peccata mundi ferre* Joh. 1: 29. *& ea sustulisse in corpore suo in crucem.* 1. Petr. 2: 24.

Sustinent iidem nihilominus eâdem fronte quædam ex hisce citare, & exclamare pag. 136.

,, Hoccine

„ Hoccine est pœnam illam pati, quam nos peccatis nostris meremur, diligere „ fratres, atque inde pati talia, quibus Deus glorificatur? ipse Slichtingius talia ha- „ bet ad Joh. 17: 4. *Maximè autem glorificavit Deum dum ei fuit obediens ad mortem* „ *mortem autem crucis.*

Non pudet ipsos augustissima hæc verba, *potuit talia ac tanta pati, qualia & quanta patiens filius Dei, revera, Deum sanctificavit, ita ut non opus fuerit Deo illustriori modo iram suam testari & odium adversus peccatum, quod Ecclesiæ remittitur. Nam quæ passio provenit à peccato, & pertinet ad manifestandum odium Dei erga peccatum, & quidem ut peccatum decenter possit remitti, imò non imputetur illis, quos filius Dei, ut Sponsor & Sacerdos, suscepit redimendos, ea est effectus κατάρας.* (Quæ è diametro pugnare cum dogmate Socinianorum, nemo nisi malevolus potest ire infitias) Non pudet, inquam, ipsos Augustissima hæc verba obliterare, & in eorum locum substituere: *diligere Fratres atque inde pati talia, quibus Deus glorificatur*, ut possent dicere, D. Coccejum paria facere cum Slichtingio; & ita imprudentiores miserè decipere.

Sequentia ejusdem sunt commatis: Nam postquam hæc verba ex §. 110. citaverint; *precium ad emendum Ecclesiam, h. e. ut tanti sit apud Deum, ut ei, qui, quum dignus esset, qui sit, & vocetur hæres omnium, etiam secundùm legem id fecisset, quod necesse erat fieri ab eo, cui pro sanctificatione & justitiâ & vitâ acquisitâ gratiæ debebantur, ut inquam ei electos in hæreditatem & peculium concedat & assignet*, subjiciunt:

„ Paucis verbis, nisi tegmine opus fuisset, dici poterat, precium est, quòd pietas „ Christi tanti apud Deum facta sit, ut ei Ecclesiam concesserit: Quod, an Satisfa- „ ctionem defendere an evertere sit, judicent Ecclesiæ.

Quippe clarissimis verbis, & ante, & post hanc pericopam ostendit, *precium illud niti passione, quâ justitiæ divinæ est satisfactum*, quod τὸ κρινόμενον est: Socinus enim id negat, Reformati verò cum Scripturâ id affirmant, ut §. 55. docuimus. Nam hæc ejus propria verba sunt. *Christum quantumvis justum potuisse affligi, manifestum est. Affligi autem potuit & mori duobus modis.* 1. *Ut ipsius παθήματα essent πειρασμοὶ, tentatio & exploratio sive manifestatio obedientiæ & amoris Dei ac proximi. Et hinc dicitur, quòd Christus tentatus sit: & obedientiam didicerit in eis, quæ passus est* Hebr. 4: 15. 5: 8. *Quemadmodum etiam piorum afflictiones nominantur πειρασμοὶ, tentationes*, Jac. 1: 12. 1. Petr. 1: 6. 2. *Ut ipsius passiones, doloresque animi & corporis, & mors ipsa atque ignominia & vilitas esset sanctificatio Dei, & quidem volentis condonare peccatum & justitiam donare; & esset precium ad emendum Ecclesiam sibi, h. e. ut tanti esset apud Deum, ut ei, qui, quum dignus esset, qui sit & vocetur Dominus & hæres omnium, etiam secundùm legem id fecisset, quod necesse erat fieri ab eo, cui pro sanctificatione & justitiâ & vitâ acquisitâ gratiæ debeantur; ut, inquam, ei electos in hæreditatem & peculium concedat & assignet. Atque ita Christi passio utrumque est*, 1. πειρασμὸς: *& eo factus est nobis* ὑπογραμμὸς, *imò sic etiam* μαρτύριον *fuit.* 2. θυσία & λύτρωσις, *in duplici illo, quem diximus, respectu; sanctificationis Dei sive justificationis Dei volentis justificare impium, & emtionis peculii. Hîc*

tamen

tamen notari velim, quando præsupponimus, justum posse afflictione πειράσεως, *distinguendam esse aliam* θλίψιν *sive imminutionem alicujus jucunditatis ab afflictione mortiferâ. Talis enim afflictio non habet locum, nisi post peccatum, saltem propter verbum Dei, qui dixit, quo die comederis &c. morte morieris. Igitur Christi passio est non simpliciter tentatio obedientiæ, sed obedientiæ ejus, qui cuperet Deum, ut sanctum & justum judicem, & tamen misericordem, sanctificare; quique fratres cuperet eripere ex suis miseriis, iisque vitam promereri.* Tegmine proinde hæc opus non habent; uti nec sequentia, quæ *ex Cap.* 61: §. 16. *Summ. Theol.* adducunt. *ubi est obedientia perfecta usque ad mortem, mortem autem crucis, eaque filii Dei & sponsore digna, ita ut per passiones consummatus sit, ibi & sanctificatio Dei volentis remittere peccatum & justitiam donare; ibi igitur est satisfactio & æterna mors non requiritur.* Nam conflata sunt ex sequentibus Apostoli dictatis. Phil. 2: 5. —— 9. Hebr. 2: 9. 10. Rom. 3: 24. 25. 26. Phil. 3: 8. 9. Hebr. 9: 13. 14. 15.

Postquam autem suo more hæc cum Crellii verbis contulissent, addunt:

„ Tantùm ille negat, Christum veram pœnam nostro loco sustinuisse. Quod quidem ait Cel. Coccejus, verùm reipsa evertere videtur: negando Christum loco „ nostro veram peccatorum nostrorum pœnam, mortem æternam seu maledictio- „ nem spiritualem sustinuisse.

Undique pellucet mala Pastorum mens & malus animus! Cùm apud omnes in confesso sit, præcipuè hic disputari cum Socinianis, *an Christus veram pœnam nostro loco sustinuerit?* dicunt; Crellius *tantùm* negat, Christum veram pænam nostro loco sustinuisse; Fatentur autem, quanquam inviti, D. Coccejum palmariam illam veritatem docuisse; ita tamen, ut videatur eam reipsâ evertere: quandoquidem autem fundamentum, quare ipsis hoc videatur, §. 55. evertimus, Lectori attento id non videbitur, sed ex adverso ei evidens erit, illos esse criticos πονηρȣ̃ κόμματος; præsertim si superioribus addat, hæc, quæ D. Coccejus ibid. iis, quæ Pastores allegarunt, præmisit. *Quanquam ipse non nosset peccatum, nec dolus esset repertus in ore ipsius; quia tamen nobis donatus & pro nobis orans hasce plagas accepit, in iis clarissimè apparet, quid nos commeruerimus. Ita per obedientiam talem, ut veri nominis* צְדָקָה *justitiam, & quidem ut* צִדְקַת הַגּוֹאֵל *justitiam* τȣ̃ ἐπιλήπτορος *assertoris & Recuperatoris sive Sponsoris facti sub legem, Deus sanctificatus est,* (Esai. 5: 16.) *ut Deus sanctus, osor peccati, vindex legis suæ. Zelotes gloriæ suæ, & sine injustitiâ sanctificans Israëlem, & sanctè justificans impium —— Quibus pensitatis, cavillationes de justitiâ, & modo pœnæ & acceptore pretii statim, ut fumus à flammâ, evanescunt.* Pariter & ex iis, quæ hactenus adduximus, sequentes pastorum assultus evanescunt, ut nebulæ coram Sole; nam quivis cordatus facilè videt, quantâ injuria *pag.* 140. postquam partem §. 12. *Cap.* 60. *Summ. Theol.* citaverunt, dicant:

„ Adeò tota passio animæ Christi est compassio, & Christus ex compassione „ & amore peccata Ecclesiæ sua nuncupat, eo sensu, quo mala, quæ ei accidunt, „ sua appellat; quia sc. iis motus & consternatus fuit.

Et *pag.* 141. „ Ex quibus arbitramur, id manifestè colligi; nullum angorem, „ horrorem Christo, à Deo velut Judice, ut pænam immissum & inflictum: ve-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

„ rùm Messiam Jesum, ex consideratione, quòd tot perirent homines, & reliqui
„ cum tantâ difficultate salvi fierent; ingentem dolorem concepisse: quare quidem
„ æqualis statuitur Christi amor erga eos, qui pereunt & qui salvantur, ut & æqualis
„ pro ambobus sollicitudo. Quæ annon plenè enervent justissimam Christi satis-
„ factionem, Ecclesiis Reformatis expendendum relinquimus: Quapropter nudâ verborum D. Cocceji allegatione erimus contenti: *Requirebatur autem*, inquit, *ad hoc sacrificium inprimis dilectio, tum gloriæ Dei ex sanctificatione hominis miseri; tum fratrum, puerorum, qui ipsi dati sunt. Et hæc est primaria ἀπαρχὴ: quæ est θυσία εὐωδίας τῷ θεῷ* Ephes. 5: 2. *Ea dilectio erga miseros fratres fuit συμπάθεια compassio* Hebr. 4: 15. *Ex quâ exstitit dolor & contritio animi* Esai. 53: 5. *& timor. Qui εὐλάβεια (quod possis legitimum metum ex etymo interpretari)* Hebr. 5: 7. *alibi & ἀγωνία & ἀδημονία. Hinc δεήσεις petitiones & ἱκετηρίας supplicationes. Non enim putandum est, Christum non vidisse cumulum peccatorum, & tentationum & dolorum Ecclesiæ, quibus necdum defuncta erat; quando cohorruit & tanquam grumos sanguinis sudavit & calicem à se præterire petivit. Nam, quicquid Ecclesiæ accidit, Christi passio est. & Ecclesiæ peccata sua vocat iisque se externari significat.* Psalm. 40: 13. *Adeò ut, quando se servari petit, petat salutem & membrorum suorum. Quin etiam horrenda peccata & judicia populi sine dubio eum, qui omnem justitiam implebat, ad commiserationem moverunt. Estque sine dubio ea συμπάθεια condolentia major, quàm imaginari possimus. Quemadmodum & ζῆλος zelus domus Dei, qui ipsum devoravit.* Psal. 69: 10. *Atque etiam in ea commiseratione fuit respectus ad gloriam Dei & sanctitatem ejus; & dum ita doluit & q. enervatus fuit animo, terrores Dei super ipso transierunt.* Psal. 88: 16. 17. *adeo, ut in cruce de derelictione Dei conquereretur* (Psal. 22.) *clarâ voce: ut intelligeremus, eum amarissimos & indicibiles dolores in animâ suâ sensisse. Et hic præcipuè labor animæ ipsius fuit* Esai. 53: 11. *in quâ, quum iram Dei ferret, ut nullum nisi sanctum motum, h. e. charitatem, statuere oportet, ita par est statuere, omnem horrorem, anxietatem & tristitiam extitisse, quam sancta anima, diligens honorem Dei & salutem proximi desiderans, & vel difficultatem justificationis & salutis, vel gravitatem & vehementiam tentationis in suis considerans, aut etiam pereuntibus per obedientiam indolescens, capere potuit: imò majorem, quàm quisquam animo concipere potest.* Tandem post tot tædiosas ambages, post tot detestandas vitilitigationes, post tot abominandas διαβολὰς, concedunt, quod caput rei est, de quo controvertitur; *D. Coccejum statuisse; Christum ἀντίλυτρον nostro loco, vice nostrâ, & pretium dignum persolvisse.* Videlicet hoc adeò clarè & copiosè demonstraverat, ut non potuerint, licèt nullum non ad id perpetrandum moverint lapidem, illud tegmine ullo contegere, ne pelluceret. Ne autem veritati tam evidenter assertæ assensum præberent, solitâ methodo ad consuetas artes & suam machinam recurrunt: Pergunt enim:

„ Quid illa verba valent, videre non possumus, quamdiu negatur, Christum ea,
„ quæ in corpore tulit, sustinuisse, ut veram pœnam ipsi nostro loco à Deo judice
„ inflictam; atque insuper in animâ eam nostro loco perpessam esse pœnam, quam
„ nos cæteroquin sustinuissemus; puta iram Dei & mortem æternam.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

Et quasi re bene gestâ, cùm nihil minus egerint, (nam horum pastorum quatuor unita virtus, quemadmodum ostendimus, frustra sese consumsit,

Telumque imbelle sine ictu
Conjecit, rauco quod protinus ære repulsum
Et summo clypei nequicquam umbone pependit

fortissimi illius herois:) illi quatuorviri, inquam, quasi re benè gestâ, concludunt:

„ Existimamus, tanti apud omnes Ecclesias Reformatas debere esse gloriam „ Christi, & primum totius Religionis fundamentum, ut, quo hæc vergant, dili- „ genter animadvertant, & sedulò operam dent, ne quid Ecclesia detrimenti ca- „ piat. Meminerint illorum temporum, quibus à minimis scintillis, accedente in- „ geniorum pertinaciâ, Ecclesia in pernitiosam discordiam scissa est: Dominus „ Deus veritatem suam illæsam conservet.

Nos verò majori jure concludimus: Tanti apud omnes Reformatas Ecclesias debere esse veritatis & pietatis studium, ut imposterum non impunè patiantur, quenquam ex suis honestam Heroîs tantopere de Ecclesiâ Dei meriti famam adeò indignis modis conspurcare, lancinare, & prostituere: Atque in hujus rei fidem publico testimonio ostendant, quantopere detestentur, id ausos fuisse tales perpetrare, qui nullum fundamentum habent suæ criminationis, nisi malam mentem malumque animum. Etenim fatentur ipsi, se dubitare, num D. Coccejus de satisfactione malè senserit, nec ne. Quippe nunc provocant ad judicium eruditorum *p.* 127. *in med.* Nunc ad judicium Ecclesiæ *p.* 129. *in med.* & 141. *circa fin.* Nunc illis ita videtur *p.* 131. *in init.* & 141. *in init.* Nunc rem deferunt ad Reformatos, ut illi judicent, an non apertissimè pugnent D. Cocceji Dictata cum communibus Ecclesiarum Formulis *p.* 135. *in med.* Nunc Ecclesiæ judicandum relinquunt, an satisfactionem defendat vel evertat D. Coccejus *p.* 137. *in med.* Quod si Ecclesiæ Reformatæ negligant, & istiusmodi obtrectatores pergant in gremio suo fovere; summopere verendum est, ne brevi temporis spatio audacter calumniandi quemvis licentia & hominum fides palàm in throno collocetur, fides autem in Deum, cujus adhuc exiguæ quædam inter nos scintillæ micant, prorsus infando ausu exstinguatur; ac cum eâ omne veritatis, quæ secundùm pietatem est, studium proscribatur. Dominum Deum supplices ardentibus rogamus precibus, ut ipse, quandoquidem, proh dolor! Christo teste & experientiâ, Præsulum nostrarum Ecclesiarum chorus, neque frigidus est, neque fervens, sed tepidus, & tamen non cessat Dei iram adversus nos ardentem insano hoc suo clamore indies lacessere; Se esse divitem & locupletem, nulliusque rei indigum; cum sit miser, miserabilis, pauper, cæcus, & nudus; atque ita eheu! eheu! nullus inter nos, ut sacer vates conqueritur, restet vir: ardentibus, inquam, precibus oramus supplices, ipse tandem surgat, & veritatem suam illæsam conservet, atque abscindat eos, qui in simpulo fluctus excitant, ut miserè jactatam Ecclesiæ nostræ Cymbulam submergant.

§. 58. Sic per Dei gratiam infames hosce scopulos prætervecti recto cursu reliqua prætervehamur: jam enim distædet molestis hisce tricis inhærere, & cramben eandem toties videre repositam. Decimum itaque D. Maresii Consilium sic sonat:

„ Decimò sanciatur super his promissis & præmissis ac singulorum chirographo fir- „ matis amnestia præteritorum, unoquoque protestante & declarante, quòd, si quid „ antea fecerit, dixerit, docuerit, sustinuerit, approbaverit, his contrarium, ut

„ homines sumus infirmi, à quibus nihil est humani alienum, id velit haberi pro non „ facto, non dicto, non proposito, non defenso, non approbato; Sed id omne, „ qualecunque fuerit, sincerè & bonâ fide revocet, instituturus deinceps lineis hîc „ propositis.

Credimus equidem, quid enim desiderare posset ultra? Ipse Romanus Pontifex cum suo Clero nunquam plura à Luthero aliisque Reformatis petiit: Imò hodie contentus esset Babylonicus chorus, nos recipere pro genuinis Ecclesiæ filiis, si talia præstaremus. Nam lineæ hîc propositæ nihil aliud sunt, quàm retia expansa, quibus ab omni ævo in latibulum suum pertraxit meretrix Babylonica incautos & simplices corde, ut pro suo lubitu eos in mortem præcipitaret secundam; quemadmodum ex iis, quæ ad hasce propositas lineas commentati sumus, evidens est. Quòd autem nihil præter fidem carbonariam in ipsis Ecclesiæ Antistitibus tolerare deinceps voluerit D. Maresius, clarissimè liquet, quia non tantùm nusquam requirit in iis, ut Linguas originales aut discant aut doceant, sed & non obscurè insinuat, illarum cognitionem deinceps fore inutilem: Nam quando enumerat officia, quæ D. Professoribus Theologiæ incumberent *p. 35. in med.* ne γρῦ dicit de Linguæ Græcæ vel Hebraicæ institutione; Cum tamen nihil magis necessarium esse Theologis res ipsa clamet: quippe

Dulcius ex ipsis hauritur fontibus unda,
Oreque divino purius imbibitur.

Quare omnis Reformatorum turba semper judicavit, si harum linguarum studium flaccesceret & evilesceret, Ecclesiam in antiquam Barbariem esse relapsuram. Malumus proinde adversus D. Maresium ipsos introducere loquentes, quàm ipsi cum eo super hoc summi momenti negotio disceptare, ut omnibus patescat, illum, qui continuò gloriabatur, se Reformatorum insistere vestigiis, reapse adversam prorsus carpsisse viam. Sic itaque *Lutherus* eâ de re loquitur *Comm. in Psalm. 45. Tom. 3. Lat. Jen. f. 444. Arbitror, nos habituros religionis nostræ hostes Hispanos, Gallos, Italos & Turcas etiam, ibi certè cognitione Hebrææ linguæ opus erit, scio n. quantum mihi contra hostes meos profuerit, quare hâc quantulacunque cognitione infinitis aureorum millibus carere nolim. Et vos quoque dabitis operam, qui aliquando docebitis religionem, ut hanc quoque linguam discatis, si non pecora campi, & indoctum vulgus haberi vultis, quod editis Germanicis libellis adjutum utcunque Euangelia Dominicalia & Catechismum docet. Sed opus est ducibus quibusdam doctrinæ, & oportet habere pugnatores, qui stent in acie contra aliarum nationum & linguarum homines, qui sint Doctores, Judices & magistri in hac lingua.* Et *Tom. 7. Wit. Fol. 441.* in Admonitione ad magistratus Germaniæ de Scholarum gubernatione, ad hanc objectionem: *Quid nobis proderunt linguæ Hebrææ, Græcæ, &c. Annon possumus Biblia in vernaculam nostram transfusa legere?* Solito suo fervore respondet: *Jam pridem noveram, nos Germanos non nisi bestias mansuros, annon hoc est crassissimo stupore Germanam bestiam esse? An nescis, quo furore monachi contra emergentes linguas, ceu hæresin manifestariam, acti fuerint & adhuc sine intermissione furant? Siquidem prospiciebat veterator ille malum, quod regno suo linguarum cognitio esset illatura, ubi in lucem emersissent, cui multis seculis mederi non posset. Proinde, quum prodeuntibus linguis obstare*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

stare non potuit, cogitat eas ad paucissimos quoque relegandas esse, ut per se tandem, sterili paucitate cogente, denuò arescant & concidant. Ac sanè parum gratus hospes diabolo linguarum peritia fuit, propterea eundem frugali culina tractare decrevit, ne diutinâ mansione premat hospitem: quam veteratoris nequissimi vafriciem pauci nostrum vident. Melanchthon autem, pro solitâ suâ modestiâ, sic suam de hoc negotio aperit mentem *Tom 4. orat. 471. Scio, me vix primis labris degustasse Ebr. Gr. & Latinas literas.* Sed tamen *hoc ipsum, quod didici, quantulumcunque est, propter judicium de religione omnibus mundi regnis, omnibusque opibus longè antepono. Quod eò dico, inquit, ut cum mihi & aliis, qui parum didicimus, videatis ad veritatis agnitionem hanc exiguam doctrinam plurimum prodesse, & ipsi speretis magnum vos operæ pretium facturos, si linguas mediocriter didiceritis. Erasmus* verò liberaliori stilo, prout ejus erat genius, idem exposuit in enucleatione Adagii: *illotis manibus vel pedibus: Proverbium*, inquit, *rectè usurpabitur in eos, qui vel audacius, vel parum instructi rebus his, quibus oportuit, negotium invadunt: veluti, si quis divinas literas interpretari conetur, Græcæ, Latinæ, & Hebraicæ linguæ, denique & omnis antiquitatis rudis & imperitus, sine quibus non modò stultum, verum etiam impium est Theologiæ mysteria tractanda suscipere....... Proinde divus Hieronymus, cum constituisset, arcanas interpretari Literas, ne illotis, ut ajunt, pedibus rem tantam aggrederetur, quæso num Sophisticis nugis instruxit ingenium? num Aristotelicis decretis? num his etiam nugacioribus nugis? minimè: quid igitur? inæstimabili sudore trium linguarum peritiam sibi comparavit, quas qui ignorat, non Theologus est, sed Sacræ Theologiæ violator; ac verè manibus pariter ac pedibus illotis rem omnium maximè sacram non tractat, sed profanat, conspurcat, violat.* D. *Calvinum* hisce parallela sensisse, ex iis, quæ §. 44. 45. & 47. 48. adduximus, manifestum est; quare eò Lectorem remittimus. Hisce addi merentur, quæ D. *Amama* habet *Antibarb. p.* 136. &c. Siquidem ibi ex professo verè barbarum hujus sententiæ fundamentum Barbariei patronorum, quibus calculum suum addit D. Maresius & plerique cum ipso Theologi, generoso spiritu evertit. *Sed porrò instant*, inquit, *Versionibus, & Commentariis satis instructi sumus, &, quæ insignis eorum modestia est, nos doctissimorum virorum Junii, Bezæ, &c. versiones non corrigemus, inquiunt. Cur ergo linguas discemus? Quasi dicerent, nos possumus ab aliis duci, cui bono ergo oculi linguarum? Egregiè, inquit Martinius; Erue itaque tibi & oculos corporis. Quid ni & iis carere potes? Nec enim deerit, qui ducat te. Sed seriò agendum mihi video in ludicrâ objectione. Resp. itaque, Piorum & Doctorum Theologorum versionibus & Commentariis apud pios & bonos debitum manere æstimium. Et quod ad me attinet, Deo O. M. quotidie ago gratias quàm maximas, quod ejusmodi organa superiori ævo excitârit & ornârit, quorum laboribus mihi quoque cum magno meo fructu uti frui datum est. Repeto tamen, quod supra dixi, eruditum Commentarium legi non posse, nedum intelligi, sine Græcismi & Ebraismi mediocri notitia..... An nullum ergo operæ pretium erit versiones cum fontibus contulisse, atque in ipsis fontibus sese oblectare? An nihil ergo facit ad certitudinem fidei, Deum ipsum sine interprete suis*

Auribus audire loquentem? *Audite Melanth. communem præceptorem. Si fundus aut alia quævis hæreditas tibi peregrinanti paterno testamento obtigisset, annon tabulas originales domum redux posceres? atque ex ipsis potius tuis ipsius oculis cognoscere, quàm ex aliorum relatione accipere malles, quid & quantum tibi relictum esset? Quæ ergo supinitas erit, originale æterni Patris de cœlesti & æternum permansurâ hæreditate Testamentum despicere? At enim, inquis, non est necesse. Verum est, nihil est necesse, teipsum oculos habere, & videre, quæ sint opus. Potes enim & alienis oculis credere: potes, si quo eundum sit, manu à puero tuo duci. Erue igitur tibi oculos, quia carere iis potes. Etenim in S. Libris lumen & oculus, quo divina perspicimus, est Ebræa lingua, cujus scientia & fructu cùm te tua sponte prives, tum tibi oculos eruis, quibus illa cernuntur & cognoscuntur.* Quare concludimus cum eodem p. 139. *Si hæc perversa modestia primorum Reformatorum animos incessisset, ne nunc quidem ex tenebris Papatus fuissemus eluctati. Et cum Luthero, ubi hanc rem pertractasset:* Tom. 7. Wit. Fol. 441. *Hæc eò dicta sunt, ut intelligamus, nos Euangelium commodè nunquam retenturos esse, nisi fiat Linguarum auxilio. Linguæ enim sunt vaginæ, quibus gladius ille spiritus, vid. verbum Dei, est insertus. Sunt arcæ, seu thecæ repositoriæ, quæ hoc nobile κειμήλιον asservant. Pocula, quibus salubrem hanc potionem acceptam circumferimus. Cellæ promptuariæ, ex quibus promus concionator hæc Euangelica cibaria depromit; cophini, in quibus panes una cum piscibus adeoque reliquiarum fragmenta custodiuntur, ne pereant. Quod si nobis supinè stertentibus, quod Deus avertat, per incuriam elabantur linguæ, timendum est, non Euangelium solum amittamus, Verùm eò rursum miseriarum venturum nobiscum, ut nec linguam Lat. aut sermonem patrium rectè sonare aut scribere possimus.* Cujus Vaticinii, proh dolor! magnam omninò partem adimpletam videre tristes cogimur, &, nisi Deus avertat, D. Maresii instinctu atque asseclarum ejus, brevi insperatum suum nanciscetur complementum!

§. 59. Quæ hisce decem Consiliis majoris limitationis ergo D. Maresius subjicit pag. 30. &c. intacta relinquemus, quandoquidem fundamenta, quibus superstruuntur, à nobis antea ordine eversa sunt: unum tamen superest, quod animadversionem meretur, nempè quod *de Philosophiæ usu & abusu in rebus Theologicis tradit* pag. 32. id autem sic se habet:

„Optandum quoque esset, ad pacem & concordiam Theologorum statuminan-
„dam, ut fibula imponeretur arctior licentiæ Philosophorum, quos prisci Ecclesiæ
„Doctores, Tertullianus & Hieronymus, *animalia gloriæ* & *Patriarchas hæretico-*
„*rum* jure dixerunt; Nihil enim tam absurdi dici vel concipi potest, quod aliquis
„Philosophus non defenderit. Nec volunt amplius hodierni Philosophastri Philo-
„sophiam Theologiæ ancillari, sed pertendunt, ei nunc deberi interpretationem
„Scripturæ & illius esse in Theologiam dominari.

Certum est, id omnibus modis optandum esse, sed quod D. Maresius id ex animo non optârit, pariter certum est, nisi id de solâ Cartesianâ intelligamus Philosophiâ;

phiâ; Nam pro *Terminis Scholaſticis* adeò acriter decertat, ac ſi pro aris pugnaret atque focis; quod ut cuivis manifeſtum fiat, unum aut alterum ex plurimis allegabimus locum. Abuſ. §. 10. ſic adverſus eos, qui Carteſio favent, inſurgit: „Iniquiſſimum eſt & periculoſiſſimum, ſimul velle ex Scholis Theologicis effurcillare terminos hactenus receptos, ut cedant novo idiomati novorum iſtorum Philoſopho-Theologorum, quod huc uſque in illis non ſonuit. Etenim priſcorum vocabulorum deletio, & introductio novorum, in doctrinâ Eccleſiæ vel tradendâ vel vindicandâ vix poteſt citra rerum ipſarum innovationem & immutationem procedere: Nec poſſet Theologus intelligere adverſarios vel ab ipſis intelligi, multò minus cum ipſis congredi, ſi ſoliti & priſci termini veniant à parte noſtrâ penitus exſtirpandi. Ac prout nemo debet abjicere veteres ſuos calceos, priuſquam novos habuerit, ita ante rejectionem veterum terminorum delectus eſſet habendus novorum, qui non poſſet inſtitui, niſi calatis omnium Theologorum Orthodoxorum Comitiis, quod ad omnes ſpectat, ab omnibus debet approbari: Et qui ſuperſtitioſè voluerunt abſtinere in docendo omnibus terminis technologicis & non ſcriptis, illi magis locuti ſunt ad palatum Socinianorum, quàm ipſorum Carteſianorum, & ita obſcuri evaſerunt, ut intelligi nequiverint. Et Præf. Indic. Contr. pag. 11. „Cum Theologia ita ſit tradenda in Scholis, ut Orthodoxia Reformata poſſit præmuniri & propugnari contra illius publicos adverſarios, valdè intereſt eam explicari ſolitis terminis hactenus inter partes contendentes receptis, ne cum illis ex novis Principiis & Philoſophematis, quæ nec admittunt, nec admittere tenentur poſt ſtatum Controverſiarum inter nos formatum, Andabatarum certamen inire videamur. Scilicet hic ille eſt, qui Philoſophiam Theologiæ vult ancillari! eſtne hoc ancillari, quòd ad terminorum Philoſophicorum rejectionem res Theologicæ immutarentur? eſtne hoc ancillari, quòd Theologus non poſſit congredi cum Adverſariis, niſi iis ſit inſtructus? Eſtne hoc ancillari, quòd Theologia noſtra debeat iſtiuſmodi terminis præmuniri & propugnari contra illius publicos adverſarios? Sed Apoſtolum conſulamus, ne videamur Andabatarum certamen hic cum D. Mareſio ejuſque Partiariis inire velle. Ille omne, quod huc ſpectat, nobis ob oculos ponit 1. Cor. 2: 11. 12. 13. & Col. 2: 8. Prior locus ſic ſe habet: *Quis hominum novit quæ hominis ſint negotia, niſi ſpiritus hominis qui in ipſo eſt? pariter & quæ Dei ſunt nemo novit, niſi Dei Spiritus. Nos autem non accepimus ſpiritum hujus mundi, ſed ſpiritum qui ex Deo eſt, ut cognoſcamus quæ nobis Deus eſt gratificatus. Quæ etiam loquimur* οὐκ ἐν διδακτοῖς ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις ἀλλ' ἐν διδακτοῖς πνεύματος ἁγίου, πνευματικοῖς πνευματικὰ συγκρίνοντες, *non ſermonibus, quos humana docet ſapientia, ſed quos Sanctus docet Spiritus, ſpiritualia, cum iis quæ ſpiritualia ſunt, conferentes.* Eum hic loci datâ docere operâ, ab omni humanâ ſapientiâ & ſcientiâ alienam eſſe rationem Theologiæ, inconſideratus eſt qui dubitat, præfractus qui negat: Nam ſpiritum hujus mundi (qui nullus alius eſſe poteſt, quàm Spiritus, qui nos ea, quæ in mundo ſunt abſcondita, docet h. e, σοφίαν τοῦ αἰῶνος τούτου: *Sapientiam hujus ſeculi*, Apoſtolo interprete verſ. 6.) opponit Spiritui Sancto, ſtatuitque Spiritum hujus mundi ignorare prorſus, quæ Dei ſunt negotia; ac proinde omnem laborem, quem homo in Philoſophiæ ſtudio impendit, ut percipiat, quæ Deus nobis eſt gratificatus, fruſtraneum eſſe & inutilem: quandoquidem ea non poſſunt intelligi, niſi Deus ſuum nobis largiatur Spiritum: ubi verò eum nobis donat, nullo Philoſophiæ ſubſidio egemus, non tantùm ad diſcendum ſed etiam docendum,

cendum, quæ Deus nobis est gratificatus. Id ipsum magis ex Pauli praxi elucescit; utebatur enim nullis aliis in docendo verbis, dictis, Phrasibus & Sermonibus (quippe λόγος græcis hæc omnia denotat) quàm quæ hauriebat à Spiritu S. & quidem in contradistinctione ad verba, dicta & sermones, quæ humana docebat sapientia; adeoque omnis ejus institutio nihil aliud erat quàm collatio Spiritualium verborum, phrasium atque rerum, cum verbis, phrasibus atque rebus Spiritualibus. Hoc extra omnem controvertendi collocatur aleam, si adjiciantur, quæ vers. 4. 5. leguntur, ὁ λόγος μου, inquit, καὶ τὸ κήρυγμά μου *sermo meus & præconium meum.* h. e. quicquid loquor & annuncio de rebus sacris; omnis mea scientia & doctrina non consistit ἐν πειθοῖς (sive πειστοῖς vel πιθανοῖς; hæc enim sunt ἰσοδύναμα) *persuasoriis humanæ sapientiæ verbis*, h. e. verbis, phrasibus, terminis, & sermonibus, ad persuadendum solummodo, non verò ad demonstrandum accommodatis, *sed in demonstratione Spiritus & potentiæ*, h. e. utor demonstrationibus spiritualibus, quæ efficaciâ pollent insuperabili; & ab omnibus demonstrationibus, quas humana adinvenit sapientia, tam longè diversis, quàm Cœlum à Terra distat, & Spiritus Sanctus à spiritu, qui Philosophos agitat: *ut fides vestra*, seu assensus nostræ Doctrinæ adhibitus, *non consistat in sapientiâ hominum*, per Principia naturâ nota & Methodum à se excogitatam instituentium, *sed in potentiâ Dei*, qui eâdem efficaciâ vobis persuadebat, quæ annunciavi vera esse, quâ ea scribere jussit suos servos. Ex quibus luce meridianâ clarius apparet, eos, qui terminis Philosophicis in Theologiâ addiscendâ & tradendâ esse utendum volunt, fidem nostram labefactare & enervare, adeòque totam Theologiæ naturam invertere. Posteriori in loco (Col. 2: 8.) Paulus magis directè ipsius Philosophiæ abusum in rebus Theologicis & fidei attingit, qui ita sonat: *videte nequis sit* ὁ συλαγωγῶν ὑμᾶς διὰ τῆς φιλοσοφίας καὶ κενῆς ἀπάτης, *qui vos captivos agat per Philosophiam, & vanam deceptionem, secundùm traditionem hominum, secundùm elementa mundi & non secundùm Christum.* Binos indicat seductionis à veritate fontes, *Philosophiam* nempe & *vanam deceptionem.* Nam particulam καὶ esse copulativam, patet, quia distinctè dicit: *secundùm traditionem hominum, secundùm elementa mundi:* quorum posterius ad Philosophiam nullo modo pertinet. Etenim Apostolo στοιχεῖα τοῦ κόσμου *Elementa mundi* nihil aliud sunt quàm præcepta, quæ cultum Cæremonialem concernunt. quod liquet ex vers. 20. ibi enim *ex eo, quod mortui essent ab elementis mundi, infert. eos non debere dogmata permittere sibi imponi:* per quæ Dogmata, uti ex totâ Orationis serie apparet, non possunt alia intelligi, quàm de quibus egerat vers. 14. hæc autem erant statuta legis Cæremonialis, ut pote quæ Deus imposuit κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτῷ *prout sibi videbatur:* Non enim fluunt ex ejus naturâ, sed planè ab ejus dependent arbitrio, quare optimè vocantur Dogmata, quod Belgæ accuratissimè exprimunt per **Willekeuren**. Eodem sensu cap. 4. ad Galat. de Judæis vers. 3. sese iis adjungens: *Quum essemus infantes, eramus in servitutem redacti* ὑπὸ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου *sub elementa mundi:* simulac enim exposuisset immediatè post hæc verba, quomodo Christus eos à servitute legis liberaverit, statim concludit vers. 7. *Itaque non amplius es servus, sed filius.* Liberatio proinde ἀπὸ τῶν τοῦ κόσμου στοιχείων est liberatio à Servitute legis: præsertim cùm Apostolus concludat, illos, qui redibant ad servitutem illorum mundi Elementorum, hoc ipso ostendere, se rursus velle esse sub lege, quod patet ex collatione vers. 9. & 20. atque toto Epistolæ scopo. Etenim, postquam veritatem sui præconii demonstrasset adversus calumnias malignantium cap. 1: & 2. Accusat cap. 3: & 4. Galatas, quòd à libertate N. Testamenti descive-

rint

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

rint ad Legis obſervantiam, & irrefragabilibus argumentis libertatis N. Teſtamenti ὑπεροχὴν ſupra ſervitutem Veteris Teſtamenti demonſtrat. Exinde cap. 5: commendat ſtudium hujus libertatis, additâ cautelâ, ne eâ ad laſciviam abutantur: atque eâ occaſione docet, quomodo rectè ſub N. T. debeamus lege uti. Quandoquidem autem nuſquam ea phraſis στοιχεῖα τοῦ κόσμου in toto N. Teſtamento niſi hiſce in locis legitur, evidens eſt, illa elementa, uti diximus, nihil cum philoſophiâ habere commercii. Huc accedit altera ratio, videlicet, quod de Philoſophiâ in ſe conſideratâ dici nequeat, eam eſſe κενὴν ἀπάτην: quippe per eam haud paucæ veritates eruuntur, dilucidantur, & adſtruuntur, quod præcipuè in Mathematicis videmus: atque hinc à Spiritu Sancto aliquoties σοφία *Sapientia* vocatur, vide 1. Cor. 1. & 2. ſtudium autem ſapientiæ, quomodo Pythagoras Philoſophiam nuncupavit, non captivat ſed potius liberat mortales ab ignorantiâ; qua in re excellit ſtudium Mathematicum, in quo veteres proram & puppim Philoſophici ſtudii collocaſſe notum eſt. Atque hinc eſt, quòd Apoſtolus non dicat abſolutè, Philoſophiam homines captivare, *ſed, ne quis vos captivos agat per Philoſophiam ſecundùm traditionem hominum*; h. e. quæ eſt ſecundùm traditionem hominum, non verò ſecundùm veritatis demonſtrationem. Quæ cum ita ſint, apparet, hanc pericopam ſic eſſe ordinandam: *Ne quis vos captivos agat per Philoſophiam ſecundùm traditionem hominum, & per vanam deceptionem ſecundùm Elementa mundi & non ſecundùm Chriſtum.* Et ſanè ita res ſe habet: omnis enim deceptio, quæ in Eccleſiam N. Teſtamenti eſt introducta, ſuam debet originem Philoſophiæ, quæ fuit ſecundùm hominum traditionem, & vanæ ſeductioni, quæ fuit ſecundùm Elementa mundi. Nempe prævidebat Paulus, Philoſophiam eriſticam & inanibus vitilitigationibus plenam, quæ tum obtinebat & per quam homines prorſus reddebantur inepti ad myſteria Euangelii percipiendum, (quod diſcimus ex Actor. 17. & 1. Cor. 1. & Rom. 1.) propagatam iri, & loco demonſtrationum veritatum Doctores Eccleſiæ ſuos libros citationibus dictorum Philoſophicorum, tanquam gemmis & aureolis exornaturos, ac verbis phraſibuſque eorum abuſuros ad tremenda Religionis myſteria exprimendum, (cujus generis ſunt, *Lex moralis, liberum arbitrium* &c.) quibus tandem accedente perpetuâ traditione eò prolaberentur mortales, ut Philoſophorum dicta, verba atque phraſes authoritatem irrefragabilem in ipſâ conſequerentur Eccleſiâ. Et certè hujus rei veritatem tandem plenè demonſtravit triſtis experientia. Nam à primis Eccleſiæ incunabulis Doctores, plus quàm par fuit, Philoſophiam vocarunt in ſubſidium, quod ex Tertulliano, Juſtino martyre aliiſque patribus diſcimus: Hic autem turpis error vires acquiſivit eundo, donec per Scholaſticos in deteſtandam abiit inſaniam, imò nefandam impietatem. Illi enim Ariſtotelem ex Scholis Philoſophicis palàm traduxerunt in Eccleſiam, eumque juſſerunt ibi quoque dicere ſententiam; Atque ſic non naturæ tantùm prælatus eſt in Philoſophiâ, ſed & Deo ipſo in Theologiâ. Quippe, cùm ex Moſe vel Paulo quid proferretur, ſuum conſulebant Ariſtotelem Theologi, ubi autem ille quid dictabat, ſine ulteriori examine utroque ab omnibus approbabatur pollice. Quibus gradibus eò pervenerint Scholaſtici, *D. Hornius in ſuâ hiſtoriâ Eccleſiaſtica pag.* 152. brevibus in hunc modum exponit. *Scholaſticam Theologiam primus condidit Petrus natione Italus, patriâ Novarienſis, cognomento Lombardus, Epiſcopus Pariſinus, Gratiani Juris Canonici conditoris frater, ex inceſtu uterque natus. Hic publicavit libros quatuor ſententiarum, ubi de præcipuis capitibus Theologiæ ſententias Patrum, maxime Auguſtini, profert. Tum ergo Theo-*

logia cœno quæstionum, rivulisque opinionum conturbari cœpit, ut Johannes Aventinus loquitur. Hujus Lombardi vestigia & authoritatem qui sequuntur, Scholastici dicti, quorum constitui possunt tres quasi ætates vel periodi. Prima à Lombardo ad Albertum Magnum centum annorum, quo tempore sanior adhuc & purior fuit; sic tamen, ut Patrum Authoritas pari jam cum S. Literis passu ambularet. Parcior tum adhuc Aristotelis in Theologiâ mentio, cujus Petrus Lombardus in quatuor sententiarum libris ne semel quidem meminit. Secunda ab Alberto Magno ad Heronem de Bojo, ubi major Aristotelis, quàm S. Scripturæ Authoritas: Tertia ab Herone de Bojo ad Cajetanum, omnium pessima & corruptissima. Hic jam Philosophia Theologiæ dominari cœpit, & de divinis rebus quæstiones curiosissimæ moveri ac definiri, terminis adeo Barbaris ac spinosis, ut monstrosa inde omnino enata sit Theologia. Sic tenebræ plusquam cimmeriæ in Theologiam invectæ, ac ipsa Scriptura in oblivionem penitus venit, cum nullus liber in scholis præter sententias reperiretur. Sed accessit tertius frater Petrus Comestor, author Historiæ Scholasticæ, qui S. Scripturam commentis fabulosis & ineptis contaminavit. Ita tres hi fratres, Gratianus, Petrus Lombardus, Petrus Comestor, jus Civile, S. Scripturam, doctrinam Patrum, suis nugis corruperunt. Hanc captivationem prævidens Apostolus monet, ne nos patiamur per Philosophiam secundùm hominum traditionem captivos agi; Nam quod Colossensibus loquitur etiam nobis loquitur, quippe quæ Ecclesiam concernunt, etiam ad nos pertinent, si Ecclesiæ Dei partem constituimus: Ex quibus evidens est, unumquemque nos studere captivos agere, qui ex Philosophiâ Terminos urget in Theologiâ, quia eos tradidêre multi, & à multis recepti sunt atque nos vult cum Philosophis loqui de rebus Sacris, quas illi nullo modo intellexerunt. Id verò D. Maresium facere evidentissimum est: audivimus enim paulò ante eum dicentem, *iniquissimum esse & periculosissimum simul velle ex Scholis Theologicis effurcillare Terminos hactenus receptos.* Illos autem Terminos, quos D. Maresius urget, à Scholasticis esse mutuatos ex omnibus ejus scriptis evidens est, præcipuè autem ex ipsius Commentariis in distinctiones Castanæi; quem librum aliud nihil esse quàm farraginem distinctionum Scholasticarum, nemo audebit ire infitias. Δὶς διὰ πασῶν itaque à Paulo distat D. Maresius. Etenim ille vult nos ambulare in Christo, quemadmodum Christum recepimus Col. 2: 6. & edocti sumus à sese vers. 7. Hic verò vult nos ambulare, quemadmodum Theologi nunc nobis viam monstrant: Ille suo exemplo nos docet & inculcat, non esse loquendum λόγοις, quos humana docet sapientia, sed λόγοις quos Spiritus S. docet 1. Cor. 2: 13. Hic verò docet suo exemplo & inculcat, terminos esse retinendos, qui vulgò recepti sunt, & cum iis esse Theologiam tradendam. Ille Spiritualia vult nos tantùm cum Spiritualibus componere 1. Cor. 2: 13. Hic verò vult terminos, quos humana docuit sapientia, componi cum spiritualibus. Ille Philosophiam secundùm traditionem hominum statuit non esse secundùm Christum Col. 2: 8. Hic verò affirmat, terminos, quia ab omnibus approbati sunt, esse retinendos, & asserit, eam traditionem terminorum à Philosophis mutuatorum nullo modo cum doctrinâ Christi pugnare. Quandoquidem igitur non vult D. Maresius, nostrum κήρυγμα esse tantùm ἐν ἀποδείξει πνεύματος καὶ δυνάμεως *in demonstratione Spiritus & potentiæ*, sed insuper requirit πειθοῖς ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις *persuasoria & plausibilia humanæ sapientiæ verba, dicta, phrases, & sermones*, quod posterius Apostolus longissimè à suo κηρύγματι removebat, nullâ fronte negari potest, eum velle nostram fidem niti sapientiâ hominum, non verò potentiâ Dei. Etenim idem Paulus dicit Corinthiis, se stu-

se studiosè sibi cavisse ab istiusmodi persuasoriis λόγοις humanæ sapientiæ, *ne fides ipsorum consisteret in sapientiâ hominum, sed in potentiâ Dei* 1. Cor. 2: 5. 6. Quantò melius D. Coccejus hac de re loquitur: *Quum res*, inquit §. 380. *Fœd. Theologicas tractamus, velim nos uti terminis Scripturæ, & si quid in iis αἰνιγματῶδες est, id explicari ex collatione Scripturarum, & rei ipsius naturâ, h. e. tum ex analogiâ fidei & paralleliâ phrasium Spiritus S. tum rerum naturâ cognitarum, ingenio. At minimè ferendum est, substitui novos & inusitatos terminos, omissis Phrasibus S. S. ut incidamus in culpam, quam Deus accusat* Jer. 8: 8. *quomodo dicitis, nos sumus sapientes, & lex Domini est nobiscum? Atqui ecce in mendacium fecisti (mutavit) stilus fallax legisperitorum; ut &* Jer. 23: 35. *mutastis verba Dei vivi. Item vers.* 27. *qui cogitant populum meum adducere, ut obliviscantur Nominis mei (ut non in nomine meo & secundùm Scripturam, quæ nomen meum continet, loquantur) per somnia sua, quemadmodum Patres ipsorum nominis mei obliti sunt per Baalem.*

§. 60. Sed operæ pretium est audiamus, quid pro suâ sententiâ adferat D. Maresius: „ Nec posset, *inquit* §. 10. *Abus. Phil. Cart.* Theologus intelligere adver„sarios, vel ab ipsis intelligi, multò minus cum ipsis congredi, si soliti termini ve„niant à parte nostrâ exstirpandi.

Utinam hæc unius esset D. Maresii sententia, sed, quod summopere dolendum! omnes ferè Reformatos hic pestilens error tenet; imò vix ullum repperias, qui non aliquo modo eo infectus est. Paulus profectò longè aliter judicabat. Etenim dicit *Antistitem Ecclesiæ forè δυνατὸν ad adhortandum per Doctrinam sanam & contradicentes convincendum, si sit affixus sermoni fideli, qui est secundùm doctrinam sanam.* Tit. 1: vers. 9. per quem *sermonem fidelem* quid aliud potest intelligere, quàm infallibile Dei verbum, quod est ἀυθόπιστον, & cui se quivis potest subjicere per fidei obedientiam absque ullâ formidine erroris? *sermones enim ejus sunt veri & fideles* Ap. 19: 11. 21: 5. 22: 6. *& ipse fidus est* 2. Tim. 2: 13. Et quid per hanc *doctrinam, quæ est secundùm illum sermonem fidelem*, quàm lætum Euangelii præconium? quod corroboratur per collationem cum 1. Tim. 1: 10. 2. Tim. 4: 3. 1. Tim. 6. 3. quare & eam in contradistinctione ad alias Doctrinas vocat ὑγιαίνουσαν *sanam*; quia hæc sola apta nata est ad infirmos in fide curandos & corroborandos, quemadmodum medicinâ & cibo atque potu salubri sanantur & corroborantur, qui morbis laborant. Si notitia terminorum quorundam, qui in Scripturâ non prostant, requiratur in Doctore Ecclesiæ, ut sufficiens possit esse ad adversarios confutandum, quod urget D. Maresius, & cum eo plerique Reformati; utique falsum est, quòd ille sit δυνατὸς *sufficiens* ad id faciendum eam ob causam, quia affixus est sermoni fideli, qui est secundùm doctrinam sanam. Quum autem hoc falsum esse nequeat; sequitur, quoniam Apostolus nihil ultra in Doctore, ut sit δυνατὸς ad contradicentes redarguendum, requirat, falsum esse, quòd, qui eos ignorat terminos, non possit congredi cum adversariis. Præterea id suo ipse docuit Apostolus exemplo: Nam quando Judæos redarguit, nominatim in Epistolâ ad Hebræos, qui erant *contumaciter repugnantes, vaniloqui & animorum deceptores*, quemadmodum hîc vers. 10. ejusdem capitis eos delineat, semper solam urget scripturam & affixus manet Sermoni fideli ac Sanæ doctrinæ; quanquam optimè eorum terminos intellexit, si quisquam: erat enim educatus ad pedes Gamaliëlis Rabbini eâ ætate famigeratissimi. Et quid opus est pluribus in re manifestissimâ? vel Apostolus novit illos terminos nunc nobis fore

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

opus, vel non; si prius, non accuratè nobis descripsit omne, quod in Ecclesiæ N. T. ἐπισκόπῳ requireretur: atque ita causa foret, quòd illi Doctores, qui solis ejus regulis insistunt, non possunt convincere adversarios: Andabatarum enim certamen viderentur inire, quando sese accingerent ad ἔλεγξιν hostium veritatis; quod est absurdum: nam dicit, se revelasse omne consilium Dei. Act. 20: 27. Si posterius, non potest dicere, quòd omne consilium Dei revelaverit; id enim restabat: sine philosophicorum terminorum notitiâ non poterunt Reformati convincere contradicentes; quod etiam est absurdum. Præterea vel Apostolus ipse ignoravit illos terminos, quibus ludebant Gentiles Philosophi, vel non ignoravit: si eos ignoravit, quomodo potuit gentiles confutare & demonstrare Jesum esse Christum? si non ignoravit, quare tantùm docuit spiritualia spiritualibus comparando, missis omnibus λόγοις, quos humana docet sapientia? In quamcunque formam Terminorum Philosophico-Theologicorum Patroni sese hîc converterint, illationum harum vim nullo modo effugient. Omnibus sanè modis detestandum est, eousque Reformatos prolapsos esse, cum neminem latere possit, qui non planè omnis historiæ rudis est, nihil pænè fuisse, quod Reformationis Authores magis detestarentur, & execrarentur in Ecclesiâ Apostaticâ, quàm terminorum, quos à Scholasticis hauserant, & phraseologiarum humanarum in rebus Theologicis abusum: ut & ad eorum exemplum in nostrâ Ecclesiâ eruditissimi Doctores, quando viderunt nos reverti ad hasce veteres Ægypti ollas. Non pigebit tamen quædam in hanc rem proferre testimonia, ut quivis ex ipsorum ore addiscat, quantum à Regiâ, quam nobis monstrarunt, viâ deflexímus. Fervidus *Lutherus*, dum cucullatus etiamnum esset monachus, sub Papâ & Aristotele clavigeris, ad *Georgium Spalatinum*, de Scholasticæ Philosophiæ noxâ atque detrimento apud animum convictus, scribere sustinuit: *Observavi doctrinas & regulas Scholasticæ Philosophiæ, deditâque operâ juxta illas volui sacras tractare literas, & horrui plus quàm à Tartari confusione. ibi vidi, quid studia illa prodessent? nihil utilitatis, totum verò nocentiæ pelagus inveni.* Postmodum autem in thesibus Anno 1517. & 1518. disputatis, libertate jam fruens, acriùs in Philosophiam Aristotelis invehebatur, cujus rei instar sunt hi Aphorismi. *Error est dicere, sine Aristotele non fit Theologus, imò Theologus non fit nisi id fiat sine Aristotele. Qui sapiens vult fieri in Aristotele, oportet prius benè stultificetur in Christo.* Magnus *Calvinus* ad ℣s.4. 1. Ep. ad Tim.cap. 6. in hæc verba erumpit: *Invaluit diabolica ista ars litigandi, quæ Scholasticæ Theologiæ nomen obtinuit: quid enim in illâ continetur præter rixas, aut otiosas speculationes, unde nullus profectus redit. Proinde quò quis in eâ doctior, eò miserior judicandus est. Scio, quibus illam coloribus prætexant, sed nunquam efficient, ut Paulus cunctas tales damnando sit mentitus.* Pariter omnes fuêre istius sæculi Doctores locuti & ubivis συχαίρως ἀκαίρως inculcarunt, sedulissimè Ecclesia sibi ab iis inposterum caveret. Quomodo verò Doctores hisce attenderint, communis eruditissimorum querela arguit. D. *Walæus* sic hac de re inter alia loquitur in *Orat. de Stud. Th. Quæstiones pleræque, quibus tantum temporis in multis Academiis insumitur, aut nullum aut omnino exiguum extra Scholas usum habent. Quantum damni decreta Aristotelis, cum Divinis Dogmatibus conjuncta, dederint*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

rint Ecclesiis, Scholastica Theologia abundè docet, à qua primi illi Reformatores eas cum magna laude repurgarunt. Videndum itaque etiam atque etiam, ne in idem vitium denuo relabamur. Increpationem hanc modestiorem paulò esse, quàm res flagitabat, docet hæc D. Drusii commentatio. ad illa Petri verba: Canis reversus est ad suum vomitum, & sus lota ad volutabrum cœni: Canis ad vomitum redit, inquit, qui redit ad id, quod primi Reformatores evomuerunt. Ea est Theologia Scholastica, quam qui sectantur, veram negligunt: h. e. verbum Dei; unde omnis veritas Christiana, & ea ipsa, quam Scholasticam appellant, mixta fermento humano, sic ut tam pura & sincera non sit, quàm esse debebat. Quando tandem hæc reformabuntur? Nam ante non erit pax in Ecclesia. Utinam qui ad divina aluntur, aliter studia sua instituerent; & spretis his tricis seriò se darent ad studium linguarum præcipuarum, & ad Lectionem Textus sacri. Quod si fieret, haberemus Theologos, quales optare magis quàm sperare debemus; usque adeo verbum Dei sordet in oculis vulgi. Multi, quod enarrant populo è suggestu, non intelligunt: tantùm ex commentario sapiunt, quo nihil miserius aut magis fugiendum ei, qui verum pabulum animæ quærit. Et sus lota; dici potest de eo qui lotus (nam Reformatio est quasi lotio quædam) se in luto sophistico rursum volutat, magno juventutis & Ecclesiæ malo: nam unde quæso hæc dissidia nisi ex illo luto? ad vomitum redit, qui nunc iterum in Academias revocat, introducitque Theologiam Scholasticam; panem illum, qui procedit ex ore solius Dei, miscens cum fermento Philosophorum. Hi simplicitatem credendi convertunt in curiositatem & subtilitatem disputandi; quæstiones novas quotidie excogitantes, quarum pleræque inutiles sunt, Prophetis & Apostolis olim ignoratæ, qua tamen augent numerum disputantium, qui Christianum orbem hodie replent. Ut & hæc D. Amamæ querela in sua oratione de Barbarie. pag. 20. in med. Quis sibi à lachrymis temperet, cum piorum & Scripturariorum Theologorum raritatem intuetur?

Πολλοὶ μὲν ναρθηκοφόροι παῦροι δέ τε βάκχοι.

Unde verò squallidus ille Ecclesiarum status? non aliunde quàm ex eo, quòd votis priorum repurgatorum non satisfactum sit, quòd viam, quam illi nobis præiverunt, non triverint. Postquam enim obdormissent primi ille Heroës, qui omne opus Domini, quod fecerat Israëli, fuerant experti, surrexit ætas altera, generatio hominum, quorum animus fuit in patinis & ollis veteris Ægypti, qui novas & noxias contentiones excitarunt, nihil aliud moliente Satana, quàm ut Ecclesiarum præfectos à Biblicis studiis & simplici illa Theologia abstraheret. Ecce enim Linguarum studia paulò post collapsa sunt, & cum iis rursus negligi cœpit sacer Codex. Luxuriabant Theologi Euangelici, ex Theologis crucis jam derepente facti Theologi gloriæ. Detumuerat persecutio, consilescebant tempestates. Non dormitavit hic semper vigil Synagogæ suæ Episcopus. Excitavit quæstiones, quæ in cœlo, tecto, in terra, fundamento destituebantur, inutiles, curiosas, Scholasticorum disputationibus non absimiles. Quinam verò ex hoc fonte dimanaverint fructus, cui adeo cornea fibra est, ut ad solam de iis cogitationem non eat in lachrymas? Scholastica Theologia, quam tanto sudore primi isti fæcum exverræ propulsaverant, & cum ea Scholasticorum termini denuò introducti

ſunt, phraſi Scripturæ, tanquam ſi ea objecta nimis & plebeia eſſet, derelictui habita. *At graviter monuerat magnus ille artium inſtaurator* P. *Ramus, Spiritum S. veriſſimum eſſe Doctorem ſapientiæ, clariſſimum rhetorem, verbiſque uti ad id, quod à nobis intelligi neceſſe ſit, perſpicuis, ſignificantibus, idoneis; Loquamur ergo, inquit incomparabilis vir, verba Scripturæ, utamur ſermone Spiritus ſancti, denique divinam ſapientiam & linguam noſtra infantia & Sophiſtica ne corrigamus.* D. Owenus autem verè ἐπιτολμᾷ: ille enim inperterritè omnia, quæ hic latent, in apricum protrahit, & Theologos hujus criminis reos acri ſale perfricat. Nam *pag.* 511. poſtquam ex Scripturis oſtenderat, quomodo Paulus Theologiam tradat, dicit. *Cum itaque hæc fuerit veritatis* Euangelicæ, *atque ejus in S. Scripturis expoſitionis ratio, duo eſſe inter alia videntur, veritati ipſi ſatis incommoda, quæ in eam è vulgatâ Philoſophiâ irrepſerunt. Hinc enim primò prodiit veritatis ſpiritualis, variè & ποικίλως ἐν ἀποδείξει πνεύματος revelatæ, in ordinem ſyſtematicum & ſeriem τεχνικῶς methodicam diſpoſitio iſta ſeu compactio, quæ in* Scholis *&* Eccleſiis *ubivis obtinet. Conſortio, inquam, Philoſophiæ vulgatæ cum Theologia inauſpicatò inito, ortum ſuum debent ſyſtemata pæne omnia Theologica, loci communes, atque id genus propoſitionum credibilium farragines aliæ. Deinde ſub accuratioris Doctrinæ prætextu, veritatis Divinæ Articuli, ſeu propoſitiones credibiles è ſcripturis collectæ, atque excerptæ, & in formulas iſtas digeſtæ, terminis & notionibus Philoſophicis miſtæ, enarrantur.* Ex *hiſce duobus* Theologia *quædam* Philoſophica *oritur (quæ in aliquorum Scriptis ad* Theologiam *propius, in aliorum ad* Philoſophiam *accedit, quâ doctrina* Euangelica *à ſublimitate ſua ſpirituali dejicitur, & amplitudinem ſuam cœleſtem amittit. Iſtiuſmodi eſt Theologia, quam doctorum hominum plurimi in qualibet Chriſtianorum ſecta docent & profitentur. Hinc fit, ut nullus ſit veritatis Euangelicæ Articulus, quamvis in ſe planus, obvius & intellectui fidelium expoſitus, cujus etiam vim & efficaciam ſpiritualem experiuntur* Sancti *omnes, qui* Communionem *cum* Deo *in* Chriſto *colunt, quin, ſi à viro aliquo Philoſophicè docto accuratè, & ἀκριβῶς enarrandus ſuſcipiatur, illicò iis terminis, notionibus, rationumque momentis, ſeu minutiis potius ita præpeditur, ut fruſtra illum intelligere vel capere, niſi eſſet Peripateticè eruditus, ipſe Paulus Apoſtolus contenderet.*

Et pag. 519. *Hinc ortum ducunt, atque æternæ efficiuntur lites Theologicæ; quæ facilè omnes ſine dubio dirimi poſſent, ſi uni verbo Divino, & Spiritui S. in eo potenter loquenti, homines (pudet dicere) Chriſtiani, ſaltem profeſſione tenus, ſe in fidem & directionem dederent. Dum verò omnis pæne omnium hominum ſapientia, qui res Religionis curant agitantque, Philoſophia hac penitus inficitur, ſi*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

non ipsissima hæc Philosophia sit, perennantur controversiæ, & dissentientium quamvis in rebus minimi momenti reconciliatio impossibilis redditur. Hinc librorum maximorum & disputationum de rebus, assertionibus, terminis, quorum omnium nihil unquam audiverat Christianus Orbis, nisi forte fortuna in mentem venissent Aristoteli, Bibliothecæ Theologicæ plenæ sunt. Quænam verò inde malorum & turbarum Ilias prodiit, non hujus loci est exponere.

Atque ab hoc crimine etiam liberi non sunt, qui Cartesium sequuntur; illi enim, ut plurimùm, ita rebus peccant, quemadmodum Peripatetici verbis. Quippe ad Philosophica sua Principia revocant tremenda Religionis mysteria, unde multorum Articulorum gravissimorum fundamenta non parum labefactantur. Cujus rei utinam non tot publica exstarent testimonia! Præterea mutatis personis eadem scena manet: Nam hi non minus in Philosophiæ studio proram & puppim collocant, quàm Theologi, qui Peripateticam deperiunt Philosophiam, quare uti ibi obtinet, sic & hîc. Sunt enim quoque eorum Doctissimi, in rebus, quæ ad Philosophiam aliquo modo pertrahi possunt, copiosissimi, licèt facillimè earum intelligentiâ possit carere solidissimus Theologus, in aliis verò, sine quibus nemo bonus esse potest Theologus, prorsus frigidi & exsangues. Huc accedit, quod haud pauci, qui illi Philosophiæ sese immergunt, tandem ad Scepticismum in Theologiâ universalem relabantur, & vix quicquam credant, nisi quod Philosophicâ vel Mathematicâ deductione potest demonstrari; ut taceam, eas quoque quibusdam esse suspectas. Non desunt enim, qui, ut videantur esse Doctissimi, perpetuò laborant in argumentorum, quibus veritates, cujuscunque tandem ordinis sint aut generis, probantur, enervatione; & tum demum sibi sapientiæ laudem deberi credunt & lauream, quando aliqua horum, nescio quibus ficulneis exceptiunculis eludere posse videntur imperitis. Quare iis etiam sordent phrases Spiritus S. & S. Scripturæ stilus atque methodus, ut nimis proh dolor notum est! Atque ita tristis experientia verum esse denuò docet, quòd Diabolus, si per posticam ejiciatur, per anticam recurrat. Quamvis igitur hæc non fiant Cartesii Philosophiæ vitio, est enim forsan optima, quam vidit orbis; tamen aliena pericula nos debent reddere cautos, quod facilè fieret, si ex mente Cartesii Philosophia hæc intra sua pomœria denuo concluderetur & quantocyus ex Scholis Theologicis propelleretur. Quod nisi fiat, dies diem docebit & annus annum, nos ad antiquum Chaos, quamvis per alios anfractus & mæandros, relapsuros; & tandem fidei nostræ miserandum in modum naufragium facturos. Est enim omnis Philosophia, prout nunc ejus in Theologiâ usus obtinet, nihil aliud, quàm sapientiæ humanæ supra Sacram Scripturam & Spiritum sanctum sese efferentis lusus. Totam hanc disceptationem de Philosophiæ in rebus Theologicis abusu justâ bilance appendit *Tertullianus*, & verissimum est effatum, quod de hoc abusu pronuntiavit, in *Lib. de præscriptione Hæreticorum*; quare non pigrabimus ob rei momentum id hoc loco integrum apponere. *Doctrinæ*, inquit, *hominum, & falsæ, natæ sunt de ingenio sapientiæ secularis, quam Dominus Stultitiam vocans stulta mundi in confusionem etiam Philosophiæ ipsius elegit. Ea enim est materia sapientiæ sæcularis, temeraria interpres divinæ naturæ & dispositionis. Ipsæ denique hæreses à Philosophiâ subornantur. Inde Æones & formæ, nescio quæ, & Trinitas hominis apud Valentinum;*

Plato-

Platonicus fuerat. Inde Marcionis Deus melior de tranquillitate; à Stoicis venerat. Et, uti anima interire dicatur, ab Epicureis observatur. Et, ut carnis restitutio negetur, de unâ omnium Philosophorum scholâ sumitur. Et, ubi materia cum Deo æquatur, Zenonis disciplina est. Et, ubi aliquid de igneo Deo allegatur, Heraclitus intervenit. Eadem, materiâ, apud Hæreticos & Philosophos volutantur, iidem, re, tractatus implicantur. unde malum & quare? & unde homo? & quomodo? &, quod proximè Valentinus proposuit, unde Deus? Scilicet de enthymesi & ectromate. Miserum Aristotelem! qui illis Dialecticam instituit, artificem struendi & destruendi versipellem, in sententiis coactam, in conjecturis dubiam, in argumentis operariam contentionum, molestam etiam sibi ipsi, omnia retractantem, ne quid omnino tractaverit. Hinc illæ fabulæ & genealogiæ interminabiles, & quæstiones infructuosæ, & sermones serpentes velut cancer; à quibus nos Apostolus refrænans nominatim Philosophiam contestatur caveri oportere, scribens ad Colossenses: videte ne quis vos circumveniat per Philosophiam & inanem seductionem, secundùm traditionem hominum, præter providentiam Spiritus Sancti. Fuerat Athenis, & istam sapientiam humanam, affectatricem & interpolatricem veritatis, de congressibus noverat, ipsam quoque in suas hæreses multipartitam varietate sectarum invicem repugnantium. Quid ergo Athenis & Hierosolymis? Quid Academiæ & Ecclesiæ? Quid hæreticis & Christianis? Nostra institutio de porticu Salomonis est, qui & ipse tradiderat, Dominum in simplicitate cordis esse quærendum. Viderint qui Stoicum, & Platonicum, & Dialecticum Christianismum protulerunt. Nobis curiositate opus non est post Christum, nec inquisitione post Euangelium. Cum credimus, nihil desideramus ultra credere. Hoc enim credimus, non esse quod ultra credere debeamus. Quid enim commune habet Spiritus Sanctus cum Spiritu hujus mundi? quid phrases Dei cum phrasibus hominum? quid limpida Sionis fluenta cum turbidis Philosophorum lacunis? quid sapientia cælestis cum sapientiâ hujus mundi? Quid Christus cum Aristotele aut Cartesio? nihil prorsus. Nam Apostolus exclamat gloriabundus, omnem omnino sapientem hujus mundi provocans, ut suam causam, si potè, agat; imò ut eam confutari audiat invictis argumentis. 1. Cor. 1. vers. 18. &c. *Sermo crucis est perituris stultitia, servandis autem nobis divina potestas. Scriptum est enim: perdam sapientiam sapientum & prudentum prudentiam abolebo. ubi sapiens? ubi literatus? ubi hujus seculi conquisitor? nonne infatuavit Deus sapientiam hujus mundi? Postquam enim ex divinâ sapientiâ non ita sapuit mundus, ut Deum cognosceret, visum est Deo per prædicationis stultitiam servare credentes. Quandoquidem & Judæi portentum postulant, & Græci sapientiam quærunt, nos verò Christum prædicamus & crucifixum Judæis offensionem, Græcis stultitiam, sed ipsis vocatis tum Judæis tum Græcis Christum Dei potentiam, Deique sapientiam. Nam quod Dei stultum est, id sapientius est, quàm homines: & quod Dei imbecillum est, id fortius est quàm homines.* Quare graviter monet 1. Cor. 3: 18. *nemo seipsum fallat: si quis sapiens videtur in hoc seculo, stultus fiat ut evadat sapiens. Nam hujus mundi sapientia*

pientia apud Deum stultitia est. Etenim scriptum est: qui sapientes suâ ipsorum calliditate capit: intelligit Dominus sapientum cogitationes esse vanas, itaque nemo glorietur apud homines! Quæ admonitio cum generalis sit, & ad omnes ex æquo spectans, utinam omnes nostri Theologi, (qui

Statum lacessunt omnipotentis Dei
Calumniosis litibus
Fidem & minutis dissecant ambagibus
ut quisque est linguâ nequior.)

seriò tandem perpendant, quæ ipsos agitet vesania, & quanto versentur in discrimine! utinam omnes sibi æquè ac Timotheo dictum esse credant: *Depositum serva abhorrens à profanarum vocum vanitate, & dissidiis ejus, quæ falsò nominatur scientia, quam quidam profitentes circa fidem non collinearunt.* Quo effato nihil evidentius ad abusum Philosophiæ & terminorum, quos humana docet sapientia, determinandum: nihil gravius, ad iis, qui criminis hujus rei sunt, terrorem incutiendum; nihil efficacius, ad absterrendum omnes, qui vestimenta sua in cœnosis hisce lacunis necdum commacularunt, desiderari, optarique potest.

§. 61. Atque ita, quæ D. Maresius ad prætensam suam Orthodoxiam tuendam accumulavit, ordine expendimus, & ubivis eum non tantùm lambere Pontificiorum littus, sed palam in eorum transiisse castra, perspicuis argumentis, & irrefragabilibus rerum Documentis demonstravimus; jure meritò proinde concludimus, eum omnes intendisse nervos, ut Sionem nostram in Babelem commutaret: Ne autem vel tantillum desideraretur, quo minus Babelis Architectorum ἀρχετύπῳ responderet ipsius ἀντίτυπος, iisdem artibus præcavere studet, Colophonis loco, ut invariati maneant de Religione Sermones, & non dispergantur Orthodoxi. Etenim multis probare nititur rationibus, optimum fore, si unica solummodo esset in Provinciis Nostri Belgii Academia, & in ea Septem numero Theologiæ Professores, atque iis concrederentur eloquia Dei, sed ipsum suis verbis loquentem audiamus. Postquam largiter de multitudinis Scholarum & Academiarum in nostris Provinciis incommoditate disseruisset, sic suam eâ de re profert sententiam *pag. 35. in medio.*
„ Et meo quidem judicio longè satius foret, unicam tantùm constitui Academiam
„ Nationalem, & communem toti Belgio, in quâ continuò sex vel septem docerent
„ Professores Theologi, quàm tot habere Scholas Provinciales, in quibus infor-
„ mandæ sufficienter juventuti de rebus Sacris non sufficit Docentium numerus.
„ Nam unus aut duo Professores non sufficiunt exhauriendæ, tam augustæ, tam sa-
„ cræ, tam latè patenti disciplinæ: Pluribus intentis non valet ad singula sensus.
„ Possunt illi quidem aliquid de omni tradere suis auditoribus, sed nihil de toto. At
„ si uni V. Testamentum, alteri Novum committeretur explicandum; tertio Lo-
„ corum Communium tractatio, quarto Controversiæ Pontificiæ assignarentur,
„ quinto Controversiæ cum aliis Ecclesiæ Adversariis; Sexto Theologia Casuum;
„ septimo denique Historia Ecclesiastica, & multum comparcerent Provinciæ sin-
„ gulæ suis sumptibus, & Leo, qui septem hæc pila ostentaret, terribilis esset ipsis
„ portis Inferni, & foret illa Schola instar Turris Davidis, ædificatæ ad armaria,
„ de quâ millena scuta pendent & omnes umbones potentum. Pro cæteris facultati-
„ bus sufficeret ordinarius numerus Professorum, qui obtinet in hodiernis Acade-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

„ miis. Sed facillimè conveniret inter plures Theologos de uniformitate doctrinæ „ retinenda, ubi vel per unicum suffragium negativum, positis præcedentibus vin„ culis unionis, novum dogma deberet de ponte dejici, & nihil esset admittendum, „ nisi quod singulorum calculo comprobaretur: neque sic nequirent docti Scribæ ex „ bono thesauro cordis sui nova promere & vetera: sed nemini fas esset nos traduce„ re ad aliud Euangelium, & per nova sua reperta recepta veteraque Ecclesiæ Dog„ mata perimere & opprimere. Præterea & majori Authoritate refrænaretur Licen„ tia Philosophandi, sicubi exorbitaret, & Theologorum quilibet, si deviaret ullo „ modo, facilius & minori cum strepitu cogeretur in ordinem per totum Facultatis „ integræ Collegium, quàm posset, rebus stantibus uti nunc sunt, authoritate Sy„ nodicâ, quàm aliàs hic adhibendam censemus. Quàm parum terribilis esset portis Inferni Leo, qui nil nisi septem hæc pila ostentaret, apertum est, quia non sunt ex chalibe & ferro temperata, sed confecta ex plumbo. Etenim D. Maresio judice Doctissimis Theologis non opus est notitia Linguæ Græcæ & Hebraicæ, quare nec hîc nec usquam aliâs minimo verbulo illarum linguarum studium inculcat, sed econtra versionis Belgicæ Canonisatione infrugiferum declarat & abrogat. *Aperient itaque*, si ex D. Maresii voto eligantur tales septem Theologiæ Professores, *seras securibus, & ligna clavis findent*, ut cum *Melanchtone* loquar *Epist. de Schol. erigend.* & (*Lutheri* verba sunt consimili in casu) *Adversarii hac ratione in erroribus suis magis magisque confirmabuntur, & Religionem nostram deridebunt, propter Linguarum ignorantiam; nullum autem adversus hæc subsidium nisi à Linguarum notitiâ exspectandum est*: Imò licet eventus spem superaret, maneret nihilominus verum, quod idem in *Epist. de Scholis erigend.* de Patribus dixit: **Aller Auslegung / die ohne Sprachen die Schrift haben gehandelt (ob sie wol nichts unrechts lehren) sind doch der gestalt / dasz sie oft ungewisse unebene / und unzeitige sprüche führen / und tappen wie ein blinder an der wand / dasz sie gar oft des rechten texts fehlen / und machen ihm eine nasen nach ihrer Andacht.** Sed eâ de re pluribus egimus §. 58. quare eò lectorem remittimus. Quandoquidem igitur ante omnia in Theologiæ Professoribus Originalium linguarum requiritur peritia, quemadmodum invictis loco citato evicimus argumentis, facilè patet, Scholam illam, si ex ejus sententiâ reformaretur, h. e. secundùm ea, quæ in hoc Libello tradidit, *non fore instar turris Davidis ædificatæ ad armaria, de quâ millena scuta pendent, & omnes umbones potentum*, sed instar Turris Babylonicæ ad armaria Anti-Christiana exstructæ, de quâ millena scuta in fornace meretricis Jesabelis cusa pendent, & cuncti umbones Senatorum, quibus potestas data de omnibus, quæ ad Religionem spectant, pro lubitu statuta condendi, atque in omnes, qui morem sibi non gererent, scutis, junctisque umbonibus irruendi. Etenim palàm iis concedendam docet *facultatem uniformitatem Doctrinæ retinendi*, adeoque statuit, *unum ex illis per suum suffragium negativum, positis præcedentibus vinculis unionis, debere posse efficere, ut novum Dogma de ponte dejiciatur; ac nihil esse deinceps admittendum, nisi quod singulorum calculo comprobaretur*; quod ipsissimum fundamentale veteris Babelis Architectorum Dogma fuisse ut & Præsulum Romanorum cum suo Clero, demonstratum dedimus §. 4. — 10. & passim per totum librum. Sic scilicet singuli illi docti Scribæ *possent ex bono thesauro sui cordis nova promere & vetera*, positis præcedentibus vinculis unionis; simulac enim quisquam nova quædam in medium proferre auderet, ostenderetque, hoc etiam Deum revelasse, atque (si aliter videretur ipsis) cum Luthero dice-

diceret: *oro, ut, quicunque tandem vestrum vel summus vel infimus possit, reddat testimonium, convincat errores, superet Scripturis propheticis & Apostolicis, paratissimus enim ero, si edoctus fuero, quemcunque errorem revocare. At verò nisi convictus fuero Testimoniis Scripturarum, aut ratione evidente sicut victus sum Scripturis à me adductis, captaque est conscientia mea in verbis Dei, revocare neque possum, neque volo quicquam, cum contra Conscientiam agere neque tutum sit neque integrum:* & adjiceret, *Christum minari quod auroram non videret, quicunque ad legem & testificationem non loqueretur.* Simulac, inquam, quisquam sic sese coram ipsis gereret, actutum reponerent: Hæc quidem tempore Lutheri, aliorumque Reformatorum obtinuisse, nunc verò eos Ecclesiasticos Dictatores, quibus Religionis negotia erant concredita, hæc *vincula unionis* cunctis Reformatis in hoc Belgio Theologis præscripsisse: *Nihil esse docendum, quod non sit haustum ab illustribus Ecclesiæ viris.* (pag. 10. in initio.) *Terminos bene positos movendos non esse* (pag. 15. in medio.) *Privatas opiniones non esse omnium fratrum judicio anteponendas* (ibidem.) *Nunquam, quocunque tandem obtentu, à communi Theologorum sensu, & publicis Tabulis esse recedendum.* (pag. 22. in medio) *A Formulis, uti jacent, nunquam esse deviandum, directè vel indirectè, publicè vel privatim.* (ibid. in fine) *Omne, quod quomodocunque iis contrariari videtur, tanquam errorem esse proscribendum & refutandum.* (pag. 23. in medio.) *Neminem debere sibi præsumere, Se esse Pauli hominem spiritualem, qui omnes judicat & omnia, & à nemine dijudicatur* (pag. 25. in medio.) *Nunquam directè vel indirectè carpendam vel refutandam esse versionem Belgicam, imò è contra pro Canonicâ habendam* (pag. 25. in fine.) *Nunquam Annotationes esse directè vel indirectè carpendas, aut refutandas, sed econtra defendendas & vindicandas; & si quid à quoquam in iis reperiatur, quod vel non assequatur, vel non placeat, id silenter esse prætereundum & dissimulandum; quia, quam turrim ille rotundam arbitratur, alter quadratam deprehendet* (pag. 25. in fine & 26.) *Standum esse judicio Nationalis Dordracenæ, nec unquam ei obloquendum esse, vel ulterius procedendum; considerando, omne, quod provisionaliter à superiori consessu fuerit constitutum, tamdiu tenere, donec per similis Authoritatis consessum immutatum fuerit* (pag. 26. in medio.) *Calvini Institutiones esse filum Ariadneum, cui eodem modo insistendum, ut Annotationibus Belgicis* (pag 28. in medio.) Quare haudquaquam mirari debebat, si per ea, quæ proferebat, offenderentur, quandoquidem ab iisdem Dictatoribus erat decretum: *Justam esse offensionis causam, quando quis deprehenderetur quicquam novi effutivisse.* (pag. 30. in fine) Se verò econtra mirari, quòd ausus fuerit, *postquam fides denuò restituta est, & Ecclesiarum dextræ de novo junctæ, per nova sua reperta, recepta, veteraque Ecclesiæ Dogmata perimere atque opprimere*, quia hoc nihil aliud erat, quàm palàm Reformatos *traducere ad aliud Euangelium.* (pag. 36. in initio) Quum itaque suis novitatibus proponendis manifestè *peccaverit in Articulos unionis* (ibidem) Ecclesiis Reformatis præscriptos, se seriò hortari, ut Dictatores Ecclesiasticos, eorumque effata reverenter habeat, & unicum suæ famæ & existimationis servandæ remedium nolit contumaciter ac arroganter negligere, quod est, missis omnibus argumentis, quibus ex Scripturis posset suarum inventionum demonstrare veritatem, *orthodoxè mentem suam declarare*; vel, si id facere nequeat, *palinodiam canere & revocare, quæ proposuerat.* (ibidem) Alioquin enim nihil aliud esse exspectandum, quam *caustica remedia ex Ure & Seca Chirurgorum* (præf. pag. 2.) Etenim in Ecclesiâ benè constitutâ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

—— immedicabile vulnus
Ense recidendum est, ne pars sincera trahatur.

Sic scilicet Theologorum quilibet, qui vel minimùm deviaret & veteribus & novis, quæ Septemviri illi in corde suo haberent conclusa, *facilius*, utpote sine ullâ demonstratione ex S. Scripturâ, ad quam plura requiruntur quàm φαντασία θεολογικὴ, & *minori cum strepitu*, quia sufficit, quis ex eorum numero dicat, se jure offendi, *in ordinem cogeretur per totum facultatis integræ collegium, quàm posset, rebus uti nunc sunt stantibus, authoritate Synodicâ*, quia ibi adhuc quædam viget authoritas S. Scripturæ, juxta præscriptum in Synodo Dordracenâ datum Theologis. pag. 17. Ne autem vel minimum, temporis tractu, Ecclesiastici hujus Senatus Potestas aut Authoritas labefactaretur, insinuat, quòd deinceps nullus admitteretur ad ministerium, qui ex hac Scholâ non prodiisset: hæc enim ejus verba sunt:

„Ac prout tunc nullus admitteretur toto Belgio ad ministerium, qui ex hac Scho„lâ non prodiisset, ita, si quid suboriretur difficultatis circa Doctrinam in ullis Ec„clesiis, posset illicò componi ex Theologorum unanimi judicio.

§. 62. Sic itaque Babylonem denuò in ideâ restituit D. Maresius in mediâ Ecclesiâ Reformatâ, restabat, ut operi præponeretur Architectus; quod & unicè eum affectasse, sequentia hæc ejus verba prodocent:

„Hoc tamen nolim sumi in sequiorem sensum, ac si me tædeat meæ hîc stationis; „cùm è contrario optarem, si fas esset, vel duas vicinas Academias Frisicam & „hanc in unam compingi, sub uno præfecto communi utriusque Provinciæ, & in le„vamen utriusque, vel Groninganam hanc nostram, in præmium suæ fortitudinis „contra hostem, fieri nunc unicam Belgii Academiam, ut olim Leydæ id honoris „fuit collatum, quòd fortiter restitisset hosti. Sed id profero in testimonium mei „honesti affectus erga Rempubl. & Ecclesiam. Si non distædebat eum suæ stationis, quare tot ac tantæ adhibitæ fuere machinæ à suis Partiariis ad vocationem Leydensem à Principe Auriaco impetrandam? præsertim cum fateatur *pag. 6. in medio.* „Se ex planetarum aspectu valuisse conjicere, novatores nihil tale sibi debere polliceri. Nempe promotionem D. Burmanni. & *pag. 4. circa fin.* affirmet: „Me„dioburgensem Scholam propediem resurrecturam in præludium & primitias majo„ris Reformationis paulò post alibi secuturæ. Quia autem, quum hæc scriberet, adhuc incertus erat, num Leydam evocaretur, & haud difficulter posset contingere, *quòd Planetarum aspectus mutaretur*, saltem non esse impossibile; ne sic spe, primatu tantis desideriis affectato, excideret, optabat Franequeranam & Groninganam in unam compingi, vel Groninganam fieri nunc unicam Belgii Academiam. Nam si duæ illæ Academiæ ob allatam rationem conjungerentur, nemo de Primatu cum eo contendere potuisset, quandoquidem per multos annos Groningæ fuerat Primarius Theologiæ Professor, & alios ætate facilè superabat. Malebat tamen, quia vix credebat, se impetraturum eâ de causâ Academiæ Leidensis suppressionem, & præterea videbat *Reip. ærarium exhaustum, stipendia in spe magis, quàm in re*: uti ipse fatetur de Groninganâ Academiâ. p. 5. in initio. In eam Academiam ttansponi, quia illa semper famigeratissima fuit & Theatrum verè Orbis Reformati: Quod ubi contigisset, voti sui plenè compos factus fuisset. Etenim confestim Decreta, fautoribus suis atque amicis Proceres instigantibus & currentibus calcar subdentibus, facilè impetrasset, de quibus mentionem fecit *p. 7. in initio*, pluraque alia huc concernentia; quia illi hoc, quod D. Maresius moliebatur, negotium apprimè è re

suâ

ſuâ eſſe pleniſſimè erant perſuaſi. Quare poſitis unionis vinculis, quæ in hoc libro deſcripſit, & Authoritate publicâ corroboratis, ſecundum ſuum Canonem, quem eum propter ſe ſolum excogitaſſe, nemo qui D. Mareſii genium & ingenium noverit, dubitare poteſt, *unico ſuo ſuffragio negativo novum Dogma quodcunque*, omnia autem nova fuiſſent, quæ ſibi judicaret adverſari, vel ſuis conatibus non ex aſſe reſpondere: *deberet de ponte dejici: quandoquidem nihil eſſet approbandum, niſi quod ſingulorum calculo comprobaretur.* Atque ita pro ſuo lubitu dominaretur in Eccleſiam Reformatam, quemadmodum Romanus Pontifex in Eccleſiam Pontificiam: Quo ipſum unicè collineaſſe, quum ex omnibus, ſecundùm ſeriem rerum in hoc Tractatu expoſitarum, manifeſtum ſit, patet, quid *de honeſto ejus affectu erga Rempublicam & Eccleſiam*, cujus hæc Conſilia ſtatuit eſſe *Teſtimonium*, ut & de hac Concluſione hujus Tractatus ſit habendum.

„ Quicquid ſit, ita has propono rationes unanimitatis & Pacis Theologicæ in Bel-„ gio reſtituendæ, ac porro conſervandæ, ut, quamdiu ſurdis cecinero fabulam, „ nec extiterint Filii pacis, ſuper quos hæc mea pax, quæ eſt Euangelica, requie-„ ſcat, omnibus Novatoribus cordatè obvertam frontem, citra reſpectum perſona-„ rum ex mei muneris conſcientia & officio, & faxo, ut poſteritati conſtet, me Or-„ thodoxiæ vindicandæ ad extremum uſque vitæ halitum fortiter inſtitiſſe, nec ex „ diffidentiâ bonæ cauſæ, ſed ex ſtudio concordiæ in domo Dei reparandæ, pia, „ honeſta & juſta pacis conſilia propoſuiſſe. Imò Domine Jeſu! veni. Amen. Quare reſpectu illius nihil ſuperaddimus, niſi quòd ex animo ſperemus, Dominum Deum eum, qui Pacem Euangelicam turbare impio auſu ſuſtinuit, & Babylonicis hiſce Conſiliis domum Dei miſerandum in modum affligere, ſuo illuminaſſe ſpiritu, antequam ſupremum emiſerit halitum; ut τηλαυγῶς viderit, hæc Conſilia, quæ pro honeſtiſſimis & juſtiſſimis, ad Pacem & unionem reſarciendam, Eccleſiæ Doctoribus obtruſerat, eſſe inhoneſtiſſima & injuſtiſſima Babylonicæ meretricis fulcra, quibus ſuam machinam ſuſtentat; & hæc remedia, quæ lenientia & mollia eſſe prædicaverat, ex *Ure & Seca Chirurgorum*, imò Inquiſitionis Armamentario eſſe deprompta, & ſeriâ pœnitentiâ correptum veniam ardentibus petierit precibus, in gratiam recepiſſe, & ad Pacem verè Euangelicam tranſtuliſſe. Reſpectu Eccleſiæ autem, quod idem ille Jehova, qui fit quod eſt, & apud quem nulla eſt transmutationis umbra, rurſus de cœlo proſpiciat; & quemadmodum Veteris Babelis opus diſturbavit, ſic etiam funeſtas machinationes, quas ad eorum exemplum plurimi inter nos moliuntur, irritas reddat & diſturbet; ut tandem aliquando inſuper habitis omnium hominum commentis, ſincero corde & animo Dei timore pleno, omnes quaſi uno ore exclamemus, ſecundum Eſaiæ vaticinum cap. 33: 22. *Jehova eſt Judex noſter! Jehova eſt Legiſlator noſter! Jehova eſt Rex noſter! ipſe ſalvabit nos!*

§. 63. Quandoquidem autem unicus ſcriptionis noſtræ ſcopus eſt, gloriæ Divinæ illuſtratio & Eccleſiæ ædificatio, quò tandem aliquando ſimul uno quaſi ore & ſpiritu exclamemus in veritate; *Jehova eſt Judex noſter! Jehova eſt legiſlator noſter! Jehova eſt Rex noſter, ipſe ſalvabit nos!* volupe nobis eſt omnibus Dei timentibus præire; atque ſolo Jehovâ judice & Legiſlatore, *de Naturâ Decalogi*, *de Naturâ Quarti Præcepti*, ac *de Apheſi & Pareſi* diſſerere: atque deinde, ſolo Dei ſpiritu facem prælucente, inveſtigare, *quomodo Jehova*, in hac mundi hujus ſenectâ, *Noſter fiet in hiſce terris Rex*, *& nos ſalvabit.* Non adducemus hic ullas hominum authoritates, quod in ſuperioribus faciendum fuit; quia tractanda

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

erant negotia, de quibus quærebatur, an cum horum illorumve hominum praxi convenirent nec ne: Accuſabatur enim D. Coccejus, quòd cum ſuis partiariis Sionem in Babelem commutare ſtuduiſſet. Quare, cum ejus famam conſtitueramus vindicare ab inſultibus ἀπαιδεύτοις, ex Scripturis non tantùm demonſtrandum erat, eum ab hoc crimine liberum eſſe, ſed & ex collatione cum Reformatorum dictis ac factis, perpetuâque Pontificiorum praxi. Non adducemus, inquam, hîc ullas hominum authoritates, ut robur noſtris argumentis addamus, & noſtram ſententiam fulciamus atque ſtabiliamus, ſed Dei ſolummodo ductum ſequemur; ut omnibus appareat, nos non verbis ſolummodo ſed & reapſe nullius Præceptoris, niſi ſolius Chriſti, eſſe Diſcipulos. Antequam verò ad Quæſtiones mox memoratas progrediamur, multorum hallucinationes & παραδιατριβαὶ flagitant Præloquium, in quo demonſtremus, earum ventilationem non pugnare cum Prudentiâ & charitate Chriſtianâ, quæ D. Mareſii ſententia eſt, & eorum, qui ab ejus ſtant partibus; ſed è contra inſigne eſſe Prudentiæ Chriſtianæ & Charitatis, quæ ſecundùm Deum eſt, argumentum, eas omnibus inculcare; atque deinceps eorum, qui hoc ipſum culpant, aut eidem operi manum admovere intermittunt,

Auriculas teneras mordaci radere vero.

Audivimus Apoſtolum ſuum admonentem Timotheum 1. Tim. 4: 15. *ut allaboraret, ut ſuus profectus manifeſtus evaderet in omnibus.* Idem Hebræos ad Chriſtum converſos ſuo provocat exemplo ad ſtudium perfectionis. Hebr. 6: 1. Cum autem in confeſſo ſit; *Quæcunque ſcripta ſunt, ad noſtram inſtitutionem ſcripta eſſe*, Rom. 15: 4. evidens eſt, noſtrum quoque officium eſſe, proficere, & quidem in omnibus, ac ſine intermiſſione conari pervenire ad perfectionem, *donec omnes evadamus εἰς ἄνδρα τέλειον in virum conſummatum.* Epheſ. 4: 13. Quandoquidem igitur omnia, quæ in Scripturis traduntur, Dogmata in noſtris non continentur formulis; ſed tantùm ea, quæ ad fidei fundamenta ſpectant: quippe vix ac ne vix quidem in iis mentio facta eſt *de Differentiis V. & N. Teſtamenti*; non poteſt noſter profectus eſſe in omnibus, ſi iis noſtra alligemus cogitata, & ultra non progrediamur. Imò verò, niſi ultra pedem promoveamus, periculum eſt, ne in ἀποστασίαν incidamus; quippe Apoſtolus Hebræis, qui Religionis fundamenta jam perceperant, eo argumento ſuadebat, pergerent ad perfectionem; uti videre eſt Hebr. 6: 1. 6. Quod ut evidentiſſimum evadat, animus eſt, celebrem hanc pericopam largiori ſtilo illuſtrare, & noſtro accommodare inſtituto. Sic itaque Apoſtolus Hebræos alloquitur: *Quapropter tranſmittentes* τὸν τῆς ἀρχῆς τοῦ Χριστοῦ λόγον ἐπὶ τὴν τελειότητα φερώμεθα, μὴ πάλιν θεμέλιον καταβαλλόμενοι, *Initii Chriſti ſermonem ad perfectionem feramur; Non rurſum fundamentum jacientes, Reſipiſcentiæ ab operibus mortuis, & Fidei in Deum, Baptiſmorum doctrinæ, & Impoſitionis manuum, ac Reſurrectionis mortuorum, Judiciique æterni. Impoſſibile enim eſt, eos, qui ſemel illuminati ſunt, & guſtaverunt donum illud cœleſte, & participes facti ſunt Spiritus Sancti, & bonum guſtaverunt Dei Verbum ac virtutes futuri ſeculi* καὶ παραπεσόντας πάλιν ἀνακαινίζειν εἰς μετάνοιαν, *& ceciderint rurſus, renovare ad reſipiſcentiam, qui crucifigunt ſibimet ipſis Filium Dei & Exemplum faciunt.* Præſupponit Apoſtolus, eos fundamenta Religionis Chriſtianæ intelligere; quippe *vult eos tranſmittere, Initii Chriſti Sermonem*, h. e. prima elementa ſermonis Euangelii. Ex quo apparet, eum per τελειότητα, ad quam illos volebat ferri ab iis initiis, intelligere *cognitionem accuratam Juſtitiæ & Libertatis per Chriſtum partæ, earumque applicationem ad ſuas Conſcientias:* quod liquet ex oppoſitione,

quam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

quam facit cap. 5: 13. 14. Maximè verò ex sequentibus: Etenim totam in iis inculcandis & enucleandis Epistolam insumit. Quia autem addit, *Non rursum jacientes fundamentum*; apparet, eum fundamentum distinguere ab iis, quæ spectant ad τελειότητα: apparet insuper, neminem posse pergere ad τελειότητα, qui adhuc opus habet de fundamento edoceri; ut & eum, qui ad τελειότητα pergit, debere Dogmata, quæ hîc recenset, supponere esse vera, iisque congruenter, quæ ad τελειότητα spectant, meditari. Sed videamus, quænam ex mente Apostoli ad fundamentum pertineant, ut accuratè discamus, quænam transmittenda sint iis, qui ad τελειότητα pergunt. I. est μετάνοια ἀπὸ νεκρῶν ἔργων *Resipiscentia à mortuis operibus*. Meritò ea primo loco venit, quoniam in homine ante omnia requiritur Resipiscentia. Quâ de causâ Joannes Baptista Concionibus suis, tanquam generale fundamentum, præmisit; *Resipiscite*. Matth. 3: 1. 2. 3. Atque hinc est, quod nihil crebrius in Scripturis inculcetur, quàm Resipiscentia. Quod verò addat, ἀπὸ νεκρῶν ἔργων, *à mortuis operibus*, non caret emphasi; sed factum est ad designandum, nos nostris operibus nil nisi mortem promereri, quia mortui sumus in peccatis, juxta Gen. 3: 9.—19. collato 2: 14. 15. & Eph. 2: 1. 2. 3. collato Rom. 6: 19.. 21. Resipiscentia ergo consistit in accusatione nostrorum operum ut mortuorum, & abnegatione propriæ justitiæ: quod corroborantem vide Deum Esa. 55: 1... 10. & Paulum in suo exemplo Phil. 3. II. Est πίστις ἐπὶ Θεόν, *fides in Deum*: hanc etiam Baptistes Resipiscentiæ adjungit comitem, Marc. 1: 15. Intelligit autem Apostolus fidem, quâ sic in Deum recumbimus, ut abnegatis nostris operibus & propriâ justitiâ, justitiam Dei, quæ in Christo est, expetamus, & nobis applicemus: hæc enim fides Resipiscentiam à mortuis operibus præsupponit. Plura si vis de hac fide, adi Gen. 15: 1.—6. Ps. 33: 16.—22. 34: 22. 23. Joan. 3: 16.—18. 36. Rom. 3: 28. Quandoquidem verò hac fide nemo in Deum recumbere potest tanquam Deum suum, nisi respiciat Deum Patrem, ut Judicem justum, qui cum filio suo fœdus iniit; ut, si anima ejus poneret sacrificium pro reatu, videret semen Esai. 53: 10. & qui, ubi ille per spiritum æternum se obtulisset Heb. 9: 14. atque per resurrectionem ex mortuis demonstratus esset, esse Filius Dei ἐν δυνάμει Rom. 1: 4. h. e. naturalis (ea enim est δύναμις ταύτης τῆς φωνῆς, vis & potestas hujus vocis) mitteret Spiritum suum Sanctum, qui secum & cum Filio unus idemque Deus est, 1. Joan. 5: 7. in corda fidelium, ut clamaret Abba Pater, Gal. 4: 5. 6. (alioquin enim, quomodo Deus possit justificare homines, qui peccarunt, intelligi nequit; Confer Rom. 3: 23.—26. Ex. 34: 6. 7. Es. 5: 16. & Eph. 2. 18.) hinc in hac fide necessariò fides in Deum Unum Essentiâ, & Trinum Personis continetur: Quippe gloriam suam non dabit alteri. Es. 42: 8. III. Est βαπτισμῶν διδαχὴ *Baptismorum Doctrina*: Sic & Johannes eos, qui resipiscebant & credebant, baptismo initiabat, Marc. 1: 15. coll. Matth. 3: 2. 6. quemadmodum & Apostoli; vide Act. 2: 38. 39. 8: 36. 37. 10: 47. 48. Licet autem in N. Testamento tantum sit ἓν βάπτισμα, *unus baptismus*. Eph. 4: 5. non verò plures, tamen optimè dicit Apostolus, in numero plurali: *Baptismorum Doctrina*; quia Baptista suo baptismate obsignabat remissionem peccatorum jam jam adducendam, Apostoli verò remissionem per Christum adductam. Atque eatenus in circumstantiis quodammodo à se discrepabant, quamvis, si rem spectes, idem erat Baptistæ & Apostolorum Baptisma. Hic autem ritus ad normam lotionum, quæ sub V. T. obtinebant, institutus est; denotabatque, eos dignos esse morte, propter mortua sua opera; sed ta-

men

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

men sperare debere liberationem ab eâ morte & peccatis, in morte Christi, & resuscitationem cum ipso ad novam vitam: quemadmodum Paulus id exponit Rom. 6: 1. — 12. & Col. 2: 10. 11. hinc mergebantur in aquam, at non submergebantur, sed ex aquâ puriores ascendebant. IV. est ἐπίθεσις χειρῶν, *Impositio manuum.* Solebant baptisatis imponere manus, ut acciperent Spirit. S. vide Actor. 8. vers. 15. — 20. Cum autem datio Spiritus S. testimonium esset ascensionis Christi in Cælum, Petro teste, Actor. 2: 33 — 36. per hanc impositionem manuum innuitur effusio Spiritus S. ut Spiritus adoptionis in filios, in diebus N. Testamenti. Meritò proinde hanc manuum impositionem immediatè subjungit Baptismorum Doctrinæ: quippe qui Baptismo aquæ tincti erant in remissionem peccatorum, tum demum in emphasi baptisabantur, quando juxta Christi promissionem baptisabantur Spiritu Sancto & igne. vide Actor. 1: 4. 5. 8: 15... 17. 19: 1... 6. V. est ἀνάστασις νεκρῶν *Resurrectio mortuorum.* Rectè ea impositioni manuum succedit; nisi enim daretur spes resurrectionis, quorsum effunderetur Spiritus Sanctus? Nam, teste Apostolo, si non daretur resurrectio, miserrimi mortalium essent, qui in Christum crederent 1. Cor. 15: 19. — 32. Per eam itaque intelligit resurrectionem justorum & injustorum, adeoque omnium Actor. 24: 15. Cuncti enim, qui in monumentis sunt, audient in extremo die vocem Filii hominis & ex iis prodibunt. Joan. 5: 28. 29. VI. est κρίμα αἰώνιον *Judicium æternum.* Hoc Christus etiam immediatè Resurrectioni subjungit Joan. 5: 28. 29. Et aliud judicium esse nequit, quia æternum vocatur, quam Extremum judicium, cujus sententia in æternum mandabitur executioni: Hujus processum graphicè delineat Christus Matth. 25: 31. — 46. Hasce Veritates constituere Christianæ fidei fundamentum, ex evolutione nostrâ evidens est: in nostris verò Formulis vix quicquam tractari, quod ad eas commodè revocari nequeat, attendenti patebit. Imò id ipsum nostri non obscurè innuunt Interpretes; nam Num. 9. in notis dicunt. **Dit sijn de ses hooftstukken van de beginselen ofte fundamenten van de Christelijcke Religie / die den aankomenden door vragen en antwoorden voorghestelt werden; die oock in onse Cathechismen ten meerderendeel worden begreepen.** Hisce expositis restat videamus, quousque Hebræi pervenerant. Dicit 1. Quod ἅπαξ ἐφωτίσθησαν *semel illuminati sunt.* Per quam illuminationem distinctè à sequentibus consideratam, & cum superioribus collatam, nihil aliud possumus intelligere, quàm perceptionem Doctrinæ de Resipiscentiâ ex mortuis operibus, & Fide in Deum: illud enim primum lumen est, quod in corde nostro debet accendi, uti liquet ex Gen. 3: 9. — 19. Esai. 55. 1. — 8. Ephes. 3: 8. — 12. Actor. 15: 9. II. Quod ἐγεύσαντο τῆς δωρεᾶς τῆς ἐπουρανίου, *gustaverunt donum illud Cæleste.* Quia δεικτικῶς dicit, τῆς δωρεᾶς τῆς ἐπουρανίου, vult nos id intelligere de Christo; quippe ille solus in emphasi est *Donum Cæleste*, quia nobis à Patre gratuitò donatus est, & è Cælo venit. vide Esai. 9: 5. 6. coll. Joan. 3: 16. Rom. 8: 31. 32. ut & Joan. 3: 13. 6: 49... 51. 1. Cor. 15: 47... 49. atque propter illum nobis omnia alia dona dantur Cælestia. vide Psal. 16: 1... 3. 1. Cor. 1: 30. 31. Hoc respondet Doctrinæ Baptismorum: illi enim obsignabant remissionem peccatorum per ejus resurrectionem acquirendam & acquisitam, & communionem cum Christo in morte & resurrectione, uti visum. Hoc donum, hunc panem cælestem, non ad satietatem erant consecuti, sed utcunque gustaverant; nam id solummodo est τελείων, & quorum fides radicem habet. vide Matth. 13: 20. 21. III. Quod μέτοχοι ἐγενήθησαν πνεύματος ἁγίου, *participes facti sunt Spiritus Sancti.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

Sancti. Quod juxta normam præcedentium, & rerum συμμετρίαν nihil aliud est, quàm μετοχὴ χαρισμάτων, quæ post effusionem Spiritus S. in multos per impositionem manuum redundârunt, per quæ Deus filii sui Regnum voluit condecorari: de quibus donis loquitur Apostolus, Hebr. 2: 3. 4. Maximopere hîc, ne graviter cespitemus, notandum venit, Christum universale à Patre Regnum in omnes omninò homines accepisse; Speciale autem in electos tantùm: quod patet ex collatione Ps. 2: 8. 9. & Psal. 16: 2... 6. Quoniam priori in loco *postulat*, ad mandatum Dei, *hæreditatem suam gentes, & possessionem suam fines Terræ*: Posteriori autem in loco dicit; *se accepisse hæreditatem sibi decoram*, & explicationis ergô addit; *funes mihi ceciderunt in amænitatibus.* Quandoquidem eâ tempestate solebant agros funibus dimetiri, & hæreditates ab invicem segregare, vide Psal. 78: 5. Jos. 17: 5. Deut. 3: 3. eâ metaphorâ denotare voluit Servator, Deum ex universo mundo quandam hominum partem ab aliis sequestrasse, eosque sibi in hæreditatem decoram dedisse. Id ipsum perspicuè quoque innuitur Gen. 3: 15. Etenim ibi semini mulieris assignatur semen mulieris (h. e. ut cum Paulo loquar, Hebr. 2: 11. τῷ ἁγιάζοντι οἱ ἁγιαζόμενοι οἵτινες πάντες ἐξ ἑνός. *Sanctificanti, illi qui sanctificantur, qui omnes ex uno sunt,*) reliqui verô homines ei tanquam filii Diaboli opponuntur, confer 1. Johan. 3. vers. 8... 11. Joh. 8: 39.... 44. Hæc differentia insuper claret ex collatione Psal. 2: 8. cum Apoc. 5: 9. Nam cum priori in loco Deus dicat: *Postula à me & dabo* גוים נחלתך *gentes hæreditatem tuam*: οἱ ἅγιοι *Sancti*, in posteriori loco canunt, *emisti nos Deo sanguine tuo* ἐκ πάσης φυλῆς καὶ γλώσσης, καὶ λαοῦ, καὶ ἔθνους *ex omni tribu, & linguâ, & populo, & gente.* Hæreditatem propriè dictam, semen mulieris, qui unum secum sunt, amat, eamque tuetur, & in eâ delectatur Psal. 16: 5. 6. at circa hæreditatem latè dictam ita versatur Psal. 2: 9. *ut partem unam*, semen Diaboli, *faciat dissilire instar vasis figulini.* Hac phrasi autem dissipatio ex suo Regno propriè sic dicto, & interitus eorum denotatur. Nam eo nomine veniunt *vasa ad dedecus* 2. Tim. 2: 20. 21. quæ permixta ibi perhibentur esse vasis aureis & argenteis, quæ ad decus & honorem sunt Præsidis domus illius magnæ, Templi Dei, qui est Christus Heb. 3: 5. 6. Idem aliâ metaphorâ Esaias nobis ob oculos ponere volens, cap. 11: 6. 7. prædicit; *quod in diebus Messiæ cohabitaret lupus cum agno, & pardus cum hædo cubaret, & vitulus & leo rapax & agnus opimus simul forent, & puer parvus eos duceret: quodque vacca & ursus pascerent unà & unà cubarent pulli illorum, leoque ut bos comederet fænum.* Homines feroces rapaces & impuri instar luporum, pardorum, hædorum, leonum & ursorum, quorum corda non tangebat amor Dei, & proximi salus, sese jungerent bobus, in agro Domini, h. e. Ecclesiâ, laborantibus; & Ecclesiæ Pastori etiam sese submitterent per ὑπόκρισιν, ac paterentur sese à puero regi, qui nobis à patre donatus est, comederentque stramen cum bobus, quod in agro Ecclesiæ crevit, occultantes ad tempus rapacem suam naturam. Ille Puer interim *judicaret tenues in justitiâ & coargueret in rectitudine mansuetos Terræ, atque percuteret terram virgâ oris sui*, ut perhibet Propheta vers. 4. quod David exponens, dicit Ps. 2: 9. de aliâ parte hæreditatis, *confringes eos virgâ ferreâ*: nempè conquassando eorum corda verbo gratiæ, quod penetrantius est quovis gladio ancipiti, Heb. 4: vers. 12. ut Deo gratam hostiam, cor confractum & Spiritum contritum Psal. 51: vers. 19. offerrent. Cui expositioni robur addit, quod loco תרעם *confringes eos*, perpetuò in N. Testamento legatur, ποιμανεῖ αὐτοὺς *pascet eos*, vide Apoc. 2: 27. 12: 5. 19: 15. Confer præterea Ps. 110: 1. 2. 3. Sic itaque eam partem confrin-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

get Christus ut confringendo pascat: id autem summum bonum involvit, uti videre est in Psalmo 23. Si verò hæc phrasis in malam partem exponatur, patet, Christum nihil de totâ suâ hæreditate servaturum: etenim dicitur Ps. 2: 9. *Confringes eos virgâ ferreâ, & facies eos dissilire instar vasis figulini*, per quos universam hæreditatem non intelligi, circumstantiæ nullo modo patiuntur. Liquet igitur, omnes, qui participes fiunt Spiritus Sancti, quidem pertinere ad hæreditatem Christi; sed non liquet, eos idcircò esse de hæreditate per excellentiam: id enim demum ex fructibus colligitur, videlicet, num sint vasa in Templo Dei ad decus vel ad dedecus; num sint lupi, pardi, hædi, leones, vel ursi; vel oves aut boves; num sint ex eorum numero, *qui dominum, à quo empti sunt, abnegant*. 2. Pet. 1: 1. vel ex eorum numero, *qui Deo & Agno gratias agunt, quod empti sint ex omni tribu & linguâ & populo & gente* Apoc. 5: 9. IV. Quod καλὸν ἐγεύσαντο Θεοῦ ῥῆμα *bonum gustaverunt Dei verbum*. Per quod verbum bonum necessariò intelligendum est Præconium de justitiâ partâ per Christum, & Libertate N. T. Euangelium enim est *Bonum nuntium*; vide Es. 52: 7. & Rom. 10: 5.—— 16. Nam quid suavius est hoc præconio? *Notum sit vobis viri fratres, quod per Jesum vobis annuncietur remissio peccatorum; & ab omnibus à quibus non potuistis per legem Mosis justificari, per hunc quivis qui credit justificatur.* sic Judæos alloquentem vide nostrum Apostolum Actor. 13: 38. 39. V. Quod ἐγεύσαντο δυνάμεις μέλλοντος αἰῶνος, *gustaverunt virtutes futuri seculi*. Patet ex totâ hac Epistolâ, Paulum per *Seculum futurum* innuere statum N. Testamenti in oppositione ad statum sub V. Testamento. Etenim hunc statum vocat cap. 2: 5. οἰκουμένην μέλλουσαν *habitabilem futuram*: quippe *Angeli Christo subjecti sunt, postquam resurrexisset ex mortuis*, cap. 1: 6. ante mortem autem βραχύ τι *ad breve tempus minor factus est Angelis* cap. 2: 7. Habitabilis V. T. Angelis quoque subjecta fuit: Nam illi fuerunt ex numero θεῶν λεγομένων quemadmodum demonstratum dedimus §. 11. ex 1. Cor. 8: vers. 5. 6. Quia autem, cum hanc scribebat Epistolam, adhuc sacrificia offerebantur in Templo, uti refert cap. 9: 9. & ex suo constat exemplo Actor. 21: 26. quia Lex Ceremonialis nondum honestè erat sepulta; atque ita θεῶν λεγομένων potestas quomodocunque adhuc vigeret, hinc vocat eum statum αἰῶνα μέλλοντα *Seculum futurum*, & bona N. T. μέλλοντα ἀγαθὰ *Bona futura* Hebr. 9: 11. Primis ergo, quod ajunt, labris gustaverant gaudium & libertatem Filiorum Dei, & exspectabant omnium subjectionem sub pedibus Christi, juxta promissionem eâ de re factam: Psalm. 8. 110. 68. & alibi passim; nondum enim omnia pedibus ipsius subjecta fuisse docet Apostolus Hebr. 2: 8. Quanquam huc usque pervenerant Hebræi, atque ita jure merito nobiscum certare valerent; siquidem plurimi inter nostros tantos non fecerint progressus; quia nihil minus in nostris Formulis exponitur, quàm illæ differentiæ; imò nihil magis à plerisque Theologis D. Coccejo vitio vertitur, quàm quod V. & N. Testamenti Differentias nimis sedulò inculcaverit. Quanquam Hebræi, inquam, huc usque pervenerant, tantum tamen abest voluisse Apostolum, in iis, quæ noverant, acquiescerent, ut graviter moneat, si non pergerent secum ad τελειότητα, quod in ἀποστασίαν inciderent: sic enim ejus cohæret adhortatio. *Omnis particeps lactis imperitus est sermonis justitiæ, quippe infans est*, τελείων *adultorum* perfectorum *est solidus cibus, qui propter habitum habent sensus ad discretionem boni & mali exercitatos, quapropter transmittentes initii Christi sermonem* ἐπὶ τὴν τελειότητα *ad perfectionem feramur non rursum fundamentum jacientes: Etenim impossibile est, eos qui semel illuminati sunt &c. & ce-*

cide-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

ciderint rursus renovare ad pænitentiam. Quicunque igitur fundamentum hocce tantùm novit, majoresque non fecit in fide progressus, quàm Hebræi fecerant, & non pergit ad τελειότητα, manet suâ culpâ νήπιος *infans*, & se periculo ἀποστασίας exponit, à quâ non datur referre pedem & resipiscere. Quicunque verò gloriantur, se sensus habere exercitatos, & nihil quicquam præter fundamentum illud inculcant, legemque faciunt, non esse quicquam ultrà inculcandum, illi falsò gloriantur, se esse τελείους, quum, Paulo judice, sint νήπιοι *pueri.* & viam complanant ad illam ἀποστασίαν. Cùm itaque D. Maresius cum suis talia unionis vincula proponat, quibus D. Professores cogerentur nihil aliud dicere & docere, nisi quod ad fundamentum spectat, & adigerentur ad harpocraticum silentium de iis, quæ ad τελειότητα pertinent; quemadmodum invictis argumentis suo loco demonstravimus, extra omnem controvertendi aleam est, ipsum cum suis asseclis Ecclesias Reformatas tanto exponere periculo.

§. 64. Quicquid igitur clamet D. Maresius ejusque Partiarii, gravissimè in Deum & Ecclesiam injurii sunt, qui ea, quæ ad τελειότητα spectant, sicco pede transire & silentio premere sustinent; siquidem, docente & viam nobis monstrante Apostolo, summo studio non minus atque ipsum fundamentum sedulò inculcanda rigidèque defendenda sint; præsertim autem ea, de quibus nos loqui constituimus, videlicet quæ concernunt Decalogum, & Sabbathum, atque libertatem N. Testamenti, cujus non minima pars est remissio peccatorum. Quod ut magis liqueat, exemplo uno aut altero corroborare non pigrabimur. Galatas ab Euangelii suavitate ad rigorem legis deflectentes, inter alia, hac gravissimâ oratione alloquitur, Cap. 3: 1. 2. 3. *O inconsiderati Galatæ* τίς ὑμᾶς ἐβάσκανε τῇ ἀληθείᾳ μὴ πείθεσθαι; *quis vos fascinavit, ut veritati non pareatis? Hoc solum velim discere ex vobis,* ἐξ ἔργων νόμου τὸ πνεῦμα ἐλάβετε ἢ ἐξ ἀκοῆς πίστεως; *Ex operibus legis Spiritum accepistis, an ex auditu fidei?* Et cap. 4: 8... 11. advertens, eos deflectere ad observantiam temporum & dierum in lege præscriptorum, hujusmodi Oratione in eos detonat: *Tunc, quum ignorabatis Deum, serviebatis iis, qui non naturâ sunt Dii: nunc autem quum cognoveritis Deum* πῶς ἐπιστρέφετε πάλιν ἐπὶ τὰ ἀσθενῆ καὶ πτωχὰ στοιχεῖα, *quomodo convertimini iterum ad infirma & egena elementa, quibus de cætero rursus servire vultis? Dies observatis & menses, & tempora & annos, metuo de vobis, ne frustra inter vos laboraverim!* Atque cap. 5: 1. &c. Postquam demonstraverat, fideles non esse filios ancillæ Hagaris, quæ respondet monti Sinai, in quo Lex est lata, sed Filios liberæ Saræ, quæ respondet monti Sioni, sic adversus ipsos insurgit τῇ ἐλευθερίᾳ οὖν, ᾗ Χριστὸς ἡμᾶς ἠλευθέρωσε, στήκετε, καὶ μὴ πάλιν ζυγῷ δουλείας ἐνέχεσθε, *Libertate igitur, quâ Christus nos liberos fecit, state, & ne rursus jugo servitutis innodamini. Exsortes facti estis Christi, qui in lege justificamini, gratiâ excidistis. Currebatis benè, quis vos impedivit, ut non pareatis veritati? parum fermenti totam massam fermentat. Qui vos conturbat, portabit judicium, quisquis sit: utinam abscindantur, qui vos inquietant! vos enim fratres* ἐπ' ἐλευθερίᾳ ἐκλήθητε *ad libertatem estis vocati!* Idem Apostolus Actor. 13. cum Judæi Antiocheni misissent, ut, si λόγον παρακλήσεως *sermonem consolationis* haberent, eum ad mutuam ædificationem proferrent; efficacissima oratione demonstrat resurrectionem Christi, eamque gravi hac admonitione concludit vers. 39..41. *Notum proinde sit vobis, viri Fratres, quod per hunc vobis annuncietur* ἄφεσις ἁμαρτιῶν *remissio peccatorum,* καὶ ἀπὸ πάντων ὧν οὐκ ἠδυνήθητε δικαιωθῆναι ἐν τῷ νόμῳ Μωσέως *& ab omnibus, à quibus non potuistis per legem Mosis justificari,* ἐν τούτῳ πᾶς ὁ πιστεύων δικαιοῦ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

ται per hunc quivis, qui credit justificatur. Attendite igitur, ne veniat super vos, quod dictum est per prophetas: videte ô contemptores & admiramini, & considerate & obtorpescite, nam opus molior in diebus vestris, quod non sitis credituri, si quis vobis exponat. Atque hæc uti diximus non tantùm inculcavit Paulus, sed etiam voluit, ut suum sequeremur exemplum, dicit enim Galatis cap. 4: 11. postquam acri sale eos perfricuerat, quia rursus solennia tempora observabant, γίνεσθε ὡς ἐγώ. *fiatis*, vel estote, *ut ego*. Quomodo verò sese circa negotium hoc gesserit cap. 1: & 2: ejus Epistolæ, recitans historiam vitæ suæ, abundè perhibet: inter plura verò, quæ huc faciunt, vers. 4. 5. ait: *Subreptitiis falsis fratribus, qui subintraverant,* κατασκοπῆσαι τὴν ἐλευθερίαν ἡμῶν, *ad explorandam libertatem nostram, quam habemus in Christo Jesu,* ἵνα ἡμᾶς καταδουλώσονται, *ut nos in servitutem redigerent* οὐδὲ πρὸς ὥραν εἴξαμεν τῇ ὑποταγῇ, ἵνα ἡ ἀλήθεια τοῦ εὐαγγελίου διαμείνῃ πρὸς ὑμᾶς *ne quidem ad horam cessimus per subjectionem, ut veritas Euangelii permaneret apud vos.* Quæ cum ita sint, omnibus modis detestanda est vecordia virorum fratrum, qui satis superque apud animum convicti, D. Maresium cum suis explorare libertatem nostram, quam in Christo Jesu habemus; & in specie respectu Decalogi & Sabbathi, atque remissionis peccatorum, ut nos in servitutem redigerent; tamen non ad horam, sed ad longum satis tempus cesserunt, & adhuc iis per subjectionem cedunt, turpiter permittentes summam hanc Euangelii & crucis Christi gloriam impunè à nobis auferri; & jactatam diu Ecclesiæ nostræ Cymbulam horrendum in modum ad ineluctabile fidei naufragium per illos φιλοπρωτεύοντας magis atque magis deduci! Cogimur, eheu! de summis Ecclesiæ luminibus dicere, quod legitur Joan. 12: 42. 43. *multi ex Antistitibus credebant quidem in Jesum, sed propter Pharizæos non profitebantur, ne ex Synagogâ ejicerentur; Nam magis dilexerunt gloriam hominum, quàm gloriam Dei!* Quippe velificant tempori, &, licèt nobiscum nôrint, in nostris Formulis multa desiderari, multaque perperam dicta esse, attamen ulcera ea tangere non audent; ne scilicet munere suo & gloriâ privarentur; (vide quæ in hanc rem diximus §. 41.) Proinde non dubitamus, neminem solâ hac de causâ ex ipsorum numero hactenus se accinxisse ad solidam hujus D. Maresii Tractatus refutationem, quia facilè prævidebant, id fieri neutiquam posse, nisi μορμολυκεῖον, sub quo Theologi latent, detraherent; atque ita prodigiosa, propudiosaque nuditas, quam omni nisu tegere allaborant, lascivis ingeniis risum, piis verò & Dei timentibus lachrymas moveret.

Heu! quantum nunc Heroës isti mutati sunt ab illis, qui nuperrimè, adstante numerosissimâ doctarum aurium coronâ, dicere sustinebant: *Nobis non licet esse tam munibus de alieno, neque tam ingratis erga concreditam nobis, & deposito à Deo datam Veritatem, ut humanâ & liberali illorum hominum Tolerantiæ oblatione (quæ verè est* δῶρον ἄδωρον*) illam dedecorari patiamur, & in censum errorum detrudi, atque ita nobis eripi. Alius est nobis & ferventior erga veritatem affectus, quàm simulatæ & non veræ illius matris, cum verâ matre in judicio apud Salomonem contendentis, quæ mortuo proprio nato, vivum alterius sibi arrogabat, & potius quàm ut veræ matri concederet, dividi illum & in duas partes secari permissura erat: Ast alius veræ Matris sensus, aut vivum filium, aut nullum volentis, atque eo ipso pro verâ matre agnitæ, & in judicio illo superioris & victricis. Idem plane nobis animus, quibus tam pretiosa res est veritas, ut solius Dei gratia & dono illius possessores nunquam passuri sumus, ut Tolerantiæ titulo nobis ea uti frui concedatur, & hoc scilicet munere illorum habeamus, ut ad summum inter licitos errores & ab hæreticis tolerandos censeatur. At vult tamen Apostolus, ut* tole-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

toleremus alii alios per charitatem. Omnino si concordia inter aliquos vigere debeat, uno ex tribus modis illam inter partes conciliari oportet. 1. ut omnes idem sentiant & loquantur; quod fit, quando neque sunt lites, sed est omnium idem sensus, idem velle & nolle; quæ demum firma est amicitia. 2. Cùm non idem sentientes tamen idem loquuntur, vel saltem videntur loqui. 3. Cùm nec idem sentientes nec loquentes, tamen externè inter se pacem colunt, tolerantes se invicem. Inter has, postremæ duæ nothæ, spuriæ, fallaces, & veritati inimicæ sunt, sola prima est unionum, quæ inter homines dari possunt, perfectissima, & amabilissima, omni opera expetenda, & quæ omnium deliberationum nostrarum, in quærenda pace, scopus & finis esse debet. Ubi nunc fervens ille erga veritatem affectus? ubi nunc erectus ille animus? ubi nunc illa constantia, quâ nunquam passuri essent, ut Tolerantiæ Titulo, sibi veritate uti frui concederetur? Fervens ille erga veritatem affectus deferbuit! erectus ille animus prorsus elanguit! constantia illa leves evanuit in auras! Pronuper enim palàm demonstrarunt, quod antea intra privatos concluserant parietes, se promptos esse & paratos tolerare, quidvis ab iis, qui ab adversâ parte stabant, dici, scribi, & concludi adversus veritatem, modò nihil contra se molirentur, quò minus lauto suo stipendio, atque φαντασίᾳ θεολογικῇ uti frui porrò concederetur.

——— *Quid non mortalia pectora cogis*
Auri sacra fames, & honoris dira Cupido!

Quare ferendum neutiquam est, eos, qui rerum documentis ostenderunt, se veritatis Patronos videri malle quàm esse; nunc, ubi D. Maresii obitu paululum ipsis respirare datum est, omnibus conari persuadere, se ne latum unguem à recto tramite fuisse recessuros; sed cordatè D. Maresio, ejusque asseclis frontem obversuros, atque nunquam passuros, quocunque loco res cecidisset, veritati vel minimam fieri injuriam! ô Tempora! ô mores! Quis non eat in lachrymas, quando videre cogitur tantos in Ecclesiâ viros esse duplicis animi & in omnibus viis suis inconstantes! verùm sic oportebat fieri, ut Scriptura adimpleretur! *Angelus Ecclesiæ Laodicensis* (Antistitum omnium Ecclesiarum Dei, quæ nunc in mundo sunt universa turba) *neque frigidus, neque fervens esse debebat, sed tepidus*! Ah! viri Fratres, recordamini, recordamini, inquam, tandem aliquando, viri Fratres, unde excideritis, & pœnitentiam agite; ne servator vos cum cæteris ex ore suo evomat! Novistis eum qui dixit: *Ille servus, qui cognovit voluntatem Domini sui, & se non præparavit, neque fecit voluntatem ejus, gravius vapulabit; cuicunque enim multum traditum fuerit, ab eo multum exigetur, & quanto cuique plus commissum fuerit, tanto plus ab eo reposcetur.* (Luc. 12: 46. 47.) Novistis eum qui dixit: *Quem mei, meorumque dictorum, in hac adulterinâ, improbâque natione puduerit, ejus vicissim pudebit filium hominis, cum in Patris sui gloriâ venerit unà cum Sanctis Angelis.* (Marc. 8: 38.) Si verò, quod ut Deus avertat, ardentibus rogamus precibus, quo cœpistis pede pergatis, & verba hæcce flocci faciatis, quæ non nostra, sed Dei verba sunt, monendo nostram liberavimus conscientiam, atque veritatis demonstratione porrò eam liberabimus; ne Dominus noster, quando ad rationes conferendum redierit, nos inveniat defodisse concreditum qualecunque talentum, atque adeò pigritiæ malitiæque accuset, forasque ejici jubeat in tenebras exteriores: sed è contra advertens, nos concredito talento ivisse negotiatum, ac aliud peperisse, dicat; *Euge serve bone & fidelis, quoniam tu in paucis fidus fuisti, ego te multis præficiam, ingredere in Domini tui voluptatem!*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

§. 65. Prima, quam ventilandam sumsimus, quæstio est *De Naturâ Decalogi*; videlicet *an ille sit, vel contineat fœdus gratiæ, nec ne?* D. Maresius *Tract. Brev. p.* 11. *in med.* nos ablegat ad Pastores Daventrienses, hisce verbis: „Antequam „Daventria proderetur, cœperunt illius loci pastores quatuor animos resumere, & „Cocceji sententiam de Decalogo fæderis gratiæ contractu ad incudem revocare. Hi verò mentem suam super hoc negotio sic aperiunt. pag. 4. „Quoniam ad con- „troversiam accuratè determinandam non parum conducit, si status Controversiæ „rectè constituatur: id quoque principio monemus I. Nullam hic esse Controver- „siam, An Decalogus contineat regulam vitæ & normam sanctitatis, Adamo, Ju- „dæis, nobisque præscriptam? quod fatemur omnes. II. Neque etiam in dubium „vocari, An fædus gratiæ tempore Mosis & Judæorum administratum fuerit, at- „que an ex eo solo Judæi salutem adepti sint? quod utrinque conceditur. III. Non „disputari hîc quoque, An lex cum respectu ad fædus gratiæ lata sit? ita scilicet ut „Judæi in ea justitiam non quærerent, sed imbecillitatis eam observandi convicti, „ad Messiam fugerent. Quod agnoscimus utrique. Verum de natura Decalogi dis- „quiritur, An is sit, vel exhibeat fædus gratiæ? Quæ in hunc modum illustrant *pag.* 27. „Cum disquiritur an Decalogus contineat fœdus gratiæ? Tria præsertim „in quæstionem veniunt 1. An contineat promissiones illas absolutas; ego gratiam „& gloriam dabo. 2. An conditionatas illas, si credideris, salvaberis. 3. An Chri- „stum mediatorem doceat, & fidem in ipsum mandet. Quæ omnia docebimus à ve- „ro aberrare. Ut ordine agamus, ante omnia vocabulorum, quibus Spiritus S. usus fuit, ἐνέργεια exponenda venit: sunt autem תורה & νόμος. Quorum prius propriè significat *Doctrinam, seu Institutionem, quâ monstratur, quid fieri oporteat*: הורה enim, unde derivatur, significat, *docere, proferre & eruere Doctrinam*, ut liquet ex Exod. 4: 15. 2. Reg. 17: 28. Pſ. 25: 8. 27: 11. Posterius verò designat *Doctrinam, quæ unicuique suum tribuit & distribuit*; descendit enim à νέμω quod *tribuere, distribuere* valet, uti omnibus notum est. Usus autem horum vocabulorum varius est in Sacris: quippe תורה I. Usurpatur pro institutione, & ordinatione rei cujusdam. vide Num. 19: 2. 31: 21. II. Pro monstratione viæ Religionis. vide Dan. 9: 10. Pſ. 78: 1. 2. III. Pro doctrinâ à Mose traditâ. Vide Deut. 4: 8. 17: 18. 27: 8. quâ de causâ omnium præceptorum, quæ Moses dedit, congeries vocatur ספר התורה Liber Doctrinæ. Deut. 28: 61. IV. Pro institutione de gratia in Messia. Vide Eſ. 1: 10. —— 20. Pſ. 119: 72. 77. 92. 165. 173. 174. atque ita secernitur à מצוה præcepto. Vide Gen. 26: 5. collat. Ex. 16: 28. V. Pro N. Testamenti præconio. vide Eſ. 2: 1. 2. 3. 42: 1... 4. 51: 4... 8. Jer. 31: 33. 34. Νόμος autem usurpatur I. Pro fædere operum Rom. 2: 12.. 15. 7: 7.------16. II. Pro omni, quod à Mose est, in oppositione ad gratiam. 2. Cor. 3: 6. Heb. 7: 18. 19. Joan. 1: 17. III. Pro Libris à Mose exaratis. vide Luc. 16: 16. 24: 44. Et quia ille testis erat eorum, quæ deinceps dicerentur Heb. 3: 5. pro totâ Scripturâ vide Joan. 10: 34. 12: 34. Rom. 3: 19. IV. Pro lege Cæremoniali. Vide Heb. 7: 12. Coloss. 2: 14. Eph. 2: 15. V. Pro typo resipiscentiæ, Marc. 12: 29.... 34. Rom. 13: 8. 9. 10. Gal. 5: 12. 13. 14. Jac. 1: 21... 25. Haud quaquam proinde mirandum est, Spiritum Sanctum modis adeò diversis in Dei verbo fuisse locutum. Quippe opponuntur lex fidei Rom. 3: 27. & lex operum ibid. Lex Christi Gal. 6: 2. & Lex peccati Rom. 8: 2. Lex regia libertatis Jac. 1: 21... 25. & Lex condemnationis Rom. 3; 20... 23. Lex præterea dicitur convertere animam

Pſ. 19:8.9. & condemnare. Rom. 3:20.21.22. Imò Abrogatur Lex in N. Teſtamento Rom. 3:21. & lex ſtabilitur, Rom. 3:31. Atque hinc factum eſt, ut ſemper fluctuarint Theologi, incerti quid de Decalogo concluderent, quia ille & תורה & νόμος nuncupatur, & admodum diſcrepantibus veſtitur epithetis, præſertim ab Apoſtolo; qui id perpendens dicit 1. Tim. 1:5....11. *Finis denuntiationis eſt amor ex puro corde & conſcientiâ bonâ, & fide non fucatâ à quibus quidam aberrantes exorbitarunt ad vaniloquentiam, volentes eſſe* νομοδιδάσκαλοι *legis Doctores, cùm* non intelligant, quæ loquuntur, nec ea, de quibus aſſeverant, οἴδαμεν δὲ ὅτι καλὸς ὁ νόμος ἐάν τις αὐτῷ νομίμως χρῆται. Novimus autem, quod Lex ſit bona, ſi quis eâ legitimè utatur. Dubitari nequit, ſi filum Ariadneum quæramus, quo mediante felicem exitum ex hocce Labyrintho tutò nobis promittere poſſumus, nuſquam nos melius ejus futuros compotes, quàm ſi illum adeamus, per quem Deus legem hanc dedit, & coram populo ſuo declarari fecit. Teſtis ille in totâ Dei domo fidelis Decalogum ſeparatum ab omnibus aliis, quæ Deus locutus eſt, aliquoties vocavit ברית *fœdus*: præcipua in hanc rem loca ſunt: Deut. 4:12.13. Ex. 34:27.28. In priori ſic Iſraëlem alloquitur: *Et Deus locutus eſt vobis de medio igne, & indicavit vobis* את בריתו FOEDUS SUUM, *quod præcepit vobis obſervare* עשרת הדברים DECEM VERBA; *eaque Tabulis lapideis inſcripſit.* In Poſteriori hæc leguntur: *Et dixit Jehova Moſi, ſcribe tibi verba hæc, quia ſecundum hæc verba* כרתי אתך ברית ואת ישראל: *ſuccidi tecum Fædus, & cum Iſraële, & ſcripſit Deus in Tabulis* את דברי הברית עשרת הדברים VERBA FÆDERIS DECEM VERBA. Hiſce parallela vide Deut. 9:9.10.11. 1. Reg. 8:9.21. Conſtat ergo Decalogum eſſe fædus, & quidem cum Moſe, ſervo Dei fideli, atque cum Iſraële, Dei populo, contractum; quapropter ſummopere errant Paſtores, quando *pag.* 54. dicunt „Lex „non eſt ipſum Fædus, nec ejus Formula, in Decalogo nullus eſt contractus, nul„lum pactum, nullum ergo Fædus. Imò δὶς διὰ πασῶν à Viro Dei diſtant: Etenim tali Præfatione ſe ad Δευτέρωσιν accingit Deut. 5:2...6. *Jehova Deus noſter* כרת עמנו ברית בחורב *ſuccidit nobiſcum fædus in Horeb ...... ore ad os locutus eſt vobiſcum Deus in monte de medio igne. Ego ſtabam inter Jehovam & inter vos illo tempore, ut indicarem vobis verba Jehovæ (timebatis enim propter ignem illum, neque aſcendiſtis montem illum) locutus autem eſt in hunc modum: Ego ſum Jehova Deus tuus, qui eduxi te ex Terrâ Ægypti &c.* Et ne quis autumaret, plura in eo fædere contenta fuiſſe, cautelæ loco ſubjicit Moſes, ſimulac Decalogum recitaſſet verſ. 23. את הדברים האלה: *verba hæc locutus eſt Jehova ad univerſam congregationem veſtram in monte, è medio ignis, nubis & caliginis, voce magnâ:* ולא יסף ויכתבם על שני לחת אבנים ויתן אלי: *Et non addidit quicquam, & inſcripſit ea duabus tabulis lapideis, eaſque tradidit mihi.* Hoc extra Controverſiam collocato, deſpiciendum venit, num Decalogus ille ſit fædus operum, an verò gratiæ: quippe nullam viam in Cœlum Moſes docuit, præter has duas, teſte Apoſtolo Rom. 10: verſ. 1.....14. Et præter fædus operum, & fædus gratiæ nullum in Scripturis memoratur cum homine percuſſum. Quare Paulus Rom. 4:1...5. opera & fidem ſic immediatè opponit, ut appareat eum ſuppoſuiſſe, nullam præterea reſtare rationem conſequendi juſtitiam. Si *Abraham*, inquit, ἐξ ἔργων ἐδικαιώθη *ex operibus juſtificatus eſt, habet gloriationem, ſed non apud Deum. Quid enim dicit Scriptura?* ἐπίστευσε *credidit Abraham Deo,* καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην *& imputatum fuit ei in juſtitiam.*

juſtitiam. τῷ δὲ ἐργαζομένῳ *Operanti autem merces non imputatur* κατὰ χάριν *ſecundùm gratiam,* ἀλλὰ κατὰ τὸ ὀφείλημα *ſed ſecundùm debitum:* τῷ δὲ μὴ ἐργαζομένῳ, *at non operanti,* πιστεύοντι δὲ *ſed credenti in eum, qui juſtificat* τὸν ἀσεβῆ *improbum* λογίζεται ἡ πίστις αὐτοῦ εἰς δικαιοσύνην *imputatur fides ſua ad juſtitiam.* Eodem fundamento à gratiæ illius, quæ fidem reſpicit, poſitione procedit ad remotionem operum, & vice verſâ Rom. 11: 6. Etenim dicit; *Si gratiâ, non amplius eſt ex operibus, alioquin gratia non comperitur gratia; Si verò ex operibus, non amplius eſt gratia, alioquin opus non eſt opus.* Quandoquidem igitur nulla via ad Salutem poteſt excogitari, niſi per opera eam promerendo, vel gratis eam accipiendo, vel partim per opera partim per gratiam; & teſte Apoſtolo opera & gratia non poſſunt ſimul jungi, ſequitur evidentiſſimè, Deum nullum Fædus cum hominibus percuſſiſſe, quod non ſit vel operum, vel gratiæ fædus nuncupandum. Quid verò ſit fædus Gratiæ, ad Apoſtoli argumentationem attendenti obſcurum eſſe nequit; Nempe, gratioſum Dei pactum cum homine lapſo, quo promittit credenti, ſe improbum juſtificaturum, & eam fidem gratioſè reputaturum in juſtitiam, nullâ prorſus operum habitâ ratione, tanquam quid promerentium aut ad juſtitiam conſequendam contribuentium. Ut autem evidentiſſimum evadat, Decalogum eſſe ejuſmodi Fæderis Formulam, atque eum in finem Iſraëli propoſitum, Moſe Duce res altius repetenda venit, imò à fundamento enucleanda, & ab Abrahamo uſque ad lationem Legis, Fæderiſque inaugurationem ſolennem perpetuâ ſerie connectenda; Alioquin enim præcipua demonſtrationis ἐνέργεια flacceſcit atque evaneſcit.

§. 66. Poſtquam itaque Deus Abrahæ promiſerat Gen. 12: 1. 2: 3. Quod *ei benediceret & magnificaret nomen ejus, imò quod eſſet benedictio; ita, ut qui Abrahæ benediceret ei viciſſim benediceret Deus: qui verò Abrahæ malediceret ei Deus malediceret; quia in eo benedicerentur omnes familiæ Terræ* (quæ non poſſunt non de gratiâ in Meſſiâ exponi; quandoquidem Deus *nocentem nullomodo ducit innocentem* Ex. 34: 7. & quemvis peccatorem ſine diſcrimine damnat, maledictionique addicit, ſecundùm horribile carmen; *maledictus omnis, qui non manſerit in omnibus* &c. Gal. 3: 10.) Et in hujus promiſſionis confirmationem dixerat Gen. 15: 1. *Ne metuas Abram, ego ſum clypeus tibi, merces tua magna valdè.* (Quibus verbis non tantùm ei auferebat metum, qui Adamum coëgerat exclamare, Gen. 3: 10. *Audivi vocem tuam in horto & metui, quia nudus ego ſum, & occultavi me*; ſed & promittebat ſe eum adverſus omnem inſultum velle defendere. Ex quibus facilè concludere poterat, ſi ipſe Deus pro me eſt, quis ergo erit contra me? Rom. 8: 31. Deum autem ipſi anſam ad hoc concludendum præbere voluiſſe, patet, quia adjicit, quod ipſe Abrahæ eſſet futurus merces in emphaſi, hoc enim ab Abrahamo, niſi prorſus ſtuperet, non potuit non de juſtitiâ & ſalute intelligi, quam Deus procuraret) atque ſolenni Fædere Abrahæ & ſemini ejus Terram Canaan in hæreditatem addixerat, ibid. verſ. 7. &c. Poſtquam, inquam, hæc inter Deum & Abrahamum geſta eſſent, Jehova omnia in cumulum collegit Gen. 17. Quare operæ pretium erit, hujus ſermonis Dei ad Abrahamum particulas, quæ noſtro inſerviunt inſtituto, penitius introſpicere: Sic ſacer vates eam delineavit. verſ. 1.... 8. *Quum Abraham natus eſſet nonaginta novem annos, apparuit Jehova Abrahæ, eique dixit:* אני־אל שדי התהלך לפני והיה תמים *Ego ſum Deus Omnipotens, cui ſufficientia eſt, ambula coram facie meâ & eſto integer: & diſponam* בריתי *fædus meum inter me & inter te, ac multiplicabo te quamplurimum. Tum procidente Abramo ſuper faciem ſuam locutus eſt cum ipſo Deus,* dicendo

dicendo אני הנה בריתי אתך ; *me quod attinet ecce Fædus meum tecum, & fies pater turbæ Gentium. Itaque non vocabitur amplius nomen tuum Abram, ſed Abraham erit nomen tuum, quia Patrem turbæ Gentium te conſtitui: & fœcundabo te quamplurimum, quippe ex te Gentes orientur, imò Reges ex te prodibunt.* והקמתי את בריתי : *Et faciam ſtare fœdus meum inter me & inter te: Et inter ſemen tuum poſt te per generationes ſuas* לברית עולם : *in fœdus perpetuum*: להיות לך לאלהים ולזרע אחריך : *ut fiam tibi in Deum & ſemini tuo poſt te, & dabo tibi & ſemini tuo poſt te Terram peregrinationum tuarum, omnem Terram Canaan in poſſeſſionem ſeculi*: והיתי להם לאלהים : *Et fiam ipſis in Deum.* Exordii loco inſinuat Abrahæ, ſe eſſe Deum omnipotentem, cui nihil omnino erat difficile, & ſibi adeſſe ſufficientiam, ad cuncta, quæ Abrahæ promiſerat, ſine juſtitiæ ſuæ, ſanctitatiſve læſione exſequendum: Hoc fundamento in anteceſſum collocato poſtulat, ut coram ſuâ facie ambularet, & eſſet integer. Quibus verbis indicavit, ſe velle Abrahamum, propriâ juſtitiâ & operum merito abnegatis, in ſuam omnipotentiam, ſufficientiamque indubitatâ fide recumbere; Et à ſe, quæ ad vitam ſanctam, ſalutemque requirebantur, firmiter exſpectare; atque cum hac ſpe & fiducia coram ſe in bonâ conſcientiâ ambulare. Ut autem clariùs adverteret, quod nihil aliud à ſuâ poſtulabat manu; continuò addit, ſe diſpoſiturum ei fædus: Et promiſſione, quod Pater turbæ Gentium eſſet futurus, nominis mutatione confirmatâ, mox quale illud eſſet fædus, hoc modo exponit: *Et faciam ſtare fædus meum & inter te & inter ſemen tuum poſt te per generationes ſuas in fædus perpetuum, ut fiam tibi in Deum, & ſemini tuo poſt te:* Ante omnia evidentiſſimis teſtimoniis, & rerum documentis demonſtrandum eſt, quæ ſit hujus phraſeos, *fiam tibi in Deum*, vis & ἐνέργεια, quia præter Terræ Canaan hæreditatem nihil aliud in hoc fædere promittit Deus, quàm quòd fieret Abrahæ & ſemini ejus poſt ipſum in Deum: præſertim cum eam dubiam faciant Paſtores *pag.* 91. Sic enim ibi loquuntur: „Neque movebimur, ſi quis objecerit, poſt lapſum Deus „nullius Deus eſt, niſi in fædere gratiæ & Chriſto. Quod verum eſt, ſi ad commu„nionem ſpiritualem reſtringatur. Deus nullius Deus in ſpiritu & veritate, niſi in „fædere gratiæ & Chriſto eſt; verum id non obſtat, quo minus Deus ſe Deum il„lorum nuncupet, quibuſcum politicum atque Eccleſiaſticum fædus percuſſit, qui„que ex eo fædere Jehovam Deum ſuum appellant. Et *pag.* 92. ad hanc objectionem; Si in eo Elogio non continetur vita æterna, quare argumentatur Chriſtus ex eo Elogio, ut probet dari reſurrectionem, & vitam æternam? Reſpondent: „Ne„quaquam Argumentatur Chriſtus ex eo Elogio, ut toti Iſraëli in præfatione De„calogi dicto; ſed ut Abrahamo & Jacobo denunciato: quibus id ſpirituali ſenſu „dictum eſſe conceditur. Quod ſatis ex eo apparet, quod regeniti & pii illi eſſent, „& ſalus in Chriſto ipſis abſolutè promitteretur; ſecus quàm toti huic populo fa„ctum eſt.

Quam frivola hæc ſint, ipſa Dei verba arguunt; quandoquidem enim hîc ſolemniter Abrahamo ſuum Fædus addicit, & ex terræ Canaan hæreditate ſalus non fluat, cum plurimi impii in eâ etiam habitarint, non potuit non gratiam ſalutarem ei promittere dicendo, fiam tibi in Deum, niſi voluiſſet, quæcunque immediatè ante hoc fœdus ei inculcaverat, ſimul obliterare, atque ita Abrahamum dolo malo fruſtrare, quod nefas eſt cogitare, blaſphemum dicere. Et profectò ſi Deus

hoc noluerit Abrahamum ex hac phrasi colligere, quomodo ex eo, quòd Deus circumcisionem in signum hujus Fæderis adjecit vers. 10. 11. potuit Apostolus conficere Rom. 4: 11. Eam esse σφραγῖδα τῆς δικαιοσύνης τῆς πίστεως, *sigillum justitiæ fidei*? Promittitur itaque in hoc fædere, si Paulo fides, justitia fidei; Hæc verò obtinetur, eodem Apostolo interprete, ibid. vers. 3. quando *non operanti, & credenti in eum, qui justificat improbum, fides imputatur in justitiam.* Et ea imputatio χάρις est in oppositione ad ὀφείλημα, eodem teste, ibid. vers. 4. Quare rursus à posteriori, Paulo viam nobis monstrante, apertum est, per eam phrasin, *fiam tibi in Deum*, justitiam & salutem, ex gratiâ dandam, fuisse à Deo Abrahæ addictam; ac proinde Deum hîc Fædus gratiæ cum Abrahamo pepigisse: Et quid aliud potuisset Deus his designasse verbis? Nonne, cùm dicebat Abrahamo, qui cum cæteris mortalibus peccato coinquinatus erat, ego fiam Deus tuus, facultatem ei dabat dicendi, Jehova fiet Deus meus? si autem hanc ei facultatem dabat, nonne inferre poterat, imò ex Dei jussu inferre debebat, quia Deus fiet Deus meus, quatenus Deus est h. e. cum omnibus suis perfectionibus; ergo quodcunque in gratiam peccatorum efficiet, illud & pro me effectum dabit? Nam, si vel minimum in ipso esset, quod ad me non spectaret, quomodo potuisset dicere EGO *fiam tibi in Deum*? Huic explicationi Deus ipse ingens robur addit Gen. 26: 24. dicit enim post Abrahæ mortem Isaaco Filio ejus, hæredi paternæ promissionis אנכי אלהי אברהם אביך: *Ego sum Deus Abrahæ Patris tui, ne metuas, quoniam tecum ero.* Hæc enim non possunt non idem valere ac si dixisset Deus; ne timeas Isaac, quia peccator es, quemadmodum Adam metuit, cum peccasset, ego ero clypeus tuus & merces tua magna valdè, prout clypeus fui Patris tui, ejusque merces nunc sum: Quippe nunc ipsi in emphasi demonstro, me esse אל שדי Deum Omnipotentem, cui est sufficientia ad salvandum peccatorem, & in æternum beandum. Quod cum ex instituto Dei, & Mosis relatione constet, extra controversiam est, Deum, quando alicui promittit, se fore ei in Deum, omnia hæc ei promittere. Summam autem habet Emphasin, quod Deus absolutè dicat; *Ego Deus Abrahami, ne metuas:* Quid enim aliud hac ellipsi docere voluit, si ad ejus intentionem & Isaaci Conscientiam attendamus, quàm se fuisse Abrahami Deum in vitâ, & nunc ejus esse Deum post mortem, atque deinceps ejus fore Deum in omnem æternitatem. Nullus igitur poterat Isaaco restare scrupulus, quare metum non seponeret, quia sperare jubebatur, quòd Deus eodem modo, qui jam antea fuerat suus Deus, & nunc adhuc suus erat Deus, etiam deinceps & post hanc vitam in omnem æternitatem suus maneret Deus. Quod irrefragabili argumento confirmatur, si expendamus eundem Deum volentem Jacobum consolari, illiusque erigere animum, sic fuisse præfatum Gen. 28: 13. *Ego sum Jehova, Deus Abrahami Patris tui, & Deus Isaaci.* Augustum enim illud nomen, יהוה *Jehova*, ipso Deo Interprete, valet *sum qui sum, fui qui sum, & fiam qui sum*; quippe Mosi Exod. 3: 14. id exponit per אהיה אשר אהיה, quæ verba omnia hæc significant, uti Hebræorum filiis notum; additque, *dices ergo Israeli* אהיה FUI, SUM, ERO, *misit me.* Ad quæ Johannes alludens aliquoties in Apocalypsi Deum vocat, ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος sive ἐσόμενος, qui semper *est* idem Deus respectu populi sui, qui *erat* antea, cum Abrahæ hanc dabat promissionem, & *erit* in hac atque in futurâ vitâ, imò in omnem æternitatem, ut sit omnia in omnibus. Idem ex iis, quæ immediatè subjungit, fit evidens, dicit enim; *Ego sum Jehova Deus Abrahami Patris tui, & Deus Isaaci*; quandoquidem

Abra-

Abraham jam antè multos annos diem ſuum obierat, Iſaac verò adhuc inter mortales mortalem ducebat vitam. Eſt ergo ac ſi dixiſſet; *Ne metuas Jacob, quoniam ego ſum Jehova, qui non mutor, ſed maneo ſemper qui ſum, ac ſine fine me talem exhibebo, qualem me fore promiſi, cujus rei veritatem ipſe facilè colligere potes; quippe Abrahæ mors, quem omnium fidelium Patrem atque ita & tuum conſtitui, non effecit, quo minus ejus manerem Deus; ſum enim adhuc ipſius Deus, & ſemper ero, quia Jehova ſum: Et Pater tuus Iſaac non opus habet exſpectare mortem, antequam ei fiam in Deum, nam nihil aliud fiam, quàm quod ſum; ſum autem nunc omnino ipſius Deus, & quia Deus ipſius ſum, in æternum Deus ipſius manebo: Omnem proinde metum & tu deponito ô Jacob, generoſa ſanctorum progenies, & hæres paternarum promiſſionum, uti ex ore Patris tui pronuper, me ejus linguam dirigente, audiviſti; nam etiam tibi dico, quemadmodum patribus tuis Abrahæ & Iſaaco dixi, ne metuas.* Atque eo ſenſu Jacob hanc conſolationem accepit; quum enim in ſummâ verſaretur anguſtiâ, ob appropinquationem Fratris ſui Eſavi, & Dei auxilium imploraret, fundamentum ſuæ ſpei poſuit, quòd Deus eſſet Deus Abrahami Patris ſui, & Deus Patris ſui Iſaaci, atque Jehova, ut videre eſt Gen. 32: 9. &c. ubi autem ex Eſavi manu liberatus ſedes quietas eſſet nactus, ſtatim altare conſtruxit, eique in perpetuum ſuæ fidei & gratiarum actionis τεκμήριον indidit nomen: אל אלהי ישראל: *Deus omnipotens, eſt Deus Iſraëlis.* Gen. 33: 20. Quandoquidem igitur Deus ſimpliciter ſemper dixit Patriarchis; Ego ſum Deus Abrahæ vel Iſaaci, & Patriarchæ viciſſim de Deo, Deus Abrahæ, & Deus Iſaaci, Deus autem, uti demonſtravimus, voluit ipſos, omnia, quando hoc diceret, ſibi fauſta in hac & futura vitâ polliceri. Evidens eſt, illam phraſin, quando per circumſtantias non cogitur alium admittere ſenſum, denotare iſtiuſmodi communionem Dei cum hominibus, quibus illud dicit, quæ cum ſalutari gratiâ & beatitudine conjuncta eſt. Quod ut evadat manifeſtiſſimum, aliquot locis corroborabimus. David apertis verbis docet Pſal. 33: 12. illam promiſſionem beatitudinem involvere, dicit enim: אשרי הגוי אשר יהוה אלהיו: *Beata gens cujus Jehova Deus.* Quod autem illa beatitudo hujus vitæ περιφερείᾳ non includatur, ſed in æternum ſeſe extendat, clariſſimè nobis perhibent Ezechiel & Paulus: Ille enim cap. 20: indicat, Deum pro æquipollentibus habere phraſibus, *eſſe ſanctificatorem alicujus*, & *eſſe Deum alicujus.* Quippe cum verſ. 12. eum loquentem introducat: *Et dedi ipſis*, ſc. Iſraëlitis, *Sabbatha mea, ut eſſent in ſignum inter me & ipſos.* לדעת כי אני יהוה מקדשם *ad cognoſcendum quod ego ſum Jehova ſanctificator ipſorum* dicit verſ. 20. *Sabbatha mea ſanctificate, & erunt in ſignum inter me & vos.* לדעת כי אני יהוה אלהיכם: *ad cognoſcendum quod ego ſum Jehova, Deus veſter:* Hic verò Heb. 11: ubi fidem Patrum Abrahami, Iſaaci & Jacobi ei phraſi innixam, & Dei explicationem ejuſdem phraſeos ſimul jungit, dicit verſ. 13. —— 16. *Juxta fidem mortui ſunt hi omnes, non acceptis promiſſis ſed eminus viſis, poſtquam ipſis fuiſſent perſuaſa, & ea amplexi fuiſſent, ac ſeſe profeſſi peregrinos & advenas eſſe in Terrâ. Nam, qui hæc dicunt, palàm oſtendunt, ſe patriam quærere: quod ſi illius memores fuiſſent, ex qua exierant, habere poterant tempus ad revertendum;* νυνὶ δὲ κρείττονος ὀρέγονται τουτέστιν ἐπουρανίου, *atqui potiorem expetunt*, hoc eſt, cœleſtem διὸ οὐκ ἐπαισχύνεται αὐτοὺς ὁ Θεὸς, Θεὸς ἐπικαλεῖσθαι αὐτῶν, ἡτοίμασε γὰρ αὐτοῖς πόλιν, *quapropter Deum non pudet illorum, quin Deus ipſorum nuncupetur; quoniam illis paravit Civitatem.* Beati illi Patriarchæ, quia Deus dixerat, ſe eſſe Deum ipſorum, miſſis omnibus hujus mundi rebus, affecta-

bant Patriam Cœlestem, & persuasi erant, quòd illam nanciscerentur. Ridiculum enim, imò impium est, hîc cum Socino, ejusque sequacibus cogitare de Hierosolymâ Terrestri; quippe illi non *urbem* sed *patriam* quærebant, & quidem ἐπουράνιον *cœlestem.* Præterea nunquam eam civitatem inhabitarunt: quare falsum esset, Deum eam ipsis civitatem præparasse; quod cùm verissimum sit, illi fallunt & falluntur. Verba autem, quibus Dei mentem interpretatur Apostolus, duas hasce veritates complectuntur; Quod Deus à parte sui potuit sine pudore dicere, se esse Deum ipsorum, quia illis civitatem cœlestem præparaverat: Quod Deum non pudeat, si Patres respiceret, ipsorum vocari Deus, quia illi eam civitatem, quam præparaverat, quæsiverunt. Deum proinde, ex mente Apostoli, non potuisset non pudere, si dixisset Patribus, Ego sum Deus vester, & non præparasset illis civitatem cœlestem, atque insuper Spiritus sui afflatu sic eos direxisset, ut per totam vitam ambulassent sine vacillatione, & omnibus Terrenis insuper habitis illam quæsivissent Patriam. Concludimus igitur ex infallibilibus hisce præmissis, quòd Deus illos, quibus dicit, Ego fiam vel sum Deus tuus, sanctificet in hac vitâ, ut quærant Civitatem Cœlestem, quodque illos, ubi suum obierint diem, introducat in illam civitatem: ac proinde undiquaque beatum esse populum, cujus Jehova Deus est. Pudeat ergo Pastores, illam phrasin facere ambiguam, cùm Deum puderet, se hoc Patribus dixisse, nisi ipsis præparasset Civitatem in Patriâ cælesti; Argumentumque, quod ex hac phrasi, ego sum Deus tuus, desumitur, sic illudere: ,, Si ,, quicquam valeret objectio, præsumere debet, verba ea spiritualem conjunctionem ,, populi cum Deo significare, ob quam Deus populi istius Deus appelletur, Cer- ,, tum enim nobis est, Deum etiam Fœdus Politicum cum populo illo feriisse, ob ,, quod Israël, etiam sine fide cordis, quoad hominem pro populo Dei peculiari ,, censitus fuit, inquit vir Cl. de f. §. 336. Quo in fœdere cum populus Jehovam in ,, Deum suum recepisset, eique honorem & cultum pollicitus esset, potuit Jehova ,, eo jure, hujus fœderis respectu, appellari Deus Judæorum, quo Dii gentium ,, nuncupantur, quicquid illi pro Deo agnoscerent & colerent. *Vide pag.* 84. Concedimus quidem illam phrasin aliquando καταχρηστικῶς usurpari, ut cum Gen. 24: vers. 7. Jehova vocatur אלהי השמים: *Deus cœli*, & ab Aramæis 1. Reg. 20: 23. אלהי הרים: *Deus montium*: sed negamus illud ex phrasi posse concludi. Concedimus etiam, aliquando hypocritas Deum vocare Deum suum, quos tamen non salvat, at illud non magis nostræ explicationi obest, quam Doctrinæ satisfactionis & Perseverantiæ, quod Paulus dicat 1. Cor. 8: 11. *nos debere attendere, ne per nostram cognitionem frater infirmus* ἀπολεῖται δι' ὃν Χριστὸς ἀπέθανε *pereat propter quem Christus mortem obiit*: & Pet. 2. Epist. 2: 1. *quosdam abnegare* τὸν ἀγοράζοντα αὐτοὺς δεσπότην *Dominum, qui ipsos mercatus est, & sibi ipsis arcessere* ταχινὴν ἀπώλειαν *celerem perniciem.* Concedimus, inquam, hypocritas Deum vocare aliquando Deum suum, sed negamus & pernegamus ullum exstare locum, ubi Deus cuiquam dixerit, sum vel fiam Deus tuus, alio sensu, quam Abrahamo id in fœdere dixit. Sed Pastores se suo jugulant gladio, quando *pag.* 93. dicunt, *Abrahamo Isaaco & Jacobo id spirituali sensu esse dictum conceditur.* Quippe si hoc concedant, concedunt eam phrasin minimè esse ambiguam; nam Abrahæ simpliciter dixit Deus Gen. 17: 7. *Ego ero tibi in Deum.* Et præterea concedunt, Deum toti semini Abrahæ, secundum promissionem, solâ hac phrasi, addixisse sanctificationem in hac vitâ, salvationemque post hanc vitam; nam iisdem prorsus verbis de semine loquitur ac de Abrahamo; dicit

enim;

enim: *Et faciam stare fœdus meum inter me & inter te, & inter semen tuum post te, per generationes suas, in fædus perpetuum, ut fiam tibi in Deum & semini tuo post te.* Atque hinc factum est, ut Israëlitæ, cum David iis diceret 1. Chron. 29: 20. *benedicite Jehovæ* אלהיכם DEO VESTRO; *benedixerint Jehovæ* אלהי אבתיהם: DEO PATRUM SUORUM:

Noverant enim Deum suum eundem esse Deum, qui Patrum suorum Deus fuerat, & eodem modo suum deinceps fore Deum vi fæderis ejusdem, quomodo ipsorum fuerat Deus, quia erat Jehova qui non mutatur. Malebant proinde benedicere Jehovæ, Deo Patrum suorum, quam Deo suo: quia sic simul ei gloriam dabant servati fæderis cum Patribus initi, & gratias agebant, quod essent ex illo semine, cui ibi facta est promissio, atque etiam fidem suam in Deum, qui fit quod est, luculentissimè testabantur. Colophonis loco inconsultum non erit, argumentationem nostri Servatoris ex hac phrasi expendere, quia demonstratæ à nobis veritati non exiguum robur exinde accedet. Postquam ille Sadducæorum enervaverat objectionem, sic resurrectionem ex Mose demonstrat, quandoquidem soli Mosi credebant Sadducæi. Luc. 20: 37. 38. *Quod mortui resurgent, etiam Moses indicavit in Rubo; quum dicit Dominum Deum Abrahami & Deum Isaaci, & Deum Jacobi, Deus autem non est mortuorum Deus sed vivorum; omnes enim ei vivunt.* Tota illationis hujus soliditas solummodo pendet ex evolutione hujus Phraseos, *Ego sum Deus Abrahami Isaaci & Jacobi*, quemadmodum eam effert Christus Matth. 22: 31. 32. Nam ex eo, quod Deus dixit in rubo ad Mosen, postquam vivis exempti essent illi Patres, *Ego sum Deus Abrahami Isaaci & Jacobi*, concludit eos vivere Deo, postquam mortui sunt: quomodo enim aliâs in præsenti tempore potuisset dicere, *Ego sum Deus Abrahami Isaaci & Jacobi?* Nam si non amplius viverent Deo, Deus dixisse debebat, *Ego fui Deus Abrahami, Isaaci & Jacobi.* Etenim אל שדי Deus-omnipotens cui est sufficientia, non potest Deus esse mortuorum: quia si toti mortui essent, non esset illis sufficiens Deus; summo enim fidelium desiderio, quod est vivere cum Deo, & apud Deum, non esset satisfactum. Ex eo quod dicit, *Ego sum Deus*, ABRAHAMI, ISAACI, ET JACOBI, concludit quod illi resurgerent; alioquin enim dixisse debebat, *Ego sum Deus animarum Abrahami, Isaaci & Jacobi*: Quum ergo dicat, *Ego sum Deus* ABRAHAMI ISAACI ET JACOBI, aliquando totus Abraham, totus Isaac, & totus Jacob debent adhuc vivere coram Deo, & satiari amænitatibus, quæ sunt ad Dei dextram jugiter. Sed valdè notandum est, in hoc Christi Argumento, quod ex tribus particularibus exemplis generalem inferat conclusionem pro resurrectione mortuorum; cùm constet in quibusdam à particulari ad generale non posse legitimè illationem formari. Si hic Pastorum legamus vestigia, apertum est, Christum non demonstrasse resurrectionem, nisi trium illorum Patriarcharum, atque ita non demonstrasse quod requirebatur: quippe dicunt, *Christus argumentatur ex eo elogio, ut Abrahamo, Isaaco & Jacobo denunciato.* Quum verò constet ex Euangelistis, Christum resurrectionem demonstrasse, sequitur quod argumentatus fuerit Christus ex vi illius phraseos, & tanquam Judæis notum supposuerit, Deum hoc fædus non tantùm cum illis Patriarchis, sed etiam cum semine ipsorum post ipsos pepigisse in perpetuum: ac proinde si Abraham, Isaac & Jacob resurgerent, quia Deus erat ipsorum Deus, etiam omnes resurgerent, quibus Deus id dixerat, propter eandem promissionem: quæ consequentia sanè erat legitima. Nam si Abraham Isaac & Jacob, quod demonstraverat ex Dei effato resurgerent,

quia Deus erat ipsorum Deus; utique omnes illi, quorum erat Deus, etiam resurgerent: atque ita daretur mortuorum resurrectio. Id autem Judæis notum fuisse apertum est: quippe Matthæus testatur auditorum turbam stupuisse ejus doctrinam, & Pharizæos ei testimonium dedisse, quod ἐφίμωσε *os obturaverit* Sadducæis. Matth. 22: 33. 34. atque Lucas refert, quosdam ex scribis dixisse. *διδάσκαλε καλῶς εἶπας, magister benè dixisti.* Luc. 22: 39. Proinde hæc phrasis, *Ego sum Deus tuus*, non est ambigua, sed ambigui sunt Pastores, & ἀγχίστροφοι, quandoquidem aliàs Christus incertum ex magis incerto conclusisset, atque ita se Judæis deridendum exposuisset. Imò summo jure cum Christo de iis dicere possumus *πλανᾶσθε μὴ εἰδότες τὰς γραφὰς erratis ignorantes Scripturas.* Nam Apostolus ex eo, quod Deus sit Deus Judæorum & gentium, Rom. 3: 29. 30. justificationem infert: dicit enim; *An Deus est tantùm Deus Judæorum, nonne etiam & Gentium? imò etiam Gentium ἐπείπερ εἷς ὁ Θεὸς, quandoquidem unus est Deus* (qui nempe antea, quum Judæorum tantum Deus esset, & nondum Gentium Deus erat factus, unus non erat; debebat enim secundum promissionem fieri Deus omnis seminis Abrahæ, tam quod ex circumcisione erat, quam quod in præputio: quippe Abraham erat Pater constitutus omnium fidelium, sine ἀμφιβολῆς Rom. 4: 9. —— 13.) *ὃς δικαιώσει, qui justificabit Circumcisionem ex fide, & præputium per fidem.* Et 2. Cor. 6: 16. ex eâ phrasi concludit illos, ad quos hæc spectat promissio, esse templum Dei: *vos*, inquit, *estis ναὸς Θεοῦ ζῶντος Templum Dei viventis, sicuti Deus dixit; habitabo inter vos, & ambulabo, καὶ ἔσομαι αὐτῶν Θεὸς, καὶ αὐτοὶ ἔσονταί μοι εἰς λαόν: Et ero ipsis in Deum & illi erunt mihi in populum.* Imò ipse Deus Apoc. 21: 7. Postquam omnia, quæ Ecclesia potest exspectare & sperare unquam, recensuisset, cuncta in cumulum colligens nihil aliud dicit; quàm *qui vincit κληρονομήσει ταῦτα hæreditario jure acquiret hæc, καὶ ἔσομαι αὐτῷ Θεὸς καὶ αὐτὸς ἔσται μοι υἱὸς & ero illi Deus & erit ille mihi filius.*

Præter hanc illustrissimam promissionem, quæ fæderis gratiæ fundus & basis est, promittit Deus in eadem pericopâ Abrahamo & semini ejus post ipsum Terram Canaan, pergit enim: *Et dabo tibi & semini tuo post te Terram peregrinationum tuarum, omnem Terram Canaan in possessionem Seculi.* Si recordemur Deum solemniter fœdus cum Abrahamo percussisse, quod ei & semini ejus post ipsum illam Terram daret, & attendamus ad ritus in fæderis illius contractu adhibitos, dubitare non possumus, quin hanc Terram promiserit Deus in signum, imò in pignus hæreditatis gratiæ salutaris & cælestis. Præsertim, si addamus Mosen cum toto Israële, postquam liberati essent ex manu Pharaonis, & jam in procinctu starent ad Terram illam occupandam, sic suam de hac Terrâ sententiam aperuisse Exod. 15. vers. 17. *Adduces eos & plantabis eos* בהר נחלתך *: in monte hæreditatis tuæ:* מכון לשבתך פעלת יהוה *in habitaculo sancto tuo quod fecisti Jehova.* Non considerabant simpliciter illam Terram ut habitaculum suum, in quo ipsis benè esset secundum carnem, sed habebant Terram illam pro hæreditate Jehovæ, & pro habitaculo sancto Dei: quia noverant Deum in ea Terra habitaturum in medio sui, & accessurum ad se ut sanctificaretur Jehova, juxta fædus Patribus promissum, atque fieret sibi quod Patribus fuerat. Huic considerationi robur addit, quod Canaan vocetur ארץ יהוה *Terra Jehovæ*, & aliæ regiones in oppositione ad eam ארמה טמאה *terra impura*: confer Hos. 9: 3. & Amos 7: 17. imò ארץ עמנואל TERRA IMMANUELIS Esa. 8: vers. 8.

verſ. 8. quod nihil aliud valet denotare, cum ipſius tota Terra ſit & plenitudo ejus, quàm filium Dei carnem aſſumpturum, ut fieret עמנואל μεθ' ἡμῶν ὁ θεὸς, *Deus nobiſcum*, h. e. θεάνθρωπος in unâ eademque perſonâ; & veniret in Terram Canaan, ut in Terram ſuam, quam Iſraëli dederat in hæreditatem, ut ibi ſe præſtolarentur, & ſalutem Dei exſpectarent. Omnia hæc Deus brevibus complectitur Deut. 21: 22. 23. dicit enim: *Ne pernoctato cadaver ſuſpenſi in ligno; ſepeliendo ſepelies illud eodem die: nam maledictio Dei eſt ſuſpenſus:* ולא תטמא את אדמתך אשר יהוה אלהיך נתן לך נחלה *Et non pollues Terram tuam, quam Jehova Deus tuus tibi dat in hæreditatem.* Volebat igitur Deus Terram illam Canaan, in quâ degebant, conſiderarent tanquam hæreditatem, quæ argueret Jehovam eſſe Deum ſuum, qui aliquando filium ſuum mitteret, & per eum peccata auferret, juſtitiamque promiſſam, quâ mediante Deus ipſorum fieret, juxta fœderis promiſſum adduceret. ut autem id melius perciperent, addit, quod Terram polluerent, ſi cadaver ſuſpenſi, quod maledictionem Dei repræſentabat, eodem die non ſepelirent. Quippe ſi id negligerent, juxta analogiam cæremoniarum, & mentem Apoſtoli Gal. 3: 13. teſtarentur, ſe credere maledictionem non ablatam iri per Meſſiam, ſed ſemper manſuram, quod plenius demonſtravimus §. 38. Cum itaque, ſi hoc crederent, & cadaver in ligno relinquerent, *terram polluerent*, patet illos Terram debuiſſe conſiderare ut Sanctam; quia in ea aliquando appareret & ambularet Meſſias, qui maledictio, loco omnis ſeminis Abrahæ fieret, eamque auferret prorſus & ſecum ſepeliret. Atque hinc factum ut Cælum vocetur *Hieroſolyma* Heb. 12: 22. ut & Eccleſia, quæ in Cælis eſt, Gal. 4: 25. 26. Apoc. 3. 12. 21: 2. Etenim nulla poteſt dari ratio, cur id factum ſit, niſi ſtatuatur, hanc urbem Terreſtrem Cæleſte habitaculum præfiguraſſe, & Terram Canaan hæreditatem cæleſtem: quo modo Patriarchas hanc rem percepiſſe Paulus diſertis teſtatur verbis. Hebr. 11: 11. —— 16. Tandem dicit Deus, *Et fiam ipſis in Deum:* Nempe poſtquam Iſraël eam Terram juxta promiſſionem occupaſſet, & gentibus, quæ in eâ degebant, ſubactis adimpleret, quod demum factum poſtquam ex Babele rediiſſent, & Paleſtinos ſubegerunt, juxta Zachariæ vaticinium cap. 9: 2. —— 9. Atque ita Deus etiam hîc ſignum temporis apponit, quo promiſſio hæc, *ego fiam ipſis in Deum*, in majori emphaſi adimpleretur, per obedientiam & paſſionem filii ſui: quod ſignum clarius prædicentem vide Deum Jer. 31: 31... 34. & ex eo loco demonſtrantem Apoſtolum Hebr. 8: 6. —— 12. Quare Vates Zacharias immediatè poſt memoratum vaticinium exclamat verſ. 9. *Exulta Filia Zion, jubila filia Hieroſolymæ; Ecce Rex tuus venit tibi, juſtus & ſalvatus ipſe eſt, pauper & equitans ſuper aſino, & ſuper pullo armenti aſinarum.* Tria hæc diſtincta; Quod Deus fieret Abrahamo, & ſemini ejus in Deum, ab eo tempore & deinceps: Quod illis eam Terram daret in hæreditatem: Quod poſtquam illam occupaſſent, & Gentilibus ſubactis adimpleſſent, fieret Deus ſeminis Abrahami majori in emphaſi; eodem ordine Deus Iſraëli poſuit ob oculos, tanquam argumentum, quare ſua obſervarent ſtatuta Lev. 25: 38. Dicit enim: *Ego ſum Jehova Deus veſter, qui eduxi vos ex Terrâ Ægypti, ut darem vobis terram Canaan, ut fiam vobis in Deum.*

§. 67. Atque juxta hæc promiſſa Deus cum Iſraële egit. Nam Exod. 2: ubi illi, propter duram, quam patiebantur, ſervitutem ad Deum clamarent, ſic Moſes, quomodo Deus ſe geſſerit, exponit verſ. 24. 25. *Et audivit Deus gemitum eorum* ויזכר אלהים את בריח *Et recordatus eſt Deus fœderis ſui cum Abrahamo, cum Iſaaco*

& cum

& cum Jacobo, *& adspexit Deus filios Iſraelis* וידע אלהים *& cognovit Deus*, h. e. ad
mentem ſuam revocavit, quid promiſerat ſemini Abrahæ, atque Iſraëlitas pro ejus
ſemine agnovit. Quod clarius explicat ipſe Deus Exod. 3: 14. 15. quando Moſen
inſtruit & ad populum ſuum ablegat: *Sic dices*, inquit, *Filiis Iſraëlis* אהיה (h. e.
ὁ ὢν, ὁ ἦν, καὶ ὁ ἐρχόμενος seu ἐσόμενος, *qui eſt*, *qui erat*, *& qui venit* ſeu *erit*.) *miſit*
me. *Præterea ſic dices Iſraëlis filiis* יהוה אלהי אבותיכם, *Jehova*, *Deus Patrum ve-*
ſtrorum, *Deus Abrahami*, *Deus Iſaaci*, *& Deus Jacobi miſit me ad vos*: זה־שמי
לעלם וזה זכרי לדר דר: *hoc eſt nomen meum in perpetuum*, *& hoc memorabile meum in*
generationem generationis. Volebat proinde Iſraelem cogitare, ſe ipſorum fore Deum,
quemadmodum Deus patrum fuerat; imò quia Deus patrum fuerat: quippe erat
Jehova, apud quem nulla erat tranſmutationis umbra. Jac. 1: 17. Mal. 3: 6. & hoc
nomen ſuum glorioſum fore in perpetuum, quod *fieret* omni ſemini Abrahæ, qui
fuerat Patribus & adhuc *erat*: Imò memoriale ſuum, quamdiu generationes exſtarent
in mundo. Unde patet, neminem poſſe audire illud nomen, quin teneatur ſtatim, vi
hujus nominis, fæderis cum Abrahamo initi recordari, & memorare hanc Dei eſſe
gloriam, quod fiat & fiet qui eſt, ſecundum hocce fædus; confer Eſai. 42: 8. Hoſ.
12: 6. Pſal. 83: 19. 135: 3...6. Pleniſſimè verò idem Jehova, quicquid huc ſpe-
ctat, inculcat Exod. 6: 2....8. hiſce verbis. *Ego ſum Jehova*: *Apparueram quidem*
Abrahamo, *Iſaaco & Jacobo nomine Dei-omnipotentis*, *cui eſt ſufficientia*, *at nomine*
meo, יהוה *non notus fui ipſis* (quod non intelligendum eſſe de nomine ipſo, ſed de ad-
impletione nominis illius patet ex Gen. 12: 8. 13: 4. 15: 7. 18: 14. 1. Reg. 17: 12.)
itaque etiam הקימותי את בריתי אתם *ſtare faciam fœdus meum cum ipſis*, *me daturum il-*
lis Terram Canaan, *Terram peregrinationum*, *in quâ Patres peregrinati ſunt*. *Audivi*
quoque gemitum filiorum Iſraëlis, *quos Ægyptii ſervire cogunt*: ואזכר את בריתי,
Et recordatus ſum fæderis mei. *Quapropter dic filiis Iſraëlis*, אני יהוה: *Ego*
ſum Jehova, *itaque eximam vos*, *ne ſubjecti ſitis amplius oneribus Ægyptio-*
rum, *& eripiam vos à ſervitute ipſorum* וגאלתי אתכם *& ut Goël vos redimam*,
brachio exſerto & judiciis magnis ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלהים וידעתם כי
אני יהוה אלהיכם *Et aſſumam vos mihi in populum*, *& fiam vobis in*
Deum, *atque ita agnoſcetis*, *me eſſe Iehovam Deum veſtrum*,
eximentem vos, *ne ſubjecti ſitis oneribus Ægyptiorum*: *& introducam vos in Terram*,
quam manu ſublatâ juravi me daturum Abrahamo, *Iſaaco & Jacobo*, *& dabo eam vo-*
bis in hæreditatem אני יהוה EGO SUM JEHOVA. Atque juxta hæc fundamenta
Deus cap. 12: cum jam in procinctu ſtaret populus ad egrediendum ex Ægypto,
iis injungit *Paſcha*, quo Chriſtus cum ſuâ obedientiâ & paſſione quaſi vivâ in imagine
depingebatur, qui verus agnus Paſchalis eſſet, tollens peccata mundi Joan. 1: 29.
coll. 1. Cor. 5: 7. Quod & eo ſenſu mactârunt atque comederunt: quippe Paulus
teſtatur Hebr. 11: 28. *Moſen* πίστει πεποιηκέναι τὸ πάσχα, καὶ τὴν πρόσχυσιν τοῦ αἵματος
fide feciſſe Paſcha, *& profuſionem ſanguinis obſervaſſe* juxta Dei præſcriptum. ubi ve-
rò hanc ſuam fidem, poſtquam liberati eſſent, inter alia iſtiuſmodi confeſſione teſtati
eſſent Exod. 15: 2. 3. עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה זה אלי ואנוהו אלהי אבי וארממנהו יהוה
איש מלחמה יהוה שמו *Robur meum*, *& Canticum Jah*; *etenim mihi fuit ſaluti*! *hic*
eſt Deus meus omnipotens, *& condecorabo ipſum*! *Deus Patris mei*, *& exaltabo ipſum*!
Jehova eſt bellicoſiſſimus! *Jehova eſt nomen ejus*! ubi, inquam, ſic ſuam teſtati eſſent

fidem

fidem, Deus ab iis obedientiam ſecundum fœdus hoc modo ſtipulatur; ibid. verſ. 26. *Si ſedulò attendas ad vocem* יהוה אלהיך *Jehovæ Dei tui, & quod rectum eſt in oculis ejus facias, & ſi aurem accommodes ad ejus præcepta cuſtodiaſque omnia ejus ſtatuta, nullum morbum, quem Ægyptiis impoſui, vobis imponam* כי אני יהוה רפאך: *Nam ego ſum Deus ſanator tuus.* Non poteſt non illa ſtipulatio ejuſdem eſſe naturæ cum hac, quam Abrahamo propoſuit Gen. 17: 1. *Ego ſum Deus-omnipotens cui eſt ſufficientia, ambula coram facie meâ, & eſto integer:* præſertim ſi Davidem, quum Deum celebrat propter exhibitionem bonorum in fædere gratiæ promiſſorum, inter alia audiamus cantantem. *Benedic anima mea Jehovæ, & ne oblivioni des omnia ſumma ejus beneficia; qui condonat omnem pravitatem tuam* הרפא לכל תחלואיכי *Medens omnibus morbis tuis* הגואל, *qui ut Goël redimit ex foveâ vitam tuam, & te coronat gratiâ atque miſericordiâ.* vide Pſal. 103: 2. 3. 4. In cumulum autem Deus adjecit *Impluvium Mannæ* Iſraëli in cibum Exod. 16. *Et Profluvium aquæ ex rupe*, quibus Chriſtum denotatum fuiſſe docet Apoſtolus 1. Cor. 10: 1...4. Etenim ille eſt verus panis Cæleſtis & potus Cæleſtis; nam *qui ad illum accedit non eſuriet neque ſitiet in æternum;* vide Joan. 6: 31...35. 4: 13. 14. 7: 37. 38. 39. Eſai. 55: 1. 2. 3. Quandoquidem itaque Deus panem hunc Iſraëli eum in finem dedit, ut exploraret, num Iſraël incederet בתורתו *in lege ſua*, uti docetur verſ. 4. palàm eſt, hîc nobis viam monſtrari, ad intelligendum, quid Deus voluerit eos de *Lege ſuâ* cogitare. Sed rerum ordine ducamur &, quemadmodum hactenus fecimus, Dei facem nobis prælucentis veſtigia religioſè porrò obſervemus. Poſtquam Deus hæc Iſraëli inculcaſſet, Moſen jubet ſolemniter de novo ſtipulari obedientiam Exod. 19. quam hiſce verbis comprehendit verſ. 3...6. *Sic dices domui Jacobi & indicabis filiis Iſraëlis: vos vidiſtis quæ ego feci Ægyptiis, & tuli vos alis aquilinis* ואבוא אתכם אלי *& adduxi vos ad me. Nunc itaque ſi ſedulò attendetis voci meæ & cuſtodietis* את בריתי FOEDUS MEUM, *utique eritis mihi* סגלה מכל העמים *peculium ex omnibus populis, quippe mea eſt tota Terra: & vos eritis mihi* ממלכת כהנים וגוי קדוש: *Regium Sacerdotium & Gens ſancta:* Populus autem hæc ex Moſe intelligens, uno ore reſpondit verſ. 8. כל אשר דבר יהוה נעשה *Omne quod Jehova dixit faciemus.* Quid potuit quæſo populus, cui, quæ ordine expoſuimus, Deus dixit, & qui ea ſe intelligere Confeſſione ſuâ non ſemel teſtatus eſt, quid potuit, inquam, quando hæc audiebat, aliud vel per inſomnium cogitare, quàm Deum hîc agere de Fædere Patribus promiſſo, cum continuo de iſthoc Fædere locutus eſſet, & nunquam populo de Operum Fædere vel tantillum propoſuiſſet? Imò ſine ſummo peccato ad Fædus operum hîc reſpicere non potuiſſet, quia Deus præmittit ſe Ægyptiis malè feciſſe, ſibi autem non item; cum tamen peccatores eſſent æquè ac illi, & ſe polluiſſent ſtercoribus Ægyptiorum, teſte Ezechiele cap. 20: 7. 8. additque ſe adduxiſſe ipſos ad ſe, tanquam populum peculiarem exemptum ex alio populo; atque hoc fundamento rogat voci ſuæ attenderent, & fædus ſuum ſervarent & quidem cum promiſſione, quod ſi id facerent eſſent *Dei peculium ex omnibus populis* atque adeò *Regium ſacerdotium*, quibus licebat ad Deum accedere, *& Gens ſancta*, quam in Filio ſuo ſanctificaret. Quippe hæc nullo modo cum Fædere operum ſtare poſſunt: Nam *qui ſemel peccavit omnium reus eſt* Jac. 2: 10. 11. & qui peccavit *maledictioni ſubjacet* Gal. 3. 10.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

à quâ ipse Deus eum nisi per fœderis hujus observantiam servare non vult Gal. 3: 12. imò non potest, quia dixit, quod *nocentem nullo modo ducet innocentem* Exod. 3. vers. 4... 7. Impossibile proinde est, quod peccatores possint per suam obedientiam fieri *Dei peculium & Regium Sacerdotium, aut gens Sancta*; quia Deus nomen suum & virtutes suas abnegare deberet, videlicet justitiam suam & sanctitatem. Et profectò, quomodo veritatis amans concipere potest, Israëlem, qui toties testatus fuerat, se niti fœdere cum Patribus facto, adeò bardum & stupidum fuisse, ut ad stipulationem obedientiæ fœderis operum respondisset uno ore, *Quicquid locutus est Iehova faciemus*; quum illud ipsis non tantùm prorsus fuisset impossibile, sed etiam hoc dicendo abnegassent fœdus Patribus promissum. Nam opera & gratia in justificationis negotio nequaquam misceri possunt, uti demonstravimus præeunte Apostolo §. 65. vide etiam quæ dicta sunt §. 38. & 55. Sed pergamus, & postulata, quæ Deus à populo, hæc ad suam stipulationem respondenti, requirebat, ut modo sibi decoro Legem promulgaret, lustremus. *Et dixit*, inquit Sacer Vates vers. 10. 11. 12. *Deus Mosi, ito ad populum, ut sanctifices eos hodie & cras, & lavent vestimenta sua, ut parati sint in diem Tertium: quippe die Tertio descendet Iehova coram oculis totius populi super montem Sinai. Pones autem terminum huic populo circumquâque, & dices; Cavete vobis, ne ascendatis in hunc montem, attingatisve extremum ejus. Quicquid attigerit hunc montem omninò morte afficietur.* Quomodo quæso illa typica Sanctificatio hîc poterat habere locum, & lotio tanquam præparatio ad accipiendam legem, si in animo habuisset Deus Fœdus Operum inculcare Israëli? Utraque enim procul omni dubio docebat, Israëlem in se esse impurum, & sanctificatione atque lotione à suis peccatis egere, (nisi velimus dicere eas cæremonias nullam Δήλωσιν spiritualem habuisse, h. e. cum Socinianis in rebus summi momenti nugari, & fidem omnem enervare) quare non poterant non fideles hæc facientes typicè secundùm Analogiam præcedentium, & promissionem Dei mox factam, *Eritis mihi gens Sancta*, veram à Deo exspectare sanctificationem & purgationem à peccatis, quæ nullo modo cum promulgatione Fœderis operum cohærent, quia gratiam involvunt. Quæ cum ita sint, facilè patet, ex terribili illo apparatu, & Methodo in probatione Decalogi à Deo servatâ non posse concludi, Deum non annuntiasse Fœdus Gratiæ populo suo, sed fœdus operum repetiisse, quia istiusmodi apparatus minimè cum gratiâ convenit. Sed ut omnis tollatur scrupulus, quid apparatus ille sibi voluerit, Mosem audiamus exponentem: Cum populus hæc videns & audiens Mosi diceret; *Ne amplius Deus loquatur, ut non moriamur, sed tu loquere nobiscum.* Exod. 20: 18. 19. hæc ille regessit. vers. 20. *Ne metuatis, quoniam* ut tentaret vos venit Deus, & *ut sit timor ejus ante faciem vestram, ne peccetis.* Quem effectum hæc admonitio habuerit Deut. 5: 23. &c. idem Vir Dei prodocet: Refert enim, *Seniores Israëlis se compellasse & dixisse: Ecce ostendit nobis* יהוה אלהינו את כבדו ואת גדלו *Iehova Deus noster gloriam suam & magnitudinem suam, vocemque ejus audivimus de medio igne: hodierno die vidimus quod Deus locutus sit homini & vivat!* Considerabant ergo illi Deum ut suum Deum; quare omnem illum apparatum non *pro testimonio iræ* interpretabantur, sed *gloriæ Dei*, ut omnipotentis cui erat sufficientia, ad Cælum Terramque commovendum in auxilium suorum; *Et magnitudinis*, utpote quo loquente cælum concutiebatur, & contremiscebat orbis. Quare servilem metum deponebant, & sibi gratulabantur, quod Deum audivissent loquentem, & tamen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

& tamen mansissent superstites. Quod testatur hæc ipsorum propria explicatio vers. 32. *Nam quæ est ulla caro, quæ auditâ voce Dei loquentis è medio ignis, sicut nos, deinde vixerit?* Tandem idem Propheta porrò oratione plenâ affectibus Israëlem instigat ut Deum suum amarent, & filiali timore atque reverentiâ colerent, argumento à terribili hoc apparatu desumto. Deut. 4: 31. &c. אל רחום יהוה אלהיך לא ירפך ולא ישחיתך ולא ישכח את ברית אבתיך אשר נשבע להם: *Iehova Deus tuus est Deus misericors, non deseret te & non perdet te, neque obliviscetur fœderis Patrum tuorum, quod juramento sancivit illis. Nam interroga quæso, a temporibus priscis, quæ ante te fuêre, inde ab eo die, quo creavit Deus hominem super Terram, ab unâ Cæli extremitate ad alteram extremitatem usque; num facta fuerit res, cujuscemodi hæc maxima, aut num audita fuerit similis ei. Num audiverit ullus populus vocem Dei loquentis è medio ignis & vixerit! --- tibi exhibita sunt videnda* לדעת כי יהוה הוא האלהים אין עוד מלבדו: *ut cognoscas quod Iehova sit* DEUS, & *nemo præter ipsum -- Agnoscas igitur hodie & revoces in animum tuum* כי יהוה הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד: *quod Iehova sit ille* DEUS *in Cælis supernè, & in Terris infernè & nullus præterea. Observes itaque statuta ejus, quæ ego hodie tibi præcipio, quibus benè sit tibi, & filiis tuis post te, ut prolonges sine fine dies in Terrâ illâ, quam Iehova Deus tuus tibi dat.* Interim tamen terribiles illæ voces, & fulgura atque tonitrua, ut & seclusio Israëlis à familiaritate Dei, non indicabant gratiam; quod libentes fatemur: quia Apostolus illam promulgationem opponit promulgationi Euangelii Hebr. 12: 18. &c. Arguebant autem hæc, quod *peccata nondum essent obsignata, & justitia seculorum adducta*, ut cum Daniele loquar cap. 9: 24. Hoc cùm Deus voluerit iis revocare in memoriam, non decuisset eum alio modo agere cum Israële. Quod verò res ita se habeat, patet, quia postulaverat se sanctificarent, & lavarent; quod utrumque luculentum argumentum erat, Israëlem adhuc destitutum fuisse sanctificatione, & peccatis fuisse commaculatum: quippe vera Sanctificatio demum adduceretur per Christum, ut & peccatorum expiatio, quemadmodum operosè demonstrat Apostolus ex Fædere & Typicis oblationibus V. T. Hebr. cap. 7. 8. 9. 10. Quamobrem etiam voluit eos procul à se stare, ut addiscerent, se nondum possidere quod requirebatur ad accedendum ad Jehovam ἐν πληροφορίᾳ: quippe παῤῥησία ad propè accedendum sanguinem Christi effusum esse præsupponit pro peccatis, uti idem Apostolus ibidem multis ostendit. Atque hinc factum est, quod Sanctissimus Vates Esaias, cum Deus ipsi se videndum exhiberet, simulque edoceret, quomodo Israëlem in carne visitaret, (quæ profectò non possunt nisi de gratiâ exponi, cum Joannes testetur Esaiam tum vidisse Gloriam Christi. Joan. 12: 41.) hinc, inquam, factum est ut Esaias, hanc gloriam Messiæ videns, metu plenus exclamaverit vers. 5. *Væ mihi, quia perii: Nam vir pollutis labiis sum!* כי את המלך יהוה צבאות ראו עיני: *Quippe Regem Iehovam exercituum viderunt oculi mei!*

§. 68. Hisce præludiis sic ordine expositis, tandem Decalogum ipsum contemplemur, atque secundum analogiam eorum, mentem Dei investigemus: hisce verbis Jehova exorditur suum alloquium ad Israëlem אנכי יהוה אלהיך: *Ego sum Jehova Deus tuus, qui eduxi te ex Ægypto ex domo servitutis.* Quum §. 66. copiosissimè demonstraverimus, Deum, quando alicui dicit *Ego sum Deus tuus*, ei gratiam salutarem promittere. Et §. 67. nomen illud augustum יהוה designare, quod Deus fiet præstatione bonorum, qui fuit, quum ea promitteret, & idem manebit sine ullâ trans-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

tranſmutationis umbrâ, qui eſt: ſequitur, Deum hic Iſraëli gratiam ſalutarem addicere, juxta fœdus cum Abrahamo percuſſum Gen. 17: 6. 7. Quippe quando hæc ex ore Dei audiebat Iſrael, non poterat non recordari, quæ Moſes inculcaverat, de nominis יהוה ſignificatione Exod. 3: 14. 15. & permutatione gratioſâ cum nomine אל שדי Exod. 6: 2. — 9. quo Deus Patribus innotuerat, quodque Abrahamo fœdus addicere volens Gen. 17: præmiſerat. Præſertim cum addit, qui eduxi te ex Ægypto, ex domo ſervitutis; quandoquidem Deus eam eductionem ibi promittit tanquam argumentum, quod eſſet Jehova Deus Iſraelis. dicit enim verſ. 6. 7. *Ego ſum Iehova; itaque eximam vos, ne ſubjecti ſitis amplius oneribus Ægyptiorum, & eripiam vos à ſervitute ipſorum — & aſſumam vos mihi in populum, & fiam vobis in Deum, atque ita agnoſcetis me eſſe Iehovam Deum veſtrum*, eximentem vos, ne ſubjecti ſitis oneribus Ægyptiorum. Quandoquidem itaque viderant, Deum ſe liberaſſe ex Ægypto, juxta illud promiſſum, & hîc audiebant eum dicentem, Ego *ſum Jehova Deus tuus, qui eduxi vos ex Ægypto ex domo ſervitutis*, non poterant non colligere, niſi prorſus ſtupidi eſſent & bardi, & de Deo τοῦ καθήκοντος non cogitarent, ſed in rebus maximè ſeriis ſtudio oſcitarentur, Deum hoc præloquio teſtari, ſe jam aſſumſiſſe Iſraelem in populum, & ſemini Abrahami juxta fœdus factum eſſe in Deum: Atque ita incepiſſe oſtendere, ſe eſſe Jehovam, qui idem eſſet Iſraeli, qui fuerat Patribus, in hac vitâ, & poſt mortem ſine fine manebat. Quod evidentiſſimum eſt, quia Moſes ſic mentem Dei παραφράζεται Deut. 7: 6. — 10. *Populus ſanctus es Iehovæ Deo tuo: Te ſelegit Iehova Deus tuus, ut ſis ei populus peculiaris præ omnibus populis qui ſunt in univerſâ Terrâ.* Non eò, *quod numeroſiores eſſetis omnibus reliquis populis, vos Iehova dilexit & elegit, quippe eſtis pauciſſimus omnium populorum, ſed eò quod Iehova dilexit vos, & ut ſervet jusjurandum illud, quod Patribus veſtris juraverat, eduxit vos Iehova manu forti, ac redemit te è domo ſervorum, è manu Pharaonis Regis Ægypti. Agnoſcas igitur Iehovam Deum tuum eſſe* DEUM, *Deum-omnipotentem, fidelem, ſervantem fœdus & gratiam diligentibus ſe, & obſervantibus mandata ſua in mille generationes; ac rependentem odio habentibus ſe, cuique in faciem donec pereat: Etenim non delaturus eſt odio habenti ſe, in faciem ejus rependit ipſi.* Patet ergo, à ſcopo non parum deviare Paſtores, quando dicunt p. 85. &c.

„ Cenſemus autem manifeſtiſſimum eſſe, Deum iis verbis nequaquam ſignificare „ voluiſſe, ſe ſenſu ſpirituali Deum eorum eſſe. I. Quia toti populo ſine exemptio- „ ne ullius capitis dicitur, Ego ſum Jehova Deus veſter, qui eduxi vos ex Ægypto. „ Extra controverſiam autem, ſaltem inter noſtros, eſt, quod Deus omnium illo- „ rum Deus non erat ſenſu ſpirituali, quodque omnes Chriſti, & fœderis gratiæ par- „ ticipes non fuerunt. Quoniam plurimi non placuerunt ipſi, quippe increduli, quos „ Deus juravit in requiem ſuam non introituros Heb. 3. & 4. Quorum tamen cum „ Deus ſe Deum hic appellet, non poteſt id ſpiritualiter, ſeu ſenſu ſpirituali accipi; „ ſed verba ut ſonant generaliter ſunt accipienda; ego ſum Jehova verus Deus, qui „ eduxi vos ex Ægypto, quem vos Deum veſtrum prætenditis, quique veſter, „ ſenſu ſpirituali, ero, ſi hæc mea obſervetis mandata. Quod qui inter Judæos ex „ animo præſtare conabantur, & pii erant, ii omninò ſpiritualiter accipere hæc de- „ buerunt. Nam generalia verba pro ratione ſubjectorum ſpecificantur. Et quicquid „ recipitur ad modum recipientis recipitur. II. Quod ſi Deus de Fœdere Gratiæ & „ ſenſu ſpirituali hoc intellectum voluiſſet, tum ſe omnibus omnia peccata remittere

„ decla-

,, declarasset; imò neminem unquam gratia sua excisum iri promisisset. Fideles
,, enim, uti notum est, ex fœdere gratiæ peccatis non excidunt. Quoniam fœdus
,, hoc peccatorum remissionem, & gratiam resipiscentiæ promittit. Ps. 89 : 31. Si
,, liberi ejus (Christi) legem meam deserant —— 33. castigabo eos —— 35. sed
,, fœdus meum non violabo, & quod ex labiis meis prodiit non immutabo. Jes. 54 :
,, vers. 10. Jer. 32 : 40. Æternum fœdus feriam cum ipsis, quod ab ipsis non rece-
,, dam ad benefaciendum iis: ac timorem mei cordibus ipsorum indam, ne ipsi re-
,, cedant à me. Quibus inhærere nihil opus est, quia pro confesso apud nostros ha-
,, bentur. Tantum inferimus; at plerique Judæi in illo fœdere non perstiterunt, &
,, Deus contempsit eos Heb. 8 : 9. nequaquam ergo his verbis significavit se sensu
,, spirituali Deum ipsorum & patrem in Christo esse, & æternum mansurum.
,, III. Ex verbis illis, Ego sum Deus tuus, non plus elici potest, quam ex hisce,
,, vos estis populus meus. Sunt enim relata, atque Deum se Deum populi sui ait,
,, ita & eos populum suum appellat. Ex hac oratione autem per se fœdus gratiæ, &
,, communionem spiritualem cum Deo, derivari non posse, vel solus Psalmus 78.
,, docere potest. In quo de hoc populo Dei affirmatur, quod Spiritus ipsorum Deo
,, fidus non fuerit, vers. 8. quod abnuerint ambulare in lege ejus, vers. 10. quod
,, Deo non crediderint vers. 22. 32. hypocritæ fuerint. vers. 36. 37. Ita etiam
,, Psalmo 95 : 11. De multis ejusdem hujus populi Deus jurasse dicitur, quod in
,, requiem suam introituri non essent. Sic Jes. 1. ut impietate Sodomitis æquales ob-
,, jurgantur. Jer. 5 : 21. 23. 26. describuntur ut apostatico & rebelli corde prædi-
,, ti. Et certè qui Prophetas tantum festinanti oculo perlustrat, validè convincitur,
,, quod ex oratione hac, vos estis populus meus, fœdus gratiæ, & spiritualis ipso-
,, rum communio cum Deo colligi non possit; adeoque neque ex alterâ, ego sum
,, Deus tuus. Verùm quia summum suum collocant præsidium in hac exceptione,
quod Deus totum alloquatur Israelem, qui tamen omnes non salvantur, non inutile erit ex superabundanti eam quoque exsufflare. Exod. 29 : 45. 46. Deus, postquam Fœdus cum Israele pepigisset, & Tabernaculi fabricam delineasset, sic sermonem suum ad Mosem concludit. *Habitabo in medio filiorum Israelis* והייתי להם לאלהים : *Et fiam ipsis in Deum, & agnoscent, quod ego sum Iehova Deus ipsorum, qui ipsos eduxi ex Ægypto, ut habitarem in medio ipsorum* אני יהוה אלהיהם : *Ego sum Iehova Deus ipsorum.* Levit. 11 : 44. 45. idem Jehova, rationem reddere volens, quare ab immundis animalibus abstinerent, dicit אני יהוה אלהיכם Ego *sum Iehova, Deus vester; sanctificate proinde vos, & estote sancti, quia ego sanctus sum; ne ergo polluite vos ullo reptili, quod super Terram reptat. Quippe ego sum Iehova, qui eduxi vos ex Ægypto :* להית לכם לאלהים *ut fiam vobis in Deum : & fiatis sancti quemadmodum ego sanctus sum.* Præterea Lev. 22 : 31. 32. 33. hoc modo Israelem ad observantiam præceptorum suorum adhortatur: *Servabitis præcepta mea & ea facietis* אני יהוה Ego *sum Iehova : Et non profanabitis nomen meum sanctum, ut sanctificer in medio filiorum Israelis* אני יהוה מקדשכם *Ego sum Iehova sanctificans vos, qui eduxi vos ex Ægypto* להיות לכם לאלהים אני יהוה *ut fiam vobis in Deum* Ego *sum Iehova.* Ac Lev. 26: 11. 12. 13. præmia piis exspectanda enumerans, concludit: *Ponam habitaculum meum in medio vestrum & Anima mea vos non fastidiet : & ambulabo in medio vestrum* והייתי לכם לאלהים ואתם תהיו לי לעם אני יהוה אלהיכם *Et fiam vobis in Deum, & vos fietis mihi in populum :* Ego *sum Iehova Deus vester, qui eduxi vos ex Ægypto, ne illis serviretis, & confregi jugi vestri temones, effecique ut erecti ambularetis.* Proinde Servus

Dei hæc animo volvens Israeli dicit Deut. 4:20. *Iehova vos assumpsit, & eduxit vos ex catino ferreo, ex Ægypto*: להיות לו לעם נחלה כיום הזה *ut fieres ipsi populus hæreditatis, quemadmodum est hodie.* Si Mosi igitur habeamus fidem, Deus Israelem ex Ægypto eduxit, ut agnoscerent Jehovam esse Deum Israelis, qui juxta fædus Patribus promissum, ipsis fieret in Deum ipsosque sanctificaret, quia erat Jehova, qui non mutatur, sed fit quod est. Quod quia credebat, volebat Israelem ex hac eductione secum colligere, *quod jam revera essent à Deo assumpti & facti hæreditas Dei.* Quandoquidem autem David exclamat: *Beatus populus quem Deus sibi elegit in hæreditatem*! & Moses volebat Israelem ex eductione colligere *quod essent facti hæreditas Dei*; tenebantur idcirco audientes præfari Jehovam: *Ego Iehova sum Deus tuus, qui eduxi te ex Ægypto*, si Mosis legerent vestigia, sibi benedicere & gloriari in Jehovâ Deo suo, cujus peculium nunc facti erant! Imò nos qui hæc legimus, modò credamus, Mosen Dei mentem penetrasse, tenemur benedicere Israeli, & in spiritu cum Davide ei accinere: *Beata gens cujus Iehova Deus est, populus quem sibi elegit in hæreditatem!* Ps. 33:12. Quæ cum ita sint, parum feriunt nos objectiones Pastorum, quippe nemo sani sincipitis hæc aliter unquam intellexit quàm de solis fidelibus in Israele. Neque tamen ita enervatur oratio, & omnem vim, ratione maximæ partis Judæorum, amittit, quæ Pastorum mens est. Quippe Moses ipse, postquam in genere hanc promissionem inculcaverat, eam confestim solis fidelibus applicat Deut. 7: Quod aureum caput Lector veritatis amans totum accuratè perpendat seriò commendamus: nimis enim prolixum est, quàm ut hic inseratur; Hoc pacto ibi Vates Israelem alloquitur. vers. 6. &c. *Populus sanctus tu es Iehovæ Deo tuo, te selegit Iehova Deus tuus, ut sis ei populus peculiaris, ex omnibus reliquis populis —— Iehova dilexit vos, ut servaret jusjurandum, quod Patribus juraverat —— Agnoscas igitur Iehovam Deum tuum esse* DEUM, *Deum omnipotentem, fidelem, servantem fædus & gratiam diligentibus se & servantibus præcepta sua in mille generationes, & rependentem odio habentibus se, cuique in faciem donec pereat. Observes itaque præceptum & statuta, judiciaque quæ ego hodie injungo tibi ut facias; fiet autem propterea quod audientes judicia ista, observaveritis ac feceritis ea, ut observet Iehova Deus tuus tibi fædus illud & gratiam, quam jure jurando Patribus tuis promiserat, & diliget ac benedicet tibi, atque te multiplicabit* &c. &c. Totum Israelem alloquens eos vocat *sanctum populum* non externè, sed *Iehovæ Deo suo*; quippe qui eos elegerat, ut esset sibi סגלה *peculium*, populus quem sibi elegit in hæreditatem Ps. 33:12. præteritis omnibus aliis populis: additque, ne quid tenuius de hisce cogitarent, *Iehovam eos dilexisse ut jusjurandum Abrahamo, aliisque Patribus factum servaret.*

Hisce in hunc modum inculcatis, orationem mutat; & exponit, Fædus cum Abrahamo percussum atque promissiones tantùm spectare ad Fideles, infideles autem nihil nisi plagas manere. Quippe pro eo, quòd toti populo sine discrimine dixerat; *Iehova dilexit vos, ut jusjurandum, quod Patribus juraverat, servaret* (quod non potest aliud esse, quàm quòd Abrahamo primum, & deindè Isaaco atque Jacobo confirmavit) substituit: *Agnoscas igitur Iehovam Deum tuum esse Deum-omnipotentem fidelem, servantem Fædus suum diligentibus se, & rependentem odio se habentibus.* Jusjurandum proinde hoc nullo modo spectat infideles, ergo neque promissio Fæderis; *Ego suum Deus tuus.* Non enervatur itaque hæc Phrasis; *Ego sum Deus tuus*, & vim omnem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

omnem amittit respectu Judæorum infidelium, quia nunquam ad eos Phrasis illa pertinuit: siquidem Deus jurando Abrahamo, quòd fieret semini ejus in Deum, Mose explicante, juravit id tantùm semini κατ' ἐκλογὴν, & jusjurandum illud illibatum undiquâque servat, quum diligentes se gratiâ illâ beat. Atque in hac explicatione Moses præeuntem sibi Deum secutus est: Simulac enim hic Abrahamo dixerat Gen. 17: 7. quòd ipsi esset futurus in Deum, & semini ejus post ipsum, statim indicavit, id fædus ad omne semen non pertinere. Excluso enim Ismaële id ad semen Isaaci restringit; etenim vers. 18. 21. dicit; *Sara uxor tua pariet tibi filium, & vocabis nomen ejus Isaacum:* והקימתי את בריתי אתו לברית עולם לזרעו אחריו *Et stare faciam fædus meum ei in fædus æternum semini ejus post ipsum. Et quod Ismaëlem attinet exaudivi te, & benedicam ipsi* ואת בריתי אקים את יצחק: *At verò fædus meum stare faciam Isaaco.* Idem inculcatum vide Gen. 21: 13. 22: 18. 26: 4. atque hinc Isaac vocatur Filius unigenitus Gen. 22: 2. Hebr. 11: 17. 18. Verùm ut omnis eximatur scrupulus de hac promissione atque jurejurando, Paulum Dei mentem interpretantem audiamus: Ille hoc modo Hæbræis rem hanc ob oculos ponit, cap. 6: 11. &c. *Desideramus unumquemque vestrum idem præstare studium, ad plenitudinem spei usque in finem, ut non segnes vos præbeatis, sed imitatores eorum, qui per fidem & longanimitatem obtinent promissiones. Etenim Deus Abrahamo promittens, quoniam per neminem majorem habebat jurare, juravit per semet ipsum dicens;* ἦ μὴν εὐλογῶν εὐλογήσω σε καὶ πληθύνων πληθυνῶ σε: *utique benedicens benedicam tibi, & multiplicans multiplicabo te. Et sic usus longanimitate assecutus est promissionem. Homines quidem enim per majorem jurant, & omnis ipsis Controversiæ finis ad confirmationem est jusjurandum: quâ in re abundantiùs Deus volens demonstrare* τοῖς κληρονόμοις τῆς ἐπαγγελίας τὸ ἀμετάθετον τῆς βουλῆς αὐτοῦ ἐμεσίτευσεν ὅρκῳ *hæredibus promissionis immutabilitatem consilii sui intercessit jurejurando; ut per duas res, quæ transponi non possunt, in quibus impossibile est Deum mentiri,* ἰσχυρὰν παράκλησιν ἔχωμεν οἱ καταφυγόντες κρατῆσαι τῆς προκειμένης ἐλπίδος *validam adhortationem-consolatoriam habeamus, qui confugimus ad arripiendam propositam spem,* ἣν ὡς ἄγκυραν ἔχομεν τῆς ψυχῆς ἀσφαλῆ τε καὶ βεβαίαν, καὶ εἰσερχομένην εἰς τὸ ἐσώτερον τοῦ καταπετάσματος, *quam velut anchoram habemus animæ tutam ac firmam, & ingredientem usque in ea, quæ intra velum sunt.* Quum Deus juravit Abrahæ & semini ejus, quod factum est ab Angelo fæderis Gen. 22: 15... 19. Paulo teste, juravit tantùm iis, qui hæredes promissionis fierent; & ea voluntas Dei, planè respectu eorum hæredum, quos Deus designavit, est immutabilis, ac ab uno ad alium intransportabilis, hoc enim ἀμετάθετον ad verbum sonat; quippe eorum spes, virtute hujus voluntatis jurejurando stabilitæ, est instar anchoræ in Cælum ipsum injectæ, unde nullo modo dimoveri potest. Nam, quod apprimè est notandum, non dicit Apostolus, validam παράκλησιν habemus *quia confugimus*; quomodo juramentum posset esse generale applicatio autem specialis: Sed dicit, *qui confugimus validam habemus* παράκλησιν &c. *Confugere* itaque hæredibus argumentum est, quòd ad semen Abrahæ pertinent, non verò ratio, quare semen Abrahæ fiant; seu, quod idem est, quare jusjurandum respectu sui firmum evadat. Atque hoc evidentissimis verbis exponit Zacharias in suâ προφητείᾳ Luc. 1: 68. &c. Dicit enim; *Benedictus sit Dominus Deus Israëlis, quia visitavit, & redemptionem fecit populo suo — ut recordaretur fæderis sancti sui* ὅρκον ὃν ὤμοσε πρὸς Ἀβραὰμ τὸν πατέρα ἡμῶν τοῦ δοῦναι ἡμῖν — λατρεύειν αὐτῷ, ἐν ὁσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ ἐνώπιον αὐτοῦ, πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς ἡμῶν, *jurisjurandi, quod Abrahæ Patri nostro juravit se daturum nobis, ut serviamus*

ipsi in sanctitate & justitiâ, in ipsius conspectu omnibus vitæ nostræ diebus. Quicquid igitur Pastores dicunt, si Mosi adhæreamus, pro immotâ veritate est habendum: Quando Jehova Israëlem vocat sanctum populum, & suum peculium, eique dicit, *Ego sum Deus tuus*; agnoscendum esse *Iehovam esse* DEUM, h. e. *Deum-omnipotentem, fidelem, servantem Fædus & Gratiam diligentibus se, & custodientibus præcepta sua in mille generationes; Et infideles nihil habere cum isthoc Fædere commercii, quia de semine, cui promissio facta est, non sunt:* Ac proinde generale hoc effatum in fædere factum Gen. 17: 7. in hac præfatione non esse restringendum, quia nunquam latiori sensu Deus hæc dixit; sed de iis solummodò exponendum, quos Jehova verè sanctificat, ut statuta sua in fide observent h. e. de semine Isaaci κατ' ἐκλογήν. Nam Esau cum suis ab Isaaco exclusus est, Gen. 27. & promissio Jacobo à Deo confirmata est; 28: 14. Atque hinc est, quòd Servus Dei fidelis, quia nunquam audiverat Jehovam se vocasse Deum seminis Ismaëlis aut Esavi, licèt hic ex Abrahamo, & ille ex Isaaco esset prognatus, ac multæ magnæque benedictiones utrique idcirco essent promissæ, uti nunquam, sic quoque hîc, non dixerit; *odio se habentes quidem politicè sanctificabit & in populum suum recipiet, eorumque Deus fiet; eos autem, qui se diligunt, & sua observant statuta, in emphasi sanctificabit, & pro peculio suo habebit, atque eorum Deus erit, ut fuit Deus Abrahami Isaaci & Iacobi*, quomodo loquuntur Pastores; sed absolutè Israëli inculcaverit; *quod jusjurandum Patribus factum servaret diligentibus se, & odio se habentibus rependeret in faciem.* Et ut omnis cesset dubitatio, attendat sedulus lector ad hanc Dei orationem Ps. 50: 7. &c. *Audi popule mi, & eloquar, Israel* ואעידה בך. *Et contestabor te* אלהים אלהיך אנכי, *Deus, Deus tuus ego sum* —— *sacrifica Deo confessionem, & vota tua Altissimo solve, & invoca me in die angustiæ, liberabo te, & glorificabis me. Ad improbum verò dicit Deus:* מה לך לספר חקי ותשא בריתי עלי פיך *Quid ad te attinet narrare statuta mea, & ut sumas fædus meum in os tuum: cum odisti disciplinam & verba mea post te projicias?* —— *arguam te & aciem dirigam contra oculos tuos.* Nihil ergo in Fædere, in quo promisit Deus, se fore Deum seminis Abrahæ, nihil, inquam, exstat, quod pertineat ad improbos; quare frustra est, quod in eo glorientur, ut & in Dei statutis, in quibus gratiam suis promisit, ut autem hoc probè notaretur, Deus orationem suam hisce verbis concludit vers. 22. 23. *Animadvertite hoc accuratè obliviscentes Dei, ne rapiam & non sit eripiens: Qui sacrificat confessionem* יכבדנני *honorabit me, & ponit viam, quâ dabo eum adspicere* בישע אלהים *salutem Dei.* Atque hoc minimè novum est, est enim perpetua Dei praxis & legatorum ejus; quod, in gratiam attenti Lectoris, uno alterove exemplo confirmasse non pigebit, ne deinceps patiatur augustissimam hanc promissionem; *Ego sum Deus tuus*, in sequiorem sensum abripi. Jeremias cap. 31. Deum introducit loquentem vers. 33. *Hoc est Fædus, quod pangam domui Israël post illos dies: dabo legem meam in medium eorum, & cordibus eorum inscribam eam:* והייתי להם לאלהים והמה יהיו לי לעם: *Et fiam ipsis in Deum & ipsi fient mihi in populum.* Hic Deum loqui de bonis N. T. in confesso est; ea autem esse bona salutaria, quæque ad neminem spectant, nisi qui salvatur, quis audebit ire inficias, quum eorum bonorum donatio fidei donationem includat? Nam quorum cordibus Deus legem suam inscribit, illorum corda purgantur, & disponuntur ad Deum amandum & colendum. Verùm id ex ipso Dei ore audiamus, ut nullum effugium maneat reliquum. Ille de hac διαθήκη

loquens

loquens Jerem. 32. dicit vers. 38..40. *Reducam eos* (intellige Israëlitas) *ad locum hunc* (terram videl. Canaan) *& faciam eos habitare securè, Et erunt mihi in populum, & ego ero ipsis in Deum; & dabo iis cor unum & viam unam ad timendum me omnibus diebus, in bonum ipsis & filiis ipsorum post ipsos: & paciscar ipsis fœdus æternum, quod non aversurus me sim ab ipsis, ut benefaciam ipsis, & timorem mei dabo in cor ipsorum, ut non recedant à me.* Si Deum spectes, ille promittit, quod non esset se aversurus ab ipsis; si ipsos spectes, spondet se effecturum, ut non recedant à se; ac proinde iis gratias salutares addicit. Quippe quid majus à Deo potest exspectari, quàm quod non avertat se à nobis, & efficiat, quòd nos non recedamus ab ipso? Patet ergo, hoc loco promitti gratias revera salutares: & tamen hæ promittuntur τῷ οἴκῳ Ἰσραὴλ *domui Israëlis*, cum extra Controversiam sit, plurimos Israëlitas nunquam de iis participasse; Nam Judæi Christum spreverunt, atque à Deo rejecti sunt, quemadmodum operosè ostendit Apostolus Rom. 11. Si igitur ex eo, quòd promissio hæc universo Israëli addicitur; *Ego Jehova fiam ipsis in Deum*, jure colligi possit, *ob hanc causam ex illâ phrasi Fœdus Gratiæ & spiritualem ipsorum communionem cum Deo adstrui non posse*, quomodo Pastores argumentantur, idem de aliis phrasibus deberet quoque posse colligi, quia eadem utrobique viget ratio; atque ita totum fœdus gratiæ ex hominum obedientiâ suspenderetur, quod Dei explicationi è diametro repugnat. Sed en alterum, majoris certitudinis & evidentiæ ergo, in hanc rem exemplum non minùs illustre. Apostolus 2. Cor. 6: 16. de omnibus Ecclesiæ membris, quæ Corinthi erant, dicit, ὑμεῖς ναὸς θεοῦ ἐστε, *vos estis Dei Templum*: cùm tamen certum sit, in eâ Ecclesiâ non paucos fuisse, qui nihil minus erant: quippe qui Templum Dei est, ille est sanctus & salutem consequetur, quod non tantùm ex re ipsâ liquet, sed & ex circumstantiis hujus Textus. Nam Paulus Templum Dei & Diaboli opponit, quemadmodum fidelis opponitur infideli; sic enim ejus Argumentum cohæret. *Ne impari jugo copulamini cum infidelibus: quod enim consortium est justitiæ cum legis transgressione? & quæ communio lucis cum tenebris? Et quæ concordia Christi cum Belial?* ἢ τίς μερὶς πιστῷ μετὰ ἀπίστου; *aut quæ portio fideli cum infideli?* τίς δὲ συγκατάθεσις ναῷ θεοῦ μετὰ εἰδώλων *Et quæ consensio Templo Dei cum simulachris? Nam vos estis Templum Dei viventis, sicuti Deus dixit, habitabo in eis & ambulabo in medio ipsorum, & ero ipsorum Deus, & erunt mihi populus.* Quanquam res ita se haberet, non dubitavit tamen Apostolus dicere Corinthiis sine discrimine; *vos estis Templum Dei viventis.* Cùm autem idem Apostolus, ut invertamus argumentum, hanc gratiam salutarem inferat ex hac phrasi, *Ego sum Deus tuus*, sine ulla additione aut specificatione, sequitur rursum, illam phrasin esse basin & fundum fœderis gratiæ, præcipuè si addamus eundem 1. Cor. 6: 19. 20. ex eo, quod corpus ipsorum esset Templum Dei, colligere, quòd non essent sui juris, sed Dei peculium. Sic enim eosdem ibi affatur. *Annon nostis, quod corpus vestrum sit Templum Spiritus S. qui in vobis degit, & quem à Deo habetis, ac quod non sitis vestri juris: empti enim estis pretio; glorificate igitur Deum in corpore vestro & in spiritu vestro quæ Dei sunt.* Et profectò quis, nisi prorsus in Sacris Literis peregrinus & hospes, ignorat verbum promissionis salutaris, quod citra controversiam tantùm spectat ad hæredes in Testamento æterno scriptos, in genere quibusvis solere proponi per verbum mandati, quo jubentur omnes sine discrimine, quos Deus externâ vocatione dignatur, credere in Christum? Nonne Ex. Gr. Joan. 3. Christus cum Nicodemo agens, dicit vers. 16.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

Sic Deus dilexit mundum, ut filium ſuum unigenitum dederit, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων *ut quiſ-*
quis crediderit in eum non pereat, ſed habeat vitam æternam? Non imperatur tamen
omnibus, quibus hoc dicitur, *credere Chriſtum pro ſe eſſe mortuum*: Nam Apoſto-
lus docet Rom. 6:3.—8. neminem hoc debere credere, niſi ſciat ſe mortuum
eſſe cum Chriſto: *Si mortui ſumus*, inquit, *cum Chriſto* πιστεύομεν, *credimus quod*
etiam cum ipſo vivemus. Pari modo cum hoc præloquio, *Ego ſum Iehova Deus tuus*,
comparatum eſt: non tenebantur illud credere omnes & ſibi applicare, qui id audie-
bant proponi; imò non poterant jure hoc ſibi applicare, niſi in anteceſſum conſcii
eſſent, ſe eſſe de vero ſemine Abrahæ, cui promiſſio erat facta, ex eo quod verâ ani-
mi fiduciâ in Deum recumberent, & ſitirent atque eſurirent juſtitiam, quæ ex Deo
eſt. Hoc extra omnem controvertendi aleam collocatur, ſi attendamus ad hanc Dei
admonitionem univerſo Iſraeli propoſitam Lev. 20:7.8. *Et ſanctificabitis vos, &*
eritis ſancti כי אני יהוה אלהיכם *quoniam ego ſum Iehova Deus veſter, & obſervabitis*
ſtatuta mea, eaque facietis אני יהוה מקדשכם *Ego ſum Iehova qui ſanctifico vos.* Ab
omnibus ſine diſcrimine exigit, quòd ſe ſanctificarent, & ſua obſervarent ſtatuta,
quia erat Jehova Deus Iſraëlis; Et Iſraëli ſine diſcrimine promittit, quòd eſſet Je-
hova ipſorum ſanctificator: Cùm nihilominus evidentiſſimum ſit, id ad omnes non
ſpectare, quandoquidem omnes non ſanctificavit. Cùm autem dicat ſe eſſe Jeho-
vam, qui ipſos ſanctificat, nemo poterat gloriari Jehovam eſſe Deum ſuum, qui
non advertebat ſe eſſe ſanctificatum. Quando ergo Deus Iſraëli dixit, *Ego ſum Je-*
hova Deus tuus, id tantùm debet de vero Iſraële intelligi, quem ſanctificat, h. e.
non de ſemine Abrahami ſecundùm carnem, ſed de ſemine ejus ſecundùm electio-
nem. Et hoc pacto Paulus etiam hoc negotium apprehendit. Rom. cap. 9: 10: &
11: Poſtquam enim demonſtraverat, juſtitiam & ſalutem per Chriſtum populo ſuo
eſſe partam, in prioribus Capp. atque ex eo videretur ſequi, ergo Judæis Juſtitiam
acquiſivit atque ſalutem; objectionem illam diluit, oſtendendo neminem ad eã do-
na ſalutaria Jus habere præter hæredes in Teſtamento æterno memoratos; ac proin-
de malè colligi, quia Iſraëlitarum erat adoptio & gloria, & fædera, & legiſlatio,
& cultus, & promiſſiones, & Patres, ex quibus ipſe Chriſtus prognatus erat, idcir-
co illis in univerſum hæc competere χαρίσματα, & niſi id ſtatuatur, verbum Dei ad
Abrahamum factum irritum eſſe factum. *Non excidit*, inquit, cap. 9. verſ. 6. 7. 8.
Dei ſermo οὐ γὰρ πάντες οἱ ἐξ Ἰσραὴλ οὗτοι Ἰσραήλ *non enim omnes, qui ex Iſraële ſunt, ſunt*
Iſraël. οὐδ᾽ ὅτι εἰσὶ σπέρμα Ἀβραὰμ πάντες τέκνα, *neque quia ſunt ſemen Abrahæ, omnes*
ſunt filii; ſed in Iſaaco vocabitur tibi ſemen. hoc eſt, non filii carnis ſunt filii Dei, ſed
filii promiſſionis reputantur in ſemen. Apoſtolus ex Iſraëlitarum magna ex parte reje-
ctione non concludit, adoptionem &c. duplicem habere ſenſum, neque dicit, eas
phraſes ſuam vim amiſiſſe; quod tamen ex Paſtorum ſenſu facere debuiſſet: ſed do-
cet, eas phraſes illud tantum ſemen Abrahæ, qui verus Iſraël, filii Dei, & filii
promiſſionis erant, ſpectaſſe, atque ita ſermonem Dei retinere ſuam emphaſin, &
illibatum manere, licèt plurimi exciderent. Concedimus ergo cum Apoſtolo,
quando Jehova fædus renovat cum Iſraële, dicendo; *Ego ſum Jehova Deus tuus*,
qui eduxi te ex Ægypto ex domo ſervitutis, obligaſſe quidem omnes omnino Iſraëlitas,
ad Deum amandum & colendum, atque hactenus pertinuiſſe ad Templum Jehovæ
etiam ipſos infideles, ut vaſa eſſent in eo teſtacea & lignea; ſed negamus & per-
negamus, Phraſin hanc, *Ego ſum Jehova Deus tuus*, idcirco ullomodo ambiguam
reddi: Quemadmodum N. Teſtamenti, cujus Chriſtus eſt mediator, univerſali

præco-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

præconio, omnes, qui id audiunt, quidem obligantur ad Deum amandum & colendum, ut qui filium suum pro salute mundi miserit & in mortem tradiderit; &, licèt à plurimis spernatur, nullo modo fit irritum, aut promissiones in eo contentæ ambiguæ: *Quamvis enim multi à fide devient, attamen fundamentum Dei firmum manet, habens hoc sigillum, Dominus novit, qui sint sui; & desistat ab injustitiâ omnis, qui nomen Domini nuncupat*, ut cum Paulo loquamur 2. Tim. 2: 18. 19. Est ergo ac si Deus dixisset; אני יהוה *Ego sum Jehova, non prophanabitis* את שם קרשי *Nomen sanctitatis meæ, & sanctificabor in medio filiorum Israëlis* אני יהוה מקרשכם *Ego sum Jehova sanctificans vos, qui eduxi vos ex Ægypto* להיות לכם לאלהים אני יהוה *ut fiam vobis in Deum, Ego sum Jehova*; Sic Deus Israëlem alloquitur Lev. 22: 31. 32. 33. Profanant ergo Dei augustum & sanctum nomen, qui credunt, eum quoque alios respexisse, quando dixit, *Ego sum Jehova Deus tuus, qui eduxi vos ex Ægypto*, præter semen promissionis, quod sanctificat, & ex Ægypto eduxit, ut fieret ipsis in Deum.

Qua de causâ Pastores pessimè inferunt p. 90. ex Apostoli argumentatione Rom. 9. à nobis allatâ: „ Hoc dicendo satis innuit, omnes illos spiritualiter populum Dei „ neutiquam fuisse; atque adeo Deum præfationem illam, Ego sum Deus tuus, de „ spirituali conjunctione intellectam noluisse.

Omnem autem modum & numerum superat, quòd ausi fuerint ibidem dicere: „ Censemus ergo, Deum se eo sensu dixisse Deum totius populi, ut revera erat, ra„ tione creationis, gubernationis, beneficiorum, & fæderis externi; atque hac „ præfatione specialiter monere voluisse se eum esse, quem illi ut Deum recipere & „ pro Deo solum colere debebant. Quasi dicat, ego sum Jehova, quem solum vos, „ & omnes ut Deum colere debetis.

Quippe si Deus ob creationem & gubernationem atque beneficia externa possit vocari Deus alicujus, quomodo Paulus ausus fuit Ephesiis dicere Cap. 2: 12. quod illo tempore, quo fuerunt absque Christo, & abalienati à Politiâ Israëlis, ac peregrini à fæderibus promissionis atque spem non habentes, *fuerint* ἄθεοι ἐν κόσμῳ *sine Deo in mundo*, cum tamen omnes Deum cognoverint & legem ejus, ut idem operosè demonstrat Rom. 1. & 2? Si autem ob fædus externum vocavit se Deum Israëlis, quod Pastores volunt, utique certissimum est, excidisse hunc Dei sermonem, quando Israël secundùm carnem à fædere seclusus est, quod factum in diebus N. Testamenti. Et quæ hæc est αὐθάδεια! sine ullo Scripturæ testimonio censere Deum eo sensu dixisse, se Deum esse totius populi, cum toties Deus, Moses, Prophetæ & Apostoli, id alio esse sensu intelligendum docuerint & inculcârint? Et econtra nusquam referant, Deum se unquam Ismaëlis & seminis ejus, vel Esavi ejusque progeniei Deum nuncupasse, quum non tantùm creator eorum esset, sed & Terram iis dederit peculiarem in habitaculum, omnique benedictione corporali accumulaverit? Quicquid proinde Pastores *censeant*, nos cum Davide pro immotâ veritate habemus: *Beatam esse gentem cujus Jehova Deus est, & populum quem sibi elegit in hæreditatem.* Psal. 33: 12.

Postquam Deus hæc præfatus esset, sic primum effert præceptum. לא יהיה לך אלהים אחרים על פני: *Non habebis tibi Deos alios coram facie meâ.* Quibus verbis, juxta analogiam Præfationis, nihil aliud ab Israële flagitat quàm resipiscentiam, fiduciamque in se, tanquam in Jehovam Deum ipsorum, qui idem fieret ipsis, qui fuerat quondam Patribus, & adhuc erat; pariterque abnegationem omnis fiduciæ

 in ul-

in ullam creaturam : Siquidem non tantùm ſufficientiam habebat ad juſtificandum peccatorem ſine læſione gloriæ ſuæ, quam gratiam jam omnino iis addixerat, ſed & quia ſolus ea pollebat poteſtate, & præter ipſum nullus in toto rerum univerſo. Hanc expoſitionem confirmat periphraſis Aſaphi, quâ hæc verba Dei illuſtrat Pſal. 81: 9. 10. 11. *Audi*, inquit, *popule mi, & conteſtabor te; Iſraël ſi audies me. Ne ſit inter te Deus alius, & non adorabis Deum peregrinum. Ego ſum Jehova Deus tuus, qui te ex Ægypto eduxi; pande os tuum & implebo illud.* Quæ verba non alium poſſunt admittere ſenſum, quia conteſtabatur Iſraëlem, h. e. ad eorum conſcientiam provocabat, quàm ſequentem : *Recipe ô Iſraël! popule, quem elegi mihi in hæreditatem! recipe mea verba, quæ tibi dico, in fide, & poſtula à me quodcunque peccator à Jehovâ Deo ſuo ſibi promittere poteſt vi Fæderis Gratiæ cum Abrahamo Patre veſtro, & Iſaaco atque Jacobo percuſſo, & jurejurando corroborato. Non agam vobiſcum parcius, quàm cum illis egi Patriarchis, ſed adimplebo omnia tua deſideria & cor veſtrum tranquillabo; Ne metuas igitur ſemen Abrahæ; ego ſum Deus, cui eſt ſufficientia, ambula coram facie mea, eſto integer : Inprimis, hoc, quod peccatorem volo à me exſpectare, quando me ejus nuncupo Deum, & propter quod mihi ſoli volo gloriam dari, non attribuite Non-Jehovæ, aut ulli alii, qui vos non eduxit ex Ægypto; Ego* enim *vos exinde eduxi, ut eſſem veſter clypeus & merces valdè magna.* Quare Moſes hocce præceptum Iſraëli inculcans hac oratione affectibus plenâ populum affatur Deut. 6: 4. —— 15. *Audi Iſraël* יהוה אלהינו יהוה אחד *Jehova Deus noſter eſt Jehova unus! Diliges itaque Jehovam Deum tuum ex toto corde tuo, ex totâ animâ tuâ, & ex omnibus viribus tuis ... quum autem introduxerit te Jehova Deus tuus in Terram, quam jurejurando promiſit Patribus tuis Abrahamo, Iſaaco & Jacobo ſe daturum tibi, cave tibi, ne obliviſcaris Iehovæ, qui eduxit te ex Ægypto, è domo ſervitutis,* את יהוה אלהיך תירא ואתו תעבד ובשמו תשבע : *Iehovam Deum tuum timebis & ipſi ſervies, atque per ejus nomen jurabis : ne ſequimini Deos alios, è Diis populorum qui circumſtant vos.* כי אל קנא יהוה אלהיך בקרבך : *Nam Deus omnipotens zelotes eſt Jehova Deus tuus in medio tui.*

§. 69. Secundum Præceptum his verbis exprimitur. *Non facies tibi ſimulachrum, aut ullam imaginem effinges eorum, quæ aut ſupra ſunt in Cœlo, aut infra in Terrâ, aut in aquis ſub Terrâ : Ne incurves te illis neque colas ea* כי אנכי יהוה אלהיך *nam ego ſum Jehova Deus tuus, Deus-omnipotens, zelotes, vindicans iniquitatem Patrum in filiis, idque in tertiâ & quarta progenie eorum qui oderunt me, & miſericordia utens, in milleſimos, qui diligunt me, & obſervant præcepta mea.* Quibus verbis Deus ab iis exigit, ne ullam ſibi detraherent gloriam, ſed de ſe, ut de Jehovâ, & Deo ſuo, τὰ καθήκοντα cogitarent; in ſpecie autem, quòd nulli creaturæ eſſet ſimilis; ac proinde ſummum eſſe vitium, Deum Iſraëlis ſimulachro exprimere, & in eo colere, quia ſic à Majeſtate ſuâ deturbaretur, & ad creaturas dejiceretur vide Eſ. 55 : 7. 8. 9. Pſal. 50 : 21. Eſ. 40 : 18. —— 25. Rom. 1 : 23. 11 : 33. 34. Explicationem hanc confirmat Moſis ad Iſraëlem oratio Deut. 4 : 15. &c. *Cavebitis*, inquit, *vobis valdè, nam non animadvertiſtis ullam ſimilitudinem, quo die Jehova vos allocutus eſt in Horeb, è medio ignis :* פן תשחיתו ועשיתם לכם פסל תמונת כל סמל *ne perditè agatis, & vobis faciatis ſculptile ſimilitudinem ullius ſimulachri —— vos enim aſſumſit Jehova & eduxit è catino ferreo ex Ægypto, ut eſſetis ei populus hæreditarius, ſicuti hodie eſt —— Cavete vobis* פן תשכחו את ברית יהוה אלהיכם אשר כרת עמכם *ne obliviſcamini Fæderis Jehovæ Dei veſtri, quod ſuccidit vobiſcum, & faciatis vobis ſculptile ſimilitudinem ullius rei, quod Jehova Deus tuus tibi vetuit* כי יהוה אלהיך אש אכלה הוא אל קנא *nam Jehova*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

hova Deus tuus est ignis consumens, Deus-omnipotens, zelotes. Imaginem facere, & in eâ Deum colere, esset perditè agere, & fæderis Dei oblivisci, in quo Jehova promiserat, se fore Deum Israëlis: si verò id facerent, experirentur Deum esse ignem consumentem, & Deum, qui posset & vellet zelum suum exsequi, ac idololatris rependere malum in faciem suam donec perirent. Atque hæc est causa, quod Apostolus adeò graviter increpet idololatriam gentilium, & doceat *Deum eos tradidisse in reprobam mentem, quia gloriam incorruptibilis Dei mutarant in similitudinem hominis corruptibilis & volucrium, quadrupedumque ac reptilium* Rom. 1: 23. &c. Sed operæ pretium est rationem, quare adeo strictè præceptum illud observari volebat, introspiciamus penitius; quoniam summi est momenti, & non parum pro nostrâ sententiâ facit: Ea autem à naturâ suâ & viâ, quâ cum hominibus agere constituit, petita est: Nam non tantùm omnia hæc viam suam & nomen suum nuncupat Exod. 33: & 34. sed ubique Moses & Prophetæ, hæc omnia, aut partem eorum, tanquam attributa Dei allegant, quæ in gubernatione Ecclesiæ elucescunt. Præterea, quæ mox ex Deut. 4: citavimus, adi Deut. 7: 9. 10. 1. Chron. 16: 15. 16. Jer. 32: 17. 18. 19. Clarissimè autem id liquet ex Num. 14. & Nahum. 1. quippe priori in loco vocatur virtus sive robur Dei, & in posteriori Deus ipse talis esse perhibetur.

Moses enim Deum adversus populum æstuantem precibus placare studens, inter reliqua dicit, vers. 17. 18. 19. *Magnificetur quæso* כח ארני VIRTUS *seu robur* DOMINI, *quemadmodum locutus es dicendo: Jehova est longanimis & multus gratiâ, remittens iniquitatem & defectionem, & nocentem nullomodo ducet innocentem, visitans iniquitatem patrum in filiis in tertia & quarta progenie. Condona quæso iniquitatem populi hujus, pro magnitudine benignitatis tuæ, & prout condonasti populo huic ab Ægypto huc usque.* Nahum verò Concionem suam de irâ & longanimitate Dei sic exorditur vers. 2. 3. *Deus-omnipotens, zelotes & ultor est Jehova* נקם יהוה ובעל חמה *ultor est Jehova & præditus excandescentiâ, ulciscitur Jehova in hostes suos, & retinet iram in inimicos suos* יהוה ארך אפים וגדול כח ונקה לא ינקה *Jehova est longanimis & magnus robore & nocentem nullomodo dicet innocentem: Jehovam quod attinet, vita ejus in turbine est, & nubes pulvis pedum ejus.* Sufficiet hîc, juxta hoc fundamentum, quæ Deus de se dicit, ordine exponere, & nominis Dei pleniorem considerationem differre ad Tertii præcepti explicationem; quia Deus ibi de nomine suo ex professo loquitur. Dicit itaque, *se esse Jehovam, Deum Israelis, Deum-omnipotentem, zelotem*: Non potest fieri, quin hisce designet respectu seminis Abrahæ, se esse Deum Israëlis, & semper futurum, quia Jehova est, & non mutatur unquam; ac proinde promissiones Abrahamo factas redditurum in semine suo, quod est Christus, *ναὶ καὶ ἀμὴν nae & Amen*: atque ita zelaturum pro nomine suo sancto Jehovâ, ut non polluatur; adeoque per zelum suum effecturum, ut negotium Redemptionis, & Regnum Christi felicissimè procedant. In hac sententia nos Esaias confirmat, quippe cap. 8. & 9. describens Christi adventum & Regnum ejus, atque omnia quæ eò spectant, vaticinium suum hisce verbis cap. 9: 6. claudit. קנאת יהוה צבאות תעשה זאת: *Zelus Jehovæ Dei exercituum efficiet hoc.* Hæc enim est Dei gloria summa, pro qua maximè *ζηλώσει*, quòd solus sit Jehova, qui fieri potest, sine virtutum suarum vel minimâ læsione, Deus seminis Abrahami, quemadmodum promisit: Respectu infidelium verò hæc designant Deum, qui

tantùm Deus est seminis Abrahami, quod sibi elegit in peculium, esse Jehovâm, apud quem nulla est transmutationis umbra, qui fiet puniendo infidelitatem, qui fuit denuntiando plagas, ac proinde non patietur unquam gloriam suam abalienari, quasi peccatoribus similis esset, & cum iis posset habere familiaritatem, sed ζηλώσει pro nomine suo sancto, quod nocentem nullo modo ducet innocentem, atque iis, qui fœdus suum in os assumunt, & in statutis suis gloriantur, quasi pacem haberent, licet in duritie cordis sui ambularent, secundùm sua facta rependet. Vide Nah. 1: 1. — 5. Atque hæc propriè Deum spectant prout in se est, sequentia autem viam suam magis concernunt; quandoquidem, quia talis est in se, constituit *visitare iniquitatem Patrum in filiis in Tertia & Quarta progenie eorum, qui se oderunt, & gratiam exercere in millenos, qui se diligunt & sua observant præcepta.* Clarum est, hisce Deum innuere, quod gratia superabit iram, & misericordia gloriabitur adversus judicium, quomodo vulgò hæc solent exponi. At verò generalis illa explicatio nequaquam augustum hocce effatum exhaurit: quare constituimus id paulò magis premere. Quæ Deus hîc proloquitur, ea de singulis Patribus & ipsorum filiis κατὰ τὸ ῥητὸν exponi non posse experientia clamat: quippe Esau impius fuit, Isaaci licèt filius esset, vide Heb. 12: 16. 17. atque à Deo rejectus Rom. 9: 11. 12. 13. Neque etiam semper, ob Parentum peccata, tertia & quarta progenies punitur; eorum enim, qui filium Dei cruci affixerunt, ob immane illud crimen puniti non sunt nepotes & abnepotes, sed filii, imò multi ex ipsis; quippe vix 40. anni inter Christi mortem & eversionem Reipublicæ Judaicæ elapsi sunt: & ubi Tertiam & Quartam generationem eorum punivisset, non desiit punire, quoniam jam omnino per sedecim continua secula, eorum posteri sub Dei irâ gemunt. Quum autem Moses docet, præeunte Deo, Exod. 33. & 34. *hanc Dei esse viam*, utique hoc intelligendum venit, secundùm Temporum seriem; videlicet, quòd præcederet ira & sequeretur gratia super Israëlem, quem ex Ægypto eduxerat: & quidem in hunc modum, ut major populi pars primò futuri essent osores Dei, deinde verò, ubi gratia elucesceret, neminem inter fœderatos numeratum iri, nisi qui fidelis esset. Ezechiel legatum Dei agens cap. 20. facem nobis prælucet; Nam quatuor defectiones Israëlis à Jehovâ ordine recenset, facto initio ab eo tempore, quo Deus Israëlem sibi in Ægypto in populum elegit, dicendo: *Ego sum Jehova Deus tuus*, vide vers. 1... 6. Quæ si perpendamus, clarum fiet, quomodo Jehova iniquitatem parentum in Tertiâ & Quartâ progenie visitavit. Primò refert Vates, Israëlem rebellasse adversus Jehovam, & noluisse ejus voci attendere, *quum adhuc in Ægypto degerent*, atque idcirco Deum voluisse iram suam in eos effundere; sed retraxisse manum, ne nomen suum profanaretur coram oculis gentium vers. 7. 8. Deinde narrat, quomodo idem ille populus, *postquam ex AEgypto jam esset eductus* (inter quam eductionem & primam compellationem ad minimum 40. anni sunt elapsi; siquidem Moses, posteaquam Ægyptium occidisset & Israelitas altercantes conciliare studuisset, qui non intelligebant, eum à Deo sibi datum redemptorem, per 40. annos in Midian hæsit, teste Stephano Actor. 7: 39. 40. ac proinde multi interea nati sunt, quod & census in deserto factus abunde testatur) & fœdus à Deo accepisset, rebellaverit rursus in Deum vers. 13. sed ob eandem causam Deus iram suam in ipsos non effudisse vers. 14. Postea recenset, quomodo Deus, iis derelictis, *cum filiis ipsorum* egerit, iisque gratiam eandem obtulerit; sed filios illos rursus eam respuisse, & in Deum nequiter rebellasse vers. 19. 20. 21. quare Tertiâ vicè constituit populum rebellem exstinguere, &

re, & Tertiâ vice manum retraxit verſ. 21. 22. Ita tamen, ut miſerrimæ ipſos ſubjecerit ſervituti; quippe *dedit iis ſtatuta non bona & præcepta in quibus non viverent, adeoque impuros eos declaravit in ſuis donis, cùm tranſire faceret quicquid vulvam aperit, ut eos in ſtuporem daret, & cognoſcerent, ſe eſſe Iehovam* verſ. 24. 25. quod factum eſt, cùm Deus loco primogenitorum aſſumſit Levitas vide Num. 8. *Atque ita viſitavit Deus peccata parentum in AEgypto, in filiis in tertiâ & quartâ progenie, eorum qui ſe oderunt.* Moſes etiam diſtinctas haſce Fæderationes memorat, dicit enim Deut. 5: verſ. 2. *Iehova Deus noſter ſuccidit nobiſcum fædus in Horeb:* לא את אבתינו כרת יהוה הברית הזאת *non cum Patribus noſtris ſuccidit Iehova hocce fædus, ſed nobiſcum, qui hodie omnes ſumus ſuperſtites.* Decalogus ergo datus filiis eorum, qui in Ægypto fuerant immorigeri. Hi verò fædus illud ſprevêre, quando vitulum ſibi fabricaverunt vide Exod. 32. Exod. 34. autem idem fædus renovatur, ſed, ſi Ezechieli fides, cum filiis tantùm Ezech. 20: 18. Hæc ergo eſt progenies Tertia. Tandem Deut. 29. Poſtquam omnes periiſſent, exceptis parvulis ipſorum, vide Num. 14: 28. —— 35. atque ita quædam adhuc portio de Tertiâ progenie ſuperſtes eſſet, & cum iis generatio quarta, quippe 38. anni erant elapſi poſt denunciationem interitus in deſerto, Moſes Fædus referens Iſraëli præmittit verſ. 1. *hæc ſunt verba fæderis, quod Iehova Moſi præcepit ſuccidere cum filiis Iſraëlis:* מלבד הברית אשר כרת אתם בחרב *præter fædus quod ſuccidit cum ipſis in Horeb;* Illud autem fædus ſibi adjuncta habuit illa ſtatuta non bona, & judicia in quibus non viverent, de quibus Ezechiel loquitur cap. 20: 25. 26. ſiquidem *tranſibant non tantùm in fœdus Dei, ut ipſorum parentes, ſed etiam in Maledictionem Dei,* uti expreſſis verbis dicitur verſ. 11. Nam vocem אלה hoc loco per adjurationem verti non poſſe Daniel docet cap. 9: 11. & Nehemias cap. 10: 30. quia inter אלה & שבוע diſtinguunt, quorum poſterius adjurationem denotare certum eſt. Quod autem Tertia & Quarta generatio ſimul in Fædus Dei & maledictionem ejus tranſierit, dubitare nos non ſinit Servus ille Dei fidelis; dicit enim verſ. 10. 11. 12. *vos ſtatis omnes hodie coram Domino —— Omnis vir Iſraëlis, Pueri veſtri, uxores veſtræ . . . . ut tranſeas in fædus Iehovæ Dei tui, & in maledictionem ejus, quam Iehova Deus tuus tecum ferit hodie.* Et hoc indicat ipſe Deus, quando Joſ. 5: Iſraëlem jubet circumcidi, quod intermiſſum erat ab exitu ex Ægypto ad hoc uſque tempus, cùm autem hoc eſſet factum, dicit verſ. 9. *hodie devolvi à vobis* חרפת מצרים· OPPROBRIUM ÆGYPTI, & ei loco nomen *Gilgal* imponit in perpetuam hujus rei memoriam. Quomodo autem idem Jehova gratiam ſuam in mille generationes exerceret, ex Scripturis facilè eſt oſtendere. Moſes Deut. 7. ubi Iſraelem hortatur, ut Deo obediret, inter alia hæc allegat verſ. 8. 9. 10. *Quia Iehova dilexit vos, & ut ſervaret jusjurandum, Patribus veſtris factum, eduxit vos & redemit vos ex domo ſervitutis: Scias itaque, quòd Iehova Deus tuus ſit* DEUS, *Deus omnipotens, fidelis, cuſtodiens fædus & gratiam diligentibus ſe & cuſtodientibus præcepta ſua* לאלף דור *in milleſſimam generationem.* Eodem modo hoc negotium etiam David percepit, quippe ejus juſſu 1. Chron. 16: 15. cantat Iſrael: *Recordamini in æternum fæderis ejus, verbi quod præcepit* לאלף דור *in milleſimam generationem:* Atque Jeremias, Deum ardentibus precibus invocans, inter alia eum nuncupat עשה חסד לאלפים *faciens gratiam millibus.* Fideles itaque V. Teſtamenti eo nomine in Deo gloriati ſunt, & gratiam ab eo petierunt. Quod autem hæc promiſſio demum in diebus N. Teſtamenti adimpleretur, hæc verba Mariæ prodocent Luc. 1: 48. 49. 50. *ἰδοὺ ἀπὸ τοῦ νῦν μακαριοῦσί με πᾶσαι αἱ γενεαὶ Ecce* A NUNC *me beatam prædicabunt*

omnes

omnes generationes, quia magnificè mecum egit potens ille, & sanctum nomen ejus καὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ εἰς γενεὰς γενεῶν τοῖς φοβουμένοις αὐτὸν *& misericordia ejus in generationes generationum parata est timentibus ipsum.* Ab hoc itaque demum tempore πᾶσαι αἱ γενεαὶ *omnes generationes* exultarent in Domino, quia ille misericordiam suam in Generationes generationum effunderet timentibus ipsum. Ex quibus liquet, hanc gratiam esse eam, quam Abrahamo promisit; videlicet, *quod in ipso benedicerentur omnes familiæ Terræ*, & *illæ vicissim sibi benedicerent in Abrahamo & in semine ejus* vide Gen. 12: 3. 22: 18. 26: 4. Galat. 3: 8. tum quia illa sub V. Testamento adimpleri non poterat, quandoquidem gentes nondum vocarentur. vide Psal. 147: 19. 20. Ephes. 2: 12. Gal. 3: 8. — 16. tum quia gentes per Christum colligerentur, vide Gen. 49: 10. 11. Gal. 3: 13... 16. Ephes. 2. tot. cap. Esai. 2. & 49. Complectuntur ergo hæc verba Decretum Dei, quo constituit, Israelitarum, in Ægypto sibi rebellium & immorigerorum, iniquitatem punire in tertiâ & quartâ generatione, ut omnes cognoscerent vim iræ suæ; imponendo ipsis jugum δυσβάστακτον, quod neque ipsi, neque filii ipsorum portare possent; ac illud jugum durum post filii sui adventum immutare in jugum molle atque gratiam Euangelicam extendere in omnes gentium omnium generationes, ab eo tempore & deinceps usque ad finem seculorum, ut ex alterâ parte mortales efficaciam gratiæ suæ intelligerent, ejusque ὑπεροχὴν atque abundantiam præ irâ suâ. Huc alluditur, cùm tempus V. Test. vocatur זעם *ira* Dan. 8. 19. in oppositione ἐνιαυτοῦ δεκτοῦ κυρίου *anni acceptationis Domini* Luc. 4: 19. Esai. 61: 1. 2. vide & Esai. 54: 1. — 8. Ostendit itaque Deus, se ita discriminaturum tempora, ut præcederet demonstratio & convictio impotentiæ carnis ad sese subjiciendum legi (Rom. 8: 7. 8.) ut & imbecillitatis ipsius Legis ad peccatum damnandum & peccatorem justificandum (Rom. 8: 2. 3. Gal. 2: 16. 21.) atque ita manifestaretur necessitas Gratiæ (Rom. 3: 19... 23.) quare tum temporis demonstraretur misericordiæ amplitudo, in omnes omnium gentium generationes sine fine (Ephes. 1: 3. — 14.) A posteriori id quoque confirmatur. Cum enim Deus dicat hanc esse suam VIAM, *quòd visitet peccata parentum in filiis in tertiâ & quarta progenie, & misericordiam exerceat in millesimam generationem*; & experientia doceat, Deum tertiæ & quartæ progeniei Israelitici populi jugum imposuisse, ac in N. T. gratiam suam in omnes extendisse generationes, necessariò est statuendum, hanc viam suam hisce verbis describi; præsertim cum extra Controversiam sit, quod κατὰ τὸ ῥητὸν *Via Dei* sive consuetudo non sit, parentum peccata in filiis punire in tertiâ & quartâ progenie, ac propter pietatem parentum erga filios in millesimam generationem gratiam exercere. Ex hisce sponte sequitur, misericordiam illam, de quâ hoc loco sermo fit, esse revera חסד *gratiam.* Sed quia Pastores hoc negant, & haud contemnendum ex eo deduci potest argumentum, quo adstruitur, Decalogum esse fœdus gratiæ, inconveniens non erit, id paulò plenius deducere. Moses Deut. 7. gratiam hanc fæderi cum Patribus facto annectit; dicit enim vers. 9. *Agnoscas Israël Jehovam Deum tuum esse* DEUM, *Deum-omnipotentem, fidelem* שמר הברית והחסד לאהביו ולשמרי מצותיו לאלף דר: *servantem fædus & gratiam diligentibus se & observantibus præcepta sua in millesimam generationem.* Illam autem fuisse gratiam Abrahæ, aliisque Patribus, in fædere Gratiæ, quod cum iis Deus erexit, promissam, patet quia vers. 8. dicit, *Iehovam eos eduxisse ex Ægypto, ut servaret* השבוע JUSIURANDUM, *quod Patribus ipsorum juraverat*, atque hoc fundamento vult Israëlem vers. 9.

agnos-

agnoscere Iehovam esse Deum suum &c. Illud verò jusjurandum gratiam salutarem irrevocabilem facere Israeli ex Hebr. 6: 11. — 19. & Luc. 1: 68. — 77. demonstratum dedimus §. 66. Imò ipse Israël se hoc ita percepisse apertis verbis testatur 1. Chron. 15: 16. 17. Quippe Canticum suum, in quo Dei gloriam celebrat sic exorditur jussu Davidis: *Recordamini in æternum* בריתו דבר צוה לאלף דור אשר כרת את אברהם. *Fæderis illius, verbi quod præcepit in millesimam generationem, quod pepigit cum Abrahamo & jusjurandi ejus cum Isaaco: quod stabilivit etiam Jacobo in statutum* ישראל ברית עולם *Israeli in fædus æternum.* Quandoquidem igitur Deus ei promisit Gen. 12: 3. *quòd in se benedicerentur* כל משפחות האדמה *omnes familiæ Terræ*; & id exposuit Gen. 18: 18. כל גוי הארץ *omnes gentes terræ: ut & quod in semine ipsius sibi benedicerent* כל גוי הארץ *omnes gentes Terræ* Gen. 26: 4. ac in fædere dixit Gen. 17: 7, *quod stare faceret fædus suum, inter sese & semen ipsius post ipsum* לדורתם לברית עלם *in generationes ipsorum in fædus æternum; quod esset futurus illi semini* לאלהים *in Deum*; Atque Genes. 22: 16 ... 19. Abrahæ juravit, *quod semen ejus multiplicaret instar stellarum Cæli & sabuli maris, quodque in semine ejus sibi benedicerent* כל גוי הארץ *omnes gentes Terræ*, dubitari nequit, Davidem & Israëlem ad *hoc fædus* & *hoc verbum* sive effatum atque ad *hoc jusjurandum* respexisse: Nullum enim aliud דבר verbum aut effatum לאלף דור in millesimam generationem, & nullum aliud jusjurandum, ei verbo respondens, Abrahæ notum factum fuisse, à Mose uspiam indicatur. Nullâ proinde fronte negari potest, Verbum illud sive Effatum ut & jusjurandum gratiam salutarem denotare. Præcipuè cum Apostolus Gal. 3: 8. disertis verbis dicat: Prævidens *Scriptura* ὅτι ἐκ πίστεως δικαιοῖ ὁ θεὸς τὰ ἔθνη *quod ex fide justificaret Deus gentes* προευηγγελίσατο τῷ Ἀβραὰμ *præeuangelizavit Abrahamo; Benedicentur in te omnes gentes.* Effatum ergo Abrahamo dictum *semini suo in generationes suas in fædus æternum* Genes. 17: 7. est חסד לאלף דור *gratia in millesimam generationem*, & Euangelium, in quo promittitur justificatio omnium gentium ex fide.

§. 70. Pergimus ad Præceptum Tertium, quod hoc modo proponitur. *Ne usurpes* את שם יהוה אלהיך לשוא *Nomen Dei tui temerè, quia non impunitum feret Iehova, qui nomen suum temerè usurpaverit.* Sensus est: *Noli, ô Israel! me Iehovam vocare Deum tuum & in augustissimo meo Nomine, Iehovâ, gloriari, quasi fierem Deus tuus, ut fui Deus Patrum tuorum in hac vitâ, & adhuc sum post mortem, licèt in duritie cordis ambulaveris, & esse possem approbator mendacii & falsitatis: uti neque in hypocrisi cum labiis dolosis pacem tibi à me promitte; sed corde sincero, abnegatâ propriâ justitiâ, & omni, quod in te est, propter quod caro sibi videtur gloriari posse, mihi da gloriam mei Nominis, agnoscendo in fide me tuum esse Deum, ut Patrum fui, & porrò futurum in veritate & justitiâ, damnando peccatum in Messiâ: atque ita ostende gratiam meam te sanctificasse, ut in omnibus dictis ac factis Iehova Deus tuus celebretur. Quippe si id neglexeris, ostendam me esse Iehovam Deum-omnipotentem, zelotem, qui puniendo fiam qui fui comminando, & nullomodo tibi temeritatem hanc, omnibus modis detestandam, remittam.* Profectò prorsus impossibile est, hoc præceptum isthoc modo Israeli à Jehovâ propositum pertinere ad fædus operum. Nam si Israel nuncuparet Jehovam Deum suum ex fædere operum, summopere ejus Nomen temerè usurparet: siquidem diceret, Jehovam ex fædere operum posse esse Deum peccatoris, seu quod idem est, nocentem posse ducere innocentem, & creaturam maledictioni subjectam sine satisfactione liberare, quæ è diametro pugnant cum Dei Nomine Exod. 34: 7. & fæderis operum conditionibus, Gal. 3: 10. 12. Quem in finem, Spiritu S. duce, in-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

ce, indagabimus, quid in Scripturis ſit Dei Nomen, & quanta *μυςήρια* in celeberrimo Dei Nomine יהוה, quod memoriale ſuum eſſe voluit, comprehenſa ſint. Exod. 23: 20. — 23. Deus, poſtquam plurimas particulares leges expoſuiſſet, Iſraëli Angelum, qui ipſos in Terram Canaan introduceret, promittit: atque inter alia de iſthoc Angelo dicit. *Cave tibi ob præſentiam ejus, & auſculta voci ejus, ne exacerbes eum.* כי לא ישא לפשעכם כי שמי בקרבו: *Nam non feret defectionem veſtram, quippe Nomen meum eſt in medio ipſius.* Moſes ex hiſce epithetis intelligens illum Angelum eſſe Dei Filium, qui ſecum in rubo erat locutus, Exod. 3: & ſe Jehovam Deum Abrahami, Iſaaci & Jacobi ut & Iſraelis nuncupaverat, atque deinceps videns Deum, ob *μοσχοποιΐαν* Exod. 32: Iſraeli infenſum, negare, ſe profecturum cum populo, enixè rogat, ut alium non det Angelum comitem; ſed ipſe ille Jehova, Angelus fæderis, Iſraelem, ſecundùm quod ipſe & Deus Pater promiſerat, in Terram introducat. Interea animo volvens atque revolvens, quàm mira Methodo Deus cum Iſraële ageret, & viam Dei ſibi imperveſtigabilem advertens, ad Deum converſus dicit: Exod. 33: 13. הודעני גא את דרכך ואדעך *indica quæſo mihi viam tuam & te cognoſcam, ut inveniam gratiam in oculis tuis; & vide* כי עמך הגוי הזה *quod hæc natio ſit populus tuus.* Imò addit verſ. 18. *oſtendas quæſo mihi* את כבודך *gloriam tuam.* Deus autem benigniſſimè ipſi poſtulatum hoc concedit: Nam reſpondet verſ. 19. *faciam tranſire* כל טובי *omnem bonitatem meam*, ſive omne meum bonum, *ante faciem tuam* וקראתי בשם יהוה *& prædicabo Nomen,* JEHOVA, *coram facie tuâ.* Ubi autem Moſes tabulas Dei juſſu novas dolaverat, & ad Deum aſcenderat; ille promiſſum præſtat, quam actionem Moſes his verbis deſcripſit, Exod. 34: 5. 6. 7. *Et deſcendit Iehova in nube & cum eo ibi conſtitit* ויקרא בשם יהוה. *Et prædicavit nomen* JEHOVA, *& tranſivit Iehova ante faciem ejus & exclamavit: Iehova, Iehova, Deus-omnipotens, miſericors & gratioſus, longanimis, & multus gratia & veritate. Cuſtodiens gratiam millibus, remittens iniquitatem & defectionem & peccatum, & nocentem nullo modo ducet innocentem, viſitans iniquitatem Patrum in filiis, & in filiis filiorum in tertia & quarta progenie.* Hæc eſt ergo prædicatio, hæc eſt expoſitio nominis illius, quod Deus ſuum voluit eſſe memoriale, dicit enim Moſes, Deum prædicaſſe nomen JEHOVA. Imò hæc eſt prædicatio & expoſitio *Nominis Dei, viæ Dei, gloriæ Dei, & omnis bonitatis Dei*; hæc enim quatuor ut parallela alternantur Exod. 33. Atque adeò prædicatio & expoſitio Nominis memorati eſt expoſitio viæ Dei, gloriæ Dei, & omnis bonitatis Dei: cum enim Moſes rogaviſſet, ut ſibi oſtenderetur via Dei, ejuſque gloria, Deus precibus ejus annuens, dicit; *faciam tranſire* כל טובי *omnem meam bonitatem*, ſeu omne meum bonum, *ante tuam faciem*, & explicationis loco ſubjicit וקראתי בשם יהוה *& prædicabo Nomen* JEHOVA: oſtendit quoque Servus ille Dei, ſe ſic intellexiſſe verba Dei; volens enim deſcribere, quid Deus fecerit, nihil aliud dicit, quàm ויקרא בשם יהוה: *& prædicavit Nomen* JEHOVA. Ut ergo vaſtiſſimam hujus memorialis Dei *συμμετρίαν* intelligamus, verba Dei ordine luſtremus. Exclamat, *Iehova, Iehova,* qui, ut vocabatur Jehova, ita naturâ ſuâ erat Jehova, & fieret idem qui eſt, faciendo in Chriſto omnes promiſſiones *ναὶ καὶ ἀμὴν* *næ & Amen* 2. Cor. 1: 20. quemadmodum prædixerat, non verò *ναὶ καὶ οὔ* *ita & non*, aliter ea exſequendo, quàm promiſerat. Confer Exod. 6: 1. — 5. Apoc. 1: 4. Eſ. 42: 8. 2. Cor. 1: 18... 22. adde Pſ. 116: 5. 145: 8. 9. 10. *Deus-omnipotens*, qui ſolus eſt *ὁ δυνάςης* 1. Tim. 6: 15. & creaturis largitur vires, quibus pollent Act. 17: 26. 27. 28. atque ſolus

morta-

mortales ſalvare poteſt. Heb. 5:7. Matth. 9:25.26. Luc. 1:37. Pſ. 49:8. 9.16. *miſericors*, qui ut poteſt, ita vult ex miſeris, in peccata prolapſis, facere beatos Exod. 33:19. & cujus miſericordia non ſubſiſtit in initiis, ſed ad ſummum faſtigium aſcendit. Rom. 8:29. —— 39. Confer Pſ. 86:11. —— 17. 103: 1.---- 18. *Et gratioſus*, qui liberali manu vult nobis largiri ex ſuo Thezauro omnia, quæ ad fidem & ſalutem requiruntur: Exod. 33:19. Rom. 8: 32. *longanimis*, qui conſtituit per longum tempus differre judicium, & tolerare peccatorem, ut per eam longanimitatem eum ad reſipiſcentiam invitet. Rom. 2:3. --- 6. Jonæ 4:1. 2. *Et multus gratiâ & veritate*, qui habet ſtudium enixum ad cumulandum beneficia, ut nihil uſpiam deſit, ſed à ſua parte conſtanter amet, efficiatque ut peccatores, quos in gratiam recipit, nunquam deinceps à ſe deficiant. Exod. 20:3 4. Jer. 32: 38. 39. 40. Lev. 20:7. 8. Rom. 8:29. ---- 39. 1. Joh. 3:9. *Cuſtodiens gratiam millibus*; Omni ſemini Abrahæ, ſecundùm fœderis promiſſionem, gratiam in Filio ſuo conferens, eos juſtificando per fidem, propter meritum & obedientiam filii ſui & in unum corpus colligens; ut ſit non tantùm Judæorum Deus ſed & Gentium, atque ita Deus Abrahæ, & ſeminis ejus poſt ipſum, in milleſimam generationem. Gen. 12: 2.3. 22: 18. 26: 4. 17: 7. Rom. 3: 29. 30. & cap. 4:5:6:7:8:9:10:11: *Remittens iniquitatem & defectionem & peccatum*; qui, quicquid ſemen illud Abrahæ committit cogitatione, dicto aut facto, & defectionem à Lege Dei ac peccatum, oblivionemque ſui gratioſè remittit, nullo ipſorum merito interveniente Rom. 3:21. ---- 24. 4:1. ---- 8. Pſ. 103:1. ---- 18. Num. 23:23. --- 25. Rom. 8. *Et nocentem nullo modo ducet innocentem*, puniendo peccata in Chriſto, abſque minimâ diſſimulatione, aut remiſſione à ſuæ juſtitiæ, ſanctitatiſque rigore. Nah. 1. verſ. 1...5. Rom. 3:23...26. 8:1...4. Gal. 3:10...13. *viſitans iniquitatem Patrum in filiis, & filiis filiorum in tertiâ & quartâ progenie*, quia decrevit filios rebelles, rebellium parentum, qui in Ægypto iram Dei in ſe provocarunt, in Tertia & Quartâ progenie ob parentum, ſuaque peccata punire, eorum collo imponendo intolerabile jugum, ut obſtupeſceret & ſciret Iſraël, Jehovam eſſe Deum ſuum Ezech. 20:25. 26. collato Deut. 5:1...5. 29:1. —— 12. Joſ. 5:1. --- 9. Nomen itaque hoc JEHOVA ſuo ambitu complectitur, quicquid de Deo peccatori eſt cognoſcendum, credendum atque ſperandum ut ſalvetur. Atque hinc factum, ut Nomen Dei ſæpe pro ipſo Deo veniat & vice verſâ; videantur ex infinitis locis ſequentia ἐμφατικώτερα 1. Reg. 5:5. 6:1. 1 Chron. 22:19. Joan. 3:16. 17. 18. Matth. 6:9. Actor. 9: 14. 15. Quum ergo Deus dicat de Angelo, quem Ducem itineris daret Iſraëli שמי בקרבו *Nomen meum eſt in medio ipſius* Exod. 23:21. rurſus à poſteriori patet, per illum Angelum filium Dei eſſe intelligendum; quia in illo, quæcunque de Deo cognoſcenda, credenda, atque ſperanda habet peccator ut ſalvetur, ſunt ναὶ καὶ ἀμὴν *Næ & Amen*, teſte Apoſtolo 2. Cor. 1:20. de qua veritate qui copioſius erudiri deſiderat, perpendat quæ leguntur Deut. 18:15...18. Joan. 3. 31....36. Mat. 26:28. Heb. 7:22. 8:6. 9:15. Gal. 3:10. ---- 20. Eph. 1:3. —— 12. Joan. 14: 6. —— 11. 17:3. —— 11. Eleganter huc alludit Paulus Col. 2:9. dicendo, *in Chriſto habitare* πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς *omnem plenitudinem Deitatis corporaliter* & verſ. 3. *in myſterio Patris & Filii eſſe* πάντας τοὺς θησαυροὺς τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως ἀπόκρυφους *omnes Theſauros ſapientiæ & cognitionis reconditos*. Ex quibus omnibus evidens eſt, ſine ſacrilegio hæc Dei verba, *Non uſurpabis nomen Iehovæ Dei tui temerè*, non poſſe exponi niſi de gratiâ in Chriſto exſpectanda & juſtitiâ. Quippe

Nomen Dei, ſi, quæ demonſtravimus, in cumulum colligamus, nihil aliud eſt quàm *Dei robur & potentia, & gloria, prout elucent in viâ, qua peccatorem ſalvat per bonitatem ſuam à peccatis, illa ei condonando gratioſè; ita tamen ut eadem in filio ſuo puniat, ut juſtitia ſua & ſanctitas non minus glorioſa fiat quàm miſericordia: atque eidem juſtitiam, ſanctitatemque largiendo gratis propter filii ſui meritum, ſecundùm promiſſionem Abrahæ factam & jurejurando ſolemniter ſtabilitam.* Evidens ergo eſt, nomen Dei Tribus præſertim modis temerè uſurpari. I. Quando quis Jehovam nuncupat Deum ſuum, & non præſupponit ad illud requiri pleniſſimam ſatisfactionem Filii Dei pro peccatis & obedientiam Legis Fæderis Operum, ut δικαίωμα τȣ̃ νόμȣ *jus legis* in ſe adimpleatur. Nam ſi alterutrum negligat, abnegat Dei ſanctitatem, quâ ita purus oculis eſt, ut non poſſit adſpicere malum Hebr. 1: 13. & juſtitiam, quâ ita juſtus eſt, ut nocentem nullomodo poſſit ducere innocentem, atque ita Dei nomen tremendum, JEHOVA, temerè uſurpat. II. Quando quis ſuis fidit viribus, & juſtitiam ſuam conatur erigere, juſtitiâ Dei, ſanctitateque neglectis, atque hoc fundamento Deum nuncupat Jehovam Deum ſuum, qui ſua opera habebit pro merito juſtitiæ, quo mediante ſalutem conſequitur, interveniente Dei miſericordiâ vitia ſua obliterante: Nam ille abnegat Dei ſanctitatem & juſtitiam imò omnes Dei virtutes, vide Exod: 34: 6. 7. Rom. 9: 30.... 33. 10: 1. — 13. quippe teſte Habakuko cap. 1. verſ. 11. vires ſuas facit ſuum Deum. III. Quando quis in duritie cordis ſui ambulans & reſipiſcentiam negligens, eo audaciæ prorumpit, ut Jehovam nuncupet Deum ſuum, & ſibi ſalutem promittat, quia Jehova dixit ſe eſſe Deum Iſraëlis: Nam ille Dei abnegat ſanctitatem, & eum ſibi ſimilem fingit. vide Pſal. 50: 16. — 22. & Deut. 29: 18...21. Hebr. 12: 12. — 17. Quæ cum ita ſint, haudquaquam mirandum eſt, quod abſolutè dicatur; *Non impunitum feret Jehova, qui Nomen ſuum temere uſurpaverit.* quippe iſtiuſmodi homines fædus Dei abnegant, gloriam Dei ac bonitatem ejus aſpernantur. Etenim fædus Dei eſt; Ego ſum Jehova Deus tuus, aperi os tuum, & adimplebo illud, ego te ſanctificabo. vide Gen. 17: 7. collat. Pſal. 81: 11. Levit. 20: 7. 8. Luc. 1: 68. — 77. Gloria Dei eſt, quod iniquitatem, & defectionem & peccatum condonare queat per miſericordiam inenarrabilem, cum tamen nocentem nullomodo ducat innocentem, propter juſtitiam & ſanctitatem inſuperabilem Exod. 33: 7. 34: 7. Eſai. 5: 16. Bonitas Dei eſt, quod Peccatori ſua peccata gratioſè remittat, eique juſtitiam largiatur gratis, ac quicquid ad fidem, vitam & ſalutem neceſſe habet; atque ejus loco filium unigenitum legi ſubjiciat, ac in mortem detrudat Rom. 3: 23...26. 8: 1...4. 29. — 39. Quod autem ea comminatio abſolutè veniat intelligenda, modus loquendi oſtendit; utitur enim Deus eâdem phraſi, quâ Exod. 34: 7. Moſes exponit, quod Deus nocentem non ducet innocentem. Quia autem ibi in Nominis ſui explicatione opponit remittere iniquitatem, & defectionem & peccatum, & nocentem nullo modo ducere innocentem, nullâ fronte negari poteſt, illud peccatum nunquam iri remiſſum, ſed delinquentem punitum iri, in omnem æternitatem. Quippe Jehova Pſal. 50: 16. &c. in Improbum, qui in fædere Dei gloriatur, quaſi Jehova eſſet Deus ſuus, & gratiam transfert ad laſciviam, acerrimè invehitur; *quid ad te*, inquit, *recenſere ſtatuta mea, & ut ſumas fædus meum in os tuum, atqui tu odiſti diſciplinam & projicis verba mea ponè te. Arguam te, & aciem dirigam contra oculos tuos.* Et Moſes rotundis verbis negat, Deum peccatum illud velle remittere, dicit enim Deut. 29: 18. &c. *Ne ſit in vobis radix fructificans veneno & abzynthio, & fiat, cum*

audierit

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

audierit verba maledictionis hujus, & benedicat sibi in corde suo, dicendo; pax mihi erit, quum in duritie cordis mei ambulabo. לא יאבה יהוה כלח לו: *Non volet Jehova condonare ipsi, sed tunc fumabit ira Jehovæ, & Zelus ejus in virum illum & incumbet ei omnis exsecratio in libro hoc descripta. ac delebit Iehova nomen ejus, ne sit sub Cælo. Et separabit illum Jehova in malum, ab omnibus Tribubus Israëlis.*

§. 71. Sequitur Præceptum Quartum, quod Deus hoc modo expressit: *Recordare Diei Sabbathi, ut eum sanctifices; Sex diebus operaberis, & facies omne opus tuum, at Septimo die Sabbathum erit Iehovæ Deo tuo: Non facies ullum opus, tu & filius tuus & filia tua, & servus tuus & ancilla tua, & jumentum tuum, & advena qui intra portas tuas. Nam sex diebus fecit Iehova Cælum & Terram, mare, & quæcunque in iis sunt, & quievit die Septimo: Propterea benedixit Iehova diei Sabbathi, & sanctificavit eum.* Clarum est, ex eo quod Deus dicat זכור את יום השבת. *Recordare diei Sabbathi*, quod Græci melius cum genuino articulo exprimerent, μνήσθητι τῆς ἡμέρας τοῦ σαββάτου. eum velle, Israelem sibi insigne quoddam Sabbathum in memoriam revocare, de quo antea facta est mentio: sed acriter disputatur, ad quam Cessationem, sive quod idem est, ad quod Sabbathum Deus alludat. Plerique nos ablegant ad Sabbathum primum, de quo mentio fit Gen. 2. atque hoc in dubium vocari non posse autumant, cum Deus in fine Præcepti Israëlem ad creationem remittat. Nos autem ex adverso credimus, Deum respexisse ad dationem Sabbathi, quæ facta est Exod. 16. & verba Gen. 2. descripta nullum alium in finem allegasse, quàm ut reminiscerentur, unde exciderant. Hoc modo se rem hanc percepisse Israël testatur Neh. 9. Nam solemniter sese coram Deo prosternens, & sua peccata secundùm temporum seriem recensens, dicit vers. 13. 14. 15. *Et descendisti in montem Sinai* זאת שבת קרשך הודיעת להם. *Et Sabbathum Sanctitatis tuæ notum fecisti ipsis; & panem de Cælo dedisti ipsis ad saturandum eos, & aquam de Petra profluere fecisti, ut eos potares.* Per Sabbathum ergo in monte Sinai datum populo Dei intelligit Sabbathum, quod Deus Patribus suis notum fecit, quando Mannam de Cælo dedit & aquam ex Petrâ fecit scaturire: Hoc autem est Sabbathum, cujus mentio fit Exod. 16. non verò Genes. 2: Si autem tunc primum Israeli הודיע *notum fecit* Sabbathum, utique hactenus Israel Sabbathum, de quo Deus hic loquitur, ignoravit, ac proinde non observavit. Sed ne videamur quibusdam minutulis solummodo conclusiunculis veritatem hanc munire posse, quæ meritò summi esse momenti ab omnibus judicatur, rem ipsam propius contueamur, & verba Dei Gen. 2. & Exod. 16. expendamus, atque cum aliis locis conferamus, ut nullus remaneat scrupulus. Postquam Deus omnia, quæ creare constituit, creasset, & hominem omnibus, quæ in orbe erant, præfecisset, ut adverteret Deum suum esse finem & observantiæ suæ objectum, omnia approbavit opera sua & diei Septimo benedixit; quæ Moses nobis hisce verbis delineat Gen. 1: 31. &c. *Et contemplatus est Deus quicquid fecerat, & ecce erat bonum valdè. Et factus est vesper & factum est mane, dies Sextus. Et absoluta sunt Cælum & Terra, & omnis exercitus eorum. Et absolverat Deus die Septimo opus suum quod faciebat, & cessavit die Septimo ab opere suo, quod faciebat. Et benedixit Deus diei Septimo, & sanctificavit illum, quia illo cessavit die ab omni opere suo, quod creaverat Deus ut perficeret.* Quandoquidem Deus volebat gloriam suam manifestare per creationem, non potuit ab hoc opere desistere, antequam, quæ constituerat facere eum in finem, fecisset; & præterea antequam illa omnia sic essent disposita & inter se ordinata, ut apta nata essent ad gloriam suam ce-

lebrandam: ubi ergo absoluta essent Cælum & Terra & omnis exercitus eorum, atque ita absolvisset Deus opus suum, contemplatus est quicquid fecerat, & expendit an scopo suo satisfactum esset; quod cum animadvertebat, opus suum approbavit & dixit: Ecce omne valde bonum est. Atque hac approbatione docuit, totum universum sic esse dispositum & ordinatum, hominemque in eo, ut omnia propter se facta esse perspicuum esset, h. e. declaravit, omnia, quæ creaverit, apta nata esse ad demonstrandum, quicquid in universo contineretur, esse ex sese ortum tanquam inexhausto fonte; per se fabrefacta tanquam authorem & Architectum, & ad se tanquam suum finem laudandum & celebrandum disposita. Rom. 11: 36. Quia autem nihil tum restabat peragendum amplius, Deus se quieti potuit dare & cessare ab opere quod fecerat: quare & cessasse Deum hac de causâ Moses refert. Quies ergo illa Dei & cessatio nihil aliud est, quàm demonstratio absolutionis operis & complacentiæ Dei in suo opere, utpote in quo acquiescere, & se oblectare poterat. Quem in finem notandum est, Mosem annotare; Deum benedixisse diei septimo eumque sanctificasse: כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלהים לעשות *Quia in eo quievit Iehova ab omni Opere suo quod creaverat ad perficiendum:* Et Deum in Decalogo dicere: *Nam sex diebus fecit Iehova Cælum & Terram, mare & quæcunque in iis sunt, & quievit die Septimo:* על־כן *propterea benedixit Iehova diei Sabbathi & sanctificavit eum.* Et profectò iis ad gloriam suam peractis Deus non potuit non se dare quieti; Nam cùm cuncta essent facta, quæ facere decreverat, non potuit plura facere, quia sic Decretum suum transcendisset: & cùm omnia exaptasset, ut bona essent in oculis suis, secundùm quod decreverat, non potuit ob eandem causam, aliam illis induere formam, aut alio disponere ordine, quàm singulis jam dederat & assignaverat. Si verò Deus non potuit quiescere à creatione, antequam cuncta absolverat, & apta nata esse viderat ad gloriam suam enarrandam; & ideò quievit, quia omnia exaptaverat & viderat esse bona, imò iis peractis non potuit non se dare quieti, quemadmodum ostendimus; utique sponte sequitur, eum tamdiu illi quieti debuisse indulgere, quamdiu illæ duæ causæ obtinebant; & vice versâ, eum à quiete redire debuisse ad laborem, simulac alterutra harum quicquam detrimenti caperet. Non potest ergo dici, quietem die Septimo inchoatam ejus diei exspiratione fuisse determinatam. Quippe hoc posito sequitur irrefragabili consequentiâ, vel Deum die Octavo rursum debuisse quid de novo creare, Vel quid de novo perficere; atque in eo tamdiu occupari, donec denuò posset dicere, Ecce omnia feci, eaque cuncta sunt bona valdè; hoc autem absurdissimum est, quia arguit Deum quieti se dedisse, antequam omnia creasset & perfecisset contra expressum Mosis, & ipsius Jehovæ testimonium. Sabbathum ergo, seu quies, quam inchoavit Deus die septimo, fuit exordium quietis sine intervallo continuandæ, quamdiu omnia quæ fecerat manerent valdè bona, & in iis Deus se poterat oblectari. Quia autem Deus benedixit illi diei, eumque sanctificavit, propterea quod eo die opus suum absolverat, patet *Benedictionem* denotare, quod in eo die se oblectaverit, tanquam in die fausto atque felici, quia opus suum absolverat, & deinceps se recreare constituerit in opere suo. Nam maledicere diei est diem abominari, & habere pro infausto, ut videre est Job. 2: 14. & toto cap. 31. *Sanctificationem* autem illius diei designare, quod eum diem usurpaverit ad gloriam suam illustrandam ob consummatum opus creationis, vindicando sibi hominem, creatarum rerum in orbe Colophonem, ut ille Dei creatoris sui gloriam deprædicaret, eique laudem tribueret, demonstran-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

monstrando se esse rectum & bonum & soli suo creatori subjectum; atque ita illius auxilio fretus, allaboraret, ut quies Dei porro continuaretur, donec ipse tandem aliquando ex Terris in beatas sedes transferretur, ut cum Deo in gloriâ sine fine quiesceret. Nam Deus illum diem ex impuro non fecit esse purum, quo modo homines post peccatum sanctificantur: Nec eum diem, quia sanctus erat in se, sanctificavit, eo enim modo solus Deus sanctus est, & à nobis sanctificandus; at verò præter hos duos modos sanctificationis nullus alius restat, quàm quo quid secernitur in sacrum usum. Quia ergo Adami cessatio (cujus officium erat, quia erat ישר rectus Eccl. 7: 29. ad Deum tanquam suum exemplar dirigere omnes suas cogitationes dicta ac facta) & illius diei observatio consistebat in celebratione gloriæ Dei, & confessione, quod Jehova justus esset ac sanctus atque benignus, ut pote qui se fecisset rectum atque bonum, præfecissetque omnibus quæ erant in orbe; atque ita in studio quietis Dei servandæ per obedientiam perfectam & desiderio illius potiundi, à posteriori etiam evidens est Adamo non fuisse injunctum, tantum diem septimum, sed universum tempus, quòd à septimo die excurreret, usque dum auferretur ex mundo, hoc modo Deum imitando transigere; quia in eo omnis Adami cultus & universa Religio consistebat. Patet proinde, Adamo non fuisse vetitum laborare die septimo, quia omnium dierum par fuisset ratio, omne enim tempus ei erat sanctum & sanctificandum; Præsertim cum non minus in labore Deum poterat colere, quàm in quiete; quippe rectus erat & rectè facturus omnia, si imaginem Dei, quâ erat condecoratus, h. e. rectitudinem quâ pollebat religiosè in omnibus observasset. Citiùs ex pumice aqua exprimetur, atque ex tenebris lux formabitur, quàm ex hac Dei quiete demonstrabitur, Deum in cyclo dierum septimanæ uno die magis fuisse ab Adamo sanctificandum, quàm alio, & uno tempore magis quàm alio quocunque tempore, & quidem cum cessatione omnimodâ à laboribus. Et certè quomodo Adamo, qui rectus erat, potuisset vacatio à laboribus præscribi, ut majorem haberet occasionem cultus certo die, qui singulis septimanis recurreret, cùm in omnibus, quæ contrectabat, Deum glorificasset, & omni tempore ex æquo Deum in omnibus celebrare debebat? Atque hinc est, quod Moses ne γρὺ dixerit de cessatione à labore, uti neque de licentiâ laborandi sex prioribus septimanæ diebus. Hæc si perpendamus, patebit hoc Sabbathum non esse idem cum eo, quod in Decalogo Deus Israeli injungit: quippe Sabbathum hoc Adamo fuit præscriptum, quum adhuc rectus erat, & abrogatum fuit simulac peccavit. Quia enim Deus quiescebat, & Adam cum Deo & in Deo, propterea quod omnia perfecisset & absolvisset, simulac Adam ex bono factus est malus per peccatum, quies illa necessario fuit perturbata: nam Deus tum non amplius poterat dicere: Ecce omnia quæ feci sunt bona valdè, ac proinde quiescere amplius non poterat, & sese in operibus suis oblectari, uti nec Adam in Deo. Et experientia locupletissimus nobis est testis. Nam mox ac Adam peccaverat & Dei vocem audiebat, abscondebat se intra arbores, Deumque Creatorem suum fugiebat: At Deus mox Adamum cum uxore suâ citabat, accusabat & condemnabat. Quia autem apud se constituerat quiescere in suis creaturis, è vestigio Adamo promissionem dedit de semine mulieris, per quod amicitia inter se & semen mulieris instauraretur, & quies restitueretur. Vide Gen. 3: 1.—— 19. Cùm autem illa quies restitui nequiverit, antequam rursus posset dicere; Ecce omnia quæ feci sunt valdè bona, & id demum post mortem filii Dei potuit dicere: (quippe ille in mortè suâ nos sanctificavit & consummavit Heb. 10; 1.—— 14. ac creaturam

novam

novam esse fecit ad honorem & gloriam Dei. 2. Cor. 5 : 14. ---- 21. unde Apostolus hoc animo volvens dicit Tit. 3 : 5. 6. 7. nos servatos esse post apparitionem Christi διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας καὶ ἀνακαινώσεως πνεύματος ἁγίου *per lavacrum regenerationis & renovationem Spiritus Sancti)* evidentissimè sequitur, illam quietem, illud Sabbathum, de quo Gen. 2. Moses loquitur, non fuisse Israeli injunctum; quoniam tum temporis, cùm legem dabat, adhuc Deus laborabat & παλιγγενεσία atque ἀνακαίνωσις nondum erant absolutæ. Præterea hoc Sabbathum non terminabatur die septimo, neque Adamo injungebatur Septimo die cessare ab opere, sed continuandum erat in perpetuum: illud verò, de quo in Decalogo sermo fit, expressis verbis circumscribitur septimi diei ambitu, & labor omnis eo die proscribitur. Huc accedit, quod post lapsum nulla præcepti de Sabbatho mentio facta sit in sacris, antequam Israel venisset in desertum: ac proinde sine Scriptura statuitur, Adamum post lapsum, aliosque Patriarchas Sabbathum observare debuisse, atque illud observasse: Imò ex dictis liquet, id contra Scripturam statui; quippe, Deus non quiescebat amplius post Adami lapsum, & ut quiesceret denuo, præcedere debebat παλιγγενεσία & ἀνακαίνωσις. Si itaque Deus illis idem Sabbathum præscripsisset, abnegasset suam sanctitatem & justitiam: si Patriarchæ illud sine expresso Dei verbo servassent, promissionem de Christo aspernati fuissent. Patet insuper, hoc Sabbathum non fuisse Typum Sabbathi illius, cujus in Decalogo facta est mentio, ob easdem rationes: Typus enim debet respondere rei cujus est Typus: Sabbathum autem in Decalogo præscriptum ad diem septimum restringitur, & singulis septimanis de novo recurrit, atque in eo opus facere non est licitum, quorum oppositum in Sabbatho, de quo Gen. 2: Moses loquitur, obtinebat, uti ostendimus. Quæ cum ita sint, evidens est, Deum hujus Sabbathi in Decalogo nullâ aliâ de causâ meminisse, nisi ut Israël recordaretur, Deum omnia creasse & perfecisse, ut quiesceret & in suis operibus se recrearet; at Adamum suo peccato illam quietem turbasse, atque ita abrogasse sabbathum illud augustum, suo & omnium suorum posterorum immani damno; Jehovam verò in animo habere, quietem illam instaurare per filium suum, atque hac de causâ nunc injungere septimi diei quietem, ut omnem suam spem ac præsidium suum in ejus obedientiam atque mortem collocarent, quia septimo die post exantlatum redemptionis laborem in sepulchro quiesceret, & in eam quietem suos introduceret. Quum igitur in initio hujus Præcepti Deus dicat Israëli זכור את יום השבת *Recordare diei Sabbathi*, evidens est, eum præsupponere, se Sabbathum Israëli antea dedisse observandum; præteritorum enim recordamur non futurorum: Quumque ante lationem legis Moses nusquam Sabbathi meminerit nisi Gen. 2: & Exod. 16. & prius Sabbathum nequeat intelligi, quemadmodum apertis rerum documentis evicimus, sequitur, Deum populum suum remittere ad Sabbathum, de quo locutus est Exod. 16: h. e. ut cum Israele loquamur, quod ipsis notificavit, quando panem de Cœlo dedit, & aquam ex rupe fecit profluere. Nehem. 9 : 13. 14. 15. restat ergo, quæ ibi, nostro instituto accommoda, dicuntur, percurramus, ut Dei intentionem in Sabbathi institutione facilius penetremus. Postquam ille se mannam Israeli per impluvium de cœlo daturum promisisset, singulis diebus ad satietatem, die sexto autem duplâ mensurâ, quia die Sabbathi nihil de Cœlo decideret; & Israël collegisset die sexto duplâ mensurâ, eâque de causâ Mosem compellassent Antistites, tale ille dedit ipsis responsum. *Hoc est quod locutus est Jehova.* שבתון שבת קדש ליהוה מחר: *Sabbathum*, sive *Cessatio*, *Cessatio sancta Domino crastino die erit:*

Quum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

Quum verò Mannam ſervaſſent & non fœteret die Sabbathi, ut aliis diebus, neque vermibus ſcateret, addit Moſes verſ. 25. *Edite illam hodie* כי שבת היום ליהוה *quia Ceſſatio eſt hodie Jehovæ: hodie non invenietis Mannam in agro; ſex diebus illam colligetis, at ſeptimo die erit Ceſſatio, eo die non erit.* Quum verò ſeptimo die exirent quidam ad Mannam colligendam, dixit Jehova verſ. 28. *quouſque renuitis obſervare præcepta mea & leges meas: Advertite, quia Jehova* נתן לכם השבת *dedit vobis Sabbathum, propterea dat vobis die ſexto panem duobus diebus ſufficientem: Manete quiſque in loco ſuo, ne exeat ullus è ſuo loco die ſeptimo.* Quoniam ſervator noſter Joan. 6: 30. —— 35. docet, mannam ſui fuiſſe typum, facilè colligere datur, ſecundùm analogiam eorum, quæ §. 66. & 67. expoſuimus, quid Deus hiſce voluerit Iſraelem docere: præſertim ſi addamus, nos demonſtraſſe, Deum non poſſe prius à labore redire ad quietem, antequam rurſus dicere poſſit; Ecce omnia feci quæ facere decrevi, & illa ſunt valdè bona. Suppoſito itaque, Mannam eſſe typum Chriſti, & Deum non poſſe redire ad quietem, antequam opus redemptionis cum filio ſuo abſolviſſet, h. e. antequam ipſe eſſet per paſſiones τετελειωμένος conſummatus, & τετελείωκε conſummaſſet omnes in perpetuum, qui ſanctificantur, ut cum Paulo loquamur Heb. 2: 10. & 10: 14. quid potuit notare Manna, quæ cœlitus labebatur in Terram ſiticuloſam, dumetis ſpiniſque horridam, & à populo Dei collecta comedebatur; quàm filium Dei, verum panem cœleſtem, de Cœlo deſcenſurum, & populum ſuum cibaturum ſuâ carne & ſanguine, qui æquè ac reliqui mortales, in ſe conſiderati, nihil boni poterant præſtare; ſed inſtar terræ aridæ fruſtra ſementem verbi divini, niſi gratiâ Dei adeſſet, acciperent? Huc alluditur Eſ. 51: 1. —— 8. 55: 1. ---- 4. Joan. 6: 30. &c. Conferri hic quoque merentur Gen. 3: 15. Deut. 29: 1. —— 6. 30: 5. 6. Eſ. 40: 1. ---- 8. Quid potuit notare mannæ duplicatio ſexto die, poſtquam per quinque dies eam ſimplici menſurâ collegiſſet Iſraël; quàm Meſſiam eo die, qui ordine ſextus eſt, gratiam duplo majorem allaturum ſuis, quàm habuerant hactenus, quæ deſcribitur Dan. 9: 24. & Rom. 5: 6: 7: 8: capp.? quid potuit notare abſentia Mannæ die ſeptimo, & novum ejus impluvium die primo ſeptimanæ ſequentis; quàm Meſſiam eo die ſexto adducturum duplam gratiam, poſt quem die Sabbathi non videretur in Terris, ſed in ſepulchro quieſceret, poſtquam opus redemptionis abſolviſſet, quemadmodum Deus die ſeptimo quieverat poſt creationem univerſi? Huc alluditur, quando reſtitutio hominis & converſio ejus vocatur nova creatio, & redemptio Dei opus nuncupatur vide Ezech. 11: 15. ---- 29. 36: 22. ---- 31. 2. Cor. 5: 14. ---- 21. Eph. 2: 11. ---- 18. 3: 9. --- 12. Gal. 6: 15. Joan. 5: 19. 14: 10. 17: 4. 19: 28. 29. 30. præcipuè verò Joan. 6: 26. ------ 58. quia ibi totum hoc negotium à Chriſto exponitur. Quid denique potuit notare reſtitutio Mannæ die primo Septimanæ ſequentis; quàm reſtitutionem Chriſti ex ſepulchro, h. e. reſuſcitationem ex mortuis in novam vitam die primo temporis ſequentis, h. e. dierum N. Teſt.? Confer Heb. 2: 5. ---- 10. & 1: 6. Hinc circumciſio injuncta fuit die octavo, quia denotabat reſurrectionem cum Chriſto. Gen. 17: 12. collat. Coloſſ. 2: 11. 12. atque hac de cauſâ crebro dies octavus myſticè à Spiritu S. replicatus fuit. Vide Lev. 9: 1. ---- 4. 12: 2. 3. 14: 8. 9. 10. 15: 13. 14. 15. 28. 29. 22: 27. 23: 36. 24: 22. Num. 6: 9. 10. Ezech. 40: 31. 34. 43: 27. Evidens proinde eſt, quando Jehova dicit: *Recordare diei Sabbathi, ut eum ſanctifices*; ipſum voluiſſe Iſraëlem horum omnium eſſe memorem; Quo animadverſo, intelligimus duo ſummi momenti

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

menti documenta Israëli, Sabbathi præscriptione, fuisse intimata; nempe abnegationem propriæ justitiæ, & exspectationem sanctificationis in Messiæ morte & quiete in sepulchro, ut Deus posset salvâ suâ justitiâ & sanctitate esse Deus Israëlis, & εὐδοκίαν habere in semine Abrahæ. Ut autem suam impotentiam ad Dei gratiam promerendam & vitiositatem intelligerent, atque tanto ardentius adventum Messiæ desiderarent, imperavit Deus, ab omni opere abstinerent die Sabbathi, etiam cum in Terram Canaan, hæreditatem Dei & Typum hæreditatis Cœlestis essent ingressi; quia nihil poterant peragere sine peccato, & nihil contrectare, quod non inficerent, adeoque indigni essent, quibus hæreditate Dei uti frui concederetur. Quare illud Sabbathum sanctificabant, quando sua peccata & ἀδυναμίαν profitentes abstinebant ab omni opere, & se à Jehovâ sanctificationem exspectare testabantur; eique gratias agebant, quod adeo benignas de se habuisset cogitationes, ut Abrahæ & semini ejus Messiam promiserit, qui amicitiam per peccatum solutam suâ obedientiâ & morte resarciret, & Israëlem, secundùm promissionem in Paradizo factam ac Abrahæ solenni fœdere addictam, & semini ejus, sanctificaret. Sensus ergo hujus Præcepti est, ut omnia in cumulum colligamus: *Recordare ô Israel, popule, quem mihi elegi in peculium, recordare diei Sabbathi, quem non omnibus populis, sed vobis tantùm dedi, quum mannam de cœlo depluebam; eumque diem sanctifica, abnegando propriam justitiam, & ex adverso omne præsidium collocando in Messiam venturum, mihique gloriam dando, quòd & possim & velim, interveniente ejus obedientiâ & satisfactione, vos sanctificare, eo die sexto, post quem non conspicietur supra Terram, sed in sepulchro quiescet ab opere redemptionis. Utere & fruere itaque hæreditate vestrâ, Terrâ Canaan, quam vobis in pignus hæreditatis cælestis dedi, & labora per sex dies singulis septimanis pro tuo lubitu; at septimo die cessato à labore & omnes tui tecum, quia illum diem elegit Jehova Deus tuus, ut in eo cessaret ab opere redemptionis cum filio suo: Cessato igitur & tu à laboribus tuis, quia nihil facere potes, quod vitiis commaculatum non sit: Cessato, inquam, à laboribus tuis, & revoca tibi in memoriam, Jehovam Deum tuum Cœlum & Terram, mare & omnia quæ in iis sunt, sex dierum spatio fecisse, & quievisse die septimo, ac se in operibus suis oblectasse, atque ideò diem illum faustum felicemque habuisse, eumque, cum omni tempore quod sequeretur, destinasse ad gloriam suam illustrandam, vindicando sibi hominem, operis sui in terris Colophonem, ut ille sine fine Deum suum glorificaret & adspiraret ad quietem cum Deo in gloriâ celebrandam. Hanc quietem volo restituere per meum filium, eamque restituet, quando quiescet à laboribus suis in sepulchro; atque eum in finem tibi dedi hoc Sabbathum in Typum & figuram veræ illius quietis.* Ex quibus luce meridianâ clarius est, præceptum quartum necessariò ad Fœdus gratiæ referendum esse, & nullo modo ad Fœdus operum referri posse. Quâ in sententiâ Deum nobis habemus adstipulantem, siquidem ille Sabbathum hoc nuncupat signum sanctificationis Exod. 31: dicit enim vers. 12. —— 17. *Sabbatha mea observabitis* כי אות הוא ביני וביניכם לדרתיכם לדעת כי אני יהוה מקרשכם. *Quia illud signum est inter me & inter vos ut cognoscatis me esse Jehovam, sanctificantem vos. Et observabitis Sabbathum, quia illud sanctum vobis; qui illud profanaverit morte morietur —— sex diebus operaberis, at septimo die erit* שבת שבתון קרש ליהוה: *Sabbathum, Cessatio sancta Jehovæ.* Ex circumstantiis apparet, Deum solummodo loqui de Sabbatho hebdomadali: pluralis proinde numerus indicat rei excellentiam phrasi Hebræis familiari. Videatur modo Gen. 19: 11. Es. 53: 9. Quomodo poterat illud Sabbathum nuncupari sancta Cessatio, sive Sabbathum sanctum Jehovæ. Et signum

gnum inter Deum & Israelem, quod esset Jehova sanctificans ipsos, nisi sanctè atque decorè Sabbathum observando à Deo suo potuisset petere & exspectare Israël sui sanctificationem? Hæc autem sanctificatio cum fœdere operum nullo modo potest congruere, quia illud non præcipit fidem in Deum sanctificantem peccatorem, sed in Deum condemnantem peccatorem vide Gal. 3 : 12. Jac. 2 : 10. 11. Rom. 4: 2. 3. 8 : 1. 2. 3. Sed nodum illum fortius constringamus. Qui Sabbathum sanctificabat, Dei jussu credere debebat, Sabbathum esse signum inter se & Deum, quod Jehova ipsum esset sanctificaturus. Alterutrum ergo necesse est, vel quod Deus ipsum sanctificaret sanctificatione, quâ aptus redderetur ad fœdus operum perfectè observandum; vel sanctificatione, quâ mediante ut peccator fieret justus in semine mulieris; vel sanctificatione typicâ, quæ sanctificationem in Messiâ obsignabat: præter hasce tres species alia non potest peccatoris sanctificatio concipi. Secundùm fœdus operum verò Deus nullum peccatorem potest sanctificare, quemadmodum ostendimus; ergo necessariò intelligenda est sanctificatio fœderi gratiæ congrua, vel realis vel typica: Et eam conclusionem ex ore Dei nos docet vates Ezechiel: Nam cap. 20. referens, quomodo Jehova in monte Horeb Sabbathum dederit, quod eâdem ratione numero plurali expressit, dicit vers. 12. Dei vicem gerens, illud esse datum, *ut esset in signum inter me & inter ipsos ad cognoscendum* כי אני יהוה מקדשכם *Quod ego sum Jehova sanctificans ipsos*: & hoc vers. 20. per hæc verba exponit. *Sanctificate Sabbatha mea & erunt in signum inter me & ipsos ad cognoscendum* כי אני יהיה אלהיכם, *quòd ego sum Jehova Deus vester*. Est ergo Sabbathum signum, quod Jehova fiet Israëli in Deum, secundùm promissionem Abrahæ datam, & jurejurando confirmatam: significabat itaque Sabbathum & præfigurabat sanctificationem in fœdere gratiæ promissam. Et certè quid potuit Israël aliud intellexisse, quando Jehovam sic loqui audiebat? quippe in proximo Præcepto, ne Nomen suum temere usurparent, sub pœna exterminii prohibuerat, & nunc ipsis in memoriam revocabat, quæ de Sabbatho dixerat, quando Mannam Israëli dedit in cibum, per quam Christum fuisse præfiguratum, non potuerunt fideles tum temporis ignorare, si attendebant ad fædus Abrahæ, Circumcisionem, Pascha, & alia quæ Deus ipsis inculcaverat; imò si saltem memores essent, quid ipsi aliquoties de Deo se credere professi erant Præsertim si addamus Mosem Deut. 5 : 15. huic Præcepto explicationis loco adjecisse. *Et recordaberis quod servus fueris in Terra Ægypti, & eduxerit te Dominus Deus tuus inde manu valida & brachio extenso* על כן *propterea jussit te Dominus Deus tuus Sabbathum observare*. Etenim Sabbathum sive Cessatio, quæ mandatur in memoriam liberationis ex Ægypto domo servitutis, non potuit non, secundùm analogiam Fidei, signum ac sigillum fuisse liberationis per Christum ab omni servitute, & typus quietis post illam liberationem Christi exspectandæ, quemadmodum Circumcisio fuit signum ac sigillum justitiæ fidei Rom. 4 : 11. & typus resurrectionis cum Christo Coloss. 2 : 11. 12. ac Pascha signum ac sigillum, quod servarentur à morte æterna, & τύπος mortis Christi pro suis 2. Cor. 5 : 7. 8. atque mannæ impluvium signum ac sigillum venturi Messiæ, & typus cibationis ad saturitatem sua carne & sanguine in diebus N. Testamenti. Joan. 6 : 26. —— 58.

§. 72. Præceptum quintum sic sonat. *Honora Patrem tuum & matrem tuam, ut prolongentur dies tui in Terrâ, quam Jehova Deus tuus tibi dat*. In Textu hujus Præcepti nulla est difficultas; quippe omnes per Patrem & Matrem ἀναλόγως intelligunt, qui nobis ullo modo præsunt, phrasi Spiritui S. familiari. vide 2. Reg. 2: 12. 5: 13. 13 : 14.

23: 14. 1. Sam. 24: 12. 1. Tim. 5: 1. Pergimus itaque ad promissionem huic Præcepto annexam, quæ diligentem considerationem meretur; quia sententiæ nostræ de Decalogi naturâ non exiguum robur addet. Hanc promissionem non posse de singulis Israëlitis κατὰ τὸ ῥητὸν exponi, omnium seculorum experientia palàm facit: Nam si singuli, qui Patrem atque Matrem honorant, & quibus ullo modo subjecti sunt, hanc promissionem adipiscerentur, utique eorum dies debebant prolongati fuisse in Terrâ Canaan. Imò cum Apostolus Ephes. 6: 2. 3. dicat; *Honora Patrem & Matrem tuam ut benè sit tibi, & sis μακροχρόνιος longævus in Terrâ*; omnes qui hoc observarent Præceptum deberent esse μακροχρόνιοι: at verò constat, sæpissimè tales esse βραχυχρονίους & immaturâ morte auferri, immorigeros autem sæpe esse μακροχρονίους; ad quod probandum infinita possent adferri testimonia. Et certè nodus ille secatur non solvitur, quando dicitur: Si pius filius non fiat longævus, Deus hanc promissionem meliori compensat, videlicet æternâ beatitudine; si verò impius filius dies suos protrahat, illi hæc longævitas in pœnam cedit, ut nempe peccata peccatis accumulando sibi Thesaurum iræ coacervet in diem iræ: Siquidem hoc pacto absoluta Dei promissio in conditionatam mutatur, & tantùm non aboletur. Quod ut pateat, & simul, quomodo hæc promissio sit intelligenda, Mosen consulemus interpretem. Sic ille Lev. 20: 22. 23. 24. Dei vicem sustinens, Israëlem affatur: *Custodietis omnia statuta mea, & judicia mea eaque facietis,* ולא תקיא אתכם הארץ *Et non evomet vos Terra, in quam ego vos introduco, ut in ea habitetis.* Et Lev. 25: 18. *facietis statuta mea & judicia mea* וישבתם על הארץ לבטח *& habitabitis in Terrâ securè.* Quare idem secundum hoc fundamentum Israëlem sustinuit alloqui. Deut. 4: 40. *Custodies statuta ejus & judicia ejus, quæ ego hodie præcipio tibi* אשר ייטב *ut benè sit tibi & filiis tuis post te* ולמען תאריך ימים על האדמה אשר יהוה אלהיך נתן לך כל הימים *& ut prolonges dies in Terrâ, quam Jehova Deus tuus tibi dat omnibus diebus.* Et Deut. 5: 34. *in omni viâ, quam præcepit Jehova Deus vester vobis, ambulabitis:* למען תחיון וטוב לכם והארכתם ימים בארץ *ut vivatis & benè vobis sit, ac prolongetis dies in Terrâ, quam hæreditario jure possidebitis.* Ac Deut. 11: 8. —— 21. *Et observabitis omne Præceptum ut roboremini, & ingressi hæreditario jure possideatis Terram, quò mox estis transituri, ut eam hæreditario jure possideatis* ולמען תאריכו ימים *& ut prolongentur dies in Terrâ, quam Jehova juravit Patribus vestris, se daturum illis & semini ipsorum —— Cavete vobis ne polliceat vos cor vestrum, ut recedatis & colatis Deos alienos & incurvetis vos iis, & exardescat ira Jehovæ in vos, ut Cælum occludat ne sit pluvia, & Terra non det proventum suum:* ואבדתם מהרה מעל הארץ הטבה אשר יהוה נתן לכם *& pereatis subitò de Terrâ bonâ, quam Jehova vobis dat.* Atque Deut. 25: 15. *Pondus integrum & justum esto tibi, Epha integrum & justum esto tibi, ut prolongentur dies tui in Terrâ, quam Jehova Deus tuus tibi dat.* Nec non 30: 17. 18. *Si cor tuum se avertat, & non auscultes, sed impulsus incurves te Diis alienis, eosque colas, Denuncio vobis hodie* כי אבד תאבדון לא תאריכן ימים על האדמה *quod pereundo peribitis, non prolongabitis dies in Terrâ, quò ut venias ad possidendum eam jure hæreditario tu Iordanem es transiturus.* Hæc animo volvens Josua, quum morti jam proximus esset, gravissimam Concionem ad Israëlem de Dei munificentiâ, ejusque cultu, & pœnis pervicaces manentibus, hoc epilogo concludit: cap. 23: 15. 16. *Fiet autem, ut quemadmodum evenit vobis omne bonum, quod Iehova Deus vester vobis promiserat, sic inducat Iehova contra vos omne malum* עד השמידו אותכם מעל האדמה הטובה הזאת *usque dum perdiderit vos ex Terra hac bona, quam vobis Iehova Deus vester dedit:* בעברכם את ברית יהוה אלהיכם *quandoquidem.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

quidem transgressi fueritis Fœdus Iehovæ Dei vestri, quod vobis præcepit, & abeuntes colueritis Deos alienos, & vos illis incurvaveritis. Quare Deus ad Israëlem immorigerum Vatem Jeremiam cum hisce verbis ablegat. Jerem. 25: 4. 5. *Iehova misit ad vos omnes servos suos Prophetas, inde à diluculo indesinenter, at non auscultastis, imò non inclinastis aurem vestram, ad audiendum; dicendo: Revertimini quisque à viâ suâ mala, & à pravitate actionum vestrarum:* ושבו על האדמה אשר נתן יהוה לכם ולאבותיכם למן עולם ועד עולם *Et manete in Terra, quam Iehova dedit vobis & Patribus vestris à seculo in seculum.* Reliqua hisce parallela vide Levit. 26: 1. — 7. 31. 32. 33. Deuteron. 6: 2. — 15. 32: 47. 1. Reg. 9: 6. 7. 2. Reg. 21: 8. Jerem. 7: 5. 6. 7. 1. Chron. 28: 8. Psal. 34: 13. 14. Ephes. 6: 2. 3. 1. Petr. 3: 10. 11. Spectat ergo hæc promissio non singulares Personas sed integrum populum; & non est alligata huic Præcepto soli, sed ad omnia Præcepta Dei, totumque Fœdus ex æquo spectat; à Mose enim passim universo Israëli promittitur perpetua & non interrupta habitatio in Terrâ Canaan in pace & quiete, Si omnia statuta & judicia Dei observarent ac in omni viâ Dei ambularent, & à suâ malâ viâ, pravisque actionibus resipiscerent; si verò Fœdus Dei negligerent ejusque statuta & judicia, & pergerent in suâ malâ viâ, pravisque actionibus, atque Deos alios colerent, dies ipsorum non prolongarentur, sed Terra evomeret eos, & subitò perirent. Et quod valdè notandum est, nusquam in totâ S. Scripturâ ea promissio particulariter applicatur iis, qui Parentes, aut qui eorum loco sunt, honorant; nisi à Paulo Ephes. 6: 2. 3. ibi verò totum hoc repetit Præceptum. Hoc autem Præceptum esse primum cum promissione Apostolus meritò ibidem adstruit, cùm §. 69. & 70. ostendimus Deum viam suam, gloriam, bonitatem & nomen suum delineasse, non verò simpliciter promissionem Israëli dedisse. fatemur quidem, in iis promissionem gratiæ salutaris contineri, quia omnes viæ Dei sunt resipiscentibus gratia & benignitas; verùm, uti diximus, propriè loquendo, ibi non proponitur promissio, sed Deus delineat qualis in se sit, & quam viam observaret in demonstratione iræ suæ & gratiæ juxta temporum seriem. Hinc Moses Deut. 7. 9. 10. Israëlem studens permovere ad obedientiam argumento hinc desumto, non dicit: Scias Jehovam promisisse, se velle visitare peccatum &c. Sed, *scias Iehovam Deum tuum esse* DEUM, *Deum-omnipotentem, fidelem, custodientem Fœdus & gratiam diligentibus se, & observantibus Præcepta sua in millesimam generationem: Et rependentem osoribus suis in faciem donec eos perdat.* Et Num. 14: 17. 18. 19. ubi æstuantem Dei iram precibus placare conatur, non dicit: adimpleatur, Jehova, promissio tua, sed, *Magnificetur quæso nunc* כח ארני VIRTUS DOMINI, *quemadmodum locutus es, dicendo: Iehova* EST *longanimis, & multus gratia, remittens iniquitatem & defectionem, & nocentem nullo modo ducet innocentem, visitans iniquitatem Patrum in filiis, in tertia & quarta progenie. Condona quæso iniquitatem populi hujus secundùm magnitudinem gratiæ tuæ &c.* Pariter & Jeremias fervidissimis precibus suis exordii loco hæc verba præmittit, tanquam descriptionem gloriæ Dei. cap. 32: 17... 19. *Ah Domine Deus! ecce tu fecisti Cælum & Terram virtute tua magna & brachio extenso, & non excedit vires tuas ulla res;* FACIENS *gratiam millibus & retribuens pravitatem patrum in sinum filiorum ipsorum post ipsos Deus ille magnus victor cujus nomen est Iehova Deus exercituum.* Et profectò si res aliter se haberet, mirum foret, quòd Apostolus absque ullâ limitatione dixisset, primum hoc esse Præceptum cum promissione, utpote cujus munus erat mentem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

Mosis interpretari: absoluta enim Thesis illa nullam inflexionem patitur, videlicet quod sit primum Præceptum cum promissione in Tabulâ secundâ, vel cum promissione speciali &c. &c. Maximè autem respuit hanc incrustationem Pastorum *pag.* 101. „Quamobrem Commentatores respondere solent, hoc esse primum Præceptum „cum promissione speciali; quia quæ mandato secundo addita fuit promissio, erat „communis ad omnia mandata, ut ex verbis apparebat; iis qui diligunt me & „mandata mea observant, ut loquitur Rivetus in Decal. Quia communem esse ad omnia mandata, tota clamat Scriptura, uti ostendimus. Majorem etiam difficultatem non habet, quod idem Apostolus, loco commorationis felicis in Terrâ Canaan, substituat longævitatem in Terrâ: Siquidem notum sit, Deum in N. Test. hæreditatem universi orbis suis promisisse, quemadmodum Israëli in V. Test. hæreditatem Terræ Canaan promiserat, ex hoc effato Christi Matth. 5: 5. quod mutuavit ex Psal. 37. μακάριοι οἱ πραεῖς ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσι τὴν γῆν: *Beati mites, quia hæreditario jure possidebunt Terram.* Quâ de re si plenius erudiri desideres, adi sis Psal. 37:46. 47. Esai. 60: 65: 17. — 25. Apoc. 19: 1. — 9. 21. & 22. Et hoc Testamento Dei non adversatur, quoniam Terram Canaam ipsis dare habitandam constituerat, *donec nomen suum magnum esset & illustre* בכל הארץ *in universa Terra* Psal. 8: 2. 9. *& munus purum offerretur ab omnibus gentibus* בכל מקום *in omni loco: quia nomen Dei magnum esset ab ortu Solis usque ad occasum* Mal. 1: 11. Quod cum infinitis in locis esset promissum, & Terra Canaan ob Judæorum contumaciam jam jam *feriretur Anathemate, atque conculcanda daretur gentibus impuris.* Mal. 3: 26. Deut. 29: 23. Luc. 21: 24. Meritò Apostolus *τὴν γῆν Terram*, substituit loco *Terræ Canaan.* Quæ cùm perpendimus, nullomodo dubitare possumus, etiam hoc Præceptum, uti jacet, ad Fœdus operum referri non posse; quippe Jehova, qui sit quod est, partem illam Fœderis, quæ Terræ hæreditatem spectabat, se jam paratum esse exsequi dicit: Etenim jam jam daret illam Terram Israëli in possessionem & quidem in argumentum, quod esset Deus Israëlis, promittitque ipsis hæreditatem diuturnam, ut nempe in eâ possent altâ fruentes Pace filium suum videre auferentem peccata & justitiam seculorum adducentem. Nonne Deus Genes. 17: 7. 8. in Fœdere Abrahæ ordine dixerat; *Ego fiam tibi in Deum, & semini tuo post te; & dabo tibi & semini tuo post te Terram peregrinationum tuarum in possessionem; & fiam ipsis in Deum?* quid igitur poterant fideles cogitare, qui, postquam Deum audiverant præfantem; *Ego sum Jehova Deus tuus*; Et eandem phrasin in singulis Præceptis repetentem, atque ita primam partem impletam videbant Fæderis; nunc audiebant eundem Jehovam hisce subnectere: *Honora patrem tuum & matrem tuam, ut diu vivas in Terra, quam Jehova Deus tuus tibi dat*; quid, inquam, fideles cogitare poterant, quàm Deum nunc alteram Fœderis partem adimpleturum? & promittere longævitatem in illâ Terrâ, ut Tertiam Fœderis partem suo tempore viderent adimpleri? præsertim cùm §. 66. demonstraverimus, Terram Canaan fuisse pignus gratiæ salutaris, atque adeò hæreditatis Cælestis? Dubitare quoque non possumus, cùm Moses & Paulus explicationis ergò adjiciant, *ut benè tibi sit*; & hunc & illum innuere per illa verba gratiam temporalem & æternam: Etenim nequit ex mente Dei cuiquam benè esse, nisi ipsi bene sit secundùm corpus & animam. Sumimus proinde hanc promissionem eo sensu, quo Deus eam exponit Levit. 20: 24. *Et dixi*, inquit, *vobis; vos hæreditario jure possidebitis Terram Canaanitarum, & ego dabo illam vobis Terram in possessionem, Terram fluentem lacte & melle; Ego sum Jehova Deus vester, qui vos secrevi*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

ſecrevi ab omnibus populis. Longævi itaque eſſent in Terrâ Canaan, ut in Terrâ, in quam eos introduxerat Jehova, ſecernendo ipſos ab omnibus populis, & eligendo ipſos in populum peculiarem; atque ita ſe gereret erga ipſos in ea Terrâ, quemadmodum à Jehovâ Deo ſuo poterant ſibi promittere. Quod quibus in rebus conſiſteret, Deus plenius exponit, terreſtria à ſalutaribus ſecernens Levit. 26: 3. —— 13. *Si*, inquit, *in ſtatutis meis ambulaveritis & præcepta mea cuſtodiveritis, dabo imbres meos ſtatutis temporibus —— & reſpiciam ad vos, & fœtificabo vos, ac adaugebo vos* והקימתי את בריתי אתכם *& ſtare faciam Fœdus meum vobiſcum, & comedetis veteres fruges, imò veteres præ novarum copia efferetis; Et collocabo tabernaculum meum in medio veſtrûm* ולא תגעל נפשי אתכם *& non faſtidiet vos anima mea: Et ambulabo inter vos:* והייתי לכם לאלהים ואתם תהיו לי לעם *Et fiam vobis in Deum, & vos mihi fietis in populum* אני יהוה אלהיכם *Ego ſum Jehova Deus veſter, qui eduxi vos ex Ægypto, ne illis ſerviretis amplius, & confregi temones jugi veſtri, fecique vos ambulare rectos.*

Turpiter proinde ſe dant Paſtores, quando auguſtam hanc promiſſionem hoc modo enervant pag. 114.

„ In promiſſione quinto præcepto additâ, vix ſpeciem argumenti deprehendere „ poſſumus, unde inferatur Decalogum eſſe fœdus gratiæ. Nam neque Terra Ca„ naam illic promittitur, ſed benedictio in Terrâ, quam Deus daturus eſſet: neque „ typus & ſacramentum beatitatis ſtatuitur. Neque ſi iſtic ea Terra promitteretur, „ & typus beatitatis ſtatueretur, inde magis ſequeretur, ergo Decalogus eſt fœdus „ gratiæ: quam ex eo, quod Paradyſus Adamo, & quidem ut typus Cœli datus ſit, „ ſequitur Decalogum ipſi fuiſſe fœdus gratiæ. Lex dicit, majores reverenter habe. „ Legiſlator addit, hoc ſi poſſitis, etiam benedicam vobis omni benedictione rerum „ terrenarum. Hoccine eſt legem in fœdus gratiæ mutare?

§. 73. Ex iis, quæ hactenus demonſtrata ſunt, datur legitimâ illatione concludere, Decalogum Iſraëli eſſe propoſitum, ut repetitionem fœderis gratiæ; adeoque ipſum Decalogum eſſe Fœdus gratiæ. Quippe in eo eſt promiſſio abſoluta; Ego ſum Jehova, Deus tuus: & conditio obedientiæ, fac hoc & benè tibi erit, atque Jehova tibi benedicet; & quidem ita ut Jehova promittat, ſe facturum, ut ea obſervent: & ſignum ejus promiſſionis Sabbathum. Imò, nihil eſt in Fœdere cum Abrahamo facto, quod in Decalogo non eſt; nam in eo eſt promiſſio prima, ego ſum Jehova Deus tuus; & ſecunda, dabo tibi Terram Canaan, atque Tertia, fiam tibi in eâ Terrâ in Deum. Quare, vel ipſis Paſtoribus judicibus pag. 27. jure inferre, poſſumus ex his præmiſſis: ergo Decalogus non eſt Repetitio Fœderis operum ſed Fœderis gratiæ Abrahamo & ſemini ejus factæ. Verùm enimvero malumus, præeunte Moſe, rem hanc paulò adhuc ulterius perſequi, quò Dei mens pleno jubare fulgeat, & Concluſio noſtra prorſus evadat irrefragabilis.

Poſtquam Deus Decalogum promulgaverat, multa judicia & ſtatuta ſubjicit, quæ Moſes Exod. 21: 22: & 23: ordine deſcripſit. Quid de hiſce Iſraëlem voluerit credere Dei Legatus, hiſce verbis docet Deut. 4: 12. 13. 14. *Et locutus eſt vobis Jehova Deus veſter, de medio igne & annunciavit vobis* את בריתו *Fœdus ſuum, quòd vobis præcepit obſervare* עשרת הדברים *Decem verba, & ea duabus Tabulis lapideis inſcripſit. Ac eodem Tempore mihi mandavit Jehova, docerem vos ſtatuta & judicia, ut faceretis ea in Terrâ, quò mox tranſituri eſtis, ut eam poſſideatis hæreditario jure.* Diſtinguenda ergo ſunt illa præcepta à Fœdere Dei, & hoc עשרת הדברים decem verbis,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

bis, Decalago, absolvitur. Ubi Deus hæc proposuisset præcepta & statuta, promittit Israëli Angelum, qui ipsos introduceret in illam Terram, & monet ejus voci auscultarent, quia nomen suum erat in medio ipsius Exod. 23: 20. —— 25. Hunc autem Angelum fuisse Dei filium, Angelum Jehovæ κατ' ἐξοχὴν, demonstratum dedimus §. 70. Volebat proinde Deus Israëlem respicere hunc Angelum, filium suum, tanquam Jehovam & Ducem populi sui, atque eâ fide Fœdus in Decalogo propositum observare. Quod ut plenissimè intelligerent, jubet Mosen Exod. 24. fœdus solemniter inaugurare, quare hæc inauguratio accuratè perpendi meretur, ut peremtorium inde eliciamus argumentum. Servus ille fidelis in montem à Deo arcessitur cum Sacerdotibus & Septuaginta Senioribus Israëlis *vers.* 1. Sed Moses solus propè ad Deum accessit, proculdubio ut instrueretur, quomodo fœdus illud inauguraret *vers.* 2. Hisce peractis ille *vers.* 3. recensuit populo את כל דברי יהוה ואת כל שפטים *Omnia verba Jehovæ & omnia judicia*, & universus populus ei voce unâ respondit, dicendo: *Omnia verba quæ Deus locutus est faciemus*. Accuratè Moses distinguit *Verba Dei* à *Judiciis*: quoniam verò omnes leges reliquæ post Decalogum latæ vocentur Judicia Exod. 21: 1. constat, eum per Verba Jehovæ intellexisse Verba decem, h. e. Decalogum & Verbum de Angelo. Cùm autem fœdus Dei solo Decalogo absolvitur, teste eodem vate Deut. 4: 12. 13. (quare & nihil ultra Decalogum Deus pronuntiavit eaque sola Decem Verba tabulis inscripsit Deut. 5: 23. 9: 10. quæ & idcirco לוחות הברית Tabulæ Fœderis nuncupantur. ibid. vers. 11.) Certum est, in Decalogo promissionem de Christo exstare. Verùm illud magis clarescet ex ipsâ inauguratione, quæ hoc modo fuit peracta. Simulac Moses omnia Dei verba in libro descripserat vers. 4. —— 8. *manè surrexit, & ædificavit altare subter montem, & duodecim statuas pro duodecim tribubus Israëlis. Postea misit Juvenes filiorum Israëlis, qui obtulerunt holocausta & sacrificaverunt sacrificia pacifica Iehovæ juvencos. Moses autem accepit dimidium sanguinis eorum, & posuit in crateribus, dimidium verò super altare adspersit. Deinde sumsit* ספר הברית *librum fœderis, & legit audiente populo, qui dixerunt, quicquid locutus est Iehova faciemus & audiemus; Tunc accepit Moses sanguinem, & super populum sparsit, dixitque:*

הנה דם הברית אשר כרת יהוה עמכם על כל הדברים האלה *Ecce sanguis Fœderis, quod succidit Iehova vobiscum super omnibus verbis hisce*. Moses (non tantùm ex eo, quòd Deus immediatè post Decalogi promulgationem subjecit præceptum de altari construendo & holocaustis atque pacificis Sacrificiis offerendis, additâ promissione, quòd ibi ad Israëlem veniret eique benediceret: Sed proculdubio etiam ex peculiari Dei instructione in monte ei datâ) intelligens Jehovam fœdus non facere nisi super sacrificio Psal. 50: 5. quia sine interventu Sacrificii non potest esse Deus peccatoris, cum sine effusione sanguinis non fiat ἄφεσις Hebr. 9: 22. primo mane Altare *construxit*, quo sine dubio ille notatur, qui nostrum Altare est, nempe filius Dei, Hebr. 13: 10. ut autem benedictionem Exod. 20. promissam in Israëlem derivaret, propè illud altare duodecim lapides erexit, repræsentantes duodecim tribus Israëlis: quem in finem juvenibus, promiscuè ex tribubus Israëlis electis, mandavit, ut holocausta & Pacifica offerrent, juxta Dei præscriptum ibidem datum. Hisce, quæ ex circumstantiis clara sunt, suppositis, quid *Iuvenes illi ex Tribubus Israëlis promiscuè electi* denotare poterant; quàm Israelitas sine discrimine tunc adhuc habuisse jus ad Deum, mediante sacrificio, propè accedendum? quo jure deinde per inobedientiam privati sunt vide Ezech. 20: 24. 25. Num 8: 5. &c. Et cap. 17. Quid *juvenes*

ipsi;

ipsi; quàm Christum in flore ætatis sese oblaturum, qui ad illud etiam à Deo erat electus? Esai. 42. Quid *Holocausta*; quàm Christum igne iræ divinæ in totum consumptum iri, quia totus homo subjacebat maledictioni Gal. 3: 12. coll. Psal. 22: & 69? Quid *sacrificia pacifica*; quàm Christum pacem allaturum, postquam esset holocaustum factus Eph. 2: 12. 13. 14? Huc accedit, quòd de pacifico etiam offerens comedebat, vide Levit. 7: 15...19. quo denotabatur nostri communio cum Christo & manducatio carnis ipsius post oblationem, ut vivamus in ipso Joan. 6. Quid *Juvenci*; quàm robur Christi & laborem sub jugo legis in bonum Ecclesiæ suæ, quæ creberrimè cum agro comparatur, vide Num. 19. coll. Hebr. 9: 11...14? Quid *sanguinis in altare effusio*; quàm in Christi sanguine fore veram peccatorum purificationem, & ipsum suo sanguine purgatum iri à peccatis; quæ in se susceperat 1. Joan. 1: 7. Hebr. 10: 29.? ad quod alluditur Exod. 29: 21. quippe ibi Aharon sanguine purificabatur, qui Christum repræsentabat.

Quum autem hæc omnia peracta sint, antequam prælegeret Moses, quæ in libro perscripta erant, & stipularetur obedientiam, clarissimum est, hîc agi de Fœdere, ad cujus ratificationem requirebatur oblatio Christi, & sanguinis ipsius effusio. Hæc verò ad inaugurationem Fœderis gratiæ solummodo requiri nullâ fronte negari potest; quia tota id clamat Scriptura, & idem ex professo demonstratur ab Apostolo Hebr. 9. Liber ergo Fœderis fuit Liber Fœderis Gratiæ; & quia ob Decalogum, qui in eo perscriptus erat, sic vocatur, utique Decalogum esse Fœdus gratiæ necessariò statuendum est. Ne autem vel minima restaret dubitatio, simulac populus restipulabatur, dicendo; quicquid Jehova dixit faciemus & audiemus, Moses *reliquo sanguine populum adspersit*, ut Fœdus ratum esset: quo nihil aliud denotari potest, quàm adspersio sanguinis Christi, ut purgarentur ab omnibus peccatis. 1. Joh. 1: 7. Heb. 9: 14. *Et expressis verbis dixit: Hic est sanguis Fœderis, quod Jehova succidit vobiscum super omnibus hisce verbis.* Sanguis ergo pecuinus repræsentabat sanguinem Christi aliquando fundendum, & obsignabat Israëli, recipienti hocce Fœdus, fœderationem cum Deo in Christo. Atque huic nostro ad verba Mosis Commentario Paulus calculum suum adjicit; quippe Hebr. 9. ex hac διαθήκης hujus initiatione infert, Christum debuisse mori & sanguinem suum effundere: quæ illatio prorsus insipida foret, nisi hæc inauguratio typus & repræsentamen fuisset inaugurationis N. Testamenti per sanguinem Christi. Nam cùm Moses offerri jubet sacrificia animalium, eorumque sanguinem effundit super altare, priusquam Fœdus proponit, & sanguinem illum vocat sanguinem Fœderis, alterutrum necesse est; vel Deum illa sacrificia & sanguinem animalium habuisse pro fundamento hujus fœderis; vel pro Typo Sacrificii & sanguinis filii sui. Si prius, verum non est, Deum animalium oblatione non placari, quæ tamen Davidis est Doctrina Psal. 50. Si posterius; Verum non est, ad Christi sacrificium & sanguinem ejus hîc non alludi. Quum autem prius verum esse nequeat ob testimonium Davidis Psal. 50. ut taceam rem ipsam hoc clamare, & totam huc aurigari Scripturam, posterius verum sit necesse est. Quoniam igitur Christi oblatio, ejusque sanguinis effusio in figura repræsentabatur, utique negari nequit, Israëli Fœdus gratiæ hîc offerri, & animalium oblatione, sanguinisque effusione obsignari in spem sacrificii Christi suo tempore offerendi & sanguinis ejus effundendi. Atque hac de Causâ ipse Jehova, simulac fœdus inauguratum esset, Mosi, aliisque *se videndum exhibuit, habentem sub pedibus suis veluti opus pavimentatum saphiro, & velut Cœlorum substantia nitore*: Nihil enim aliud potuêre hæc secun-

 dùm

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

dùm fidei analogiam & ſtylum Spiritus Sancti repræſentare quàm ἐνσάρκωσιν Filii Dei, & exhibitionem ejus coram Iſraële; præſertim cum Filius Dei eodem modo Ezechieli ſe videndem præbuerit, Cap. 1: 26. 27. 28. Cùm autem Saphirus rubri coloris ſit, uti ex Thren. 4: 7. colligere eſt, quid illud pavimentum rubri coloris & fulgidiſſimus iſte nitor denotare potuerunt, quàm Thronum Regni Chriſti in ſanguine ſuo fundatum iri; & in perfectâ ſuâ obedientiâ. vide Eſai. 53: 9. 10. Hebr. 7: 26. 27. 28. 2: 17. 18. coll. Hebr. 4: 14. 15. 16. 2. Cor. 5: 21. Et certè, nonne Filius Dei carnem induere debebat, & morte atque obedientiâ ſuâ Regnum conſequi in populum Dei, eique adducere liberationem à peccatis ſanctitatem & juſtitiam? 1. Cor. 1: 30. 31. Rom. 4: 23. Cùm itaque tali modo ſe conſpiciendum dabat, ut circumſtantiæ ſuæ apparitionis tale quid deſignare aptæ natæ eſſent, quomodo per illam apparitionem aliud intelligere potuerunt, niſi Deum nugari, & vanis ludibriis populum ſuum lactare crederent? Quod quum abſurdiſſimum ſit, evidens eſt, hanc manifeſtationem Jehovæ Fœderi gratiæ congruam fuiſſe, atque indicium, quòd Deus credentibus non eſſet futurus ignis conſumens, licèt adeò terribili ſpecie legem promulgaſſet. Et hoc innuit Moſes, quando verſ. 11. dicit: *Et ad ſelectos Filiorum Iſraëlis non extendit manum ſuam, ſed poſtquam Deum vidiſſent ederunt & biberunt.*

Summum proinde pro noſtrâ ſententiâ argumentum eſt, Quod filius Dei videndum ſe exhibuit, poſtquam Fœdus inauguratum eſſet: quippe eo denotabatur, quòd ipſe eſſet baſis & cauſa Fœderis illius, ac proinde non poſſe non illud eſſe fœdus gratiæ. Huc accedit, quod ipſe ille Dei Filius, qui videndum ſe exhibuit, Decalogum promulgavit: Nam, ut alia loca prætermittamus, apertis verbis id affirmat Stephanus Actor. 7. dicit enim verſ. 38. *Moſen fuiſſe in comitiis populi cum Angelo ipſum alloquente in monte Sinai, & accepiſſe verba viva, ut ea traderet Iſraëli.* Cum itaque idem Angelus Jehovæ legem promulgavit, & ſe tali in emblemate videndum exhibuit, qui Abrahæ filium ſuum immolanti benedixit, promiſſioneſque in fœdere factas jurejurando confirmavit Gen. 22: 15. ., 18. Qui Jacobo viſus eſt in ſomno, eique benedictionem Patris Iſaaci confirmavit. Gen. 28: 10. —— 19. Coll. 31: 11. 12. 13. Qui Moſi apparuit in rubo, eumque inſtruxit, quomodo Iſraëlem populum ſuum ex Ægypto redimeret, & promiſſiones Patribus factas adimpleret Ex. 3. Qui Exod. 23. promittitur Iſraëli in Deum, & Qui Iſraëlem juxta promiſſionem eduxit ex Ægypto, & in Terram Canaan introduxit, atque promiſit, quod fœdus ſuum cum ipſis in æternum non faceret irritum; Jud. 2: 2. 3. quomodo quis, cui ſanum eſt ſinciput, colligere poſſet, Decalogum non eſſe Fœdus Gratiæ? imò quomodo quis Dei timens, qui aliquantiſper ad vias Dei attendit, & Moſen ducem ſequitur in iis, quæ aſſerit, colligere auderet, Decalogum non eſſe Fœdus Gratiæ? Quum ille ex ore Dei referat, poſt inaugurationem ſolemnem fœderis hujus Exod. 34: 27. 28. Decalogum eſſe fœdus cum Iſraële erectum, adeoque ſolo Decalogo Fœdus illud abſolvi? Et tali oratione Iſraëlem ad obedientiam conetur permovere Deut. 10. 12. &c. Poſtquam narraverat, quomodo Deus ſecundâ vice Decalogum tabulis inſcripſit? *O Iſraël! quid* יהוה אלהיך *Jehova Deus tuus poſtulat â te niſi ut Jehovam Deum tuum timeas, in omnibus viis ejus ambules, eum diligas, & colas Jehovam Deum tuum toto corde atque integrâ animâ; ut cuſtodias præcepta Jehovæ, & ſtatuta, quæ ego hodie tibi præcipio* לטיב לך *ut benè tibi ſit? Ecce Jehovæ Dei tui ſunt Cæli & Cæli Cælorum, ac Terra, & cuncta quæ in eâ ſunt: tantùm Patres tuos Iehova amore*

com-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

complexus est, & vos, semen eorum, elegit post ipsos ex omnibus populis, ut hodie apparet. Quamobrem, circumcidite præputium cordis vestri, & nolite deinceps cervicem vestram indurare. Siquidem Iehova Deus vester Deus Deorum est, & Dominus Dominorum, Deus-omnipotens, magnus, fortis & terribilis, qui neque personarum rationem habet, neque dona accipit. Timeto itaque Iehovam Deum tuum, eum colito, & ei adhæreto, ac per nomen ejus jurato; ipse est laus tua & Deus tuus qui tuâ causâ magna illa & stupenda fecit, quæ oculi tui spectarunt! Quæ profectò adhortatio non magis fœdus operum redolet, quàm omnes Christi & Apostolorum admonitiones, ut veritatis amanti collationem inter illas & hanc instituenti luce meridianâ clarius evadet. Quod cum neglexerint Pastores, & secundùm pessimum morem, qui ex Ecclesiâ Pontificiâ in ipsam Reformatam Ecclesiam per istiusmodi φιλοπρωτεύοντας introductus est, θαυμάζοντες τὰ πρόσωπα ὠφελείας χάριν *admirantur personas utilitatis causâ*, hinc, postquam diu multumque eâdem chordâ oberrarunt, tandem Maresianâ methodo, detestabilem hunc Colophonem disputationi suæ imponunt pag. 82.

„ Concludimus verbis Clarissimorum Theologorum, qui ita censuerunt; uti Beza ad 1. Joh. 2:7. Sit autem hoc inter hæc duo discrimen, quod lex, quid sit faciendum, Euangelium quid sit credendum docet. Perkins ad Gal. 3:19. Discimus hinc errare fallique Pontificios: quando docent legem & Euangelium esse idem quod ad doctrinam, & ipsam substantiam. Walæus Tom. 2. pag. 149. a. b. Hic mysterium iniquitatis latet, à tota Veteri Ecclesia in Pelagianis rectè condemnatum. Ain tu legem homini lapso & peccatori esse latam ex fœdere novo & gratioso? An ergo fœdus legale vobis fœdus est novum? Reliquos passim adducimus.

Nos verò ex adverso, qui per Dei gratiam toto corde detestamur, quod Rabbi loquatur in nomine Rabbi, & cane pejus ac angue odio habemus Pharisaicum hunc clamorem, ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις *dictum est à veteribus*, præeunte Stephano per Spiritum Sanctum agitato, concludimus: Decalogum respectu Israëlis nihil aliud continere, quàm λόγια ζῶντα *verba viva*, quibus vivificarentur ex morte peccati, ut in æternum in Christo & cum Christo viverent.

§. 74. Nunc ordo postulat, Decalogum integrum propiùs contueamur, ut ad diversarum locutionum, quibus Spiritus Sanctus, quando de lege sermonem facit, utitur, conciliationem viam sternamus. Ad hoc autem diligens præcipuè Quarti Præcepti consideratio requiritur, quia cœtera ex illius cognitione pendent: Animus proinde est, hoc loco expendere, quid *de Sabbathi moralitate*, ut loquuntur, sit habendum, quæ quæstio secunda est, quam nobis ventilandam sumsimus, occasione hujus Decreti D. Maresii. p. 26. in med.

„ Debent porro promittere Professores — quod nominatim, circa materiam Sabbathi, velint deinceps stare judicio Synodi ejusdem Nationalis Dordracenæ, nec unquam ei obloqui, aut ulterius procedere. Hoc verò judicium his Articulis comprehensum est I. *In quarto legis præcepto aliquid est cæremoniale aliquid morale. II. Cæremoniale fuit, quies diei septimæ à creatione & rigida ejusdem diei observatio, judaico populo peculiariter præscripta. III. Morale verò, quod certus & status dies cultui Dei sit destinatus, & tanta quies quanta ad cultum Dei sanctamque ejus meditationem est necessaria. IV. Abrogato Judæorum Sabbatho, dies Dominicus Christianis solemniter est sanctificandus. V. Hic dies inde ab Apostolis in priscâ Catholicâ Ecclesiâ semper fuit observatus. VI. Idem dies sic cultui divino est consecrandus, ut in eo cessetur ab omni-*

bus, exceptis eis, quæ ſunt charitatis, aut præſentis neceſſitatis: & ab ejuſmodi recreationibus, quæ Dei cultum impediunt. Quare autem hoc Decretum D. Mareſius aliis adjunxerit, hæc ipſius verba, quæ præcedentibus immediatè ſubjungit, prodocent:

„Et certè hoc in capite eſt mira ἀκαταστασία hodiernorum Novatorum. Cocceja-
„ni & Carteſiani Sabbathi legem merè cæremonialem faciunt in Decalogo, ut nos
„ullo modo eâ teneri negent.

Nos ut, quid de Sabbatho Quarti Præcepti ſit ſtatuendum, oſtendamus, eadem qua hactenus methodo Moſis veſtigia prememus. Ille nos ex ore Dei docet Ex. 24. in Decalogo eſſe diſtinguenda תורה *Doctrinam*, & מצוה *Præceptum:* hæc enim ejus verba ſunt verſ. 12. *Et dixit Jehova Moſi, aſcende ad me in montem, & ibi maneto, nam dabo tibi Tabulas lapideas* והתורה והמצוה אשר כתבתי להורתם *& Doctrinam & Præceptum, quæ ſcripſi ad ipſos erudiendum.* Nam quod tantùm עשרת הדברים *Decem verba*, Tabulis illis inſcripſerit ex Exod. 34: 27. 28. Deut. 5: 23. aliiſque locis evidens eſt. Quid תורה notet vidimus §. 65. מצוה autem propriè *Præceptum* deſignat; quippe deſcendit à צוה, quod *Præcipere* ſignificat, vide Exod. 16: 34. Num. 15: 23. & paſſim. Notabile autem inter illa duo diſcrimen dari, liquet ex 2. Chron. 19. quoniam Joſaphat ibi Levitis & ſacerdotibus injungens Iſraëlem inſtruere, & lites dirimere, inter alia dicit verſ. 10. *Quæcunque lis ad vos pervenerit de diſcrimine inter cædem & cædem* בין תורה למצוה INTER DOCTRINAM ET PRÆCEPTUM, *ſtatuta ac judicia, admoneatis eos, ne rei fiant Jehovæ, & fervens ira vobis, fratribuſque veſtris incumbat.* Quod diſcrimen quâ in re conſiſtat David nobis ſic inculcat. Pſal. 19: 8. 9. תורת יהוה DOCTRINA DEI *perfecta eſt, reſtituens animam; Teſtimonium Jehovæ eſt certum, ſapientem reddens fatuum: Mandata Jehovæ ſunt recta, lætificantia cor:* מצות יהוה PRÆCEPTUM JEHOVÆ *clarum eſt, illuminans oculos.* Eſt ergo תורה in contradiſtinctione ad ſequentia, Doctrina Gratiæ ſalutaris, quæ peccatori viam monſtrat ad ſalutem; quippe eſt Doctrina in ſe, & ratione uſus ſui, undiquaque perfecta: Lex autem fœderis operum non eſt integra reſpectu peccatoris; quia ἠσθένησε διὰ τῆς σαρκὸς *infirmata eſt per carnem*, teſte Apoſtolo Rom. 8: 3. Et nihil minùs de ea dici poteſt, quàm quod *animam peccatoris reſtituat*; quia nil aliud efficere valet, quàm damnare peccatorem Gal. 3: 12. Rom. 3: 20. Quia autem ex adverſo nulla Doctrina animam peccatoris priſtino ſuo nitori reſtituere poteſt, & convertere (utrumque enim שוב denotat, ut Hebræorum filiis notum) præter Doctrinam Fœderis Gratiæ; ſequitur *Teſtimonium Jehovæ* diſtinctè conſideratum eſſe Teſtimonium, quod de Filio ſuo, vero ſemine Abrahæ, dedit; nempe ſalutem in eo eſſe & in nullo alio. vide Gen. 3: 15. 22: 16. 17. 18. 1. Joh. 5: 9. Act. 4: 12. Nam illud teſtimonium omni exceptione majus eſt, vide Heb. 6: 12. — 19. 1. Joh. 5: 10. 11. 12. & *ſtultos erranteſque ſapientes reddit*; facit enim, ut non amplius cæſpitare poſſint; & vanis rerum ludibriis in transverſum abripi. Heb. 6: 12. — 19. 1. Joh. 5: 10. 11. 12. Ac *Mandata Jehovæ*, officia quæ Deus mortalibus præſcripſit; ſine quorum obſervantiâ non poſſunt Deo εὐαρεστῆσαι *placentia facere* Heb. 11: 6. Nam illa ſunt *recta*, quia nihil æquius poſtulari poteſt, quàm ut ii, quos Deus ſuâ gratiâ beat, in Dei præceptis ambulent, & ſeſe, ut Dei filios renovatos ad imaginem Chriſti, & rectitudinem, quâ Adam pollebat in conditu Eccl. 7: 2. 9. decet, gerant. Vide Rom. 6: & paſſim alibi. Eſtque eorum mandatorum proprium, *lætificare cor*; quia conciliant homini παῤῥησίαν & πεποίθησιν. Vide 1. Joh. 1: 6. 7. 2; 1. -- 6.

2 : 1. — 6. Heb. 3 : 12. 13. 14. &c. Ex quibus liquet מצות יהוה *Præceptum Jehovæ*, ſeparatim à præcedentibus conſideratum, eſſe præceptum, quod Chriſto noſtro loco incumbebat cuſtodire; nam Doctrina Jehovæ non poteſt animam noſtram reſtituere, & Teſtimonium Jehovæ ex ſtultis ſapientes reddere; nec Mandata Jehovæ cor noſtrum lætificare, niſi ſupponamus Chriſtum מצות יהוה præceptum Jehovæ noſtro loco obſervaturum eſſe vel jam omnino obſervaſſe. Vide Eſai. 53 : Rom. 8 : 1. — 4. Heb. 9 : 23. — 28. 2 : 14. — 18. Meritò autem Præceptum hoc *clarum* nuncupatur, quia per totam Scripturam hoc Dei jus expoſitum eſt, & ubivis inculcatum: *Illuminat* etiam *oculos* peccatorum, ut evidentiſſimè intelligant, Deum non poſſe fieri Deum peccatoris, niſi Filius loco ipſius Præceptum hoc obſervet; atque ita promereatur vitam, & violationem hujus præcepti ſuâ paſſione & morte expiet. Gal. 3 : 10. — 13. Heb. 7 : 26. 27. 28. Quæ cum ita ſint, patet, in Decalogo תורה notare Doctrinam Fœderis Gratiæ, in quâ ſemini Abrahæ via in Cœlum monſtratur, & omnia, quæ ad ſalutem & fidem ſunt neceſſaria, gratuitò promittuntur; מצוה autem Fœderis operum compendium in eo delineatum, quod Meſſiæ obſervandum incumbebat, ut Deus ſine perfectionum ſuarum læſione, imò ſummâ cum gloriâ, ſemini illi in Deum fieri poſſet; & Mandata Jehovæ, quæ fideles obſervare debent tanquam typum ſanctitatis Jehovæ atque reſipiſcentiæ normam. Ingens huic noſtræ conſiderationi robur addit Deus apud Ezech. cap. 20. Etenim vates Dei vicem gerens ſic de Decalogo loquitur verſ. 11. 12. *Eduxi eos ex Ægypto, & deduxi eos in deſertum & dedi ipſis* את חקותי *ſtatuta mea* ואת משפתי *& judicia mea feci eos cognoſcere* אשר יעשה אותם האדם וחי בהם *quæ ſi faciet homo vivet in illis* וגם את שבתותי *Et quoque Sabbatha mea dedi ipſis, ut eſſent in ſignum inter me & ipſos ad cognoſcendum, quòd ego ſum Jehova ſanctificans ipſos.* Eum de Decalogo loqui, omnes circumſtantiæ arguunt: præſertim ſi conferantur cum iis, quæ habentur Neh. 9 : 13. 14. Cum autem Deus, quando in Sinai deſcendit, quod factum, quando Decalogum promulgaret, dicat, ſe dediſſe Iſraëli ſtatuta ac judicia atque etiam Sabbatha, evidens eſt, in Decalogo contineri illa ſtatuta & judicia atque Sabbatha, de quibus hîc loquitur Vates. Cùm itaque חקק unde חק derivatur, denotet aliquid *accuratè delineare, effigiare, exarare*; Vide Ez. 4 : 1. Prov. 8 : 27. 28. 29. חק deſignabit *delineationem*, ſive *definitionem accuratam*. Hæc ergo ſunt ſtatuta Dei definita, quibus nihil eſt addendum & à quibus nihil detrahendum eſt. Et quum שפט unde משפט deſcendit, *Judicare* deſignet; vide Jud. 16 : 31. & Eſai. 1 : 7. משפט erit *Judicium*; vide Eſ. 56 : 1. & paſſim, Judicia hæc notabunt præcepta Dei, ſecundùm quæ judicium ſuum inſtituet de bono & malo. In Decalogo proinde concurrunt ſtatuta Dei accurata & immota ac judicia, ſecundùm quæ Deus ſententiam feret de omnibus omnium mortalium actionibus, atque Sabbathum quod Sabbatha juxta Hebræorum phraſin in plurali numero vocatur, quia eſt שבתון שבת קודש ליהוה *Sabbathum, Sabbathum Sanctum Jchovæ*, Exod. 16 : 23. & 31 : 15. reliqua alia Sabbatha, quæ in deſerto deinceps data ſunt excedens, eorumque δήλωσιν includens. Quare Iſraël Neh. 9 : 14. hæc rememorans, teſtatur Deum patribus ſuis tum temporis *notum fuiſſe Sabbathum ſanctitatis ſuæ.* Quomodo verò ſtatuta & judicia atque hoc Sabbathum κατ' ἐξοχὴν ab invicem diſtinguenda veniant, determinatio illis & huic adjuncta prodocet: Nam ſtatutis & judiciis additur Regula ſive poſtulatum Fœderis operum; Sabbatho autem promiſſio Fœderi Gratiæ conveniens. Etenim de priori Paulus teſtatur, quod ad Legem ſpectet & juſtificationem ex eâ:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

dicit enim Rom. 10:5. *Moses describit justitiam τὴν ἐκ τοῦ νόμου quæ ex lege est, dicens, qui fecerit illa homo vivet in illis.* vide Lev. 18:5. & confer Nehem. 9:29. & Gal. 3:12. De posteriori id ostendimus §. 71. Ex quibus liquet, in Decalogo exstare præcepta fœderis operum & promissionem Fœderis gratiæ. Quum ergo Deus dicat Exod. 24:12. se scripsisse *Doctrinam & Præceptum ad erudiendum Israëlem*, non potest per מצוה aliud intelligi, quàm compendium Fœderis operum, & תורה compendium Fœderis Gratiæ, quod maximè in quarto præcepto elucet, quia Sabbathum datum est in signum sanctificationis. Quia autem Decalogus Israëli tanquam Fœdus gratiæ datus est, uti §. 65.——73. operosè demonstravimus: Hinc ille à potiori parte vocari consuevit תורה *Doctrina:* quâ de causâ Deus dicit Exod. 16:4. se dedisse mannam *ut tentaret Israëlem, an* בתורתו *in Doctrinâ suâ* h. e. in Decalogo suo, *incederent*.

Est ergo ac si Deus in Decalogo dixisset: *ô Israël! generosa generosi omnium fidelium Patris Abrahami soboles, nosti Adamum peccando violasse Fœdus operum, quod cum ipso erexeram, & te unà cum reliquis maledictioni obnoxium reddidisse: Nosti etiam, me Fœdus cum Patre tuo Abrahamo percussisse, quod ipsi & semini ipsius post ipsum in Deum forem: hujus contractus memoria mihi neutiquam excidit, sed econtra eduxi te ex Ægypto, ut adimplerem jusjurandum meum. Ego sum Iehova, qui eundem me esse ostendam erga te, qui fui Abrahæ & adhuc sum: Et ecce non postulo à tuâ manu, factis promerearis, ut fiam tibi in Deum, non enim tecum Fœdus operum erigo sed gratiæ: quippe sum jam omnino Deus tuus, quia dilexi patrem tuum, & illi juravi, quod Deus tuus essem. Caveto igitur popule mi, caveto, inquam, tibi, ne gloriam meam alteri des, aut laudem meam sculptilibus. Caveto tibi, ne cogites, me posse habere communionem tecum, & peccata posse remittere absque satisfactione, aut justitiam meam largiri sine interventu perfectæ obedientiæ Fœderis operum; sic enim Nomen meum augustissimum,* JEHOVA, *ferres in vanum, quod nullo modo impunitum dimittam, quia involvit abnegationem Fœderis & mearum perfectionum; quare semper acerrimè pro hoc meo Nomine zelabo. Exspectato proinde juxta promissionem, sanctificationem à peccatis, interveniente obedientiâ & morte seminis Abrahæ per excellentiam. Et ut in eam spem animos vestros magis erigerem, ecce injungo vobis Sabbathum, in signum hujus sanctificationis & novæ quietis, quæ per Messiam reparabitur, ad exemplar quietis primæ post consummationem creationis; quam Adam peccando disturbavit. Honorate Parentes & omnes, quos tibi præposui, ut alteram Promissionis partem, de felici & diuturna possessione Terræ Canaan, stabilem tibi reddam, & Messiæ adventum in fide præstoleris, qui in medio tui obambulabit, & te instruet atque tandem sanctificabit, & tertiam partem promissionis in fœdere factæ adimplebit. Sufficiat, quòd hactenus te variis peccatis commaculasti, ne amplius proximum ullo modo lædito, sed ambulato coram facie mea & esto integer, ut Abraham Pater tuus, & proximum amato sicut teipsum, nullo discrimine habito, de qua gente aut natione sit, in Testimonium quod ardenti desiderio exspectes vocationem reliqui seminis Abrahæ, ut omne semen mulieris unum fiat in me & ego in illo.* Decalogus ergo est Fœdus Gratiæ, super obedientiâ Messiæ fundatum: atque, ut hoc clarè intelligeret Israël, omnia præcepta Fœderis operum in eo expressa sunt. Ne verò ad alteram partem deflecteret, & ex præceptorum illorum commemoratione colligeret, respectu sui esse repetitionem Fœderis operum, sedulò Deus cavit. Nam antequam Israeli illa præcepta proponit, per quæ nemo salvari potest, nisi qui ea fecerit, & sine ullo defectu perpetuo in omnibus manserit Gal. 3:10. 12. Jac. 2:10. præfatur: *Ego sum Jehova*

Deus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

Deus tuus: Quibus verbis evidenter docet, se non requirere observantiam eorum præceptorum, ut mediante illa eorum fiat Deus; sed velle Israëlem, priusquam secundùm ea præcepta vitam suam instituant, præsupponere, quòd jam omnino esset ipsorum Deus, qui efficeret, ut in præceptis suis ambularent, juxta Lev. 20:7.8. præsertim cum absolutè dicat: *Ego Jehova Deus tuus*. Sic enim κτ̀ τὸ ῥητὸν legitur: Illud autem aliter exponi non potest, si latitudo phraseos salvabitur, quàm Ego, qui sum Jehova, non nomine tantùm & promissione, sed re ipsâ, & præstatione eorum quæ promisi, atque secundùm utramque partem ὁ ὢν ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος seu ἐσόμενος, Ego fui Deus tuus, cum te in Ægypto elegi mihi in populum, quemadmodum Abrahæ solemniter juravi, & quia Deus tuus tum omnino eram, eduxi te ex Ægypto, ac tuli te alis aquilinis, atque ad me adduxi, ut esses mihi regium sacerdotium, & gens sancta: Ego adhuc sum Deus tuus, semperque manebo Deus tuus: Nam consilium meum stat, & nulla variatio apud me est, vel transmutationis obumbratio. Ne autem vel minima dubitandi ratio Israëli reliqua maneret, quinque priorum præceptorum Textui eadem verba inseruit: Et in Præcepto quarto Sabbathum ipsis dedit in signum, quod juxta hanc promissionem eos in Messiâ sanctificaret.

§. 75. Excussâ hoc modo Naturâ Decalogi & partium ejus, atque intentione Dei in ejus promulgatione, opus non est longâ demonstrationum serie ad probandum, quid de Quarti præcepti moralitate statuendum sit: Perspicax enim & attentus Lector sponte suâ ex præcedentibus id elicere valet: quia tamen res hæc summi est momenti, non inconsultum judicavimus, etiam huic paulisper immorari, eademque qua hactenus Methodo, quicquid considerationem meretur, perpendere, atque ad Sacram Scripturam explorare. Patres & post ipsos Scholastici Decalogum vocarunt *Legem Moralem*, dixeruntque in eo esse *Decem præcepta moralia*. Theologi sine examine, uti fit, hosce duos Terminos ἀπαιδεύτως arripientes, concluserunt, Decalogum esse *fœdus operum*, quia est *Lex Moralis*, & *præceptum de Sabbatho* si non in totum, saltem ex parte, *esse morale*, quia si Lex, quod præsupponunt, sit moralis, omnia ejus præcepta moralia sint necesse est. Hisce duobus infaustis Terminis debentur omnes rixæ de Decalogi & Sabbathi naturâ motæ; & per illos solos stat, quod jam dudum lites illæ non fuerint determinatæ, & susurrationes sopitæ. Ut autem ordine agamus, ante omnia despiciendum venit, quid per *Morale* intelligant nostri Theologi. Patres Synodi Dordracenæ Sess. 164. *art.* 3. *De Sabbatho*, dicunt: *Morale in hoc Præcepto esse, quod certus & status dies cultui Dei sit destinatus, & tanta quies, quanta ad cultum Dei, sanctamque ejus meditationem sit necessaria*: atque hoc opponunt *Cæremoniali* parti ejusdem præcepti, quam asserunt *art.* 2. fuisse *quietem diei Septimæ & rigidam ejus diei observationem Judæis præscriptam*. Morale ergo est quod perpetui juris est, & abrogari nequit; imò quod pertinet ad Legem naturâ notam & Fœdus operum. Quare D. Walæus ejusdem Synodi membrum, de hac agens Controversia, pro æquivalentibus habet esse Cæremoniale & per adventum Christi abolendum; Sic enim loquitur: *Merè Cæremoniale esse hoc præceptum, ac proinde per adventum Christi planè abolitum hodie ferè sentiunt Anabaptistæ*. Demonstrandum ergo nobis est I. *Sabbathum non spectare ad Legem Naturæ*. II. *Præceptum hoc non esse ad Fœdus Operum referendum*. III. *Sabbathum Quarti Præcepti fuisse abolendum*. IV. *Sabbathum illud esse post Christi adventum abrogatum*.

Primum quod attinet, illud demonstratur per experientiam; nam Gentiles, qui

legem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

legem Dei sciverunt Rom. 2: 14. 15. Et jus Dei Rom. 1: 32. Sabbathum tamen ignorarunt. Et profectò, quomodo homo potuisset cognoscere, Deum sex diebus opus Creationis absolvisse, nisi Deus id ei indicasset? hoc autem novisse debebat, si Septimo die sciret sibi ab opere esse cessandum; quia Deus hanc quietis suæ rationem disertis verbis allegat in Decalogo. Imò cùm Sabbathum hoc ostendimus aliud esse quàm Sabbathum, de quo Gen. 2. mentio fit, & Israëli primum notificatum fuisse in deserto, ac signum fuisse, quòd Deus eos sanctificaret §. 71. quomodo affirmari potest, Præceptum de hoc Sabbatho naturâ notum fuisse? Huc accedit, si Natura notum sit, Septimo die esse cessandum ab opere, non posse in illius diei locum alium Septimanæ diem substitui, nisi contra principia justi & æqui omnium hominum cordibus insculpta; ex quo sequeretur institutionem Diei Dominicæ naturalem æquitatem destruere, & jus Dei violare; quod absurdum esse quivis Christianus videt. Effugium, quod comminiscuntur moralitatis Patroni, ad vim hujus Argumenti eludendam nullius momenti est; nempe *Naturâ notum esse uno die ex Septem esse cessandum ab opere:* quia etiam hoc præsupponit, naturâ notum esse, Deum sex dierum spatio mundum condidisse, & ideò Septimo die ab opere cessasse, quia omnia erant facta & valdè bona in oculis Dei; quod cùm naturâ notum non sit, uti constat, & quilibet in se experiri facilè potest, etiam alterum, quod huic fundamento innititur, naturâ notum non sit necesse est. Quod verò ad hoc regerant, Apostolum id clarissimis verbis docere Rom. 2: 14. 15. in eo haud parum hallucinantur: Nam non dicit ὅλον τὸν νόμον *totam Legem* Gentilibus notam fuisse, & cordibus ipsorum inscriptam, sed τὸ ἔργον τοῦ νόμου *opus legis*, h. e. quicquid ad τὰ ἔργα τοῦ νόμου *Opera Legis*, sive ad διαθήκην τῶν ἔργων *fœdus operum* spectat. Apostolus proinde nobiscum sentit & apertè excludit præceptum de Cessatione seu Sabbatho: Nam præceptum de Sabbatho dicit לא תעשה כל מלאכה οὐ ποιήσεις πᾶν ἔργον *non facies ullum opus*. Profectò si apertissimè voluisset docere, omnia Præcepta Legis, excepto Præcepto de Sabbatho, Gentilium cordibus insculpta fuisse, quomodo clarius id exprimere potuisset, quàm dicendo τὸ ἔργον τοῦ νόμου iis naturâ notum fuisse? Hac quoque Phrasi Paulus non obscurum nobis subministrat argumentum ad secundum quod demonstrandum sumpsimus evincendum, nempe *Præceptum de Sabbatho ad Fœdus Operum referendum non esse*. Cùm enim præcepta Fœderis operum omnium cordibus insculpta esse constet, & ille dicat tantùm τὸ ἔργον τοῦ νόμου Gentilium cordibus inscriptum esse, præceptumque de Sabbatho jubeat cessare ab omni opere, utique præceptum de Sabbatho judice Apostolo ad Fœdus operum neutiquam pertinet. Sed Ezechiel nobis id luculentius exponit ex ore Dei Cap. 20: 11. 12. dicit enim in Decalogo esse *Statuta & judicia, quæ si faciet homo vivet in illis, Et etiam Sabbatha*, h. e. Sabbathum κατ᾽ ἐξοχὴν *in signum inter Deum & Israëlem, ad cognoscendum, quod esset Jehova sanctificans eos*. Cùm autem clarum sit ex Rom. 10: 5. & Gal. 3: 12. coll. Rom. 4: 1. . . 4. hanc esse conditionem Fœderi operum annexam, patet, omnia præcepta Decalogi, præter Sabbathum, quatenus præcepta sunt, esse præcepta Fœderis Operum. Dicimus *quatenus præcepta sunt*, quia non omnia verba singulorum præceptorum, seu quod idem est, integra oratio, quæ in unoquoque præcepto continetur, est præceptum Fœderis operum, sed quod in illo vetatur aut injungitur; quippe Apostolus docet in Præcepto Quinto esse præceptum & promissionem, & Deus nusquam Decalogum vocat עשרת מצות *Decem Præcepta*, sed semper, ubi numerum Denarium exprimit עשרת הדברים *Decem verba* seu orationes (vide quæ de hoc vocabulo dicta

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

lo dicta sunt §. 4.) Quod probè est notandum; quippe non minima pars hallucinationum Pastorum Daventriensium confuso huic conceptui debetur, ut suo loco visuri sumus. Si verò omnia præcepta Decalogi, præter quartum, contineant præcepta fœderis operum, utique apertum est, Præceptum quartum ad Fœdus Operum referri non posse. Ne autem hîc cespitaret Israël, distinctè dicit Propheta, Dei vicem gerens, וגם את שבתותי נתתי להם *Et etiam Sabbatha mea dedi illis*; Nisi Scripturæ infensiores esse velimus quàm nostris opinionibus, quæ cacoëthes longè latèque dominatur, nullo fundamento affirmari potest particulas illas וגם *& quoque* esse exegeticas: si enim Deus Sabbathum de industriâ ab aliis præceptis distinguere voluisset, quomodo distinctius loqui potuisset? Quòd autem de industriâ id ab aliis distinguere voluerit, dubitare nos non sinit limitatio, quæ distinctionis ergô ab aliis præceptis adjicitur, videlicet *Sabbathum esse signum, quod Jehova esset Sanctificator ipsorum*: Etenim hoc nullomodo cum operum Fœdere consistere potest, sed è diametro ei repugnat, uti ostendimus §. 67. & 71. Quandoquidem itaque Deus & Ezechiel Sabbathum habent pro Signo sanctificationis, & eo sensu Israëli datum esse statuunt, ac ne vel minimo verbulo ansam nobis præbent cogitandi, amplius aliquid in eo Præcepto contineri, annon apertum est, totùm illud Præceptum nullo modo spectare ad fœdus operum? Præterea illi morale & Cæremoniale, tanquam duo contraria, opponunt; si itaque demonstraverimus, totum hoc præceptum esse Cæremoniale, evicimus id neutiquam ad Fœdus operum referri posse. Quòd verò merè cæremoniale sit, Deus ipse docet, quando Ezechielem suo loco dicere jubet, ubi illud Sabbathum exponit: *Se Sabbathum suum dedisse Israëli* לאות IN SIGNUM *quod esset Jehova sanctificator ipsorum*: Quum auten §. 71. adstruximus, per hanc sanctificationem intelligi eam, quam Christus adduceret, utique apparet, Sabbathum non fuisse signum sanctificationis præsentis sed futuræ; ac proinde respectu illius Israëlitas, licèt in Fœdere Dei starent, atque adeò Deus esset ipsorum Deus, adhuc tamen fuisse impuros, & Deum hactenus majori cum emphasi in Christo ipsis adhuc in Deum fieri debuisse. Quod cùm asserimus, Dei & Servorum ejus vestigia religiosè servamus; ille enim Abrahæ promiserat, se futurum semini ipsius in Deum, postquam jam illi semini esset factus in Deum, & illud in Terram introduxisset. Gen. 17: 7. 8. ac id refert inter promissiones N. Testamenti Jer. 31: 31. 32. 33. Ezechiel verò cap. 20: 24. 25. docet Israëlem impurum esse declaratum in suis donis: quod fieri nullo modo potuisset, si in Christo verè purificati fuissent: Nam, Paulo teste Hebr. 10: 1. 2. *si semel purificati fuissent desiissent offerre Sacrificia.* Quam purificationem quia idem Apostolus suspendit ab oblatione Christi & fusione sanguinis ipsius Hebr. 10: 1. —— 14. cum eodem dicere audemus, *eos sanctificatione hac atque consummatione Conscientiæ fuisse destitutos*, ibid. 10. . . 14. & 9: 13. 14. Est itaque eadem Sabbathi ratio, ut alia omittamus, quæ circumcisionis. Quemadmodum enim Sabbathum erat *signum Sanctificationis*, sic circumcisio erat *signum Fœderis* Gen. 17: 11. h. e. Paulo interprete, *sigillum justitiæ fidei.* Rom. 4: 11. Quo jure ergo concluditur, Circumcisionem ad fœdus operum non pertinere, sed esse cæremoniam, eodem jure de Sabbatho idem illud concludendum venit. Huic conclusioni Christus suffragatur Marc. 2. Siquidem ibi clarè indicet, Sabbathum non esse Præceptum Fœderis operum. Postquam enim variis argumentis Pharisæorum opinionem de Sabbatho refutasset, dicit vers. 27. 28. τὸ σάββατον διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐγένετο, οὐχ ὁ ἄνθρωπος διὰ τὸ σάββατον. *Sabbathum propter hominem factum est, non autem homo pro-*

 pter

pter Sabbathum. Hominem eſſe factum, ut legem Fœderis Operum obſervaret, h. e. ut Deum coleret & per juſtitiam quæreret vitam obedienti in fœdere promiſſam, manifeſtum eſt ex ipſâ Dei intentione, & imagine Dei, atque Fœdere Dei cum ipſo Gen. 1: 26. —— 2: 1. 2. 3. Eccl. 7: 29. Hoſ. 6: 7. Et certè quid magis naturale eſt, quàm creaturam ſuo creatori ſubjici omni modo, quo ei ſubjici poteſt? quid verò magis cum naturâ pugnat, quàm creaturam ratione prædítam & imagine Dei, quâ in Deum dirigebatur, exornatam, non eſſe Servum Dei, ut factoris ſui, ejuſque Legi ſubjectum? Patet ergo, hominem dignum Deo opificium non fuiſſe, niſi ita fuiſſet creatus, ut gloriam creatoris ſui aptus natus eſſet celebrare; ac proinde hominem eſſe factum, ut legem Dei ſervaret, eique ſerviret cum ſubjectione. Atque hinc fit, quod mortales, in quibus vix rudera quædam & ſtricturæ luminis reſtant, adhuc *norint jus Dei* Rom. 1: 32. *& naturâ faciant quæ legis ſunt, quia opus legis inſcriptum eſt cordibus ipſorum* Rom. 2: 14. 15. Eſt ergo homo factus propter Legem, non verò Lex propter hominem; planè ſicut Deus non eſt propter hominem ſed homo propter Deum. Quum autem homo factus ſit, ut cum Deo quieſceret, uti ex iis, quæ ad Gen. 2: 1. 2. 3. diximus §. 71. conſtat, & Chriſtus hîc dicat, hominem non eſſe factum propter Sabbathum, ſed Sabbathum propter hominem; evidens eſt, eum non reſpicere Sabbathum primum, ſed Sabbathum legis; quod & ex circumſtantiis textus clarum eſt. unde etiam ſequitur, Sabbathum ſecundum eſſe longè diverſum à Sabbatho primo. Quoniam igitur, teſte Scriptura, homo factus eſt propter obſervantiam legis Fœderis operum, & non eſt factus propter obſervantiam Sabbathi, de quo Deus in Decalogo locutus eſt, ſponte ſequitur, Sabbathum illud nullo modo pertinere ad Fœdus operum. Eſt ergo Sabbathum præceptum Cæremoniale propter hominem datum, videlicet ut eſſet ſignum & ſigillum ſanctificationis adducendæ per Chriſtum, quemadmodum paulò ante oſtendimus. Paulus nobis in hinc rem peremptorium argumentum ſubminiſtrat Col. 2. dicit enim verſ. 16. 17. *nemo vos judicet in cibo, aut in potu, aut in parte Feſti, aut Novilunii, aut ſabbathorum, quæ ſunt umbra rerum futurarum, corpus autem eſt Chriſti.* Sume enim, Apoſtolum, quia in plurali numero dicit, *ſabbathorum*, intellexiſſe Sabbatha omnia V. Teſtamenti; quod libenter concedimus; nullomodo tamen excludi poteſt Sabbathum hebdomadale. Præterquam enim, quod nec vola nec veſtigium ſit illud ſuadens, patet ex Ezechiele, Sabbathum hebdomadale eſſe Sabbathum κατ᾽ ἐξοχὴν: & ſi id voluiſſet nos excipere, quare id ipſe non excepit? quare nihil omninò addidit, ex quo appareret id eſſe excipiendum? quare abſolutè dixit, *ne quis vos judicet* ἐν μέρει τῶν σαββάτων *in parte ſabbathorum*, h. e. in ullâ re, quæ ad Sabbatha ſpectat? hanc enim eſſe hujus Phraſeos ἐνέργειαν, diſcimus ex 1. Petr. 4: 16. Et profectò ſi id, quod nos volumus, in animo habuit exprimere, quomodo clarius loqui potuiſſet? Nam, cum oſtenderimus, Sabbathi quietem fuiſſe typum quietis Chriſti in Sepulchro ab opere redemptionis, atque ita quietis noſtræ in Chriſto Deique in nobis, quomodo id clarius exprimi poſſet, quàm ſi Sabbathum illud vocetur *umbra, cujus corpus eſt Chriſtus*, quemadmodum cibus & potus ac feſta noviluniaque umbra fuerunt? Imò quid evidentius pro noſtra Sententiâ deſiderari poteſt, quàm quod Cibis, Potibus, Feſtis, Noviluniis & Sabbathis in unum collectis dicat ἅτινα ἐστι σκιὰ τῶν μελλόντων τὸ δὲ σῶμα τοῦ Χριστοῦ *Hæc ſunt* UMBRA *rerum futurarum, corpus autem eſt Chriſti?* Nam hac phraſi oſtendit, ſe nullum diſcrimen inter illa omnia noſſe; ſed omnia eodem habere loco. Huic Colophonis loco ſubjicimus illuſtre argumentum, quod

quod ex Servatoris nostri apologiâ pro suis Discipulis Matth. 12: 5. coll. Jac. 2: 10. elicimus. Cùm enim Jacobus de Legis observantiâ loquens dicat; *qui in uno peccat omnium reus est*, necessariò illi, qui die Sabbathi non quiescebant, si illud ad legem fœderis operum spectasset, fuissent omnium rei. At verò Servator dicit, Sacerdotes *sabbathum profanare*, quia scilicet eo die æquè ac diebus profestis sacrificia mactabant, & offerebant, omniaque, quæ ad cultum cæremonialem spectabant, peragebant, & tamen affirmat, ipsos esse ἀναιτίους *inculpabiles.* Nullâ fronte proinde affirmari potest, præceptum de Sabbatho pertinere ad Fœdus operum. Tolerari profectò nullomodo potest quorundam αὐθάδεια, qui, ut ictum hujus illustrissimi argumenti declinent, excipiunt, Apostolum hic agere cum Gentilibus, ac proinde disserere de ritibus & festis gentilium: Suntne igitur ea, quæ Diabolis immolabantur, & festa, quæ in honorem Dæmonum colebantur, umbra, cujus corpus Christus est? φεῦ τῆς ὑπερβολῆς! ostendunt revera istiusmodi homines, se prorsus ἀναλφαβήτους esse in S. Literis, & cæco impetu, Pharizæorum instar, jurare in verba suorum magistrorum, atque stercora sua, h. e. opiniones fœtidas, ut cum Deo loquamur Ezech. 14: 1. 2. 3. quas in corde fovent, ante oculos suos collocare sibi in offendiculum, & secundum eas velle Deum sibi respondere. Quippe ubivis Apostolus Gentiles deterret à Cæremoniarum V. T. observatione, quia Pseudo-Apostoli eos omni nisu eo pertrahere moliebantur, uti vel ex Actor. 15. liquet. Quod dixerimus, eos esse ἀναλφαβήτους, satis superque elucet, quia in Epistolâ ad Romanos, quam illi solent, & quidem meritò, clavim Scripturæ & compendium totius Religionis nuncupare, quæ proculdubio ad Gentiles scripta est, Paulus cap. 2. vers. 17. & sequentibus, Judæos, quasi coram adessent, alloquitur, eosque increpat, quia gloriabantur se multis gaudere privilegiis; cum tamen non dignè istâ gratiâ ambularent: *Ecce*, inquit, σὺ Ἰουδαῖος ἐπονομάζῃ, TU *Judæus appellaris, & requiescis in lege; —— qui alium doces te ipsum non instruis? —— Nomen Dei* δι' ὑμᾶς PROPTER VOS *blasphematur inter Gentiles* &c.

Tertium, nempe *quod Sabbathum sit abolendum*, ex præcedentibus facilè elicitur. Quum enim Sabbathum sit signum sanctificationis per Christum adducendæ, & quies illa umbra quietis Christi in sepulchro, ob eandem rationem, propter quam circumcisio debuit abrogari & ciborum ac potuum discrimen, atque festa, noviluniaque, adeoque tota Lex Ceremonialis, etiam Sabbathum hebdomadale fuit abrogandum. Hoc ipsum quoque Servator confirmat Marc. 2: 27. 28. Quippe ex eo, quòd Sabbathum sit propter hominem, non verò homo propter Sabbathum, infert, ὥστε κύριός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ σαββάτου *itaque filius hominis etiam est Dominus Sabbathi.* Non negamus, id in emphasi de Christo intelligendum esse; verùm, quia ille ideò Sabbathi Dominus est, quia Sabbathum est propter hominem, homo verò non propter Sabbathum, liquet, id ei non competere, quia Deus est, sed quia homo: alioquin enim hæc illatio nulla esset. *Sabbathum est propter hominem, itaque filius hominis etiam est Sabbathi Dominus.* Si autem ille Sabbathi Dominus est, quia est *Filius hominis*, h. e. quia juxta promissionem in Paradiso factam, & Patribus repetitam, homo erat factus, ut munus Mediatorium obire posset; utique Sabbathum erat abrogandum, & quidem ipsius operâ. Hoc verò intelligi nequit, cùm legi Fœderis operum fuerit subjectus Gal. 4: 4. 5. eamque perfectè observare nostri loco debuerit, Gal. 3: 10. Rom. 10: 5. 8: 1. —— 4. ac proinde legis illius non Dominus sed servus fuerit, nisi statuatur, Sabbathum ad legem illam non pertinere, &

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

ipſum eâ de cauſâ eſſe Sabbathi Dominum, quia purificatione peccatorum ſanguine ſuo factâ, quieſceret in ſepulchro, Iſraêlemque ſanctificaret, atque ita ſignum illius quietis & ſanctificationis, h. e. Sabbathum abrogaret. Præterea, ſi Dominus erat Sabbathi, quia Filius hominis, etiam omnes, qui in eum credebant eique ſerviebant, cum eo erant Domini Sabbathi. Illuſtre in hanc rem exemplum nobis ipſe Servator præbet in ſuâ pro Diſcipulis Apologiâ, Mat. 12: 1. — 8. Quippe cum Sacerdotes docuiſſet eſſe inculpabiles, licèt die Sabbathi æquè ac aliis diebus laborarent, & verſ. 6. dicat, ut Diſcipulos ſuos defenderet, *ὅτι τοῦ ἱεροῦ μείζων ἐστὶν ὧδε. hic quidam Templo major eſt* (quo ſine dubio ſeipſum deſignabat, qui Dominus erat Templi. vide Mal. 3: 1. Heb. 3: 1. — 6. & ſuis fieret in ſanctuarium Eſ. 8: 14.) ſequitur, ipſo judice, Diſcipulis ſuis non minus fuiſſe licitum die Sabbathi ſpicas decerpere, atque eas manu fricare, quia fame laborabant, ut poſſent alacriori ſpiritu inſervire vero Templo Filio Dei, quàm Sacerdotibus licitum fuerat laborare die Sabbathi, ut cultus Cæremonialis in Templo juxta Dei præſcriptum non intermitteretur: ac proinde eos etiam pro Dominis Sabbathi habuit, quia ſibi Domino Sabbathi in emphaſi ſerviebant. Quapropter meritò Pharizæos, Diſcipulos violati Sabbathi reos arguentes, affatur verſ. 7. 8. *quod ſi noſſetis, quid ſit ἔλεον θέλω, καὶ οὐ θυσίαν. miſericordiam volo non verò ſacrificium, non condemnaſſetis ἀναιτίους inculpabiles. Nam Filius hominis Dominus eſt Sabbathi*: Eſt enim, ac ſi dixiſſet: *O inſenſati Phariſæi, quis vos faſcinavit, ne obſequeremini veritati? Nonne conſtat, inſtituta Cæremonialia cedere debere operibus charitatis & neceſſitatis, quia Deus miſericordiam abſolutè populo ſuo injunxit, non autem ſacrificiorum oblationem? nonne eadem prorſus Sabbathi eſt ratio, quæ ſacrificiorum; cum inſtitutum ſit propter homines, quemadmodum reliquæ omnes Cæremoniæ? Cùm autem ego, quem Mediatorem humani generis Pater conſtituit, & me illum eſſe dictis, factiſque toties demonſtravi, nunc omnino venerim, qui poteſtatem habeo Sabbathum hocce abrogandi, quare accuſatis eos, qui mihi, vero Templo, deſerviunt, quia ſpicas vellicant eaſque commolunt, & grana comedunt, ut aptiores eſſent ad obſequium mihi præſtandum, meaque verba intelligendum; cùm Scriptura ſacerdotes laborantes die Sabbathi excuſet, qui tantùm Templo inſerviunt mundano?* Merentur hîc apponi, quæ leguntur Luc. 6: poſt verſ. 5. ubi Euangeliſta eandem conflictationem Chriſti cum Pharizæis refert, in manuſcripto, de quo Stephanus dicit in Præfatione ſuâ in Teſtamentum majus, quod ſit exemplar vetuſtiſſimum in Italiâ ab Amicis collatum; & Codice vetuſtiſſimo, qui Tempore Euſebii conſcriptus eſſe creditur, quem inſtar κειμηλίου habuit Beza, & poſtmodum Academiæ Cantabrigienſi dono dedit: ſunt autem ſequentia Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ θεασάμενός τινα ἐργαζόμενον τῷ σαββάτῳ, εἶπεν αὐτῷ, ἄνθρωπε εἰ μὲν οἶδας τί ποιεῖς μακάριος εἶ· εἰ δὲ μὴ οἶδας, ἐπικατάρατος καὶ παραβάτης εἶ τοῦ νόμου. *Eodem die Sabbathi videns* (Jeſus nempe) *quendam laborantem, dixit ipſi; ſiquidem noſti ô homo, quid facias, beatus es; ſin minus, maledictus es & legis transgreſſor.* Nam ſi noverat ſibi licere operari die Sabbathi, utique credebat majorem Templo adeſſe, & ſe eſſe Servum ejus in libertate conſcientiæ: ſi verò id ea fide non faciebat, palàm erat eum eſſe reum mortis ſecundùm ſtatutum Dei Exod. 31: 15. 35: 2. Num. 15: 32. — 36. Et maledictionis in Lege deſcriptæ.

Reſtat nunc Quartum oſtendamus, videlicet: Sabbathum eſſe per Chriſtum abolitum: hoc autem eâdem facilitate evincere eſt, quia etiam ex præcedentibus ſponte fluit. Nam ſi Sabbathum ſit ſignum ſanctificationis per Chriſtum adducendæ, &

umbra

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

umbra quietis Christi in sepulchro, necessariò abrogatum fuit, cùm Christus sanctificationem adduxit, Et in sepulchro quievit; quandoquidem umbræ, corpore existente, cedere tenentur, eique locum suum derelinquere. Sed id clarius demonstremus præeunte Apostol. Col. 2: Ille ex eo, quòd *Christus deleverat* τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον τοῖς δόγμασι *Chirographum quod nobis*, hoc est, Judæis, *adversum erat in placitis consistens* (distinguit enim Judæos perpetuò à Gentibus per voces ἡμᾶς & ὑμᾶς vide cap. 1: vers. 3. 4. 12. 13. 21. 22. Cap. 2: 1. 13. 14. Quippe νομοθεσία ad Judæos spectabat tantùm Rom. 9: 3. 4. Vide Deut. 23: 1. —— 8. Esai. 56: 3. 4. 5. Psalm. 147: 19. 20. Gal. 3: 8. —— 14. quare istiusmodi præceptis sæpissimè additur, quòd ea servarent לדורתם in suis generationibus, h. e. quamdiu Judæorum generationes manerent ab aliis generationibus separatæ, & distinctus essent populus vide Gen. 17: 11. Exod. 12: 14. —— 42. 16: 32. 33. 27: 21. 29: 42. 30: 8. 10. 31. 40: 15. Lev. 3: 17. 6: 11. 7: 36. 10: 9. 17: 7. 24: 3. Num. 10: 8. 15: 14. 15. 38. Totum hoc negotium clarissimè Ephesiis ob oculos ponit noster Paulus cap. 2: 11. —— 18. quare lectorem, plenius hac de re erudiri desiderantem, eò remittimus) infert vers. 16. 17. *Ne quis igitur vos judicet in cibo, aut in potu, aut in parte Festi, aut Novilunii aut Sabbathorum, quæ sunt umbra rerum futurarum; corpus autem est Christi.* Ex abrogatione itaque legis ceremonialis per mortem Christi, judice Paulo, legitimè concluditur, etiam Sabbathum abrogatum esse: quia illa omnia simul sumpta, & in unam quasi massam collecta, constituebant σκιὰν in singulari numero. Cùm autem umbra sit corporis illuminati rudis quædam delineatio, arguens corporis, cujus umbra est, existentiam & illuminationem ab adversâ parte; sequitur, eos, qui in V. T. Sabbathum observabant, atque ita in umbrâ corporis Christi ambulabant, lucidam corporis illius partem non vidisse, sed contentos esse debuisse umbrâ, quæ nihil solidi in se habebat. Simulac autem lucidum illud corpus oculis ipsorum obversabatur, umbram fulgentibus ejus radiis dissipatam fuisse evidens est. Ex quibus liquet, Sabbathum illud æquè ac ciborum, potuumque discrimen, festa anniversaria, Novilunia, & Sabbatha annorum, & quicquid præterea umbra nuncupari poterat, fuisse impositum μέχρι καιροῦ διορθώσεως *usque ad tempus correctionis.* Hebr. 9: 10. Et abrogandum fuisse διὰ τὸ αὐτοῦ ἀσθενὲς καὶ ἀνωφελὲς *propter ejus infirmitatem & inutilitatem.* Hebr. 7: 18. Et profectò quomodo hæc res aliter concipi potest? Nunquid Sabbathum impositum fuit Israëli in tempus correctionis, cùm signum fuerit sanctificationis per Christum adducendæ, & umbra quietis Christi in Sepulchro? nunquid infirmitate laborabat, cùm Israëlem, quem Deus impurum declaraverat, purificare non poterat à peccato? nunquid factum est inutile, quum Christus μιᾷ προσφορᾷ τετελείωκεν εἰς τὸ διηνεκὲς τοὺς ἁγιαζομένους, *unâ oblatione consummavit in perpetuum qui sanctificantur*: Hebr. 10: 14.? Concludimus igitur, ob easdem causas, propter quas tota Lex Ceremonialis abroganda fuit, Sabbathum quoque debuisse abrogari atque aboleri, ac proinde unâ cum totâ illa lege esse post mortem Christi abrogatam.

§. 76. Sed audiamus quid hisce opponant, qui ex adversâ parte stant. Synodi Patres, uti visum, statuunt, *morale in hoc Præcepto esse, quod certus & status dies cultui Dei sit destinatus, & tanta quies, quanta ad cultum Dei, sanctamque ejus meditationem est necessaria.* Et nostri Interpretes ad vocem *Sabbathorum* Col. 2: 16, annotant No. 66. **Door de Sabbathen worden verstaen de Sabbathen der jaren/ en bysonderlijck de weeckelijcke/ voor soo veel deselve ceremonieel waren.**

Exod. 20: 11. Lev. 19: 13. Ac Gal. 4: 10. ad hæc verba; *Observatis dies.* No. 45. **dat is / de Sabbathen alle weecken eens omkomende** Exod. 20: 8. Col. 2: 16. n. **Voor so veel als die ceremonieel ende de Joden eygen waren.** Verùm non sufficit hoc affirmasse, demonstrandum erat ex Scripturis, rem ita se habere: illud verò semper desiderabitur, quia nec vola nec vestigium ejus rei in S. Literis occurrit; imò planè contrarium in iis traditur. Nam cùm præter Sabbatha annorum Tria Sabbatha in Sacris occurrant; videlicet Sabbathum ante lapsum Gen. 2. Sabbathum in deserto datum Exod. 16: & in Decalogo inculcatum; Et Sabbathum, quod in N. Testamento obtinere debet, de quo Apostolus differit Heb. 4: vide etiam Es. 56: 1. — 7. 58: 13. 14. 66: 23. Ezech. 45: 17. 46: 1. 2. 3. Et de nullo horum quicquam dicatur, unde id per fidiculas extorqueri possit, sed contrarium facilè ex eorum institutione eliciatur, certum est, id extra, imò contra Scripturam asseri. Quod enim primum Sabbathum attinet, nulla in ejus institutione facta est mentio quietis à laboribus die Septimo servandæ; sed econtra illud Sabbathum perpetuò per omnes dies septimanæ fuisset celebrandum, uti demonstravimus §. 71. Ex institutione Sabbathi secundi etiam contrarium patet: Nam præterquam, quòd nullum verbum in eâ occurrat, unde id inferri possit; demonstravimus, illud Sabbathum fuisse Typicum & per Christum abrogatum. Cum autem, præter illius Sabbathi institutionem, nihil aliud in toto Præcepto occurrat, quàm institutionis Sabbathi Primi commemoratio, tanquam argumentum, quare hoc Sabbathum observarent, & jam ostenderimus ejus institutionem contrarium arguere, evidentissimum est, ex Quarto Decalogi Præcepto contrarium patere, & nullomodo quicquam pro alterâ sententiâ posse exsculpi. Huc accedit, quod nusquam in toto N. Testamento Christus aut Apostoli ejus, uti nec Prophetæ in V. T. observationem Sabbathi post adventum Christi ex Decalogo adstruant; sed econtra illud tale esse perhibeant, ut cum Sabbatho Decalogi nequaquam componi possit. Ex Tertii Sabbathi institutione idem quoque manifestum fit: Nam Apostolus Heb. 4: 7. — 10. illud à præcedentibus Sabbathis distinguens, dicit, πάλιν τινὰ ὁρίζει ἡμέραν, *rursus quendam definit diem, per Davidem dicens post tantum tempus, ut dictum est,* σήμερον *hodie si vocem ejus audiveritis ne obduretis corda vestra — relinquitur igitur* σαββατισμὸς *Sabbatismus populo Dei. Nam qui ingressus est in requiem ejus, ipse quievit ab operibus suis, quemadmodum Deus à suis.* Cum Apostolus ex illis verbis Davidis conficiat, in diebus N. T. dari adhuc σαββατισμὸν, sequitur, ejus cultum consistere in auscultatione vocis Dei; & participationem de verâ quiete in cessatione à nostris operibus. Legitimè ergo N. T. Sabbathum, ex mente Pauli, servat, qui quiescens à suis operibus, Deo gratias agit, quod introductus sit in ipsius quietem, & voci Jehovæ auscultat. Apostolus Sabbathum N. T. non certo alicui diei ex cyclo septenario alligat, quod facere debuisset, si cum Synodi Nostræ Patribus & Interpretibus Belgicis sensisset; sed cum Davide dicit σήμερον *hodie*, quod omni tempori ex æquo convenit. Deinde non dicit, Sabbathi observantiam consistere in cessatione à labore, qui aliis diebus licitus est, sed tantùm meminit auscultationis vocis Jehovæ & obedientiæ. Unde rursus liquet, Sabbathum Novi Testamenti non esse distinctum diem; si enim distinctus dies esset, & observatio illius diei consisteret in auscultatione vocis Jehovæ, quemadmodum die Sabbathi in Veteri Testamento debebant quiescere à laboribus; utique aliis diebus esset integrum non auscultare voci Jehovæ, & obdurare cor suum, sicuti Israeli licebat laborare

pro

pro lubitu, quod est absurdissimum, quia totam fidei & pietatis συμμετρίαν evertit.

Ostendimus §. 71. in expositione Sabbathi primi, Deum jure quievisse cùm omnia fecisset, eaque bona esse comperisset: ostendimus ibidem, simulac peccatum in mundum introiit, Deum non potuisse diutius quiescere, quia dicere non poterat amplius; ecce omnia, quæ feci, sunt bona valdè, atque ita acquiescere in suis operibus. Quandoquidem igitur Deus constituit acquiescere in operibus suis, necesse fuit novam Creationem moliretur, & exornationem rerum de novo creatarum, ut dicere rursus posset: Ecce omnia quæ feci sunt bona valdè. Atque hoc fuit opus Novæ Creationis & Redemptionis per Messiam consummandum. vide Esai. 5: 15.... 19. unde ille, cum in mundo erat, huc alludens, dicebat Joan. 5: 19. *Pater meus operatur adhuc, & ego operor.* Quibus parallela vide Joan. 14: 10. 17: 4. Quum autem de cruce pendebat, exclamabat; *consummatum est.* Joan. 19: 28. 29. 30. Interea Deus Israëli in deserto dederat Sabbathum in signum illius Sanctificationis, quam Filius adduceret, & quietis ejus ab opere Redemptionis in sepulchro: ac præterea importabile Cæremoniarum jugum collo populi sui ob infandam eorum contumaciam imposuerat; quod unà cum Sabbatho constituebat σκιὰν umbram corporis Christi Col. 2: 16. 17. Simulac igitur opus illud Redemptionis & Novæ Creationis esset absolutum, quies Dei erat restituta, & qui novæ creaturæ erant, in illam quietem cum Deo intrare debebant, abrogato Sabbatho typico, & cum eo Cæremoniarum choragio, ut ipsi in libertate servirent, quemadmodum Adam in primam quietem intraverat. Hæc Paulus volvebat animo, cum Corinthios in hunc modum alloquebatur 2. Cor. 5: 14... 18. *Christi charitas nos constringit, judicantes hoc, quod si unus pro omnibus mortuus est, ideò omnes mortui sunt: & pro omnibus mortuus est, ut qui vivunt, non amplius sibi vivant, sed ei, qui pro ipsis mortuus est, & resurrexit.* ὥστε ἡμεῖς ἀπὸ τοῦ νῦν οὐδένα οἴδαμεν κατὰ σάρκα. *Quare ab hoc tempore nos neminem cognoscimus secundùm carnem: quamvis aùtem & Christum secundùm carnem cognovimus,* ἀλλὰ νῦν οὐκ ἔτι γινώσκομεν, *at nunc non amplius recognoscimus.* Ὥστε εἴ τις ἐν χριστῷ καινὴ κτίσις: τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν, ἰδοὺ γέγονε καινὰ τὰ πάντα. *Quare si quis in Christo est, nova est Creatura: priora præterierunt, ecce nova facta sunt omnia. Omnia autem sunt ex Deo, qui nos reconciliavit sibi per Jesum Christum.* Atque secundum hæc fundamenta Hebr. 4: 10. colligit ex dicto Davidis, quòd, qui ingressus est in requiem, quieverit ab operibus suis, quemadmodum Deus à suis. Cum itaque Deus usque ad mortem Christi opus Redemptionis moliebatur, & novæ Creationis, uti ostendimus, patet, hic quietem ab eo opere intelligi. Quoniam autem similiter palàm fecimus, fideles debuisse liberari à jugo Cæremoniarum, & operibus illius quietis absentiam testantibus, sponte liquet, per opera, à quibus, qui in eam quietem ingrediuntur, quiescunt, intelligenda esse ea, quæ peragebant ad testandum Redemptionem nondum adesse, & opus novæ Creationis nondum ad umbilicum perductum esse: hoc est, uno verbo, quibus declarabant Deum necdum dicere posse; Ecce omnia feci & illa sunt bona valdè. Nam per illa non posse intelligi servitutem peccati, evidens est; quia ab illâ liberatus fuit populus Dei per promissionem in Paradizo factam Gen. 3: 15. uti nec labores manuum ipsorum, quos in Decalogo Septimo die facere erat prohibitum, quia, qui intrarunt in requiem, requiescunt cum Deo, ille verò sine fine quiescet, quia quies illa rursus perturbari nequit: quandoquidem opus Redemptionis irritum fieri non potest; ac proinde nunquam liceret iis redire ad labores,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

quod absurdum est. Atque hæc quies ab illis operibus Cæremonialibus promissa fuit populo Dei, & quidem eo tempore, cum Filius Regnum capesseret vide Esai. 9: 1.—6. Gen. 49: 10. 11. Es. 61: 1.—11. & Totam Epistolam ad Hebræos. Sabbathum igitur N. T. consistit in libertate à molestis operibus Legis, testantibus, opus Redemptionis, & Novæ Creationis nondum esse absolutum; & ingressu in quietem Dei, ut omnibus diebus voci ejus auscultemus, eumque glorificemus ob novam Creationem in omnibus operibus nostris atque laboribus, donec tandem aliquando hinc in æterna Tabernacula traducamur, atque ab omnibus peccati reliquiis penitus perpurgati sine fine in summo gaudio cum Deo quiescamus. Sed paulò distinctius de illis operibus loquamur. Dicimus, nos per illa intelligere Servitutem, & metum mortis per omnem vitam Hebr. 2: 14. 15. hoc est, Servitutem elementorum mundi, sive Cæremoniarum, & assiduum pavorem, ne quid imprudenter perpetrarent, quo Deum offenderent, atque ita occiderentur, quemadmodum Huzza, quando arcam à lapsu salvare volebat: quæ præcipuè elucebant in die expiationis solemni, quia cogebantur tum affligere animas suas, & publico Testimonio coarguebantur indigni, qui ad Deum accederent, licèt hæredes essent promissionis, & Deum possent suum nuncupare Deum vid. Lev. 16: 31. Cùm itaque Sabbathum Decalogi præsagiebat, hæc omnia aliquando locum esse factura veræ reconciliationi per sacrificium Christi, atque ita liberationem promitteret, & cessationem ab operibus illis, quibus adigebantur testari, Redemptionem nondum esse peractam, clarum est, præconium abrogationis hujus Sabbathi esse præconium Euangelii, & Euangelii præconium esse præconium Sabbathi novi. Sic quoque hanc rem percepit Apostolus; nam eadem hæc Davidis verba; *hodie si vocem ejus audiveritis, ne obduretis corda vestra*, nunc adhibet ad præconium Euangelii probandum cap. 3: 7. Nunc ad Sabbathi N. T. promulgationem adstruendam. cap. 4: 7... 10. Et certè quomodo concipi posset hæc duo non coincidere? Nunquid Sabbathum in Decalogo præscriptum significabat quòd sanctificarentur à Christo? quid autem Euangelium aliud promulgat, quàm illam sanctificationem in oppositione ad impuritatem, quæ adhuc populo Dei incumbebat Hebr. 10: 1.—23? Sabbathum ergo N. T. docet nos gloriari de Sanctificatione & purificatione in oppositione ad impuritatem, quæ in V. T. vigebat. Quicunque igitur quoquo modo confundunt Sabbathum Decalogi cum Sabbatho N. T. vel ex eo Præcepto modum & methodum observantiæ Sabbathi N.T. arguunt, illi confundunt, quæ Deus maximè voluit distingui; Nempe statum fidelium V. T. cum eorum conditione qui sub N. T. vivunt; exspectationem salutis cum ejus exhibitione; portationem jugi cum ejus abrogatione; metum mortis per omnem vitam, cum tranquillatione conscientiæ; Servitutem cum libertate & fiduciâ accedendi ad Deum; imò V. T. cum N. atque adeò ostendunt se in maximi ponderis, summique momenti negotio planè cæcutire. vide Esai. 53: 54: 55: 61: 1.—11. Mal. 1: 10... 14. Esai. 9: 1.... 6. Matth. 11: 28. 29. 30. Actor. 13: 38. 39. Ephes. 2. Col. 2. Gal. cap. 3. & 4. & totam Epistolam ad Hebræos. Ex hisce luce meridianâ clarius est, Synodi Patres, & Interpretes nostros non parum fuisse hallucinatos, ac cum iis nostræ Catecheseos Authores, quando *Quæst.* 103. ea, quæ ex institutione Sabbathi N. T. deducenda erant, ex Quarto Legis Præcepto urgent, cum illud penitus sit abrogatum atque abolitum. Sed ut nihil ad evidentiam desit, ex superabundanti præcipua, quæ pro adversâ sententiâ adferri solent, argumenta excutiamus.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

„ Primum eſt: Præceptum Quartum eſt pars Decalogi, in quo nihil merè Cære-
„ moniale præcipitur, quum Lex Decalogi ſit Lex moralis & æterna, quemadmo-
„ dum Deut. 10:4. eadem Lex duabus Tabulis à Deo inſcripta & decem verba (non
„ novem tantùm) complecti aſſeritur.

Fatemur Decalogum vocari עשרת הדברים *Decem verba*; quippe decem in eo ſunt diſtinctæ orationes; at nuſquam in totâ Scripturâ vocatur עשרת מצוות *Decem Præcepta*. Et hujus rei ratio eſt, quod mandatum de Sabbatho non ſit מצוה *præceptum*, propriè ſic dictum; hoc eſt *Præceptum Fœderis Operum*, ſed תורה *Doctrina*, quemadmodum oſtendimus §. 74. Eſt ergo ingens paralogiſmus: *In Decalogo ſunt Decem Præcepta, quia in eo ſunt Decem verba.* Paralogiſmus hic in ſolidum debetur illi Termino ἀπαιδεύτῳ: quippe argumentum hoc nullum aliud habet fundamentum, quàm quòd Decalogus ab hominibus vocetur *Lex Moralis*. At verò dicet quis, *annon ergo Decem Præcepta ſunt in Decalogo?* Imò decem Præcepta ſunt in Decalogo, ſi per *Præceptum* intelligas, quod Deus injunxit, quomodo & Circumciſionis & Paſchatis inſtitutio, Præceptum vocari poteſt, atque omnia inſtituta Cæremonialia: ſiquidem Deus ea quoque צוה *præcepit.* Quo ſenſu Moſes in repetitione Decalogi dicit Deut. 5: 12. *Servato diem Sabbathi, ut eum ſanctifices* כאשר צוך יהוה אלהיך *quemadmodum* PRAECEPIT *tibi Jehova Deus tuus.* Atque hoc fundamento nos Quartum Decalogi Verbum, etiam *Præceptum* vocavimus: ſed ex eo non magis ſequitur illud eſſe *Præceptum Morale*, quàm Præceptum de Paſchate eſſe Morale, quia Exod. 12: 28. dicitur; *Et fecerunt Filii Iſraëlis* כאשר צוה את יהוה *quemadmodum præcepit Jehova Moſi & Aharoni*: Et Præcepta die expiationis ſolenni ſervanda Levit. 16. quia dicitur verſ. 34. *& fecit* כאשר צוה את יהוה *quemadmodum Jehova præcepit Moſi*; atque præcepta Tabernaculi conſtructionem concernantia, quia ubivis ferè ſubjicitur; *& fecit* כאשר צוה יהוה *quemadmodum Deus præcepit Moſi.* vide Exod. 36: 1. 5. 39: 1. 7. 21. 26. 29. 31. 32. 42. 43. imò Moſes ea volens Iſraëli referre exorditur Exod. 35: 4. זה הדבר אשר צוה יהוה *hoc eſt verbum ſive negotium quod Jehova præcepit.* Quandoquidem igitur oſtendimus, in Decalogo eſſe ſtatuta & judicia, quæ ſi fecerit homo vivet in illis, hoc eſt, Fœderis operum מצוות *Præcepta*, & præterea Sabbathum, ex Ezech. 20: 11. 12. coll. Exod. 24: 12. ſequitur, præceptum de Sabbatho eſſe referendum ad ἐντολὰς ἐν δόγμασι *Præcepta in placitis* (**willekeuren**) conſiſtentia, ac proinde illos toto Cælo errare, quia in tranſverſum abripiuntur profanarum harum vocum vanitate, *Lex moralis, Præcepta moralia.*

Secundum eſt. „ Demonſtratur præterea eadem totius hujus Legis moralitas &
„ perpetuitas ex ſummâ legis, quam Chriſtus proponit Matth. 22: 37. Diliges Do-
„ minum Deum tuum ex toto corde &c. & proximum ſicut te ipſum. quæ ſumma
„ totius Legis moralis eſt, à quo nemo quartum præceptum niſi abſurdè excluſerit:
„ quemadmodum nec à maledictione, quæ Legi annectitur Gal. 3: 10. Maledictus
„ qui non manſerit in omnibus quæ ſcripta ſunt.

Fatemur ſponte, Decalogum eſſe hactenus perpetuò obſervandum, ſed quid id commune habet cum ſignis V. T. & umbris, quale Sabbathum eſſe oſtendimus? nihil prorſus in hac Servatoris oratione continetur, unde perpetuitas Quarti Præcepti inferri poſſit; quia neque ad amorem Dei, neque ad amorem proximi ſpectat; cæteroquin enim etiam Adamo injunctum fuiſſe debuiſſet: ei autem Sabbathum hoc injunctum neutiquam fuiſſe abundè oſtendimus §. 71. 74. & 75. Quod autem ad Gal. 3: 10. attinet, illa petita ſunt ex Deut. 27: 26. ſi autem illa ſecundùm ſuam latitu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

dinem capiantur, complectuntur omnia, quæ in libris Mosis continentur: quòd si sic ea velint intelligi, utique nos maledictioni sumus obnoxii, quia omnia Præcepta Cæremonialia negligimus. Quum autem constet, omnia Præcepta Cæremonialia esse abrogata in N. T. patet, ea verba strictiori sumenda esse sensu, pro omnibus, quæ Legem Operum spectant. Quandoquidem igitur demonstravimus, Sabbathi Præceptum non spectare ad legem operum, sed esse Præceptum Cæremoniale, summo jure retorquemus argumentum & inferimus Quartum Præceptum non posse non excludi.

Tertium est. ,, His adde, quod ab Apostolo Jacobo asseritur Jac. 2: 10. Quisquis ,, totam Legem servaverit, offenderit autem in uno, omnibus tenetur. Quod pro- ,, nunciatum Apostolus Christianis, ad quos scribit, & quos fratres appellat, ap- ,, plicat; cujusque veritas constare nequit, nisi & illud sub N. T. de Quarti præce- ,, pti transgressione locum habeat. Alioquin enim si in hoc præcepto nihil morale sit, ,, qui illud non servarit, non esset reus violatæ legis, sed potius Legis ejus rectus ob- ,, servator & libertatis Christianæ verus assertor.

Debilitas hujus Argumenti sponte patescet, si hic per legem totum Decalogum intelligamus, & hæc Jacobi verba pro Majori Propositione sumamus atque ita argumentemur. Quisquis totam Legem servaverit, offenderit autem in uno, omnibus tenetur. Atqui Sacerdotes singulis diebus Sabbathi, Christo teste, Matth. 12: vers. 5. Sabbathum profanarunt; Ergo illi omnibus tenentur. Quæ illatio sententiæ Christi directè refragatur; pronuntiat enim eos inculpabiles. Quum autem se dicat esse Templo majorem, & Dominum Sabbathi, quia Sabbathum propter homines, h. e. in bonum hominum, est institutum, ac Sabbathi eandem quæ sacrificiorum rationem esse affirmet, uti liquet ex allegatione facti Davidis & Sacerdotum, præcipuè autem ex hujus pericopæ ad thesin suam stabiliendam adductione; *misericordiam volo & non sacrificium:* atque hoc fundamento Discipulos suos, qui accusabantur, quòd Sabbathum violassent, defendit, sic Argumentum invertimus. Quicunque Præceptum Quartum transgreditur & profanat, quia in Christum credit, & novit Sabbathum esse umbram, quemadmodum Sacrificia, cujus corpus est Christus, ac proinde illud esse abrogatum, ille est inculpabilis. At verò qui adversus aliquod Legis Præceptum peccat, etiam in N. T. ille omnibus tenetur. Ergo, qui Sabbathum transgreditur & profanat, non peccat in aliquod Præceptum Legis, quæ in N. T. viget. Quòd autem recti & genuini Legis observatores simus, quando Quartum Præceptum negligimus, & Libertatis Christianæ veri assertores, ipse Jacobus perhibet; vocat enim Legem, de quâ loquitur νόμον ἐλευθερίας *Legem Libertatis*, quam scilicet in Christo consecuti sumus.

Quæ cum ita sint, luce meridianâ clarius apparet, omnibus modis detestandum esse, Theologos in locum phrasium Spiritus Sancti substituisse phrases, quas docet humana sapientia; & pro iis, ac si pro aris & focis pugnarent, certare. Quippe nisi Patres & post eos Scholastici, pro eo quod Spiritus Sanctus dixit, in Decalogo esse *Præceptum & Doctrinam*, Exod. 24: 12. h. e. Præcepta, quæ si fecerit homo vivet in illis; & Sabbathum in signum, quod Jehova eos sanctificaret, ac eorum esset Deus Ezech. 20: 11. 12. 20. substituissent hanc Decalogi definitionem, perfectissimam scilicet, quia ex mente Aristotelis absolvitur genere proximo & differentiâ specificâ, quâ dicitur *Lex moralis*, & pro *Decem verbis* dixissent *Decem Præcepta moralia*, nunquam digladiationes de Sabbathi moralitate fuissent auditæ. Nunc verò eorum

rum Terminorum ope eò perventum est, ut ad instar Babelis structorum ipsi Theologi Reformati se invicem non intelligant; ac inutilibus vitilitigationibus, inanibusque λογομαχίαις tempus terant. Cùm enim quidam dicant; *Morale esse quod propriè & per se pertinet ad imaginem Dei, & ad legem Fœderis Operum, & quod tale non est Ceremoniale vocent:* Alii ex adverso clamant; *Morale esse quod non habet significationem futuri, quod verò significationem futuri habet, Ceremoniale esse:* atque ita quod hisce est *Morale*; illis est *Ceremoniale*, & vice versâ. Sed hæc nondum acribus, fervidisque ingeniis sufficiebant: cùm enim Scholastici ulterius processerant (qui pro suâ subtilitate, omnia in tot frusta & particulas secant, ut præ nimiâ subtilitate evanescant) propudiosum videbatur hîc subsistere, & cum Apostolis atque Prophetis acquiescere in simplici nudâque veritate, prout ea à Deo erat revelata. Quare *D. Amesius* agens de hac Controversiâ, ingenii sui acumen sic ostendendum putavit: *Non est quidem eodem planè modo & gradu Moralis naturæ, quod in quarto præcepto mandatur, cum iis, quæ in cæteris ferè omnibus præceptis imperantur, utpote positivi juris non naturalis —— Jus tamen hoc positivum, quo nititur hæc institutio, est jus divinum & respectu hominum prorsus immutabile.* Quæ *D. Spanhemius* sic effert: *Ostendendum, hoc præceptum non esse morale secundùm se totum, sed ex parte morale, ex parte verò ceremoniale, sive merè saltem positivum. Nec enim de eo anxiè litigandum censemus, an Ceremoniale strictè vocari debeat, an merè positivum, saltem sufficit illud contradistingui illi, quod morale est strictè loquendo, adeoque immutabile.* Atque adeò nonnemo adeò subtilis fuit, ut dixerit, illud præceptum *Non esse naturale, sed positivum, attamen morale non naturæ, sed disciplinæ.* Noster verò *D. Maresius*, inter subtiles illos Doctores haudquaquam minimus, hoc modo mentem suam super hoc negotio aperit. *Ut præcepta Dei moralia summatim Decalogo continentur, ita sunt juris naturalis & perpetui. Nam ipsum præceptum quartum de Sabbatho morale est quoad substantiam, licet ceremoniale fuerit, quoad diei præcisam determinationem, Deo enim ceu supremo omnium Domino aliquem deberi cultum, etiam externum & solemnem, atque huic certum tempus, & ratio naturalis dictat, & omnes nationes suo consensu comprobant, at quomodo & quando id sit faciendum, pendet ex illius voluntate. Quarto mandato Sabbathi sanctificatio præcipitur; in quo licet determinatio diei juris fuerit positivi, res tamen mandata, uti antea dictum, juris est naturalis; quin finem habuit non tantùm spiritualem, Sacramentalem & mysticum, sed etiam politicum & naturalem, cujus respectu etiam exteri & proselyti domicilii ad illius observationem inter Israëlitas tenebantur.* Pudeat Theologos Reformatos, se eousque esse prolapsos, ut Terminis, quos humana adinvenit sapientia, subnixi, ex alto despiciant phrases, quibus mentem suam de Sabbatho interpretatus est Spiritus Sanctus: atque adeò argumenta ex Scripturis deprompta invidiosè traducant & exsibilent. Nam, quod haudquaquam ferendum est in Doctoribus, qui Reformati audiri volunt, nos, ipsorum judicio, *Andabatarum certamen* iniisse statuemur, & nihil solidi dixisse; licèt nihil dixerimus extra Mosem & Prophetas, & in quibus Christum, Apostolosque nobis non habeamus adstipulantes: quia scilicet vulgarem Methodum non sumus secuti, & terminos ab omnibus receptos neglexeimus. Hic scilicet est Terminorum, pro quibus tam fervidè decertant, fructus! hæc est phrasium humanarum, quorum notitia Theologo summè est necessaria, utilitas! hoc est Philosophiæ, sine fine & modo laudatæ, emolumentum! Si Apostolus hæc Theologorum de Quarto Præcepto commenta legeret, & quid aliud diceret, quàm; *ô Timothee*, ô Theologi qui Deum ex animo co-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

mo colitis & veneramini, *Depositum*, concreditam vobis à Deo veritatem, quæ secundùm pietatem est, *servate, abhorrentes à profanarum vocum vanitate, & dissidiis ejus quæ falsò nominatur scientia, quam quidem profitentes circa fidem non collinearunt?* Videret enim plerosque nostrorum non parum à fide aberrasse, quia profanarum harum vocum vanitatem, *Lex Moralis & Decem Præcepta Moralia* sectati sunt: & dissidia procudisse de Sabbatho ex illâ Philosophiâ, quæ summo jure falsa scientia vocatur. Quippe inanibus notionibus secundis, & incondito, barbaroque garritu de quæstionibus, quæ in Cœlo Tecto, in Terrâ fundamento carent, Peripatetica Philosophia, prout hodie in Scholis traditur, absolvitur: unde optimè definiri posset; *Sylva difficilium nugarum comparatarum ad hominum ingenia excarnificandum, & quicquid sani & liberalis in iis restat exsufflandum; ut prorsus inepti evadant ad quicquam deinceps clarè & distinctè concipiendum:* Logica autem potissima ejus pars, quæ infamibus suis fæcibus reliquas Philosophiæ partes fædavit; *Ars blaterandi & rixandi, quamdiu vox & verba non deficiunt, de rebus quas minimè intelligis.* Ante omnia autem ex animo dolendum est, illos, qui in eâdem nobiscum stant sententiâ, nihilominus etiam sustinere Decalogum nuncupare *Legem Moralem*; atque adeò docere, in Quarto Præcepto esse quid *morale*, ne Synodi Dictatis & Catechesi nostræ refragarentur, atque ita de suo munere & gloriâ periclitarentur. Nullo modo enim dubitare possumus, quando eorum de Sabbatho evulgatos libellos legimus, quin nullam aliam rationem habuerint, quare in Quarto Præcepto quid *Morale* esse dixerint, præter hanc quam allegavimus. Nam dicere, *in Quarto Præcepto morale esse, quietem illam esse retinendam, quam Christus nobis procuravit, & proximum esse ædificandum per communionem charitatis*, est in re maximè seriâ volubilibus verborum globulis ludere: quia nos etiam tenemur docere, Pascha nostrum esse retinendum, quod præfiguratum fuit per Pascha V. T. ac etiam obligamur secundùm hæc fundamenta proximum ædificare, demonstrando nos sic esse ex manu Diaboli vindicatos, uti tunc Israël ex manu Pharaonis liberabatur, & salvatos à morte æternâ, prout tunc Israël à morte corporali servabatur. Similiter præeunte Apostolo docere tenemur, circumcisionem veram esse retinendam, quæ consistit in extractione corporis peccati carnis & resurrectione cum Christo Col. 2: 11. 12. At verò Apostolus nunquam collegit ex hisce, *Duo genera moralium in Præcepto de Paschate & Circumcisione contineri*, quæ duo illi colligunt contineri in Præcepto de Sabbatho & rationibus memoratis: sic enim non decem sed duodecim darentur Præcepta moralia, imò tot, quot ceremonialia Præcepta in Mose exstant: quippe omnia σκιὰ *umbra* fuerunt corporis Christi, atque ita docuerunt corpus esse magni faciendum, ubi esset palàm exhibitum, ac communionem charitatis inter eos, qui de isthoc corpore participabant, esse colendam, quoniam omnes unum corpus constituerent. Mera proinde ὑπόκρισις est, quando hisce subjiciunt: *Non potest luculentioribus verbis res tota exprimi, quàm factum est in nostro Catechismo Quæstione* 103.

Atque ita hic rursus apparet, eos turpiter velificare tempori, & adeò munes esse de alieno, ut veritatem non tantùm patiantur obscurari; sed & ipsi eam incrustent, involvant, implicent, atque obducant. Verentur enim, ne, si hoc, quod corde premunt, libero ore nobiscum propalarent, ἀποσυνάγωγοι γένωνται. Cogimur, eheu! quando hanc ὑπόκρισιν contuemur, non sine summo cordis dolore exclamare:

Tu mali tanti genetrix, Cupido
Gloriæ, vano tumefacta fastu;

Lausque

Lausque fucati specie supernè
Splendida honesti;
Mentis ut regnum semel occupasti,
Fascinas blandis animos venenis,
Et relegatâ ratione turbas
Pectoris aulam!

§. 77. Quia verò, qui pro Quarti Præcepti moralitate stant, nos denigrare non erubescunt, quasi cum Anabaptistis non tantùm, sed, quod dolendum est, cum Socinianis paria faceremus, etiam illam διαβολὴν abstergamus, & ostendamus ex ipsorum sententiâ sequi, Christum non satisfecisse pro peccatis, ac suos non sanctificasse. Sociniani statuunt; *Præceptum de Sabbatho Decalogo esse insertum, ut Israël intelligeret, Legem illam esse imperfectam, & aliquando abolitam iri.* Vide *Crell. lib. 2: cap. 7. Eth. Christ.* p. 212. Nos verò statuimus, *illud Cæremoniale Præceptum arguere Legis perfectionem:* Siquidem Israëlem admonebat peccati in mundum introducti, per quod quies Dei erat abrogata, & ad abnegationem suæ justitiæ provocabat, suadebatque sanctificationem exspectare in Messiâ, qui Præcepta Fœderis operum in Lege comprehensa, secundùm promissionem, adimpleret, omniaque peccata morte suâ expiaret; ut Deus posset gloriosè fieri Deus seminis Abrahæ, sartâ tectâ suâ sanctitate & justitiâ, atque ita Lex stabiliretur: Statuimus autem, illud Præceptum, quia signi typi, & umbræ observationem præscribebat, nunc esse abrogatum prorsus; quoniam omnia, quæ Sabbathum præfigurabat, Christus peregit, & Legem perfectissimam obedientiâ omnibus numeris absolutâ observavit: quemadmodum præceptum de Circumcisione abrogatum est verâ Circumcisione introductâ Col. 2: 11. 12. & mandatum de Paschate, postquam Pascha nostrum pro nobis immolatum est, nempe Jesus Christus, 1. Cor. 5: 7. 8. atque sacrificia, postquam unicâ oblatione sui ipsius Christus consummavit qui sanctificantur. Heb. 10: 14. Quòd autem ex illorum sententiâ, qui perhibent, nos Sabbathum observare debere vi Quarti Præcepti, sequatur, Christum non satisfecisse pro peccatis nec sanctificationem suis adduxisse facilè evincere est. Nam Israëli ideò injunctum est Sabbathum, quia opus Redemptionis nondum erat absolutum: quippe erat signum sanctificationis futuræ, & quietis Christi ab opere Redemptionis, uti demonstravimus §. 75. Quicunque proinde, postquam Christus in sepulchro quievit, idem Sabbathum reducit, vel ex Quarto Præcepto Sabbathum urget, idem facit ac si diceret, Christum opus Redemptionis non absolvisse, & sanctificationem in Lege promissam etiamnum exspectari: atque ita meritorum Christi, novæque Creationis, & quietis Dei, quam ille procuravit, abnegatio ex illorum sententia evidenter sequitur. Quod autem nostri Theologi excipiunt, se loco diei Septimæ primam colere septimanæ diem, id ipsos ab hoc crimine liberare nequit: Nam cum illi quietem ab operibus ob eandem causam urgeant, propter quam ea Israëli fuit imposita, & in illâ quiete partem cultus collocent, eandem cum Israële sanctificationem & quietem adhuc exspectent necesse est: atque ita nos etiamnum impuros declarant, & toti Legi Cæremoniali subjiciunt. Hanc verò consequentiam non esse absurdam aut longè petitam, sed legitimam, hæc Apostoli invectiva in Galatas, qui etiam à libertate N. T. desciscebant ad Legis observantiam, prodocet: *Quomodo iterum convertimini* ἐπὶ τὰ ἀσθενῆ καὶ πτωχὰ στοιχεῖα *ad infirma & egena elementa, quibus de cætero rursus servire vultis,* ἡμέρας παρατηρεῖσθε *dies observatis, & menses, & tempora,*

pora,

pora, & annos, φοβοῦμαι ὑμᾶς μήπως εἰκῆ κεκοπίακα εἰς ὑμᾶς. *metuo de vobis, ne quà frustra inter vos laboraverim.* Sed non pigebit, id clarius adstruere, ne quis veritatis amans hîc cæspitet, aut nos cæspitasse autumet. Ostendimus §. 59. Apostolum hoc loco per στοιχεῖα intelligere Dogmata Cæremonialia: cùm itaque hoc loco arguat Galatas redire ad illa elementa, ex eo quod dies observabant, eosque distinguat à mensibus, temporibus & annis, necessariò inter eos dies continetur Sabbathum Quarti Præcepti, quoniam Sabbathum illis præceptis annumerandum esse palàm fecimus §. 75. Tanti autem momenti Sabbathi observatio Paulo videbatur, ut metueret, se frustra laborasse inter ipsos: quod non dixisset, nisi illius diei observatio involveret abnegationem gratiæ per Christum adductæ. vide Ezech. 20: 11. 12. Col. 2: 16. 17. Præterea constat, Sabbathum esse signum sanctificationis & quietis adducendæ, quemadmodum Circumcisio fuit signum & sigillum justitiæ fidei in Christo consequendæ. Vide Gen. 17: 11. coll. Rom. 4: 11. Col. 2: 11. 12. Gal. 3: 22. — 30. Constat, Sabbathum esse abrogatum, quia sanctificatio & quies illa adducta est Col. 2: 16. 17. Heb. 4: 1. — 10. quemadmodum Circumcisio est abrogata, quia justitia fidei est adducta. Col. 2: 11. 12. coll. Gal. 3: 22. — 30. Quantum ergo peccatum est, reducere Circumcisionem, tantum quoque peccatum est, reducere Sabbathum: imò idem peccatum est, Circumcisionem reducere vel Sabbathum, quia parem utriusque esse rationem ex dictis liquet. Quandoquidem igitur Apostolus dicit Gal. 5: 2. 3. 4. *Ecce ego Paulus dico vobis, si circumcidamini Christum vobis nihil profuturum. Testor rursum omni homini qui circumciditur, eum esse debitorem totius legis servandæ. Exsortes facti estis Christi, qui in Lege justificamini, gratia excidistis;* Quandoquidem, inquam, hæc Apostolus dicit, licèt nobis eodem jure dicere moralitatis Quarti Præcepti Patronis; *Observatis diem unum præ alio, juxta statuta Cæremonialia, veremur de vobis, ne frustra inter vos pii Dei servi laboraverint! quare iterum iterumque testamur vobis omnibus, si Sabbathum observetis ipsi, & aliis illius observationem injungatis, quia in Quarto Legis Præcepto Sabbathum injungitur, quamvis diem primum substituatis loco septimi & partem cultus judicetis quiescere illo die à laboribus aliis diebus licitis, Christum nihil vobis profuturum, & vos esse debitores totius Legis servandæ, imò per Legem velle justificari, atque ita exsortes Christi esse factos ac gratiâ excidisse.*

Cum autem hæc urgemus, nullomodo condemnamus diei Dominicæ observationem; Nam econtra censemus, ad exemplum Apostolorum & primitivæ Ecclesiæ illum diem esse Sacris meditationibus & colloquiis transigendum, & congregationibus Fratrum in unum, ut verbum Dei audiant, publicis precibus suas quoque preces adjungant, in subsidium pauperum quid secum adducant, atque ita communionem Sanctorum colant; modò quies non urgeatur tanquam cultus pars, & ille cultus ex Quarto Legis Præcepto deducatur; sic enim relaberemur ad infirma & egena elementa V. T. Et certè non sine insigni causâ in locum diei Septimi dies primus substitutus est; quoniam illâ diei mutatione ex unâ parte ostendebatur, totum Quartum Præceptum esse abrogatum, in quo omnia diei Septimo erant alligata, & Christum illa adduxisse, quæ Sabbathum hocce præfigurabat: ex alterâ parte autem, Christum novum Tempus nobis suâ resurrectione initiasse, in quo cum Deo quiesceremus ab operibus carnis & Cæremoniali jugo, quemadmodum ille ab operibus suis, Creationis novæ videlicet & sanctificationis eorum, qui Christo dati sunt, quiescebat. Observatio igitur diei Dominicæ non est reductio jugi, sed commemoratio gra-

tiæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

tiæ per Christum adductæ, & quietis N. Testamenti, in quâ Deo in libertate & gaudio servimus, eique gratias agimus, quod filium suum in mortem tradiderit ob peccata nostra & excitaverit ex mortuis ob justificationem nostri, ut cum Paulo loquamur Rom. 4: 23. At verò, cùm hæc dicimus, non statuimus illius diei observatione cultum Sabbathi N. Testamenti absolvi: nam Sabbathum N. T. flagitat, nunquam cor nostrum obduremus sed omni tempore voci Dei ascultemus, eique gratias agamus, quod nos à molestâ Cæremoniarum servitute in Libertatem & Quietem N. Test. vindicavit & transposuit, ut cum Deo quiesceremus sine fine, & integro corde coram facie ipsius ambulantes adspiraremus ad quietem in Cælis in omnem æternitatem celebrandam. Quemadmodum ergo Sabbathum primum observare ante peccatum, fuit Deum sanctificare in omnibus operibus suis; sic Tertium Sabbathum observare, est Deum sanctificare, quia nos in Christo sanctificavit atque in novam suam quietem introduxit; quam quietem Sabbathum secundum promittebat. Atque hinc est, quòd, cum Ezechiel dicat, de Sabbatho loquens secundo, Cap. 20: 12. *illud esse signum quod Jehova esset eorum sanctificator*: Esaias de Tertio Sabbatho agens 58: 13. illud invertat, & nos doceat illud vocare *delicias ad sanctificandum Jehovam*.

§. 78. Omnibus ordine de Decalogo sic expositis, quæ scopo nostro inservire videbantur, facilis est conciliatio eorum Locorum quæ §. 65. adduximus. Quippe Decalogus totus in se consideratus est *Lex fidei* Rom. 3: 27. quia Christus suos secundùm promissionem sanctificavit, postquam Præcepta Fœderis operum adimplesset, eosque in quietem introduxit: unde in diebus N. Testamenti Deus eorum cordibus hanc legem inscribit tanquam Testimonium, quòd liberati sint à maledictione, & normam secundùm quàm in fide ambulare debent. vide Hebr. 8: 10: & *Lex operum ibidem*, si Præcepta nuda spectes: continet enim omnia præcepta Fœderis operum. Est *Lex Christi* Gal. 6: 2. quatenus nobis injungit dilectionem proximi, quemadmodum ille nos dilexit, & nostrum onus bajulavit, ut ibidem Apostolus loquitur: & *Lex Peccati* Rom. 8: 2. quatenus Fœdus operum complectitur, & nos condemnat tanquam Peccatores; quam vim Christus ei abstulit respectu seminis Abrahæ *ibid.* vers. 1... 4. & 1. Cor. 15: 55. 56. 57. Est *Lex regia Libertatis*, Jac. 2: 8. 12. quatenus Christum Regem decet eam præscribere populo suo, quem in libertatem asseruit: & *Lex condemnationis* Rom. 3: 20... 23. quatenus Præcepta Fœderis operum continet, omnem transgressorem condemnantia. Dicitur Psal. 19: 8. 9. *convertere animam* sive *restituere*, quatenus peccatori viam ad salutem monstrat perfectam in Christo acquirendam per fidem, atque animam ejus perculsam exhilarat promissione absolutâ, Ego sum Deus tuus, qui te sanctifico & porro sanctificabo: & *condemnare* Rom. 3: 20. 21. 22. quatenus Præcepta Fœderis operum, peccatorem maledictioni subjicientia, complectitur; Tandem, dicitur *abrogari* in N. T. Rom. 3: 21. quatenus promittebat felicitatem in Terrâ Canaan & Sanctificationem in Christo; ea enim promissio in promissionem hæreditatis totius Telluris mutata est Ephes. 6: 2. 3. & sanctificatione adductâ ἐπαγγελία *Promissio* mutata est in εὐαγγέλιον *Euangelium*: quare & totum Præceptum Quartum, quatenus signum est, factum est inutile: quemadmodum Circumcisio & reliquæ figuræ atque umbræ. & *stabiliri*. Rom. 3: 31. quia per mortem Christi revera robur suum recipit, ut possit eos justificare, qui in Christo reputantur Rom. 8: 1... 4. Atque ita nunc sub. N. T. Præcepti sive Legis finis nullus alius est judice Paulo, 1. Tim. 1: 5. quàm *amor ex puro*

corde

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

corde & Conscientiâ bonâ & fide nonfucatâ: Nam Conscientia nostra nunc est purificata à mortuis operibus, ut serviremus Deo viventi per sanguinem Christi Hebr. 9: 14. Et nobis nunc licet accedere ad Deum cum vero corde in plenitudine fidei Heb. 10: 22. Possemus hîc finem gravissimæ huic de Decalogo disceptationi imponere, quia Veritas satis apertè demonstrata est; verum quia Pastores quædam habent argumenta, quæ quibusdam alicujus momenti possent videri, quibus evincere conantur Decalogum non posse esse fœdus gratiæ, visum fuit etiam illa excutere, ut nihil ad evidentiam desit. Sic itaque p. 29. in medio loquuntur.

„ Quod Lex non contineat fœdus gratiæ, patet; I. Nam eadem hæc Lex Adamo „ in statu integritatis data est, cum fœderi Gratiæ nullus locus esset. Quod si ergo „ verba hæc, non habebis Deos alienos coram me, tunc non exhibuerint fœdus „ gratiæ, non possunt id etiam hodie continere. Cum sine mutatione eadem esse „ præsumantur. Non alia continentur in Tabulis Fœderis & libro legis, quàm quæ „ naturæ Lex homini integro imperabat, saltem quod ad cultus substantiam, inquit „ Celeb. D. Cocc. de fœdere §. 13. Si alia non continentur in Libro Legis, quàm „ homini integro imperata sunt, ergo non exhibet Christum, & fœdus gratiæ, quæ „ homini integro imperata non sunt.

Fundamentum hujus illationis ruinosum esse apparet, quia ostendimus, Præceptum de Sabbatho non spectare ad Fœdus operum, & Sabbathum illud Adamo non fuisse injunctum, sed longè aliud: quia hoc Sabbathum peccatum præsupponit & perturbationem primæ quietis Dei. Vide §. 71. & 75. Præterea, quare absurdum est idem Præceptum, ex. gr. *non habebis Deos alios coram me*, in Fœdere Gratiæ æquè ac in Fœdere operum locum invenire? Adam enim nullum alium Deum habere debebat coram Jehovâ, quia ei obligabatur obedire tanquam Domino suo, & perfectâ obedientiâ vitam promereri: fideles autem nullum alium Deum coram Jehovâ habere debent, quia à nullo alio salus peccatori exspectanda est. Annon eodem modo ac Adam debuit ambulare coram facie Dei-omnipotentis, cui sufficientia erat ad vires sibi subministrandum, ut posset legem servare & esse integer: Abraham debuit coram eodem Jehovâ ambulare, ut exspectaret ab ipsius potentiâ & sufficientiâ redemptionem à peccatis, & sanctificationem, ut posset integro animo Jehovæ εὐαρεστῆσαι placentia facere? Evidens proinde est, malè inferri: *Hoc Præceptum spectat ad Fœdus Operum, ergo non spectat ad Fœdus Gratiæ*; quia sic omnes Euangelicæ adhortationes mutandæ essent in adhortationes Fœderis operum, vel contra. Et certè Pastores cum umbrâ suâ luctantur: Nemo enim unquam dixit, Præceptum illud, *Non habebis Deos alienos*, esse Præceptum Fœderis gratiæ, si absolutè hæc verba capiantur; Nam revera illud Præceptum absolutè consideratum spectat ad Fœdus Operum. Idem de aliis excepto Præcepto Quarto esto judicium.

Pergunt. „ II. Simile argumentum à Fœdere operum desumi potest: Fœdus „ operum exigit, quicquid Lex continet. Fuit enim Lex ejus conditio adimplenda, „ fac hoc & vives. Atque ita ab Adamo violata, à Christo adimpleta est. Rom. 5: „ 19. & 8: 3. At Fœdus operum justitiam in Christo quærere non imperavit, nec „ remissionem peccatorum sub conditione fidei præscripsit, neque quidquam novit, „ quod est Fœderis gratiæ.

Hic eodem modo fallunt & falluntur Pastores, quia Decalogus præter Præcepta, quæ si faciet homo vivet in illis, hoc est, fœderis operum, continet Præceptum de

Sabba-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

Sabbatho, quod datum est in signum sanctificationis per Christum adducendæ, quemadmodum demonstravimus §. 74. & 75.

Sequens Argumentum ejusdem commatis sic efferunt. „III. Lex nullo modo „declarat Christum esse mediatorem, & fidem in ipsum esse instrumentum justifica-„tionis. Poterat enim Deus lapsum hominem in miseria sua reliquisse, nullumque „mediatorem statuisse, & fidem non ordinasse ut instrumentum justificationis; lege „tamen eadem manente. Etiamsi nullus mediator fuisset, lex jam à principio data „eadem fuisset, uti & eadem manet iis, qui de Christo nihil audiverunt. Est enim „immutabilis, ut viri docti loquuntur. Quomodo ergo posset declarare Fœdus Gra-„tiæ? An Euangelium idem manere posset, si nullus foret mediator? Non credi-„mus equidem. Verum excideret, evanesceret, omnemque vim docendi & ducen-„di perderet. 1. Cor. 15: 17... Quomodo ergo Lex Euangelium esse posset, quæ, „nullo existente mediatore, eadem superesset?

Si de Lege Fœderis operum, hoc est, de Præceptis in Decalogo expressis, à quibus Sabbathum excipitur, loquuntur, procedit argumentum; sed quia de Decalogo est quæstio, toto errant Cælo, quia extra Controversiam collocavimus §. 71. 74. 75. in Quarto Præcepto Israëli promitti sanctificationem adducendam per Messiam, mannâ præfiguratum, & in Decalogo præter legem Fœderis operum contineri fœderis gratiæ promissiones omnes.

Eâdem præconceptâ opinione nititur argumentum proximum, quod tali modo instruunt. „IV. Quod si lex Euangelium & verba fœderis gratiæ contineret, tum „omnes illi, qui Legem habuêre, Euangelium, & verba fœderis Gratiæ habuis-„sent. Hoc autem manifestè negatur ab Apostolo; qui id mysterium vocat, ab om-„ni ævo Gentibus occultatum. Rom. 16:25. Ephes. 1:9. & 2:12. & 3:3. 6. „Actor. 14: 16. Et cum Gentes sine fœderibus vixisse narrantur, id specialiter de „fœderibus externis scriptum est. Ephes. 2: 12. Et tamen Gentes eandem legem „habuêre. Non continet ergo ea Lex verba fœderis Gratiæ. Neque enim modus „promulgandi naturam legis tollit, aut mutat, eamve, si natura non sit, in fœdus „gratiæ mutare potest. Quoniam promulgatio legi externa & adventitia est; nihilque „corpori aut naturæ ejus confert.

In Decalogo enim sunt simul Præcepta fœderis operum à Christo adimplenda, & Doctrina Gratiæ respectu Israëlis Exod. 24: 12. Gentilibus autem nihil nisi τὸ ἔργον τοῦ νόμου *opus Legis*, hoc est, quicquid ad fœdus operum spectat, notum fuit, docente Apostolo Rom. 2: 14. 15. Quare frustra desudant in probatione, quod Gentilibus Euangelium notum non fuerit.

Argumentum quod sequitur non majoris est valoris. „V. Lex, *inquiunt*, etiam „non potest continere fœdus gratiæ; quia, maxima saltem ex parte, fluit ex naturâ „Dei, estque sanctitatis ejus imago, in sese eadem cum lege naturali. ut ipsi viri do-„cti disputant. Deus enim, inquiunt, se ipsum abnegare non potest, neque creatu-„ram exlegem facere, quæ sine scelere quodvis perficiat scelus. Quæ manifestè do-„cent, legem nequaquam esse fœdus gratiæ; quod non fluit à naturâ Dei, sed à li-„berâ ejus voluntate, misericordiâ & gratiâ Hos. 14: 5. Rom. 9: 16. 18. 1. Cor. „1: 12. Tit. 3: 5. Coccej. de fœd. §. 9. Pactum, cujus vi filius sit sponsor Testa-„menti gratiæ, est meræ libertatis. Potuitque Deus omnem hominem sine fœdere „gratiæ in peccato relinquere.

Ostendimus enim, Quartum Præceptum non fluere ex Dei naturâ sed ablegandum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

esse ad Dogmata (**willekeuren**) atque ad umbras V. Testamenti §. 71. 74. 75. atque ita à liberâ ejus voluntate fluere.

Quod huic succedit argumentum, nullius est pretii, quippe dicunt. ,, VI. Atque iterum viri docti disputant, quod lex moralis naturâ nota sit. Et quod Lex naturæ, & Decalogus continens Præcepta, in quibus est vita, sive Lex scripta, eadem est. Ita Coccejus, ita Apollonius & eorum discipuli. Atqui fœdus gratiæ nulli mortalium naturâ notum est, neque innotescere potest. Euangelium est mysterium humanæ rationi planè absconditum, inquit Apollonius p. 317. Quippe quod manifestè complectitur cognitionem Messiæ, adeoque Trinitatis, & liberæ dispensationis divinæ; remittam vobis peccata in Christo. Quæ caro & sanguis revelare non possunt. Matth. 11: 27. & 16: 17. Possent autem, si ea lege naturali continerentur.

Demonstravimus enim, præeunte Paulo, *τὸ ἔργον τοῦ νόμου* opus Legis tantùm naturâ notum esse, & in Decalogo præter illud contineri Præceptum de quiete §. 71. 74. 75.

Eandem cramben toties recoctam in sequenti argumento reponunt, hoc modo: ,, VII. Docent & ipsi viri Docti, in Decalogo ea Præcepta exstare, quæ, ubi Deo placuisset, in fœdus operum converti potuissent B. p. 603. Quomodo ergo continebit fœdus gratiæ, ego remitto vobis peccata in Christo? Nam id nullo modo in fœdus operum converti potest. Quoniam illic, in fœdere operum, vita non nisi sub conditione proprii meriti promittitur, quæ hîc ex merito Sponsoris confertur. Cuiquamne mortalium hæc oratio, dono vobis vitam in Christo, videbitur mutari posse in eam, debetis vitam quærere, nòn in Christo, sed merito vestro? Certè tum *ναὶ* in *οὔ* & lux in tenebras mutari poterunt.

Non potuissent in illa mutari, sed semper talia fuêre Præcepta, at eo modo Israëli proposita non fuerunt; sed tantùm, ut discerent, qualis obedientia requireretur, ut Deus ipsorum fieri posset Deus in emphasi, ac ut haberent normam, secundùm quam conarentur esse sancti, quemadmodum Deus Sanctus est. vide quæ ad argumentum primum diximus. Atque hac de causâ præmissa est promissio; *Ego sum Deus tuus*, & Sabbathum adjunctum in signum sanctificationis per Messiam adducendæ, ut ostendimus §. 68. 71. 74. 75.

Distædet sequentia argumenta referre, siquidem eâdem oberrent chordâ, & nihil novi dicant: quare, cum ex iis, quæ adduximus, facilè redargui possint, nova responsio non requiritur. Unum tamen est, quod quibusdam videri posset considerationem sui desiderare; nempe quod exstat pag. 41.

,, XII. Tandem, *inquiunt*, etiam non imbecille argumentum peti potest ex Epithetis, & tristibus effectis Legis; Lex est ministerium mortis & damnationis 2. Cor. 3: 7. 8. 9. Tantumque abest ut restituere peccatorem valeat, ut quisquis mortalium, in observatione ejus vitam quæsiturus, non nisi mortem & damnationem inventurus sit. Lex est peccatori mortis sententia, & verbum iræ ac terroris. B. p. 595. Gratia decidit, qui lege justificari cupit Gal. 5: 4. Quomodo gratia excidere posset, si ea lege exhiberetur? Qui sub lege est, sub maledictione est, execrandus enim qui non manet in omnibus. Galat. 3. vers. 10. unde palam fit, quòd lex non contineat pactum gratiæ. Quia nec gratiâ decidisset, qui in fœdere gratiæ i. e. lege maneret; nec in mortem incidet nec Deo execrandus est, qui, sepositâ lege, in pacto gratiæ vitam quærit. Cum ipse Salvator hanc viam mon-

„ strarit. Proverb. 8. vers. 35. Qui me invenit, vitam invenit, & favore Dei po-
„ tietur.

Verba Pauli 2. Cor. 3: 6. hæc sunt: *Deus nos fecit idoneos ministros N. T. non literæ, sed Spiritus. Litera enim occidit, spiritus autem vivificat.* Apostolum per γράμμα *literam* hoc loco intelligere, quæ N. Testamento opponuntur, certum est, quia directè ea opponit τῇ καινῇ διαθήκῃ *Novo Testamento.* Eundem totum Decalogum, eo sensu, quo à Deo datus est Israëli, non intelligere pariter certum est, quia data sunt Mosi עשרת הדברים *decem verba* ut λόγια ζῶντα *verba viva*, teste Stephano Actor. 7: 38. Quod in eo judicio non aberremus, ex collatione vers. 7. 8. & 11. manifestissimum fit. Quippe ibi dicit εἰ ἡ διακονία τῆς κατακρίσεως ἐν γράμμασιν ἐντετυπωμένη ἐν λίθοις ἐγενήθη ἐν δόξῃ, *si ministerium condemnationis in literis positum, & expressum in lapidibus, fuit gloriosum, nonne magis ministerium Spiritus erit in gloriâ*: hîc verò ait: εἰ γὰρ τὸ καταργούμενον διὰ δόξης, πολλῷ μᾶλλον τὸ μένον ἐν δόξῃ, *si enim quod aboletur fuit gloriosum, multò magis est gloriosum id quod manet.* Paulo διακονία κατακρίσεως *ministerium condemnationis* in Tabulis lapideis scriptum est illud, quod in N. T. καταργεῖται *aboletur*: quod autem totus Decalogus non aboleatur, plusquam apertum est, & nullo modo id Pastores negare auderent, cum Apostolus sibi objiciens Rom. 3: 31. *Legem itaque* καταργοῦμεν *abolemus per fidem?* scilicet in Christum Jesum, qui perfecit, quæ requirebantur ad expiandum peccata populi; rotundis verbis respondeat μὴ γένοιτο, *absit*: ἀλλὰ νόμον ἱστῶμεν *sed Legem stabilimus.* Nullam verò aliam Legem hîc posse intelligi, quàm Decalogum, evidens est, quia Lex Ceremonialis per adventum Christi abolita fuit, uti operosè demonstratur Hebr. 7: 8: 9: & 10: Gal. 3. & 4. Ephes. 2. & Col. 2. Politica etiam maximâ ex parte, videlicet quatenus peculiariter Terram Canaan, populumque Dei in eâ degentem, spectabat, abrogata est. Quum igitur 2. Cor. 3: 11. dicat, ministerium condemnationis lapideis tabulis inscriptum καταργεῖσθαι in N. Testamento. & Rom. 3: 31. Se non abolere Legem; patet, per ministerium condemnationis non posse totum intelligi Decalogum, sed tantùm, quod in eo semen Abrahæ κατακρίνει *condemnat.* Quum igitur, teste Ezechiele & Paulo, Israël adhuc carebat sanctificatione & Conscientiam habebat onustam peccatis Ezech. 20: 25. 26. Hebr. 10: 1. 2. 10... 14. & Sabbathum observare debebant ut signum sanctificationis illius futuræ, utique ipsum Sabbatum fuit exprobratio, quòd adhuc à peccatis non essent liberati; atque ita ipsos condemnabat Sabbatum tanquam impuros: maximè cùm Deus iis in memoriam revocabat Sabbathum Primum, ut recordarentur, unde excidissent. Huc alludens Apostolus Col. 2. dicit vers. 14. Christum Chirographum Judæis adversum consistens ἐν δόγμασιν in Dogmatis cruci affixisse, & è medio abstulisse; atque ex ejus ablatione concludit vers. 16. 17. Neminem debere quenquam deinceps judicare *in parte ullâ Sabbathorum, quia umbra erant, cujus corpus erat Christus.* Quod autem hæc condemnatio 2. Cor. 3: 6. respectu fidelium intelligenda veniat, non autem respectu infidelium tantùm; quomodo quidam hunc locum interpretantur, nos dubitare non sinit Apostolus: Siquidem Legis ministerium opponat ministerio Euangelii. Hoc autem respectu infidelium non est ministerium Spiritus sed mortis, prout disertis verbis testatur in fine cap. præced. Ut ergo hæc oppositio salvetur, necessariò statuendum est, quemadmodum nos fecimus; Legem fuisse ministerium condemnationis respectu fidelium ante Christi adventum viventium, quo sensu Apostolus Actor. 13: 38. 39. Antiochænos Judæos alloquens, dicit; *Notum sit vobis,*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

quòd per Jesum vobis ἄφεσις ἁμαρτιῶν *remissio peccatorum annuncietur* καὶ ἀπὸ πάντων ὧν οὐκ ἠδυνήθητε ἐν τῷ νόμῳ Μωσέως δικαιωθῆναι *& ab omnibus, à quibus non poteratis per Legem Mosis* JUSTIFICARI, *in hoc quivis credens* δικαιοῦται *justificatur.* Respexit ergo Apostolus ad illustriorem inscriptionem Legis fidei in corda fidelium, quae promissa est in N. T. vide Jerem. 31: 34. Hebr. 8: 10. Jerem. 32: 39. 40. Ezech. 36: 27. 28. & respectu illius differentiæ considerabatur, acsi in V. T. non fuisset; qui modus loquendi Spiritui Sancto familiaris est: sic dicitur Joan. 7: 39. Spiritus S. nondum fuisse ante adventum Christi. & Gal. 3: 23. 24. 25. non fuisse fides. &c. &c. Hinc idem Apostolus Hebr. 8: 8. pro eo, quod Jeremias dixerat, אכרת SUCCIDAM *fœdus*, substituit συντελέσω CONSUMMABO *fœdus*: quâ interpretatione docet portiunculam illorum bonorum fidelibus V. T. fuisse datam; nunc verò plenâ mensurâ eadem bona esse hæredibus exhibenda. Quum autem inter illa etiam sit inscriptio legis in corda fidelium, patet, oppositionem hoc loco institui modi & modi, non verò rei & rei. Quæ cum ita sint, Pastorum illatio, quam adversus nos ex hoc loco formant, omni fundamento destituitur: Præterea licet verum sit, quòd, qui sub lege est, sit sub maledictione juxta Pauli effatum Gal. 3: 10. nihilominus falsum est, Legem non valere restituere peccatorem, quia David id disertè affirmat Psal. 19: 8. (vide quæ in eum locum dicta sunt §. 74) Quid de sententia Pauli Gal. 5: 4. judicandum sit, apertum fecimus §. 77. quare Lectorem eò remittimus.

Quandoquidem itaque in hisce conclusiunculis Pastores summum suum præsidium collocant, (dicunt enim p. 53. *hæc ita disputando rei abundè satisfactum videri posse*) evidens est, eos miserandum in modum hallucinari. Sed id maximè liquet ex dilemmate, quo demonstrare satagunt Decalogum non docere fidem in Messiam, quod tale est.

„ Quæsumus, venturumne Messiam, an venisse dicet? Si venturum; quid dicet „ hodie? Si venisse quid olim? Eadem enim hodie sunt verba Decalogi, quæ fuêre olim; quæ nec utrumque simul enunciare possunt, nec alterutrum sine manifesto dispendio causæ & Decalogi. Si dicat, qui crediderit in Messiam venturum; „ tum nos ei obedire non tenemur. Si, in eum qui venit, fefellisset Judæos. Vide „ pag. 65.

Quippe hoc dilemmate coram toto mundo ostendunt se νηπίους infantes esse & nondum aptos, quibus στερεὰ τροφὴ *solidus cibus*, qualis hic est, præbeatur: tantum abest, ut ipsi eam aliis præbere valerent. Nam si hoc dilemma procederet, omnes promissiones in V. T. factæ nobis nunc essent inutiles; imò ipsum Fœdus gratiæ. Nam in πρωτευαγγελίῳ Gen. 3: 15. Deus dicit: *Et inimicitiam* אשית PONAM, *inter te & inter mulierem, & inter semen tuum & semen ejus; hoc* ישופך CONTERET *te quod ad caput, & tu* תשופנו CONTERES *illud quod ad calcem.* Ac in Fœdere cum Abrahamo facto Gen. 17: 7. 8. והקימותי *& stare* FACIAM *Fœdus meum inter te & inter me, & inter semen tuum post te in generationes suas in Fœdus æternum* להיות *ut* FIAM *tibi in Deum & semini tuo post te.* Certè Apostolo longè alia stabat sententia menti: ille enim Gal. 3: 14. colligit, Christum juxta promissionem mortuum esse, *ut ad Gentes* PERVENIRET ἡ εὐλογία τοῦ Ἀβραὰμ *benedictio Abrahæ, & Judæi* ACCIPERENT *per fidem* τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ πνεύματος *promissionem Spiritus, sc. adoptionis in filios* Gal. 4: 4. 5. 6. imò promissionis illius addictionem comparat cum Testamento, docetque, eam demum *vim suam accipere.* cùm adimpletur morte sponsoris, Vide Gal. 3: 15. — 30. Heb. 9: 13. — 28.

Quod

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

Quod idem Apoſtolus planiſſimis verbis Judæis inculcat Act. 13:32. —— 39. *nos*, inquit, *vobis euangelizamus* τὴν πρὸς τοὺς πατέρας γενομένην ἐπαγγελίαν ὅτι ταύτην ἐκπεπλήρωκε τοῖς τέκνοις αὐτῶν ἡμῖν *promiſſionem Patribus factam, nempe quòd eam Deus* ADIMPLEVIT *nobis filiis ipſorum excitans Jeſum.* γνωστὸν οὖν ἔστω ὑμῖν; *notum igitur ſit vobis viri Fratres quod per hunc vobis remiſſio peccatorum annuncietur, & ab omnibus à quibus non poteratis juſtificari per legem Moſis, in hoc quivis credens juſtificatur.* Atque ita δὶς διὰ πασῶν ab Apoſtolo diſtant Paſtores: quoniam hic ex adimpletione promiſſionis, quæ ut adimplenda in V. T. ſemper fuit propoſita, colligit bona in ea contenta tum demum diſtribui, quemadmodum bona in Teſtamento legata poſt mortem Teſtatoris demum diſtribuuntur: Ex illorum autem ſententiâ fluit, eam Promiſſionem, illud Teſtamentum, nobis inutile fieri, quia adimpletur & Teſtator moritur. Sed Paſtores neſciviſſe quid dicerent aut de quibus affirmarent, hæc ipſorum verba prodocent. pag. 123. „ Concludimus ergo, Decalogum nihil niſi „ normam ſanctitatis exhibere, ex qua homo intelligit, quid Sponſor pro ſuis *ſol-* „ *verit.* quid *redemptos* pro viribus & menſura gratiæ conari deceat. Ipſis itaque judicibus, Deus fefellit Judæos, quoniam tum nondum *Solverat* Sponſor, & nondum erant *redempti*; id enim demum factum eſt, cùm de cruce penderet, & ſanguinem ſuum daret in redemptionis pretium, vide Rom. 3:24.25. Col. 1:14. Eph. 1:7. Gal. 4:4. 1. Cor. 6:20. 1. Pet. 1:18. Rom. 5:10.11. præcipuè autem Gal. 3:13. Heb. 9:13. —— 28. 10:1. —— 23. Hi ſcilicet ſunt illi Heroës, *quorum ſententia rogata eſt à Clariſſimo Viro N. N. An Decalogus contineat Fœdus Gratiæ, & qui controverſiarum faces tollere ab inſtituto ſuo non alienum judicârunt.* Profectò

Non tali auxilio nec defenſoribus iſtis
Tempus eget.

Sed ad rem. Dicimus, (Dei & amanuenſium ejus veſtigia legentes) Decalogum ante Chriſti adventum flagitaſſe fidem in Meſſiam venturum, qui Fœderis operum Præcepta perfectè ſervaret, loco populi ſui, & pœnam peccatis debitam perferret, ut Deus decorè fieri poſſet Deus peccatoris in emphaſi, & in eum finem Iſraëli Sabbathum præſcriptum fuiſſe: quemadmodum Promiſſio in paradizo facta flagitabat fidem in ſemen mulieris, quod contereret aliquando caput Diaboli, & inimicitiam ſtabiliret inter ſemen mulieris, & Diabolum ſemenque illius: Nunc autem eundem Decalogum flagitare fidem in Chriſtum, qui venit, & ea peregit pro nobis, quæ requirebantur ad juſtitiæ ſanctitatiſque Dei demonſtrationem, noſtramque juſtificationem ac ſanctificationem: quemadmodum Promiſſio in Paradizo facta nos nunc obligat credere, ſeminis mulieris calcaneum eſſe contritum & Diaboli caput confractum atque inimicitiam eſſe ſtabilitam inter nos & ipſum, ſemenque ipſius. Atque ita totum Præceptum de Sabbatho eſt abrogatum, & cum eo omnia, quæ in Decalogo ſuadebant fidem in Meſſiam venturum; quia ille jam venit, & rem repræſentatam nobis adduxit, ac promiſſiones adimplevit, Fœdus cum Abrahamo factum ſuum fecit habere complementum. Tenemur itaque nos Legi obedire, non quatenus eſt miniſterium condemnationis, & Lex peccati; ſed quatenus eſt Lex fidei & Lex Chriſti ac libertatis, cujus finis eſt amor ex puro corde, & conſcientiâ bonâ, ac fide non fucata; atque juxta ejus præſcriptum ambulantes auſcultare voci Jehovæ omnibus diebus vitæ noſtræ, & ſtudere ingredi in Dei quietem per Chriſtum reſtitutam; ut tandem aliquando glorioſæ Dei quietis propter

Goëlis noſtri meritum participes fiamus, & cum eo regnemus in omnem æternitatem.

§. 79. Duabus hiſce illuſtriſſimis Quæſtionibus expoſitis atque adſtructis ad Tertiam pergimus, quæ, ſi rei momentum & pondus ſpectes, jure merito cum præcedentibus comparanda venit: Eſt autem *de Remiſſione peccatorum, & diſtinctâ ejus conſideratione reſpectu fidelium V. & N. Teſtamenti*. Quare D. Mareſius *pag.* 16. *circa finem* ſic ſibi declamandum putavit in eos, qui quæſtionem illam aliter interpretantur, quàm vulgo obtinet:

„ Cœptum Leydæ incendium Ultrajectum vicinum evolavit, unde tam multa inter Ultrajectinos & Leydenſes Theologos poſtea, non ſolùm iterum de Sabbatho, ſed de ἀφέσει & παρέσει & novo, quod ſoli fanatici & furioſi defendant, illis duabus voculis inædificato Dogmate Coccejano, pios V. T. non obtinuiſſe remiſſionem peccatorum, —— quod prolixiſſimum ſyrma abſurdorum ſecum trahere eſt certiſſimum.

Nos ea flocci facientes, & nihil penſi habentes, quid ſive hi ſive illi de nobis & noſtrâ ſententia judicabunt, modò conſcii ſimus, nos ne latum unguem à recto veritatis tramite deflexiſſe, eâdem Methodo etiam hanc tractabimus Controverſiam, quâ in ſuperioribus enodandis uſi ſumus. Inſignem in multis obtinere differentiam reſpectu fidelium V. T. & eorum, qui ſub N. T. degunt, nemo eſt qui audet ire inficias: quandoquidem eâ de re pleni ſunt Sacræ Scripturæ Libri, plenæ Dei & amanuenſium ejus voces, plena exemplorum vetuſtas ab initio mundi ad Chriſti uſque Tempora: an verò ad illam quoque pertineat ἄφεσις τῶν ἁμαρτιῶν *Remiſſio Peccatorum*, magnâ animorum contentione inter eruditos diſputatur. Nos pro negativâ ſententiâ ſtamus, videlicet, *Illos peccatorum remiſſionem conſecutos non fuiſſe.* Occaſionem ita ſentiendi dedit nobis Spiritus Sanctus, quia creberrimè ſic de hoc negotio loquitur, ut, ſi ad ejus phraſeologias atque ratiocinia attendamus, & præconceptis opinionibus non ſinamus nos in transverſum abripi, non aliud nobis in mentem venire poſſit, quàm eos ἀφέσεως caruiſſe! Sic Ex. Gr. ut ex infinitis potiora ſeligamus Jer. 31: Deus fundamentum τῆς καινῆς διαθήκης conſtituit in Remiſſione peccatorum: dicit enim verſ. 31. —— 34. *Ecce dies veniunt & ſuccidam* ברית חדשה *Teſtamentum Novum* כי אסלח לעונם ולחטאתם לא אזכר עוד *Nam propitius ero iniquitatibus ipſorum, & peccatorum ipſorum non recordabor amplius.* Et Zach. 3: de adventu Chriſti loquens, dicit, verſ. 9. ומשתי את עון הארץ ההיא ביום אחד: *Et delebo iniquitatem Terræ hujus* (quaſi totam Terram cœlitus proſpectans digito monſtraret) *die uno.* Ac Dan. 9. Fata urbis & Templi atque populi recenſens ait verſ. 24. *Septuaginta Septimanæ deciſæ ſunt ſuper populo tuo & urbe ſancta tuâ* לכלא הפשע ולחתם חטאות ולכפר עון ולהביא צדק עלמים: *ad coërcendum defectionem, & ad obſignandum peccata, ac ad expiandum pravitatem, atque ad adducendum juſtitiam æternam.* Matth. 1:21. dicit Angelus Joſepho: *Maria pariet filium & nuncupabis nomen ejus Jeſum:* αὐτὸς γὰρ σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν *ille enim ſalvabit populum ſuum à peccatis ipſorum.* Rom. 5: Apoſtolus exaggerans eminentiam juſtificationis noſtræ in N. T. præ juſtificatione, quæ in V. T. obtinebat, dicit verſ. 11. —— 20. *gloriamur in Deo per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum* δι᾽ οὗ νῦν τὴν καταλλαγὴν ἐλάβομεν, *per quem* NUNC *reconciliationem accepimus:* ἄχρι γὰρ νόμου ἁμαρτία ἦν ἐν κόσμῳ, *nam uſque ad legem peccatum erat in mundo* —— νόμος δὲ παρεισῆλθεν ἵνα πλεονάσῃ τὸ παράπτωμα *Lex autem ſubintravit ut peccatum abundaret.* Rom. 8:

1. —— 4.

1. —— 4. idem argumentum pertexens, hæc verba usurpat: οὐδὲν ἄρα νῦν κατάκριμα τοῖς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ *nulla igitur* NUNC *condemnatio iis, qui sunt in Christo Jesu; nam Lex Spiritus vitæ in Christo Jesu liberavit me à Lege peccati & mortis. Si quidem (quod legi impossibile erat quia infirmabatur per carnem) Deus* τὸν ἑαυτοῦ υἱὸν πέμψας ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας, καὶ περὶ ἁμαρτίας κατέκρινε τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρκὶ ἵνα τὸ δικαίωμα τοῦ νόμου πληρωθῇ ἐν ἡμῖν. *quum filium suum misisset in similitudine carnis peccati, & quidem sacrificium pro peccato, condemnavit peccatum in carne; ut jus legis impleretur in nobis.* Et vers. 33. 34. *Quis accusabit electos Dei? Deus est qui justificat.* τίς ὁ κατακρίνων; Χριστὸς ὁ ἀποθανών. *quis est qui condemnat? Christus est qui mortuus est; imò qui & suscitatus est, qui etiam est ad dextram Dei, qui etiam interpellat pro nobis.* Gal. 3: 13. agens de Christi crucifixione istiusmodi oratione utitur; Χριστὸς ἡμᾶς ἐξηγόρασεν ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νόμου γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα. *Christus nos exemit à maledictione Legis factus pro nobis maledictio: Etenim Scriptum est, maledictus omnis qui pendet de ligno.* Heb. 9: 15. Hebræos instruens, quid eos de ἀφέσει credere volebat, hasce adhibet phrases: *Idcirco est Mediator N. T. ut morte obitâ* εἰς ἀπολύτρωσιν τῶν ἐπὶ τῇ πρώτῃ διαθήκῃ παραβάσεων *in redemptionem transgressionum quæ sub priori Testamento erant, promissionem accipiant vocati æternæ hæreditatis.* Quandoquidem autem Paulus, hæc animo volvens, Judæos Antiochenos rotundis verbis alloquitur Act. 13: 32. —— 38. *Nos vobis Euangelizamus promissionem Patribus factam, nempe quod Deus eam adimplevit nobis filiis ipsorum, excitans Jesum & ex mortuis reducens —— notum igitur sit vobis, quod per hunc* ὑμῖν ἄφεσις ἁμαρτιῶν καταγγέλλεται *vobis remissio peccatorum annuntietur:* Non possumus non, si ejus vestigia sequamur, concludere, ἄφεσιν non obtinuisse in diebus V. T. sed eam demum fuisse adductam per Christum.

Cùm igitur Paulus Rom, 3: 25. dicit; Deum exercuisse πάρεσιν in diebus V. T. convenientissimum est cogitare, aliud hanc vocem denotare quam ἄφεσιν. Qui contrarium sustinent, perreptant omnes Lexicographos, corraduntque testimonia, ubi Græci πάρεσιν & ἄφεσιν tanquam Synonyma jungunt; quasi penes Gentiles potestas esset rem à Spiritu Sancto distinctam vocabulorum promiscuo usu confundendi: postquam autem diu multumque veritati obstrepuêre, tandem

—— *redit labor actus in orbem:*

& concludere ipsi coguntur, πάρεσιν aliud notare quàm ἄφεσιν, dicunt enim: *πάρεσις & ἄφεσις respectu fidelium sub V. Testamento unum idemque significant* Mich. 7: 18. 19. *sed non respectu sponsoris, ejusque debitæ satisfactionis. Hoc enim respectu πάρεσις dilatio, tolerantia, præteritio, transmissio tribui potest, sed ἄφεσις nullo modo: quippe qui manebat obligatus, usque ad actualem & consummatam solutionem divinæ justitiæ præstitam. Quare πάρεσις, quæ hujus loci est, ἄφεσιν quidem includit respectu ipsorum fidelium; sed respectu Sponsoris tantùm transmissa fuêre usque ad plenitudinem temporis, quæ cum adesset, ipse debitas pœnas luit.* Cardo ergo Controversiæ in eo vertitur; *An fideles V. T. habuerint ἄφεσιν ἁμαρτιῶν remissionem peccatorum, licèt Christus nondum solverat pretium, eaque expiaverat?* Prius negamus, posterius affirmamus; adeoque dicimus: *fideles illos nullo modo participasse de ἀφέσει verâ, sed solummodo ejus umbram habuisse in expiationibus typicis & sanguine* pecuino.

§. 80. Quia hanc veritatem Apostolus ex professo sibi demonstrandam sumsit Hebr. 10. Et consultissimum erit, in nostrâ dissertatione ejus vestigiis insistere, & pari cum ipso procedere passu. Quandoquidem itaque hanc Controversiam adeò perspi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

perspicuè proponit, illustrat, atque adstruit, ut non facilè quicquam in totâ Sacrâ Scripturâ evidentius aut liquidius adinveniri possit; breviter ejus mentem aperiemus, atque tum ex ejus verbis & conclusionibus argumenta pro nostrâ Sententiâ deducemus. Sic illud Caput exorditur: *Lex habens umbram futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum, quotannis iisdem hostiis, quas offerunt perpetim, nunquam potest accedentes consummare.* Quia Apostolus loquitur de Lege, quæ habebat σκιὰν τῶν μελλόντων ἀγαθῶν *umbram futurorum bonorum*, patet, eum per Legem illam intelligere Massam omnium præceptorum, quæ σκιὰν constituebant & in adventu Christi abolenda erant: h. e. Legem Cæremonialem totam; & eam partem Decalogi, quàm Paulus vocat τὸ καταργούμενον 2. Cor. 3: 11. (vide §. 78.) atque etiam, quicquid in Lege Politicâ ad omnes Gentes & Nationes ex æquo non spectat. vide Hebr. 7: 11. 12. 18. 19. & cap. 9. Testatur autem de totâ illâ massâ Præceptorum, quòd non habuerit αὐτὴν τὴν εἰκόνα τῶν πραγμάτων, *ipsam rerum imaginem* (sive substantiam, uti Syrus vertit: quo sensu εἶδος etiam venit 2. Cor. 5: 17.) hujus assertionis veritas patet, quia rerum imago per umbram repræsentata demum exhiberetur in adventu Christi: Nam omnes Ceremoniæ *sunt umbra, corpus autem est Christi*, Col. 2: 16. 17. & ille est ἀρχιερεὺς μελλόντων ἀγαθῶν *Pontifex futurorum bonorum* Hebr. 9: 11. Quo posito legitimâ illatione concluditur, Legem illam non potuisse accedentes τελειῶσαι *consummare*; quia σκιὰ umbra non potest accedentes τελειῶσαι, ad hoc enim requiritur ipsa rerum imago, sive substantia Col. 2: 8. —— 16. Frustra autem sic argumentaretur Apostolus, nisi τελείωσις fuisset promissa fidelibus V. T. & illam secundùm promissionem exspectassent Hebr. 11. Quippe postquam Catalogum fidelium inde à mundi exordio usque ad Antiochi Tempora texuisset, dicit vers. 39. 40. *Hi omnes Testimonium adepti per fidem non reportârunt promissionem, quum Deus de nobis quid melius providisset* ἵνα μὴ χωρὶς ἡμῶν τελειωθῶσι, *ne sine nobis consummarentur.*

Illam τελείωσιν per Legem adductam non fuisse, sic porrò probat vers. 2. 3. *Alioquin utique desiissent offerri, eò quod nullam haberent amplius Conscientiam peccatorum cultu fungentes, semel mundati: sed in ipsis est commemoratio anniversaria peccatorum.* Quandoquidem Apostolus hoc argumentum adducit ad evincendum, legem non consummasse accedentes, necesse est statuatur, illud ex hoc Apostoli argumento sequi, nisi dicere maluerimus, eum non probasse, quod demonstrandum erat. Quod cum absurdum sit, concedendum est *consummare* & *semel mundare, ita ut Conscientiam peccatorum non amplius habeant accedentes*, esse Apostolo unum & idem: debuisset enim aliàs dixisse; *alioquin utique desiissent offerri, eò quod essent semel consummati; sed in ipsis est commemoratio anniversaria peccatorum.* Quod autem id tanquam notum supposuerit, liquet, quia cum cap. 9: 9. dixerat, hostias non potuisse τελειῶσαι κατὰ συνείδησιν τὸν λατρεύοντα *consummare secundùm Conscientiam eum, qui cultum peragebat*; vers. 14. dicit, *sanguinem Christi* καθαριεῖν τὴν συνείδησιν *purificare Conscientiam.* Si locum consulamus, quem Paulus habebat ante oculos, omnia sponte fluent: Est autem Levit. 16. ubi solemnis expiatio Israëlis accuratè delineatur. Quia verò nimis longum foret totum hocce Caput hîc inserere, & præcipua, quæ nobis inservire possunt vers. 29.... 34. comprehensa sunt, eorum citatione contenti erimus; ibi Deus in hunc modum loquitur: *Erit vobis in statutum perpetuum, mensis Septimi die decimo* תענו את נפשותיכם *affligetis animas vestras, & nullum opus facietis, tam indigena quàm peregrinus, qui in medio vestri commoratur; quia hoc die* יכפר עליכם לטהר אתכם *Expiationem faciet pro vobis* (Pontifex) *ad mundandum vos, coram Jehovâ mundabimini:*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

dabimini : Cessatio, Cessatio esto vobis ועניתם את נפשתיכם *& affligetis animas vestras: & expiabit Pontifex Sanctuarium sanctum, & Tentorium conventus, Altareque; Etiam ipsos sacerdotes, & universam congregationem expiabit. Et hoc erit vobis* לחק עלם *in statutum perpetuum* לכפר בני ישראל מכל חטאתם אחת בשנה *ad expiationem faciendam pro filiis Israëlis ab omnibus ipsorum peccatis semel in anno.* Quod Lex habuit umbram tantùm futurorum bonorum & non ipsam imaginem, sive substantiam rerum, patet, quia hic expiatio Christi adumbrabatur per typicam expiationem, ex quo sequitur, quod non potuerit accedentes τελειῶσαι, quia τελείωσις est inter bona futura per Christum adducenda Hebr. 9: 9. —— 14. 10: 14. 11: 39. 40. Quòd illa τελείωσις includat mundationem veram, patet, quia hic typicè mundabantur. Quòd, qui semel verè mundatur, non amplius habeat Conscientiam peccatorum, patet, quia, postquam Israëlitæ eo die animam suam afflixerant, & Pontifex pro iis expiationem fecerat מכל חטאתם *ab omnibus peccatis ipsorum* vers. 16. 17. habebantur mundi coram Jehovâ. Quòd in iis hostiis anniversaria fieret peccatorum commemoratio, patet, quia disertis verbis dicitur Levit. 16: 21. *Et imponet Aharon ambas manus suas capiti hirci viventis:* והתודה עליו את כל עונת בני ישראל ואת כל פשעיהם לכל חטאתם *Et confitebitur super eo omnes iniquitates filiorum Israëlis, ac omnes prævaricationes ipsorum cum omnibus eorum peccatis.* Israëlitas post illam expiationem etiamnum Conscientiam peccatorum habuisse, Paulus sic porro probat vers. 4. *Impossibile enim est, sanguinem Taurorum & hircorum auferre peccata.* Quòd per sanguinem debebant expiari peccata & auferri, docuerat multis cap. 9. atque inde hoc Axioma procuderat. v. 22. χωρὶς αἱματεκχυσίας οὐ γίνεται ἄφεσις *sine effusione sanguinis non fit remissio.* Quandoquidem igitur clarum est ex promissione Gen. 3: 15. seminis mulieris κατ᾽ ἐξοχὴν contritionem requisitam fuisse ad stabiliendam inimicitiam: & ex adverso Deus ipse dicat Psal. 50. se sanguine animalium, carneque pecuinâ placari non posse; & similiter clarum est, die expiationis præter illa nihil Deo oblatum fuisse ad expiandum peccata; patet, fideles V. T. ne semel quidem fuisse mundatos, licèt quotannis eorum peccata expiarentur. Hæc si attentâ mente perpendamus, negari nequit, Apostolum loqui de fidelibus V. T. quia infideles nullam poterant habere spem τελειώσεως per sanguinem Christi adducendæ; ac proinde inutile fuisset demonstrare, eos per Legem non potuisse consummari. Dicit ergo de fidelibus V. T. quòd, si semel fuissent mundati, non amplius habuissent Conscientiam peccatorum: & id probat ex repetitione solemnis expiationis anniversariâ, ac commemoratione peccatorum quotannis iteratâ, unde patet, fideles V. T. non fuisse mundatos, & usque ad adventum Christi habuisse Conscientiam peccatorum; h. e. si ex mente Dei Levit. 16. expressa hæc verba dilatentur; non fuisse mundatos à peccatis coram Jehovâ, & affligere se debuisse, quia Conscientia eorum testabatur, peccata adhuc sibi incumbere.

Hæc quidem perspicua sunt, & ab omnibus apud Paulum leguntur, sed qui ab adversa parte stant, negant, ex iis sequi quod volumus; videlicet fideles V. T. non habuisse veram ἄφεσιν. Nam, inquiunt, *hæc quidem ita se habent, ut Apostolus perhibet, si Legem respicias & purificationem, quæ animalium oblatione, eorumque sanguinis adspersione peragebatur; verùm iis fuêre peccata omnia condonata propter Sacrificium Christi suo tempore offerendum: atque ita non obstantibus hisce Sacrificiis & expiationibus, atque adeò confessione solenni peccatorum ut adhuc exstantium à Deo veram consecuti sunt ἄφεσιν.* Hæc etiam nostrorum Interpretum sententia est, uti discimus

ex hac eorum Annotatione ad Pauli verba Rom. 3: 25. *ad demonstrationem justitiæ suæ propter πάρεσιν peccatorum antefactorum*, N°. 53. **Dat is om te betonen sijne trouwe ende waerheyt in 't houden van sijne beloften/ Luc. 1: 69. 70. ofte ook om te bewijsen/ dat hy rechtvaerdigh is / dewijl hy selfs in Christo de sonden straft: welke hy in het Oude Testament vergeven heeft om dese versoeninge/ die geschieden soude/ ende in den nieuwen dagelijcks den geloovigen vergeeft om deselve voldoeninge die nu geschiet is: 't welke de volgende woorden schijnen meede te brengen.** Quia in hac exceptione mirè sibi triumphare videntur, eâque eludere solent cuncta argumenta, quibus demonstratur in V. T. ἄφεσιν veram non habuisse fideles, nobis volupe erit, eandem funditus evertisse, pariterque contrarium multis argumentis ex memoratis Apostoli thesibus, Deique dictatis Levit. 16. hisce parallelis, ad oculum demonstrasse, ut appareat, sententiam nostram haud quaquam minutis niti conclusiunculis sed solidissimis argumentis, in S. Scripturâ fundatis.

Negari nequit, Paulum concludere, fideles V. T. ne semel quidem fuisse mundatos, sed retinuisse Conscientiam peccatorum. I. Quia illæ hostiæ solennes non desierunt offerri. II. Quia in illis hostiis anniversaria fiebat peccatorum commemoratio. III. Quia impossibile erat Taurorum & Hircorum sanguinem auferre peccata. Hæc autem immundities, quam propter peccata adhuc exstantia illis incubuisse statuit Paulus, & quam arguit illorum commemoratio quotannis ingeminata Levit. 16: 16. 17. fuit necessariò vel typica vel vera; h. e. ut clarius loquamur, & verbis Paulinis magis adhæreſcamus, Quando Apostolus asserit; Fideles V. T. non fuisse mundatos à peccatis, vel veram vel typicam respexit immunditiem; alia enim non datur. Quod typicam immunditiem non respexerit, patet, quia singulis annis mundabantur typicè à peccatis omnibus Levit. 16: 29. —— 34. Ac proinde illius respectu dicere nequivisset, quòd ne *semel* quidem mundati fuerint. Statuit ergo eos verè immundos fuisse propter peccata sua coram Jehovâ, atque ita non habuisse ἄφεσιν. Quid enim est ἄφεσις φερωνύμως *Remissio secundùm potentiam vocabuli*, quàm ablatio peccatorum & Liberatio ab accusatione propter peccata commissa, quia adhuc sunt expianda? Atque hoc nobis, qui adversam tuentur partem, concedunt; nam statuunt fidelibus remissa fuisse peccata verâ ἀφέσει; & πάρεσιν opponentes ἀφέσει, eam vocant *dilationem*, *tolerantiam*, *præteritionem*, *transmissionem*, ac negant illa in fidelibus V. T. habuisse locum, quia habebant ἄφεσιν. Si itaque demonstraverimus, Deum iis non condonasse peccata ἀφέσει verâ, secundùm vim vocabuli; sed eos declarasse immundos, non quia peccabant, sed quia peccata nondum erant expiata, extra controversiam erit nostram sententiam esse veram. Ad hoc autem evincendum insignia nobis Argumenta subministrantur in iis, quæ ab Apostolo in quatuor hisce prioribus versibus adducta sunt, quare animus est, ea in ordinem redigere, ut gradatim progrediendo à notioribus ad minus nota, illud quod erat demonstrandum, concludamus.

I. Si Fideles V. T. typicè tantùm fuerunt immundi, quia peccata adhuc inexpiata erant per sanguinem Christi, necessariò singulis annis die expiationis mundati fuêre coram Jehova Levit. 16: 29. . . 34. At verò nequidem semel mundati fuêre Hebr. 10: 2. Ergo non fuerunt typicè tantùm immundi.

II. Si Fideles ipsi sic immundi fuerunt, ut per typica sacrificia à peccatis emundari non potuerint, verè fuerunt immundi propter peccata adhuc exstantia. At verum prius Hebr. 10; 2. 3. 4. Ergo & posterius.

III. Si

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

III. Si ipsi Fideles in V. T. typicè à peccatis suis mundari debuerunt, nec tamen per typicam expiationem verè ab illis mundari potuerunt; necessariò illi propter peccata verè immundi manere debebant, donec verum sacrificium offerretur. Sed verum prius Lev. 16: 30...34. Hebr. 10: 2. 3. 4. Ergo & posterius.

IV. Si ipsi Fideles habuerunt Conscientiam peccatorum, & propter ea animam suam affligere debuerunt die expiationis; Neque tamen per anniversarias hostias ab illis liberati fuerunt: necessariò Conscientia eorum verè & realiter peccatis onusta fuit, ipsique conscii mansêre, peccata sibi non esse remissa. Sed verum prius Lev. 16: 30...34. Hebr. 10: 2. Ergo & posterius.

V. Si Fideles habuerunt Conscientiam onustam peccatis, & ob ea se affligere debuerunt, atque ab iis liberari non potuerunt die expiationis; Sequitur, eorum Conscientiam non potuisse exonerari à peccatis, anteaquam peccata per sanguinem Christi verè expiarentur. Sed verum prius. Hebr. 10: 2. Ergo & posterius.

VI. Si Fideles egebant Typicis expiationibus, ut mundarentur à peccatis, & illæ expiationes σκιὰ umbra fuerunt, cujus corpus est Christus; Sequitur, eos umbram tantum habuisse veræ ἀφέσεως, non autem ipsam ἄφεσιν. Sed verum prius Heb. 10: 1. Col. 2: 16. 17. Ergo & posterius.

VII. Si Lex tantùm habuit umbram bonorum futurorum, Ergo quæ ibi typicè fiebant, verè erant exspectanda per Christum; & quidem eodem ordine, quo ibi repræsentabantur: quomodo enim alioquin fuissent σκιὰ & repræsentamen rerum futurarum? At verò die expiationis non mundabantur à peccatis, nec ἄφεσιν κατὰ νόμον consequebantur, nisi postquam hostiæ essent oblatæ & sanguis fusus atque Deo oblatus. Levit. 16. Ergo fideles non potuerunt consequi veram ἄφεσιν, nisi post oblationem Christi, & sanguinis ejus introductionem in verum Tabernaculum.

VIII. Si Lex ideo nequivit Fideles τελειῶσαι & mundare à peccatis, quia umbram solummodo habuit bonorum futurorum, non verò ipsam rerum imaginem: ergo nequiverunt τελειωθῆναι & mundari à peccatis, anteaquam ipsa rerum imago adesset; Pariterque consummatio mundatioque à peccatis bonis futuris in N. T. dandis annumerandæ veniunt. Sed verum prius Hebr. 10: 1. Ergo & posterius. Argumentum hoc fusè demonstrantem vide Apostolum Hebr. 9: toto Capite.

IX. Si Fideles debuerunt affligere animas suas die expiationis, quia peccata etiamnum exstabant, & eo die expiarentur; ac Conscientiam peccatis onustam retinuerunt, non obstante illâ expiatione, (quia impossibile fuit sanguinem taurorum & hircorum, quo mediante mundabantur à peccatis, auferre peccata) Sequitur, quòd non habuerint ἄφεσιν, sed eam demum per Christi sanguinem fusum acquirere potuerint, sed verum prius Levit. 26: 29...34. Hebr. 10: 1...4. Ergo & posterius.

X. Si Fideles verè immundi fuerunt & Conscientiam peccatis onustam habuerunt; Sequitur, Christum non tantùm debuisse auferre peccata, sed & ipsos debuisse à peccatis emundare, atque peccatorum Conscientiam ab ipsis auferre, ac proinde eos non habuisse ἄφεσιν. At verum prius Hebr. 10: 1...4. Ergo & posterius.

XI. Si omnis ἄφεσις, quæ Fidelibus dari potest, vel vera sit vel typica, & in V. T. fuerit ἄφεσις; Ergo illa vel vera fuit vel typica: Sed omnis ἄφεσις, quæ fidelibus dari potest, est vera vel typica, siquidem alia concipi nequeat; Et in V. T. data fuit ipsis: ἄφεσις ad oblationem Sacrificiorum (uti liquet ex locorum sequentium collatione Levit. 1: 9. 13. 17. 2: 2. 9. 3: 5. 4: 20. 26. 35. 5: 10. 13. 16. 18.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

26. 16: tot: Cap. 17: 10. 11. 12. Maximè autem ex Levit. 4: 31. quia ibi omnia vocabula, quibus ἄφεσις ſolet exprimi, conjunguntur; dicitur enim: Et adolebit Sacerdos ſuper altari לריח ניחח ליהוה *in odorem Suavitatis Jehovæ* וכפר עליו *& expiationem pro eo faciet.* ונסלח לו *& remittetur ei)* Ergo illa fuit vera vel typica.

XII. Si Fideles ad oblationem animalium accepiſſent ἄφεσιν typicam & veram, ergo ſingulis vicibus verè à peccatis mundati fuiſſent. Sed ne quidem ſemel purgati ſunt verè à peccatis Heb. 10: 1. 2. 3. Ergo non acceperunt ad oblationem animalium utramque ἄφεσιν.

XIII. Si in V. T. ad oblationem ſacrificiorum tantùm data eſt fidelibus ἄφεσις typica, quia impoſſibile erat, ſanguinem animalium auferre peccata; ſine ſanguinis effuſione autem non fiat ἄφεσις; ſequitur, Chriſtum debuiſſe prius effundere ſuum ſanguinem in ligno crucis; antequam fidelibus vera ἄφεσις dari potuerit. Sed verum prius, ex Levit. 16: 29. —— 34. 4: 31. Hebr. 10: 1. 2. 3. 4. & 9: 22. Ergo & poſterius.

XIV. Si Fideles in V. T. ὁμοίως *conſimiliter* mundati ſunt ac Sanctuarium, Tentorium conventus, Altare, omniaque vaſa cultus; & hæc tantùm per ſanguinem animalium mundabantur; atque idcirco illa, quorum umbra erant, neceſſariò melioribus hoſtiis debuerunt emundari: Sequitur, fideles ob eandem cauſam etiam meliori ſanguine emundandos fuiſſe: Sed verum prius ex coll. Lev. 16: 29. . . 34. cum Hebr. 9: 21. 22. 23. Ergo & poſterius. Ac proinde ut conſequerentur ἄφεσιν veram, ἀνάγκη ἦν πρότερον αὐτοὺς καθαρίζεσθαι κρείττοσι θυσίαις παρὰ ταύτας *neceſſarium erat eos prius emundari melioribus hoſtiis, quàm hæ erant* quibus typicè expiabantur.

§. 81. Nunc redeamus ad Apoſtolum. Ille ut nodum hunc fortius adſtringeret, & oſtenderet evidentius, fideles V. T. non potuiſſe mundari à peccatis per ſanguinem animalium, verſ. 5. 6. 7. verba ipſius Chriſti ex Pſalmo 40. adducit. *Ideo*, inquit, *intrans in mundum, dicit; ſacrificium & oblationem non voluiſti; corpus autem mihi aptaſti: Holocauſta ac hoſtiæ pro peccato non placuerunt tibi. Tunc dixi Ecce venio, in volumine Libri ſcriptum eſt de me, ut faciam ô Deus voluntatem tuam.* Supponit Apoſtolus, ex Pſalmi contextu liquere, hanc orationem Meſſiæ attribuendam eſſe. Et profectò nullus de eo ambigere poteſt, cum conſtet, Deum adſciviſſe ſibi Filium ſuum in Servum voluntarium, ut juſtitiam atque ſalutem ſemini Abrahæ ſuâ obedientiâ & morte acquireret, ex Eſ. 42: 49: 53. & ſimilibus Prophetiis. Ille igitur æterni Teſtamenti Teſtator mundum ingrediens, & memor mutuæ ſtipulationis & reſtipulationis ab æterno inter ſe, Patremque factæ; quæ in Promiſſione primis Parentibus poſt lapſum in Paradizo erat notificata, ac Abrahæ ſolenniter addicta, ejuſque ſemini, atque ἐν κεφαλίδι βιβλίου *in Capite Libri* ובמגלת ספר *& in volumine Libri*, deſcripta, ita ut non poſſet volvi ac revolvi, quin legenti ſemper occurrat. Ille, inquam, Dei Filius mundum ingrediens Patrem affatur: *Sacrificium & oblationem non voluiſti, holocauſta & hoſtiæ pro peccato non placuerunt tibi.* Ad haſce ſpecies facilè cuncta revocari poſſunt, quæ ad expiationem impetrandam offerebantur: Quippe זבח ſive θυσία eſt animalis vivi mactatio, ut cibus fiat & offeratur. מנחה ſive προσφορὰ oblatio de fructibus Terræ, cujus deſcriptio exſtat Lev. 2: עולה ſive ὁλοκαύτωμα, hoſtia quæ in totum conſumenda erat igne altaris; hæc delineatur Lev. 1. חטאה denique ſive περὶ ἁμαρτίας ſacrificium, quod ad expiandum peccatum offerebatur, de quo paſſim in Levitico; coincidit autem cum אשם ut ex ipſâ re evidens eſt; illud enim notat Reatum Gen. 26: 10. Lev. 4: 3. & ſacrificium

pro

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

pro reatu Lev. 5. & 7. &c. Et profectò, si omnia sacrificia, quæ pro peccatis offerebantur, sub hisce speciebus non comprehendebantur, mutila & manca foret Messiæ illatio, quam ex eorum enumeratione formavit: Hoc verò nefas est cogitare, blasphemum dicere. Hisce recensitis dicit suo Patri οὐκ ἠθέλησας, οὐκ εὐδόκησας, *non voluisti, non placuerunt tibi*; h. e. non constituisti, propter illorum oblationem remittere peccata; & illa sacrificia tibi tanti non fuêrunt, ut in illis haberes delectationem. Hæc coincidunt cum Thesi Apostoli vers. 4. & confirmantur ab ipso Deo Ps. 50. ac Es. 1: 10. — 20. ubi Canonem justificationis describit: quibus addi possunt, quæ leguntur Psalm. 51: 18. Hos. 6: 6. 1. Sam. 15: 22. Amos. 5: 22. Mich. 6: 6. 7. 8. & Heb. 7. 8. 9.

Absolutæ illi Sacrificiorum omnium, quibus peccata expiabantur, reprobationi, hæc opponit: *Corpus aptasti mihi: Tunc dixi, Ecce venio, in volumine Libri scriptum est de me, ut faciam voluntatem tuam.* Quod Apostolus pro hisce Davidis verbis אזנים כרית לי *Aures perforasti mihi*, substituat σῶμα κατηρτίσω μοι *corpus aptasti mihi*; non parum Interpretum omnium ingenia exercuit. Quia autem se expedire nequeunt, nodum hunc secare maluerunt quàm solvere, dicendo, hæc esse citata ex Versione τῶν 70. quia ibi ea in Psalmo hoc leguntur. Equidem non negamus, hæc nunc in illa Versione exstare, sed dicimus, Authores illius versionis non potuisse verba Hebraica per oscitantiam sic reddere, quia nihil simile in illis est, unde talis sententia σῶμα κατηρτίσω μοι per fidiculas extorqueri possit, ut cuilibet, qui linguam illam intelligit, manifestissimum est. Autumamus ergo, & non sine magnâ ratione, Amanuenses, qui Versionem hanc descripserunt, correxisse inter scribendum multa loca ex citationibus Apostolorum; quia constabat versionem τῶν 70. vitiis diffluere, uti ab *Hieronymo* aliisque discimus, (quâ in re ipse *Capellus*, maximus alioquin Versionis hujus Patronus, nobis adstipulatur: nam *Crit. Sacræ lib. 6. cap.* 10. Doctos adhortatur ad Repurgationem Versionis τῶν 70.) supponebant autem Christum & Apostolos loca ex Veteri Testamento secundùm hanc Versionem κατὰ τὸ ῥητὸν adduxisse. Exempla in hanc rem paucula hæc ex plurimis perpende. Gen. 2: 24. collato Matth. 19: 5. Gen. 12: 1. collato Act. 7: 3. Deut. 21: 23. collato Gal. 3: 10. Ps. 8: 3. collato Matth. 21: 16. Es. 29: 13. collato Matt. 15: vers. 9. Es. 65: 2. collato Rom. 10: 21. Hos. 13: 13. collato 1. Cor. 15: 55. Habac. 2: 4. collato Heb. 10: 38. Ps. 14: 1. — 3. collato Rom. 3: 10. — 18. Nostrum autem Locum, quem præ manibus habemus, quod attinet, *Codex Vaticanus*, qui ante 1200 annos exaratus esse creditur; & Codex Alexandrinus (quem secum attulit *Cyrillus Leucaris*, cum à Patriarchatu Alexandrino ad sedem Constantinopolitanam translatus esset, & deinceps ut magnum Orientis Thesaurum Regi Angliæ misit) pro eo, quòd in Hebræo est אזנים כרית לי *aures perforasti mihi*, habent σῶμα δὲ κατηρτίσω μοι *Corpus aptasti mihi*, planè ut Heb. 10: 5. ab Apostolo id effertur: cum tamen Doctissimus Drusius in suis fragmentis Veterum Interpretum testetur, se legisse eandem pericopam ex 70. citatam ὠτία δὲ ἔσκαψάς μοι *aures autem perfodisti mihi*; & τὰ ὦτα δὲ κατηρτίσω μοι. *aures verò adaptasti mihi*; atque ὠτία δὲ κατεσκεύασας μοι. *aures autem præparasti mihi.* Idem quoque celeberrimus Flaminius in eruditissimis suis ad variantes τῶν 70. Versionis lectiones observationibus refert, cujus verba hîc describere non pigebit: *in uno*, inquit, *Codice, & Commentariis Græcorum est* ὠτία δὲ μοι κατηρτίσω. *& apud* Eusebium, τὰ ὦτά μου *aures mihi*, aut *meas*, *perfecisti.* *Scholium* τὰ ὠτία δὲ κατηρτίσω μοι. ὁ μακάριος

 Παῦλος

Παῦλος εἰς τὸ σῶμα μεταβαλὼν εἴρηκεν, οὐκ ἀγνοῶν τὸ ἑβραϊκὸν, ἀλλὰ πρὸς τὸν οἰκεῖον σκοπὸν τούτῳ χρησάμενος. *Beatus Paulus in* τὸ σῶμα, *corpus mutans dixit: non ignorans quod erat in Hebraico, ſed ad ſcopum ſuum hoc fuit uſus. Aliud Scholium* ὠτία δὲ ἔσκαψάς μοι, ὠτία δὲ κατεσκευάσώς μοι *aures autem fodiſti mihi, aures autem apparaſti mihi.* Quæ ſi penitius introſpiciamus, evidens fit, primò in Verſione τῶν 70. ſcriptum fuiſſe ὠτία δὲ ἔσκαψάς μοι, *aures autem perfodiſti mihi.* Planè ut Hebraici Codices omnes habent: deinde verò poſt tempora Chriſti per gradus unam & alteram vocem immutatam fuiſſe ab Amanuenſibus, prout ſibi commodum videbatur; tandem verò ab audaculo Pauli verba in verſionem eſſe inſerta, iis expunctis, quæ cum Hebraicâ veritate aptiſſimè conſpirabant. Exiſtimamus itaque, Apoſtolum hic rurſus, ut paſſim alibi, Interpretem agere. Cùm enim David affirmaſſet, Filium Dei, quando ingreſſus fuit in mundum, Patri ſuo dixiſſe; *Aures perforaſti mihi*, alludens ad ritum, quo ſervi, ſponte ſuum ſervitium ſine fine offerentes Dominis ſuis, initiabantur. Vide Exod. 21:6. & Deut. 15:17. voluit Apoſtolus Hebræis exponere, quid in Filio Dei reſponderit ritui illi perfoſſionis aurium, & quando ut Dei ſervus perpetuus ſolenniter initiatus fuerit. Res ipſa evidens eſt; Nam ſimulac carnem noſtram aſſumſit, Goëlem noſtrum ſe declaravit, ac proinde ſeſe ſponte ſtitit pro nobis, Deoque debebat ſervitium per omnem vitam. Quod cum Hebræis multis & perſpicuis argumentis cap. 2: demonſtraverat, licuit illo loco verborum Davidis hæc ſua illis parallela ſubſtituere. Et certè iſthæc ſubſtitutio non carebat emphaſi: Nam ſi filius Dei ſe ſponte Deo ſtitit, eique perpetuum per omnem vitam ſervitium obtulit, quando ille ei Corpus adaptavit; utique ante nativitatem ſuam Dei Servus fuerit neceſſe eſt. Nam ex Exod. 21:6. & Deut. 15:17. diſcimus, Servos id non potuiſſe facere, niſi jam antea iiſdem Dominis ſerviiſſent. Ac proinde non tantùm exſtitit Chriſtus, antequam mundum ingrederetur ut homo, ſed etiam munus mediatorium obivit in diebus V.T. Eſt ergo verus Deus & quatenus Deus Sponſor noſter, atque Teſtator Teſtamenti æterni. Quo argumento evidentius & illuſtrius ad Socinianorum vitilitigationes de Deitate Chriſti ejuſque Sponſione atque mediatione in diebus V. T. vix deſiderari poteſt. Quum itaque Deus ei corpus præparavit; *tunc dixit Meſſias, Ecce venio in volumine Libri ſcriptum eſt de me, ut faciam voluntatem tuam:* tunc enim veniebat, ut Legem Dei noſtri loco ſervaret atque mortem ad expiandum peccata ſeminis Abrahæ oppeteret; ſiquidem hæc erat conditio, in mutuo Pacis conſilio ſtabilita: *Si animam ſuam ponat* אשם *hoſtiam pro reatu, videbit ſemen, quod prolongabit dies* וחפץ יהוה בידו יצלח *Et beneplacitum Jehovæ in manu ejus proſperabitur* Eſ. 53:10. Quid in hac Meſſiæ ad Patrem oratione ſuo inſervire ſcopo animadverterit Paulus, hiſce verbis Hebræis indicat, verſ. 8. 9. 10. *Quum ſuperius dixiſſet, Sacrificium & Oblationem & Holocauſta & Sacrificium pro peccato non voluiſti, & non placuerunt tibi, quæ ſecundùm Legem offeruntur: tunc dixit, Ecce venio, ut faciam ô Deus mi, voluntatem tuam. Prius tollit, ut ſtatuat poſterius: in quâ voluntate ſanctificati ſumus, per oblationem corporis Chriſti ſemel factam.* Notat Meſſiam dicere, ſacrificia omnia, quæ ad expiationem impetrandam offerebantur, Deo non placuiſſe, ut ſcilicet ob eorum oblationem peccata obliteraret; & illis opponere corporis ſui adaptationem, ut Dei voluntatem faciat ſecundùm id, quod in volumine Libri Fœderis perſcriptum erat. Ex quibus ſponte fluit, quòd ſibi demonſtrandum ſumſerat Apoſtolus: nempe nullomodo potuiſſe ſacrificia, quæ ſecundùm Legem offerebantur, auferre peccata, mundareque fideles, ut non amplius

haberent

haberent Conſcientiam peccatorum, & quidem Davide imò ipſo Meſſiâ judice. Quare Hebræi eam ſententiam, quæ duriſſima videbatur, pro irrefragabili veritate habere cogebantur, niſi datâ operâ & Moſi & Davidi atque adeò ipſi Meſſiæ obloqui vellent. Hoc igitur extra controverſiam collocato ulterius pedem promovet, atque ex eâdem pericopâ colligit; *Fideles in eâ voluntate ſanctificatos eſſe per oblationem Corporis Chriſti ſemel factam*: Atque hæc illatio ex verbis Chriſti non minus evidens eſt, quàm præcedens ἀπόδειξις. Nam, ſi ille venerat, ut Dei voluntatem faceret, quæ eſt hæredum in Teſtamento æterno ſcriptorum ſanctificatio à peccatis Gen. 3: 15. Hebr. 2: 10. — 18. atque per Sacrificia, quæ ſecundùm Legem offeruntur, perpetuò adumbratum fuerat Chriſti ſacrificium; Sequitur quod in hac ipſius voluntate, quâ ſe noſtro loco ſtitit Deo immaculatam hoſtiam, juxta Teſtamentum à ſe cum Patre factum, fuerint mediante oblatione corporis ipſius ſanctificati. Sed animadverſionem meretur, quòd Apoſtolus, volens probare Chriſtum ſic fideles V. T. debuiſſe mundare, ut non amplius haberent Conſcientiam peccatorum, quia lex illud efficere non poterat, non dicat, *in quâ voluntate ſic mundati ſumus, ut non amplius habeamus Conſcientiam peccatorum per oblationem corporis Jeſu Chriſti ſemel factam*; ſed *in quâ voluntate* SANCTIFICATI *ſumus.* Nam eo non tantùm docebat, *mundationem* illam & *ſanctificationem* eſſe unum idemque, quoniam cæteroquin non probaſſet, quod erat demonſtrandum; ſed inſuper Hebræis inſinuabat per ſanctificationem, fidelibus in V. T. promiſſam, hanc ſanctificationem à Conſcientiâ peccatorum, per oblationem corporis Chriſti adducendam, paſſim innui. Copioſiſſima itaque nobis hîc ſeſe offert materies ad demonſtrandum, veram ἄφεσιν in V. T. fidelibus datam non fuiſſe. Si enim mundatio fidelium à peccatis, ut Conſcientia peccatorum tollatur, coincidat cum ſanctificatione Iſraëli in V. T. promiſſâ; ſequitur eos tamdiu fuiſſe deſtitutos verâ ἀφέσει, quamdiu hac ſanctificatione carebant. Quòd autem ſanctificatione hac caruerint, evidenter demonſtravimus, quum naturam Sabbathi Quarti Præcepti expoſuimus, & oſtendimus, illud fuiſſe ſignum Sanctificationis per Chriſtum adducendæ §. 71. 74. 75. Deus etiam nobis luculentiſſimum pro hac veritate teſtimonium apud Ezechielem dedit: Jubet enim vatem ſuo nomine dicere; *Se Sabbathum Iſraëli dediſſe in ſignum Sanctificationis* verſ. 12. Et verſ. 26. Se *Iſraëlem immundum declaraſſe in ſuis donis*, cum tranſire faciebat quodcunque vulvam aperiebat: quod factum eſt, quando Levitæ in locum primogenitorum ſubſtituti ſunt, vide Num. 8. Conſtat ergo, illam immunditiem non potuiſſe tolli, quamdiu Levitæ à populo ſeparabantur tanquam peculium Jehovæ; ac proinde Iſraëlem manere debuiſſe immundum, donec Chriſtus legem illam tolleret. Atque ita nunc nobis clariſſimè perſpicere datur, quare Apoſtolus verſ. 2. ſtudio dicat, per Sacrificia, quæ ſecundùm Legem offerebantur, fideles *ne ſemel quidem mundatos fuiſſe*; &, ubi probaverat, Chriſti hoſtiam requiſitam fuiſſe ut mundarentur, verſ. 10. aſſerat, eos *ſanctificatos eſſe per oblationem Corporis Jeſu Chriſti ſemel factam.* Verbis atque Demonſtrationibus Apoſtoli *ſic ordine* excuſſis atque perpenſis, ſequentia ex illis pro noſtrâ ſententiâ elicimus argumenta.

I. Si ſacrificia juſſu ipſius Dei ad mundandum fideles oblata nihilominus Deo grata & accepta non fuerunt: Ergo fideles non potuerunt per ea emundari à peccatis. At verum prius Hebr. 10: 1...5. Ergo & poſterius.

II. Si Filio Dei corpus debuit exaptari, quia ſacrificia Deo non placebant & non poterant mundare fideles à peccatis; ergo illi non fuerunt à peccatis mundati, antequam

quam

quam filius Dei corpore fuit indutus h. e. incarnatus. Sed verum prius. Hebr. 10: 1... 5. Ergo & posterius.

III. Si Christus ideò venire debuit ad voluntatem Dei faciendum, ut fideles mundarentur à peccatis, ne amplius haberent peccatorum Conscientiam; ergo fideles non fuerunt à peccatis mundati, sed retinuerunt eorum Conscientiam usque dum voluntatem Dei fecerat. Atqui verum prius Hebr. 10: 1. —— 9. Ergo & posterius.

IV. Si Christus debuit voluntatem Dei facere juxta id, quod in volumine Libri de eo erat promulgatum, ut mundarentur Fideles à peccatis, Ergo promissio in Paradizo facta de Sanctificatione, quæ in Capite Libri Sacri descripta est, & dum volvitur Liber ubivis occurrit, non potuit adimpleri in fidelibus, antequam ille voluntatem Dei fecerat. Sed verum prius Hebr. 10: 1. —— 9. Ergo & posterius.

V. Si Christus prius auferat, nempe sacrificia, & expiationem, quæ per eorum sanguinem fiebat; ut posterius statuat, nempe suum adventum & obedientiam juxta promissionem Gen. 3: 15. Ergo non potuerunt fideles mundari à peccatis, priusquam moreretur: Sed verum prius Hebr. 10: 1. —— 9. Ergo & posterius.

VI. Si Fideles sunt sanctificati per oblationem corporis Jesu Christi; Ergo usque ad illam oblationem carebant Sanctificatione. Sed verum prius Hebr. 10: 10. Ergo & posterius.

VII. Si fideles per oblationem corporis Jesu Christi filii Dei & Mariæ semel factam fuerunt sanctificati, ergo per illud Sacrificium sunt τετελειωμένοι consummati & mundati à peccatis, ut non amplius habuerint Conscientiam peccatorum. Sed verum prius Hebr. 10: 10. Ergo & posterius.

§. 82. Postquam Apostolus ostenderat, Sacrificiis solennibus die expiationis oblatis, eorumque sanguine fideles V. T. non fuisse consummatos, sive mundatos, ut non amplius haberent Conscientiam peccatorum; ac illud celebri Davidis Testimonio corroboraverat, atque adeò Christum illos sanctificasse evicerat; momentosam hanc veritatem ex oblationibus, quas peragebant cæteri sacerdotes, cum oblatione Christi collatis, sic plenius exponit ac corroborat. vers. 11... 14. *Et omnis quidem Sacerdos stetit quotidie ministrans, & easdem sæpius offerens hostias, quæ nunquam possunt auferre peccata: ipse autem unam pro peccatis oblatam habens hostiam in perpetuum consedit ad dextram Dei: quod superest exspectans donec ponantur inimici ejus scabellum pedum ejus. unâ enim oblatione consummavit in perpetuum qui sanctificantur.* Sacerdotes indies hostias obtulisse liquet ex Exod. 29: 38. —— 46. Num. 28. 3. —— 8. & 1. Chron. 23. Illas non potuisse fideles V. T. consummare & mundare à peccatis evidens est, quia Lex tantùm habuit umbras, non verò ipsam rerum imaginem, & impossibile fuit animalium sanguinem expiare peccata; quemadmodum ostendimus cum Apostolo §. 80. Christum, postquam corpus suum obtulisset, consedisse ad dextram Dei in Cælis patet ex Psal. 16: 8... 11. quippe ibi Christus ipse sibi id promittit post mortem, ac illam gloriam suæ resurrectioni annectit, quia voluntatem Dei fecerat. *Posui*, inquit, *Jehovam coram me jugiter, quia ille est ad dextram meam non nutabo: idcirco lætatur cor meum, imò caro mea securè procumbet; quia non derelinques animam meam in Sepulchro, neque permittes Sanctum tuum videre corruptionem: Notam facies mihi semitam vitæ* שבע שמחות את פניך נעמות בימינך נצח *Satietatis gaudiorum apud faciem tuam, & amœnitatum quæ sunt ad dextram tuam jugiter.* Eundem, posteaquam ibi consedit, deinceps nihil aliud exspectare, quàm subje-

ſubjectionem omnium inimicorum ſuorum ſub pedibus ſuis, docet David Pſ. 110: 1. Teſtatur enim, *Jehovam dixiſſe Domino ſuo* (h. e. Meſſiæ, qui poſt mortem Dominus noſter in emphaſi factus eſt, vide Act. 2: 34. 35. 36. Rom. 14: 7. 8. 9. 1. Cor. 8: 5. 6.) *conſideas ad dextram meam* עד אשית *uſque dum ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum.* Denique, Chriſtum unâ oblatione conſummaſſe omnes, qui erant ſanctificandi, liquet ex collatione eorum, quæ in ſuperioribus verſibus docuerat Apoſtolus: Maximè autem ex Pſal. 110. Nam, poſtquam ibi David Meſſiam vocaverat Dominum ſuum; atque ita præſupponebat, eum mortem omninò pro ſuis oppetiiſſe juxta Eſai. 53: 10. Pſal. 16: 1. —— 5. 2: 8. —— 12. 1. Cor. 8: 5. 6. Rom. 14: 7. 8. 9. Actor. 2: 34. —— 36. Deum introducit Meſſiæ dicentem: *Conſideas ad dextram meam, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum.* Si enim nihil aliud faciendum reſtabat Meſſiæ, quàm ſedere ad dextram Dei & à Deo exſpectare hoſtium ſuorum ſubjectionem; Ergo ipſe omnino Diabolum ſuperaverat, juxta Promiſſionem Geneſ. 3: 15. ac proinde clarum eſt, quòd omne ſemen mulieris ſanctificaverat ſuâ paſſione & morte, & inimicitiam confirmaverat inter Diabolum & mulierem, ac utriuſque ſemen. Quo poſito ſponte fluit, eum unicâ oblatione omnes, qui ſanctificandi erant, conſummaſſe: & propterea nullam oblationem deinceps ſive ab ipſo ſive ab alio poſſe efflagitari. Hiſce fundamentis ſequentes comparationes Chriſti cum Sacerdotibus V. T. ſuperſtruit. I. Hos ſæpius obtuliſſe: Illum autem ſemel tantùm. II. Hos ſingulis diebus obtuliſſe: Illum verò ſemel tantùm ac proinde uno die ſolummodo. III. Hos plures obtuliſſe hoſtias: Illum unicam tantùm. IV. Hos animalia obtuliſſe: Illum ſemet ipſum. V. Hos crebris ſuis oblationibus non potuiſſe auferre peccata: Illum unicâ ſui corporis oblatione, pro peccatis oblatâ, ſanctificandos conſummaſſe. VI. Hos, poſt oblationem, redire debuiſſe ad idem miniſterium: Illum à Deo juſſum eſſe conſidere ad ſuam dextram, quia nihil ultra ipſi erat peragendum; Deus enim omnes ipſius inimicos ſubjiceret pedibus ejus, ut tandem aliquando ſummâ cum gloriâ Eccleſiam ſuam undiquaque felicem ac beatam regeret.

Non caret emphaſi, quod Apoſtolus verſ. 14. dicat μιᾷ προσφορᾷ τετελείωκεν εἰς τὸ διηνεκὲς τοὺς ἁγιαζομένους *unicâ oblatione conſummavit in perpetuum qui ſanctificantur;* cum verſ. 10. dixerat, ἐν ᾧ θελήματι ἡγιασμένοι ἐσμὲν διὰ τῆς προσφορᾶς τοῦ σώματος Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐφάπαξ *in qua voluntate ſanctificati ſumus per oblationem Corporis Jeſu Chriſti ſemel factam.* Nam cum verſ. 14. ſit exegeticus verſ. 10. patet, Apoſtolo idem eſſe ἁγιάζειν & τελειῶσαι εἰς τὸ διηνεκὲς *ſanctificare & conſummare in perpetuum.* Cum itaque dixerit verſ. 1. Legem non potuiſſe accedentes τελειῶσαι, & hîc eam τελείωσιν oblationi corporis Chriſti adſcribat, claret, eum ſtatuiſſe, fideles V. T. fuiſſe adhuc ſanctificandos, licet fœderati Dei eſſent; & non potuiſſe ſanctificari, priuſquam Jeſus Chriſtus filius Dei & Mariæ corpus ſuum in cruce offerret, ac proinde illos veram ἄφεσιν ante illud tempus non fuiſſe conſecutos. Ex quibus principiis rurſus ſequentia argumenta pro ſententiâ noſtrâ deducimus.

I. Si Lex non potuit τελειῶσαι fideles V. T. quia hoſtiæ ſolennes & quotidianæ non poterant auferre peccata, & illi idcirco immundi manſerunt, retinueruntque peccatorum Conſcientiam; Chriſtus verò, oblatione ſui corporis ſemel factâ pro peccatis, eos ſanctificavit & ἐτελείωσε; ergo fideles non habuerunt ἄφεσιν veram, quamdiu Chriſtus nondum erat mortuus. Sed verum prius ex Hebr. 10: 1. —— 14. Ergo & Poſterius.

II. Si Christus unicâ Corporis sui oblatione in perpetuum consummavit τοὺς ἁγιαζομένους, & illi sunt omne semen mulieris & Abrahæ, uti liquet ex collatione Genes. 3: 15. cum Hebr. 2: 10. —— 18. Ergo nemo eorum ante Christi mortem consummatus fuit vel sanctificatus: ac proinde omnes, qui ante illud Tempus vixêre, fideles caruerunt ἀφέσει verâ. Sed verum prius Hebr. 10: 10. —— 14. 11: 39. 40. Ergo & posterius.

III. Si Christus debuit auferre peccata oblatione corporis sui, ut consummaret in perpetuum qui sanctificantur, & illâ oblatione omnes in perpetuum consummavit, ergo differentia inter fideles V. T. & qui in N. T. vivunt est, quod hi sint consummati in perpetuum per illam oblationem, illi vero fuerint demum per illam oblationem consummandi. Sed verum prius Hebr. 10: 1. —— 14. Ergo & posterius.

IV. Si hæc differentia est inter fideles V. & N. T. quòd illi non fuerint consummati, hi verò consummati, & illa τελείωσις includat mundationem à peccatis, & ablationem Conscientiæ peccatorum, ac Sanctificationem; ergo fideles V. T. licèt promissionem habebant τελειώσεως, destituti fuêre ἀφέσεως, quam fideles N. T. consecuti sunt. Sed verum prius Hebr. 10: 1. —— 14. Ergo & posterius.

V. Si Fideles, licèt promissionem haberent, & Christus eorum esset Sponsor, qui corpus suum pro ipsorum peccatis offerret, nihilominus non potuerint consummari, antequam Christus moreretur, & sanguinem suum effunderet; & illa τελείωσις mundationem à peccatis, ablationemque Conscientiæ peccatorum atque Sanctificationem includat; ergo falsum, Fidelibus V. T. peccata fuisse remissa propter Sacrificium Christi offerendum, quemadmodum nunc nobis propter oblationem factam remittuntur. Sed verum prius Hebr. 10: 1. —— 14. Ergo & posterius.

VI. Si Fideles eam τελείωσιν debuerunt demum post oblationem Christi factam exspectare, & interea immundi esse coarguebantur, per commemorationem peccatorum solennem, & quotidianam hostiarum oblationem; Ergo falsum est, πάρεσιν respectu Christi fuisse dilationem, tolerantiam, præteritionem, transmissionem, respectu fidelium verò πάρεσιν fuisse unum idemque. Sed verum prius Hebr. 10: 1. —— 14. Ergo & posterius.

§. 83. Hisce demonstrationibus Apostolus solidissimum subjicit argumentum ex ipsâ Novi Testamenti Formulâ depromtum: sic enim porrò loquitur vers. 15...18. *Attestatur autem nobis & ipse Spiritus Sanctus. Nam postquam in antecessum dixisset, hoc est Testamentum, quod iis disponam post illos dies; dicit Dominus, dans leges meas in corda eorum & mentibus ipsorum inscribam eas, ac peccatorum ipsorum, iniquitatumque ipsorum non recordabor amplius. Ubi autem est remissio horum non est amplius oblatio pro peccato.* Robertus Stephanus memorat se in Codice 9. legisse ante hæc verba: *Ac peccatorum ipsorum* &c. τότε εἴρηκε *tunc dixit.* Et in Codice 10. ὕστερον λέγει *postea dicit.* Sed illam Lectionem rejicimus, quia Doctissimus *Walton*, qui omnes, quas conquirere potuit, variantes Lectiones N. T. in unum collegit, nullius meminit Codicis, in quo hæc aut illa verba reperiuntur, præter illos, quibus Stephanus fuit usus. Ad hæc versio Arabica, Syriaca, vulgata Latina, Æthyopica, aliæque omnes constanter nobiscum legunt. Suspicamur autem, hæc verba esse inserta, quia προθέσει non videbatur respondere ἀπόδοσις. Sed illa, si attendas ad Pauli verba ejusque scopum, sponte se offert. πρότασις enim est; *postquam in antecessum dixisset; hoc est Testamentum, quod iis disponam, post illos dies:* ἀπόδοσις verò; *Dicit Dominus, dans*

dans leges meas, &c. Nonnulli autumant, Apostolum per Spiritum Sanctum intelligere tertiam personam Trinitatis, eumque opponere Domino, quasi priora verba Spiritus S. prolocutus fuisset, posteriora verò Dominus; adeoque hanc suam opinionem elicere se posse autumant ex ipsâ formula Fœderis, prout à Jeremiâ describitur cap. 31:31...34. Quia accentus Regius *Paschta* voci ההם impositus est vers. 33. Horum autem accentuum munus est succidere Periodum in partes. At verò non parum hallucinantur: Nam circumstantiæ Textus contrarium arguunt; Siquidem Paulus generali hoc effato præmisso: *Attestatur nobis & ipse Spiritus Sanctus*, ea ex Jeremiâ adducit, quæ sibi commoda videbantur: inter ea autem elucent illa, quæ Domino tribuit, uti res ipsa docet. Quare, si voluisset verba Domini distincta esse à verbis Spiritus Sancti, dixisse debuisset: *Attestatur nobis & ipse Spiritus S. atque etiam ipse Dominus.* Simplex ergo horum verborum Sensus est; *Attestatur nobis & ipsa Scriptura, quam, per Spiritum S. acti, consignârunt sancti Dei homines: quippe Jeremias hoc ordine Dei verba de Novi Testamenti erectione refert.* Quod hæc fuerit mens Apostoli, manifestissimum evadit, si conferas Esai. 6:8.9. Joan. 12:39..41. Rom. 11:8. & Actor. 28:25...27. Nam quæ Esaias refert, *Dominum* dixisse, Joannes *Esaiam* dixisse refert: Paulus verò partem ejusdem Prophetiæ citans, dicit: *Sic scriptum est*: Et totum Vaticinium Judæis accommodans, præfatur: καλῶς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐλάλησε διὰ Ἡσαΐου τοῦ προφήτου *pulchrè Spiritus Sanctus locutus est per Esaiam Prophetam.*

Ex iis, quæ ad 14. priores versus à nobis dicta sunt, patet, Paulum non docuisse tantùm, sed & argumentis evidentibus demonstrasse, fideles V.T. non potuisse consummari per hostias anniversarias, uti nec per quotidianas; sed immundos mansisse, Conscientiamque retinuisse peccatis onustam, donec Christus veniret: illum verò, postquam venisset, unicâ oblatione sui corporis eos sanctificasse, imò omnes qui sanctificantur, h.e. universum semen mulieris & Abrahæ consummasse. Cum itaque hic dicat; *Testatur nobis & ipse Spiritus Sanctus*, & opponat *verba Dei* apud Prophetam, in quibus promittitur T.N. dispositio, post illos dies, sc. V. Testamenti, *Verbis Dei*, quibus V.T. promissiones enarrantur, atque ex iis argumentetur, evidens est, hanc demonstrationis Apostoli ideam esse. *Spiritus Sanctus per os Jeremiæ Prophetæ promisit, Deum constituisse post dies V. Testamenti,* συντελέσειν *consummare Testamentum Novum universæ domui Israëlis. Quando autem illud Testamentum ipsis consummabit,* νόμους, *Doctrinas suas h.e. Legem fidei & Præcepta resipiscentiæ dabit in corda eorum, obliteratis & abolitis omnibus, quæ ad* νόμον τῶν ἐντολῶν ἐν δόγμασιν *Legem Præceptorum in placitis, ac ad* διακονίαν τῆς κατακρίσεως *ministerium condemnationis spectant: ac mentibus eorum inscribet eas per Spiritum suum, efficietque ut in statutis suis ambulent omnibus diebus vitæ suæ, in plenâ libertate filiis Dei promissâ: atque peccatorum ipsorum ac iniquitatum ipsorum non recordabitur amplius, uti fiebat hactenus singulis diebus, maximè autem in anniversariis expiationibus. Quamdiu ergo illi dies nondum exspiraverant, tamdiu & ministerium condemnationis, & Lex, prout erat Tabulis lapideis insculpta, & servitus elementorum mundi, & metus mortis, & recordatio peccatorum Israelis, eorumque iniquitatum commemoratio obtinebant.*

Quæ cum ita sint, optimè concludit Apostolus: *Ubi autem est remissio horum, non amplius est oblatio pro peccatis.* Nam si ideò vigebat commemoratio peccatorum, quia legales hostiæ peccatum expiare & auferre non poterant; ac eâ de causâ sacrificia repetebantur, quia non poterant fideles τελειῶσαι & emundare ac sanctificare,

 atque

atque à peccatis eorum Conſcientias exonerare: Chriſtus autem ſui corporis oblatione peccata abſtulit & fideles emundavit, ſanctificavit atque conſummavit; ſequitur poſt mortem ejus veram eorum ἄφεσιν eſſe exhibitam, ac proinde non poſſe repeti ſacrificia. Et certè ſi Chriſtus horum peccatorum & iniquitatum, quæ tum commemorabantur, & propter quæ non tantùm ſingulis diebus vulgares ſed & quotannis ſolennes hoſtiæ mactabantur atque offerebantur, ſuâ oblatione ἄφεσιν adduxit, quo jure, quo colore, quâ ſpecie eadem ſacrificia repeti poſſent? Cum conſtet ex Lev. 16:21. omnia peccata totius Iſraëlis, hoc eſt, omnis ſeminis Abrahæ ſimul fuiſſe commemorata, ac proinde illud τούτων *horum*, non eſſe reſtringendum ad peccata, quæ ſtante V. T. commiſſa erant, ſed ad omnia omnino peccata omnium fidelium tam V. quam N. T. quia Chriſtus unicâ oblatione conſummavit eos, qui ſanctificantur Heb. 10:14. adhæc ſi fidelium N. T. peccata hîc excipiantur, quando illo expiata ſunt? ſanè nunquam: quandoquidem Chriſtus ſemel tantùm moritur. Heb. 9:25.—28. 10:10. 14. quare Syrus hæc verba reddidit. *Ubi eſt Remiſſio peccatorum* &c. Atque hinc emphaticè dicit Apoſtolus, *Ubi eſt Remiſſio τούτων horum*, ſcilicet omnium de quibus erat locutus, *ibi non amplius eſt oblatio* περὶ ἁμαρτίας PRO PECCATO. q. d. ſi illorum facta eſt ἄφεσις, nullum peccatum reſtat expiandum, imò ne unum quidem; quia Deus fidelium *peccatis* eſt propitius ſine diſcrimine aut exceptione; atque adeò totius οἴκου ἰσραὴλ *domus Iſraëlis*. Non eſt oſcitanter animadvertendum, Apoſtolum ex illis verbis, & peccatorum ipſorum & iniquitatum ipſorum non recordabor amplius, inferre ἄφεσιν. Simulac enim hoc præmiſerat, dicit: *ubi autem eſt* ἄφεσις *horum*. Quæ illatio foret illegitima, niſi μὴ μνησθῆναι ἔτι *non recordari amplius*, connotaret ἄφεσιν. Et res per ſe eſt evidens: Si enim peccata commemorabantur quotannis die expiationis, ad docendum ea adhuc eſſe inexpiata, & fideles adhuc habere Conſcientiam peccatorum, uti viſum verſ. 2. 3. Ergo quando Deus dicit, ſe nolle amplius eorum recordari, teſtatur ea ulterius inexpiata non eſſe. Et ut omnis dubitatio ceſſet, ipſe Deus apud Jeremiam remiſſionem & non commemorationem ſimul jungit; dicit enim: Jer. 31:34. אסלח לעונם ולחטאתם לא אזכר עוד *Condonabo iniquitates ipſorum & peccatorum ipſorum non recordabor amplius*. Hæc rurſus nobis pro noſtrâ ſententiâ ſequentia ſuppeditant argumenta.

I. Si ἄφεσις pertineat ad N. T. & Teſtamentum illud demum inauguraretur, poſtquam dies V. T. exſpiraſſent, Ergo fideles, ante illud tempus viventes, non habuerunt ἄφεσιν. Sed verum prius; Heb. 10:14.—17. coll. Jer. 31:34. Ergo & poſterius.

II. Si Deus demum, quum inauguraretur N. T. peccatis fidelium eſſet propitius, ac eorum amplius non recordaretur, Ergo ſtante V. T. non condonavit peccatum, ſed eorum perpetuò recordabatur. At verum prius Heb. 10:14.—17. coll. Jer. 31:34, Ergo & poſterius.

III. Ubi eſt ἄφεσις peccatorum, ibi non amplius eſt oblatio pro peccatis Heb. 10:18. Sed in V. T. continuò repetebantur oblationes pro peccatis Heb. 10:2. 3. 11. Ergo ibi non fuit ἄφεσις.

IV. Ubi eſt ἄφεσις peccatorum, quæ uſque ad mortem Chriſti inexpiata manſerant, ibi non amplius eſt oblatio Heb. 10:18. Sed in N. T. non eſt amplius oblatio pro peccato Heb. 10:10.—14. Ergo ibi eſt ἄφεσις.

Atque ita, Paulo nobis viam monſtrante, efficaciſſimis argumentis demonſtravimus,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

vimus, fideles V. T. non habuisse ἄφεσιν veram peccatorum, sed illam demum dandam fuisse, postquam Christus semetipsum obtulisset in ligno crucis. Et profectò quid clarius, quid evidentius, quid nervosius hac Apostoli conclusione pro nostrâ sententiâ desiderari optarique posset? ὅπου ἄφεσις τούτων οὐκ ἔτι προσφορὰ περὶ ἁμαρτίας. *ubi est Remissio horum non amplius est oblatio pro peccato.* Quippe si, ubi Remissio est peccatorum, ibi non amplius sacrificium sit pro peccato, (quod per sé est evidens, si enim omnia totius Israëlis Dei peccata sint remissa, utique pro nullo peccato potuit adhuc fieri oblatio; quia oblatio arguit illud nondum esse remissum) & ἄφεσις illa sit φιεργνύμως Remissio in N. Testamento promissa; erit transponendo: *ubi adhuc est oblatio pro ullo peccato, ibi non est ἄφεσις*: & permutando: *Ubi non est ἄφεσις ibi adhuc est oblatio pro peccatis omnibus*; atque convertendo: *Ubi non amplius est oblatio pro ullo peccato ibi est ἄφεσις.* Cum autem impossibile sit, propositionem ullam pluribus modis variare, & hæc propositio toties variata evidentissimè probet, ἄφεσιν hanc in V. T. non potuisse dari, ac in N. T. non potuisse non exhiberi: extra omnem controvertendi aleam collocata est hæc Veritas, *Fideles V. T. non habuisse ἄφεσιν ἁμαρτιῶν quam nos in N. T. possidemus; sed loco ejus Deum usum fuisse præteritione sive transmissione*; ac proinde hoc vocabulum, πάρεσις, respectu fidelium eo sensu ab Apostolo Rom. 3:25. usurpatum fuisse: ac proinde toto Cœlo errare, qui statuunt, πάρεσιν respectu fidelium idem esse quod ἄφεσις: & peccata sub V. T. fuisse remissa propter Sacrificium Christi suo tempore offerendum, quemadmodum nunc nobis remittuntur, postquam Novum Testamentum sanguinis Christi effusione ac morte Testatoris est inauguratum atque corroboratum.

§. 84. Veritate hac satis superque assertâ, restat inquiramus, quousque hæc differentia extendenda veniat: videlicet an ἄφεσις illa fidelibus Veteris T. in totum deneganda sit, an verò ex parte tantùm. Hoc est, An sit statuendum, eos non habuisse perfectam ἄφεσιν, An verò eos nullam habuisse partem hujus ἀφέσεως. Nos, quibus magis cordi est veritas, quam ut καινοφωνίαν sectaremur, ne quibusdam videamur minus tolerabilem sententiam fovere, (qui puerilis metus plerosque tenuit & adhucdum tenet Theologos) audacter statuimus; *eos* NULLAM PARTEM *habuisse prædictæ ἀφέσεως.* Atque in hac sententiâ Paulum nobis habemus comitem, vel potius Ducem; quippe rem rei opponit, non verò modum modo. Nam dicit *Legem non potuisse consummare fideles* vers. 1. *Christum verò eos consummasse in perpetuum* vers. 14. *Dicit, fideles non fuisse mundatos, sed retinuisse Conscientiam peccatorum* vers. 2. *Christum verò eos sanctificasse* vers. 10. *Dicit sub. V. T. quot annis ingeminatam fuisse recordationem peccatorum* vers. 3. *Nunc verò in N. T. Deum non amplius recordari peccatorum* vers. 17. *Dicit sanguinem animalium non potuisse auferre peccata, neque hostias, quæ in V. T. offerebantur* vers. 4. 11. *Christum verò unicâ oblatione ea abstulisse.* vers. 12. 13. 14. *Dicit Deum non potuisse placari hostiis sub V. T.* vers. 5. *Christum verò eâ de causâ venisse in mundum ut Deum placaret*, vers. 7. —— 10. *Dicit denique ibi viguisse sacrificia, quia nondum mundati fuêrunt fideles* vers. 2. *Nunc verò non amplius hostias esse offerendas quia adducta est ἄφεσις.* Nec est, quod quis adhæc regerat, in formulâ N. T. etiam bona absolutè promitti, quæ tamen ex parte fidelibus V. T. fuerunt communicata. sic ex. gr. vers. 10. Dominus dicit: καὶ ἔσομαι αὐτοῖς εἰς Θεὸν καὶ αὐτοὶ ἔσονταί μοι εἰς λαὸν *Et ero illis in Deum & illi erunt mihi in populum*: cùm tamen constet, eum etiam fuisse Deum Israëlis in V. T. & illi populum Dei. Nam, quod probè venit notandum, Deus de N. Testamento loquens dicit

 quidem,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]

quidem, Paulo interprete, συντελέσω διαθήκην καινὴν Heb. 8 : 8. *consummabo Testamentum Novum*, (ex quo sequitur, bona in illo Testamento descripta ex parte Israëli data fuisse stante V. T. quomodo ipsi §. 66. docuimus, Jehovam tum fuisse Deum ipsorum, sed in N. T. diebus ipsorum Deum fore excellentiori modo) At verò inter illa bona propriè loquendo non numerat ἄφεσιν; sed ἄφεσιν statuit esse illius Testamenti basin. Postquam enim bona illa recensuerat, dicit conclusionis loco vers. 12. ὅτι ἵλεως ἔσομαι ταῖς ἀδικίαις αὐτῶν &c. NAM *propitius ero iniquitatibus ipsorum*: cùm cœteroquin dixisse debebat, καὶ ἵλεως ἔσομαι &c. ET *propitius ero*, quomodo bona præcedentia sibi invicem annectit. Sic etiam Apostolum eam rem percepisse patet ex vers. 15. cap. 9. distinguit enim redemptionem peccatorum ab ἐπαγγελίᾳ, & statuit illam debere præcedere, ut vocati ad hæreditatem bona in Testamento descripta consequerentur. *Ideò*, inquit, *est mediator N.T.* ὅπως θανάτου γενομένου εἰς ἀπολύτρωσιν τῶν ἐπὶ τῇ πρώτῃ διαθήκῃ παραβάσεων τὴν ἐπαγγελίαν λάβωσιν, *ut morte intercedente Testatoris ad* REDEMPTIONEM TRANSGRESSIONUM, *quæ sub priori Testamento erant*, PROMISSIONEM ACCIPERENT *vocati æternæ hæreditatis*. Res quoque per se est manifesta. Si enim in diebus V. T. obtinuit pars quædam hujus ἀφέσεως, vel eam nacti fuêre fideles respectu omnium peccatorum, vel respectu quorundam tantùm. Si respectu omnium, ergo peccata ipsis ex parte remissa fuêre, hoc est, Remissio fuit semiplena, quod est absurdum; quia Remissio est actus judicialis & pronunciatio sententiæ. Præterea ipse Deus, viam suam describens, Remissionem & punitionem peccati opponit Exod. 34 : 7. dicit enim, *se remittere iniquitatem & defectionem & peccatum, & nullo modo nocentem ducere innocentem*. Si verò respectu quorundam peccatorum, ergo quædam peccata possent remitti non interveniente sacrificio; quod Dei sanctitatem & justitiam funditus evertit, atque è diametro pugnat cum hoc Apostoli Axiomate: χωρὶς αἱματεκχυσίας οὐ γίνεται ἄφεσις *sine sanguinis effusione non fit Remissio* Heb. 9 : 22. Huc accedit, quòd in V. T. fuerit ἄφεσις totalis & omnium peccatorum secundùm legem, non verò partialis vel respectu sui vel respectu peccatorum: uti liquet ex Levit. 16. Nam ibi fiebat commemoratio omnium peccatorum, & Israël ab omnibus illis mundabatur coram Jehova. Imò nulla phrasis in N. T. de ἀφέσει usurpatur à Spiritu S. quæ etiam non accommodatur sacrificiis V. T. Vocantur enim ריח ניחוח *odor suavitatis* Lev. 1 : 9. 13. 17. 2 : 2. 9. 3 : 5. Dicuntur כפר *expiare*; Et Deus, iis oblatis, סלוח *condonare* Lev. 4 : 20. 26. 35. 5 : 10. 15. 16. 18. 26. Atque adeò tres illæ phrases simul junguntur, & sacrificiis legalibus accommodantur Lev. 4 : 31. 17 : 10. —— 12. & cap. 16: Et profectò quomodo aliud quid cuiquam in mentem venire potest? nunquid fuêre hostiæ illæ umbræ hostiæ Christi? an non ergo ἄφεσις illa umbra fuisse debuit ἀφέσεως per Christum adducendæ? Si illa ἄφεσις fuit umbra, annon debuit esse perfecta in suo genere? & si perfecta, annon ἄφεσις, quam Christi oblatio adferret, etiam perfecta esse debebat in suo genere? quomodo autem hæc perfecta esset, si ex parte in V. T. data fuisset? quomodo perfectè fuisset adumbrata? quomodo potuisset ea pars adumbrari, quam verè habebant sine illius abnegatione, quum veritati cedere debeat umbra, & typus rei absentiam, cujus typus est, arguat? Verum enimverò si res ita se habeat, dicent non pauci, actum est de Fœdere Gratiæ & Promissione in Paradizo facta, atque Abrahæ ejusque semini solenni jurejurando addicta: quem scrupulum ut tollamus, res altiùs repetenda venit. Deus cum Adamo Fœdus operum erexit, uti liquet ex Hos. 6: 7. coll. Rom. 10: 5. Lev.

18: 5.

18: 5. Matth. 19: 16... 19. Rom. 8: 1. 2. 3: 19. 20. Ille autem Fœdus illud violavit suâ inobedientiâ Hos. 6: 7. atque ita illud per suum peccatum abrogavit, quod ad possibilitatem vivificandi Rom. 8: 1. 3: 19. 20. Jac. 2: 10. 11. non tantùm respectu sui, sed & omnium nostrum, quia caput & radix erat totius humani Generis Rom. 5: 12. —— 19. 1. Cor. 15: 22. Job. 13: 31. vel 14: 4. 15: 14. Psal. 51: 7. Rom. 3: 23. Ephes. 2: 3. Esai. 40: 6. 7. 8. Rom. 8: 3. 7. 8. Psal. 58: 4. Gen. 6: 5. 8: 21. Quandoquidem autem Deus mox fœdus gratiæ erexit cum Protoplastis in Paradizo Gen. 3: 15. in quo inimicitiæ stabilitio inter Diabolum & semen ejus ac inter mulierem ejusque semen promittebatur, hoc est sanctificatio à peccatis. nam ubi inimicitia cum Diabolo est, ibi amicitia est cum Deo, & vice versâ. Absolvebatur itaque hac promissione omnem semen mulieris à damnatione æternâ, quam Adamus, per commissum peccatum, in se atque in omnes posteros suos provocaverat, Rom. 5: 12. —— 19. atque ita à semine Diaboli secernebantur ut sanctificandi per semen mulieris κατ' ἐξοχὴν: illi enim relinquebantur sub damnatione. Quare Christus huc alludens J oan. 3: 36. dicit: *qui non credit in Filium* ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ μένει ἐπ' αὐτὸν *ira Dei manet super eo*, si ira Dei *manet* super eo, qui in filium non credit, utique oportet iram Dei super eo fuisse, antequam crederet in Filium. Paulus nobis idem clarius exponit scribens ad Ephesios cap. 2: 3. ἦμεν, inquit, τέκνα φύσει ὀργῆς ὥσπερ οἱ λοιποὶ *eramus naturâ Filii iræ quemadmodum cæteri*. Quia verò Semen illud in futurum Tempus promittebatur, dicebat enim Deus איבה אשית *Ponam inimicitiam*; & illius inimicitiæ stabilitio suspendebatur à contritione capitis Diaboli, atque contritione calcanei seminis mulieris; patet, eam sanctificationem à peccatis tamdiu exspectari debuisse, donec illud Semen in mundum ingrederetur. Habuerunt ergo fideles V. T. quidem Promissionem Sanctificationis, & per eam hactenus liberabantur, ut nunquam Deus eos posset injicere in gehennam; atque ita à semine Diaboli sequestrati erant, quos Deus æternis suppliciis devovit, juxta fœderis operum conditionem; sed cum Promissionem tantùm habebant, & Messias ille necdum venerat, qui expiaret peccata, non potuerunt peccata auferri, antequam ipsius calcaneus contereretur; quod factum est, cum de cruce penderet. Poterat itaque Deus illis exprobrare, quòd adhuc essent in peccatis, eosque cogere, ut publico testimonio faterentur, illa adhuc inexpiata esse, modò id animo suo collubitum esset: At verò illud non fecit, priusquam sæpius ab Israële ad iram provocatus erat. Nam *Lex* scilicet Præceptorum in placitis, Paulo teste, τῶν παραβάσεων χάριν προσετέθη *propter transgressiones* apposita est. Gal. 3: 19. Deus itaque, ut redeamus unde digressi sumus, Promissionem Protoplastis factam, & posteris inculcatam, tandem post non paucorum seculorum decursum Abrahæ solenniter addixit; & fœdus cum eo erexit, quòd esset ipsi in Deum & semini ejus post ipsum: ac semini ejus daret Terram Canaan in hæreditatem, tanquam Tesseram hæreditatis Cælestis: atque denique in emphasi fieret illi semini in Deum Gen. 17: 7. 8. ubi autem ille obdormiisset cum filiis suis Isaaco & Jacobo, & tempus servituti Gen. 15: 13. destinatum exspirasset, Israëlem ex Ægypto eduxit, atque incolumem in desertum introduxit. Tum verò ei, ab omnibus populis sequestrato, Decalogum dedit, in quo se *Deum Israëlis* nuncupat, quod salutem importare fusè demonstravimus §. 66. 67. 68. Sed ei promissioni, ut intelligerent, Deum non posse fieri in emphasi *Deum Israëlis*, juxta Promissionem Abrahæ datam, nisi intercedente obedientiâ Præceptorum fœderis operum perfectâ, subjicit omnium eorum Præceptorum Catalogum. Ne autem

animum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
445 C 7 [5]